Regeringens proposition 1983/84: 50

om löntagarfonder;

beslutad den 4 november 1983.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

KJELL-OLOF FELDT

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att fem nya fondstyrelser, benämnda löntagarfondstyrelser, inrättas inom ramen för allmänna pensionsfonden. Styrelsernas uppgift blir att förvalta en del av den allmänna pensionsfondens medel.

Löntagarfondstyrelserna, var och en bestående av nio ledamöter och fyra suppleanter, tillsätts av regeringen. Av ledamöterna skall minst fem företräda löntagarintressen. Styrelsernas sammansättning skall återspegla en regional förankring. Styrelserna skall vara av varandra oberoende och var och en ha eget kansli.

Enligt förslaget skall löntagarfondstyrelserna i första hand placera pensionsmedlen på aktiemarknaden. Möjlighet skapas dock för fondstyrelserna att tillskjuta riskkapital även till ekonomiska föreningar.

De fem löntagarfondstyrelserna skall enligt propositionen dela lika på de medel som inflyter dels från vinstdelning (inkl. den tillfälliga vinstskatten), dels från en särskild del av tilläggspensionsavgiften. Denna avgift höjs därför fr. o. m. år 1984 med 0,2 procentenheter. För varje styrelse finns ett övre tak för medelstilldelningen. Taket är för år 1984 satt till 400 milj. kr. och justeras sedan upp med 20000 basbelopp, motsvarande f. n. ca 400 milj. kr., varje år fram t. o. m. år 1990.

Löntagarfondstyrelserna skall varje år överföra avkastning på det förvaltade kapitalet till de pensionsutbetalande fondstyrelserna (första – tredje styrelserna). Avkastningen skall motsvara 3 % real förräntning, vilket innebär att löntagarfondstyrelserna skall överföra 3 % räknat på det förvaltade kapitalet sedan detta uppräknats med hänsyn till inflationen.

En löntagarfondstyrelse får inte förvärva aktier i ett börsnoterat aktiebolag om förvärvet medför att fonden får ett röstinflytande i bolaget som uppgår till 8 % eller mer.

Om de lokala fackliga organisationerna i ett aktiebolag begär det, skall en löntagarfondstyrelse till organisationerna överföra 50 % av rösträtten för de aktier i bolaget som styrelsen förvaltar.

De tre pensionsutbetalande fondstyrelserna får enligt förslaget i uppgift att årligen göra en sammanställning av löntagarfondstyrelsernas verksamhet. Riksförsäkringsverket och riksrevisionsverket åläggs att var för sig göra en utvärdering.

Den föreslagna vinstdelningen är utformad som en särskild skatt och omfattar aktiebolag, ekonomiska föreningar, sparbanker och ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter. Underlaget för vinstdelningsskatten beräknas för varje företag för sig och bestäms av taxeringsnämnden i samband med den årliga inkomsttaxeringen.

Vid beräkningen av underlaget för vinstdelningsskatten tas hänsyn till inflationen. Avdrag medges för årets inkomstskatt och för avsättning till investeringsfond men inte för ökning av lagerreserv och liknande reserveringar.

I propositionen föreslås att mindre vinster skall undantas från vinstdelningen. Vid fastställande av underlaget för vinstdelningen medges därför ett avdrag (fribelopp) på antingen 500 000 kr. eller 6 % av företagets lönesumma. Företaget får självt välja mellan det fasta och det lönebaserade fribeloppet. Närstående företag, t.ex. företag som tillhör samma koncern, betraktas som ett företag vid beräkning av det fasta fribeloppet.

Vinstdelningsskatten utgör 20 % av underlaget. Skatten är avdragsgill vid nästa års inkomsttaxering.

De föreslagna reglerna om löntagarfonderna skall i princip träda i kraft den 1 januari 1984. Vinstdelningsskatten kommer enligt förslaget att tas ut fr. o. m. 1985 års taxering eller – såvitt gäller företag med brutna räkenskapsår – fr. o. m. 1986 års taxering.

1 Förslag till
Lag om vinstdelningsskatt

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Svenska aktiebolag, svenska ekonomiska föreningar, svenska sparbanker och svenska ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter skall erlägga vinstdelningsskatt enligt denna lag. Skatt skall dock inte erläggas av livförsäkringsanstalter och inte heller av bostadsföretag som avses i 24 § 3 mom. kommunalskattelagen (1928: 370) eller av företag som avses i 53 § 1 mom. första stycket d nämnda lag.

Skatten tillfaller staten och förs till allmänna pensionsfonden.

2 § Vinstdelningsskatten är 20 procent av vinstdelningsunderlaget. Detta underlag är företagets reala vinst till den del vinsten överstiger fribeloppet.

Fribeloppet är 6 procent av företagets lönekostnader (lönebaserat fribelopp) eller – om företaget så önskar – 500000 kronor (fast fribelopp). Företag mellan vilka intressegemenskap råder (moder- och dotterföretag eller företag under i huvudsak gemensam ledning) får dock tillsammans tillgodoräknas högst ett fast fribelopp. Det fasta fribeloppet skall i första hand tillgodoräknas det företag inom gruppen som har den största reala vinsten såvida inte yrkande framställs om att fördelningen skall ske på annat sätt. Har det lönebaserade fribeloppet utnyttjats bortfaller rätten till fast fribelopp för övriga företag inom gruppen.

Med real vinst avses företagets nominella resultat sedan detta minskats med inflationsavdrag för företagets inventarier, byggnader, markanläggningar och lager enligt 4 och 5 §§ samt justerats med hänsyn till inflationseffekter på företagets monetära tillgångar och skulder enligt 6 §.

Vid tillämpning av andra och tredje styckena skall, såvitt gäller företag som redovisar inkomst av handelsbolag, hänsyn tas till så stor andel av handelsbolagets lönekostnader, tillgångar och skulder som motsvarar företagets andel av handelsbolagets inkomst.

3 § Det nominella resultatet är företagets beskattningsbara inkomst eller beräknade förlust vid taxeringen till statlig inkomstskatt sedan detta belopp minskats med beskattningsårets inkomstskatt samt, i den mån inkomsten eller förlusten påverkats av nedan angivna poster,

1. ökats med påförd kommunalskatt,
2. minskats med restituerad, avkortad eller avskriven kommunalskatt,
3. ökats med avdrag för tidigare års förlust,
4. ökats med avdrag för aktieutdelning,
5. ökats med investeringsavdrag, särskilt forskningsavdrag och exportkreditavdrag,
6. ökats med belopp varmed lagerreserv, resultatutjämningsfond eller annan liknande reserv ökat samt
7. minskats med belopp varmed lagerreserv, resultatutjämningsfond eller annan liknande reserv minskat.

Med beskattningsårets inkomstskatt avses summan av 32 procent av företagets till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst och 30 procent av företagets till kommunal inkomstskatt beskattningsbara inkomst.

4 § Inflationsavdraget för inventarier är inventariernas skattemässiga

restvärde vid beskattningsårets ingång multiplicerat med det enligt 7 § fastställda inflationstalet för beskattningsåret. Med inventarier avses tillgångar som behandlas enligt bestämmelserna i punkterna 3–6 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen (1928: 370).

Inflationsavdraget för byggnader utgör skillnaden mellan realt beräknade värdeminsknings- och utrangeringsavdrag och de avdrag för byggnader som företaget tillgodoräknats enligt punkterna 3 och 6 av anvisningarna till 22 §, punkterna 2 a och 4 av anvisningarna till 25 § och punkt 7 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen.

Inflationsavdraget för markanläggningar utgör skillnaden mellan realt beräknade värdeminsknings- och utrangeringsavdrag och de avdrag för markanläggningar som företaget tillgodoräknats enligt punkterna 4 och 6 av anvisningarna till 22 § och punkt 16 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen.

De reala avdragen beräknas genom att tillgodoräknade avdrag multipliceras med det enligt 7 § fastställda omräkningstalet avseende det beskattningsår då byggnaden eller markanläggningen anskaffades.

Inflationsavdrag enligt denna paragraf medges inte i fråga om egendom som utgör omsättningstillgång i rörelse.

5 § Inflationsavdraget för lager utgör lagrets värde vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal. Med lagrets värde avses det belopp varmed lagret och liknande omsättningstillgångar tagits upp i räkenskaperna före avsättning till lagerreserv och liknande reserv.

Inflationsavdrag enligt första stycket medges inte i fråga om lager av obligationer, lånefordringar och andra monetära tillgångar. Sådana tillgångar skall, oavsett om de utgör omsättningstillgångar eller inte, beaktas vid tillämpningen av 6 §.

6 § Vid beräkning av den reala vinsten skall det nominella resultatet

1. ökas med ett belopp motsvarande företagets monetära skulder vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal och

2. minskas med ett belopp motsvarande företagets monetära tillgångar vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal.

De monetära skulderna är

1. växel-, leverantörs- och skatteskulder,
2. upplupna kostnader och förutbetalda intäkter,
3. förskott från kunder,
4. avsättningar till pensioner,
5. avsättningar till investeringsfond enligt lagen (1979: 609) om allmän investeringsfond och annan liknande fond samt
6. övriga skulder.

Som monetära skulder räknas belopp som under beskattningsåret utskiftats till företagets ägare.

De monetära tillgångarna är

1. kassa- och banktillgodohavanden,
2. obligationer, lånefordringar och liknande tillgångar,
3. växelfordringar och kundfordringar,
4. förutbetalda kostnader och upplupna intäkter,
5. förskott till leverantörer,
6. värdet av inte färdigställda byggnader, markanläggningar och inventarier som inte utgör omsättningstillgångar i rörelse samt

7. övriga fordringar.

Som monetära tillgångar räknas beskattningsårets nominella resultat om det är positivt samt vad företaget uppburit under beskattningsåret för aktier som utgetts i samband med ökning av företagets aktiekapital. Råder intressegemenskap mellan ett företag som erlagt betalning för utgivna aktier och det företag som ökat sitt aktiekapital skall det erlagda beloppet dock inte räknas som monetär tillgång. Vad nu sagts om vad som uppburits vid ökning av aktiekapital gäller också i fråga om ökning av insatskapital i ekonomisk förening.

De monetära skulderna får inte tas upp till lägre värde och de monetära tillgångarna får inte tas upp till högre värde än vad de tagits upp till vid räkenskapsårets ingång.

7 § Med beskattningsårets inflationstal avses det tal som uttrycker den allmänna prisutvecklingen sedan föregående år. Omräkningstalet anger förhållandet mellan beskattningsårets prisläge och prisläget under tidigare beskattningsår.

Beräkningen av den allmänna prisutvecklingen skall göras med ledning av en på konsumentprisindex grundad indexserie. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer fastställer årligen inflationstal och omräkningstal.

Vid beräkning av inflationstal och omräkningstal skall även ett brutet räkenskapsår anses sammanfalla med året närmast före taxeringsåret. Omfattar beskattningsåret annan tid än tolv månader eller taxeras företaget för mer än ett beskattningsår skall dock inflationstalet justeras så att det per månad motsvarar en tolftedel av det för helår fastställda talet. Motsvarande justering skall göras vid beräkning av fast fribelopp.

8 § Vinstdelningsunderlaget avrundas nedåt till helt tusental kronor.

Vinstdelningsskatt utgår i helt antal kronor, varvid öretal bortfaller.

Beteckningar som används i kommunalskattelagen (1928: 370) och lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt har samma betydelse i denna lag om inte annat anges eller framgår av sammanhanget.

9 § Ett företag som enligt 1 § skall erlägga vinstdelningsskatt är skyldigt att i sin självdeklaration lämna uppgifter till ledning för beräkning av vinstdelningsunderlag. Uppgifterna skall lämnas på blankett enligt formulär som fastställs av riksskatteverket.

10 § Bestämmelserna i taxeringslagen (1956: 623) om taxering för inkomst och förmögenhet skall gälla i fråga om bestämmande av vinstdelningsunderlaget. Bestämmelserna om särskilda avgifter i nämnda lag skall dock inte tillämpas. Ändras taxeringen till statlig inkomstskatt genom dom av länsrätt, kammarrätt eller regeringsrätten skall domstolen även besluta om den ändring av vinstdelningsunderlaget som föranleds härav.

I fråga om debitering och uppbörd av skatten gäller bestämmelserna i uppbördslagen (1953: 272). Vidare tillämpas 51 § lagen (1959: 552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen (1981: 691) om socialavgifter på vinstdelningsskatten. Riksförsäkringsverket får dock som förskott tillgodoföra sig 70 procent av summan av den vinstdelningsskatt som kan beräknas bli

debiterad under året. Riksskatteverket skall före utgången av juli månad lämna riksförsäkringsverket uppgift om den beräknade skatten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången vid 1985 års taxering. Därvid iakttas följande.

1. Lagen tillämpas inte vid taxering för beskattningsår som har börjat före ikraftträdandet.

2. Vid omräkning enligt 4 § skall byggnader och markanläggningar, som anskaffats före ingången av år 1973, anses anskaffade år 1973.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1979: 609) om allmän investeringsfond

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1979: 609) om allmän investeringsfond[1]

dels att i 16 § ordet "styrelsen" skall bytas ut mot "verket",

dels att 1 och 4 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[2]	
Vid beräkning av nettointäkt av *jordbruksfastighet* eller av rörelse enligt kommunalskattelagen (1928: 370) och lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt har svenskt aktiebolag, svensk ekonomisk förening och svensk sparbank rätt till avdrag enligt denna lag för belopp som i räkenskaperna har avsatts till allmän investeringsfond. Sparbank får i balansräkningen ta upp allmän investeringsfond under benämningen investeringskonto.	Vid beräkning av nettointäkt av *fastighet* eller av rörelse enligt kommunalskattelagen (1928: 370) och lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt har svenskt aktiebolag, svensk ekonomisk förening, svensk sparbank och *svensk ömsesidig skadeförsäkringsanstalt* rätt till avdrag enligt denna lag för belopp som i räkenskaperna har avsatts till allmän investeringsfond. Sparbank får i balansräkningen ta upp allmän investeringsfond under benämningen investeringskonto. *Bostadsföretag som avses i 24 § 3 mom. kommunalskattelagen kan inte få avdrag för avsättning till investeringsfond.*

Ett företag kan för visst beskattningsår inte få avdrag för avsättning till allmän investeringsfond i mer än en förvärvskälla.

4 §[3]

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk kan besluta att allmän investeringsfond skall eller får tas i anspråk för ändamål som avses i 5 § första stycket. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk kan vidare besluta att belopp som framdeles avsätts till allmän investeringsfond får tas i anspråk. Beslut som nu sagts får avse endast den tid och skall förses med de villkor i övrigt som läget på arbetsmarknaden eller andra förhållanden motiverar. Beslut kan gälla samtliga företag, företag av viss beskaffenhet eller visst eller vissa företag.

Allmän investeringsfond som har avsatts i viss förvärvskälla får tas i anspråk i samma förvärvskälla eller i annan förvärvskälla inom inkomstslagen jordbruksfastighet och rörelse. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens	Allmän investeringsfond som har avsatts i viss förvärvskälla får tas i anspråk i samma förvärvskälla eller i annan förvärvskälla inom inkomstslagen jordbruksfastighet och rörelse. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens

[1] Senaste lydelse av 16 § 1983: 668.
[2] Senaste lydelse 1981: 299.
[3] Senaste lydelse 1983: 668.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
industriverk kan dock, om särskilda skäl föreligger, medge att allmän investeringsfond tas i anspråk i förvärvskälla i *inkomstslaget annan fastighet*.	industriverk kan dock, om särskilda skäl föreligger, medge att allmän investeringsfond tas i anspråk i *annan* förvärvskälla *än nu sagts*.

Företag, som ansöker om att ta allmän investeringsfond i anspråk, skall ha berett berörda arbetstagarorganisationer tillfälle att avge yttrande över ansökningen. Saknas sådana organisationer, skall i stället de anställda på lämpligt sätt beredas tillfälle att avge yttrande. Yttrandena skall fogas till ansökningen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången vid 1985 års taxering.

3 Förslag till

Lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370)

Härigenom föreskrivs i fråga om kommunalskattelagen (1928: 370)
dels att 35 § 1 mom. skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i lagen skall införas en ny bestämmelse, 46 § 5 mom., av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
35 §	
1 mom.[1] Till intäkt av tillfällig förvärvsverksamhet hänförs	
1) intäkt som skattskyldig haft av annan förvärvskälla än förut har nämnts och som inte heller utgör intäkt av kapital,	
2) sådan lotterivinst som inte är frikallad från beskattning enligt 19 §,	
3) restituerade, avkortade eller avskrivna egenavgifter enligt lagen (1981: 691) om socialavgifter, som inte utgör intäkt av jordbruksfastighet eller rörelse, i den mån avdrag har medgetts för avgifterna, *och*	3) restituerade, avkortade eller avskrivna egenavgifter enligt lagen (1981: 691) om socialavgifter, som inte utgör intäkt av jordbruksfastighet eller rörelse, i den mån avdrag har medgetts för avgifterna,
	4) restituerad, avkortad eller avskriven vinstdelningsskatt i den mån avdrag har medgetts för skatten, och
4) vinst – i den omfattning som anges i 2–4 mom. – genom icke yrkesmässig avyttring (realisationsvinst).	5) vinst – i den omfattning som anges i 2–4 mom. – genom icke yrkesmässig avyttring (realisationsvinst).
	Har sådan fusion mellan aktiebolag eller föreningar ägt rum, som avses i 28 § 3 mom., skall restituerad, avkortad eller avskriven skatt, som enligt vad ovan sagts skulle ha utgjort skattepliktig intäkt för dotterbolaget eller den överlåtande föreningen, utgöra skattepliktig intäkt för moderbolaget eller den övertagande föreningen. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning vid fusion mellan sparbanker enligt 78 § lagen (1955: 416) om sparbanker samt då ett bankaktiebolags hela bankrörelse övertagits av ett annat bankbolag eller ett försäkringsbolags hela försäkringsbestånd övertagits av ett annat försäkringsbolag och beloppet i fråga icke uppgetts till beskattning hos det överlåtande bolaget.

[1] Senaste lydelse 1981: 1150.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

46 §

5 mom. I hemortskommunen får skattskyldig göra avdrag för vinstdelningsskatt som har påförts den skattskyldige under året före taxeringsåret. Bestämmelserna i 4 mom. gäller också i fråga om sådant avdrag.

Har sådan fusion mellan aktiebolag eller föreningar ägt rum, som avses i 28 § 3 mom., äger moderbolaget eller den övertagande föreningen åtnjuta avdrag för sådan bolagets eller den överlåtande föreningens skatt som skulle ha varit avdragsgill för dotterbolaget eller den överlåtande föreningen. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning vid fusion mellan sparbanker enligt 78 § lagen (1955:416) om sparbanker samt då ett bankaktiebolags hela bankrörelse övertagits av ett annat bankbolag eller ett försäkringsbolags hela försäkringsbestånd övertagits av ett annat försäkringsbolag och det överlåtande bolaget avstår från att yrka avdraget i fråga.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången vid 1985 års taxering.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt

Härigenom föreskrivs att 4 § 1 mom. lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §	
1 mom.[2] Från sammanlagda beloppet av den skattskyldiges inkomster från olika förvärvskällor får, med iakttagande av föreskriften i 22 §, avdrag göras för underskott i förvärvskälla. Vidare får annan skattskyldig än fysisk person, dödsbo och familjestiftelse avdrag för allmän kommunalskatt som har påförts den skattskyldige under året före taxeringsåret. I fråga om underskott i förvärvskälla iakttas att	1 mom. Från sammanlagda beloppet av den skattskyldiges inkomster från olika förvärvskällor får, med iakttagande av föreskriften i 22 §, avdrag göras för underskott i förvärvskälla. Vidare får annan skattskyldig än fysisk person, dödsbo och familjestiftelse avdrag för allmän kommunalskatt *och vinstdelningsskatt* som har påförts den skattskyldige under året före taxeringsåret. I fråga om underskott i förvärvskälla iakttas att

1) avdrag för realisationsförlust får göras endast från realisationsvinst eller lotterivinst,

2) avdrag inte får göras för underskott av fastighet eller rörelse i utlandet,

3) avdrag inte får göras för underskott på grund av avskrivning av skepp eller luftfartyg eller på köpekontrakt, som avser sådan tillgång, i vidare mån än som följer av 46 § 1 mom. kommunalskattelagen (1928: 370),

4) avdrag inte får göras för underskott i den mån hänsyn till det har tagits vid beräkning av sjömansskatt.

Skattskyldig, som har varit bosatt här i riket under hela beskattningsåret eller del av detta, får avdrag för periodiskt understöd, egenavgifter, försäkringspremier m. m. i den omfattning som anges i 46 § 2 mom. kommunalskattelagen.

Har sådan fusion mellan aktiebolag eller föreningar ägt rum, som i 28 § 3 mom. *första eller andra stycket* kommunalskattelagen avses, äger moderbolaget eller den övertagande föreningen åtnjuta avdrag för sådan dotterbolagets eller den överlåtande föreningens skatt, vilken enligt första stycket skulle *hava* varit avdragsgill för dotterbolaget eller den överlåtande föreningen. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning vid fusion mellan sparbanker enligt 78 § lagen *den 3 juni 1955* om sparbanker samt	Har sådan fusion mellan aktiebolag eller föreningar ägt rum, som avses i 28 § 3 mom. kommunalskattelagen, äger moderbolaget eller den övertagande föreningen åtnjuta avdrag för sådan dotterbolagets eller den överlåtande föreningens skatt, vilken enligt första stycket skulle *ha* varit avdragsgill för dotterbolaget eller den överlåtande föreningen. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning vid fusion mellan sparbanker enligt 78 § lagen *(1955:416)* om sparbanker samt då ett bankaktiebolags hela bankrö-

[1] Senaste lydelse av lagens rubrik 1974: 770.
[2] Senaste lydelse 1979: 1150.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
då ett bankaktiebolags hela bankrörelse övertagits av ett annat bankbolag eller ett försäkringsbolags hela försäkringsbestånd övertagits av ett annat försäkringsbolag och det överlåtande bolaget avstår från att yrka avdraget i fråga.	relse övertagits av ett annat bankbolag eller ett försäkringsbolags hela försäkringsbestånd övertagits av ett annat försäkringsbolag och det överlåtande bolaget avstår från att yrka avdraget i fråga.

Att avdrag icke är medgivet för underskott som uppkommit före eller i samband med vissa företagsöverlåtelser framgår av punkt 6 av anvisningarna till 20 § kommunalskattelagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången vid 1985 års taxering.

5 Förslag till
Lag om ändring i uppbördslagen (1953: 272)

Härigenom föreskrivs att 1 §, 3 § 1 mom. och 27 § 1 mom. uppbördslagen (1953: 272)[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[2]	
Med skatt förstås i denna lag, om inte annat anges, statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, utskiftningsskatt, ersättningsskatt, kommunal inkomstskatt, skogsvårdsavgift, egenavgifter enligt lagen (1981: 691) om socialavgifter, hyreshusavgift, skattetillägg och förseningsavgift enligt taxeringslagen (1956: 623) samt annuitet på avdikningslån.	Med skatt förstås i denna lag, om inte annat anges, statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, utskiftningsskatt, ersättningsskatt, kommunal inkomstskatt, skogsvårdsavgift, *vinstdelningsskatt*, egenavgifter enligt lagen (1981: 691) om socialavgifter, hyreshusavgift, skattetillägg och förseningsavgift enligt taxeringslagen (1956: 623) samt annuitet på avdikningslån.

Regeringen får, om särskilda omständigheter föranleder det, föreskriva att i samband med uppbörden av skatt skall uppbäras även andra avgifter än sådana som anges i första stycket. Har sådan föreskrift meddelats skall, om inte annat anges, vad i denna lag stadgas angående skatt tillämpas beträffande den avgift som avses med föreskriften.

3 §	
1 mom.[3] I den omfattning nedan anges skall skattskyldig betala preliminär skatt med belopp, vilket så nära som möjligt kan antas motsvara i den slutliga skatten ingående statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, egenavgifter, kommunal inkomstskatt, skogsvårdsavgift och hyreshusavgift.	1 mom. I den omfattning nedan anges skall skattskyldig betala preliminär skatt med belopp, vilket så nära som möjligt kan antas motsvara i den slutliga skatten ingående statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, *vinstdelningsskatt*, egenavgifter, kommunal inkomstskatt, skogsvårdsavgift och hyreshusavgift.
27 §	
1 mom.[4] Vid debitering av slutlig skatt skall iakttas:	
att kommunal inkomstskatt uträknas med ledning av den skattesats som för inkomståret gäller i beskattningsorten;	
att kommunal inkomstskatt uträknas i en post, varvid skattebeloppet vid öretal över 50 avrundas uppåt och vid annat öretal avrundas nedåt till helt krontal:	
att skogsvårdsavgift uträknas enligt bestämmelserna i 1 § lagen	

[1] Lagen omtryckt 1972: 75.
Senaste lydelse av lagens rubrik 1974: 771.
[2] Senaste lydelse 1982: 1196.
[3] Senaste lydelse 1982: 1196.
[4] Senaste lydelse 1982: 1196.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
(1946:324) om skogsvårdsavgift;	
att hyreshusavgift uträknas enligt bestämmelserna i lagen (1982:1194) om hyreshusavgift;	
att kommunal inkomstskatt debiteras med belopp som har uträknats av lokal skattemyndighet i det fögderi där beskattningsorten är belägen;	
att egenavgifter debiteras *med ledning av bestämmelserna i* lagen (1981:691) om socialavgifter *och* på grundval av uppgifter om försäkringsförhållanden som lämnas av den allmänna försäkringskassan, varvid öretal bortfaller; samt	att egenavgifter *enligt* lagen (1981:691) om socialavgifter debiteras på grundval av uppgifter om försäkringsförhållanden som lämnas av den allmänna försäkringskassan, varvid öretal bortfaller; samt
att i 1 § nämnd annuitet eller, om skattskyldig har att erlägga flera annuiteter, summan av dessa påförs i helt antal kronor, varvid öretal bortfaller.	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången i fråga om preliminär skatt för år 1984 samt slutlig skatt på grundval av 1985 års taxering.

6 Förslag till
Lag om ändring i taxeringslagen (1956: 623)

Härigenom föreskrivs att 22 § 1 mom. och 68 § taxeringslagen (1956: 623)[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

22 §

1 mom.[2] Nedannämnda skattskyldiga äro, där ej annat följer av stadgandet i 3 mom., skyldiga att utan anmaning till ledning för egen taxering avlämna deklaration (*självdeklaration*), nämligen:

1) aktiebolag, ekonomisk förening och aktiefond ävensom sådan stiftelse, fond eller inrättning som har till huvudsakligt ändamål att tillgodose viss familjs, vissa familjers eller bestämda personers ekonomiska intressen,

1) aktiebolag, ekonomisk förening, *sparbank, ömsesidig skadeförsäkringsanstalt* och aktiefond ävensom sådan stiftelse, fond eller inrättning som har till huvudsakligt ändamål att tillgodose viss familjs, vissa familjers eller bestämda personers ekonomiska intressen,

2) annan juridisk person, om dess bruttointäkter av en eller flera förvärvskällor under beskattningsåret uppgått till sammanlagt minst 100 kronor,

3) fysisk person, vilkens bruttointäkter av en eller flera förvärvskällor under beskattningsåret uppgått, om han varit här i riket bosatt under hela beskattningsåret och under denna tid icke erlagt sjömansskatt, till sammanlagt minst 6 000 kronor och eljest till sammanlagt minst 100 kronor,

4) fysisk eller juridisk person, vilkens tillgångar av den art som anges i 3 § 1 mom. lagen (1947: 577) om statlig förmögenhetsskatt, vid beskattningsårets utgång haft ett värde överstigande 400 000 kronor eller, såvitt angår sådan juridisk person som avses i 6 § 1 mom. b) nämnda lag, 25 000 kronor, samt

5) fysisk eller juridisk person, för vilken garantibelopp för fastighet skall upptagas såsom skattepliktig inkomst.

Vid bedömandet av fysisk eller juridisk persons deklarationsskyldighet enligt punkterna 2)–4) skall hänsyn icke tagas till sådan inkomst eller förmögenhet, för vilken den fysiska eller juridiska personen icke är skattskyldig enligt kommunalskattelagen, lagen om statlig inkomstskatt eller lagen om statlig förmögenhetsskatt.

Vid bedömandet av fysisk eller juridisk persons deklarationsskyldighet enligt punkterna 2)–4) skall hänsyn icke tagas till sådan inkomst eller förmögenhet, för vilken den fysiska eller juridiska personen icke är skattskyldig enligt kommunalskattelagen *(1928: 370)*, lagen *(1947: 576)* om statlig inkomstskatt eller lagen om statlig förmögenhetsskatt.

Hava makar, som ingått äktenskap före ingången av beskattningsåret och levt tillsammans under

Har makar, som ingått äktenskap före ingången av beskattningsåret och levt tillsammans under större

[1] Lagen omtryckt 1971: 399.
Senaste lydelse av lagens rubrik 1974: 773.
[2] Senaste lydelse 1981: 1003.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
större delen därav, var för sig haft inkomst eller förmögenhet, skall vardera makens deklarationsskyldighet bedömas med hänsyn till makarnas *och boets* sammanlagda inkomst och förmögenhet.	delen därav, var för sig haft inkomst eller förmögenhet, skall vardera makens deklarationsskyldighet bedömas med hänsyn till makarnas sammanlagda inkomst och förmögenhet.

Skall skattskyldig enligt lagen om statlig förmögenhetsskatt taxeras för förmögenhet, som tillhör barn eller annan, skall hänsyn därtill tagas vid deklarationsskyldighetens bedömande.

Vid tillämpning av vad i första stycket vid 3) är stadgat, skall svensk medborgare, som under beskattningsåret tillhört svensk beskickning hos utländsk makt, svensk permanent delegation hos mellanstatlig organisation eller lönat svenskt konsulat eller beskickningens, delegationens eller konsulatets betjäning och som på grund av sin tjänst varit bosatt utomlands, anses ha varit bosatt här i riket. Detsamma skall gälla sådan persons make samt barn under 18 år, om de har varit svenska medborgare och har bott hos honom. Person, som under beskattningsåret tillhört främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning och som icke varit svensk medborgare, så ock sådan persons make, barn under 18 år och enskilda tjänare, om de har bott hos honom och icke har varit svenska medborgare, anses däremot vid tillämpningen av vad i första stycket vid 3) är stadgat icke ha varit här i riket bosatta.

I fråga om deklarationsskyldighet för dödsbo efter skattskyldig, som har avlidit under beskattningsåret, skall tillämpas vad som skulle ha gällt för den avlidne.

68 §[3]

Av taxeringsnämnd beslutade taxeringar skall för varje skattskyldig införas i skattelängd.

I skattelängden antecknas särskilt

dels i avseende på statlig inkomstskatt inkomst av olika förvärvskällor med angivande tillika i fråga om skattskyldiga som avses i 11 § 3 mom. lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt huruvida inkomsten utgör A-inkomst eller B-inkomst, medgivet avdrag för underskott i förvärvskälla, sammanräknad nettoinkomst (summan av inkomsterna av olika förvärvskällor, minskad med avdrag för underskott), medgivna allmänna avdrag som inte avser underskott i förvärvskälla, taxerad och beskattningsbar inkomst samt räntetillägg och underlag för tilläggsbelopp,

dels beskattningsbar inkomst enligt 2 § lagen (1958: 295) om sjömansskatt och enligt 1 § 2 mom. nämnda lag skattepliktig dagpenning samt det antal perioder om trettio dagar för vilka den skattskyldige har uppburit sådan inkomst under beskattningsåret, samt sjömansskattenämndens beslut om jämkning enligt 12 § 4 mom. lagen om sjömansskatt,

dels i avseende på kommunal inkomstskatt taxerad och beskattningsbar inkomst,

dels beslut i övrigt, som avser förutsättning för avdrag enligt 48 § 2 och 3 mom. kommunalskattelagen (1928: 370) eller för skattereduktion enligt 2 § 4 mom. uppbördslagen (1953: 272).

[3] Senaste lydelse 1983: 444.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

dels beslut, som avser förutsättning för skattereduktion enligt 2 § lagen (1978: 423) om skattelättnader för vissa sparformer,

dels beslut om avräkning av utländsk skatt eller tillämpning av progressionsbestämmelser enligt avtal för undvikande av dubbelbeskattning,

dels uppgift om underlag, varpå skogsvårdsavgift skall beräknas,

dels uppgift om underlag, varpå hyreshusavgift skall beräknas,

dels vinstdelningsunderlag,

dels skattepliktig och beskattningsbar förmögenhet, om skatt skall utgå enligt 11 § lagen (1947: 577) om statlig förmögenhetsskatt.

Uppgår den enligt lagen om statlig inkomstskatt beräknade taxerade inkomsten till minst 6000 kronor för ensamstående och till sammanlagt minst 6000 kronor för makar, som varit gifta vid ingången av beskattningsåret och under detta år levt tillsammans, skall den beräknade taxerade inkomsten införas, även om beskattningsbar inkomst icke uppkommer.

Skattelängden skall underskrivas av lokal skattemyndighet. Den skall därefter såvitt gäller den årliga taxeringen anses innefatta taxeringsnämndens beslut.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången vid 1985 års taxering.

7 Förslag till

Lag om ändring i skattebrottslagen (1971: 69)

Härigenom föreskrivs att 1 § skattebrottslagen (1971: 69) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[1]	
Denna lag gäller i fråga om skatt eller avgift enligt	
1. lagen (1908: 128) om bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, förordningen (1927: 321) om skatt vid utskiftning av aktiebolags tillgångar, kommunalskattelagen (1928: 370), förordningen (1933: 395) om ersättningsskatt, lagen (1941: 416) om arvsskatt och gåvoskatt, lagen (1946: 324) om skogsvårdsavgift, lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt, lagen (1947: 577) om statlig förmögenhetsskatt, lagen (1958: 295) om sjömansskatt, lagen (1982: 1194) om hyreshusavgift, lagen (1983: 219) om tillfällig vinstskatt,	1. lagen (1908: 128) om bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, förordningen (1927: 321) om skatt vid utskiftning av aktiebolags tillgångar, kommunalskattelagen (1928: 370), förordningen (1933: 395) om ersättningsskatt, lagen (1941: 416) om arvsskatt och gåvoskatt, lagen (1946: 324) om skogsvårdsavgift, lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt, lagen (1947: 577) om statlig förmögenhetsskatt, lagen (1958: 295) om sjömansskatt, lagen (1982: 1194) om hyreshusavgift, lagen (1983: 219) om tillfällig vinstskatt, *lagen (1983: 000) om vinstdelningsskatt,*

2. lagen (1941: 251) om särskild varuskatt, lagen (1957: 262) om allmän energiskatt, lagen (1961: 372) om bensinskatt, lagen (1961: 394) om tobaksskatt, stämpelskattelagen (1964: 308), lagen (1968: 430) om mervärdeskatt, lagen (1972: 266) om skatt på annonser och reklam, lagen (1972: 820) om skatt på spel, lagen (1973: 37) om avgift på vissa dryckesförpackningar, vägtrafikskattelagen (1973: 601), lagen (1973: 1216) om särskild avgift för oljeprodukter, bilskrotningslagen (1975: 343), lagen (1977: 306) om dryckesskatt, lagen (1978: 69) om försäljningsskatt på motorfordon, lagen (1978: 144) om skatt på vissa resor, lagen (1982: 691) om skatt på vissa kassettband, lagen (1982: 1200) om skatt på videobandspelare, lagen (1982: 1201) om skatt på viss elektrisk kraft,

3. lagen (1981: 691) om socialavgifter.

Lagen gäller även preliminär skatt, kvarstående skatt och tillkommande skatt som avses i uppbördslagen (1953: 272).

Lagen tillämpas inte om skatten eller avgiften fastställs eller uppbärs i den ordning som gäller för tull och inte heller beträffande restavgift, skattetillägg eller liknande avgift.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

[1] Senaste lydelse 1983: 220.

8 Förslag till

Lag med reglemente för allmänna pensionsfonden

Härigenom föreskrivs följande.

I Inledande bestämmelse

1 § De penningmedel, som enligt 4 kap. 3 § lagen (1981:691) om socialavgifter, 1 § lagen (1983:219) om tillfällig vinstskatt samt 1 § lagen (1983:000) om vinstdelningsskatt skall ingå till allmänna pensionsfonden, skall förvaltas av nio styrelser, nämligen första–fjärde fondstyrelserna samt första–femte löntagarfondstyrelserna.

Bestämmelser om första–tredje fondstyrelserna finns i 2–25 §§ samt om fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna i 26–43 §§.

II Första–tredje fondstyrelserna

Medelstilldelning

2 § Riksförsäkringsverket skall varje år överföra

1. till första fondstyrelsens förvaltning tilläggspensionsavgifter som erläggs av staten, kommuner och därmed jämförliga samfälligheter samt av bolag, föreningar och stiftelser, i vilka staten, kommuner eller därmed jämförliga samfälligheter har ett bestämmande inflytande,

2. till andra fondstyrelsens förvaltning tilläggspensionsavgifter som erläggs av andra arbetsgivare än som har nämnts under 1 och som debiterats på grundval av ett avgiftsunderlag som överstiger 225 gånger det basbelopp som gäller enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring,

3. till tredje fondstyrelsens förvaltning övriga tilläggspensionsavgifter samt

4. till varje fondstyrelses förvaltning en tredjedel av vinstskatten och av vinstdelningsskatten.

Vad som sägs i första stycket 1–4 gäller med den begränsning som följer av bestämmelserna i 26 och 27 §§ om fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas rätt att rekvirera medel hos riksförsäkringsverket.

Till varje fondstyrelses förvaltning skall också hänföras avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar.

Pensionsutbetalningar m. m.

3 § Pensionsutbetalningar, förvaltningskostnader och andra utgifter avseende försäkringen för tilläggspension skall, i den mån andra medel inte står till förfogande, betalas genom tillskott som riksförsäkringsverket erhåller från fondstyrelserna. De medel som behövs för ett kalenderår skall tillskjutas av varje fondstyrelse i förhållande till de avgifter som under det närmast föregående året har överförts till dess förvaltning.

Varje fondstyrelse skall med de medel som den förvaltar betala kostnaderna för dess verksamhet och för revision av dess förvaltning.

Organisation

4 § Varje fondstyrelse skall bestå av nio ledamöter, som förordnas av regeringen. Av ledamöterna utses

i första fondstyrelsen tre efter förslag av sammanslutningar, som företräder kommunerna och landstingskommunerna, och tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare,

i andra fondstyrelsen tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare, en efter förslag av sammanslutningar som företräder konsumentkooperationen och fyra efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare samt

i tredje fondstyrelsen två efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare, fyra efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare och två efter förslag av sammanslutningar som företräder personer vilka erlägger egenavgifter för tilläggspension.

Om förslag inte avges, förordnar regeringen ledamöter ändå.

För varje ledamot utses i samma ordning en suppleant.

Ledamöter och suppleanter skall vara myndiga och här i riket bosatta svenska medborgare.

5 § Ledamöter och suppleanter förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts under tredje året efter det då förordnandet meddelades.

Regeringen får entlediga en ledamot eller suppleant även om den tid för vilken han är förordnad inte har gått ut.

Om en ledamot eller suppleant entledigas eller avlider eller om hans uppdrag av annat skäl upphör under den tid för vilken han förordnats, skall för den återstående tiden i hans ställe en ny ledamot respektive suppleant förordnas i den ordning som anges i 4 §.

6 § Av de utan förslag utsedda ledamöterna i första fondstyrelsen förordnar regeringen en till ordförande. I andra och tredje fondstyrelserna skall den utan förslag utsedde ledamoten vara ordförande. Varje fondstyrelse väljer inom sig vice ordförande.

7 § En fondstyrelse sammanträder på kallelse av ordföranden. Styrelsen skall också kallas samman om en ledamot begär det.

Styrelsen är beslutför om de närvarande vid sammanträdet är fler än hälften av antalet ledamöter. Ett ärende får dock inte tas upp till behandling om inte såvitt möjligt samtliga ledamöter eller, vid förfall för någon av dem, en suppleant för denne har fått tillfälle att delta i ärendets behandling.

Som styrelsens beslut gäller den mening som de flesta förenar sig om. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst.

Vid styrelsesammanträden skall protokoll föras. Om någon ledamot i samband med beslutet anmäler skiljaktig mening, skall denna antecknas i protokollet.

8 § Varje fondstyrelse får uppdra åt enskilda ledamöter eller tjänstemän hos styrelsen att var för sig eller två eller flera i förening avgöra ärenden som annars ankommer på styrelsens egen prövning. Det åligger styrelsen att meddela föreskrifter om den befogenhet som ett sådant uppdrag medför. Om uppdraget avser beviljande av lån skall grunderna för långivningen fastställas.

Uppdrag enligt första stycket får när som helst återkallas eller inskränkas. Utan hinder av sådant uppdrag får styrelsen själv avgöra ärenden av varje slag.

9 § Fondstyrelsen får anställa de tjänstemän som behövs samt bestämma deras löner och övriga anställningsvillkor.

10 § Regeringen bestämmer arvoden och andra ersättningar till ledamöter och suppleanter i fondstyrelserna.

Förvaltning

11 § Fondstyrelserna skall, inom ramen för vad som är förenligt med den allmänna ekonomiska politiken och med beaktande av kreditmarknadens funktionssätt, förvalta anförtrodda medel på sådant sätt att de blir till största möjliga gagn för försäkringen för tilläggspension.

Fondmedlen skall placeras så att kraven på god avkastning, tillfredsställande betalningsberedskap och betryggande säkerhet tillgodoses.

12 § Varje fondstyrelse får placera de medel som styrelsen förvaltar

1. i obligationer utfärdade av staten, kommuner eller därmed jämförliga samfälligheter, Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Svenska bostadskreditkassan, Svenska skeppshypotekskassan eller Skeppsfartens sekundärlånekassa eller av kreditaktiebolag som står under tillsyn av bankinspektionen,
2. i obligationer garanterade av staten, kommuner eller därmed jämförliga samfälligheter,
3. i obligationer och andra för den allmänna rörelsen avsedda skuldförbindelser som har offentligen utbjudits av svenska bankaktiebolag, Sveriges investeringsbank aktiebolag eller Nordiska investeringsbanken med undantag av konvertibla skuldebrev, skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning och sådana obligationer med längre löptid än ett år, som har utfärdats av bankaktiebolag, sparbanker eller centralkassor för jordbrukskredit,
4. i andra skuldförbindelser utfärdade av staten, kommuner eller därmed jämförliga samfälligheter, riksbanken, bankaktiebolag, sparbanker, centralkassor för jordbrukskredit eller andra kreditinrättningar som regeringen godkänner, eller av bolag, föreningar eller stiftelser som i 2 § första stycket 1 sägs, såvida staten, en kommun eller en därmed jämförlig samfällighet har iklätt sig borgen för förbindelserna,
5. i skuldförbindelser utfärdade av en annan fondstyrelse samt
6. i fordringar hos kreditinrättningar i enlighet med bestämmelserna om återlån.

13 § Om det behövs för en tillfredsställande betalningsberedskap eller för att tillgodose kravet på ändamålsenlig förvaltning får fondmedel placeras hos riksbanken, annan bank eller postgirot.

14 § Om det är uppenbart att allmänna pensionsfonden annars skulle lida en avsevärd förlust får en fondstyrelse, i avsikt att skydda en fordran, på offentlig auktion eller fondbörs köpa in egendom som är utmätt eller pantsatt för fordringen eller överta egendom som betalning för fordringen. Egendom som förvärvats på detta sätt skall avyttras så snart det är lämpligt och senast då det kan ske utan förlust.

15 § För att tillgodose ett tillfälligt penningbehov får varje fondstyrelse ta upp kredit hos en kreditinrättning eller hos en annan fondstyrelse.

16 § Fondstyrelsernas räkenskapsår är kalenderår.

Varje fondstyrelse skall före den 1 februari varje år redovisa för sin förvaltning under föregående räkenskapsår genom att lämna förvaltningsberättelse med resultaträkning samt balansräkning avseende ställningen vid årets utgång.

I balansräkningen skall tillgångarna tas upp till anskaffningskostnaden.

En osäker fordran skall dock tas upp till det belopp som kan beräknas komma att inflyta. En värdelös fordran får inte tas upp som tillgång.

17 § Första–tredje fondstyrelserna skall årligen gemensamt göra en sammanställning av övriga fondstyrelsers verksamhetsberättelser. Sammanställningen skall överlämnas till regeringen före den 1 april året efter räkenskapsåret.

Återlån

18 § Riksbanken, bankaktiebolag, sparbanker, centralkassor för jordbrukskredit, Sveriges allmänna hypoteksbank, Svenska skeppshypotekskassan och andra kreditinrättningar som regeringen godkänner får varje år mot bevis om fullgjord avgiftsbetalning bevilja den som erlagt avgift till försäkringen för tilläggspension enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring återlån. Detta får ske med högst hälften av de avgifter som erlagts

1. under det närmast föregående året eller
2. under de fem närmast föregående åren, i den mån avgiftsbetalningarna inte redan utnyttjats som underlag för återlån.

Återlån får inte beviljas, om lånebeloppet skulle understiga femtiotusen kronor. Återlån enligt första stycket 2 får uppgå till högst femhundratusen kronor.

19 § En kreditinrättning, som har lämnat återlån enligt 18 §, får i samband därmed till motsvarande belopp erhålla lån från en fondstyrelse. Lånet skall lämnas av den fondstyrelse som enligt 2 § har att förvalta de avgifter eller större delen av de avgifter för vilka återlånet beviljats. De lån som kreditinrättningar erhåller under ett kalenderår på grund av återlån till kommuner och landstingskommuner får uppgå till sammanlagt högst etthundra miljoner kronor.

Räntesatsen för lån från fondstyrelser till kreditinrättningar enligt första stycket skall motsvara räntesatsen för det senaste i Sverige utgivna långfristiga statsobligationslånet, om inte regeringen har fastställt en annan räntesats. Räntesatsen för lånet skall omprövas vart femte år under dess löptid. En fondstyrelse och en kreditinrättning kan komma överens om att den nya räntesatsen skall gälla även för övriga lån vilkas räntesats skall omprövas under samma kalenderår.

20 § Amortering skall varje år göras på återlån, som inte i sin helhet återbetalas inom ett år från utlämnandet. Varje amortering skall göras med minst en tiondedel eller, såvitt avser återlån som beviljats med högre belopp än hälften av närmast föregående års avgifter, minst en femtondedel av lånesumman.

Det lån som en kreditinrättning erhållit från en fondstyrelse enligt 19 § skall återbetalas i samma takt som återlånet. Återbetalningen får dock inte ske långsammare än som föreskrivits i villkoren för återlånet. Har ett återlån sagts upp till betalning får kreditinrättningens lån hos fondstyrelsen ändå, till den del det motsvarar obetald återlåneskuld, återbetalas på de villkor som gällde före uppsägningen.

Om långivaren och låntagaren är överens får ett återlån överföras till en annan kreditinrättning som har rätt att bevilja sådana lån.

Revision

21 § För varje fondstyrelse förordnar regeringen fyra revisorer att granska styrelsens förvaltning. Av revisorerna utses en på förslag av bankin-

spektionen och två efter samråd med de sammanslutningar som enligt 4 § får föreslå ledamöter i fondstyrelsen. De revisorer som utses utan samråd skall vara gemensamma.

Den revisor som utsetts utan förslag eller samråd skall som ordförande leda revisionen.

Revisorerna får vid fullgörandet av sitt uppdrag anlita biträde.

22 § Revisorerna förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts nästa gång.

Regeringen får entlediga en revisor, även om den tid för vilken han blivit utsedd inte har gått ut.

Om en revisor entledigas eller avlider eller om hans uppdrag av annat skäl upphör under den tid för vilken han blivit utsedd, skall för den återstående tiden en ny revisor förordnas i hans ställe.

23 § Regeringen beslutar om arvoden och andra ersättningar till revisorerna.

24 § För varje kalenderår skall revisorerna avge en revisionsberättelse, som skall överlämnas till fondstyrelsen inom en månad efter det att förvaltningsberättelsen enligt 16 § har kommit revisorerna till handa.

Revisionsberättelsen skall innehålla en redogörelse för omfattningen och resultatet av revisorernas granskning och inventering av de under styrelsens förvaltning stående tillgångarna samt uppgift om anmärkning föreligger mot förvaltningsberättelsen med resultaträkning, mot balansräkningen, mot fondstyrelsens bokföring eller i övrigt mot fondstyrelsens förvaltning. Om det föreligger anledning till anmärkning skall den anges i revisionsberättelsen. Revisorerna får också meddela de erinringar i berättelsen som de anser påkallade.

En revisor som är av skiljaktig mening eller i övrigt finner särskilt uttalande påkallat får ange detta i revisionsberättelsen, om han inte avger en särskild sådan berättelse.

25 § Sedan revisionsberättelsen har kommit fondstyrelsen till handa, skall styrelsen genast överlämna förvaltningsberättelsen och revisionsberättelsen till regeringen, som före den 1 maj samma år skall avgöra frågan om fastställelse av balansräkningen.

III Fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna

Medelstilldelning

26 § Riksförsäkringsverket skall till fjärde fondstyrelsens förvaltning överföra de medel, som styrelsen rekvirerar hos verket. Medlen avräknas på de medel som belöper på första, andra och tredje fondstyrelserna i förhållande till kapitalbehållningarna enligt dessa styrelsers balansräkningar avseende ställningen vid utgången av närmast föregående år.

Till fondstyrelsens förvaltning skall också, med den begränsning som följer av 28 §, hänföras avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar.

De medel som överförs till fondstyrelsens förvaltning får uppgå till högst 1 850 miljoner kronor.

27 § Riksförsäkringsverket skall till varje löntagarfondstyrelses förvaltning överföra de medel som styrelsen rekvirerar hos verket. Medlen avräk-

nas på de medel som riksförsäkringsverket enligt 2 § första stycket 1–4 skall överföra till första, andra och tredje fondstyrelserna med lika fördelning mellan dessa styrelser.

Till en löntagarfondstyrelses förvaltning får överföras dels en femtedel av vinstskatten och av vinstdelningsskatten, dels av tilläggspensionsavgifterna ett belopp motsvarande 0,04 enheter av procentsatsen för uttag av tilläggspensionsavgift. Summan av de medel som överförs till en löntagarfondstyrelses förvaltning får dock inte överskrida den medelsram som anges i fjärde stycket.

Till varje löntagarfondstyrelses förvaltning skall också, med den begränsning som följer av 28 §, hänföras avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar.

För varje löntagarfondstyrelse är medelsramen 400 miljoner kronor år 1984 och ökar därefter årligen till och med år 1990 med ett belopp motsvarande 20 000 basbelopp för respektive år enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring.

Avkastning m. m.

28 § Fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna skall varje år före utgången av maj månad till första, andra och tredje fondstyrelsernas förvaltning överföra en avkastning för närmast föregående räkenskapsår beräknad till tre procent av nuvärdet av förvaltade medel. Med nuvärdet av förvaltade medel avses summan av de medel som styrelsen intill räkenskapsårets slut rekvirerat hos riksförsäkringsverket, omräknad efter de förändringar av konsumentprisindex som skett från det medlen tillställdes styrelsen och fram till räkenskapsårets slut.

För medel som en fondstyrelse förvaltat under endast en del av räkenskapsåret skall den enligt första stycket beräknade avkastningen minskas i motsvarande mån.

Avkastningen från fjärde fondstyrelsen skall fördelas mellan första, andra och tredje fondstyrelserna i förhållande till de avräkningar som har skett enligt 26 § första stycket till och med det år som avkastningen avser. Avkastningen från löntagarfondstyrelserna skall fördelas lika mellan första, andra och tredje fondstyrelserna.

29 § Envar av fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna skall med de medel som styrelsen förvaltar betala kostnaderna för dess verksamhet och för revisionen av dess förvaltning.

Organisation

30 § Fjärde fondstyrelsen skall bestå av tolv ledamöter som förordnas av regeringen. Av ledamöterna utses två efter förslag av sammanslutningar som företräder kommunerna, tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare och fem efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare.

Om förslag inte avges, förordnar regeringen ledamöter ändå.

För varje ledamot utses i samma ordning en suppleant.

Ledamöter och suppleanter skall vara myndiga och här i riket bosatta svenska medborgare.

31 § Varje löntagarfondstyrelse skall bestå av nio ledamöter. För ledamöterna skall finnas fyra suppleanter.

Regeringen förordnar ledamöter och suppleanter.

Ledamöter och suppleanter skall vara myndiga och bosatta här i riket. Av ledamöterna skall minst fem och av suppleanterna minst två företräda löntagarintressen. Vid utseendet av ledamöter och suppleanter skall det tillses att löntagarfondstyrelserna får en regional anknytning.

32 § Ledamöter och suppleanter i fjärde fondstyrelsen förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts under tredje året efter det då förordnandet meddelades.

Ledamöter och suppleanter i löntagarfondstyrelserna förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts under året efter det då förordnandet meddelades.

Om en ledamot eller suppleant entledigas eller avlider eller om hans uppdrag av annat skäl upphör under den tid för vilken han blivit förordnad, skall för den återstående tiden i hans ställe en ny ledamot respektive suppleant förordnas i den ordning som anges i 30 och 31 §§.

33 § Av de utan förslag utsedda ledamöterna i fjärde fondstyrelsen förordnar regeringen en till ordförande och en till vice ordförande.

För varje löntagarfondstyrelse förordnar regeringen av ledamöterna en till ordförande och en till vice ordförande.

Förvaltning

34 § Fondstyrelserna skall, inom ramen för vad som gagnar försäkringen för tilläggspension och är förenligt med den allmänna ekonomiska politiken samt med beaktande av kreditmarknadens funktionssätt, förvalta anförtrodda medel genom placeringar på riskkapitalmarknaden. Placeringarna skall syfta till att förbättra riskkapitalförsörjningen till gagn för svensk produktion och sysselsättning.

Fondmedlen skall placeras så att kraven på god avkastning, långsiktighet och riskspridning tillgodoses.

35 § Fjärde fondstyrelsen får placera de medel som styrelsen förvaltar

1. i aktier i svenska aktiebolag med undantag av aktiebolag som driver bank- eller försäkringsrörelse,
2. i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av aktiebolag som avses i 1 samt
3. i aktier i utländska aktiebolag samt i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av utländska aktiebolag.

Fondstyrelsen får inte förvärva värdepapper enligt första stycket 3 i sådan omfattning att värdepapperens sammanlagda värde kommer att överstiga en procent av värdet av de medel som styrelsen förvaltar.

36 § En löntagarfondstyrelse får placera de medel som styrelsen förvaltar

1. i aktier i svenska aktiebolag,
2. i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av aktiebolag som avses i 1 samt
3. som riskkapital i svenska ekonomiska föreningar.

37 § Fjärde fondstyrelsen får inte förvärva mer än tio procent av aktierna i ett aktiebolag, om aktierna är inregistrerade vid Stockholms fondbörs. Har aktierna olika röstvärde, får fondstyrelsen inte förvärva större antal än

att röstetalet för aktierna utgör högst tio procent av röstetalet för samtliga aktier i bolaget.

En löntagarfondstyrelse får inte förvärva så många vid fondbörsen inregistrerade aktier i ett aktiebolag att dessa uppgår till åtta procent eller mer av samtliga aktier i bolaget eller, om aktierna har olika röstvärde, att röstetalet för aktierna uppgår till åtta procent eller mer av röstetalet för samtliga aktier i bolaget.

38 § En löntagarfondstyrelse skall på begäran av en lokal facklig organisation vid ett aktiebolag i vilket fondstyrelsen har förvärvat aktier eller, om bolaget ingår som moderbolag i en koncern, dess svenska dotterbolag överlåta åt organisationen att för högst ett år i sänder utöva rösträtt för hälften av aktiernas röstetal.

Om flera lokala fackliga organisationer vid ett bolag eller inom en koncern begär att få utöva rösträtt för aktier skall löntagarfondstyrelsen överlåta åt organisationerna att var för sig för högst ett år i sänder utöva rösträtt för sammanlagt hälften av aktiernas röstetal. Styrelsen skall därvid fördela rösträtten i enlighet med vad som överenskommits mellan organisationerna. Om någon överenskommelse inte har träffats, skall styrelsen fördela rösträtten med ledning av det antal medlemmar i respektive organisation som är anställda i bolaget och dess svenska dotterbolag.

39 § Om det behövs för en tillfredsställande betalningsberedskap eller för att tillgodose kravet på ändamålsenlig förvaltning får fondmedel placeras hos riksbanken, annan bank eller postgirot. I samma syfte får fondmedel placeras i statsskuldväxlar, skattkammarväxlar, bankcertifikat och företagscertifikat.

Revision

40 § För fjärde fondstyrelsen förordnar regeringen fyra revisorer att granska styrelsens förvaltning. Av revisorerna utses en på förslag av bankinspektionen och två efter samråd med de sammanslutningar som enligt 30 § får föreslå ledamöter i fondstyrelsen.

Om ordförande och om rätt att anlita biträde gäller vad som föreskrivs i 21 §.

41 § För varje löntagarfondstyrelse förordnar regeringen tre revisorer att granska styrelsens förvaltning. Av revisorerna utses en på förslag av bankinspektionen. Revisorer får vara gemensamma för fjärde fondstyrelsen och en eller flera löntagarfondstyrelser.

För varje löntagarfondstyrelse utser regeringen en av de utan förslag utsedda revisorerna att som ordförande leda revisionen.

42 § Riksförsäkringsverket och riksrevisionsverket skall årligen avge utlåtande över fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas förvaltning av medel. Utlåtandena skall överlämnas till regeringen före den 1 april året efter räkenskapsåret.

Gemensamma bestämmelser

43 § Föreskrifterna i 5 § andra stycket, 7–10 och 14–16 §§ samt 22–25 §§ gäller också i fråga om fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984. Genom lagen upphävs reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning.

2. Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i lagen (1983: 000) med reglemente för allmänna pensionsfonden, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

3. I samband med att regeringen utser ledamöter och suppleanter i en löntagarfondstyrelse bestämmer regeringen vid vilken tidpunkt under år 1984 som styrelsen skall starta sin verksamhet.

4. I fråga om återlån, som avser avgifter betalda före den 1 januari 1978 eller som har beviljats före den 1 januari 1980, och lån till kreditinrättning som har beviljat återlånet gäller fortfarande 14–16 §§ reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning i sin närmast före den 1 januari 1980 gällande lydelse. I fråga om lån som kreditinrättning har erhållit enligt nu angivna 15 § första stycket får dock avtal träffas om tillämpning av 19 § andra stycket i den nya lagen.

5. I fråga om sådana lån från en fondstyrelse till en kreditinrättning, som hänför sig till återlån beviljade före den 11 april 1981, gäller fortfarande 15 § andra stycket första meningen reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning i sin närmast före den 1 april 1981 gällande lydelse.

6. I andra fall än som avses i 4 och 5 gäller bestämmelserna i den nya lagen i fråga om återlån och lån till kreditinrättning på grund av återlån som har beviljats eller sökts före ikraftträdandet.

7. Summan av de medel som enligt 27 § andra stycket första meningen får överföras till en löntagarfondstyrelses förvaltning skall för år 1984 minskas med ett belopp om 20 miljoner kronor.

8. Bestämmelserna i 28 § skall tillämpas första gången för räkenskapsåret 1984.

9. Vid tillämpningen av 28 § skall de medel som tidigare överförts till fjärde fondstyrelsens förvaltning beräknas till ett nuvärde för augusti 1983 av 3042 miljoner kronor.

10. Innehar fjärde fondstyrelsen den 1 januari 1984 aktier i något eller några aktiebolag utöver vad som medges i 37 §, får fondstyrelsen även i fortsättningen inneha högst samma andel av aktierna.

9 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att i lagen (1962: 381) om allmän försäkring skall införas en ny paragraf, 19 kap. 3 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	19 kap.
	3 a §
	Försäkringen för tilläggspension finansieras, förutom genom avgifter som avses i 1 §, av vinstskatt enligt lagen (1983:219) om tillfällig vinstskatt samt vinstdelningsskatt enligt lagen (1983:000) om vinstdelningsskatt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

10 Förslag till
Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 2 och 3 §§ aktiebolagslagen (1975: 1385)[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 kap.	
2 §	
Aktieägares rätt vid bolagsstämma utövas av aktieägaren personligen eller genom ombud med skriftlig, dagtecknad fullmakt. Fullmakt gäller högst ett år från utfärdandet.	
Aktieägare kan vid bolagsstämma medföra ett biträde.	
Innehar i enlighet med reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning fjärde fondstyrelsen aktier i visst aktiebolag, får efter fondstyrelsens bemyndigande rösträtt för aktieinnehavet utövas genom ett eller flera ombud, som föreslagits av facklig organisation med medlemmar anställda hos bolaget.	*Om två eller flera styrelser i allmänna pensionsfonden förvaltar aktier i ett visst aktiebolag får varje styrelse för sig utöva rösträtt för de aktier styrelsen förvaltar. En fondstyrelse får för högst ett år i sänder överlåta åt en eller flera fackliga organisationer med medlemmar anställda hos bolaget och, om bolaget är moderbolag i en koncern, hos dess dotterbolag att var för sig utöva rösträtt för aktier som styrelsen förvaltar.*
3 §	
Ingen kan rösta för egna och andras aktier för sammanlagt mer än en femtedel av de på stämman företrädda aktierna, om ej annat följer av bolagsordningen.	
Aktieägare får icke själv eller genom ombud rösta i fråga om	
1. talan mot honom,	
2. hans befrielse från skadeståndsansvar eller annan förpliktelse gentemot bolaget, eller	
3. talan eller befrielse som avses i 1 och 2 beträffande annan, om aktieägaren i frågan har ett väsentligt intresse som kan strida mot bolagets.	
Bestämmelserna i första och andra styckena om aktieägare äger motsvarande tillämpning på ombud för aktieägare.	
	Om två eller flera styrelser i allmänna pensionsfonden förvaltar aktier i ett visst aktiebolag, anses varje styrelse för sig som aktieägare vid tillämpning av första och tredje styckena.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

[1] Lagen omtryckt 1982: 739.

11 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1979: 648) om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för tilläggspension

Härigenom föreskrivs att lagen (1979: 648) om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för tilläggspension[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Enligt riksdagens beslut föreskrivs, att procentsatsen för uttag av tilläggspensionsavgift skall utgöra 12,00 procent för år 1980, 12,25 procent för år 1981, 9,40 procent för år 1982, 9,60 procent för år 1983 och *9,80* procent för år 1984.	Enligt riksdagens beslut föreskrivs, att procentsatsen för uttag av tilläggspensionsavgift skall utgöra 12,00 procent för år 1980, 12,25 procent för år 1981, 9,40 procent för år 1982, 9,60 procent för år 1983 och *10,00* procent för år 1984.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om avgifter som avser tid före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 1981: 700.

FINANSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-10-06

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Andersson, Rainer, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg

Föredragande: statsrådet Feldt

Lagrådsremiss om löntagarfonder

---

1 Inledning

Utredningen (Fi 1975: 03) om löntagarna och kapitaltillväxten avslutade sitt arbete med en slutrapport (SOU 1981: 44). Rapporten innehöll inte något färdigt förslag till löntagarfonder. Vid sidan av slutrapporten överlämnade utredningen ett antal expertrapporter, där frågor med anknytning till löntagarfonder behandlades.

I slutet av år 1982 tillkallades en expertgrupp (B 1982: 08) med uppdrag att utarbeta ett förslag till vinstdelning. Gruppen, som antog namnet vinstdelningsgruppen[1], lade i maj 1983 fram betänkandet (Ds Fi 1983: 13) En modell för vinstdelning. Sammanfattningen och författningsförslagen i betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1 och 2*.

Vidare tillkallades en expertgrupp (Fi 1983: 01) med uppgift att arbeta fram underlag för en placeringspolitik för löntagarfonder. Gruppen, som antog namnet placeringsutredningen[2], avlämnade i juni 1983 betänkandet (SOU 1983: 44) Kapitalplaceringar på aktiemarknaden. Sammanfattningen i betänkandet och ett däri intaget underlag för placeringsreglemente bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3 och 4*.

Vissa frågor angående löntagarfondernas organisation m.m. samt vissa ändringar i reglementet angående AP-fondens förvaltning har behandlats i

[1] Ledamöter: fil. kand. Per-Olof Edin, ordförande, direktören Anders Althin, ekonomen Dan Andersson, departementsrådet Stig von Bahr, aukt. rev. Hans Edenhammar, aukt. rev. Lars Jernberg, utredningssekreteraren Clas Nykvist och skattedirektören Olle Roos.

[2] Ledamöter: riksbankschefen Bengt Dennis, ordförande, docenten Villy Bergström, fil. kand. Per-Olof Edin, direktören Nils-Axel Frisk, ekonomen Anna Hedborg, 1:e ombudsmannen Lennart Lundgren, direktören Sten Wikander och direktören Björn Wolrath.

en interdepartemental arbetsgrupp, fondgruppen[3]. Gruppen har redovisat sina överväganden i promemorian (Ds Fi 1983: 20) Löntagarfonder i ATP-systemet. Sammanfattningen och författningsförslagen i promemorian bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 5 och 6*.

Betänkandena och promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena såvitt angår betänkandet En modell för vinstdelning bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 7*. Vinstdelningsgruppens betänkande bygger på förslag som framlagts av realbeskattningsutredningen (B 1978: 07) i betänkandet (SOU 1982: 1) Real beskattning. Även detta betänkande har remissbehandlats. Med hänsyn till detta bör – såvitt gäller inflationskorrigerad företagsbeskattning – en förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena i dessa delar fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 8*.

En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena såvitt avser betänkandet Kapitalplaceringar på aktiemarknaden och promemorian Löntagarfonder i ATP-systemet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 9*.

2 Allmän motivering

2.1 Bakgrund och utgångspunkter

2.1.1 Inledning

Som framgått av vad jag nyss anfört har löntagarfondsfrågan varit föremål för omfattande diskussion och åtskilliga utredningar under de senaste åren. På grundval av överlämnade betänkanden, remissvaren samt de överläggningar om löntagarfonder som regeringen haft med de politiska partierna och vissa andra organisationer har föreliggande förslag om löntagarfonder i ATP-systemet arbetats fram. Det innebär i korthet att fem löntagarfondstyrelser inrättas inom ATP-systemet. De medel som dessa fondstyrelser skall förvalta kommer från en speciell vinstdelningsskatt och från en lönebaserad avgift. Medlen skall användas till att köpa aktier i svenska företag, och avkastningen skall tillföras ATP-systemet. Placeringarna skall vara sådana att de ger långsiktigt god avkastning. En löntagarfondstyrelses rösträtt i ett börsnoterat företag skall vara lägre än 8 % av det totala röstetalet. Regeringen utser fondstyrelserna, i vilka en majoritet av ledamöterna bör ha förankring på löntagarsidan.

Jag övergår nu till att närmare redogöra för förslaget och övervägandena bakom det. I de frågor som har samband med ATP-systemet har förslaget utarbetats i samråd med chefen för socialdepartementet.

[3] Fil. kand. Per-Olof Edin samt statssekreterarna Sture Korpi och Ulf Larsson.

2.1.2 Ekonomisk bakgrund

Under de sista åren av 1960-talet och i början av 1970-talet försämrades den internationella ekonomiska situationen i flera avseenden. Det stabiliserande systemet med fasta växelkurser löstes upp. Inflationstakten tredubblades. Oljekrisen orsakade kraftiga balansrubbningar i betalningsströmmarna mellan länder och ländergrupper. Tillväxttakten i produktion och internationell handel sjönk dramatiskt.

Som en följd av dessa förändringar uppstod svåra strukturella problem i flertalet länders ekonomier. Arbetslösheten ökade från 2–3 % för OECD-området som helhet under 1960-talet till en nivå av f. n. ca 10 %.

Till en början betraktades störningarna av många som konjunkturbetingade eller som en följd av en serie olyckliga omständigheter – oljekriserna, inflationsfinansieringen av Vietnamkriget, etc. – som råkat sammanfalla i tiden. Efterhand som problemen visade sig inte bara kvarstå utan t. o. m. fördjupas har det blivit uppenbart att orsakerna måste sökas i mer djupliggande faktorer, som har att göra med de olika ekonomiernas själva funktionssätt och då framför allt pris- och kostnadsbildningen.

I hög grad har intresset därvid kommit att fokuseras på det stabiliseringspolitiska problemet, dvs. hur den ekonomiska politiken skall utformas för att det skall bli möjligt att förena en lugn kostnads- och prisutveckling med låg arbetslöshet.

Många länder har i dag stora underskott i bytesbalansen och nästan alla har lågt kapacitetsutnyttjande i sin ekonomi. En återställd balans förutsätter en betydande tillväxt i industrisektorn och en hög vinstnivå i industriföretagen. Kraven på höjd lönsamhet för industriell produktion förstärks av att sparandeunderskott och inflation höjt lönsamheten i finansiella placeringar.

Samtidigt har under 1960- och 1970-talen löntagarnas andel av det samlade produktionsresultatet ökat och de samlade marginaleffekterna i beskattningen höjts. En sådan utveckling riskerar emellertid att verka allmänt försvagande på de ekonomiska drivkrafterna och riskerar därmed att ytterligare urholka tillväxten. Den gör det också svårare att öka lönsamheten i näringslivet till den erforderliga nivån och ställer därför den ekonomiska politiken inför svårare problem än tidigare.

Det stabiliseringspolitiska problemet är alltså i dag mer konfliktfyllt och mer komplicerat än det var under den snabba tillväxtens epok, tidigare under efterkrigstiden – och det kräver därför också, enligt min mening, nya medel för att lösas. Kortfattat gäller uppgiften att förena en stigande vinstnivå med en rättvis fördelning, en lugn pris- och kostnadsutveckling och en låg arbetslöshet.

Den internationella utvecklingen under det senaste decennict kan ses som ett uttryck för en gradvis kapitulation inför den allt svårare stabiliseringspolitiska uppgiften – och som en ovilja att pröva nya medel för att lösa upp motsättningarna i politiken.

Denna kapitulation kan schematiskt sägas äga rum i tre steg. I ett första skede koncentreras politiken mer och mer på att få upp vinsterna och samtidigt hålla tillbaka lönekostnaderna. I nästa skede uppges ambitionerna vad gäller arbetslösheten och fördelningen; dessa får bli vad de blir när man skall skapa bästa möjliga förutsättningar för låga kostnader och höga vinster. I det tredje skedet används aktivt en hög arbetslöshet som medel för att få acceptans för höga vinster och låga löneökningar. Med några få undantag befinner sig samtliga OECD-länder i olika faser av denna utveckling.

Jag anser det vara utomordentligt angeläget att undvika att också Sverige skulle slå in på en utveckling, där den logiska slutstationen är att arbetslösheten används som ett vapen mot inflationen. Det skulle skapa en växande arbetslöshet, med all den sociala misär och det konfrontationsklimat som följer med en sådan. Det skulle slå sönder hela den samförståndsanda, som tidigare under så många decennier varit en bidragande orsak till vårt välstånd. Och det skulle medföra ett lågt kapacitetsutnyttjande med omfattande kapitalförstörelse, vilket skulle innebära ett väldigt slöseri med resurser.

Det är därför nödvändigt att vi griper oss an uppgiften att med nya medel lösa upp den stabiliseringspolitiska konflikten och finner vägar att göra en omfattande vinstökning förenlig med en jämn fördelning och en lugn kostnadsstegring. Det är desto mer nödvändigt som vi i Sverige har färska erfarenheter av de problem som kan inträffa, då detta misslyckas. För svenskt vidkommande blev ju återverkningarna av den internationella ekonomiska krisen i många avseenden kraftigare än för flertalet andra länder. Detta berodde i första hand på tre faktorer.

- Eftersom Sverige är särskilt beroende av importerad olja fick oljeprishöjningarna starka negativa effekter på bytesbalansen.
- Den försämrade tillväxten och den svaga efterfrågeutvecklingen i den internationella ekonomin slog särskilt hårt mot de industriella basnäringarna. Eftersom Sverige hade stora delar av sin produktion inom sektorerna gruv-, stål- och varvsindustri blev återverkningarna här kraftigare än i flertalet andra industriländer. I ett läge då industrin borde ha växt med 5–10 % för att klara de höjda oljepriserna, drabbades vi av en utslagning av ungefär samma storleksordning.
- Den goda vinstkonjunkturen åren 1973 och 1974 förde med sig en mycket snabb löneglidning under åren 1974 och 1975. Det löneavtal som ingicks år 1975, höjningar av arbetsgivaravgiften och den svenska kronans koppling till den stigande D-marken bidrog ytterligare till att försämra den svenska industrins konkurrensläge. Detta resulterade i stora förluster av marknadsandelar, lägre kapacitetsutnyttjande och en långsammare produktivitetstillväxt – vilket i sin tur höjde de relativa kostnaderna ytterligare.

Våra problem förstärktes och fördjupades således kraftigt av svårighe-

terna att lösa den stabiliseringspolitiska konflikten under 1970-talet. Då vi nu åter igen står inför en situation då vinsterna i näringslivet stiger, denna gång till följd bl. a. av den kraftiga konkurrenskraftförstärkning som gavs av devalveringen i oktober 1982, är det av synnerlig vikt att inte pris- och kostnadsstegringen i vårt land på nytt skjuter fart så att devalveringens effekter omintetgörs och vi hamnar i en ny kostnadskris med skadliga verkningar på bytesbalans och sysselsättning.

För att undvika en sådan utveckling, i denna konjunkturfas likaväl som på längre sikt, bör enligt min mening åtgärder vidtas som motverkar att vinstuppgången medför en ytterligare koncentration av makt och ägande i näringslivet. I stället är uppgiften att sprida makten och ägandet, så att fler görs delaktiga i förmögenhetstillväxten. Härigenom skapas förutsättningar för lägre kostnadsstegringar och större tillväxt, samtidigt som kravet på en rättvis fördelning inte eftersätts, utan tvärtom skärps. Härigenom lindras den stabiliseringspolitiska konflikten avsevärt, och förutsättningar skapas för en stabil och sysselsättningsbefrämjande ekonomisk tillväxt.

Detta är den avgörande och grundläggande motiveringen till att regeringen lägger fram förslaget om löntagarfonder. Det är också detta motiv som på olika sätt återkommit i debatten om fonderna, såväl i Sverige som i omvärlden. Innan jag övergår till en närmare beskrivning av det föreliggande fondförslaget kan det därför finnas anledning att kort beröra löntagarfondsfrågans utveckling, såväl internationellt som i Sverige.

2.1.3 Löntagarfondsfrågans utveckling

Utländska förslag

Den svenska debatten kring löntagarfondsfrågan kom i gång ganska sent jämfört med flera andra länder. Så startade debatten i Västtyskland för 30 år sedan, i Nederländerna kom det första genomarbetade förslaget år 1964 och i Danmark framlades det första lagförslaget år 1973.

Den extremt snabba ökningen och koncentrationen av företagsförmögenheter i *Västtyskland* efter andra världskriget utgör grogrunden för den tyska politiska debatten kring löntagarfonder. Ett stort antal förslag till övergripande fondsystem har redovisats från kyrkan, fackföreningsrörelsen, politiska partier, statliga utredningar och enskilda forskare. Debatten ledde år 1974 till ett regeringsförslag, som innehöll ett övergripande fondsystem baserat på en obligatorisk delning av vinster överstigande 400 000 DM. Systemet var löntagarstyrt och löntagarna kunde individuellt disponera vinstandelarna efter en spärrtid på sju år.

Förslaget kom emellertid aldrig att genomföras, eftersom regeringen inte ansåg sig ha tillräckligt starkt politiskt stöd för förslaget. Därefter har löntagarfondsfrågan varit mindre aktuell i den tyska debatten. Vid sin kongress 1978 krävde dock tyska LO att man skulle skapa ett fondsystem genom kollektivavtal.

I *Nederländerna* har sedan år 1976 inte mindre än fem regeringsförslag framlagts. Det senaste förslaget lades fram av en borgerlig koalitionsregering 1978 och byggde på en obligatorisk övervinstdelning i samtliga aktiebolag med en vinst överstigande 100 000 gulden (ca 200 000 kr.). Övervinst definierades som den del av vinsten efter skatt som återstod efter det att egenkapitalet erhållit en avkastning motsvarande räntan på statspapper plus två procents riskpremie. Vinstandelen utgjorde 24 % av övervinsten (här fanns dock en del begränsningsregler).

I princip halva vinstandelen skulle reserveras för företagens egna anställda i form av individuella andelar som utbetalades efter en viss spärrtid. Den andra hälften av vinstandelen skulle disponeras av en fond som hade karaktären av en offentligrättslig juridisk person. Fondstyrelsen skulle ha 20 ledamöter varav 12 utsedda av löntagarorganisationerna och 8 av regeringen. Fondens syfte skulle vara att förbättra pensionssystemet. Inte heller detta förslag kom att genomföras.

I *Danmark* kom det första regeringsförslaget år 1973. Målsättningen var "att säkra löntagarnas medägande, medbestämmande och medinflytande i näringslivet, uppnå en jämnare fördelning av förmögenheter och inkomster" och "nödvändigheten av en ökad kapitalbildning". Systemet skulle finansieras av en arbetsgivaravgift. Denna skulle inbetalas till en central löntagardominerad fond delvis i form av aktier, delvis kontant. Inflytandet via fondens aktieinnehav skulle i sin helhet utövas av löntagarna i resp. företag. Efter sju år skulle den enskilde löntagaren disponera sin vinstandel.

Den socialdemokratiska minoritetsregeringen fick dock inte tillräckligt stöd för förslaget i det danska folketinget. Efter detta har LO och socialdemokraterna i Danmark ett flertal gånger aktualiserat löntagarfondsfrågan och flera förslag har framlagts. Grunddragen från 1973 års förslag finns kvar men en obligatorisk vinstdelning har tillkommit och fondfrågan har än hårdare kommit att knytas till lönepolitiken.

I den danska inkomstpolitiska uppgörelsen år 1976 ingick ett beslut om att delvis frysa inne vissa, tidigare kontant utbetalda, s.k. dyrtidstillägg. Avsättningar gjordes under perioden 1977–1979. Fr.o.m. år 1980 förvaltas medlen av en särskild fond – Lönmodtagernes Dyrtidsfond. Löntagarnas andel utbetalas vid pensionering. Fondens tillgångar uppgår till ca 10 miljarder danska kronor varav ca en femtedel är placerade i aktier. I fondens styrelse är löntagarrepresentanterna i majoritet.

I *Frankrike* har debatten kring löntagarnas delaktighet i företagens kapitaltillväxt sitt ursprung främst i de Gaulles idé om en medelväg mellan kapitalism och socialism. Debatten har en betydligt mer konservativ och individuell anknytning än i flertalet andra länder. Det kan dock noteras att man redan år 1967 genomförde en obligatorisk vinstdelning som inneburit att ca en tiondel av den beskattningsbara vinsten inbetalas till fonder. Efter fem år kan den enskilde löntagaren själv disponera pengarna.

Inom *EG* har frågorna om löntagarinflytande och löntagarägande behandlats i flera sammanhang. Det mest utförliga dokumentet finns i en rapport från EG-kommissionen år 1979. Utan att framställa några egentliga rekommendationer redovisar man olika metoder för vinstdelning, fondbildning och överföring av aktier till löntagarna.

Kommissionen uttalar dock att de anställdas medverkan i företagens kapitalbildning är ett effektivt medel för att nå ett av de grundläggande målen – en rättvisare förmögenhetsspridning. På medellång sikt anser kommissionen att en icke inflationsdrivande finansiering av investeringarna är nödvändig för en ekonomisk återhämtning och för att en tillfredsställande investeringsnivå åter skall nås. Begär man av arbetstagarna att de skall acceptera relativt måttliga lönehöjningar så att företagen får utrymme att rekonstruera sitt kapital, borde detta enligt kommissionen åtföljas av en löntagarmedverkan i denna kapitalbildning.

Svenska förslag t.o.m. år 1976

I Sverige startade löntagarfondsdebatten på allvar i och med att Rudolf Meidner i augusti 1975 presenterade boken Löntagarfonder. Långt dessförinnan hade dock problemen kring kapitalförmögenhets- och lönebildningen tagits upp till diskussion i olika sammanhang.

Så hade t.ex. Per Edvin Sköld, finansminister 1949–1955, i mitten på 50-talet lanserat ett förslag om "de anställdas kollektiva företagssparande". Förslagets huvudsyften var att skapa bättre förutsättningar för en lönepolitisk återhållsamhet, att ge löntagarna ett inflytande i företagen och att trygga framstegstakten.

Folkpartiet hade i slutet av 1940-talet i en riksdagsmotion föreslagit en utredning av "olika system av meddelägarskap och vinstandelssystem". Partiet lade också under 1950- och 1960-talen flera motioner med liknande syften och motiv.

Vid 1974 års riksdag presenterade folkpartiet en motion om "lagstadgad rätt för löntagarna till andel i företagens kapitaltillväxt". Motionen anger två modeller, nämligen vinstandelssystem och löntagarsparande. Målen är en jämnare förmögenhetsspridning, förskjutning av makten från traditionella ägarintressen och motverkande av statlig och enskild maktkoncentration inom den svenska ekonomin. Motionen har principiellt intresse framför allt därigenom att den traditionella, företagsbundna vinstandelslinjen överges. I stället skisseras "ett decentraliserat system av fonder med betydande frihet för löntagarna att välja mellan olika fonder". I motionen föreslås en utredning för att behandla bl.a. systemets omfattning och effekter på lönebildning och inflationsutveckling.

Folkpartiet tog åter upp frågan i Hagaöverläggningen om den ekonomiska politiken i maj 1974, dvs. samtidigt som den stora vinstuppgången i det svenska näringslivet tog sin början. Socialdemokraterna och folkpartiet enades om att tillsätta en utredning. Direktiven till utredningen om lönta-

garna och kapitalbildningen (löntagarfondsutredningen) utarbetades av regeringen efter samråd med folkpartiet. Utredningen tillsattes i januari 1975.

Inom *LO* har löntagarfondstanken i första hand sin upprinnelse i lönepolitiska överväganden. Inför LO-kongressen år 1961 avlämnades en rapport författad av LO:s ekonomer med titeln Samordnad lönepolitik. I rapporten framhålls att höga vinster utgör ett starkt oroselement i lönebildningsprocessen. "Påfrestningarna på den solidariska lönepolitiken blir övermäktiga och resultatet blir löneglidningar, kompensationskrav och snedvridningar av lönerelationerna".

I rapporten föreslås att branschrationaliseringsfonder skall inrättas. Sådana fonder bör enligt rapporten kunna förena "såväl en önskan om kapitalbildning utan förmögenhetstillväxt för enskilda som behovet av en branschvis bedriven aktiv strukturpolitik". Fondernas finansiering skulle bli en fråga i löneförhandlingarna. "Den solidariska lönepolitiken försätter löntagarna i bärkraftiga företag och branscher ofta i det läget, att de tvingas avstå från en annars möjlig lönehöjning". Hellre än att löntagarna tar ut detta löneutrymme borde företagarna acceptera fonder för att "bevara vinstmedel åt branschen" samtidigt som löntagarna undgår "den solidariska lönepolitikens konsekvenser för förmögenhetsutvecklingen". Finansieringen synes således inte bara drabba lönerna utan åtminstone delvis även vinsterna.

Därmed kan, framhålls det i rapporten, branschfonderna också sägas utgöra ett komplement till den solidariska lönepolitiken. LO-kongressen fattade dock inte några beslut med anledning av de förslag som framfördes i rapporten.

I den lönepolitiska rapporten till 1971 års LO-kongress behandlades åter frågan om fondbildningen som ett medel att underlätta den solidariska lönepolitiken och motverka förmögenhetskoncentration.

Till denna kongress framlades också några motioner av speciellt intresse för diskussionen om fonder. Flera motioner pekar på det fördelningspolitiska problemet att den solidariska lönepolitiken gynnar ägarna till högproduktiva företag. I motionerna föreslås en progressiv företagsbeskattning för att ta del av övervinsterna i dessa företag. En motion aktualiserar också branschfondsidén. Bland motiven antyds ökat inflytande för löntagarna och en kapitalförsörjning i fördelningspolitiskt mer acceptabla former.

Metallindustriarbetareförbundet lade fram en egen motion, i vilken framhålls behovet av ökade industriinvesteringar. I motionen kritiseras den rådande förmögenhetsbildningen och maktkoncentrationen. Vidare pekas på AP-fonderna, som borde ha större frihet att placera pengar i aktier. Motionen tar också upp branschfondsidén och olika fondförslag, som utarbetats i Danmark och Västtyskland. Det sägs att det måste vara angeläget att undersöka "hur man kan åstadkomma ökade resurser för investeringar, utan att detta får negativa effekter för förmögenhetsfördelningen".

Kongressen ansåg att förslagen om att inrätta branschfonder eller fonder i andra former för kapitalbildning genom löntagarnas sparande hade ett så betydande intresse att det borde bli föremål för utredning. Utredningsuppdraget gick till Rudolf Meidner, som i augusti 1975 presenterade sin bok Löntagarfonder, vilken senare omarbetades till en rapport till 1976 års LO-kongress.

Rapporten "Kollektiv kapitalbildning genom löntagarfonder" som förelades 1976 års LO-kongress anger tre mål för fonderna:

1. Stödja den solidariska lönepolitiken.
2. Motverka den koncentration av förmögenhet och därmed makt som följer med industrins självfinansiering.
3. Genom medägande stärka det löntagarinflytande som har sin huvudsakliga grund i arbetsrättsreformerna.

Kongressen underströk också särskilt ett antal grundläggande krav på ett fondsystem:

1. Löntagarna kan få del i kapitaltillväxten bara om kapitalet stannar kvar i produktionsprocessen.
2. Löntagarnas delaktighet i kapitaltillväxten skall knytas till företagens vinster.
3. Renodlat företagsbunden fondbildning kan inte accepteras.
4. Fonderna måste bygga på ett kollektivt ägande och ge ett starkt lokalt inflytande över fondkapitalet.

Kongressen anslöt sig till dessa mål och grundprinciper, men konstaterade också att många problem var olösta. Man tog därför inte ställning till något konkret löntagarfondsförslag.

TCO hade också kongress i juni 1976. Till den förelåg en kongressrapport med titeln Löntagarkapital, utarbetad av TCO:s samhällsekonomiska arbetsgrupp. Rapporten anges i huvudsak ha "karaktär av delrapport och diskussionsmaterial".

TCO-rapporten innehåller inte något detaljerat förslag till hur fondsystem ska utformas, men anger tre krav som väsentliga.

- Systemet bör medverka till att en tillfredsställande kapitalbildning upprätthålls, utan att oacceptabla fördelningspolitiska effekter uppstår.
- Systemet får inte komma i konflikt med principen om lika lön för lika arbete.
- Systemet får inte rubba de fackliga organisationernas roll som företrädare för löntagarintresset.

Mot bakgrund av dessa krav avvisas företagsanknutna system både med och utan individuella andelar. I rapporten diskuteras också kollektiva (här använd i betydelsen övergripande) fonder och redovisas skäl för och emot individuella andelar. Något ställningstagande görs inte. Fonderna sägs kunna finansieras genom vinstbaserade eller lönesummebaserade avgifter. Vinstdelning anses vara att föredra med hänsyn till förmögenhetsfördel-

ningen och det outnyttjade löneökningsutrymmet, lönesummebaserade avgifter med hänsyn till kapitalbildningen. Rapporten tänker sig "ett någorlunda decentraliserat system med ganska många fonder", som inte är alltför nära knutna till de fackliga organisationerna.

Kongressen godkände rapporten som underlag för det fortsatta utredningsarbetet om löntagarfonder inom TCO.

Hösten 1974 tillsatte Industriförbundet och SAF en arbetsgrupp med uppgift att studera frågor som rörde vinst- och kapitaldelning i näringslivet. Gruppen avlämnade våren 1976 en rapport med titeln "Företagsvinster. Kapitalförsörjning. Löntagarfonder" (den Waldenströmska rapporten).

Waldenströmska rapporten har inte officiellt behandlats av Industriförbundet eller SAF. Vid SAF-kongressen hösten 1977 hänvisade emellertid SAF:s verkställande direktör Curt-Steffan Giesecke till Waldenström-rapporten i sitt inledningsanförande och kongressen antog ett uttalande som i mycket ansluter sig till den Waldenströmska rapporten. Uttalandet fastslog bl. a. följande principer för åtgärder som ska göra löntagarna delaktiga i företagsägandet.

1. De skall öka tillgången på riskvilligt kapital till näringslivet.
2. De skall befrämja ett decentraliserat enskilt ägande och löntagarnas personliga förmögenhetsbildning.
3. De skall bidra till att utveckla en effektivt fungerande marknad för riskvilligt kapital.
4. De bör kunna tillämpas över stora sektorer av näringslivet och arbetsmarknaden.
5. De bör underlättas genom ramlagstiftning, som lämnar betydande valfrihet åt arbetsmarknadsorganisationer, företag och enskilda anställda.

Det centrala inslaget i den Waldenströmska rapporten är spridandet av aktieägandet. Inrättandet av fonder eller andra typer av finansieringsinstitut är i detta sammanhang främst en praktisk fråga med syfte dels att administrera sparandet och aktieplaceringarna, dels att möjliggöra ett reellt ägarinflytande.

Utvecklingen efter år 1976

Löntagarfondsfrågan kom efter år 1976 alltmer att präglas av den svaga industriella utvecklingen och det allt mer försämrade sparandet i vårt land. Nettosparandet har därefter fallit ytterligare, vilket innebär att vi dragit på oss ett stort bytesbalansunderskott gentemot omvärlden. Det viktiga stabiliseringspolitiska målet att trygga sparande och kapitalbildning har därför sedan mitten av 1970-talet varit ett framträdande inslag i diskussionen om löntagarfonder.

Inom *TCO* bedrevs ett intensivt utredningsarbete efter kongressen år 1976. Hösten 1977 publicerades studiehäftet Löntagarfonder ur TCO-perspektiv och i februari 1978 debattskriften Löntagarfonder ur TCO-perspektiv. Dessa skrifter kan betraktas som underlag för den kongressrapport

som lades fram i augusti 1978 med titeln Löntagarkapital genom fonder – ett principförslag, som behandlades vid TCO-kongressen i juni 1979.

Rapporten ansluter sig till de motiv, som framförs i 1976 års kongressrapport, men betonar ytterligare målet att trygga kapitalbildningen.

Efter detta har TCO kommit att inta en alltmer neutral inställning i löntagarfondsfrågan, delvis beroende på att de olika medlemsförbunden intagit skilda ståndpunkter. På TCO-kongressen år 1982 behandlades frågan och ånyo godtogs vissa principiella riktlinjer och principer, i huvudsak överensstämmande med tidigare kongressers beslut. Men slutsatsen blev ändock att TCO skulle verka varken för eller emot införandet av löntagarfonder.

SACO/SR utarbetade inför sin kongress år 1979 en rapport med titeln "Löntagarfonder?". Rapporten anger att det finns skäl att både stimulera det frivilliga individuella sparandet och skapa former för kollektivt sparande. För det kollektiva sparandet föreslås samhällsfonder, som finansieras genom en extra mervärdeskatt eller löneavgift. Fonderna bör placera pengarna efter "marknadsmässiga bedömningar". Med utgångspunkt från ett samhällsekonomiskt effektivitetsbegrepp bör en modifiering av ett företagsekonomiskt synsätt göras på två punkter, risktagande och långsiktighet. Fonderna bör vara fristående och av begränsad storlek. Minst tre fonder bör inrättas från början. Fondernas styrelser bör utses av regeringen och ha en stark minoritetsrepresentation för löntagarna. De bör inte delegera rösträtten i företagen till det lokala facket. Beträffande individuell anknytning anses valet stå mellan individuella andelar eller ingen individuell anknytning alls. Valet beror bl. a. på i vilken utsträckning staten stimulerar det individuella sparandet.

Rapporten behandlades vid SACO/SR:s kongress hösten 1979. Kongressen tog inte ställning till några principer för hur löntagarfonder borde utformas men godkände rapporten som underlag för organisationens fortsatta agerande i löntagarfondsfrågan.

Folkpartiet lade år 1978 fram en debattpromemoria om löntagarfonder. Den behandlades vid folkpartiets landsmöte hösten 1978. I partistyrelsens yttrande över promemorian och ett antal motioner om löntagarfonder fastslås vissa riktlinjer för ett liberalt fondsystem.

1. Fonderna bör vara övergripande och inte företagsanknutna.

2. Fonderna bör finansieras främst genom lönebaserade eller mervärdebaserade avgifter för att öka sparandet och kapitalbildningen.

3. En kompletterande övervinstdelning i de större företagen bör övervägas av fördelningspolitiska skäl. Betalningen bör inte ske genom tvångsemitterade aktier.

4. Medlen bör samlas i ett antal konkurrerande fonder på nationell nivå med olika sammansättning ("medborgarfonder").

5. Fonderna skall ha individuella andelar och eftersträva bästa möjliga långsiktiga avkastning på sina placeringar. De skall inte ha några särskilda näringspolitiska uppgifter.

Centerpartiet har inte utformat något program för löntagarfonder. I en partimotion till riksdagen (1978/79: 115) diskuteras lämpliga former för de anställda att bidra till det egna företagets kapitalförsörjning. Det kan ske genom att de anställda bildar ekonomiska föreningar. De anställda blir därigenom delägare i de företag där de arbetar. Denna form av löntagarkooperation finansieras genom löntagarnas sparande. Medlen spärras i minst fem år.

Moderata samlingspartiet har varit starkt kritiskt mot tanken på löntagarfonder och har i stället förordat stimulanser av frivilligt sparande. En arbetsgrupp inom partiet framlade våren 1978 ett 10-punktsprogram för ökad kapitalbildning och ett spritt enskilt ägande. Programmet betonar vikten av privat ägande, fri konkurrens och en social marknadsekonomi. Det kräver ökad lönsamhet i näringslivet och ett spritt ägande.

Under de första åren på 1980-talet kom folkpartiet och centerpartiet att inta en alltmer negativ inställning till löntagarfonder. I 1982 års valrörelse redovisade de tre borgerliga riksdagspartierna en gemensam och närmast kompromisslös negativ inställning till löntagarfonder.

Denna tilltagande polarisering i fondfrågan var också huvudorsaken till att *löntagarfondsutredningen* avslutade sitt arbete på våren 1981 utan att ha kunnat fullgöra sitt utredningsuppdrag. Utredningen lyckades aldrig ena sig om ett gemensamt principbetänkande. Det bör emellertid framhållas att det tiotal delbetänkanden som utredningen överlämnat till regeringen varit av stor betydelse för det fortsatta utredningsarbetet. Detsamma gäller en av utredningens sekretariat bearbetad version av det centrala sjätte kapitlet i fondutredningens aldrig fullbordade principbetänkande, "Principfrågor för fondmodeller". Denna version publicerades av utredningens sista ordförande, Berndt Öhman, under sommaren 1981.

Där redovisades bl. a. vilka finansiella krav som måste uppfyllas för att få till stånd en utveckling mot samhällsekonomisk balans i Sverige. Det framgick därvid att om man på en och samma gång skulle återställa näringslivets soliditet till nivån i början på 1970-talet och få till stånd den nödvändiga kapacitetsutbyggnaden enbart genom tillskott av internt genererade vinstmedel skulle det krävas en real räntabilitet på eget kapital på inte mindre än 12 % per år. Det är emellertid, konstaterade man, förenat med problem att åstadkomma och varaktigt bibehålla en sådan hög lönsamhet:

> Det är osannolikt att en sådan förskjutning av fördelningen av produktionsresultatet skulle kunna komma till stånd och bli bestående någon längre tid. Den skulle också stå i strid med allmänt accepterade fördelningsmål. Erfarenheterna från mitten av 1970-talet visar också – här finns dock olika tolkningar inom kommittén – att en kraftig vinstuppgång kan få ett genomslag i lönebildningen, vilket verkar destabiliserande på den ekonomiska utvecklingen.

Utredningen studerade därför också möjligheten att skapa de finansiella förutsättningarna för den nödvändiga kapacitetsutbyggnaden genom en kombination av internt genererade vinstmedel och nyemissioner. Dessa undersökningar visade, att det vid en ökning av den reala räntabiliteten till 5–6% – dvs. i stort sett en tredubbling i förhållande till 1970-talet – föreligger ett mycket omfattande behov av nyemissioner; drygt 4 miljarder kr. per år under 1980-talet. Det skall jämföras med att nyemissionerna under 1970-talet sammanlagt uppgick till ca 5 miljarder kr. (allt uttryckt i 1979 års priser). Det krävs således en avsevärt ökad tillgång på externt riskkapital. Och sekretariatet kommenterade:

Under de senaste årtiondena har en rad reformer genomförts i syfte att öka sparande och realkapitalbildning, bidra med riskkapital till näringslivet samt bredda inflytandet i näringslivet. Dessa åtgärder har i större eller mindre utsträckning medverkat till att uppnå de för utredningens uppdrag angivna målen. Det står emellertid, *mot bakgrund av 1970-talets erfarenheter* och med insikt om de svårigheter som präglar 1980-talet, klart att nya medel krävs för att få till stånd *en fördelningspolitiskt acceptabel tillväxt- och stabiliseringspolitik*.

Diskussionen om behovet av ökat sparande och kapitalbildning avsatte också resultat i *socialdemokraternas* behandling av löntagarfondsfrågan vid 1978 års kongress. Där antogs vissa mål och grundläggande principer, som överensstämde med dem som antagits av LO-kongressen år 1976. Dock tillfogades ett nytt mål, nämligen att löntagarfonderna skulle medverka till att öka sparandet och kapitalbildningen.

Partikongressen förelades också ett förslag angående löntagarfondernas konstruktion. Förslaget godtogs emellertid inte. I stället fick partistyrelsen i uppdrag att tillsammans med LO utreda löntagarfondsfrågan vidare och förelägga 1981 års partikongress ett nytt förslag. Ett sådant förslag lades fram i rapporten Arbetarrörelsen och löntagarfonderna. I rapporten anges fem motiv för att införa ett fondsystem:

1. Löntagarfonderna skall stödja den solidariska lönepolitiken och bidra till en rimlig lönekostnadsutveckling.
2. Fonderna skall bidra till en jämnare förmögenhetsfördelning.
3. Fonderna skall genom medägande stärka löntagarinflytandet.
4. Fonderna skall förbättra kapitalbildningen.
5. Fonderna skall stärka ATP-systemet.

Det nytillkomna sistnämnda motivet angavs bero på att pensionsfondernas avtagande betydelse för den totala kapitalmarknaden var en väsentlig förklaring till ekonomins sparandeproblem, och att AP-fonden under 1980-talet behöver ytterligare tillskott av kollektivt sparande. Vidare utgör pensionssystemet det ur administrativ synpunkt enklaste sättet att återföra den kapitalavkastning som uppkommer inom löntagarfondsystemet till löntagarna. Rapportens slutsats var därför "att såväl ekonomiska, admini-

strativa och politiska skäl talar för att koppla ihop ett framtida löntagarfondsystem med det befintliga ATP-systemet. Det är vår övertygelse att bägge systemen kommer att tjäna på en sådan ihopkoppling".

Kongressen godkände rapporten utan att fatta något bindande beslut angående den exakta utformningen av ett fondsystem. Det beslut som fattades av kongressen på grundval av rapporten framgår av ett särskilt uttalande om löntagarfonderna. Uttalandet innehöll bl. a. följande:

Ett system för vinstdelning tillämpas i alla aktiebolag, som redovisar vinst över en viss nivå. En lönebaserad avgift tas ut, varigenom löntagarna avstår från en del av det framtida löneutrymmet.

Det kapital som därmed skapas tillförs löntagarfonderna. Fondernas kapital satsas genom aktieköp i näringslivet för industrins utbyggnad och utveckling. Kapitalinsatserna skall ske i livskraftiga företag. Fondernas kapital måste således ge en normal avkastning.

Löntagarfonderna ska ägas gemensamt. Fonderna ska ha en decentraliserad förvaltning och en bred demokratisk bas, som ger största möjliga spridning av inflytandet i det ekonomiska livet. En del av ägarinflytandet skall direkt utövas av de anställda i de företag där fondernas kapital arbetar.

– – –

Kongressen ger vidare partiledningen i nära samarbete med fackföreningsrörelsen ett betydande handlingsutrymme, när det gäller den tekniska utformningen och tidsplanen för genomförandet av löntagarfonderna. Öppenhet måste visas i dessa frågor och hänsyn kunna tas till andra uppfattningar.

Fondfrågan efter regeringsskiftet

Den socialdemokratiska regering som tillträdde hösten 1982 lade – vilket jag strax kommer att utveckla närmare – med kraft om den ekonomiska politiken i syfte att öka konkurrenskraften i näringslivet och stärka investeringar, sysselsättning och produktion. Bl.a. genom den 16-procentiga devalveringens effekter stiger nu lönsamheten kraftigt inom industrin. Härigenom skärps än en gång det stabiliseringspolitiska problemet att förena stegrade vinster och ökad egenfinansiering av företagen med en lugn pris- och kostnadsutveckling. Regeringen har därför ägnat stor uppmärksamhet åt de frågor som utgjort utgångspunkten för hela den intensiva debatten om löntagarfonder. Strävan har varit att finna en praktisk och fungerande lösning på det stabiliseringspolitiska problemet, vilken på en och samma gång uppfyller partikongressens beslut och kan få bredast möjliga politiska anslutning.

Den första uppgiften blev att utforma ett förslag till en tillfällig vinstdelning avseende aktiebolagens vinster under år 1983. Denna är utformad som en 20-procentig skatt på utdelningarna.

Under vintern 1982/83 tillsatte regeringen två expertgrupper. Den ena, vinstdelningsgruppen, hade i uppgift att utforma ett förslag till permanent

vinstdelning. Gruppen lade fram sitt betänkande (Ds Fi 1983: 13) En modell för vinstdelning i början av maj 1983. Förslaget innebar i sina huvuddrag följande:

- Systemet omfattar aktiebolag, ekonomiska föreningar, sparbanker och ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter.
- Underlaget för vinstdelningen beräknas för varje företag för sig och bestäms av taxeringsnämnden i samband med den årliga inkomsttaxeringen.
- Vid beräkning av underlaget medges avdrag för årets inkomstskatt och för avsättning till investeringsfond men inte för ökning av lagerreserv och liknande reserveringar.
- Vid beräkningen av underlaget tas hänsyn till inflationen.
- Mindre vinster undantas genom ett fribelopp på antingen 500 000 kr. eller 6 % av lönesumman.
- Vinstdelningsskatten är 20 % av underlaget.
- Vinstdelningsskatten är avdragsgill vid nästa års inkomsttaxering.

Den andra expertgruppen, placeringsutredningen, hade i uppdrag att utarbeta ett underlag för placeringspolitik för löntagarfonderna. Betänkandet (SOU 1983: 44) Kapitalplaceringar på aktiemarknaden offentliggjordes i slutet av juni 1983. Utredningen föreslår där att placeraren åläggs att uppfylla ett realt avkastningskrav på tilldelade medel sett över en längre tid. För att ge tyngd åt kravet skall dessutom placeraren varje år till sin uppdragsgivare betala in ett belopp, svarande mot 3 % av de tilldelade medlen. Avkastningskravets konstruktion innebär att placeraren bör fästa större vikt vid långsiktig utdelningstillväxt än kortsiktig värdestegring.

I en interdepartemental arbetsgrupp, fondgruppen, behandlades samtidigt vissa frågor angående löntagarfondernas organisation. Resultatet av detta arbete redovisades också i slutet av juni 1983 i form av promemorian (Ds Fi 1983: 20) Löntagarfonder i ATP-systemet. Huvuddragen i promemorian var följande:

- För att ge goda planeringsförutsättningar bör en lagstiftning om löntagarfonder utformas så att reformens utveckling kan överblickas för en rimligt lång period. Denna tidsperiod bör sträcka sig fram t. o. m. år 1990.
- Fem löntagarfonder inrättas under år 1984. Varje löntagarfond får karaktären av en självständig styrelse inom AP-fonden.
- Löntagarfondernas styrelser tillsätts av regeringen. Av ledamöterna skall en majoritet företräda löntagarintressen. Styrelsernas sammansättning skall återspegla en regional förankring.
- Löntagarfonderna skall vara av varandra oberoende, sinsemellan självständiga och var och en ha eget kansli.
- Löntagarfondernas uppgift blir att förvalta pensionsmedel, i första hand genom placeringar på aktiemarknaden. Möjlighet skapas dock också för fonderna att tillskjuta riskkapital till ekonomiska föreningar.

- Placeringarna skall göras i svenska företag och ha det grundläggande syftet att förbättra riskkapitalförsörjningen till gagn för svensk produktion och sysselsättning.
- De fem fonderna delar lika på de medel som inflyter dels från vinstdelning, dels från en särskild del av ATP-avgiften. Ett övre tak för medelstilldelningen till varje fond är satt till 400 milj. kr. för år 1984.
- Löntagarfonderna skall varje år överföra avkastning på det förvaltade kapitalet till de pensionsutbetalande AP-fondstyrelserna. Enligt placeringsutredningens betänkande skall denna avkastningsnivå motsvara 3 % real förräntning.
- Det ankommer på varje enskild fond att själv avgöra när och hur stor del av medelsramen som skall utnyttjas.
- Löntagarfonderna och fjärde fondstyrelsen får inte tillsammans inneha så stort ägarinflytande i ett företag att det medför företagaransvar. Det samlade röstetalet i AP-fonden får därför inte i något företag uppgå till 50 % eller däröver.
- Om de lokala fackliga organisationerna i ett företag begär det, skall löntagarfonderna till organisationerna överföra 50 % av rösträtten för sina aktieinnehav i företaget.
- De tre pensionsutbetalande fondstyrelserna får i uppgift att årligen göra en sammanställning och utvärdering av löntagarfondernas verksamhet.

Som jag tidigare har nämnt har de tre rapporterna remissbehandlats. Jag återkommer senare till hur remissbehandlingen utfallit och vilka förändringar i de olika förslagen som bör föranledas därav.

I enlighet med utfästelser av socialdemokratiska partiet i valrörelsen 1982 inbjöd regeringen sensommaren 1983 till överläggningar om löntagarfonder och andra frågor som rörde näringslivets utveckling. Inbjudna var oppositionspartierna och näringslivs- och löntagarorganisationer. Det huvudsakliga syftet var att undersöka möjligheterna att nå breda lösningar i fondfrågan och andra frågor av betydelse för näringslivets och den svenska ekonomins utveckling.

Fem av de tjugoen inbjudna organisationerna avböjde att delta i överläggningarna. Eftersom dessa organisationer representerade industrin och handeln, innebar detta att en stor del av näringslivet ställde sig utanför. De tre borgerliga riksdagspartierna meddelade redan på förhand att de inte var beredda att diskutera huvudämnet på överläggningarna. Dessa överläggningar blev därför av begränsad betydelse för den fortsatta handläggningen av fondfrågan.

Härmed har jag redovisat fondfrågans utveckling och de ekonomiska problem, som ställt den på dagordningen. Jag övergår nu till de allmänna överväganden, som enligt min mening bör ligga till grund för ett ställningstagande till löntagarfonder.

2.1.4 Allmänna överväganden

Regeringen har under det gångna året koncentrerat sitt arbete på att bryta krisförloppet i den svenska ekonomin. En rad ekonomisk-politiska åtgärder har vidtagits. Dessa åtgärder har utformats i syfte att genom förstärkt sysselsättning och ökad produktion angripa tre grundläggande problem.

- Den samlade produktionen understiger den samlade förbrukningen. Detta kommer till uttryck i underskottet i våra utrikes affärer. Den otillfredsställande produktionsutvecklingen under senare år förklarar i betydande utsträckning även underskottet i statsbudgeten.
- Investeringsverksamheten för att utveckla, producera och försälja varor och tjänster motsvarar inte vad som krävs för att häva denna obalans.
- Den otillfredsställande produktionsutvecklingen under senare år har lett till ett lågt kapacitetsutnyttjande i näringslivet. Det föreligger ett samband mellan problemet med den svaga produktionen och problemen med de sviktande investeringarna. Sålunda torde en varaktig investeringsuppgång vara möjlig att uppnå först sedan kapaciteten bättre utnyttjas i redan existerande produktionsanläggningar.

Dessa tre grundproblem hade förblivit olösta under en längre tid. Den allvarligaste konsekvensen härav är att arbetslösheten ökat. Full sysselsättning är ett övergripande mål för den ekonomiska politiken. Men arbete åt alla kan bli en realitet enbart om den grundläggande balansen i ekonomin återupprättas. Skall detta kunna ske utan att sysselsättningsläget dessförinnan ytterligare förvärras måste de nuvarande obalanserna hävas genom ökad produktion.

Till problemet med ökad arbetslöshet skulle komma ytterligare svårigheter om man nu underlät att gripa sig an de grundläggande bristerna i den svenska ekonomin. Särskilt allvarliga skulle konsekvenserna bli inom de sociala trygghetssystemen. Dessa bärs ju ytterst upp av vår produktion. Under senare tid har särskilt ATP-systemet och dess direkta beroende av produktionens utveckling uppmärksammats.

Regeringen inledde det ekonomiska rekonstruktionsarbetet med en rad åtgärder under hösten 1982 i syfte att höja kapacitetsutnyttjandet i näringslivet. Genom devalveringen förbättrades förutsättningarna för avsättning av svenska varor och tjänster såväl på export som inom landet i konkurrens med utländska producenter. Vidare genomfördes ett omfattande investeringsprogram med tyngdpunkten i energiförsörjning, byggande och transportväsende, samtidigt som åtgärder sattes in mot arbetslösheten.

Samtidigt präglades det budgetarbete som utmynnade i regeringens budgetförslag av stor stramhet. Den snabba urholkningen av statsfinanserna har stoppats upp; budgetunderskottet kommer under innevarande budgetår att minska, för första gången sedan mitten av 1970-talet.

Sammantaget utgjorde dessa åtgärder under hösten och vintern 1982/83

det första steget i arbetet med att rekonstruera den svenska ekonomin. Detta steg kännetecknades av att produktion, investering och sysselsättning prioriterades framför konsumtion. Allt detta skedde i det uttryckliga syftet att höja kapacitetsutnyttjandet i ekonomin och därmed jämna vägen för en varaktig produktions- och investeringsökning.

Våra möjligheter att uppnå detta mål är först och främst beroende av vår förmåga att vidmakthålla de förbättrade förutsättningar för en industriell expansion som uppnåtts genom regeringens inledande åtgärder. Detta avgörs i betydande utsträckning av den fortsatta kostnadsutvecklingen. Därför inriktas rekonstruktionsarbetets *andra steg*, vilket inleddes våren 1983, på att bryta senare års snabba inflation. Så har regeringen antagit målet att under loppet av år 1984 halvera inflationen. I detta syfte har också ett omfattande program för inflationsbekämpning presenterats, innehållande åtgärder för att hålla tillbaka kostnadsstegringarna, bryta inflationsförväntningarna och förhindra en inflationsdrivande utveckling av budgetunderskottet.

Med dessa båda steg jämnas vägen mot det primära målet för de ekonomisk-politiska ansträngningarna – en varaktig tillväxt av sysselsättning, produktion och export.

Förutom en tillfredsställande kostnads- och lönsamhetsutveckling måste ytterligare två förutsättningar vara uppfyllda om en sådan varaktig industriell tillväxt skall kunna säkerställas:

- Såväl de nödvändiga bördorna och uppoffringarna som de positiva resultaten av gjorda satsningar måste fördelas rättvist mellan olika medborgargrupper. Endast en rättvis fördelning kan skapa en anda av delaktighet och gemensamt ansvar, där hela folket får visa sitt engagemang i uppgiften att stärka svenskt näringsliv.
- En varaktig industriell tillväxt förutsätter ett stabilt utbud av riskvilligt investeringskapital. Huvuddelen av kapitalet bör ha en långsiktig inriktning, ha ett nationellt ursprung samt riktas mot de produktiva och utvecklingsbara delarna av svenskt näringsliv.

Fördelningspolitiken och kapitalbildningen har alltså avgörande betydelse i arbetet med att rekonstruera den svenska ekonomin. Det finns dock också ett starkt och delvis konfliktfyllt inbördes beroende mellan dessa. En industriell tillväxt förutsätter en god lönsamhet. Regeringens insatser under hösten och vintern 1982/83 och en förhållandevis låg uppgång av lönekostnaderna har gjort att denna nu är uppnådd. Men devalveringens negativa konsekvenser för reallönerna och den starkt positiva effekten på företagsvinsterna och aktiekurserna innebär påfrestningar på fördelningspolitiken. Snabba vinstökningar innebär inte bara fördelningsproblem mellan löntagare och kapitalägare utan kan också lätt skapa instabila förhållanden för lönebildningen och påfrestningar på solidariteten mellan olika löntagargrupper. Sådana konflikter och instabila förhållanden riskerar att

undergräva de hittills uppnådda resultaten. Därför spelar åtgärder för att göra löntagarna delaktiga i företagens vinster en viktig roll i regeringens strävanden att överbrygga motsättningarna och ge löntagarna goda förutsättningar att medverka till en återhållsam kostnadsutveckling.

I detta sammanhang är det löntagarfondernas väsentligaste uppgift att medverka till att skapa en fördelningspolitiskt acceptabel tillväxt- och stabiliseringspolitik.

- Löntagarfonderna kan medverka till att minska de fördelningspolitiska motsättningarna och därmed ge löntagarnas organisationer bättre förutsättningar att medverka till att bevara en hög lönsamhet i näringslivet.
- Fonderna kan, i första hand genom sin vinstdelning, bidra till att bryta den onda cirkel som består i att höga vinster alltid tenderar att följas av kraftig löneglidning vilket i sin tur leder till högre inflation och försämrad tillväxtkraft.
- Fondernas inträde på aktiemarknaden kan motverka att en höjd efterfrågan på riskkapital verkar uppressande på kapitalavkastningskravet vilket skulle hämma företagens expansionsförmåga.
- Fonderna innebär att löntagarna ges ett direkt ansvar för riskkapitalets användning och allokering samtidigt som de får del i framtida vinster och ett ökat inflytande i företagen. Detta bör kunna medverka till en utveckling som kan överbrygga vissa av de starka motsättningar som i dag finns mellan kapital och arbete.

Mot bakgrund av vad som här redovisats bör ett system med löntagarfonder införas. Flera remissinstanser har starkt ifrågasatt såväl löntagarfondernas grundläggande mål som deras förmåga till att bidra till att uppnå dessa mål. Som framgått av det anförda är det dock min bestämda mening att löntagarfonderna är en nödvändig del av regeringens politik för att återföra Sveriges ekonomi till en balans som präglas av rättvisa och stabilitet. Jag anser att fondsystemet i allt väsentligt bör byggas upp på det sätt som angetts i de tre remissbehandlade delförslagen.

Ett skäl för att knyta löntagarfonderna till ATP-systemet är att fonderna därigenom utnyttjar en befintlig organisation som är beprövad och väl etablerad. En sådan konstruktion innebär vidare att fondsystemet får en nära anknytning till löntagarna och deras ekonomiska intressen samtidigt som systemet är neutralt i den meningen att det inte gynnar vissa grupper av löntagare framför andra. Ett annat viktigt skäl är att det innebär en finansiell förstärkning av ATP-systemet genom att alla de medel som förvaltas av löntagarfonderna i sin slutliga användning helt kommer att användas för pensionsutbetalningar. Det övervägande antalet remissinstanser är också av uppfattningen att löntagarfondernas knytning till ATP-systemet utgör en stabiliserande faktor.

Löntagarfonderna bör finansieras av dels en vinstdelning, dels en särskild ATP-avgift. Vinstdelningen bör få karaktären av en särskild vinst-

skatt. Den bör utformas så att den bidrar till en rättvisare fördelning av förmögenhetstillväxten och en ökad samhällsekonomisk stabilitet genom en dämpning av löneglidningen och avtalskraven. Dess utformning bör vidare vara sådan att den får en så begränsad effekt som möjligt på företagens kapitalkostnad. Inte minst av det senare skälet bör vinstdelningen utformas som en delning av vinst över en viss nivå – en övervinstdelning. Vinstdelningen bör vidare grundas på ett realt vinstbegrepp.

Några remissinstanser har ifrågasatt det lämpliga i att vinstdelningsskatten skall betalas även av ekonomiska föreningar och sparbanker. Jag återkommer i det följande till denna problematik (avsnitt 2.2.2).

Från skattemyndigheternas sida har anförts att den föreslagna vinstdelningen på ett olyckligt sätt komplicerar ett redan synnerligen invecklat skattesystem. Jag kan till en del instämma i detta. En ny skatt innebär oundvikligen ett merarbete för skatteadministrationen och de skattskyldiga. Jag vill dock erinra om att vinstdelningsgruppen i valet mellan å ena sidan en enkel lösning och å andra sidan en materiellt riktigare men svårtillämpad lösning ofta prioriterat enkelheten. Min avsikt är också att under det närmaste året återkomma med förslag som leder till förenklingar av företagsbeskattningen. En viktig fråga i det sammanhanget är taxeringen till kommunal inkomstskatt av juridiska personer. Min uppfattning är sammanfattningsvis att de administrativa problemen inte kan anses utgöra ett hinder mot att införa löntagarfonder.

Löntagarfondernas placeringskapacitet bör avgöras främst mot bakgrund av näringslivets behov av externt riskvilligt kapital. Som framgår av det tidigare citerade kapitlet från den statliga löntagarfondsutredningens arbete kan industrins nyemissionsbehov komma att uppgå till 3.5–4 miljarder kr. per år under 1980-talet. I dagens penningvärde svarar det mot ca 5 miljarder kr.

Under 1970-talet uppgick nyemissionerna till ca en halv miljard kr. per år. Utbudet av riskvilligt kapital måste alltså höjas kraftigt under innevarande decennium. Olika former av skattestimulerat sparande kan förväntas lämna ett väsentligt bidrag. Brutto har skattefondsparandet tillfört aktiemarknaden ca 2 miljarder kr. under vart och ett av de senaste åren. Nettoeffekten blir dock avsevärt lägre dels beroende på att denna typ av sparsystem medför ett visst bortfall av hushållens direktinvesteringar på aktiemarknaden, dels beroende på att tidigare års insättningar börjar betalas ut år 1985. Som en följd av den exceptionellt kraftiga kursuppgången på den svenska aktiemarknaden har också kapital från andra håll strömmat till marknaden under de senaste åren. Till stor utsträckning kommer det från utländska kapitalplacerare och de svenska börsföretagen själva, vilka påtagligt ökat sitt ägande i varandra. Den senare företeelsen innebär inte något egentligt nytillskott av riskvilligt kapital och nivån på de utländska placeringarna måste förväntas sjunka i takt med att kursutvecklingen stabiliseras.

Mot denna bakgrund synes det rimligt att löntagarfondernas placeringskapacitet blir av storleksordningen 2 miljarder kr. per år. Även med detta tillskott blir det nödvändigt att den svenska aktiemarknaden också för andra kapitalplacerare framstår som mer attraktiv under resten av 1980-talet än vad den gjorde under 1970-talet.

Enligt fondgruppens förslag måste AP-fondens samlade röstetal i ett börsnoterat företag understiga 50%. Åtskilliga remissinstanser har påpekat, att det är svårt att se hur denna regel skall tillämpas i praktiken om de olika fondstyrelserna skall vara självständiga och oberoende av varandra. Mot bakgrund av denna kritik anser jag att envar av löntagarfondernas röstetal i ett visst börsnoterat företag bör begränsas till 8%. Jag återkommer i det följande med en närmare redogörelse i denna fråga (avsnitt 2.3.7).

När det gäller fondernas placeringspolitik vill jag också framhålla, att förvärven i första hand bör avse företag med produktionskaraktär. När det gäller de stora, börsnoterade företagen bör placeringarna huvudsakligen göras i form av aktieförvärv direkt i dessa företag. Vad gäller kapitalengagemang i de mindre och medelstora företagen torde det däremot i många fall vara mest ändamålsenligt att gå via investmentföretag av typ tillväxtföretag, venture-capitalföretag o.d. Enligt min mening kan fjärde fondstyrelsens placeringsprinciper i dessa avseenden tjäna som vägledning.

Fonderna skall i sin kapitalförvaltning syfta till god avkastning, långsiktighet och riskspridning. De bör åläggas ett kapitalavkastningskrav som är rimligt avvägt både i förhållande till riskkapitalmarknadens funktionssätt och till samhällsekonomiska överväganden. Ett treprocentigt realt avkastningskrav synes väl avvägt. Motsvarande avkastningskrav bör i fortsättningen också gälla för den fjärde AP-fondstyrelsens medelsförvaltning.

I likhet med den ordning som gäller för ATP-systemet i övrigt bör löntagarfondernas styrelser utses av regeringen. En majoritet av styrelsen bör ha sin huvudsakliga förankring på löntagarsidan genom engagemang i facklig organisation eller på annat sätt.

I detta sammanhang vill jag också framhålla, att jag tillstyrker fondgruppens förslag att en del av den rösträtt som tillkommer löntagarfondstyrelserna bör kunna överföras till de lokala fackliga organisationerna i berörda företag. Detta är ägnat att stärka de anställdas inflytande och ytterligare decentralisera ägarinflytandet.

Många remissinstanser har instämt i det önskvärda i att löntagarfondsreformen ges en klar avgränsning i tiden och att de regler som skall gälla bestäms så att reformen kan överblickas för en rimligt lång period. Endast därigenom får näringsliv, löntagarorganisationer och allmänhet goda planeringsförutsättningar.

Mot denna bakgrund vill jag anföra följande. Förslaget om löntgarfonder bör sättas in i två sammanhang. Det ena är arbetet att föra Sverige ur den ekonomiska krisen – ett arbete som enligt min mening kommer att ta större delen av 1980-talet i anspråk. För att fonderna skall kunna medverka

i detta arbete är det rimligt att systemets regler och totala omfattning läggs fast för resten av 1980-talet. Därmed ges samhälle och näringsliv även fullständigt kunskapsunderlag i detta avseende för sin planering.

Det andra sammanhanget är strävandena att skapa mer av delaktighet och löntagarinflytande i det ekonomiska livet och att motverka privat makt- och förmögenhetskoncentration, dvs. de mål som brukar sammanfattas i begreppet ekonomisk demokrati. Dessa mål kan inte uppnås genom en enda åtgärd. De kräver samverkande insatser och åtgärder inom en rad olika områden – beskattningen, sysselsättnings- och utbildningspolitiken, medbestämmandeavtal osv. Det är inte heller enbart fråga om samhällsåtgärder. Delaktighet och medinflytande för alla grupper i näringslivet förutsätter i hög grad förändringar inne i företagen och på de enskilda arbetsplatserna – förändringar som bara kan åstadkommas av anställda och arbetsgivare i samverkan.

Förslaget om löntagarfonder avser att på en väsentlig punkt komplettera denna utveckling. Genom att möjligheter öppnas för löntagarna att även bli delägare i företagen, kan de få insyn i och inflytande över hur de finansiellt strategiska besluten utformas av aktieägarna och hur företagens styrelser utses. Samtidigt får de även delaktighet i ägaransvaret, framför allt ägarens roll som övervakare av att företagens ekonomi är god och lönsamheten tillfredsställande.

Med hänsyn till att demokratiseringen av det ekonomiska livet sker på olika vägar ter det sig riktigt att löntagarnas inflytande via ägandet blir klart avgränsat. Det bör ta sig uttryck i att löntagarnas ägarengagement i varje enskilt företag begränsas. Men det leder också till slutsatsen att löntagarfondernas totala omfattning begränsas på det sätt som föreslås av fondgruppen. Deras utbyggnad skall således vara avslutad i och med att de år 1990 uppnått den avsedda volymen.

Fondgruppen föreslog vidare att löntagarfondernas verksamhet årligen bör utvärderas av det gemensamma kansliet för de tre pensionsutbetalande fondstyrelserna. Jag bedömer att en utvärdering kan bli av stort värde för fondsystemet. Med hänsyn till de synpunkter som framkommit vid remissbehandlingen synes dock vissa förändringar motiverade. Jag återkommer senare till frågan om hur utvärderingen bör anordnas (avsnitt 2.3.8).

Slutligen vill jag här beröra två frågeställningar, som inte föranlett några konkreta förslag i detta sammanhang.

Det har i löntagarfondsdebatten, bl. a. från småföretagshåll, hävdats att de mindre företagen får vara med och finansiera fondsystemet – främst via den förhöjda ATP-avgiften – men att de inte får del av det riskkapital som fonderna placerar på aktiemarknaden. I det sammanhanget måste framhållas att den förhöjda ATP-avgiften, genom avräkning i löneförhandlingarna, kommer att "bekostas" av löntagarna. Genom löntagarfondernas koppling till ATP-systemet tillgodogörs alla löntagare, inkl. de som är anställda i de mindre företagen, dessa medel. Vidare kommer det att vara väl förenligt

med löntagarfondernas uppgifter att inte bara använda sina medel för förvärv av aktier i börsnoterade företag utan också att i olika former delta i att förbättra riskkapitalförsörjningen för mindre och medelstora företag. Detta kan ske både genom direkt engagemang i dessa företag eller genom engagemang i s.k. tillväxtföretag, venture-capital-företag eller andra typer av företag med inriktning mot riskkapitalmarknaden för icke börsnoterade företag.

Trots detta anser jag, som i denna fråga samrått med chefen för industridepartementet, att det finns skäl att överväga en ordning där en del av fondmedlen i särskilda former kan kanaliseras till småföretagssektorn. Detta skulle kunna ske genom att ett belopp i storleksordningen 100 milj. kr. avsätts till en särskild fond knuten till Investeringsbanken. Dessa medel kunde sedan i olika finansiella former tillföras småföretagssektorn. Syftet skulle vara att dels stimulera tillkomsten av investmentbolag typ Tillväxtinvest dels att bidra med olika typer av mer riskvilliga lån typ villkorslån, royaltylån etc. Om det senare skulle visa sig behövligt kunde den angivna medelsramen höjas i viss omfattning.

Något förslag framläggs inte i detta sammanhang men det finns anledning att återkomma till denna fråga i sådan tid att förslag kan föreläggas riksdagen under våren 1984.

När det gäller det sätt, på vilket ledamöterna i fondernas styrelser skall utses, har jag i det föregående föreslagit att fondernas styrelse skall utses genom beslut av regeringen. Detta bör gälla t.v.

Mot bakgrund av de tankar som bär upp det förslag som jag nu presenterar finns det starka skäl att utse ledamöterna i fondernas styrande organ genom direkta val. I så fall borde ett direktvalssystem omfatta även allmänna pensionsfondens nuvarande fyra styrelser. Anordnandet av sådana val inrymmer emellertid åtskilliga principiella frågor som måste belysas innan slutlig ställning kan tas. De valtekniska problem som kan vara förknippade med ett sådant system måste också prövas.

Jag anser att det bör uppdras åt en särskild utredning att överväga den nu behandlade frågan. Denna utredning bör arbeta i nära samråd med riksskatteverket, som är central valmyndighet. Utredningen bör få i uppdrag att överväga olika lösningar på frågan om fondens demokratiska förankring.

Jag kommer inom kort att för regeringen anmäla frågan om direktiv till en sådan utredning. Jag vill emellertid redan nu förutskicka att utredningen bör få i uppgift att överväga direktval också till de nuvarande första–fjärde fondstyrelserna.

2.1.5 Avslutning

Innan jag övergår till en mer teknisk genomgång av de olika komponenterna i fondförslaget vill jag framhålla några synpunkter av övergripande art.

Debatten om löntagarfonder har i stor utsträckning handlat om fondernas eventuella effekter på den samhällsordning och det ekonomiska system vi i dag har. Framför allt har därvid under senare tid framförts uppfattningen att löntagarfonder innebär att marknadsekonomin skulle komma att successivt ersättas med en planekonomi. I förlängningen har t. o. m. utmålats farhågor för ett centralstyrt byråkratiserat samhälle som rent av skulle innebära risker för den politiska demokratin.

Som framgår av den tidigare och även av den följande redogörelsen för löntagarfondsförslaget delar jag inte de nu återgivna synpunkterna.

En angreppslinje i debatten har varit att hävda att löntagarfonderna skulle komma att utvecklas till den helt dominerande ägargruppen i de svenska börsföretagen. Huvudargumentet härvidlag är att en ägare eller en grupp av ägare kan i praktiken nå en helt dominerande ställning i ett företag redan vid aktieinnehav som understiger 10–15 %. Denna argumentering finns företrädd i flera av remissvaren.

Som exempel på denna typ av dominans har ofta nämnts Marcus Wallenbergs ställning i flera av de stora svenska industriföretagen där hans familjs ägarinflytande var relativt begränsat men hans dominerande ställning oomstridd. I detta sammanhang är dock att märka att Marcus Wallenbergs position i dessa företag väsentligen grundade sig på det breda och unikt stora förtroende som tillkom honom från andra ägare och ägargrupper. Han kunde alltså i normalfallet påräkna ett så stort stöd från andra ägare att han kunde vinna anslutning för sin uppfattning. I några uppmärksammade fall från 1970-talet visade det sig också att, när den breda uppslutningen från andra ägare uteblev, hans renodlade ägarposition var otillräcklig för att på egen hand dominera besluten.

Från de senaste tio åren har vi också en lång rad exempel på hur röstmässigt mycket starka ägare eller ägargrupper misslyckats med att uppnå den eftersträvade dominerande ställningen. I flertalet fall har det då handlat om röstinflytande i storleksordning 25 % och däröver.

Löntagarfonderna kommer när de nått sin maximala storlek att sammanlagt inneha 5–10 % i de svenska börsnoterade företagen. Förvisso bör detta innebära en ägarposition som ger dem möjlighet att uppfylla en väsentlig roll som delägare i många av de svenska produktionsföretagen. Det är också min övertygelse att de på sikt kommer att vinna ett allmänt förtroende och att de på ett aktivt sätt kommer att ta ansvar för, och medverka till att utveckla det svenska näringslivet. De ska dock inte, och de instruktioner och den medelsram som de tilldelas omöjliggör, att de ens kommer i närheten av att kunna dominera över alla övriga ägare. Därför måste löntagarfonderna ta sitt ansvar och utöva sin ägarroll i samverkan med andra ägare och ägargrupper.

En annan angreppslinje har varit att utmåla löntagarfondsreformen som ett hot mot marknadsekonomin.

I detta sammanhang vill jag först göra klart att jag anser att det allvarligaste hotet mot marknadsekonomin är det som finns inbyggt i marknadsekonomins eget sätt att fungera, nämligen marknadskrafternas oförmåga att ta sociala och mänskliga hänsyn. Denna inneboende konflikt har inte minst under 1970-talet kommit klart till uttryck också i vårt samhälle.

Om enbart marknadskrafterna hade fått fälla utslagen under senare delen av 1970-talet skulle de ha raderat ut alla svenska storvarv, så gott som hela vår stålindustri och gruvnäring samt stora delar av massa- och pappersindustrin. Massarbetslöshet, sociala och regionalpolitiska katastrofer skulle ha blivit följden. I det läget blev även de borgerliga regeringarna, trots deras ofta uttalade förtröstan på marknadssystemets ofelbarhet, tvungna att gå in och omintetgöra marknadens brutala utslag. Förstatligande av företag och utbetalningar av flera tiotals miljarder kr. i förlusttäckningsbidrag var de instrument som i första hand användes. Detta utgjorde så allvarliga ingrepp i marknadsekonomin att många av landets ledande ekonomiska bedömare började tala om att politikerna höll på att förstöra vårt ekonomiska system.

Detta exempel – och liknande från andra delar av västeuropa – visar med all tydlighet att hotet mot marknadssystemet inte kommer från de krafter som vill anpassa marknadsekonomin så att den fungerar med större hänsyn till sociala och mänskliga värden. Tvärtom – ett aktivt och oförtrutet reformarbete för att mildra de negativa effekterna av och tygla de destruktiva inslagen i marknadsekonomin är en förutsättning för dess överlevnad. En ekonomi som är helt dominerad av otyglade marknadskrafter kommer i längden inte att överleva i ett samhälle med politisk demokrati.

Å andra sidan tycks det också uppenbart att en ekonomi som inte inbegriper de grundläggande marknadsekonomiska funktionerna även den är oförenlig med en politisk demokrati av vår typ. Inte minst utgör de östeuropeiska ekonomierna talande bevis för detta.

Det är i längden alltså nödvändigt, trots de inneboende konflikterna, att slå vakt om såväl ett målmedvetet hävdande av de mänskliga och sociala värdena som de grundläggande marknadsekonomiska funktionerna. Denna "samlevnad" var också en av de bärande tankarna bakom utvecklingen av den svenska blandekonomin under de årtionden då socialdemokratin innehade det politiska huvudansvaret.

Enligt min mening är det i detta perspektiv som man bör bedöma frågan om löntagarfonderna och marknadsekonomin.

I all den utsträckning som löntagarfonderna kan medverka till att minska de fördelningspolitiska konflikterna kommer den också att stärka marknadssystemets ställning.

I all den utsträckning de kan motverka maktkoncentrationen och göra nya grupper delaktiga i de ekonomiska besluten blir effekten densamma.

I all den utsträckning de kan bredda förståelse för en sund och rationell

kapitalanvändning, öka utbudet och mångfalden på riskkapitalmarknaden samt motverka spekulation och stärka näringslivets inriktning mot produktion och sysselsättning kommer utvecklingen mot en till människornas krav anpassad marknadsekonomi att förstärkas.

Men löntagarfonderna *förutsätter* också ett marknadssystem. Utan en öppen och livaktig marknad för riskkapital skulle de inte kunna fungera. I en centralstyrd ekonomi eller i en ekonomi med extremt utvecklat korsvis ägande skulle löntagarfonderna inte ha någon plats eller fylla någon funktion.

Löntagarfonder är ett sätt att bygga vidare på välfärdssamhället i en svår tid, då nya fördelningspolitiska och stabiliseringspolitiska ansatser fordras för att möta problemen. Löntagarfonder är ett sätt att stärka den grundläggande intressegemenskap som så länge funnits i vårt land när det gäller synen på arbete, produktion och sparande. Därför är införandet av löntagarfonder en reform i traditionell, socialdemokratisk och reformistisk anda.

2.2 Vinstdelningen

2.2.1 Inledning

Vinstdelningsgruppens förslag innebär i sina huvuddrag att svenska aktiebolag, svenska ekonomiska föreningar, svenska sparbanker och svenska ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter – med vissa undantag – skall betala en vinstdelningsavgift motsvarande 20 % av den reala vinsten till den del denna överstiger en viss nivå.

Remissinstanserna har i allmänhet inte framfört några principiella invändningar mot den föreslagna utformningen av ett vinstdelningssystem. Däremot har kritik och synpunkter av huvudsakligen teknisk natur anförts på olika punkter.

Enligt min mening bör vinstdelningen i allt väsentligt utformas i enlighet med vinstdelningsgruppens förslag. Jag kommer dock att föreslå ett antal justeringar, främst med hänsyn till vad som framförts under remissbehandlingen. Jag avser i det följande att först ta upp grunddragen i systemet och därefter behandla vissa särskilda frågor.

Redan inledningsvis vill jag ta upp en terminologisk fråga. Vinstdelningsgruppen har använt beteckningen vinstdelningsavgift. Under remissbehandlingen har framförts att vinstdelningsskatt är en riktigare benämning. Jag kan instämma i att det statsrättsligt är fråga om en skatt. I och för sig förekommer det i viss utsträckning att beteckningen avgift används om vad som rätteligen är en skatt. Jag anser emellertid att beteckningen skatt bör användas här. I fortsättningen kommer jag att genomgående använda uttrycket vinstdelningsskatt, således även när jag talar om vinstdelningsgruppens förslag.

2.2.2 Grunddragen i vinstdelningen

Berörda företagsformer

Enligt vinstdelningsgruppens förslag omfattas svenska aktiebolag, svenska ekonomiska föreningar, svenska sparbanker och svenska ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter av vinstdelningssystemet. Undantagna är dock livförsäkringsbolag, allmännyttiga bostadsföretag, bostadsrättsföreningar och företag som är befriade från statlig inkomstskatt.

Från remissinstanserna har önskemål framförts om såväl inskränkning som utvidgning av kretsen av berörda företag. I det förra hänseendet har föreslagits att kooperativa föreningar, sparbanker och ömsesidiga försäkringsbolag inte skall omfattas av vinstdelningen. I några remissyttranden har å andra sidan det berättigade i att undanta ideella föreningar, stiftelser, allmännyttiga bostadsföretag samt näringsliknande statlig och kommunal verksamhet ifrågasatts.

En given utgångspunkt är enligt min mening att aktiebolagen skall omfattas av vinstdelningssystemet och detta har inte heller ifrågasatts av remissinstanserna. Beträffande undantag för vissa speciella aktiebolag återkommer jag i det följande. Invändningar har i allmänhet inte heller riktats mot att verksamhet som bedrivs av enskild person i direktägd form eller genom handelsbolag eller av familjestiftelse lämnas utanför vinstdelningen. Anledningen till att så sker är att verksamheten redan enligt nuvarande regler träffas av progressiv beskattning.

När det sedan gäller att bedöma övriga företagsformer finns det olika aspekter att beakta. Bland dessa är konkurrensneutralitet, möjligheten att ta emot koncernbidrag från företag som omfattas av vinstdelningen och möjligheten att använda sig av investeringsfondssystemet. Avsikten är att koncernbidragen och investeringsfonderna skall kunna användas för resultatutjämning mellan koncernföretag och olika beskattningsår.

Från alla dessa utgångspunkter är det uppenbart att de ekonomiska föreningarna bör omfattas av vinstdelningen. Av hänsyn till konkurrensneutraliteten bör även sparbanker och ömsesidiga skadeförsäkringsbolag omfattas. De senare kan f. n. inte använda investeringsfondssystemet. En sådan möjlighet bör nu öppnas för dem. Motsvarande bör gälla aktiebolag och ekonomiska föreningar som innehar konventionellt taxerade fastigheter.

En ekonomisk förening är i beskattningshänseende att anse som kooperativ om den är öppen och i sina angelägenheter tillämpar lika rösträtt. De kooperativa föreningarna har inget vinstsyfte i traditionell mening. Det kan sålunda inte hävdas att överskottet i deras verksamhet förstärker den privata makt- och förmögenhetskoncentrationen. Med hänsyn till detta kan det i och för sig sättas i fråga om inte kooperativa föreningar borde undantas från vinstdelningen. Mot ett undantag av detta slag talar dock vad jag nyss anfört om konkurrensneutralitet, koncernbidrag och investe-

ringsfondssystemet. Det finns också anledning att betona att en kooperativ förening kan minska underlaget för vinstdelning genom att – i form av återbäring eller efterlikvider – dela ut sitt överskott till medlemmarna. Föreningen har nämligen full avdragsrätt för s.k. kooperativ utdelning. Statsrådet R. Carlsson kommer senare denna dag att föreslå regeringen att lagrådets yttrande inhämtas över ett förslag om kooperationens kapitalförsörjning. Enligt detta förslag skall en kooperativ förening få avdrag även för utdelning på inbetalda insatser. Till skillnad mot vad som gäller i fråga om aktiebolag bör dessa utdelningsavdrag inte återföras vid vinstdelningen (jfr avsnitt 4.1).

Vid bedömningen av om kooperativa föreningar skall omfattas av vinstdelningen bör vidare beaktas att såväl AP-fondens fjärde fondstyrelse som löntagarfondernas styrelser kommer att ges möjlighet att placera vinstdelningsmedel i kooperativa företag (avsnitt 2.3.7). Det kan mot den bakgrunden inte anses orimligt att de – åtminstone formellt – får bidra till systemets finansiering. Tillräckliga skäl att undanta de kooperativa företagen föreligger därför enligt min uppfattning inte.

Vid remissbehandlingen har anförts att investmentföretag och andra förvaltningsföretag, dvs. företag som uteslutande eller så gott som uteslutande förvaltar värdepapper e.d., intar en särställning vid bedömningen av kretsen av skattesubjekt. Förvaltningsföretagen kan nämligen varken lämna eller ta emot koncernbidrag och inte heller utnyttja investeringsfondssystemet. Eftersom de inte själva bedriver någon egentlig näringsverksamhet skulle det mot den angivna bakgrunden kunna hävdas att de inte borde ingå i vinstdelningssystemet. En sådan lösning skulle dock vara förenad med väsentliga problem, eftersom karaktären av förvaltningsföretag inte nödvändigtvis är varaktig. Vidare förekommer värdepappersförvaltning även hos bolag som är rörelsedrivande, vilket skulle kunna medföra ojämnheter i beskattningen. Förvaltningsföretagen bör därför ingå i systemet. Jag vill dock påpeka att detta i många fall kommer att sakna praktisk betydelse eftersom vinstdelningens konstruktion medför att de normalt inte kommer att påföras någon skatt.

Ideella föreningar och stiftelser bedriver i vissa fall näringsverksamhet. De skiljer sig emellertid i åtskilliga hänseenden från de tidigare behandlade associationsformerna. Många av dem är i större eller mindre omfattning befriade från inkomstskatt. Deras verksamhet är inte inriktad på att främja enskildas ekonomiska intressen. I stället skall resultatet av verksamheten användas för ett i stadgarna angivet – ofta allmännyttigt – ändamål. Mot bl.a. denna bakgrund finns det inte skäl att ta med ideella föreningar och stiftelser i vinstdelningen. Verksamhet som bedrivs av stat och kommun direkt bör av liknande skäl lämnas utanför vinstdelningen. Däremot saknas det anledning att undanta aktiebolag endast av den anledningen att aktierna ägs av staten eller av en kommun.

Vinstdelningsgruppen har föreslagit att livförsäkringsanstalter och all-

männyttiga bostadsföretag. liksom bostadsrättsföreningar o.d., inte skall omfattas av vinstdelningen. Gruppen motiverar detta med de speciella skatteregler som gäller för dessa företag. Jag delar gruppens uppfattning på denna punkt. Vad särskilt gäller bostadsföretagen får undantagandet från vinstdelningsskatt vägas in vid bostadspolitiska bedömningar. Även vissa andra juridiska personer bör enligt min mening lämnas utanför vinstdelningen, nämligen häradsallmänningar och andra juridiska personer som förvaltar samfälligheter samt sådana bolag som är befriade från all annan inkomstskatt än kommunal inkomstskatt på fastighetsinkomster. Till sistnämnda kategori företag hör Svenska Penninglotteriet AB och AB Tipstjänst.

Principerna för vinstberäkningen

Vinstdelningsgruppens förslag innebär att vinstdelningen grundas på företagets reala vinst. Denna beräknas med utgångspunkt i företagets statligt beskattningsbara inkomst genom att denna justeras i två hänseenden.

Först omvandlas den beskattningsbara inkomsten till ett mer verkligt nominellt resultat. Detta sker genom att avdrag för påförd kommunalskatt, förlustavdrag och s.k. stimulansavdrag återförs. Vidare återförs avsättning till lagerreserv o.d. (vilket blir en minuspost om reserven har minskat). Slutligen dras årets inkomstskatt av.

Det nominella resultatet omvandlas sedan till ett realt resultat. Ett avdrag för årets inflation görs på ingående lager, maskiner och andra inventarier, monetära tillgångar (kassa, banktillgodohavanden, fordringar), årets nominella vinst och nyemitterat kapital. Vidare får avdrag göras för extra inflationsavskrivning på byggnader och markanläggningar. Ett tillägg görs för årets inflation på ingående skulder (inkl. investeringsfond).

Flertalet remissinstanser som yttrat sig i frågan anser att det i och för sig är en fördel att ett realt vinstbegrepp kommer till användning. Från åtskilliga håll understryks dock de praktiska problemen. Det anförs också att inflationsredovisning är en omdiskuterad fråga i många länder, att någon enighet om metoderna inte uppnåtts och att den föreslagna metoden inte anknyter till någon av dem som används. Den föreslagna metoden för inflationsjustering av fordringar och skulder anses emellertid i och för sig bättre än den som realbeskattningsutredningen föreslog. Enligt realbeskattningsutredningens förslag skall en räntebetalning delas upp i en inflationskompensationsdel och en realräntedel, varav endast den senare påverkar beskattningsunderlaget. Förslaget innebär att fordringar utan ränta eller med ränta understigande inflationstakten inte påverkar beskattningsunderlaget.

För egen del vill jag anföra följande.

Med hänsyn till vinstdelningens inriktning på vinster över en viss nivå är det givetvis angeläget att använda ett vinstmått som så långt det är möjligt speglar det faktiska ekonomiska resultatet av företagets verksamhet.

Detta innebär till en början att sådana avdrag som i stimulanssyfte medges vid sidan av egentliga kostnadsavdrag inte bör få minska beskattningsunderlaget. Sådana avdrag är t.ex. investeringsavdrag och avdrag för utdelning på aktier. Inte heller bör skatteunderlaget få påverkas av resultatreglerande åtgärder såsom lagernedskrivning. Eftersom vinstdelningen endast bör avse den del av vinsten som återstår efter bolagsskatt bör däremot avdrag få göras för den på beskattningsåret belöpande inkomstskatten.

Den nominella inkomstbeskattningen innebär att i viss utsträckning sådana vinster som inte är verkliga utan enbart en följd av inflationen träffas av beskattning. Detta motverkas till en del av möjligheten att bilda obeskattade reserver. Å andra sidan innebär de reala inslag som finns i realisationsvinstbeskattningen att verkliga vinster på belånade fastigheter kan undgå beskattning.

Enligt min mening bör ett realt vinstbegrepp ligga till grund för vinstdelningen. Vid den närmare utformningen måste här som i andra sammanhang en avvägning ske mellan principiella och praktiska överväganden.

Denna problematik illustreras redan av ett grundläggande spörsmål om tekniken. En principiellt riktig och lättbegriplig metod är nämligen att utgå från det egna kapitalet i företaget (sedan hänsyn har tagits till utdelningar och tillskott). I den mån vinsten är större än vad som krävs för att bibehålla det egna kapitalets reala värde föreligger en real vinst.

I praktiken möter emellertid en sådan beräkning åtskilliga problem. Som vinstdelningsgruppen framhållit bör en sådan jämförelse baseras på in- och utgående balansräkningar i vilka alla tillgångar och förpliktelser har tagits upp till sitt marknadsvärde på balansdagen, omräknat till samma penningvärde. Att upprätta sådana balansräkningar är emellertid förenat med stora praktiska och principiella problem. De beräknade reala värdena kan inte användas i företagets årsbokslut, eftersom tillgångar normalt inte får tas upp till högre belopp än anskaffningsvärdet. Att grunda beräkningen på en real balansräkning av detta slag innebär vidare att man inte gör någon skillnad mellan realiserad och orealiserad värdestegring, något som strider mot vedertagna beskattningsprinciper.

Det är därför – som såväl vinstdelningsgruppen som realbeskattningsutredningen funnit – nödvändigt att utgå från det nominella resultatet och därefter göra de justeringar som föranleds av ändringar i penningvärdet.

När det gäller byggnader, inventarier och lager överensstämmer i allt väsentligt realbeskattningsutredningens och vinstdelningsgruppens metoder för inflationsjustering.

I den nominella inkomstbeskattningen dras utgifter för anskaffande av byggnader av genom värdeminskningsavdrag, vilka sammantagna motsvarar anskaffningsvärdet fördelat på byggnadens beräknade livslängd. Vid en livslängd på tjugo år medges alltså avdrag som om 5% av byggnaden "förbrukades" varje år. I ett realt system bör i stället varje års resultat

belastas med ett belopp som motsvarar vad det skulle kosta att återställa den "förbrukade" delen. Värdeminskningsavdragen bör alltså beräknas på återanskaffningsvärdet. Vid en justering av det nominella resultatet innebär detta att ett extra värdeminskningsavdrag (inflationsavdrag) medges med skillnaden mellan ett realt och ett nominellt beräknat värdeminskningsavdrag. Återanskaffningsvärdet bör enligt min mening antas motsvara anskaffningsvärdet uppräknat efter förändringarna i det allmänna prisläget.

Motsvarande bör i princip gälla för maskiner och andra inventarier. Här tillämpas emellertid vid inkomstbeskattningen ett annat system för värdeminskningsavdrag. Detta innebär att avskrivning sker kollektivt för samtliga inventarier. Vidare sker avskrivning i betydligt snabbare takt än för byggnader. Detta innebär att den för byggnader föreslagna metoden inte är lämplig. I stället bör det extra värdeminskningsavdraget beräknas på det skattemässiga restvärdet på inventarierna (den oavskrivna delen) vid årets ingång och det senaste årets inflation. Jämfört med den för byggnader föreslagna metoden innebär det en viss tidigareläggning av inflationsavdraget.

Om ett lager som har inköpts vid en viss tidpunkt ökar i värde i takt med inflationen, uppkommer vid en försäljning en nominell vinst. Någon real vinst har emellertid inte uppkommit. Som vinstdelningsgruppen funnit krävs därför en inflationsjustering genom ett avdrag beräknat på lagrets värde och förändringen i penningvärdet.

När det gäller behandlingen av fordringar (inkl. kassa, bankmedel m.m.) och skulder föreligger en betydande skillnad mellan realbeskattningsutredningens och vinstdelningsgruppens förslag.

Realbeskattningsutredningens förslag innebär – som tidigare nämnts – att räntor delas upp i en inflationskompensation och en realränta. Endast den senare är avdragsgill/skattepliktig. Dock föreslås inte någon beskattning hos utgivaren resp. avdragsrätt hos mottagaren vid negativ realränta (vid fordringar utan ränta eller med ränta understigande inflationen). Utredningen motiverar detta med att en beskattning av negativa realräntor – vilken från teoretisk synpunkt är riktig – skulle vålla alltför stora problem vid exempelvis räntelösa lån inom hushållssektorn.

Vinstdelningsgruppens förslag innebär att man beräknar ett inflationsavdrag på fordringar och ett inflationstillägg på skulderna. Så länge positiv realränta utgår kan detta sägas bara vara en annan teknik att återlägga den icke avdragsgilla/ej skattepliktiga inflationskompensationsdelen i den nominella räntan. Man uppnår emellertid en konsekvent behandling också av räntelösa eller lågförräntade fordringar/skulder.

Vid remissbehandlingen har från åtskilliga håll kritik riktats mot realbeskattningsutredningens förslag i detta hänseende. Bl.a. har man pekat på att uppdelningen i inflationskompensation och realränta är administrativt besvärlig och att det bristande hänsynstagandet till negativa realräntor kan

ge utrymme för manipulationer, exempelvis genom att monetära tillgångar placeras i lager över bokslutstillfällena.

Enligt min mening är den metod som vinstdelningsgruppen anvisat överlägsen realbeskattningsutredningens modell. Ett avdrag bör alltså beräknas på grundval av fordringarna vid årets början och inflationen under det senaste året samt ett tillägg på grundval av skulderna och inflationen. Som vinstdelningsgruppen föreslagit bör nominell vinst för året räknas som en fordran, liksom nyemitterat kapital, medan däremot utskiftat kapital behandlas som en skuld. Detta förslag är främst avsett att gagna expanderande företag.

Under remissbehandlingen har uttalats att inflationstillägget för skulder innebär en beskattning av icke realiserade vinster. Resonemanget synes vara baserat på uppfattningen att inflationstillägget på en skuld inte motsvaras av någon "verklig" intäkt. Låntagaren skulle därför kunna bli tvungen att låna pengar för att betala sin skatt.

För egen del vill jag först konstatera att det nu återgivna resonemanget saknar fog såvitt gäller skulder med ränta överstigande inflationstakten. I dessa fall är det bara fråga om att korrigera det redan medgivna ränteavdraget till ett realt avdrag. Enligt min mening är emellertid resonemanget inte heller hållbart i fråga om räntelösa lån eller lån med låg ränta. Den verkliga innebörden av ett räntelöst lån i inflationstider är att låntagaren får en del av sin skuld efterskänkt. Jag kan inte finna annat än att denna skuldminskning utgör en realiserad inkomst för låntagaren.

Av vad jag nu anfört följer att inflationstillägget på skulder inte skall sammanblandas med beskattning av värdestegringsvinster. En sådan beskattning kan, om den riktar sig mot egendom som fortfarande är i den skattskyldiges ägo, otvivelaktigt komma i strid med realisationskriteriet. I underlaget för vinstdelningen finns dock inte några orealiserade värdestegringsvinster.

Med hänsyn till de begränsningar som föreligger i den nominella beskattningen vid avyttring av fast egendom och aktier samt till att utdelning på aktier i viss omfattning är skattefri bör någon inflationskorrigering inte ske på grundval av mark och aktier som inte utgör lagertillgångar.

Fribelopp – skattesats – avdragsrätt

Som nyss nämnts tar vinstdelningen sikte på vinster över en viss "normalnivå", vilket innebär att den reala vinsten skall delas upp i en normalvinst och en övervinst. Vinstdelningsgruppen har som beteckning för normalvinsten använt termen fribelopp och föreslagit att underlaget för vinstdelningsskatten skall utgöras av den reala vinsten minskat med ett fribelopp, motsvarande 6% av företagets lönesumma eller 500000 kr. Skatten föreslås uppgå till 20% av underlaget och vara avdragsgill vid inkomstbeskattningen.

Flera remissinstanser har uttalat att fribeloppet bör beräknas med ut-

gångspunkt i företagets egna kapital eller att en sådan beräkning i vart fall bör få ske alternativt. Från något håll har anförts att det lönebaserade fribeloppet synes väl högt. Beträffande skattesatsen har från ett par håll anförts att den synes otillräcklig i vart fall om vinstdelningsskatten är avdragsgill, något som också ifrågasatts. Åtskilliga remissinstanser, som i och för sig anser sig kunna godta förslaget, påpekar att systemet bör bli föremål för utvärdering.

För egen del får jag anföra följande.

Som vinstdelningsgruppen och flera remissinstanser har uttalat kan det egna kapitalet sägas utgöra en naturlig utgångspunkt för att beräkna en normalvinst. Man stöter emellertid här på samma svårigheter som vid försök att beräkna det reala resultatet som den reala ökningen av det egna kapitalet. En sådan metod är inte genomförbar. Inte heller är det – som gruppen funnit – en användbar metod att grunda korrigeringarna på ett högre procenttal än den verkliga inflationen. Detta skulle nämligen i vissa fall kunna öka det reala resultatet i stället för att ta undan en del därav.

I direktiven nämns som en tänkbar beräkningsgrund förädlingsvärdet i företaget, dvs. löner, räntor och vinst. Att fastställa räntenettot ger upphov till betydande svårigheter. Till detta kommer att den dominerande delen av förädlingsvärdet normalt består av löner. Som vinstdelningsgruppen funnit talar därför övervägande skäl för att beräkna fribeloppet med utgångspunkt endast i lönesumman. Den i och för sig tilltalande lösningen att knyta fribeloppet till antalet anställda bör av praktiska skäl inte komma i fråga.

Den valda konstruktionen innebär en fördel för sysselsättningsintensiva företag medan andra drag i systemet – att avdrag för avsättningar till investeringsfond inte återförs och att inkomstbeskattningens generösa avskrivningsregler för inventarier godtas – gynnar expansiva företag. Sådana företag som inte tillhör någon av dessa kategorier kommer däremot att belastas i högre grad.

Vinstdelningsgruppen har grundat sitt förslag till fribelopp – 6% av lönesumman – på att lönesumman och det egna kapitalet i industrisektorn uppgår till ungefär lika stora belopp och att de börsnoterade industriföretagens utdelningar ryms inom denna ram. Genom den reala beräkningen och fribeloppet blir således vinstdelning för ett genomsnittsföretag aktuell först sedan företagets reala kapacitet bevarats och aktiemarknadens utdelningskrav har kunnat tillgodoses. Enligt min mening innebär detta en rimlig avvägning.

Av administrativa skäl är det påkallat att vinster under ett visst tak helt undantas från vinstdelningen genom ett fast fribelopp. Jag kan ansluta mig till det föreslagna beloppet 500 000 kr.

Frågan om skattesatsen och avdragsrätten för vinstdelningsskatten måste enligt min mening ses i ett sammanhang. Jag finner vinstdelningsgruppens förslag väl avvägda.

Som vissa remissinstanser anfört är det naturligt att ett nytt system kan behöva bli föremål för en utvärdering och förnyad prövning efter någon tid, varvid de vunna erfarenheterna kan föranleda jämkningar i reglerna.

2.2.3 Särskilda frågor

Koncernfrågor m.m.

Vinstdelningsgruppen har föreslagit att företag mellan vilka intressegemenskap råder skall tillgodoräknas högst ett fast fribelopp. Härmed avses moder- och dotterföretag eller företag under i huvudsak gemensam ledning.

I flera remissyttranden har påpekats svårigheterna att avgöra när intressegemenskap föreligger. Vidare har önskemål framställts om större möjligheter till vinstutjämning inom koncerner än reglerna om koncernbidrag medger. Slutligen har framhållits att särskilda komplikationer uppkommer när ett aktiebolag är delägare i ett handelsbolag.

Det är uppenbart att det fasta fribeloppet om 500 000 kr. – i avsaknad av någon form av koncernregel – skulle innebära att det blev fördelaktigt att dela upp verksamheten på formellt fristående företag. En regel som tar sikte på företag som ingår i en grupp är därför nödvändig. Vinstdelningsgruppens förslag anknyter till det intressegemenskapsbegrepp som f. n. används vid bl. a. lagervärdering. Jag anser detta vara en lämplig lösning.

Inom inkomstskattesystemet tillåts genom reglerna om koncernbidrag under vissa förutsättningar en utjämning av vinsterna inom koncernen. Dessa regler bör som vinstdelningsgruppen föreslagit få verkan även inom vinstdelningssystemet. Det skulle i vissa fall också kunna vara till fördel för företagen att kunna lämna koncernbidrag i särskild ordning för vinstdelningsskattens del. Båda de lösningar som är tänkbara – att göra en gemensam beräkning av skatteunderlaget och att tillåta särskilda koncernbidrag i vinstdelningssystemet – skulle emellertid medföra sådana administrativa komplikationer att de måste avvisas.

När det gäller handelsbolag bör som jag tidigare anfört handelsbolag med endast enskilda personer som delägare lämnas utanför vinstdelningen. När det däremot gäller handelsbolag där någon av delägarna är ett aktiebolag eller annat företag som omfattas av vinstdelningssystemet är detta inte möjligt. Om t.ex. flera aktiebolag bildar ett handelsbolag för genomförandet av ett projekt, bör naturligtvis deras vinst på denna verksamhet medräknas vid vinstdelningen.

Delägarskap i ett handelsbolag kan ha olika inriktning. I det nyss nämnda exemplet är det fråga om att bedriva den normala verksamheten i samarbete med ett eller flera andra företag. I andra fall kan det närmast vara fråga om en kapitalplacering. Någon skarp gräns mellan de olika formerna torde inte kunna dras. En enhetlig behandling är därför nödvändig.

Ett handelsbolag utgör en självständig juridisk person med egen inkomst och egna tillgångar och skulder. Handelsbolaget är emellertid inte något skattesubjekt utan dess verksamhet beskattas hos de olika delägarna på ungefär samma sätt som om de själva hade bedrivit verksamheten i fråga. I den beskattningsbara inkomsten hos ett aktiebolag eller en ekonomisk förening ingår således eventuell inkomst som företaget erhållit i egenskap av delägare i ett handelsbolag. Handelsbolagets inkomst kommer därigenom automatiskt att ingå i underlaget för vinstdelningen. De återföringar som skall ske av vissa avdrag och reserveringar skall grundas även på förhållandena i handelsbolaget.

Som påpekats av några remissinstanser har vinstdelningsgruppen inte närmare diskuterat hur det lönebaserade fribeloppet och inflationskorrigeringarna skall beräknas för företag som är delägare i handelsbolag. Vad gäller fribeloppet bör enligt min mening en delägare få tillgodoräkna sig den del av handelsbolagets lönekostnader som belöper på den egna andelen av handelsbolagets resultat. Ett aktiebolag som tar upp 25 % av ett handelsbolags inkomst eller förlust i sin deklaration bör alltså – vid beräkning av det lönebaserade fribeloppet – få inräkna 25 % av handelsbolagets lönekostnader.

Den nu redovisade principen bör tillämpas även vid inflationskorrigeringen. Företaget bör således få den på resultatandelen belöpande delen av ett inflationsavdrag baserat på handelsbolagets byggnader, inventarier och monetära tillgångar och ett inflationstillägg baserat på dess skulder.

Internationella frågor

Vinstdelningsgruppen har inte föreslagit några särskilda regler för företag som bedriver verksamhet såväl i Sverige som utlandet eller koncerner som består av företag såväl i Sverige som i utlandet.

Vid remissbehandlingen har det framhållits att det i fråga om koncerner i praktiken finns mycket begränsade möjligheter att ingripa mot överförande av vinster mellan Sverige och utlandet genom oriktig prissättning. Frågan om behandlingen av svenska företag med verksamhet i utlandet har också tagits upp i något yttrande.

Verksamhet i flera länder kan ske i olika former. Ett svenskt aktiebolag kan driva verksamhet utomlands antingen direkt eller genom ett i det landet bildat dotterbolag. Vilket alternativ som väljs kan naturligtvis bero på olika faktorer. Det kan dock vara naturligt att anta att det vanligaste är att verksamheten drivs direkt av det svenska bolaget, dvs. i filialform, om det rör sig om ett tidsbegränsat engagemang t.ex. inom byggnads- eller anläggningsområdet. Motsvarande kan gälla när verksamheten är av ringa omfattning. Avser företaget att anskaffa en fabriksanläggning inom tillverkningsindustrin eller bygga upp en permanent försäljningsorganisation torde detta oftare ske genom bildande av en särskild – i det landet hemmahörande – juridisk person (dotterföretag).

Mot denna bakgrund framstår den gränsdragning som vinstdelningsgruppens betänkande innebär, nämligen att vinstdelningen får omfatta svenska aktiebolag m.m. oavsett om de driver verksamhet i Sverige eller utomlands, som en rimlig avvägning. Omvänt gäller att verksamhet som utländska juridiska personer bedriver i Sverige omfattas av vinstdelningen endast om den bedrivs genom ett svenskt dotterföretag.

I inkomstskattelagstiftningen och dubbelbeskattningsavtalen finns regler som ger möjligheter till ingripanden mot oriktig prissättning inom koncerner. Mot denna bakgrund kan jag inte dela den bedömning som vissa remissinstanser gör av riskerna för att skatteunderlaget skall nedbringas genom sådana åtgärder. Härtill kommer att skattebelastningen på bolagsinkomster på många håll utomlands kommer att vara väl så hög som i Sverige även efter införandet av vinstdelningsskatten.

Återstår så att ta ställning till om den skattemässiga behandlingen av inkomst från utlandet bör påverka underlaget för vinstdelningen. I vinstdelningsgruppens förslag är den statligt beskattningsbara inkomsten även i dessa fall utgångspunkt för beräkningen av underlaget för vinstdelningen. Gruppen diskuterar inte närmare om underlaget bör justeras om företagets inkomst t. ex. beskattas också i utlandet.

Ett svenskt företag är enligt svenska interna skatteregler skattskyldigt för all inkomst oavsett om den intjänats i Sverige eller utomlands. Det förhållandet att utländsk inkomst, t. ex. vinst från entreprenad i utlandet eller räntor eller royalty från utlandet, beskattas även i ursprungslandet inverkar således i princip inte på den svenska taxeringen. Det är emellertid givet att en generell internationell dubbelbeskattning av detta slag skulle försvåra handel och annat ekonomiskt samarbete mellan olika länder. Regelsystem har därför införts i syfte att undvika eller lindra dubbelbeskattningen. Tre huvudmetoder kommer därvid till användning, nämligen credit of tax-metoden, exempt-metoden och omkostnadsmetoden. För ett svenskt företag innebär credit of tax-metoden att den utländska skatt som belöper på den utländska inkomsten får räknas av mot företagets svenska inkomstskatt. Vid tillämpning av exempt-metoden undantas den utländska inkomsten från beskattning i Sverige. Är omkostnadsmetoden tillämplig behandlas den utländska skatten som en driftkostnad vid inkomsttaxeringen i Sverige.

Ett svenskt företag kan begära avräkning (credit) för utländsk skatt med stöd av antingen regler i dubbelbeskattningsavtal eller interna svenska skatteregler. Skatteavräkningen påverkar inte taxeringen, utan företaget taxeras statligt och kommunalt för såväl svenska som utländska inkomster. Vid debiteringen avräknas dock eventuell utländsk skatt från den statliga inkomstskatten och – om statsskatten är lägre än den utländska skatten – från den kommunala inkomstskatten.

Exempt-metoden förekommer i två varianter. Vid den ena (”ordinarie exempt”) skall den i utlandet bedrivna verksamheten inte taxeras i Sveri-

ge. Företaget måste därför i sin självdeklaration eliminera samtliga (i årsredovisningen medtagna) intäkter och kostnader som hänför sig till utlandsverksamheten. Den beskattningsbara inkomsten kommer därigenom att spegla endast den svenska verksamheten. Vid den andra varianten (''alternativ exempt'') taxeras företaget i Sverige även för den utomlands bedrivna verksamheten. Den på den sammanlagda inkomsten beräknade skatten sätts ned med den del därav som belöper på den utländska inkomsten.

Vid tillämpning av omkostnadsmetoden taxeras den utländska inkomsten både i utlandet och Sverige. Vid taxeringen i Sverige är dock den utländska skatten avdragsgill. Avdraget eliminerar inte dubbelbeskattningen men innebär en viss lindring i denna.

Är credit of tax-metoden tillämplig kommer således företagets till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst att grundas på all inkomst som företaget haft oavsett om verksamheten bedrivits i Sverige eller i utlandet. Lindras dubbelbeskattning genom omkostnadsmetoden ingår den utländska inkomsten efter skatt i den beskattningsbara inkomsten. Skall ''ordinarie exempt'' tillämpas påverkar den utländska verksamheten över huvud taget inte taxeringen i Sverige. Vid ''alternativ exempt'' ingår den utländska inkomsten i den beskattningsbara inkomsten på samma sätt som vid credit of tax.

Av det anförda följer att – såvida underlaget för vinstdelningen baseras på den beskattningsbara inkomsten – vinstdelningsskatten normalt blir större om den internationella dubbelbeskattningen undviks genom credit of tax-metoden än om omkostnadsmetoden eller – i synnerhet – den ordinarie exempt-metoden används. Enligt min mening kan det dock inte komma i fråga att justera företagets beskattningsbara inkomster i syfte att eliminera skillnader hos olika metoder för undvikande av dubbelbeskattning. En sådan ordning skulle i alltför hög grad komplicera vinstdelningssystemet. Till detta kommer att den utländska inkomst, som kan bli föremål för dubbelbeskattning, normalt utgör en mycket liten del av företagets totala inkomst. Jag anser därför att den beskattningsbara inkomsten skall utgöra utgångspunkt för vinstdelningen oavsett vilken metod för undvikande av dubbelbeskattning som tillämpats. Likaså bör inflationskorrigeringarna baseras på företagets samtliga tillgångar och skulder och hela årsvinst även om en viss del av dessa poster kan anses hänförlig till verksamhet som företaget bedriver utomlands.

Vinstdelningsskatten bör i dubbelbeskattningssammanhang anses som en statlig inkomstskatt. Fråga uppkommer om i vad mån vinstdelningsskatten skall få bli föremål för avräkning mot utländska skatter. Enligt min uppfattning bör sådan avräkning medges endast med stöd av dubbelbeskattningsavtal. De interna avräkningsreglerna bör liksom f. n. enbart ta sikte på den ''vanliga'' statsskatten och kommunalskatten. Nedsättning av vinstdelningsskatten till följd av ett dubbelbeskattningsavtal som bygger

på "alternativ exempt" bör likaledes tillåtas bara om vinstdelningsskatten omfattas av avtalet.

Beskattningsårets inkomstskatt

Underlaget för vinstdelningen skall minskas med den inkomstskatt som belöper på beskattningsåret. I normalfallet torde detta avdrag kunna beräknas utan större svårigheter. Problem kan dock uppkomma om företaget bedriver verksamhet på olika ställen i landet eller i utlandet. I sistnämnda fall måste, som påpekats i några remissyttranden, ställning tas till i vad mån utländsk skatt skall beaktas vid beräkningen av skatteavdraget. En ytterligare fråga som måste lösas i detta sammanhang är vilka regler som skall gälla om den av företaget deklarerade inkomsten ändras av taxeringsmyndigheterna.

Vad gäller företag med verksamhet på olika ställen inom Sverige kan till en början konstateras att den taxeringsnämnd som svarar för den statliga taxeringen i regel också taxerar företaget kommunalt i samtliga kommuner i hemortslänet. Den statliga och kommunala inkomstskatt som följer av dessa taxeringar torde därför vara relativt enkel att fastställa. Större företag bedriver emellertid ofta verksamhet i flera län. En riktig beräkning av kommunalskattens storlek måste då grundas på den beskattningsbara inkomstens fördelning på olika kommuner (och eventuellt församlingar) och den exakta kommunala skattesatsen (inkl. landstings- och församlingsskatt) på varje ort. En sådan beräkning ger dock enligt min mening upphov till ett merarbete som inte står i rimlig proportion till behovet av precision. Av praktiska skäl bör därför kommunalskatteavdraget beräknas på grundval av en antagen kommunal skattesats av 30 %. Ett företag vars beskattningsbara inkomst uppgår till 1 milj.kr. bör alltså – oavsett faktisk skattesats – vid beräkningen av underlaget för vinstdelningen få avdrag för kommunalskatt med 300 000 kr.

Jag är medveten om att mitt nu redovisade förslag kan tyckas otillbörligt gynna företag med verksamhet i lågskattekommuner. Avdraget för kommunalskatt kan då överstiga den kommunalskatt som företaget verkligen betalar. Med tanke bl. a. på att skattesatsen för vinstskatten endast är 20 % synes dock, som nyss antytts, denna effekt försumbar. Förslaget kan också ses som provisorium till dess frågan om den kommunala taxeringen av juridiska personer får sin definitiva lösning.

Det av vinstdelningsgruppen föreslagna avdraget för beskattningsårets inkomstskatt avser endast svensk inkomstskatt. Denna begränsning skulle leda till ett omotiverat lågt avdrag i de fall då företagets svenska inkomstskatt nedsatts genom avräkning av utländsk skatt. Den omständigheten att svensk inkomstskatt "bytts ut" mot utländsk skatt bör rimligen inte höja vinstdelningsunderlaget. Vid beräkningen av detta underlag bör man alltså även i avräkningsfallen utgå från att företaget har att betala full statlig och kommunal inkomstskatt.

Regeringen aviserade i våras en sänkning av den statliga skattesatsen för bl. a. aktiebolag från nuvarande 40 % till 32 %. Om detta förslag genomförs får samtliga företag som omfattas av vinstdelningen 32 % som skattesats vid den statliga taxeringen. Med hänsyn till detta och till vad jag nyss anfört om avdraget för kommunal inkomstskatt kan avdraget för beskattningsårets inkomstskatt bestämmas till summan av 32 % av företagets till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst och 30 % av företagets till kommunal inkomstskatt beskattningsbara inkomst (i en eller flera kommuner). Avdragsberäkningen påverkas inte av den faktiska kommunala skattesatsen eller av förekomsten av utländska skatter.

Det underlag för vinstdelning som företaget redovisar för taxeringsnämnden är självfallet baserat på bl. a. det skatteavdrag som följer av företagets deklarerade statligt och kommunalt beskattningsbara inkomster. Det är emellertid inte säkert att inkomstskattedeklarationen godtas. Varje avvikelse från deklarationen kan i sin tur påverka såväl utgångspunkten för beräkning av vinstdelningsunderlaget (den statligt beskattningsbara inkomsten) som skatteavdraget. Antag exempelvis att taxeringsnämnden vägrar företaget avdrag för viss representation. Ändringen medför en höjning av både den statliga och den kommunala taxeringen med 10000 kr. Höjningen ökar den statligt beskattningsbara inkomsten med 10000 kr. samtidigt som skatteavdraget blir (62 % av 10000 =) 6200 kr. större. Underlaget för vinstdelningen skall därför höjas med (10000 - 6200 =) 3800 kr. Vid fastställande av underlaget måste taxeringsnämnden således beakta samtliga under taxeringsperioden gjorda avvikelser på inkomstskattesidan.

Företagets inkomsttaxering kan ändras även efter det att taxeringsnämnden avslutat sitt arbete. Även i sådana fall är det nödvändigt att besluta om konsekvensändringar för vinstdelningsskattens del. Ändringen bör komma till stånd samtidigt som taxeringsändringen. För att garantera detta bör skattedomstolarna ges behörighet att även utan särskilt yrkande besluta om den ändring i vinstdelningsunderlaget som direkt föranleds av en höjning eller sänkning av företagets inkomsttaxering.

Resultatutjämning mellan åren

Vinstdelningsgruppen har ansett att investeringsfondssystemet och möjligheten att variera avskrivningarna på inventarier bör utgöra det huvudsakliga utrymmet för resultatutjämning i vinstdelningssystemet.

I åtskilliga remissyttranden har anförts att de föreslagna möjligheterna är otillräckliga, särskilt för vissa typer av företag.

Som vinstdelningsgruppen funnit är det inte möjligt att låta förlustavdragen vid inkomstbeskattningen få verkan även vid beräkning av underlaget för vinstdelningsskatt. Detta underlag grundas nämligen på företagets resultat även om detta är negativt. Ett beaktande av år då underlaget understiger fribeloppet skulle därför förutsätta en särskild förlustutjämning inom

vinstdelningssystemet. En sådan ordning kan av administrativa skäl inte komma i fråga.

Inte heller de andra varianter som vinstdelningsgruppen pekat på, nämligen att införa någon form för förskjutning av en del av underlaget för skatten eller att medge restitution av vinstdelningsskatt, erbjuder en framkomlig väg.

Reglerna för avskrivning av inventarier får allmänt sett sägas ge ett betydande utrymme för resultatreglering. Ännu större möjligheter i detta hänseende erbjuder investeringsfondssystemet som tillåter avsättning med upp till 50% av årsvinsten (före avsättningen och före skatt). Jag anser därför att något system därutöver för resultatutjämning vid vinstdelningen inte är påkallat. Som vinstdelningsgruppen föreslagit bör emellertid möjlighet till investeringsfondsavsättningar i sammanhanget öppnas för fastighetsföretagen och ömsesidiga skadeförsäkringsbolag, vilka nu är uteslutna från fondsystemet. Med hänsyn till särskilda regler för inkomstbeskattningen som gäller för investmentföretag och andra förvaltningsföretag bör emellertid systemet inte utvidgas till att omfatta dessa företagskategorier.

Administrativa frågor

Vinstdelningsgruppen har föreslagit att underlaget för vinstdelningsskatten skall bestämmas av taxeringsnämnden och att skatten skall uppbäras i samma ordning som inkomstskatten.

Remissinstanserna har inte haft några invändningar häremot men invänt att sanktionssystemet (skattetillägg och förseningsavgift) inte är avpassat för vinstdelningsskatten. I sammanhanget har också framhållits att den nya skatten komplicerar ett redan besvärligt skattesystem och innebär en administrativ belastning.

Enligt min mening är det från administrativa synpunkter en lämplig ordning att förfarandet i fråga om vinstdelningsskatten så nära som möjligt anknyter till inkomsttaxeringen. Det är givetvis oundvikligt att en ny skatt – oavsett hur den utformas – medför merarbete. Genom den nära anslutningen till ett befintligt förfarande och genom att administrativa hänsyn har tagits vid utformningen av skatten så långt detta har varit möjligt synes dock detta merarbete bli av rimlig omfattning.

Beträffande det skatteadministrativa sanktionssystemet kan jag hysa förståelse för remissinstansernas invändningar. Behovet av att tillämpa reglerna om skattetillägg måste också bedömas som begränsat eftersom de belopp, som skall ligga till grund för vinstdelningen, väsentligen hämtas från uppgifter som lämnas redan för inkomstbeskattningen. Åtminstone inledningsvis anser jag därför att reglerna om skattetillägg och förseningsavgift inte behöver göras tillämpliga på vinstdelningsskatten. Jag vill emellertid i sammanhanget påpeka att ett motsvarande undantag inte bör göras i fråga om mer kvalificerade former av oriktigt uppgiftslämnande. Skattebrottslagen (1971: 69) bör därför göras tillämplig även på vinstdelningsskatten.

2.3 Organisationen

2.3.1 AP-fondens tillkomst och juridiska status

AP-fonden bildades i samband med att lagstiftningen om allmän tilläggspensionering genomfördes år 1959. Bestämmelser om AP-fonden finns i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning (APR) och i 4 kap. 3 § lagen (1981:691) om socialavgifter. Enligt sistnämnda bestämmelse skall ATP-avgifterna föras till AP-fonden, med vars tillgångar kostnaderna för ATP skall täckas.

Pensionssystemet har karaktären av ett fördelningssystem, dvs. varje års utgifter för pensionerna skall i princip bestridas med årets avgiftsuttag. Enligt förarbetena (prop. 1958: 55 resp. 1959: 100) skall dock avgiftsuttagen vara så avvägda att de utöver finansieringen av de löpande pensionsutbetalningarna också kan leda till en betydande fonduppbyggnad. Syftet med fonden är dels att klara tillfälliga påfrestningar i pensionssystemet, dels att möjliggöra en ökad kapitalbildning i samhället.

Förvaltningen av fonden uppdrogs från början åt tre fondstyrelser benämnda första, andra och tredje fondstyrelserna. Efter riksdagsbeslut år 1973 inrättades, i samband med att AP-fonden fick rätt att placera medel i aktier, fjärde fondstyrelsen fr. o. m. år 1974.

Till sin rättsliga karaktär är AP-fonden en särskild institution vars organisation och verksamhet är exklusivt reglerad i APR. I konstitutionellt hänseende utgör AP-fondens tillgångar statliga medel som i lag avsatts till särskild förvaltning (jfr 9 kap. 8 § regeringsformen). Detta sammanhänger med att ATP-avgifterna trots beteckningen avgifter får anses ha karaktär av skatt och att förvaltningen av medlen är offentligrättsligt reglerad. Fondens tillgångar får användas endast på det sätt som föreskrivs i APR och de kan inte tas i anspråk av staten för något annat ändamål än som anges där. Fonden företräds utåt av resp. fondstyrelse såvitt avser de medel som styrelsen förvaltar. Styrelserna kan i viss ordning delegera beslutanderätten till enskilda ledamöter eller hos styrelserna anställda tjänstemän.

2.3.2 AP-fondens reglemente

I APR finns bestämmelser om AP-fondens förvaltning.

Fonden förvaltas av fyra styrelser. Första, andra och tredje fondstyrelserna har var och en nio och fjärde fondstyrelsen tolv ledamöter och lika många suppleanter. De förordnas av regeringen för en tid av tre år, delvis efter förslag av arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. I reglementet finns för varje fondstyrelse angivet hur många ledamöter som skall föreslås av vardera sidan. Föreskrifter om vilka organisationer som har förslagsrätt ges i kungörelsen (1973:504) om förslag på ledamöter i styrelserna för allmänna pensionfonden, m. m.

För första–tredje fondstyrelserna finns ett gemensamt kansli, som föreståes av en för dessa styrelser gemensam verkställande direktör. Fjärde fondstyrelsen har ett eget kansli och egen verkställande direktör.

Riksförsäkringsverket (RFV) uppbär de avgifter som enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring och lagen om socialavgifter skall betalas av arbetsgivare och försäkrade för att bekosta ATP. Medlen överförs till AP-fonden enligt föreskrifterna i 2 § APR.

Till första fondstyrelsens förvaltning förs tilläggspensionsavgifter som erläggs av arbetsgivare inom den offentliga sektorn samt av bolag och andra associationer i vilka staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet har ett bestämmande inflytande.

Till andra fondstyrelsens förvaltning förs tilläggspensionsavgifter som erläggs av större företag inom den enskilda sektorn.

Till tredje fondstyrelsens förvaltning överförs övriga tilläggspensionsavgifter.

För fjärde fondstyrelsens del finns inga regler om direkt överföring av avgifterna. I stället gäller att fjärde fondstyrelsen får rekvirera medel hos RFV efter hand som behov uppstår. Det belopp som styrelsen får rekvirera har höjts efter hand och uppgår f. n. till 1 850 milj. kr. Totalt har fjärde fondstyrelsen rekvirerat ca 2 840 milj. kr. omräknat i årets penningvärde (1983), dvs. i genomsnitt ca 320 milj. kr. per år.

De medel som fjärde fondstyrelsen rekvirerar belastar proportionellt första–tredje fondstyrelserna med ledning av behållningen enligt senaste balansräkning.

Till resp. fondstyrelses förvaltning förs också avkastningen på de förvaltade medlen. För fjärde fondstyrelsen gäller dock att 80 % av avkastningen skall överföras till de övriga fondstyrelsernas förvaltning och fördelas dem emellan efter samma grunder som gäller vid fjärde fondstyrelsens rekvisition av medel från RFV.

Pensionsutbetalningar och kostnader för RFV:s och försäkringskassornas administration av tilläggspensioneringen skall täckas av de tre första fondstyrelserna i proportion till deras kapitalbehållning vid utgången av närmast föregående år.

I 11 § APR anges de allmänna krav som ställs på fondstyrelsernas förvaltning av medel. Styrelserna skall, inom ramen för vad som är förenligt med den allmänna ekonomiska politiken och med beaktande av kreditmarknadens funktionssätt, förvalta AP-fonden på ett sådant sätt att den blir till största möjliga gagn för ATP-försäkringen. Placeringen av fondmedel skall bl. a. tillgodose kraven på god avkastning och tillfredsställande betalningsberedskap samt riskbegränsning.

Vid årsskiftet 1982/1983 förvaltade första–tredje fondstyrelserna 195 miljarder kr. Kapitalförvaltningen avser dels obligationer (ca 75 %), dels förlags- och reverslån (ca 20 %), huvudsakligen till kommuner, landsting och ett antal s.k. mellanhandsinstitut. Härutöver refinansierar första–tredje fondstyrelserna de återlån hos bankerna som en arbetsgivare kan beviljas på grund av inbetalningar av ATP-avgifter. Av det förvaltade kapitalet har 2/3 gått till staten, kommunerna och bostadssektorn, 1/4 till

det industriella näringslivet och återstoden till kraftverksbyggande och till lantbruk.

Fjärde fondstyrelsen får placera medel i aktier i svenska aktiebolag med undantag av banker och försäkringsbolag samt i konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning utgivna av svenska aktiebolag med angivna undantag.

Det samlade värdet av fjärde fondstyrelsens värdepapperstillgångar uppgick vid senaste årsskiftet till 3654 milj. kr. (värderade till aktuellt marknadsvärde). Därtill kan läggas nettovärdet av likvida tillgångar på drygt 200 milj. kr. Värdet på fondens aktieportfölj svarar i grova drag mot 2,5 % av det samlade börsvärdet.

Regeringen förordnar för varje fondstyrelse fyra revisorer att granska förvaltningen. Två av revisorerna utses efter samråd med de organisationer som äger rätt att föreslå ledamöter i fondstyrelsen och en på förslag av bankinspektionen.

Sedan revisionsberättelsen avgivits skall fondstyrelsen överlämna denna tillsammans med förvaltningsberättelse, resultaträkning samt balansräkning till regeringen som har att avgöra frågan om fastställande av balansräkningen. Något förfarande där ansvarsfrihet för förvaltningen beviljas fondstyrelserna förekommer alltså inte.

2.3.3 Löntagarfondstyrelser i ATP-systemet

Fondgruppens förslag innebär att löntagarfonderna ingår i AP-fonden och ges formen av särskilda fondstyrelser.

Remissinstanserna har ganska genomgående ställt sig positiva till den valda konstruktionen. RFV uttrycker tveksamhet huruvida löntagarfondstyrelsernas förvaltade medel verkligen skall ingå som fullvärdig del i AP-fondens förmögenhet.

För egen del vill jag anföra följande.

Ett av de grundläggande motiven bakom tillskapandet av löntagarfonder är att förstärka löntagarinflytandet i näringslivet genom medägande. En naturlig utgångspunkt vid valet av förvaltningssystem för fondmedlen är därför att de organ som anförtros förvaltningen av medlen får en nära anknytning till löntagarna. Systemet bör vara neutralt i den meningen att det inte gynnar vissa grupper av löntagare framför andra. De nya organen bör också på ett smidigt sätt och utan onödiga störningar kunna infogas bland andra kapitalförvaltande organ på marknaden.

Ett annat motiv för att införa löntagarfonder är att dessa kan bidra till en förstärkning av ATP-systemet, som kommit att urholkas till följd av utvecklingen på 1970-talet.

Mot denna bakgrund ter det sig naturligt att i första hand söka utnyttja det system som redan finns för förvaltningen av avgifterna till allmän tilläggspension, dvs. AP-fonden. En sådan lösning ger också möjlighet till en viss flexibilitet i aktieplaceringarnas volym. Medel som inte tas i an-

språk av löntagarfondstyrelserna kan nämligen förvaltas inom andra delar av ATP-systemet. Därtill kommer att den tillfälliga vinstskatten enligt redan tidigare fattade beslut skall föras till AP-fonden.

Knyts löntagarfonderna till ATP-systemet kan avkastningen på löntagarfondskapitalet användas för framtida pensionsutbetalningar. Behovet av att finansiera dessa genom att ytterligare belasta företagens lönekostnader minskar därmed i motsvarande grad. Genom en sådan koppling till pensionsutbetalningarna anknyts löntagarfonderna till den enskilde löntagarens ekonomi.

Vid ett inlemmande av löntagarfonderna i ATP-systemet ges dessa en organisatorisk form som är väl beprövad. De kan vidare ges en självständig ställning samtidigt som de inordnas under statsmakternas lagstiftande myndighet. Goda skäl talar således för att löntagarfonderna knyts till AP-fonden och ges formen av särskilda fondstyrelser. Därmed kommer alla medel som flyter in till AP-fonden att i sin slutliga användning kunna nyttjas för pensionsutbetalningar. I ekonomiskt avseende innebär en sådan konstruktion en förstärkning av ATP-systemet. De av löntagarfondstyrelserna förvaltade medlen utgör en fullvärdig del av AP-fondens samlade förmögenhet. I första hand kommer detta till uttryck genom att fonderingsbehovet på första-tredje fondstyrelsernas område minskar i samma mån som fonderingen ökar på löntagarfondstyrelsernas område.

2.3.4 Reformens låsning i tiden

Fondgruppens förslag innebär att löntagarfondstyrelsernas rätt att rekvirera medel för sin förvaltning låses till en period av sju år, dvs. fram t. o. m. år 1990.

Flertalet av de remissinstanser som har berört frågan har inga invändningar mot förslaget.

I likhet med vad som gäller för fjärde fondstyrelsen bör ett övre tak sättas för löntagarfondstyrelsernas årliga kapitalförsörjning. Frågan om hur lång den period under vilken fondstyrelserna skall tilldelas medel bör vara hänger naturligtvis intimt samman med hur stor den årliga kapitaltilldelningen blir. Denna fråga kommer att behandlas närmare i nästa avsnitt.

Som jag pekat på tidigare (avsnitt 2.1.4) bör – för att ge goda planeringsförutsättningar för näringsliv, kapitalmarknad, löntagarnas organisationer och allmänhet – lagstiftningen enligt min mening utformas så att utvecklingen för löntagarfondstyrelserna någorlunda säkert kan överblickas för en längre period.

Mot bakgrund av reformens klara koppling – genom lönebildning och kapitalmarknad – till de nuvarande strukturella problemen i svensk ekonomi bör perioden vara så pass lång att den ger utrymme för en rekonstruktion och anpassning av vår ekonomi.

Den av fondgruppen föreslagna kapitalförsörjningsperioden får från dessa synpunkter anses vara väl avvägd.

2.3.5 Kapitalförsörjning

Fondgruppens förslag innebär att löntagarfondstyrelserna tillförs medel från två håll nämligen dels genom vinstdelning (inkl. den tillfälliga vinstskatten), dels genom en särskild del av tilläggspensionsavgiften.

Åtskilliga remissinstanser har ifrågasatt om vinstdelningen kan fylla den avsedda funktionen att bidra till en bättre riskkapitalförsörjning och återhållsamhet i lönekraven. Andra remissinstanser har bedömt vinstdelningen som ett utomordentligt centralt inslag i systemet.

För egen del får jag anföra följande.

Ett av syftena med vinstdelning genom löntagarfonder är att skapa förutsättningar för en lönepolitisk återhållsamhet. Vinster måste finnas för att näringslivet skall fungera och kunna investera för sysselsättning och tillväxt. Som jag tidigare redovisat är det min bestämda uppfattning att en stabil och god lönsamhet kan förenas med en lugn och stabil löneutveckling enbart om löntagarna får delaktighet i de vinster som skapas och delaktighet i hur dessa vinster skall användas. Därmed kan löntagarna medverka till att vinsterna används till produktiva investeringar.

Genom vinstdelningen får löntagarna kompensation för sin återhållsamhet. De medel som flyter in till AP-fonden genom vinstdelning bör ställas till löntagarfondstyrelsernas förfogande.

De beräkningar som gjorts av vinstdelningsgruppen visar att vinstdelningen sedd över en längre tidsperiod kan komma att i genomsnitt inbringa 1,5–2 miljarder kr. per år.

Motivet för att i systemet inbegripa också en lönebaserad avgift är att även löntagarna – genom motsvarande avräkning i löneförhandlingarna – skall bidra till en ökad kapitalbildning. Fondstyrelserna får härigenom en medelstilldelning som inte är så konjunkturkänslig som vinstdelningen.

Fondgruppens förslag om att 0,2 procentenheter av tilläggspensionsavgiften skall gå till löntagarfondstyrelserna bör godtagas. Som följd av detta bör tilläggspensionsavgiften höjas med motsvarande 0,2 procentenheter fr. o. m. 1984. Jag kan också godta gruppens förslag om att avgiften inte bör överstiga 0,5 procentenheter under perioden fram t. o. m. år 1990. De årliga avgifter till AP-fonden som kan överföras till löntagarfondstyrelserna skulle därmed komma att bli av storleksordningen 2–2,5 miljarder kr. För det första året, 1984, skulle summan dock stanna vid ca 1,5 miljarder kr.

Även om osäkerhet kan råda både om börsens samlade värdetillväxt fram t. o. m. år 1990 och om den andel av löntagarfondstyrelsernas placeringar som kommer att riktas mot börsföretagen, kan man utgå från att styrelsernas samlade ägarandel i börsföretagen kommer att understiga 10%.

Såsom fondgruppen föreslagit bör, som garanti för att placeringskapaciteten håller sig inom den angivna ramen, redan nu läggas fast ett övre tak för överföring av medel till löntagarfondstyrelserna. En sådan medelsram

bör konstrueras så att om de ackumulerade inkomsterna från vinstdelning och den särskilda ATP-avgiften överstiger en placeringskapacitet på 2–2,5 miljarder kr. under ett år får inte löntagarfondstyrelserna förfoga över de medel som överstiger sistnämnda belopp. Dessa bör i stället förvaltas av första–tredje fondstyrelserna.

Konstruktionen innebär också att en fondstyrelse kan, om den under ett eller ett par års tid bedömer konjunkturerna vara mindre goda för placering av fondmedel i värdepapper, begränsa sina rekvisitioner av medel och något eller några år senare ta i anspråk den på detta sätt dittills outnyttjade delen av medelsramen.

Medelsramarna bör såsom fondgruppen föreslagit bestämmas för var och en av löntagarfondstyrelserna. Om man utgår från att antalet fondstyrelser blir fem (jfr avsnitt 2.3.6) bör vid en total kapitalförsörjningsnivå om 2–2,5 miljarder kr. per år medelsramen sättas till 400 milj. kr. för kalenderåret 1984. Under vart och ett av de följande åren fram t. o. m. 1990 bör medelsramen höjas med ett belopp motsvarande 20 000 basbelopp. Beräkningen får göras med ledning av aktuellt basbelopp för det år höjningen avser (basbeloppet för 1983 är 19 400 kr.). Den totala medelsramen för placeringarna åren 1984–1990 skulle alltså bli 400 milj. kr. plus sex gånger 20 000 basbelopp.

Var och en av de fem löntagarfondstyrelserna skall maximalt kunna lyfta en femtedel av influtna vinstdelningsmedel och medel från den särskilda ATP-avgiften. Detta gäller dock bara om beloppet ligger inom medelsramen. Utformningen av det avkastningskrav som föreslås gälla för en löntagarfondstyrelse gör vidare att styrelsen, oavsett rätten att rekvirera medel, alltid måste pröva om det finns placeringsalternativ som med rimlig säkerhet kan bedömas uppfylla avkastningskravet.

2.3.6 Antalet löntagarfondstyrelser

Fondgruppens förslag innebär att fem löntagarfondstyrelser inrättas inom AP-fonden.

Remissinstanserna har inte ifrågasatt det föreslagna antalet löntagarfondstyrelser. Däremot har ett par remissinstanser ifrågasatt om en uppdelning av verksamheten på skilda styrelser verkligen medför någon decentraliserad förvaltning.

Jag har redan tidigare föreslagit att det kapital som tillförs AP-fonden i form av tillfällig vinstskatt, vinstdelningsskatt och särskild del av ATP-avgiften skall förvaltas av särskilda löntagarfondstyrelser. När det gäller att bedöma hur många fondstyrelser som lämpligen bör inrättas för förvaltningen av medlen bör följande omständigheter beaktas.

Kravet på en decentraliserad förvaltning och ett spritt inflytande måste tillgodoses. En fondstyrelses kapacitet bör inte bli så stor, vare sig när det gäller årliga nyplaceringar eller totalt innehav, att det finns risk för att den kommer att spela en alltför dominerande roll på aktiemarknaden. Å andra

sidan bör den vara så pass stor att den ger underlag för en effektiv förvaltning.

Viss ledning vid bedömningen av den övre storleksgränsen kan hämtas från erfarenheterna av fjärde fondstyrelsens verksamhet. Några negativa effekter för aktiemarknadens funktionssätt till följd av fondens placeringar har inte kunnat påvisas. Räknat i dagens penningvärde har fjärde fondstyrelsen i genomsnitt nyplacerat ca 320 milj. kr. per år på aktiemarknaden. Efter nio års verksamhet förvaltar fonden aktier till ett marknadsvärde motsvarande 2,5% av det totala börsvärdet. Omräknat till nuvarande börsvärde motsvarar det en årlig placeringsvolym på drygt 500 milj. kr.

En rimlig utgångspunkt är att varje löntagarfondstyrelse skall ha en placeringsvolym som ungefärligen motsvarar fjärde fondstyrelsens. Med hänsyn till den antagna årliga nivån på kapitaltillförseln om 2–2,5 miljarder kr. bör då antalet fonder vara fem eller sex. För min del kan jag godta fondgruppens förslag om att fem fonder inrättas.

Såsom tidigare redovisats utgör AP-fonden en särskild institution. Löntagarfondstyrelserna får samma ställning inom fonden som övriga fondstyrelser. En grundläggande tanke med att tillskapa flera separata löntagarfondstyrelser är emellertid att de som riskkapitalplacerare och som aktieförvaltare skall vara av varandra oberoende och sinsemellan självständiga. Varje styrelse bör i konsekvens härmed ha ett eget kansli. För att varje löntagarfondstyrelse skall kunna uppträda som en ägare i samband med utövande av rösträtt för förvaltade aktier föreslås en ändring i aktiebolagslagen. Jag återkommer till denna fråga i ett senare avsnitt.

2.3.7 Placering av medel

2.3.7.1 Löntagarfondstyrelserna

Enligt placeringsutredningens förslag skall en löntagarfondstyrelse få placera de medel som styrelsen förvaltar i aktier i svenska aktiebolag samt i sådana konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med opitionsrätt till nyteckning som har utfärdats av sådana aktiebolag. Enligt förslaget bör i reglementet anges de allmänna krav som skall ställas på förvaltningen av tilldelade medel, nämligen att förvaltningen skall syfta till god avkastning, långsiktighet och riskspridning. Placeringsutredningen har närmare redovisat sin syn på hur dessa allmänna krav bör tolkas.

Fondgruppen har föreslagit ett en löntagarfondstyrelse också skall kunna placera medel som riskkapital i ekonomisk förening.

Remissinstanserna har genomgående varit positiva till den föreslagna placeringsinriktningen. Några remissinstanser har dock framhållit att placeringsutredningens resonemang kring fondstyrelsernas möjligheter att göra omplaceringar mellan olika aktier är alltför begränsade, vilket kan vara negativt både för fondernas ekonomiska resultat och marknadens funktionssätt. Någon remissinstans uttrycker också tveksamhet om lämpligheten av att öppna möjlighet för placering av medel som riskkapital i

ekonomisk förening. Från sparbankernas sida krävs att fondstyrelserna skall få möjlighet att investera riskkapital i sparbankerna.

Jag delar remissinstansernas positiva inställning och anser för min del att placeringsutredningens synpunkter bör kunna vara till god vägledning för löntagarfondstyrelserna när dessa utformar sin placeringspolitik. På löntagarfondstyrelsernas medelsförvaltning bör alltså såsom placeringsutredningen föreslagit ställas krav på god avkastning, långsiktighet och riskspridning. Verksamheten bör inriktas på aktieköp i svenska företag till gagn för svensk produktion och sysselsättning. Löntagarfondstyrelserna bör emellertid också kunna medverka till en förbättrad riskkapitalförsörjning i kooperativa företag. Statsrådet R. Carlsson kommer att senare denna dag lägga fram förslag till lagstiftning om kooperationens kapitalförsörjning. Det kan även finnas anledning att öppna en möjlighet för fondstyrelserna att göra någon form av riskkapitaltillskott till sparbankerna. Den frågan får emellertid tas upp i ett senare sammanhang. Vad gäller frågan om fondstyrelsernas möjligheter att göra omplaceringar mellan olika aktier delar jag remissinstansernas bedömning, att fondstyrelserna måste ges förutsättningar för ett ekonomiskt och marknadsmässigt riktigt agerande. Jag anser därför att fondstyrelserna bör ha ett något större handlingsutrymme än det placeringsutredningen dragit upp. De riktlinjer som enligt min mening bör gälla framgår av specialmotiveringen till 34 § i det nya reglementet. Dessa ändrar dock inte den huvudsakliga placeringsinriktningen att aktieförvärven skall ske med sikte på ett mera varaktigt innehav.

Placeringsutredningens förslag till placeringsregler för löntagarfondstyrelserna bör godtas med endast ett tillägg som gör placeringar i kooperativa företag möjliga.

2.3.7.2 Fjärde fondstyrelsen

Fondgruppens förslag innebär att fjärde fondstyrelsens placeringsmöjligheter utvidgas till att omfatta aktier i utländska bolag samt sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som utfärdats av utländska bolag, allt till ett värde av högst 1 % av de av styrelsen förvaltade medlen.

De flesta av de remissinstanser som berört frågan anser att det är bra eller i varje fall rimligt att det öppnas en möjlighet för fjärde fondstyrelsen att i begränsad omfattning placera medel i utländska aktier. Fjärde fondstyrelsen vill för sin del att möjligheten vidgas ytterligare.

För egen del anser jag att det – även om syftet med såväl fjärde fondstyrelsens som löntagarfondstyrelsernas verksamhet är att stödja svenskt näringsliv med riskkapital – kan finnas skäl att för en institution av den storlek som fjärde fondstyrelsen nu uppnått medge ett litet, tekniskt betingat innehav av utländska aktier. Bl.a. talar den omständigheten att riksbanken numera godkänt några utländska företag för introduktion på

den svenska börsen härför. Möjligheten att förvärva utländska aktier kan även bidra till en förbättrad information om utvecklingen på den internationella marknaden. Det finns dock starka skäl att vara återhållsam här och jag delar därför fondgruppens bedömning att 1 % av hela det av fondstyrelsen förvaltade kapitalet är en lämplig nivå på innehavet av utländska värdepapper.

Enligt min mening finns det inte tillräckligt starka skäl att medge löntagarfondstyrelserna rätt att förvärva utländska aktier.

2.3.7.3 Särskilda placeringsregler

Fondgruppen har föreslagit att den begränsning till 10% av röstetalet, som nu gäller för fjärde fondstyrelsens aktieförvärv upphävs och ersätts med en begränsningsregel innebärande att AP-fondens samlade aktieinnehav i ett företag måste understiga 50%. Därmed skulle en gemensam begränsningsregel komma att gälla för löntagarfondstyrelserna och fjärde fondstyrelsen.

Fondgruppen har också föreslagit att fjärde fondstyrelsen medges ytterligare alternativ för placering av likvida medel samt att motsvarande regel skall gälla även för löntagarfondstyrelserna.

Flera av remissinstanserna påtalar att en gemensam begränsningsregel för de sex aktieförvaltande fondstyrelserna kan komma att medföra en viss samordning mellan de olika fondstyrelserna. Détta skulle strida mot den grundläggande tanken att styrelserna skall vara sinsemellan oberoende och självständiga menar remissinstanserna. I många remissvar påtalas också att även aktieinnehav som avsevärt understiger 50% av röstetalet kan medföra företagaransvar.

De föreslagna reglerna för fondstyrelsernas likvida placeringar godtas dock av remissinstanserna.

För egen del vill jag anföra följande. Syftet bakom den nuvarande begränsningsregeln för fjärde fondstyrelsen och den av fondgruppen föreslagna regeln är väsentligen att förhindra att institutioner av den typ som de aktieförvaltande fondstyrelserna representerar får ett aktieinnehav som är så stort att de kan tvingas ta på sig ett företagaransvar. Jag delar bedömningen att fondstyrelserna inte skall ta på sig företagaransvar. Med detta bör i första hand förstås att fondstyrelserna inte skall påta sig ett fortlöpande huvudansvar för något företags förvaltning. Däremot bör fondstyrelserna ta på sig ett för denna typ av aktieägare normalt delägaransvar, vilket bl. a. innebär att de tillsammans med andra ägare bör ange målsättningen för företagen och verka för att företagen har väl fungerande ledningsorgan.

Å andra sidan finns det, vilket placeringsutredningen framhållit, en risk för att varje typ av begränsningsregler som maximerar aktieinnehavet i ett visst företag får störande effekter på aktiemarknaden. Om en sådan begränsningsregel även omfattar aktier som inte är inregistrerade på fondbör-

sen kan den, vilket betonas av fjärde fondstyrelsen, i många fall hindra ändamålsenliga satsningar av riskkapital i utvecklingsbara mindre företag.

Jag finner för egen del att övervägande skäl talar för att fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna åläggs begränsningsregler som maximerar aktieinnehavet i varje enskilt börsnoterat företag. För att fullt ut bevara styrelsernas oberoende och självständighet bör dock begränsningsreglerna inte få den gemensamma utformning som fondgruppen föreslagit utan gälla separat för var och en av fondstyrelserna. Härvidlag bör för fjärde fondstyrelsens del nuvarande begränsning till 10% av röstetalet kvarstå samt för var och en av löntagarfondstyrelserna gälla att innehavet inte får motsvara 8% eller mer av röstetalet. I fråga om företag som inte är börsnoterade bör ingen motsvarande begränsning finnas.

En placerare på riskkapitalmarknaden har alltid behov av en viss likviditet i form av banktillgodohavanden o.d. Marknaden för likvida medel har under de senaste åren utvecklats snabbt. Det finns därför skäl att medge fondstyrelserna att placera medel också i statsskuldväxlar, skattkammarväxlar, bank- och företagscertifikat. De likvida medlen bör dock inte vara större än vad som motiveras av behovet i den ordinarie verksamheten med riskkapitalplaceringar.

2.3.7.4 Avkastningskravet

Placeringsutredningen föreslår att fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna skall till första–tredje fondstyrelserna årligen överföra en avkastning motsvarande 3% av nuvärdet av de medel som styrelsen förvaltar.

Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget. Några anser dock att avkastningskravet är för högt.

För egen del vill jag anföra följande.

Avkastningskravet bör fixeras mot bakgrund av de bedömningar man i dag kan göra av den långsiktiga framtida tillväxttakten i svensk ekonomi. Denna bestäms i sin tur av arbetskraftstillväxten och den tekniska utvecklingen. Det av utredningen föreslagna avkastningskravet baserar sig på utredningens bedömningar av dessa olika faktorer. För min del är jag beredd att acceptera vad utredningen kommit fram till i denna fråga.

2.3.8 Inflytande

2.3.8.1 Löntagarfondstyrelsernas sammansättning

Varje löntagarfondstyrelse bör enligt fondgruppens förslag bestå av ordförande, vice ordförande och sju övriga ledamöter. Regeringen föreslås utse samtliga ledamöter för ett år i taget. Av ledamöterna skall minst fem företräda löntagarintressen. För dessa fem skall finnas minst två suppleanter. För ordförande och vice ordförande skall liksom för övriga två ledamöter finnas en suppleant. Remissinstanserna har ingen erinran mot det föreslagna antalet ledamöter i fondstyrelserna. Några remissinstanser an-

ser dock att antalet löntagarrepresentanter bör begränsas. Ett par remissinstanser föredrar en treårig mandattid. Det har också påpekats att något krav på svenskt medborgarskap inte uppställs när det gäller ledamöterna i löntagarfondstyrelserna.

För egen del vill jag anföra följande.

En löntagarfondstyrelse bör ses som ett organ för att bevaka löntagarnas intressen av en sund ekonomisk utveckling, full sysselsättning och ett ökat inflytande genom medägande i företagen. Därför bör en majoritet av ledamöterna ha förankring på löntagarsidan. Självfallet är det dock värdefullt om det i styrelserna också ingår personer med erfarenheter från näringsliv och kapitalmarknad. En uttrycklig regel härom anser jag inte böra uppställas. Inte heller anser jag att det bör uppställas krav på svenskt medborgarskap för att vara ledamot i en löntagarfondstyrelse. En här bosatt utländsk medborgare bör inte utestängas från möjligheten att representera löntagarintressena i en löntagarfondstyrelse.

Ledamöter och suppleanter i en löntagarfondstyrelse bör utses av regeringen. Regeringen bör kunna påverka styrelsens sammansättning varje år. Därför bör mandatperioden för ledamöter och suppleanter bara vara ett år. Frågan om direktval till löntagarfondstyrelse har berörts tidigare.

2.3.8.2 Regional anknytning

Fondgruppen har föreslagit att löntagarfondstyrelserna ges en regional anknytning som skall komma till uttryck i rekryteringen av ledamöter och suppleanter i styrelserna.

Flera av remissinstanserna har påtalat att innebörden av fondgruppens förslag i detta avseende är diffus och svårtolkad.

För egen del vill jag anföra följande. I syfte att sprida inflytande bör löntagarfondstyrelserna ges en decentraliserad förvaltning. I reglementet bör därför slås fast att löntagarfondstyrelsens regionala inriktning skall komma till uttryck i rekryteringen av styrelseledamöter. Detta innebär dock inte att fondstyrelserna skall tilldelas ett regionalpolitiskt ansvar eller att kapitalplaceringarna skall begränsas till vissa regioner.

Däremot innebär den föreslagna regeln att varje löntagarfondstyrelse genom sin personsammansättning skall ges en klar förankring i en geografiskt sammanhållen region. Ledamöter och suppleanter i en styrelse bör alltså genom bosättning eller på annat sätt ha anknytning till den geografiska regionen.

Någon formell eller strikt geografisk avgränsning av de fem regionerna är inte nödvändig. En region bör dock omfatta norra Sverige. Mellansverige bör indelas i två regioner samt västra och södra Sverige i var sin region.

Frågan om kansliernas geografiska lokalisering får avgöras av resp. fondstyrelse mot bakgrund av vad som kan bedömas som praktiskt möjligt och i övrigt lämpligt. Det framstår dock som önskvärt att åtminstone på några års sikt uppnå en, även i detta avseende, decentraliserad förvaltning.

2.3.8.3 Överföring av rösträtt

Fondgruppen har föreslagit att rösträtten för hälften av de aktier som en löntagarfondstyrelse förvaltar, skall överföras till den lokala fackliga organisationen. Detta bör enligt förslaget ske på begäran av den fackliga organisationen. Finns det flera fackliga organisationer som begär att få utöva rösträtt bör rätten på visst sätt fördelas mellan organisationerna.

Remissinstanserna har i huvudsak tillstyrkt fondgruppens förslag. Någon remissinstans har pekat på risken för målkonflikter genom att de anställdas organisationer har andra intressen i företaget än löntagarfondstyrelsen. I övrigt har vissa juridiskt tekniska invändningar gjorts.

Jag får för min del anföra följande.

Löntagarfondstyrelsernas formella inflytande i portföljbolagen utövas liksom för andra aktieägare på bolagsstämma. Frågan om löntagarfondstyrelserna bör låta sig representeras i styrelserna för bolag där de har betydande aktieposter bör avgöras av varje löntagarfondstyrelse för sig med ledning bl. a. av de erfarenheter som fjärde fondstyrelsen gjort. En del av den rösträtt som aktier och andra ägarandelar ger bör kunna överföras till de lokala fackliga organisationerna i berörda företag. Om berörda lokala fackliga organisationer begär det bör därför löntagarfondstyrelserna överföra 50 % av rösträtten för aktierna i varje bolag. En sådan fördelning av rösträtten är ägnad att ytterligare decentralisera ägarinflytandet och stärka de anställdas inflytande. Det är i och för sig tänkbart att de anställdas representanter röstar på ett annat sätt än löntagarfondstyrelsen i en konkret fråga. Vid röstningen t. ex. i frågor om styrelsesammansättning och bolagets ledning är de inte bundna av löntagarfondstyrelsens önskemål. I regel torde emellertid de anställdas och löntagarfondstyrelsens intressen rörande företaget komma att sammanfalla. Jag återkommer i specialmotiveringen till vissa särskilda frågor om överföring av rösträtt.

2.3.8.4 Utvärderingen

Enligt fondgruppens förslag bör löntagarfondernas förvaltning av pensionsmedel en gång per år utvärderas av första–tredje AP-fondstyrelserna.

Flertalet remissinstanser instämmer i fondgruppens bedömning i detta avseende. Vissa invändningar har dock framförts. RFV anför sålunda att en sådan utvärdering i praktiken kommer att grundas på vissa kriterier och en jämförelse mellan de fem olika löntagarfondernas verksamhet. Detta skulle kunna leda till en alltför långtgående anpassning från löntagarfondernas sida vilket i sin tur skulle minska utrymmet för självständigt agerande. Några remissinstanser hävdar också att det är mindre lämpligt att låta en del av AP-fonden utvärdera och granska en annan del av fonden.

För egen del vill jag anföra följande. Löntagarfondstyrelsernas förvaltning av pensionsmedel bör såsom fondgruppen föreslagit fortlöpande bli föremål för en utomstående granskning och offentlig debatt. Jag anser

dock att det är mindre lämpligt att som fondgruppen föreslagit låta en sådan utvärdering göras av första-tredje fondstyrelserna. Styrelserna inom AP-fonden är i övrigt helt sidoordnade och den föreslagna ordningen skulle kunna tolkas som att några styrelser skall utöva huvudmannaskap över de övriga. Det finns därför skäl att begränsa de pensionsutbetalande fondstyrelsernas uppgift till att upprätta en sammanställning av de fem fondstyrelsernas verksamhetsberättelser.

Även om jag inte finner att riskerna för att en granskning skulle leda till ett alltför homogent uppträdande från löntagarfondstyrelsernas sida skulle vara oroväckande stora, finns det dock skäl att följa riksförsäkringsverkets förslag att garantera en smula pluralism i utvärderingen. Därför bör riksrevisionsverket och riksförsäkringsverket få i uppdrag att var för sig göra en årlig utvärdering av löntagarfondstyrelsernas verksamhet. Utvärderingen bör göras med utgångspunkt i pensionssystemets intresse av en trygg avkastning på det av löntagarfonderna förvaltade kapitalet samt en god tillväxt i ekonomin. Utvärderingen bör även innefatta fjärde fondstyrelsens verksamhet.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom finansdepartementet upprättats förslag till

1. lag om vinstdelningsskatt,
2. lag om ändring i lagen (1979: 609) om allmän investeringsfond,
3. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370),
4. lag om ändring i lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt,
5. lag om ändring i uppbördslagen (1953: 272),
6. lag om ändring i taxeringslagen (1956: 623),
7. lag om ändring i skattebrottslagen (1971: 69),
8. lag med reglemente för allmänna pensionsfonden,
9. lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring,
10. lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385),
11. lag om ändring i lagen (1979: 648) om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för tilläggspension.

Förslagen under 8, 9 och 11 har upprättats i samråd med chefen för socialdepartementet och förslaget under 10 i samråd med chefen för justitiedepartementet.

Den under 8 föreslagna lagen ersätter det nu gällande reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning. Det nya reglementet är till sitt sakliga innehåll i stora delar oförändrat. De ändringar som har gjorts i det nya reglementet sammanhänger i stort med regleringen av löntagarfonderna i ATP-systemet. Därjämte föreslås vissa ändrade regler för fjärde fondstyrelsen. Lagens innehåll är i och för sig inte av sådan

karaktär att lagrådets yttrande bör inhämtas enligt 18 kap. 8 § regeringsformen. Eftersom sådant yttrande skall inhämtas över huvuddelen av lagstiftningen om löntagarfonder synes det likväl lämpligt att lagrådet granskar också detta lagförslag. Granskningen bör dock företrädesvis avse 17, 27, 28, 31 samt 34–39 §§. Lagförslagen under 9 och 11 är av så enkel beskaffenhet att lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 10*[1].

4 Specialmotivering

4.1 Lagen om vinstdelningsskatt

1 §

Svenska aktiebolag, svenska ekonomiska föreningar, svenska sparbanker och svenska ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter skall erlägga vinstdelningsskatt enligt denna lag. Skatt skall dock inte erläggas av livförsäkringsanstalter och inte heller av bostadsföretag som avses i 24 § 3 mom. kommunalskattelagen (1928: 370) eller av företag som avses i 53 § 1 mom. första stycket d nämnda lag.

Skatten tillfaller staten och förs till allmänna pensionsfonden.

I *första stycket* anges vilka företag som omfattas av vinstdelningen. Gränsdragningen har i allt väsentligt behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.2). Här skall bara nämnas att undantagen avser, förutom livförsäkringsbolag, sådana äkta bostadsföretag som schablontaxeras enligt 24 § 3 mom. kommunalskattelagen (1928: 370), KL, och företag som avses i 53 § 1 mom. första stycket d KL. De förra utgörs av bostadsrättsföreningar o.d. samt allmännyttiga bostadsföretag. I det senare lagrummet upptas *dels* en lång rad institutioner som är sådana juridiska personer som över huvud taget inte omfattas av vinstdelningen, *dels* några aktiebolag av speciell karaktär, nämligen Bokbranschens Finansieringsinstitut AB, Svenska Penninglotteriet AB och AB Tipstjänst.

I vinstdelningsgruppens förslag fanns i *andra stycket* intaget bestämmelsen om avdragsrätten vid taxeringen till inkomstskatt. Några remissinstanser har anfört att bestämmelser härom har sin plats i KL. Jag delar denna åsikt, särskilt som avdragsrätten måste förenas med skattskyldighet för restituerad vinstdelningsskatt något som lämpligen bör regleras i KL. I andra stycket bör i stället tas in en föreskrift om att skatten tillfaller staten och förs till allmänna pensionsfonden.

[1] I bilagan har lagförslagen under 2–7, 9 och 11 uteslutits. De är likalydande med dem som är fogade till propositionen.

2 §

Vinstdelningsskatten är 20 procent av underlaget. Vinstdelningsunderlaget är företagets reala vinst till den del vinsten överstiger fribeloppet.

Fribeloppet är 6 procent av företagets lönekostnader (lönebaserat fribelopp) eller – om företaget så önskar – 500000 kronor (fast fribelopp). Företag mellan vilka intressegemenskap råder (moder- och dotterföretag eller företag under i huvudsak gemensam ledning) får dock tillsammans tillgodoräknas högst ett fast fribelopp. Det fasta fribeloppet skall i första hand tillgodoräknas det företag inom gruppen som har den största reala vinsten såvida inte yrkande framställs om att fördelningen skall ske på annat sätt. Har det lönebaserade fribeloppet utnyttjats bortfaller rätten till fast fribelopp för övriga företag inom gruppen.

Med real vinst avses företagets nominella resultat sedan detta minskats med inflationsavdrag för företagets inventarier, byggnader, markanläggningar och lager enligt 4 och 5 §§ samt justerats med hänsyn till inflationseffekter på företagets monetära tillgångar och skulder enligt 6 §.

Vid tillämpning av andra och tredje styckena skall, såvitt gäller företag som redovisar inkomst av handelsbolag, hänsyn tas till så stor andel av handelsbolagets lönekostnader, tillgångar och skulder som motsvarar företagets andel av handelsbolagets inkomst.

Skattesatsen anges i *första stycket*. Vid en jämförelse mellan vinstdelningen och inkomstbeskattningen måste hållas i minnet *dels* att vinstdelningsskatten beräknas på ett underlag som avviker från inkomstskattens, *dels* att inkomstskatten är avdragsgill vid beräkning av underlaget, *dels* ock att vinstdelningsskatten är avdragsgill vid inkomsttaxeringen.

Det principiella samspelet mellan vinstdelning och inkomstbeskattning kan belysas med ett exempel. Om ett aktiebolag varje år har en beskattningsbar inkomst till kommunal inkomstskatt med 100 och till statlig inkomstskatt med 70 (efter kommunalskatteavdrag motsvarande 30% av 100) blir inkomstskatten (30% av 100 + 32% av 70 =) 52,4. Jag utgår då från den av mig tidigare aviserade nya skattesatsen för aktiebolagen. I vinstdelningssystemet blir vinstdelningsskatten – med bortseende från andra korrigeringar än återföringen av kommunalskatteavdraget – 8,7 och inkomstskatten minskar till 47,8 enligt följande. Kommunalt beskattningsbar inkomst minskar med 8,7 till 91,3, varvid kommunalskatten minskar till 27,4. Statligt beskattningsbar inkomst blir (100 – 8,7 –27,4 =) 63,9, varvid den statliga skatten minskar till 20,4. Inkomstskatten blir således totalt 47,8. Underlaget för vinstdelningsskatt blir (63,9 + 27,4 – 47,8 =) 43,5 och vinstdelningsskatten således (20% av 43,5 =) 8,7.

Andra stycket innehåller bestämmelserna om fribeloppet. Detta kan beräknas antingen som en del av företagets lönekostnad (lönebaserat fribelopp) eller som ett fast krontalsbelopp (fast fribelopp). Vilket fribelopp som är förmånligast för företaget beror givetvis på storleken av lönekostnaden. Begreppet lönekostnad används här i samma betydelse som vid beräkning av avsättning till resultatutjämningsfond (41 d § KL). Som påpekats vid remissbehandlingen omfattar begreppet enbart kontant lön och inte naturaförmåner.

För ett företag som tillhör en företagsgrupp gäller vissa begränsningar i fråga om möjligheten att utnyttja det fasta fribeloppet. Rätten till fast fribelopp bortfaller således helt så snart något företag inom gruppen tillgodogör sig det lönebaserade fribeloppet. Vidare gäller att de företag som tillhör gruppen får tillgodoräkna sig sammanlagt högst ett fast fribelopp. Nu nämnda regler avser att hindra att en uppdelning av verksamheten på flera formellt fristående företag medför otillbörliga skattelättnader.

Om företagen inom en koncern väljer att tillämpa det fasta i stället för det lönebaserade fribeloppet får de själva bestämma hur detta skall fördelas. Framställs inget yrkande beträffande fördelningen skall fribeloppet i första hand tillgodoräknas det företag som har den största reala vinsten. Kan hela beloppet inte utnyttjas får återstoden tillgodoräknas det företag som har näst störst vinst osv.

Med företag som tillhör samma grupp avses moder- och dotterföretag och andra företag under i huvudsak gemensam ledning. Motsvarande uttryck finns i 57 § 3 mom. och punkt 2 sjunde och elfte styckena av anvisningarna till 41 § KL samt i 4 § lagen (1973:421) om särskilt forskningsavdrag vid taxeringen till statlig inkomstskatt. Förutom företag som ingår i samma koncern hör hit s.k. oäkta koncerner, t. ex. aktiebolag som ägs av samme fysiske person. Det saknar i detta sammanhang betydelse om det föreligger något samband mellan den typ av verksamheter som bolagen bedriver.

Under remissbehandlingen har Sveriges föreningsbankers förbund tagit upp frågan hur en organisation av den typ föreningsbanksrörelsen utgör skall bedömas i detta avseende. Organisationen består av lokala föreningsbanker (kooperativa föreningar) anslutna till regionala föreningsbanker som i sin tur bildar förbundet. Enligt förbundets mening måste varje förening inom en organisation av detta slag anses utgöra en självständig enhet och någon gemensam beräkning av fribelopp följaktligen inte ske. Jag delar denna bedömning.

Det lönebaserade fribeloppet påverkas liksom det reala resultatet i princip inte av förändringar i penningvärdet. Värdet av ett fribelopp i kronor minskar däremot i takt med inflationen. Från teoretisk synpunkt borde därför även det fasta fribeloppet uttryckas i reala termer, t. ex. som ett visst antal basbelopp. En sådan ordning framstår dock som opraktisk. Det fasta fribeloppet har därför inte kopplats till något index men jag anser att beloppet vid behov bör höjas så att det behåller sitt reala värde.

Tredje stycket innehåller en allmän definition av begreppet real vinst. Med företagets reala vinst avses sålunda det nominella resultatet sedan detta minskats med inflationsavdrag avseende anläggnings- och omsättningstillgångar enligt 4 och 5 §§ samt justerats med hänsyn till inflationseffekter på företagets monetära kapital enligt 6 §. Hur det nominella resultatet beräknas framgår av 3 §.

I *fjärde stycket* har tagits in en regel om beräkningen när ett företag som

skall betala vinstdelningsskatt är delägare i ett handelsbolag. Företagets andel av handelsbolagets inkomst (i förekommande fall underskott) ingår automatiskt i företagets beskattningsbara inkomst och de justeringar som skall göras av denna inkomst enligt 3 § omfattar genom paragrafens utformning även vad som är att hänföra till handelsbolaget. Beträffande fribelopp, inflationsavdrag på lager, byggnader, markanläggningar och inventarier samt justering med hänsyn till inflationens inverkan på företagets monetära tillgångar och skulder behövs däremot en särskild fördelningsregel för att också handelsbolagets lönekostnader, tillgångar och skulder skall kunna beaktas. Fördelningsregeln innebär att företagets andel i handelsbolagets inkomst är avgörande vid beräkningen av fribelopp och inflationsavdrag.

3 §

Det nominella resultatet är företagets beskattningsbara inkomst eller beräknade förlust vid taxeringen till statlig inkomstskatt sedan detta belopp minskats med beskattningsårets inkomstskatt samt, i den mån inkomsten eller förlusten påverkats av nedan angivna poster,

1. ökats med påförd kommunalskatt,
2. minskats med restituerad, avkortad eller avskriven kommunalskatt,
3. ökats med avdrag för tidigare års förlust,
4. ökats med avdrag för aktieutdelning,
5. ökats med investeringsavdrag, särskilt forskningsavdrag och exportkreditavdrag,
6. ökats med belopp varmed lagerreserv, resultatutjämningsfond eller annan liknande reserv ökat samt
7. minskats med belopp varmed lagerreserv, resultatutjämningsfond eller annan liknande reserv minskat.

Med beskattningsårets inkomstskatt avses summan av 32 procent av företagets till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst och 30 procent av företagets till kommunal inkomstskatt beskattningsbara inkomst.

Utgångspunkten för beräkning av vinstdelningsunderlaget är den beskattningsbara inkomsten vid taxeringen till statlig inkomstskatt. Syftet med justeringen i 3 § är att förvandla denna inkomst så att den bättre överensstämmer med det inkomstbelopp som i verkligheten tillfaller företagets ägare. För att åstadkomma detta krävs en lång rad korrigeringar.

Den vanliga inkomsttaxeringen mynnar ut i att företagets statligt och kommunalt beskattningsbara inkomster fastställs. Vid den statliga taxeringen medges avdrag för den kommunalskatt som påförts företaget under året före taxeringsåret. Ett aktiebolag erlägger f. n. statlig inkomstskatt med 40 % av den beskattningsbara inkomsten (flertalet ekonomiska föreningar med 32 %). Regeringen har tidigare aviserat en sänkning av bolagens skattesats, vilken skulle innebära att samtliga företag som omfattas av vinstdelningen får 32 % som skattesats. Den kommunala inkomstskatten uppgår i genomsnitt till omkring 30 % av den kommunalt beskattningsbara inkomsten.

Den inkomstskatt som belöper på visst år är avdragsgill vid beräkningen av underlaget för vinstdelningen för samma år. Avgörande för ägarnas förmögenhetsökning är ju vinsten efter – och inte före – inkomstskatt. I inledningen av *första stycket* anges att företagets beskattningsbara inkomst eller beräknade förlust skall minskas med beskattningsårets inkomstskatt.

Till skillnad mot vad som gäller vid inkomstbeskattningen kan det vid vinstdelningen bli nödvändigt att beräkna hur stor förlusten är. Vid denna beräkning skall inkomstbeskattningens allmänna regler tillämpas. Något avdrag för statlig inkomstskatt kan givetvis inte förekomma i förlustfallen men inget hindrar att företaget samtidigt beskattas kommunalt, t. ex. för garantibelopp. I en sådan situation blir utgångspunkten för de fortsatta korrigeringarna summan av två negativa poster (förlusten och kommunalskatten). Om exempelvis förlusten är 100 och kommunalskatten 42 blir startpunkten minus 142.

Eftersom den på beskattningsåret belöpande kommunalskatten här dras av redan under det löpande året bör eventuellt avdrag för tidigare års kommunalskatt återföras till beskattning vid beräkning av underlaget för vinstdelningen. I annat fall skulle samma kommunalskatt bli avdragsgill två gånger. I *första stycket punkt 1* anges därför att vid inkomstbeskattningen medgett avdrag för tidigare års kommunalskatt skall återföras vid beräkningen av företagets nominella resultat. I konsekvens med detta anges i *första stycket 2* att underlaget för vinstdelningen skall minskas med tidigare påförd kommunalskatt som återbetalats till företaget eller som avskrivits e.d.

Som jag framhållit tidigare bör vinstdelningen baseras uteslutande på förhållandena under det löpande året. Någon rätt till avdrag för tidigare års förluster e.d. skall inte förekomma. Mot denna bakgrund föreskrivs i *första stycket punkt 3* att den beskattningsbara inkomsten skall ökas med eventuellt avdrag enligt lagen (1960: 63) om rätt till förlustutjämning vid taxering för inkomst. Förlustavdrag vid inkomstbeskattningen påverkar alltså inte underlaget för vinstdelningen.

I vinstdelningssystemet skall i princip avdrag ske endast för verkliga kostnader. Avdrag för aktieutdelning skall således inte medges. Enligt *första stycket punkt 4* skall därför eventuella avdrag enligt lagen (1967: 94) om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning (Annell-avdrag) tilläggas vid beräkning av beskattningsunderlaget. Detsamma gäller avdrag enligt lagen (1982: 336) om avdrag för utdelning på icke börsnoterade aktier. Något tillägg görs däremot inte för ekonomiska föreningars utdelningsavdrag (jfr avsnitt 2.2.2). Även andra typer av s.k. stimulansavdrag, t. ex. investeringsavdrag och extra avdrag för forskning och utveckling skall, som framgår av *första stycket punkt 5*, i förekommande fall återläggas vid beräkningen av underlaget för vinstdelningen.

Som framhållits i det föregående bör utgångspunkten för beräkning av vinstdelningsskatten vara företagets verkliga vinst. Skattens storlek bör

därför i princip inte påverkas av bokslutsdispositioner. Har dessa minskat den statligt beskattningsbara inkomsten bör avdraget återföras. Har de ökat den beskattningsbara inkomsten bör underlaget för vinstdelningen minskas i motsvarande mån.

I enlighet med detta anges i *första stycket punkterna 6 och 7* att avsättningar till lagerreserv, resultatutjämningsfond och liknande "fria" reserver skall återföras vid beräkning av underlaget för vinstdelningen. Upplösning av de fria reserverna medför å andra sidan att underlaget skall minskas i motsvarande mån. Med lagerreserv avses skillnaden mellan lagrets anskaffningsvärde eller – om det verkliga värdet på balansdagen är lägre – lagrets verkliga värde och det bokförda värdet. Denna skillnad skall enligt 14 § tredje stycket bokföringslagen (1976: 125) redovisas som en lagerreserv.

En nedjustering av lagrets värde som är nödvändig med hänsyn till konstaterad värdenedgång på balansdagen har inte karaktär av en konsolidering. Avdrag för inkurans som håller sig inom ramen för inkomstbeskattningens regler bör inte heller återföras vid beräkningen av underlaget för vinstdelningen.

De allmänna reglerna om lagernedskrivning gäller inte i fråga om lager av värdepapper och fastigheter. Enligt punkt 3 av anvisningarna till 41 § KL får lager av värdepapper inte tas upp till lägre belopp än vad som med hänsyn till risk för prisfall m.m. framstår som skäligt. Fastigheter får normalt tas upp till lägst 85 % av anskaffningsvärdet.

Riksskatteverket (RSV) har meddelat anvisningar om värdering av bankers, finansbolags och försäkringsföretags lager av lånefordringar, obligationer m.m. (senast RSV Dt 1982: 29). I dessa anvisningar anges exempelvis att en bank får ta upp svenska obligationer till lägst 85 % av antingen marknadsvärdet på balansdagen eller anskaffningsvärdet. En aktiepost i ett visst bolag får tas upp lägst till anskaffningsvärdet eller till 60 % av marknadsvärdet på balansdagen. Lånefordringar – dvs. utlåning till allmänheten – får enligt anvisningarna skrivas ned med högst 4,5 % av beviljat belopp.

De av RSV anvisade värdenivåerna innehåller inslag av såväl konsolidering som företagsekonomiskt motiverade reserveringar för framtida förlustrisker. Någon enkel metod att dela upp det totala nedskrivningsbeloppet i en konsolideringsdel och en del avseende framtida förlustrisker finns dock inte. Vinstdelningsgruppen ansåg det av bl. a. praktiska skäl nödvändigt att behandla hela reserveringen på ett enhetligt sätt och att hela reserveringen borde återföras med hänsyn till att konsolideringsdelen torde vara långt större än förlustriskdelen. Om företaget kunde visa att en upplösning av hela eller viss del av nedskrivningen skulle strida mot god redovisningssed borde denna del av nedskrivningen dock inte återföras. Företagsekonomiskt nödvändiga reserveringar skulle således godtas både vid inkomstbeskattningen och vinstdelningen. Detta synsätt borde enligt

vinstdelningsgruppen tillämpas också beträffande reserveringar avseende fastigheter.

Flera remissinstanser har tagit upp frågan om bankers m.fl. innehav av fordringar, obligationer m.m. Härvid framhålls att företagsekonomiskt motiverade nedskrivningsbehov föreligger beträffande fordringar, valutor och obligationer m.m., inte minst på grund av de hastiga värdeförändringar på obligationer som kan inträda på grund av förändringar i ränteläget. Vidare uttalas att reserveringar för s.k. länderrisker i sin helhet bör godtas.

Med den angivna utgångspunkten att företagsekonomiskt nödvändiga reserveringar skall godtas kan man enligt min mening inte ange som en huvudprincip att hela nedskrivningen på dessa slag av tillgångar alltid måste återföras, om inte särskild utredning förebringas. I stället torde en viss schablonisering vara nödvändig. Det får ankomma på RSV att lämna anvisningar för vilken reservering som normalt kan godtas vid vinstdelningen. Jag kan också ansluta mig till uppfattningen att avsättning för s.k. länderrisker i enlighet med bankinspektionens anvisningar måste bedömas som företagsekonomiskt motiverade.

Beträffande försäkringsanstalterna har anförts att avsättningar till utjämningsfond och säkerhetsreserv bör anses som sådana företagsekonomiskt motiverade reserveringar som inte bör återföras. Jag kan ansluta mig till denna åsikt.

I fråga om lagerfastigheter kan jag ansluta mig till vinstdelningsgruppens uttalande att hela nedskrivningen normalt bör återföras.

Som en fri reservering behandlas vidare det belopp varmed pågående arbeten skrivits ned enligt punkt 3 a av anvisningarna till 41 § KL. Enligt denna anvisningspunkt får sådana pågående arbeten som utförs till fast pris i byggnads-, hantverks- eller anläggningsrörelse normalt tas upp till belopp motsvarande 85 % av de direkta kostnaderna. Nedskrivning får alltså ske med belopp motsvarande samtliga indirekta kostnader och 15 % av de direkta kostnaderna. Återföringen bör här avse sistnämnda del av reserveringen, om inte belopp motsvarande även indirekta kostnader redovisas som en obeskattad reserv i bokslutet. Härigenom kvarstår ett visst reserveringsutrymme och uppnås stora praktiska fördelar. Någon återföring bör dock inte äga rum om företaget kan styrka att nedskrivningen varit nödvändig för att uppfylla kravet på god redovisningssed. Till de fria reserverna hör också, som tidigare nämnts, avsättning till resultatutjämningsfond enligt 41 d § KL. I motsats till vinstdelningsgruppen anser jag att som en sådan reserv också bör anses avsättning till internvinstkonto enligt punkt 15 av anvisningarna till 29 § KL.

I detta sammanhang kan slutligen påpekas att en vid vinstdelningen godtagen "reservering" för exempelvis inkurans eller förlustrisker bör behandlas som skuld – och inte som lagerreserv – vid inflationskorrigeringen (jfr 6 § andra stycket). Avdragsrätten vid vinstdelningen motsvaras således av ett inflationstillägg.

Vid remissbehandlingen har tagits upp frågan om avskrivning på skeppskontrakt. Jag vill i anledning härav påpeka att det med hänsyn till utformningen av reglerna om kontraktsnedskrivning och kontraktsavskrivning inte finns anledning att göra någon särskild återföring vid beräkning av underlaget för vinstdelningsskatt. I vad mån företagets åtgärd är befogad får prövas vid inkomstbeskattningen.

Det kan förekomma att en i bokslutet gjord reservering inte godtas vid inkomstbeskattningen. Ett lager har exempelvis tagits upp till lägre värde än som är tillåtet eller en avsättning för framtida utgifter har ansetts utgöra en konsolidering. Någon särskild åtgärd för att återföra en sådan reservering krävs inte vid vinstdelningen, eftersom detta har skett redan vid inkomstbeskattningen.

Flertalet företag redovisar skillnaden mellan kalkylmässiga och bokföringsmässiga avskrivningar på inventarier och andra anläggningstillgångar som en bokslutsdisposition. Någon fast redovisningspraxis finns dock inte på detta område. Med hänsyn bl. a. till detta skall eventuella över- eller underavskrivningar godtas vid beräkning av underlaget för vinstdelningen. Inte heller detta föranleder någon särskild åtgärd vid beräkning av underlag för vinstdelningsskatt utan denna grundas helt på bedömningen vid inkomstbeskattningen.

Som anförts i den allmänna motiveringen skall avsättningar till investeringsfonder inte återföras vid beräkning av vinstdelningsunderlaget. Inte heller skall någon återläggning ske av koncernbidrag.

Vid sidan av investeringsfonder finns det andra "bundna" fonder. Med bundna fonder avses i första hand fondavsättningar som är kombinerade med inbetalning på konton hos riksbanken, således förutom de allmänna investeringsfonderna t. ex. vinstfonder och särskilda investeringsfonder. Som bundna fonder räknas vidare tidsbegränsade avsättningar som kan komma i fråga endast under särskilda omständigheter, t. ex. fartygsfonder, fonder för återanskaffning av fastighet och eldsvådefonder. Den omständigheten att den statligt beskattningsbara inkomsten påverkats av avsättning till eller utnyttjande av någon av nu nämnda fonder föranleder inte någon korrigering vid beräkning av underlaget för vinstdelningsskatten.

I samband med att ett förlustföretag tas över av en ny ägargrupp – exempelvis av företagets anställda – kan det hända att den tidigare ägaren lämnar ett engångsbidrag för att täcka befarade förluster under de närmaste åren. Någon möjlighet för mottagaren att fördela ett sådant bidrag på flera år föreligger normalt inte utan företaget torde – om bidraget över huvud taget är skattepliktigt – omedelbart beskattas för detta. Följden kan bli att företaget träffas av vinstdelningsskatt trots att lönsamheten sett över en längre period är relativt måttlig.

Vinstdelningsgruppen har övervägt att införa särskilda regler för att hindra vinstdelning i dessa speciella situationer. Mot bakgrund av de nya regler som under våren beslutats av riksdagen (prop. 1982/83: 94, SkU 44,

rskr 281, SFS 1983:311) har den dock ansett att detta inte kan anses påkallat. De nya reglerna innebär att ett företag har rätt till omedelbart avdrag för bidrag som utan villkor lämnas till en regional utvecklingsfond medan bidrag från utvecklingsfonden till den slutlige mottagaren behandlas enligt reglerna för statliga näringsbidrag. Genom att slussa förlusttäckningsbidrag över utvecklingsfonden kan det givande företaget få omedelbart avdrag samtidigt som bidraget skattemässigt delas upp på flera år hos mottagaren. Jag delar vinstdelningsgruppens uppfattning att specialbestämmelser för aktieägartillskott av detta slag inte är nödvändiga.

De korrigeringar som företas enligt 3 § avser, som framgått av det anförda, förutom inkomstskatt endast poster som påverkat storleken av den beskattningsbara inkomsten. Hänsyn tas inte till skattefria inkomster eller till utgifter som inte är avdragsgilla. Detta innebär bl. a. att realisationsvinster och statliga bidrag undgår vinstdelningsskatt i samma utsträckning som de undgår inkomstskatt. Kostnader som inte är avdragsgilla, t. ex. vissa registreringsavgifter och representationskostnader, kan å andra sidan träffas av både inkomstskatt och vinstdelningsskatt. Det finns anledning att utgå från att intäkter och kostnader av detta slag i regel är av underordnad betydelse. Att utforma särskilda – konsekvent reala – regler för vinstdelningen av exempelvis realisationsvinster torde f.ö. vara uteslutet av praktiska skäl.

Andra stycket innehåller en definition av det i första stycket använda uttrycket beskattningsårets inkomstskatt. Som närmare utvecklats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.3) bygger avdragsberäkningen på att den aviserade sänkningen av skattesatsen för den statliga inkomstskatten för aktiebolag m.fl. från 40 % till 32 % genomförs. Avdraget för kommunalskatt beräknas schablonmässigt på grundval av en antagen kommunal skattesats om 30 %. Skatteavdragets storlek påverkas inte av förekomsten av utländska inkomster eller utländsk skatt.

4 §

Inflationsavdraget för inventarier är inventariernas skattemässiga restvärde vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal. Med inventarier avses tillgångar som behandlas enligt bestämmelserna i punkterna 3–6 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen (1928:370).

Inflationsavdraget för byggnader utgör skillnaden mellan realt beräknade värdeminsknings- och utrangeringsavdrag och de avdrag för byggnader som företaget tillgodoräknats enligt punkterna 3 och 6 av anvisningarna till 22 §, punkterna 2 a och 4 av anvisningarna till 25 § och punkt 7 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen.

Inflationsavdraget för markanläggningar utgör skillnaden mellan realt beräknade värdeminsknings- och utrangeringsavdrag och de avdrag för markanläggningar som företaget tillgodoräknats enligt punkterna 4 och 6 av anvisningarna till 22 § och punkt 16 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen.

De reala avdragen beräknas genom att tillgodoräknade avdrag räknas

om med hänsyn till prisutvecklingen från det beskattningsår då byggnaden eller markanläggningen anskaffades.

Inflationsavdrag enligt denna paragraf medges inte i fråga om egendom som utgör omsättningstillgång i rörelse.

I 4–7 §§ ges bestämmelser om hur den enligt 3 § beräknade nominella vinsten eller förlusten skall förvandlas till ett realt resultat. 4 och 5 §§ innehåller bestämmelser om inflationsavdrag på anläggningar och lager. De monetära tillgångarna och skulderna behandlas i 6 § och i 7 § ges särskilda regler för företag med brutna räkenskapsår.

Av *4 § första stycket* framgår att inflationsavdraget för inventarier utgör inventariernas skattemässiga restvärde vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal. Inflationstalet uttrycker penningvärdets förändring mellan beskattningsåret och året dessförinnan.

Den metod som valts för beräkning av inflationsavdraget för inventarier överensstämmer helt med den metod som realbeskattningsutredningen föreslagit. Några egentliga praktiska problem torde inte uppstå. Det vid inkomstbeskattningen medgivna värdeminskningsavdraget behöver inte återföras utan inflationsavdraget medges vid sidan av det ordinarie avdraget.

Med inventarier avses inte bara maskiner och andra fysiska tillgångar utan också t. ex. patenträtter och andra tidsbegränsade immateriella rättigheter. Hit hör även hyresrätter, goodwill, aktiverade etableringsutgifter o.d. I anledning av vad som framförts vid remissbehandlingen om att förslaget innebär en olikformig behandling av bostadsrätt och hyresrätt eftersom endast den senare får ligga till grund för inflationsavdrag vill jag påpeka att en motsvarande skillnad föreligger vid inkomstbeskattningen. Skillnaden grundar sig på att som inventarier behandlas tidsbegränsade rättigheter, vilket bostadsrätt inte är. Den omständigheten att vissa inventarier – t. ex. dyrbara konstföremål – i praxis har undantagits från rätten till värdeminskningsavdrag vid inkomsttaxeringen hindrar i och för sig inte att inflationsavdrag kan komma i fråga. En förutsättning är dock att tillgången har ställning av ett inventarium i näringsverksamheten. Vid en eventuell försäljning skall alltså vederlaget inte beskattas enligt realisationsvinstreglerna utan tas upp som löpande inkomst. Inflationsavdrag medges däremot inte för beställda men inte levererade inventarier. För sådana beställningar kan i stället vid förskottsbetalning reglerna i 6 § om monetärt kapital bli tillämpliga.

Vad gäller byggnader och andra tillgångar som skrivs av enligt plan skall värdeminskningsavdragen vid bestämningen av den reala vinsten uppräknas så att de i fast penningvärde tillsammans motsvarar tillgångens anskaffningsvärde. Detta sker enklast genom att det vid inkomstbeskattningen medgivna värdeminskningsavdraget räknas om med hänsyn till förändringarna i det allmänna prisläget under innehavstiden. Eftersom företaget tillgodoräknas nominella värdeminskningsavdrag vid inkomstbeskattning-

en blir den reala korrigeringen skillnaden mellan det reala och det nominella avdraget. Detta anges i *andra–fjärde styckena*.

Omräkningen avser förändringar i penningvärdet mellan tidigare år och det aktuella året. Förändringar under det löpande året beaktas inte. Något inflationsavdrag kan således inte komma i fråga det år en byggnad eller en markanläggning anskaffas.

Med en byggnads anskaffningsvärde avses i allmänhet företagets utgifter för byggnaden. Detta gäller oavsett om företaget självt uppfört byggnaden eller om den förvärvats i färdigt skick tillsammans med marken. Har investeringsfond eller statsbidrag tagits i anspråk för anskaffningen, räknas som anskaffningsvärde skillnaden mellan den verkliga utgiften och det ianspråktagna beloppet. Motsvarande gäller om en byggnad skrivits av mot exempelvis en eldsvådefond.

Vid inkomstbeskattningen inträder rätten till avdrag för värdeminskning vid den tidpunkt då en byggnad eller markanläggning är färdigställd. Motsvarande gäller beträffande inventarier som företaget självt tillverkar. Något inflationsavdrag enligt 4 § kan därför inte medges för värdet av en anläggning som vid beskattningsårets ingång är påbörjad men inte färdigställd. I stället behandlas värdet av anläggningar under uppförande som en monetär tillgång (jfr 6 § fjärde stycket punkt 6).

Den som förvärvat en byggnad eller markanläggning genom arv, gåva eller annat benefikt fång sätts, vad avser värdeminskningsavdrag vid inkomstbeskattningen, i samma ställning som den föregående innehavaren. Förvärvet påverkar alltså inte de årliga avdragens storlek. Även vid uppräkningen av anskaffningsvärdet bör fastigheten anses ha oavbrutet innehafts av en och samme ägare. Någon uttrycklig föreskrift om detta har inte ansetts nödvändig.

Byggnader utgör ibland lager i rörelse. Inflationskorrigeringen sker i sådana fall enligt bestämmelserna i 5 §. Om inflationsavdrag skulle medges också enligt förevarande paragraf skulle företaget få ett omotiverat dubbelavdrag. I *femte stycket* föreskrivs därför att paragrafens bestämmelser inte tillämpas i fråga om egendom som utgör lager i rörelse.

Genom att inflationsavdraget bygger på vid inkomstbeskattningen medgivna värdeminskningsavdrag kommer KL:s regler rörande den skattemässiga behandlingen av byggnader och markanläggningar att få verkan även vid vinstdelningen. Av detta följer bl. a. att såväl primäravdrag som reguljära värdeminskningsavdrag kan ge upphov till inflationsavdrag. Vidare kan nämnas att vid inkomstbeskattningen omedelbart avdragsgilla utgifter för en byggnad eller markanläggning också är avdragsgilla i vinstdelningssystemet. Något behov av reala korrigeringar föreligger därför inte i fråga om byggnader och markanläggningar som är avsedda att användas endast ett fåtal år.

Teoretiskt sett borde även skogsavdrag och avdrag för substansminskning (punkterna 7–9 av anvisningarna till 22 § samt punkt 10 av anvisning-

arna till 25 § och punkt 8 av anvisningarna till 29 § KL) räknas om med hänsyn till förändringarna i penningvärdet från anskaffningstidpunkten till avdragstillfället. Av olika skäl framförs emellertid inte några förslag i den riktningen. Vad gäller skogsavdragen kan mot en indexuppräkning framhållas att avdragens reala värde sakligt sett bör minska med innehavstidens längd. Ju längre tid företaget ägt fastigheten desto större del av avverkningarna kan nämligen anses hänförliga till avkastning och inte till kapitaluttag. Beträffande avdraget för substansminskning talar starka praktiska skäl i förening med att avdragsbeloppen ofta ligger på en förhållandevis låg nivå mot en indexuppräkning.

5 §

Inflationsavdraget för lager utgör lagrets värde vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal. Med lagrets värde avses det belopp varmed lagret och liknande omsättningstillgångar tagits upp i räkenskaperna före avsättning till lagerreserv och liknande reserv.

Inflationsavdrag enligt första stycket medges inte i fråga om lager av obligationer, lånefordringar och andra monetära tillgångar. Sådana tillgångar skall, oavsett om de utgör omsättningstillgångar eller inte, beaktas vid tillämpningen av 6 §.

I *första stycket* anges att inflationsavdraget för lager utgör produkten av lagervärdet och beskattningsårets inflationstal. Till skillnad mot vad realbeskattningsutredningen föreslagit skall avdraget beräknas på grundval av det bokförda värdet *före* eventuell nedskrivning (alltså före avsättning till lagerreserv men efter inkuransavdrag). Skillnaden hänger samman med att vinstdelningen bygger på resultatet före lagernedskrivning medan realbeskattningsutredningen godtar all nedskrivning som är förenlig med KL:s regler. Pågående arbeten som utgör omsättningstillgångar behandlas här – liksom vid tillämpning av 3 § första stycket punkterna 6 och 7 – på samma sätt som lager.

Andra stycket innehåller ett undantag från rätten till inflationsavdrag för omsättningstillgångar. Undantaget gäller lager av obligationer, lånefordringar och liknande monetära tillgångar. Av systematiska skäl behandlas samtliga monetära tillgångar och skulder i 6 §. Eftersom samma inflationstal används i 5 och 6 §§ har detta dock inte någon materiell betydelse.

Det bör betonas att aktier inte räknas som monetära tillgångar. Ett företag som bedriver handel med värdepapper får alltså grunda inflationsavdraget enligt 5 § på värdet av aktierna men inte på värdet av t.ex. obligationerna. Obligationerna beaktas i stället vid tillämpning av 6 §.

6 §

Vid beräkning av den reala vinsten skall det nominella resultatet

1. ökas med ett belopp motsvarande företagets monetära skulder vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal och

2. minskas med ett belopp motsvarande företagets monetära tillgångar vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal.

De monetära skulderna är

1. växel-, leverantörs- och skatteskulder,
2. upplupna kostnader och förutbetalda intäkter,
3. förskott från kunder,
4. avsatt till pensioner,
5. avsättningar till investeringsfond enligt lagen (1979: 609) om allmän investeringsfond och annan liknande fond samt
6. övriga skulder.

Som monetära skulder räknas belopp som under beskattningsåret utskiftats till företagets ägare.

De monetära tillgångarna är

1. kassa- och banktillgodohavanden,
2. obligationer, lånefordringar och liknande tillgångar,
3. växelfordringar och kundfordringar,
4. förutbetalda kostnader och upplupna intäkter,
5. förskott till leverantörer,
6. värdet av inte färdigställda byggnader, markanläggningar och inventarier som inte utgör omsättningstillgångar i rörelse samt
7. övriga fordringar.

Som monetära tillgångar räknas beskattningsårets nominella resultat om det är positivt samt vad företaget uppburit under beskattningsåret för aktier som utgetts i samband med ökning av företagets aktiekapital. Råder intressegemenskap mellan ett företag som erlagt betalning för utgivna aktier och det företag som ökat sitt aktiekapital skall det erlagda beloppet dock inte räknas som monetär tillgång. Vad nu sagts om vad som uppburits vid ökning av aktiekapital gäller också i fråga om ökning av insatskapital i ekonomisk förening.

De monetära skulderna får inte tas upp till lägre värde och de monetära tillgångarna får inte tas upp till högre värde än vad de tagits upp till vid räkenskapsårets ingång.

Som diskuterats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.2) kan den reala transformeringen av det monetära kapitalet utföras på två olika sätt. Den ena metoden, som valts av realbeskattningsutredningen, är att dela upp samtliga räntor i en real del och en inflationsdel. Endast den reala delen av räntan är skattepliktig resp. avdragsgill. Storleken av fordringar och skulder på balansdagen saknar i princip betydelse.

Med tillämpning av realbeskattningsutredningens metod tas inte hänsyn till negativa realräntor, dvs. till räntor som understiger inflationen. Den som fått låna räntefritt beskattas alltså inte för denna förmån och långivaren får inte något avdrag för sin av inflationen föranledda förlust. Detta måste, åtminstone om man endast ser till beskattning av näringsverksamhet, betecknas som en nackdel. En annan nackdel med den av utredningen förordade metoden är att den förutsätter en individuell behandling av varje räntebärande lån. Det kan bli mycket arbetskrävande att dela upp samtliga ränteutbetalningar under ett år i en realräntedel och en inflationsdel.

Den andra metoden för behandling av det monetära kapitalet är att utgå

från storleken på företagets tillgångar och skulder i stället för räntorna. Även denna metod har vissa svagheter, t. ex. svårigheten att med säkerhet avgöra hur stora tillgångarna och skulderna är vid en given tidpunkt. Av skäl som redovisats i det föregående har emellertid denna s.k. balansmetod ansetts lämpligast för vinstdelningens vidkommande. Balansmetoden kan sägas bygga på antagandet att de i balansräkningen upptagna tillgångarna och skulderna på ett tillförlitligt sätt speglar företagets finansiella situation under hela året.

Mot bakgrund av det anförda anges i *första stycket punkt 1* att som tilläggspost i vinstdelningssystemet skall redovisas ett belopp motsvarande produkten av företagets monetära skulder och inflationstalet. Tilläggsposten representerar – i förening med det fulla avdraget för räntekostnaderna – den inflationsvinst som företaget gjort på sina skulder. I konsekvens med detta skall det nominella resultatet enligt *första stycket punkt 2* minskas med produkten av de monetära tillgångarna och inflationstalet.

De i *andra stycket* uppräknade skuldposterna torde inte föranleda några större gränsdragningsproblem. Att avsättning till investeringsfonder och liknande fond – till skillnad från fria obeskattade reserver – tagits med beror på att avsättningen minskat underlaget för beräkning av vinstdelningsskatten (jfr 3 §). En annan behandling av fondavsättningen skulle vidare göra det mindre attraktivt att ta fonden i anspråk för investeringar. Om fonden inte skulle räknas in bland de monetära skulderna skulle nämligen fondutnyttjandet öka företagets monetära underskott (eller minska det monetära överskottet). En sådan inlåsningseffekt har ansetts olämplig.

Som skulder räknas inte reserver som inte ansetts avdragsgilla vid inkomsttaxeringen. Poster av detta slag skall behandlas som eget kapital.

I konsekvens med att belopp som under beskattningsåret betalats för nyemitterade aktier skall räknas som monetär tillgång föreskrivs i *tredje stycket* att utskiftat belopp skall räknas som monetär skuld. Avgörande för skuldberäkningen är hur stort belopp som faktiskt skiftats ut under räkenskapsåret.

I *fjärde stycket* anges vad som avses med monetära tillgångar. Beräkningen av storleken av dessa poster hänför sig till förhållandena vid räkenskapsårets ingång. Detta överensstämmer med vad som gäller i fråga om inflationsavdrag för anläggningar och lager.

Vad gäller de poster som återfinns i *fjärde stycket punkterna 1–3* torde några gränsdragningsproblem knappast behöva uppkomma. Till banktillgodohavanden hör bl. a. medel på spärrkonto för investeringsfond hos riksbanken. Som redan framgått skall inflationskorrigeringen för pågående arbeten ske enligt 5 § och inte enligt 6 §.

Fjärde stycket punkt 4 gäller förutbetalda kostnader och upplupna intäkter. Som förutbetalda kostnader räknas exempelvis den del av en av företaget gjord förskottsbetalning avseende hyra eller ränta som hänför sig

till tiden efter det ifrågavarande räkenskapsårets utgång. Upplupen intäkt kan sägas avse det motsatta fallet, nämligen att företaget självt är fastighetsägare eller långivare och hyran resp. räntan betalas i efterskott.

Posten i *fjärde stycket punkt 5*, förskott till leverantörer, avser såväl förskott för varor och tjänster som förskott i samband med förvärv av anläggningstillgångar. Detta innebär att förskott avseende inventarier, som ännu inte levererats vid balansdagen, eller avseende byggnader, som vid denna tidpunkt ännu inte är färdigställda, kommer att redovisas som fordran. Som monetär tillgång skall likaså enligt *fjärde stycket punkt 6* behandlas värdet av anläggningar – byggnader, markanläggningar och inventarier – som är under uppförande eller tillverkning i egen regi och inte utgör omsättningstillgångar i rörelse (jfr kommentaren till 4 §).

Den i *fjärde stycket punkt 7* angivna posten övriga fordringar kan avse både långfristiga och kortfristiga fordringar och lån till såväl utomstående som företaget närstående personer.

För att gynna företag med litet eget kapital men hög lönsamhet föreskrivs i *femte stycket* att beskattningsårets nominella vinst skall räknas som en monetär tillgång. Med nominell vinst avses den statligt beskattningsbara inkomsten efter korrigeringar enligt 3 § (om resultatet blir positivt). Som monetär tillgång skall vidare räknas vad som under beskattningsåret inbetalats för nyemitterade aktier. Avsikten är att främja anskaffningen av riskvilligt kapital. Någon anledning att premiera överflyttning av kapital från ett företag till ett annat inom samma företagsgrupp föreligger dock inte. Av denna anledning beaktas inte vederlag för nyemitterade aktier som erlagts av t. ex. ett moderbolag. Det är därvid tillräckligt att intressegemenskap föreligger antingen före eller efter ökningen av aktiekapitalet. Motsvarande gäller också vid ökning av insatskapitalet i en ekonomisk förening.

Det är givet att värderingen av tillgångar och skulder kan ge upphov till skilda meningar. Fordringar kan vara tvistiga och det kan också vara osäkert om gäldenären har förmåga att infria sin förbindelse. Vad gäller balansräkningens passivsida gäller det givetvis att först skilja mellan verkliga skuldposter och poster som har karaktär av eget kapital (vinstdispositioner). Därefter måste skäligheten i värderingen av skuldposternas storlek bedömas. Värderingsproblem kan uppkomma exempelvis vid beräkning av tvistiga skulder, skulder i utländsk valuta och den på året belöpande inkomstskatten.

Enligt *sjätte stycket* får skulder inte tas upp till lägre värde och tillgångar inte till högre värde än vad de tagits upp till vid räkenskapsårets ingång. Den ingående balansräkningen, vilken för företag som inte påbörjat sin verksamhet under räkenskapsåret motsvarar det föregående årets utgående balansräkning, blir alltså avgörande för värderingen. Denna värderingsregel är i hög grad ägnad att motverka en felaktig värdering av de monetära posterna. En alltför hög värdering av en fordran eller en för låg

värdering av en skuld leder normalt till att den beskattningsbara inkomsten ökar.

I detta sammanhang bör också erinras om att en ökning av de monetära tillgångarna genom försäljning av t. ex. lagertillgångar inte medför att underlaget för vinstdelningen minskar. Avdragsbeloppet enligt 6 § är lika stort som det avdrag som går förlorat vid tillämpning av 5 §. Nu nämnda omständigheter i förening med att det är tillgångarna och skulderna vid räkenskapsårets ingång som är avgörande för bedömningen gör att risken för manipulativa åtgärder måste betecknas som förhållandevis liten.

7 §

Med beskattningsårets inflationstal avses det tal som uttrycker den allmänna prisutvecklingen sedan föregående år.

Beräkningen av den allmänna prisutvecklingen skall göras med ledning av en på konsumentprisindex grundad indexserie. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer fastställer årligen omräkningstal enligt 4 § och inflationstal enligt 5 och 6 §§.

Vid beräkning av omräkningstal och inflationstal skall även ett brutet räkenskapsår anses sammanfalla med året närmast före taxeringsåret. Omfattar beskattningsåret annan tid än tolv månader eller taxeras företaget för mer än ett beskattningsår skall dock inflationstalet justeras så att det per månad motsvarar en tolftedel av det för helår fastställda talet. Motsvarande justering skall göras vid beräkning av fast fribelopp.

I *första stycket* anges att inflationstalet uttrycker förändringen i det allmänna prisläget mellan beskattningsåret och det närmast föregående året.

Den i *andra stycket* omnämnda indexserien överensstämmer med den indexserie som ligger till grund för beräkning av realisationsvinst vid fastighetsförsäljningar. Omräkningstalen i indexserien fastställs årligen i augusti månad av RSV. Omräkningstalet för det aktuella året (år n) sätts till 1,00. Omräkningstalen för tidigare år beräknas som kvoten mellan å ena sidan konsumentprisindex för juli månad år n och å andra sidan genomsnittligt konsumentprisindex för samtliga månader under det tidigare året.

I syfte att förenkla beräkningen av inflationsavdrag m.m. föreskrivs i *tredje stycket* att samtliga beskattningsår som är föremål för bedömning vid ett visst års taxering skall anses sammanfalla med kalenderåret närmast före taxeringsåret. Omfattar företagets räkenskapsår längre period än tolv månader skall dock inflationstal och fast fribelopp justeras uppåt så att de per månad motsvarar en tolftedel av de för helår fastställda talen. Vid kortare räkenskapsår än tolv månader skall inflationstalet och fribeloppet justeras nedåt på samma sätt.

8 §

Vinstdelningsunderlaget avrundas nedåt till helt tusental kronor.

Vinstdelningsskatt utgår i helt antal kronor, varvid öretal bortfaller.

Beteckningar som används i kommunalskattelagen (1928: 370) och lagen

(1947: 576) om statlig inkomstskatt har samma betydelse i denna lag om inte annat anges eller framgår av sammanhanget.

I *första och andra styckena* ges regler om avrundning av vinstdelningsunderlaget och skatten.

Med hänsyn till kopplingen mellan inkomstbeskattningen och vinstdelningen är det givet att reglerna om vinstdelningsskatten i terminologiskt hänseende knyter an till beteckningarna i KL och lagen om statlig inkomstskatt. En bestämmelse härom har tagits in i *tredje stycket*.

9 och 10 §§

9 § Ett företag som enligt 1 § skall erlägga vinstdelningsskatt är skyldigt att i sin självdeklaration lämna uppgifter till ledning för beräkning av vinstdelningsunderlag. Uppgifterna skall lämnas på blankett enligt formulär som fastställs av riksskatteverket.

10 § Bestämmelserna i taxeringslagen (1956: 623) om taxering för inkomst och förmögenhet skall gälla i fråga om bestämmande av vinstdelningsunderlaget. Bestämmelserna om särskilda avgifter i nämnda lag skall dock inte tillämpas. Ändras taxeringen till statlig inkomstskatt genom dom av länsrätt, kammarrätt eller regeringsrätten skall domstolen även besluta om den ändring av vinstdelningsunderlaget som föranleds av detta.

I fråga om debitering och uppbörd av skatten gäller bestämmelserna i uppbördslagen (1953: 272). Vidare tillämpas 51 § lagen (1959: 552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen (1981: 691) om socialavgifter på vinstdelningsskatten. Dock får riksförsäkringsverket varje år som förskott tillgodoföra sig 70 procent av summan av den vinstdelningsskatt som kan beräknas bli debiterad under året. Riksskatteverket skall före utgången av juli månad lämna riksförsäkringsverket uppgift om den beräknade skatten.

Underlaget för vinstdelningsskatten bör fastställas i anslutning till inkomstbeskattningen i första instans, närmare bestämt av den taxeringsnämnd som handhar företagets taxering till statlig inkomstskatt. Med hänsyn till de många korrigeringar som måste göras för att förvandla den statligt beskattningsbara inkomsten till vinstdelningsunderlag är det nödvändigt att företaget lämnar sina vinstdelningsuppgifter på en särskild, av RSV fastställd blankett. Exempelvis måste i den allmänna självdeklarationen lämnas uppgift om företagets sammanlagda beskattningsbara inkomst vid taxeringen till kommunal inkomstskatt, även om denna taxering skall ske på annan ort. Blanketten bör kunna utformas så att företag med reala resultat som klart understiger fribeloppet inte skall behöva utföra samtliga korrigeringar. För ett stort antal företag torde det sålunda vara möjligt att snabbt slå fast att den beskattningsbara inkomsten ökad med stimulansavdrag, bokslutsdispositioner o.d. samt inflationstillägg för monetära skulder är mindre än fribeloppet. I dessa fall saknas anledning att beräkna storleken av inflationsavdragen avseende företagets olika tillgångar.

Genom hänvisningen till taxeringslagens (1956: 623) regler blir de bestämmelser om t. ex. besvär och eftertaxering, som gäller beträffande den

statliga inkomstskatten, tillämpliga även i fråga om vinstdelningsskatten. I likhet med några remissinstanser anser jag, som tidigare framhållits, däremot att de skatteadministrativa sanktionsåtgärderna inte är utformade så att de utan ändringar kan tillämpas på vinstdelningsskatten. Reglerna om t. ex. skattetillägg skall alltså inte gälla i fråga om felaktiga eller ofullständiga uppgifter rörande underlaget för vinstdelningsskatten. Vidare regleras skyldigheten för skattedomstol att i samband med ändring av taxeringen till statlig inkomstskatt göra en följdändring i fråga om vinstdelningsunderlaget.

Vinstdelningsskatten bör debiteras och betalas enligt uppbördslagens (1953: 272) regler. Vinstdelningsskatten för ett visst år kommer därmed att ingå i den slutliga skatt som påförs företaget året därpå. Överföringen till AP-fonden bör ske på samma sätt som i fråga om tilläggspensionsavgifter som uppbärs i form av egenavgifter. Enligt dessa regler får riksförsäkringsverket varje år tillgodoföra sig de under föregående år debiterade avgifterna. Här bör emellertid verket ges rätt att uppbära ett förskott för att inte en alltför stor förskjutning skall ske av medelstillförseln. Denna rätt bör avse en viss andel av den skatt som på grundval av de i deklarationerna lämnade uppgifterna kan beräknas bli påförd under året. Andelen kan lämpligen bestämmas till 70%. En någorlunda tillförlitlig beräkning bör kunna göras före utgången av juli månad.

Övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången vid 1985 års taxering. Därvid iakttas följande.

1. Lagen tillämpas inte vid taxering för beskattningsår som har börjat före ikraftträdandet.
2. Vid omräkning enligt 4 § skall byggnader och markanläggningar, som anskaffats före ingången av år 1973, anses anskaffade år 1973.

Vinstdelningssystemet är avsett att börja tillämpas vid 1985 års taxering. För företag med kalenderåret som räkenskapsår kommer alltså de föreslagna reglerna att gälla på det räkenskapsår som börjar den 1 januari 1984.

För företag med brutna räkenskapsår skall vinstdelningsskatten inte tillämpas vid 1985 års taxering. Den skall tillämpas i fråga om räkenskapsår som börjar den 1 januari 1984 eller senare.

Vid beräkning av reala avdrag på byggnader och markanläggningar skall anskaffningsvärdena räknas upp med hänsyn till den allmänna prisutvecklingen under innehavstiden. I det sammanhanget måste ställning tas till i vad mån anskaffningsvärden, som hänför sig till tid före ikraftträdandet, skall få räknas upp. Med hänsyn till bl. a. den omläggning av avskrivningsreglerna för byggnader som slutfördes år 1972 synes det lämpligt att påbörja uppräkningen tidigast år 1973. Byggnader som anskaffats dessförinnan skall således anses anskaffade nämnda år.

4.2 Ändringarna i lagen om allmän investeringsfond

1 §

Vid beräkning av nettointäkt av *fastighet* eller av rörelse enligt kommunalskattelagen (1928: 370) och lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt har svenskt aktiebolag, svensk ekonomisk förening, svensk sparbank *och svensk ömsesidig skadeförsäkringsanstalt* rätt till avdrag enligt denna lag för belopp som i räkenskaperna har avsatts till allmän investeringsfond. Sparbank får i balansräkningen ta upp allmän investeringsfond under benämningen investeringskonto.

Bostadsföretag som avses i 24 § 3 mom. kommunalskattelagen kan inte få avdrag för avsättning till investeringsfond.

Ett företag kan för visst beskattningsår inte få avdrag för avsättning till allmän investeringsfond i mer än en förvärvskälla.

Genom ändringarna i *första stycket* har möjligheten att utnyttja fondsystemet utvidgats i två hänseenden. För det första har kravet på att avsättningen måste göras i förvärvskälla tillhörande inkomstslagen rörelse eller jordbruksfastighet slopats. Enligt förslaget godtas fondavsättningar även vid beräkning av inkomst av annan fastighet. För det andra har ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter tagits med i kretsen av fondsubjekt (jfr 1 § lagen om vinstdelningsskatt).

Bostadsföretag som schablontaxeras enligt 24 § 3 mom. KL omfattas enligt 1 § lagen om vinstdelningsskatt inte av vinstdelningen. Schablontaxeringen torde vidare i sig utesluta möjligheten till avdrag för avsättning till investeringsfond. I tydlighetens intresse har dock i det nya *andra stycket* införts en regel om att fondsystemet inte får utnyttjas av de schablontaxerade bostadsföretagen.

Jag vill i detta sammanhang framhålla att vinstdelningsskatten vid tillämpning av 2 § lagen om allmän investeringsfond utgör en allmän svensk skatt. Vid beräkning av den justerade årsvinsten skall således vinstdelningsskatten behandlas på samma sätt som den nuvarande inkomstskatten.

4 §

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk kan besluta att allmän investeringsfond skall eller får tas i anspråk för ändamål som avses i 5 § första stycket. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk kan vidare besluta att belopp som framdeles avsätts till allmän investeringsfond får tas i anspråk. Beslut som nu sagts får avse endast den tid och skall förses med de villkor i övrigt som läget på arbetsmarknaden eller andra förhållanden motiverar. Beslut kan gälla samtliga företag, företag av viss beskaffenhet eller visst eller vissa företag.

Allmän investeringsfond som har avsatts i viss förvärvskälla får tas i anspråk i samma förvärvskälla eller i annan förvärvskälla inom inkomstslagen jordbruksfastighet och rörelse. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk kan dock, om särskilda skäl föreligger, medge att allmän investeringsfond tas i anspråk i *annan* förvärvskälla *än nu sagts.*

Företag, som ansöker om att ta allmän investeringsfond i anspråk, skall ha berett berörda arbetstagarorganisationer tillfälle att avge yttrande över ansökningen. Saknas sådana organisationer, skall i stället de anställda på lämpligt sätt beredas tillfälle att avge yttrande. Yttrandena skall fogas till ansökningen.

F.n. godtas avsättning till investeringsfond endast i förvärvskällor som tillhör inkomstslagen jordbruksfastighet eller rörelse. En fond som avsatts i rörelse kan utan särskilt medgivande tas i anspråk för investeringar i jordbruk och vice versa. För att ett företag, som bedriver exempelvis både rörelse och fastighetsförvaltning, skall få utnyttja sin fond i den fastighetsförvaltande verksamheten fordras emellertid ett speciellt tillstånd.

I det föregående har föreslagits att investeringsfond skall få avsättas även vid beräkning av nettointäkt av annan fastighet (1 §). Av *andra stycket* framgår att en sådan fond får tas i anspråk utan särskilt medgivande i den egna förvärvskällan eller – om företaget dessutom bedriver rörelse eller jordbruk – i förvärvskälla inom något av dessa inkomstslag. I likhet med vad som nu gäller bör det emellertid krävas ett speciellt tillstånd för att en rörelse eller jordbruksfond skall få utnyttjas i fastighetsförvaltning. Detsamma bör gälla om en fastighetsfond skall utnyttjas i annan förvärvskälla inom inkomstslaget annan fastighet.

Till undvikande av missförstånd bör framhållas att det förhållandet att ett speciellt tillstånd inte är nödvändigt för att få utnyttja en fastighetsfond i rörelse eller jordbruk inte innebär att fonden alltid kan användas inom den egna förvärvskällan. En grundförutsättning för allt ianspråktagande är givetvis att det föreligger ett individuellt eller allmänt beslut om fondfrisläpp eller att företaget kan begagna sig av den s.k. fria sektorn (9 § första stycket). Det får ankomma på regeringen att bedöma om de fastighetsförvaltande företagens fonder skall vara frisläppta på samma villkor som de fonder som avsatts i rörelse eller jordbruk.

4.3 Ändringarna i kommunalskattelagen

35 § 1 mom.

Till intäkt av tillfällig förvärvsverksamhet hänförs

1) intäkt som skattskyldig haft av annan förvärvskälla än förut har nämnts och som inte heller utgör intäkt av kapital,

2) sådan lotterivinst som inte är frikallad från beskattning enligt 19 §,

3) restituerade, avkortade eller avskrivna egenavgifter enligt lagen (1981:691) om socialavgifter, som inte utgör intäkt av jordbruksfastighet eller rörelse, i den mån avdrag har medgetts för avgifterna,

4) restituerad, avkortad eller avskriven vinstdelningsskatt i den mån avdrag har medgetts för skatten, och

5) vinst – i den omfattning som anges i 2–4 mom. – genom icke yrkesmässig avyttring (realisationsvinst).

Har sådan fusion mellan aktiebolag eller föreningar ägt rum, som avses i 28 § 3 mom., skall restituerad, avkortad eller avskriven skatt som enligt vad ovan sagts skulle ha utgjort skattepliktig intäkt för dotterbolaget eller

den överlåtande föreningen, utgöra skattepliktig intäkt för moderbolaget eller den övertagande föreningen. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning vid fusion mellan sparbanker enligt 78 § lagen (1955:416) om sparbanker samt då ett bankaktiebolags hela bankrörelse övertagits av ett annat bankbolag eller ett försäkringsbolags hela försäkringsbestånd övertagits av ett annat försäkringsbolag och beloppet i fråga icke uppgetts till beskattning hos det överlåtande bolaget.

Eftersom påförd vinstdelningsskatt skall vara avdragsgill vid inkomstbeskattningen måste naturligtvis vinstdelningsskatt som återbetalas eller avkortas utgöra en intäkt. Bestämmelserna härom har intagits i 35 § 1 mom. som redan innehåller motsvarande bestämmelser i fråga om egenavgifter. Genom en hänvisning i 2 § lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt, SIL, blir regeln automatiskt tillämplig också vid taxeringen till statlig inkomstskatt. Någon motsvarighet till den regel som finns i sistnämnda lagrum i fråga om kommunal inkomstskatt behövs alltså inte. Eftersom avdraget skall ske i form av ett allmänt avdrag (jfr 46 § 5 mom.) skall återbäringen tas upp som intäkt av tillfällig förvärvsverksamhet.

På samma sätt som gäller beträffande restituerad kommunalskatt vid taxeringen till statlig inkomstskatt övergår vid fusion skatteplikten på moderbolaget resp. den övertagande föreningen.

46 § 5 mom.

I hemortskommunen får skattskyldig göra avdrag för vinstdelningsskatt som har påförts den skattskyldige under året före taxeringsåret. Bestämmelserna i 4 mom. gäller också i fråga om sådant avdrag.

Har sådan fusion mellan aktiebolag eller föreningar ägt rum, som avses i 28 § 3 mom., äger moderbolaget eller den övertagande föreningen åtnjuta avdrag för sådan bolagets eller den överlåtande föreningens skatt som skulle ha varit avdragsgill för dotterbolaget eller den överlåtande föreningen. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning vid fusion mellan sparbanker enligt 78 § lagen (1955:416) om sparbanker samt då ett bankaktiebolags hela bankrörelse övertagits av ett annat bankbolag eller ett försäkringsbolags hela försäkringsbestånd övertagits av ett annat försäkringsbolag och det överlåtande bolaget avstår från att yrka avdraget i fråga.

Vinstdelningsgruppens förslag innebar att avdraget för vinstdelningsskatt skulle ske i den förvärvskälla till vilken skatten hänförde sig.

Flera remissinstanser har anfört att detta skulle innebära en onödig komplikation i taxeringsarbetet och att avdraget bör ha formen av ett allmänt avdrag.

Enligt min mening talar starka praktiska skäl för att ge avdraget formen av ett allmänt avdrag på samma sätt som det nuvarande kommunalskatteavdraget vid taxeringen till statlig inkomstskatt. Bestämmelsen härom har tagits in i ett nytt moment i 46 §. Avdraget skall liksom andra allmänna avdrag i första hand medges i hemortskommunen och i andra hand i annan kommun där den skattskyldige har inkomst. Eftersom regleringen av de allmänna avdragen sker separat för den statliga och den kommunala inkomstbeskattningen får regeln verkan bara för den senare.

På samma sätt som i fråga om kommunalskatteavdraget vid taxeringen till statlig inkomstskatt bör – med hänsyn till att avdraget erhålls vid taxeringen året efter det taxeringsår då skatten påförts – avdragsrätten övergå till det övertagande företaget vid fusion o.d.

4.4 Ändringarna i lagen om statlig inkomstskatt

4 § 1 mom.

Från sammanlagda beloppet av den skattskyldiges inkomster från olika förvärvskällor får, med iakttagande av föreskriften i 22 §, avdrag göras för underskott i förvärvskälla. Vidare får annan skattskyldig än fysisk person, dödsbo och familjestiftelse avdrag för allmän kommunalskatt *och vinstdelningsskatt* som har påförts den skattskyldige under året före taxeringsåret. I fråga om underskott av förvärvskälla iakttas att

1) avdrag för realisationsförlust får göras endast från realisationsvinst eller lotterivinst,

2) avdrag inte får göras för underskott av fastighet eller rörelse i utlandet,

3) avdrag inte får göras för underskott på grund av avskrivning av skepp eller luftfartyg eller på köpekontrakt, som avser sådan tillgång, i vidare mån än som följer av 46 § 1 mom. kommunalskattelagen (1928: 370),

4) avdrag inte får göras för underskott i den mån hänsyn till det har tagits vid beräkning av sjömansskatt.

Skattskyldig, som har varit bosatt här i riket under hela beskattningsåret eller del av detta, får avdrag för periodiskt understöd, egenavgifter, försäkringspremier m.m. i den omfattning som anges i 46 § 2 mom. kommunalskattelagen.

Har sådan fusion mellan aktiebolag eller föreningar ägt rum, som avses i 28 § 3 mom. kommunalskattelagen, äger moderbolaget eller den övertagande föreningen åtnjuta avdrag för sådan dotterbolagets eller den överlåtande föreningens skatt, vilken enligt första stycket skulle *ha* varit avdragsgill för dotterbolaget eller den överlåtande föreningen. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning vid fusion mellan sparbanker enligt 78 § lagen *(1955:416)* om sparbanker samt då ett bankaktiebolags hela bankrörelse övertagits av ett annat bankbolag eller ett försäkringsbolags hela försäkringsbestånd övertagits av ett annat försäkringsbolag och det överlåtande bolaget avstår från att yrka avdraget i fråga.

Att avdrag icke är medgivet för underskott som uppkommit före eller i samband med vissa företagsöverlåtelser framgår av punkt 6 av anvisningarna till 20 § kommunalskattelagen.

Beträffande den statliga inkomstbeskattningen ansluter utformningen av regeln om avdrag för vinstdelningsskatten till nuvarande regel om avdrag för kommunal inkomstskatt. I övrigt är ändringen av paragrafen av formell karaktär.

4.5 Ändringarna i uppbördslagen m.m.

1 §

Med skatt förstås i denna lag, om inte annat anges, statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, utskiftningsskatt, ersättningsskatt, kommunal inkomstskatt, skogsvårdsavgift, *vinstdelningsskatt*, egenavgifter enligt lagen (1981:691) om socialavgifter, hyreshusavgift, skattetillägg och förseningsavgift enligt taxeringslagen (1956:623) samt annuitet på avdikningslån.

Regeringen får, om särskilda omständigheter föranleder det, föreskriva att i samband med uppbörden av skatt skall uppbäras även andra avgifter än sådana som anges i första stycket. Har sådan föreskrift meddelats skall, om inte annat anges, vad i denna lag stadgas angående skatt tillämpas beträffande den avgift som avses med föreskriften.

Som framhållits i det föregående bör vinstdelningsskatten betalas i den ordning som gäller för den statliga inkomstskatten. De i *första stycket* uppräknade skatterna och avgifterna har därför kompletterats med vinstdelningsskatten.

3 § 1 mom.

I den omfattning nedan anges skall skattskyldig betala preliminär skatt med belopp, vilket så nära som möjligt kan antas motsvara i den slutliga skatten ingående statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, *vinstdelningsskatt*, egenavgifter, kommunal inkomstskatt, skogsvårdsavgift och hyreshusavgift.

Företagens preliminärskatt för ett visst år baseras normalt på den senast kända debiteringen av slutlig skatt (skatten hänför sig till inkomsten två år tidigare). Ingår vinstdelningsskatt i den slutliga skatten synes det motiverat att detta avspeglas också vid debiteringen av preliminär skatt. Vinstdelningsskatten har därför tagits med bland de skatter och avgifter som utgör underlag för den preliminära skatten.

27 § 1 mom.

Vid debitering av slutlig skatt skall iakttas:

att kommunal inkomstskatt uträknas med ledning av den skattesats som för inkomståret gäller i beskattningsorten;

att kommunal inkomstskatt uträknas i en post, varvid skattebeloppet vid öretal över 50 avrundas uppåt och vid annat öretal avrundas nedåt till helt krontal;

att kommunal inkomstskatt debiteras med belopp som har uträknats av lokal skattemyndighet i det fögderi där beskattningsorten är belägen;

att egenavgifter *enligt* lagen (1981:691) om socialavgifter debiteras på grundval av uppgifter om försäkringsförhållanden som har lämnats av den allmänna försäkringskassan, varvid öretal bortfaller; samt

att i 1 § nämnd annuitet eller, om skattskyldig har att erlägga flera annuiteter, summan av dessa påförs i helt antal kronor, varvid öretal bortfaller.

Paragrafen innehåller vissa regler om vad som skall iakttas vid debitering av slutlig skatt. Vinstdelningsgruppen har föreslagit att den kompletteras med en hänvisning till lagen om vinstdelningsskatt samt en föreskrift om avrundning av skatten till helt krontal.

Vid remissbehandlingen har invänts att en sådan hänvisning är onödig och att avrundningsregeln bör ges i lagen om vinstdelningsskatt.

Det är självklart att de regler som gäller för vinstdelningsskatten skall iakttas vid debitering av skatten. Jag kan därför hålla med om att den föreslagna hänvisningen inte är nödvändig. Avrundningsregeln bör då tas in i lagen om vinstdelningsskatt. Av systematiska skäl har därför också befintliga erinringar av samma art rörande skogsvårdsavgift, hyreshusavgift och egenavgifter tagits bort ur lagrummet.

4.6 Ändringarna i taxeringslagen

22 § 1 mom.

Nedannämnda skattskyldiga äro, där ej annat följer av stadgandet i 3 mom., skyldiga att utan anmaning till ledning för egen taxering avlämna deklaration (självdeklaration), nämligen:

1) aktiebolag, ekonomisk förening, *sparbank, ömsesidig skadeförsäkringsanstalt* och aktiefond, ävensom sådan stiftelse, fond eller inrättning som har till huvudsakligt ändamål att tillgodose viss familjs, vissa familjers eller bestämda personers ekonomiska intressen,

2) annan juridisk person, om dess bruttointäkter av en eller flera förvärvskällor under beskattningsåret uppgått till sammanlagt minst 100 kronor,

3) fysisk person, vilkens bruttointäkter av en eller flera förvärvskällor under beskattningsåret uppgått, om han varit här i riket bosatt under hela beskattningsåret och under denna tid icke erlagt sjömansskatt, till sammanlagt minst 6000 kronor och eljest till sammanlagt minst 100 kronor,

4) fysisk eller juridisk person, vilkens tillgångar av den art som anges i 3 § 1 mom. lagen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt, vid beskattningsårets utgång haft ett värde överstigande 400000 kronor eller, såvitt angår sådan juridisk person som avses i 6 § 1 mom b) nämnda lag, 25000 kronor, samt

5) fysisk eller juridisk person, för vilken garantibelopp för fastighet skall upptagas såsom skattepliktig inkomst.

Vid bedömandet av fysisk eller juridisk persons deklarationsskyldighet enligt punkterna 2)–4) skall hänsyn icke tagas till sådan inkomst eller förmögenhet, för vilken den fysiska eller juridiska personen icke är skattepliktig enligt kommunalskattelagen *(1928:370)*, lagen *(1947:576)* om statlig inkomstskatt eller lagen om statlig förmögenhetsskatt.

Har makar, som ingått äktenskap före ingången av beskattningsåret och levt tillsammans under större delen därav, var för sig haft inkomst eller förmögenhet, skall vardera makens deklarationsskyldighet bedömas med hänsyn till makarnas sammanlagda inkomst och förmögenhet.

Skall skattskyldig enligt lagen om statlig förmögenhetsskatt taxeras för förmögenhet som tillhör barn eller annan, skall hänsyn därtill tagas vid deklarationsskyldighetens bedömande.

Vid tillämpning av vad i första stycket vid 3) är stadgat, skall svensk medborgare, som under beskattningsåret tillhört svensk beskickning hos utländsk makt, svensk permanent delegation hos mellanstatlig organisation eller lönat svenskt konsulat eller beskickningens, delegationens eller konsulatets betjäning och som på grund av sin tjänst varit bosatt utomlands, anses ha varit bosatt här i riket. Detsamma skall gälla sådan persons make samt barn under 18 år, om de har varit svenska medborgare och har bott hos honom. Person, som under beskattningsåret tillhört främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning och som icke varit svensk medborgare, så ock sådan persons make, barn under 18 år och enskilda tjänare, om de har bott hos honom och icke har varit svenska medborgare, anses däremot vid tillämpningen av vad i första stycket vid 3) är stadgat icke ha varit här i riket bosatta.

I fråga om deklarationsskyldighet för dödsbo efter skattskyldig som har avlidit under beskattningsåret, skall tillämpas vad som skulle ha gällt för den avlidne.

Enligt 9 § lagen om vinstdelningsskatt skall företaget i sin allmänna självdeklaration lämna de uppgifter som behövs för fastställande av underlaget. Därvid förutsätts att företaget är deklarationsskyldigt och så är i praktiken också fallet. Enligt taxeringslagen är emellertid inte deklarationsplikten absolut för alla de juridiska personer som vinstdelningen omfattar. Absolut deklarationsplikt föreligger för aktiebolag och ekonomiska föreningar. För övriga av vinstdelningen omfattade juridiska personer – sparbanker och ömsesidiga skadeförsäkringsbolag – föreligger deklarationsplikt om bruttoinkomsterna uppgår till minst 100 kr. eller garantibelopp skall tas upp som inkomst. Detta innebär naturligtvis att sådana juridiska personer i praktiken blir deklarationsskyldiga. Emellertid bör den ovillkorliga deklarationsskyldigheten också formellt utsträckas till att gälla dem. Övriga ändringar är av redaktionell art.

68 §

Av taxeringsnämnd beslutade taxeringar skall för varje skattskyldig införas i skattelängd.

I skattelängden antecknas särskilt

dels i avseende på statlig inkomstskatt inkomst av olika förvärvskällor med angivande tillika i fråga om skattskyldiga som avses i 11 § 3 mom. lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt huruvida inkomsten utgör A-inkomst eller B-inkomst, medgivet avdrag för underskott i förvärvskälla, sammanräknad nettoinkomst (summan av inkomsterna av olika förvärvskällor, minskad med avdrag för underskott), medgivna allmänna avdrag som inte avser underskott i förvärvskälla, taxerad och beskattningsbar inkomst samt räntetillägg och underlag för tilläggsbelopp,

dels beskattningsbar inkomst enligt 2 § lagen (1958: 295) om sjömansskatt och enligt 1 § 2 mom. nämnda lag skattepliktig dagpenning samt det antal perioder om trettio dagar för vilka den skattskyldige har uppburit sådan inkomst under beskattningsåret, samt sjömansskattenämndens beslut om jämkning enligt 12 § 4 mom. lagen om sjömansskatt,

dels i avseende på kommunal inkomstskatt taxerad och beskattningsbar inkomst,

dels beslut i övrigt, som avser förutsättning för avdrag enligt 48 § 2 och 3 mom. kommunalskattelagen (1928: 370) eller för skattereduktion enligt 2 § 4 mom. uppbördslagen (1953: 272),

dels beslut, som avser förutsättning för skattereduktion enligt 2 § lagen (1978: 423) om skattelättnader för vissa sparformer,

dels beslut om avräkning av utländsk skatt eller tillämpning av progressionsbestämmelser enligt avtal för undvikande av dubbelbeskattning,

dels uppgift om underlag, varpå skogsvårdsavgift skall beräknas,

dels uppgift om underlag, varpå hyreshusavgift skall beräknas,

dels vinstdelningsunderlag,

dels skattepliktig och beskattningsbar förmögenhet, om skatt skall utgå enligt 11 § lagen (1947: 577) om statlig förmögenhetsskatt.

Uppgår den enligt lagen om statlig inkomstskatt beräknade taxerade inkomsten till minst 6000 kronor för ensamstående och till sammanlagt minst 6000 kronor för makar, som varit gifta vid ingången av beskattningsåret och under detta år levt tillsammans, skall den beräknade taxerade inkomsten införas, även om beskattningsbar inkomst icke uppkommer.

Skattelängden skall underskrivas av lokal skattemyndighet. Den skall därefter såvitt gäller den årliga taxeringen anses innefatta taxeringsnämndens beslut.

Ändringen i paragrafen föranleds av att underlaget för vinstdelningsskatt skall beslutas av taxeringsnämnden och beslutet antecknas i skattelängden.

4.7 Ändringen i skattebrottslagen

1 §

Denna lag gäller i fråga om skatt eller avgift enligt

1. lagen (1908: 128) om bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, förordningen (1927: 321) om skatt vid utskiftning av aktiebolags tillgångar, kommunalskattelagen (1928: 370), förordningen (1933: 395) om ersättningsskatt, lagen (1941: 416) om arvsskatt och gåvoskatt, lagen (1946: 324) om skogsvårdsavgift, lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt, lagen (1947: 577) om statlig förmögenhetsskatt, lagen (1958: 295) om sjömansskatt, lagen (1982: 1194) om hyreshusavgift, lagen (1983: 219) om tillfällig vinstskatt, *lagen (1983: 000) om vinstdelningsskatt,*

2. lagen (1941: 251) om särskild varuskatt, lagen (1957: 262) om allmän energiskatt, lagen (1961: 372) om bensinskatt, lagen (1961: 394) om tobaksskatt, stämpelskattelagen (1964: 308), lagen (1968: 430) om mervärdeskatt, lagen (1972: 266) om skatt på annonser och reklam, lagen (1972: 820) om skatt på spel, lagen (1973: 37) om avgift på vissa dryckesförpackningar, vägtrafikskattelagen (1973: 601), lagen (1973: 1216) om särskild avgift för oljeprodukter, bilskrotningslagen (1975: 343), lagen (1977: 306) om drycksskatt, lagen (1978: 69) om försäljningsskatt på motorfordon, lagen (1978: 144) om skatt på vissa resor, lagen (1982: 691) om skatt på vissa kassettband, lagen (1982: 1200) om skatt på videobandspelare, lagen (1982: 1201) om skatt på viss elektrisk kraft,

3. lagen (1981: 691) om socialavgifter.

Lagen gäller även preliminär skatt, kvarstående skatt och tillkommande skatt som avses i uppbördslagen (1953: 272).

Lagen tillämpas inte om skatten eller avgiften fastställs eller uppbärs i den ordning som gäller för tull och inte heller beträffande restavgift, skattetillägg eller liknande avgift.

Som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.3) bör reglerna om skattetillägg och förseningsavgift åtminstone inledningsvis inte göras tillämpliga på vinstdelningsskatten. Däremot bör reglerna i skattebrottslagen för mera kvalificerade former av oriktigt uppgiftslämnande bli tillämpliga på den nya skatten. Skatten har därför införts i paragrafen.

4.8 Lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden

Regleringen av löntagarfonder i ATP-systemet medför sådana ingripande ändringar i APR att det har ansetts befogat att helt arbeta om reglementet. Denna omarbetning har gjorts i samråd med chefen för socialdepartementet.

För att åstadkomma större överskådlighet har det nya reglementet delats in i tre skilda avdelningar. Avdelning I (1 §) innehåller en inledande bestämmelse. I avdelning II (2–25 §§) har de regler som gäller första–tredje fondstyrelserna samlats. Avdelning III (26–42 §§) innehåller bestämmelser för fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna jämte en hänvisning till vissa av bestämmelserna för första–tredje fondstyrelserna vilka bestämmelser skall gälla också för de förstnämnda styrelserna. Den nya lagen benämns "lag med reglemente för allmänna pensionsfonden".

Det avgörande skälet för att systematisera reglementets bestämmelser på sätt som beskrivits nu är de olikartade regler som gäller för första–tredje fondstyrelserna å ena sidan samt fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna å den andra.

Vid omarbetningen av reglementet har språket i äldre bestämmelser moderniserats. Vissa paragrafer har också ändrats redaktionellt. Bl.a. har de lagregler i avdelning II som tog sikte på fjärde fondstyrelsen brutits ut för att bilda självständiga paragrafer i avdelning III. Vidare har beteckningen vinst- och förlusträkning på ett par ställen ersatts av beteckningen resultaträkning.

I anslutning till specialmotiveringen lämnas en sammanställning med hänvisningar mellan lagrummen i lagförslaget och reglementet i nu gällande lydelse.

I det följande kommenteras i huvudsak bara de lagrum som undergått någon saklig ändring i förhållande till gällande rätt eller som är helt nya.

1 §

De penningmedel, som enligt 4 kap. 3 § lagen (1981: 691) om socialavgifter, 1 § lagen (1983: 219) om tillfällig vinstskatt samt 1 § lagen (1983: 000) om vinstdelningsskatt skall ingå till allmänna pensionsfonden, skall förvaltas av nio styrelser, nämligen första–fjärde fondstyrelserna samt första–femte löntagarfondstyrelserna.

Bestämmelser om första–tredje fondstyrelserna finns i 2–25 §§ samt om fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna i 26–42 §§.

Denna paragraf har sin motsvarighet i 1 § gällande lag. Det har inte ansetts erforderligt att i reglementet ge de olika löntagarfondstyrelserna annan särskiljande beteckning än första–femte löntagarfondstyrelserna. Detta bör dock inte hindra att de olika styrelserna därutöver antar benämningar som gör det lättare att särskilja och identifiera de olika löntagarfondstyrelserna.

Bestämmelserna om medelsramen för fjärde fondstyrelsens förvaltning har flyttats från 1 § till 26 §.

I ett nytt andra stycke anges vilka bestämmelser i reglementet som har avseende på första–tredje fondstyrelserna och vilka som rör fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna.

2 §

Riksförsäkringsverket skall varje år överföra

1. till första fondstyrelsens förvaltning tilläggspensionsavgifter som erläggs av staten, kommuner och därmed jämförliga samfälligheter samt av bolag, föreningar och stiftelser, i vilka staten, kommuner eller därmed jämförliga samfälligheter har ett bestämmande inflytande,
2. till andra fondstyrelsens förvaltning tilläggspensionsavgifter som erläggs av andra arbetsgivare än som har nämnts under 1 och som debiterats på grundval av ett avgiftsunderlag som överstiger 225 gånger det basbelopp som gäller enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring,
3. till tredje fondstyrelsens förvaltning övriga tilläggspensionsavgifter samt
4. till varje fondstyrelses förvaltning en tredjedel av vinstskattemedlen och vinstdelningsskatterna.

Vad som sägs i första stycket 1–4 gäller med den begränsning som följer av bestämmelserna i 26 och 27 §§ om fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas rätt att rekvirera medel hos riksförsäkringsverket.

Till varje fondstyrelses förvaltning skall också hänföras avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar.

Denna paragraf motsvarar 2 § gällande lag. Bestämmelserna där om överföring av medel till fjärde fondstyrelsen och om avkastningen av de av fjärde fondstyrelsen förvaltade medlen har förts över till 26 resp. 28 §. I paragrafens första stycke har tillagts en punkt 4. Vidare har som ett nytt andra stycke införts en hänvisning till den begränsning av medelstilldelningen som kan följa av fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas rätt att rekvirera medel hos riksförsäkringsverket.

5 §

Ledamöter och suppleanter förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts under tredje året efter det då förordnandet meddelades.

Regeringen får entlediga en ledamot eller suppleant även om den tid för vilken han är förordnad inte har gått ut.

Om en ledamot eller suppleant entledigas eller avlider eller om hans

uppdrag av annat skäl upphör under den tid för vilken han förordnats, skall för den återstående tiden i hans ställe en ny ledamot respektive suppleant förordnas i den ordning som anges i 4 §.

Denna paragraf har sin motsvarighet i 5 § i nu gällande lag.

Tillägget i sista stycket syftar bl. a. på det fall att uppdraget som ledamot eller suppleant i en fondstyrelse förfallit på grund av att ledamoten eller suppleanten inte längre är kyrkobokförd här i riket.

13 §

Om det behövs för en tillfredsställande betalningsberedskap eller för att tillgodose kravet på ändamålsenlig förvaltning får fondmedel placeras hos riksbanken, annan bank eller postgirot.

Bestämmelserna i denna paragraf är överförda från 12 § i nu gällande lag. Liksom tidigare kan medel placeras på bank eller på postgiro. I denna del föreslås den ändringen att placering kan ske även i andra banker än bankaktiebolag, dvs. även i sparbanker och föreningsbanker. Som regel skall det dock vara fråga om relativt kortvariga placeringar.

För fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna föreslås vissa ytterligare placeringsmöjligheter (jfr 39 §).

17 §

Första–tredje fondstyrelserna skall årligen gemensamt göra en sammanställning av övriga fondstyrelsers verksamhetsberättelser.

Riksförsäkringsverket och riksrevisionsverket skall årligen avge utlåtande över fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas förvaltning av medel.

Sammanställningen och utlåtandena skall överlämnas till regeringen före den 1 april året efter räkenskapsåret.

Denna paragraf har ingen motsvarighet i det nuvarande reglementet. Enligt paragrafen har det ålagts första–tredje fondstyrelserna att årligen gemensamt göra en sammanställning av fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas verksamhetsberättelser.

Det finns skäl att låta någon utomstående instans göra en utvärdering av dessa fondstyrelsers verksamhet. Därför har riksförsäkringsverket och riksrevisionsverket ålagts att avge utlåtanden över styrelsernas förvaltning av fondmedlen. Utlåtandena får göras på basis av styrelsernas verksamhetsberättelser.

22 §

Revisorerna förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts nästa gång.

Regeringen får entlediga en revisor, även om den tid för vilken han blivit utsedd inte har gått ut.

Om en revisor entledigas eller avlider eller om hans uppdrag av annat skäl upphör under den tid för vilken han blivit utsedd, skall för den återstående tiden en ny revisor förordnas i hans ställe.

I paragrafens tredje stycke har tillagts att en ny revisor skall förordnas också då en revisors uppdrag upphör av annat skäl än genom att han entledigas eller avlider. Därmed når man överensstämmelse med de bestämmelser som enligt 5 § gäller i fråga om ledamot eller suppleant i fondstyrelse.

26 §

Riksförsäkringsverket skall till fjärde fondstyrelsens förvaltning överföra de medel, som styrelsen rekvirerar hos verket. Medlen avräknas på de medel som belöper på första, andra och tredje fondstyrelserna i förhållande till kapitalbehållningarna enligt dessa styrelsers balansräkningar avseende ställningen vid utgången av närmast föregående år.

Till fondstyrelsens förvaltning skall också, med den begränsning som följer av 28 §, hänföras avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar.

De medel som överförs till fondstyrelsens förvaltning får uppgå till högst 1 850 miljoner kronor.

I denna paragraf finns regler om fjärde fondstyrelsens medelsförsörjning. Första stycket motsvarar nu gällande 2 § första stycket 4. Andra stycket har sin motsvarighet i 2 § andra stycket och tredje stycket motsvarar 1 § sista meningen.

Ingen ändring föreslås i fråga om fjärde fondstyrelsens möjligheter att rekvirera medel från riksförsäkringsverket och det avräkningsförfarande som därvid tillämpas i förhållande till första–tredje fondstyrelserna.

Av andra stycket framgår att till fondstyrelsens förvaltning skall hänföras också avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar. Hänvisningen till 28 § avser bestämmelserna om skyldighet för fondstyrelsen att överföra en på visst sätt beräknad avkastning till första–tredje fondstyrelserna.

27 §

Riksförsäkringsverket skall till varje löntagarfondstyrelses förvaltning överföra de medel som styrelsen rekvirerar hos verket. Medlen avräknas på de medel som belöper på första, andra och tredje fondstyrelserna med lika fördelning mellan dessa styrelser.

Till en löntagarfondstyrelses förvaltning får överföras dels en femtedel av vinstskatten och av vinstdelningsskatten, dels av tilläggspensionsavgifterna ett belopp motsvarande 0,04 enheter av procentsatsen för uttag av tilläggspensionsavgift. Summan av de medel som överförs till en löntagarfondstyrelses förvaltning får dock inte överskrida den medelsram som anges i fjärde stycket.

Till varje löntagarfondstyrelses förvaltning skall också, med den begränsning som följer av 28 §, hänföras avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar.

För varje löntagarfondstyrelse är medelsramen 400 miljoner kronor år 1984 och ökar därefter årligen till och med år 1990 med ett belopp motsvarande 20 000 basbelopp för respektive år enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring.

I denna paragraf finns bestämmelser om riksförsäkringsverkets överföring av medel till löntagarfondstyrelsernas förvaltning.

För löntagarfondstyrelserna föreslås ett förfarande som i huvudsak överensstämmer med det som nu tillämpas av fjärde fondstyrelsen. En löntagarfondstyrelse skall alltså, i den takt som styrelsen har behov av medel för förvärv av värdepapper, rekvirera medel hos riksförsäkringsverket. Beloppet som en löntagarfondstyrelse rekvirerar avräknas på de medel som riksförsäkringsverket enligt 2 § första stycket 1–4 skall överföra till första–tredje fondstyrelserna med lika fördelning mellan dessa tre styrelser.

En löntagarfondstyrelses rätt att rekvirera medel hos riksförsäkringsverket är dock begränsad på visst sätt. Den första begränsningen är bestämd så att var och en av de fem löntagarfondstyrelserna får rekvirera dels en femtedel av vinstskatten och vinstdelningsskatten, dels en summa motsvarande 0,04 enheter av procentsatsen för uttag av tilläggspensionsavgift, vilken procentsats för 1984 (SFS 1981: 700) utgör 9,80 procent av det avgiftsunderlag som anges i 3–5 §§ lagen (1981: 691) om socialavgifter.

Denna rätt är inte periodicerad på något sätt. En fondstyrelse kan alltså, om den under ett eller ett par års tid bedömer konjunkturerna vara mindre goda för placering av fondmedel i värdepapper, begränsa sina rekvisitioner hos riksförsäkringsverket och något eller några år senare rekvirera den dittills outnyttjade andelen av vinstdelningsskatten m.m.

Den del av en löntagarfondstyrelses kvot som inte rekvireras överförs tillsammans med avgifterna i övrigt till första–tredje fondstyrelserna. Om löntagarfondstyrelsen senare vill rekvirera den "reserverade" andelen tillgår det i praktiken så att man hos riksförsäkringsverket delvis tar i anspråk tilläggspensionsavgifter som inte ingår i den för löntagarfondstyrelserna då avsedda kvoten. Någon återföring från första–tredje fondstyrelserna skall alltså inte behöva äga rum.

En fondstyrelses rätt att rekvirera medel av kvoten av vinstdelningsskatt m.m. beräknas endast nominellt. Reserverade medel räknas alltså inte upp efter basbeloppets förändringar efter den tidpunkt då fondstyrelsen fått rätt att rekvirera medlen i fråga. Inte heller beräknas någon ränta eller motsvarande för denna tid. Hur stora belopp en löntagarfondstyrelse får rekvirera från riksförsäkringsverket blir beroende av vad som flyter in i form av vinstskatt, vinstdelningsskatt och tilläggspensionsavgifter.

Av tredje stycket framgår att till resp. löntagarfondstyrelses förvaltning skall hänföras också avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar. Hänvisningen till 28 § avser bestämmelserna om skyldighet för löntagarfondstyrelsen att överföra en på visst sätt beräknad avkastning till första–tredje fondstyrelserna.

I paragrafens fjärde stycke ges också en yttersta gräns för hur mycket medel som kan överföras till en löntagarfondstyrelses förvaltning. En styrelse får för 1984 inte rekvirera mer än 400 milj. kr. Varje år fr. o. m. 1985 t. o. m. 1990 ökas medelsramen med en summa motsvarande 20 000 basbelopp för resp. år. Detta innebär att medelsramen 1985 för varje

löntagarfondstyrelse blir 400 milj. kr. + 20000 gånger det för 1985 bestämda basbeloppet. Under 1986 blir medelsramen 1985 års ram + 20000 gånger det för år 1986 bestämda basbeloppet osv. Denna årliga ökning av medelsramen upphör med år 1990. Den totala medelsramen för placeringarna åren 1984–1990 blir alltså 400 milj. kr. + sex gånger 20000 basbelopp. Det förhållandet att någon löntagarfondstyrelse dröjer över ett årsskifte med att utnyttja en del av medelsramen föranleder inte någon justering av ramen även om basbeloppet förändrats. Den medelsram som här har redovisats kommer att få praktisk betydelse endast om summan av löntagarfondstyrelsens andel av vinstskatt, vinstdelningsskatt och tilläggspensionsavgifter överstiger medelsramen.

Det ligger i sakens natur att riksförsäkringsverket skall kontrollera att en löntagarfondstyrelse inte rekvirerar medel utöver sin kvot resp. medelsram.

28 §

Fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna skall varje år före utgången av maj månad till första, andra och tredje fondstyrelsernas förvaltning överföra en avkastning för närmast föregående räkenskapsår beräknad till tre procent av nuvärdet av förvaltade medel. Med nuvärdet av förvaltade medel avses summan av de medel som styrelsen intill räkenskapsårets slut rekvirerat hos riksförsäkringsverket, omräknad efter de förändringar av konsumentprisindex som skett från det medlen tillställdes styrelsen och fram till räkenskapsårets slut.

För medel som en fondstyrelse förvaltat under endast en del av räkenskapsåret skall den enligt första stycket beräknade avkastningen minskas i motsvarande mån.

Avkastningen från fjärde fondstyrelsen skall fördelas mellan första, andra och tredje fondstyrelserna i förhållande till de avräkningar som har skett enligt 26 § första stycket till och med det år som avkastningen avser. Avkastningen från löntagarfondstyrelserna skall fördelas lika mellan första, andra och tredje fondstyrelserna.

I denna paragraf anges avkastningskravet på fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna. Den anknytning till faktisk avkastning som nu tillämpas för fjärde fondstyrelsen har övergivits (jfr 2 § andra stycket nu gällande lydelse). I stället bestäms kravet på avkastning så att fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna skall till första–tredje fondstyrelserna årligen överföra 3 % av nuvärdet av de medel som styrelsen förvaltar. Överföringen skall ske före maj månads utgång. Avkastning beräknas på de medel som styrelsen förvaltade vid utgången av senaste räkenskapsåret (= kalenderåret, jfr 42 och 16 §§). Beräkningen av nuvärdet går till så att varje rekvirerat belopp justeras efter förändringar i konsumentprisindex. Omräkningen sker efter förändringarna i index från den kalendermånad då beloppet rekvirerades till räkenskapsårets sista månad.

Om en styrelse förvaltat medel under endast en del av räkenskapsåret skall, enligt andra stycket, avkastning beräknas endast för denna del.

Denna regel avser alltså uteslutande medel som rekvirerats under det senast förflutna räkenskapsåret. Avkastning bör beräknas från den dag som styrelsen mottagit medlen för förvaltning. Vid beräkning av avkastningen görs inga avdrag för kostnader för styrelsens verksamhet.

Avkastningen från fjärde fondstyrelsen fördelas mellan första–tredje fondstyrelserna i förhållande till de avräkningar som skett vid överföring av medel till fjärde fondstyrelsen. Dessa bestämmelser som överförts från 2 § andra stycket är i sak oförändrade. Avkastningen från löntagarfondstyrelserna fördelas lika mellan första–tredje fondstyrelserna.

Av förvaltningsberättelserna för fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna kommer att framgå vilket belopp som resp. styrelse skall överföra till första–tredje fondstyrelserna som avkastning. I berättelserna bör även lämnas en kort redovisning av de beräkningar som lagts till grund för avkastningen, dvs. beräkningarna av nuvärdet av rekvirerade medel.

I förvaltningsberättelserna bör förutom en marknadsvärdering av de tillgångar som styrelserna förvaltar också redovisas en realt beräknad utdelningstillväxt. Vidare bör lämnas de uppgifter i övrigt som kan tjäna till ledning vid bedömning av det ekonomiska resultatet, sett i förhållande till det reala och långsiktiga avkastningskrav som fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna enligt förslaget skall uppfylla.

Enligt 16 § tredje stycket APR skall de tillgångar som en styrelse förvaltar tas upp till anskaffningsvärdet i balansräkningen. Denna form för redovisning är mindre väl anpassad till det avkastningskrav som här föreslås. På sikt bör därför en redovisningsteknik som är bättre anpassad till detta krav utvecklas. Nu föreslås emellertid inga ändringar i de värderingsprinciper som enligt 16 § tredje stycket APR skall tillämpas.

29 §

Envar av fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna skall med de medel som styrelsen förvaltar betala kostnaderna för dess verksamhet och för revisionen av dess förvaltning.

Bestämmelserna i denna paragraf har såvitt avser fjärde fondstyrelsen hämtats från 3 § andra stycket. Motsvarande bestämmelser föreslås införda för löntagarfondstyrelserna.

30 §

Fjärde fondstyrelsen skall bestå av tolv ledamöter som förordnas av regeringen. Av ledamöterna utses två efter förslag av sammanslutningar som företräder kommunerna, tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare och fem efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare.

Om förslag inte avges, förordnar regeringen ledamöter ändå.

För varje ledamot utses i samma ordning en suppleant.

Ledamöter och suppleanter skall vara myndiga och här i riket bosatta svenska medborgare.

Bestämmelserna i denna paragraf har utan saklig ändring flyttats över från 4 §.

31 §

Varje löntagarfondstyrelse skall bestå av nio ledamöter. För ledamöterna skall finnas fyra suppleanter.

Regeringen förordnar ledamöter och suppleanter.

Ledamöter och suppleanter skall vara myndiga och bosatta här i riket. Av ledamöterna skall minst fem och av suppleanterna minst två företräda löntagarintressen. Vid utseendet av ledamöter och suppleanter skall det tillses att löntagarfondstyrelserna får en regional anknytning.

Reglerna om en löntagarfondstyrelses sammansättning avviker i vissa avseenden från vad som gäller för första–fjärde fondstyrelserna. Regeringen förordnar, liksom i fråga om dessa, ledamöter och suppleanter. Något i författning reglerat förslagsförfarande, som gäller för de övriga fondstyrelserna, har däremot inte ansetts erforderligt i fråga om löntagarfondstyrelserna.

Ledamöter och suppleanter i en löntagarfondstyrelse skall liksom i övriga styrelser vara myndiga, här i riket bosatta personer. Kravet på bosättning är uppfyllt om personen i fråga är kyrkobokförd här i riket. Bosättningskravet är utformat som ett behörighetsvillkor. Så snart en ledamot eller suppleant inte längre är kyrkobokförd i Sverige förfaller uppdraget.

Det har till skillnad från vad som gäller för övriga styrelser inte ställts upp något krav på att ledamöter och suppleanter i en löntagarfondstyrelse skall vara svenska medborgare.

Minst fem av ledamöterna och minst två av suppleanterna skall företräda löntagarintressen genom engagemang i en facklig organisation eller på annat sätt.

I sista stycket föreskrivs att det vid utseendet av ledamöter och suppleanter skall tillses att löntagarfondstyrelserna får en regional anknytning. Denna skall således komma till utryck i rekryteringen av ledamöter och suppleanter i styrelserna. Den regionala anknytningen innebär däremot inte att styrelsens placeringar skall vara begränsade till eller särskilt inriktade på aktier i företag inom en viss region. Den närmare innebörden av kravet på regional anknytning har berörts i avsnitt 2.3.8.2.

Suppleanterna är inte personliga. Det bör ankomma på ordföranden att bestämma i vilken ordning de skall kallas in. Om möjligt bör den suppleant som kallas in representera samma intressegrupp som den ledamot han ersätter.

32 §

Ledamöter och suppleanter i fjärde fondstyrelsen förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts under tredje året efter det då förordnandet meddelades.

Ledamöter och suppleanter i löntagarfondstyrelserna förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts under året efter det då förordnandet meddelades.

Om en ledamot eller suppleant entledigas eller avlider eller om hans uppdrag av annat skäl upphör under den tid för vilken han blivit förordnad,

skall för den återstående tiden i hans ställe en ny ledamot respektive suppleant förordnas i den ordning som anges i 30 och 31 §§.

Bestämmelserna i paragrafens första stycke är hämtade från 5 §. Mandattiden för ledamöter och suppleanter i fjärde fondstyrelsen är liksom i första–tredje fondstyrelserna tre år. För löntagarfondstyrelserna skall mandattiden vara ett år. Bestämmelser om detta har tagits in i andra stycket. Mandatperioden sträcker sig från det att förordnandet ges och till dess att balansräkning har fastställts året efter förordnandet.

Bestämmelserna i tredje stycket överensstämmer med dem som enligt 5 § tredje stycket gäller för första–tredje fondstyrelserna.

33 §

Av de utan förslag utsedda ledamöterna i fjärde fondstyrelsen förordnar regeringen en till ordförande och en till vice ordförande.

För varje löntagarfondstyrelse förordnar regeringen av ledamöterna en till ordförande och en till vice ordförande.

Paragrafens första stycke innehåller bestämmelser som utan saklig ändring hämtats från 6 § gällande lag.

34 §

Fondstyrelserna skall, inom ramen för vad som gagnar försäkringen för tilläggspension och är förenligt med den allmänna ekonomiska politiken samt med beaktande av kreditmarknadens funktionssätt, förvalta anförtrodda medel genom placeringar på riskkapitalmarknaden. Placeringarna skall syfta till att förbättra riskkapitalförsörjningen till gagn för svensk produktion och sysselsättning.

Fondmedlen skall placeras så att kraven på god avkastning, långsiktighet och riskspridning tillgodoses.

I denna paragraf anges de grundläggande principerna för fondstyrelsernas placering av fondmedel.

Fondstyrelsernas uppgift anges här vara att förvalta pensionsmedel genom placeringar på riskkapitalmarknaden. För fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna har formulerats placeringsförutsättningar, som delvis avviker från vad som hittills gällt för fjärde fondstyrelsen. Krav på tillfredsställande betalningsberedskap har ansetts inte behöva uttryckligen anges, eftersom något direkt ansvar för pensionsutbetalningarna inte åvilar dessa styrelser.

För att understryka att styrelsernas verksamhet inte skall inriktas på kortsiktiga placeringar av spekulativ natur, har det i paragrafen förts in ett krav på långsiktighet. Detta krav bör naturligtvis inte hindra en styrelse från att i ett särskilt fall avyttra en aktiepost redan efter en kort tids innehav, om omständigheterna motiverar en försäljning. Förvärven skall emellertid normalt ske med sikte på ett mera varaktigt innehav.

Fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas placeringar kan i det

enskilda fallet innebära en betydande ekonomisk risk. Placeringar av den karaktären fördelas emellertid på ett flertal företag. Det har mot denna bakgrund ansetts riktigare att beskriva den bakomliggande principen som ett krav på riskspridning än att, som f.n., uttrycka den som en riskbegränsning.

De allmänna principer för fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas placering av fondmedel som här har angivits överensstämmer med vad placeringsutredningen föreslagit.

35 §

Fjärde fondstyrelsen får placera de medel som styrelsen förvaltar

1. i aktier i svenska aktiebolag med undantag av aktiebolag som driver bank- eller försäkringsrörelse,
2. i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av aktiebolag som avses i 1 samt
3. i aktier i utländska aktiebolag samt i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av utländska aktiebolag.

Fondstyrelsen får inte förvärva värdepapper enligt första stycket 3 i sådan omfattning att värdepapperens sammanlagda värde kommer att överstiga en procent av värdet av de medel som styrelsen förvaltar.

I denna paragraf finns bestämmelser om fjärde fondstyrelsens placering av fondmedel. Första stycket 1 och 2 har överförts oförändrade från 12 § andra stycket.

För fjärde fondstyrelsen öppnas möjlighet att placera en mindre del, högst 1 %, av de medel styrelsen förvaltar i sådana aktier, konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utgivits av utländskt aktiebolag. För att fjärde fondstyrelsen skall få göra placeringar enligt förevarande punkt kan naturligtvis inte krävas, att den juridiska person som emitterat värdepapperen i fråga exakt motsvarar ett aktiebolag enligt aktiebolagslagen eller att värdepapperen juridiskt sett är helt likvärdiga med svenska aktier och skuldebrev av här angivna slag. Det bör vara tillräckligt att fråga är om den utländska motsvarigheten till de svenska företeelserna.

Vid tillämpningen av denna begränsningsregel beräknas, i överensstämmelse med de principer som enligt 16 § gäller för fondstyrelsernas redovisning, värdet av förvaltade medel och utländska värdepapper efter anskaffningskostnaden.

36 §

En löntagarfondstyrelse får placera de medel som styrelsen förvaltar

1. i aktier i svenska aktiebolag,
2. i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av aktiebolag som avses i 1 samt
3. som riskkapital i ekonomiska föreningar.

Liksom fjärde fondstyrelsen får en löntagarfondstyrelse placera de medel som styrelsen förvaltar i aktier i svenskt aktiebolag och i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av svenskt aktiebolag. För löntagarfondstyrelserna görs inget undantag för aktiebolag som driver bank- eller försäkringsrörelse. Däremot får en löntagarfondstyrelse inte placera medel i utländska aktier eller motsvarande.

Enligt förslaget ges löntagarfondstyrelserna också möjlighet att placera fondmedel som riskkapital i ekonomiska föreningar. Statsrådet R. Carlsson kommer senare denna dag att föreslå att en ny form av riskkapital, förlagsinsatser, skall kunna tillföras en ekonomisk förening. Som bevis för sådana kapitaltillskott skall utfärdas förlagsandelsbevis. Förlagsinsatser skall kunna göras av andra än medlemmar i föreningen. Fråga är om insatser som har en ställning mellan medlemskapitalet och det lånade kapitalet.

37 §

Fjärde fondstyrelsen får inte förvärva mer än tio procent av aktierna i ett aktiebolag, om aktierna är inregistrerade vid Stockholms fondbörs. Har aktierna olika röstvärde, får fondstyrelsen inte förvärva större antal än att röstetalet för aktierna utgör högst tio procent av röstetalet för samtliga aktier i bolaget.

En löntagarfondstyrelse får inte förvärva så många vid fondbörsen inregistrerade aktier i ett aktiebolag att dessa uppgår till åtta procent eller mer av samtliga aktier i bolaget eller, om aktierna har olika röstvärde, att röstetalet för aktierna uppgår till åtta procent eller mer av röstetalet för samtliga aktier i bolaget.

I paragrafen anges de begränsningar av fondstyrelsernas placering i aktier i ett och samma börsnoterade företag, som gjorts i syfte att begränsa AP-fondens inflytande. Begränsningen gäller separat för var och en av fondstyrelserna. För fjärde fondstyrelsen gäller samma procentsats som f. n. Däremot skall begränsningen i fortsättningen endast omfatta aktier som är inregistrerade vid fondbörsen. Såväl fjärde fondstyrelsen som löntagarfondstyrelserna får således fritt förvärva andra aktier. Reglernas syfte är att undvika att styrelserna får ett så stort aktieinnehav att det ger vad man brukar beteckna företagaransvar (jfr avsnitt 2.3.7.3). Reglerna tar sikte på situationen vid förvärvet. Skulle en fondstyrelse ha förvärvat fler icke börsregistrerade aktier i ett bolag än som motsvarar den i paragrafen angivna begränsningen och bolagets aktier därefter bli börsregistrerade, behöver fondstyrelsen inte sälja överskjutande aktier.

38 §

En löntagarfondstyrelse skall på begäran av en lokal facklig organisation vid ett aktiebolag i vilket fondstyrelsen har förvärvat aktier och, om bolaget ingår som moderbolag i en koncern, dess svenska dotterbolag bemyndiga företrädare för organisationen att utöva rösträtt för hälften av aktierna.

Om flera lokala fackliga organisationer vid ett bolag eller inom en koncern begär att få utöva rösträtt för aktier skall löntagarfondstyrelsen bemyndiga företrädare för organisationerna att utöva rösträtt för sammanlagt hälften av aktierna. Styrelsen skall därvid fördela rösträtten i enlighet med vad som överenskommits mellan organisationerna. Om någon överenskommelse inte har träffats, skall styrelsen fördela rösträtten med ledning av det antal medlemmar i respektive organisation som är anställda i bolaget och dess svenska dotterbolag.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om överföring av rösträtt från löntagarfondstyrelserna till lokal facklig organisation vid bolag där löntagarfondstyrelserna har aktier. Ingår bolaget i en koncern skall reglerna tillämpas också i fråga om bolagets svenska dotterbolag. För fjärde fondstyrelsen som f. n. inte har någon skyldighet att överföra rösträtt föreslås ingen ändring i detta avseende. Beträffande koncernbegreppet se 1 kap. 2 § aktiebolagslagen (1975: 1385).

Med lokal facklig organisation avses sådan sammanslutning av arbetstagare som anges i 6 § andra stycket lagen (1976: 580) om medbestämmande i arbetslivet, dvs. sammanslutning av arbetstagare som har ställning av part i lokal förhandling med arbetsgivaren.

Rösträtten överförs genom att löntagarfondstyrelsen befullmäktigar företrädare för resp. fackliga organisation att utöva rösträtten. Av 9 kap. 2 § första stycket aktiebolagslagen (1975: 1385) följer att löntagarfondstyrelsen skall utfärda en skriftlig, dagtecknad fullmakt för sådan företrädare. Enligt samma lagrum gäller fullmakten högst ett år från utfärdandet. Inför varje ordinarie bolagsstämma måste löntagarfondstyrelsen således utfärda ny fullmakt.

Eftersom löntagarfondstyrelsen uttryckligen åläggs att överföra hälften av rösträtten, får en fullmakt om överföring anses vara i princip oåterkallelig för den tid fullmakten gäller. Inom svensk aktiebolagsrätt gäller sedan länge den s.k. odelbarhetsprincipen. Denna innebär bl. a. att de med en aktie förenade olika rättigheterna inte kan på ett definitivt sätt skiljas från varandra (se prop. 1975: 103 s. 290). Den rösträtt som tillkommer en aktieägare får således inte överlåtas separat. Däremot kan det inte anses strida mot odelbarhetsprincipen att en fondstyrelse enligt bestämmelserna i denna paragraf för över hälften av rösträtten för en aktiepost till lokal facklig organisation. Bestämmelserna innebär endast ett sätt att för högst ett år åt gången fördela det med aktieposten förenade ägarinflytandet inom löntagarkollektivet.

Endast om en fullmakt fått ett felaktigt innehåll eller den person som utsetts att företräda en facklig organisation efter utfärdandet upphört att företräda organisationen eller i andra liknande fall bör fullmakten kunna återkallas. Skulle löntagarfondstyrelsen överlåta sina aktier på tredje man, förfaller givetvis fullmakten.

Enligt aktiebolagslagen är huvudregeln att en aktieägare inte kan fördela rösträtten för sitt aktieinnehav på flera ombud. Ett undantag gäller f. n. i

fråga om fjärde fondstyrelsens aktieinnehav (9 kap. 2 § tredje stycket aktiebolagslagen). Som framgår av avsnitt 4.10 föreslås detta undantag bli utvidgat också till löntagarfondstyrelserna.

39 §

Om det behövs för en tillfredsställande betalningsberedskap eller för att tillgodose kravet på ändamålsenlig förvaltning får fondmedel placeras hos riksbanken, annan bank eller postgirot. I samma syfte får fondmedel placeras i statsskuldväxlar, skattkammarväxlar, bankcertifikat och företagscertifikat.

Bestämmelserna i paragrafens första mening överensstämmer med dem som enligt lagförslagets 13 § skall gälla för första–tredje fondstyrelserna. Härutöver skall fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna ha möjlighet att placera fondmedel i kortfristiga papper av vissa slag, nämligen statsskuldväxlar, skattkammarväxlar, bankcertifikat och företagscertifikat.

40 §

För fjärde fondstyrelsen förordnar regeringen fyra revisorer att granska styrelsens förvaltning. Av revisorerna utses en på förslag av bankinspektionen och två efter samråd med de sammanslutningar, som enligt 30 § får föreslå ledamöter i fondstyrelsen.

Om ordförande och om rätt att anlita biträde gäller vad som föreskrivs i 21 §.

Bestämmelserna i denna paragraf om revisorer i fjärde fondstyrelsen har hämtats från 19 och 21 §§ i reglementets nu gällande lydelse.

I sak innebär bestämmelserna endast den ändringen att fjärde fondstyrelsens revisorer inte ska vara gemensamma med första–tredje fondstyrelsernas. Detta motsvarar vad som nu gäller i praktiken. Fjärde fondstyrelsen har alltsedan sin tillkomst haft egna revisorer. Däremot ger 40 § utrymme för att göra vissa revisorer gemensamma för fjärde fondstyrelsen och en eller flera löntagarfondstyrelser.

41 §

För varje löntagarfondstyrelse förordnar regeringen tre revisorer att granska styrelsens förvaltning. Av revisorerna utses en på förslag av bankinspektionen. Revisorer får vara gemensamma för fjärde fondstyrelsen och en eller flera löntagarfondstyrelser.

För varje löntagarfondstyrelse utser regeringen en av de utan förslag utsedda revisorerna att som ordförande leda revisionen.

I denna paragraf ges bestämmelser om förordnande av revisorer för löntagarfondstyrelser och om utseende av ordförande.

För en löntagarfondstyrelse har det till skillnad mot vad som gäller för första–tredje fondstyrelserna bedömts vara tillräckligt med tre revisorer. Revisorerna förordnas av regeringen, en av dem efter förslag av bankinspektionen. Om det bedöms vara lämpligt, får revisorer utses gemensamt för fjärde fondstyrelsen och en eller flera löntagarfondstyrelser.

42 §

Föreskrifterna i 5 § andra stycket, 7–10 och 14–16 §§ samt 22–25 §§ gäller också i fråga om fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna.

Vissa bestämmelser om första–tredje fondstyrelserna skall enligt förslaget gälla också i fråga om fjärde fondstyrelsen samt löntagarfondstyrelserna. Detta gäller reglerna i 5 § andra stycket och 7–10 §§ som har avseende på organisationen, 14–16 §§ om förvaltningen samt bestämmelserna om revisionen i 22–25 §§. Genom hänvisningen i 42 § blir dessa regler tillämpliga också på fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984. Genom lagen upphävs reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning.
2. Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i lagen (1983: 000) med reglemente för allmänna pensionsfonden, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.
3. I samband med att regeringen utser ledamöter och suppleanter i en löntagarfondstyrelse bestämmer regeringen vid vilken tidpunkt under år 1984 som styrelsen skall starta sin verksamhet.
4. I fråga om återlån, som avser avgifter betalda före den 1 januari 1978 eller som har beviljats före den 1 januari 1980, och lån till kreditinrättning som har beviljat återlånet gäller fortfarande 14–16 §§ reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning i sin närmast före den 1 januari 1980 gällande lydelse. I fråga om lån som kreditinrättning har erhållit enligt nu angivna 15 § första stycket får dock avtal träffas om tillämpning av 19 § andra stycket i den nya lagen.
5. I fråga om sådana lån från en fondstyrelse till en kreditinrättning, som hänför sig till återlån beviljade före den 11 april 1981, gäller fortfarande 15 § andra stycket första meningen reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning i sin närmast före den 1 april 1981 gällande lydelse.
6. I andra fall än som avses i 4 och 5 gäller bestämmelserna i den nya lagen i fråga om återlån och lån till kreditinrättning på grund av återlån som har beviljats eller sökts före ikraftträdandet.
7. Summan av de medel som enligt 27 § andra stycket första meningen får överföras till en löntagarfondstyrelses förvaltning skall för år 1984 minskas med ett belopp om 20 miljoner kronor.
8. Bestämmelserna i 28 § skall tillämpas första gången för räkenskapsåret 1984.
9. Vid tillämpningen av 28 § skall de medel som tidigare överförts till fjärde fondstyrelsens förvaltning beräknas till ett nuvärde för augusti 1983 av 3 042 miljoner kronor.
10. Innehar fjärde fondstyrelsen den 1 januari 1984 aktier i något eller några aktiebolag utöver vad som medges i 37 §, får fondstyrelsen även i fortsättningen inneha högst samma andel av aktierna.

Som närmare redovisats i ett tidigare avsnitt är avsikten att lagstiftningen om löntagarfondstyrelser skall kunna träda i kraft vid årsskiftet 1983/84.

Av hänsyn bl. a. till löntagarfondstyrelsernas kapitalförsörjning kan det finnas skäl att successivt låta styrelserna börja sin verksamhet. Det har därför enligt punkten 3 överlämnats åt regeringen att i samband med att ledamöter och suppleanter i resp. styrelse utses också bestämma vid vilken tidpunkt under år 1984 som styrelsen skall börja sin verksamhet.

Bestämmelserna i punkterna 4–6 rör återlån. De som finns i 4 och 5 motsvarar nu gällande övergångsbestämmelser som införts i samband med tidigare gjorda ändringar i APR (SFS 1979: 1056 och 1981: 182).

Enligt punkten 7 begränsas en löntagarfondstyrelses rätt att rekvirera medel under år 1984 genom att ett belopp om 20 milj. kr. skall avräknas från summan av de medel som anges i 27 § andra stycket första meningen. Den direkta effekten av detta är att dessa medel, sammanlagt 100 milj. kr., t.v. förvaltas av första–tredje fondstyrelserna. Syftet är att reservera dessa medel för särskilda insatser för de mindre och medelstora företagen i enlighet med vad som sägs i avsnitt 2.1.4. Detta syfte kan uppnås genom en ändring i lagen om tillfällig vinstskatt, som innebär att beloppet i stället för att föras till AP-fonden förs till Sveriges Investeringsbank AB. Frågan om en sådan lagändring får tas upp i ett senare sammanhang.

Av punkten 8 följer att bestämmelserna om överförande av avkastning i 28 § tillämpas första gången för räkenskapsåret 1984. Oavsett att lagen träder i kraft den 1 januari 1984, skall fjärde fondstyrelsen för räkenskapsåret 1983 överföra avkastning till första–tredje fondstyrelserna enligt nu gällande bestämmelser.

Enligt punkten 9 skall för de medel som fjärde fondstyrelsen tidigare rekvirerat beräknas ett särskilt ingångsvärde. Detta har beräknats för augusti månad 1983. Utgångspunkten för denna beräkning är en indexuppräkning enligt samma principer som föreslagits för den framtida förvaltningen. Den praktiska innebörden av denna övergångsregel är att vid framtida beräkningar av överföring av avkastning från fjärde fondstyrelsen enligt 28 § skall de tidigare överförda medlen anses motsvara en överföring i augusti månad 1983 på 3 042 milj. kr.

Övergångsbestämmelsen i punkten 10 motsvarar en nu gällande övergångsbestämmelse (SFS 1979: 1056).

Lagförslaget	Reglementet enligt dess nu gällande lydelse
1 § motsvarar	1 §
2 § delvis	2 §
3 §	3 §
4 § delvis	4 §
5 §	5 §
6 § delvis	6 §
7–10 §§	7–10 §§
11 §	11 §
12 §	12 § första stycket
13 §	12 § tredje stycket
14 §	13 §
15 §	17 §
16 §	18 §
17 §	–
18 §	14 §
19 §	15 §
20 §	16 §
21 §	19 § och 21 §
22 §	20 §
23 §	22 §
24 §	23 §
25 §	24 §
26 §	2 § delvis
27 §	–
28 §	2 § andra stycket delvis
29 §	3 § andra stycket delvis
30 §	4 § delvis
31 §	–
32 §	5 §
33 §	6 § delvis
34 §	11 § delvis
35 §	12 § andra stycket delvis
36 §	–
37 §	–
38 §	–
39 §	12 § tredje stycket delvis
40 §	19 och 21 §§ delvis
41 §	–
42 §	–

4.9 Ändringen i lagen om allmän försäkring

19 kap.

3 a §

Försäkringen för tilläggspension finansieras, förutom genom avgifter som avses i 1 §, av vinstskatt enligt lagen (1983: 219) om tillfällig vinstskatt samt vinstdelningsskatt enligt lagen (1983: 000) om vinstdelningsskatt.

Enligt en hänvisning i 19 kap. 1 § lagen (1962: 381) om allmän försäkring finansieras försäkringen för tilläggspension enligt föreskrifter i lagen (1981: 691) om socialavgifter. Av en ny paragraf, 19 kap. 3 a §, framgår att försäkringen för tilläggspension förutom genom tilläggspensionsavgifter också finansieras av vinstskatt och vinstdelningsskatt.

4.10 Ändringarna i aktiebolagslagen

Som angivits i den allmänna motiveringen utgår förslaget från att envar av fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna från aktiebolagsrättslig synpunkt skall kunna uppträda som en självständig ägare av de aktier som styrelsen förvaltar. För den skull föreslås ändringar i 9 kap. 2 och 3 §§ aktiebolagslagen.

9 kap.

2 §

Aktieägares rätt vid bolagsstämma utövas av aktieägaren personligen eller genom ombud med skriftlig, dagtecknad fullmakt. Fullmakt gäller högst ett år från utfärdandet.

Aktieägare kan vid bolagsstämma medföra ett biträde.

Om två eller flera styrelser i allmänna pensionsfonden förvaltar aktier i ett visst aktiebolag får varje styrelse för sig utöva rösträtt för de aktier styrelsen förvaltar. En fondstyrelse får bemyndiga ett eller flera ombud, som föreslagits av en fackling organisation med medlemmar anställda hos bolaget och, om bolaget är moderbolag i en koncern, hos dess dotterbolag att utöva rösträtt för de aktier styrelsen förvaltar.

Det är en huvudprincip i aktiebolagsrätten att en aktieägare inte får fördela rösträtten för sitt aktieinnehav på flera ombud eller motsvarande utan måste rösta enhetligt för sitt aktieinnehav.

Om fjärde fondstyrelsen och en eller flera av löntagarfondstyrelserna förvaltar aktier i samma bolag är det en ägare, AP-fonden, till samtliga aktier. Det föreslagna tillägget i 9 kap. 2 § tredje stycket aktiebolagslagen gör det möjligt för varje styrelse att utöva rösträtt för de aktier styrelsen förvaltar. Styrelserna kan naturligtvis då också rösta på olika sätt.

Vidare föreslås en ändring i samma stycke av innebörd att en löntagarfondstyrelse, i likhet med fjärde fondstyrelsen, skall kunna bemyndiga ett eller flera ombud, som har föreslagits av fackling organisation med medlemmar anställda hos bolaget eller inom koncernen, att utöva rösträtt för fondens aktier. De närmare reglerna för sådan överföring av rösträtt har redovisats i avsnitt 4.8, motiveringen till 38 § APR.

3 §

Ingen kan rösta för egna och andras aktier för sammanlagt mer än en femtedel av de på stämman företrädda aktierna, om ej annat följer av bolagsordningen.

Aktieägare får icke själv eller genom ombud rösta i fråga om
1. talan mot honom,
2. hans befrielse från skadeståndsansvar eller annan förpliktelse gentemot bolaget, eller
3. talan eller befrielse som avses i 1 och 2 beträffande annan, om aktieägaren i frågan har ett väsentligt intresse som kan strida mot bolagets.

Bestämmelserna i första och andra styckena om aktieägare äger motsvarande tillämpning på ombud för aktieägare.

Innehar i enlighet med lagen (1983:000) med reglemente för allmänna pensionsfonden flera fondstyrelser aktier i ett visst aktiebolag, anses varje fondstyrelse som aktieägare vid tillämpningen av första och tredje styckena.

Enligt denna paragraf får ingen på bolagsstämma rösta för flera aktier, egna och andras, än som svarar mot en femtedel av de på stämman företrädda aktierna, om inte något annat följer av bolagsordningen. Regeln gäller för aktieägarna och ombud för dem. Vid tillämpningen av regeln skall inte AP-fondens totala innehav av aktier räknas som en enhet i de fall där flera fondstyrelser förvaltar aktier i bolaget utan var och en av styrelserna skall betraktas som en särskild aktieägare och varje styrelses innehav som en enhet. Det kan ifrågasättas om inte detta följer redan av den ändring som föreslås i närmast föregående paragraf. För att undanröja varje tvekan har dock en uttrycklig bestämmelse av angivna innebörd förts in som ett nytt fjärde stycke i förevarande paragraf.

För en fondstyrelse som delegerar rösträtt enligt bestämmelserna i 9 kap. 2 § tredje stycket andra meningen aktiebolagslagen eller 38 § lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden gäller självfallet förbudet i förevarande paragraf att rösta för mer än 20 % av de på stämman företrädda aktierna.

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till
1. lag om vinstdelningsskatt,
2. lag om ändring i lagen (1979:609) om allmän investeringsfond,
3. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
4. lag om ändring i lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt,
5. lag om ändring i uppbördslagen (1953:272),
6. lag om ändring i taxeringslagen (1956:623),
7. lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69),
8. lag med reglemente för allmänna pensionsfonden såvitt avser 17, 27, 28, 31 samt 34–39 §§,
9. lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385).

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Bilaga 10
De remitterade förslagen

1 Förslag till
Lag om vinstdelningsskatt

Härigenom föreskrivs följande

1 § Svenska aktiebolag, svenska ekonomiska föreningar, svenska sparbanker och svenska ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter skall erlägga vinstdelningsskatt enligt denna lag. Skatt skall dock inte erläggas av livförsäkringsanstalter och inte heller av bostadsföretag som avses i 24 § 3 mom. kommunalskattelagen (1928: 370) eller av företag som avses i 53 § 1 mom. första stycket d nämnda lag.

Skatten tillfaller staten och förs till allmänna pensionsfonden.

2 § Vinstdelningsskatten är 20 procent av underlaget. Vinstdelningsunderlaget är företagets reala vinst till den del vinsten överstiger fribeloppet.

Fribeloppet är 6 procent av företagets lönekostnader (lönebaserat fribelopp) eller – om företaget så önskar – 500 000 kronor (fast fribelopp). Företag mellan vilka intressegemenskap råder (moder- och dotterföretag eller företag under i huvudsak gemensam ledning) får dock tillsammans tillgodoräknas högst ett fast fribelopp. Det fasta fribeloppet skall i första hand tillgodoräknas det företag inom gruppen som har den största reala vinsten såvida inte yrkande framställs om att fördelningen skall ske på annat sätt. Har det lönebaserade fribeloppet utnyttjats bortfaller rätten till fast fribelopp för övriga företag inom gruppen.

Med real vinst avses företagets nominella resultat sedan detta minskats med inflationsavdrag för företagets inventarier, byggnader, markanläggningar och lager enligt 4 och 5 §§ samt justerats med hänsyn till inflationseffekter på företagets monetära tillgångar och skulder enligt 6 §.

Vid tillämpning av andra och tredje styckena skall, såvitt gäller företag som redovisar inkomst av handelsbolag, hänsyn tas till så stor andel av handelsbolagets lönekostnader, tillgångar och skulder som motsvarar företagets andel av handelsbolagets inkomst.

3 § Det nominella resultatet är företagets beskattningsbara inkomst eller beräknade förlust vid taxeringen till statlig inkomstskatt sedan detta belopp minskats med beskattningsårets inkomstskatt samt, i den mån inkomsten eller förlusten påverkats av nedan angivna poster.

1. ökats med påförd kommunalskatt,
2. minskats med restituerad, avkortad eller avskriven kommunalskatt,
3. ökats med avdrag för tidigare års förlust,
4. ökats med avdrag för aktieutdelning,
5. ökats med investeringsavdrag, särskilt forskningsavdrag och exportkreditavdrag,
6. ökats med belopp varmed lagerreserv, resultatutjämningsfond eller annan liknande reserv ökat samt
7. minskats med belopp varmed lagerreserv, resultatutjämningsfond eller annan liknande reserv minskat.

Med beskattningsårets inkomstskatt avses summan av 32 procent av

företagets till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst och 30 procent av företagets till kommunal inkomstskatt beskattningsbara inkomst.

4 § Inflationsavdraget för inventarier är inventariernas skattemässiga restvärde vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal. Med inventarier avses tillgångar som behandlas enligt bestämmelserna i punkterna 3–6 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen (1928: 370).

Inflationsavdraget för byggnader utgör skillnaden mellan realt beräknade värdeminsknings- och utrangeringsavdrag och de avdrag för byggnader som företaget tillgodoräknats enligt punkterna 3 och 6 av anvisningarna till 22 §, punkterna 2 a och 4 av anvisningarna till 25 § och punkt 7 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen.

Inflationsavdraget för markanläggningar utgör skillnaden mellan realt beräknade värdeminsknings- och utrangeringsavdrag och de avdrag för markanläggningar som företaget tillgodoräknats enligt punkterna 4 och 6 av anvisningarna till 22 § och punkt 16 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen.

De reala avdragen beräknas genom att tillgodoräknade avdrag räknas om med hänsyn till prisutvecklingen från det beskattningsår då byggnaden eller markanläggningen anskaffades.

Inflationsavdrag enligt denna paragraf medges inte i fråga om egendom som utgör omsättningstillgång i rörelse.

5 § Inflationsavdraget för lager utgör lagrets värde vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal. Med lagrets värde avses det belopp varmed lagret och liknande omsättningstillgångar tagits upp i räkenskaperna före avsättning till lagerreserv och liknande reserv.

Inflationsavdrag enligt första stycket medges inte i fråga om lager av obligationer, lånefordringar och andra monetära tillgångar. Sådana tillgångar skall, oavsett om de utgör omsättningstillgångar eller inte, beaktas vid tillämpningen av 6 §.

6 § Vid beräkning av den reala vinsten skall det nominella resultatet

1. ökas med ett belopp motsvarande företagets monetära skulder vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal och

2. minskas med ett belopp motsvarande företagets monetära tillgångar vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal.

De monetära skulderna är

1. växel-, leverantörs- och skatteskulder,
2. upplupna kostnader och förutbetalda intäkter,
3. förskott från kunder,
4. avsatt till pensioner,
5. avsättningar till investeringsfond enligt lagen (1979: 609) om allmän investeringsfond och annan liknande fond samt
6. övriga skulder.

Som monetära skulder räknas belopp som under beskattningsåret utskiftats till företagets ägare.

De monetära tillgångarna är

1. kassa- och banktillgodohavanden,

2. obligationer, lånefordringar och liknande tillgångar,
3. växelfordringar och kundfordringar,
4. förutbetalda kostnader och upplupna intäkter,
5. förskott till leverantörer,
6. värdet av inte färdigställda byggnader, markanläggningar och inventarier som inte utgör omsättningstillgångar i rörelse samt
7. övriga fordringar.

Som monetära tillgångar räknas beskattningsårets nominella resultat om det är positivt samt vad företaget uppburit under beskattningsåret för aktier som utgetts i samband med ökning av företagets aktiekapital. Råder intressegemenskap mellan ett företag som erlagt betalning för utgivna aktier och det företag som ökat sitt aktiekapital skall det erlagda beloppet dock inte räknas som monetär tillgång. Vad nu sagts om vad som uppburits vid ökning av aktiekapital gäller också i fråga om ökning av insatskapital i ekonomisk förening.

De monetära skulderna får inte tas upp till lägre värde och de monetära tillgångarna får inte tas upp till högre värde än vad de tagits upp till vid räkenskapsårets ingång.

7 § Med beskattningsårets inflationstal avses det tal som uttrycker den allmänna prisutvecklingen sedan föregående år.

Beräkningen av den allmänna prisutvecklingen skall göras med ledning av en på konsumentprisindex grundad indexserie. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer fastställer årligen omräkningstal enligt 4 § och inflationstal enligt 5 och 6 §§.

Vid beräkning av omräkningstal och inflationstal skall även ett brutet räkenskapsår anses sammanfalla med året närmast före taxeringsåret. Omfattar beskattningsåret annan tid än tolv månader eller taxeras företaget för mer än ett beskattningsår skall dock inflationstalet justeras så att det per månad motsvarar en tolftedel av det för helår fastställda talet. Motsvarande justering skall göras vid beräkning av fast fribelopp.

8 § Vinstdelningsunderlaget avrundas nedåt till helt tusental kronor.

Vinstdelningsskatt utgår i helt antal kronor, varvid öretal bortfaller.

Beteckningar som används i kommunalskattelagen (1928: 370) och lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt har samma betydelse i denna lag om inte annat anges eller framgår av sammanhanget.

9 § Ett företag som enligt 1 § skall erlägga vinstdelningsskatt är skyldigt att i sin självdeklaration lämna uppgifter till ledning för beräkning av vinstdelningsunderlag. Uppgifterna skall lämnas på blankett enligt formulär som fastställs av riksskatteverket.

10 § Bestämmelserna i taxeringslagen (1956: 623) om taxering för inkomst och förmögenhet skall gälla i fråga om bestämmande av vinstdelningsunderlaget. Bestämmelserna om särskilda avgifter i nämnda lag skall dock inte tillämpas. Ändras taxeringen till statlig inkomstskatt genom dom av länsrätt, kammarrätt eller regeringsrätten skall domstolen även besluta om den ändring av vinstdelningsunderlaget som föranleds av detta.

I fråga om debitering och uppbörd av skatten gäller bestämmelserna i uppbördslagen (1953: 272). Vidare tillämpas 51 § lagen (1959: 552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen (1981: 691) om socialavgifter på vinstdelningsskatten. Dock får riksförsäkringsverket varje år som förskott tillgo-

doföra sig 70 procent av summan av den vinstdelningsskatt som kan beräknas bli debiterad under året. Riksskatteverket skall före utgången av juli månad lämna riksförsäkringsverket uppgift om den beräknade skatten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången vid 1985 års taxering. Därvid iakttas följande.

1. Lagen tillämpas inte vid taxering för beskattningsår som har börjat före ikraftträdandet.

2. Vid omräkning enligt 4 § skall byggnader och markanläggningar, som anskaffats före ingången av år 1973, anses anskaffade år 1973.

8 Förslag till
Lag med reglemente för allmänna pensionsfonden

Härigenom föreskrivs följande.

I Inledande bestämmelse

1 § De penningmedel, som enligt 4 kap. 3 § lagen (1981:691) om socialavgifter, 1 § lagen (1983:219) om tillfällig vinstskatt samt 1 § lagen (1983:000) om vinstdelningsskatt skall ingå till allmänna pensionsfonden, skall förvaltas av nio styrelser, nämligen första–fjärde fondstyrelserna samt första–femte löntagarfondstyrelserna.

Bestämmelser om första–tredje fondstyrelserna finns i 2–25 §§ samt om fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna i 26–42 §§.

II Första–tredje fondstyrelserna

Medelstilldelning

2 § Riksförsäkringsverket skall varje år överföra

1. till första fondstyrelsens förvaltning tilläggspensionsavgifter som erläggs av staten, kommuner och därmed jämförliga samfälligheter samt av bolag, föreningar och stiftelser, i vilka staten, kommuner eller därmed jämförliga samfälligheter har ett bestämmande inflytande,
2. till andra fondstyrelsens förvaltning tilläggspensionsavgifter som erläggs av andra arbetsgivare än som har nämnts under 1 och som debiterats på grundval av ett avgiftsunderlag som överstiger 225 gånger det basbelopp som gäller enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring,
3. till tredje fondstyrelsens förvaltning övriga tilläggspensionsavgifter samt
4. till varje fondstyrelses förvaltning en tredjedel av vinstskattemedlen och vinstdelningsskatterna.

Vad som sägs i första stycket 1–4 gäller med den begränsning som följer av bestämmelserna i 26 och 27 §§ om fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas rätt att rekvirera medel hos riksförsäkringsverket.

Till varje fondstyrelses förvaltning skall också hänföras avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar.

Pensionsutbetalningar m. m.

3 § Pensionsutbetalningar, förvaltningskostnader och andra utgifter avseende försäkringen för tilläggspension skall, i den mån andra medel inte står till förfogande, betalas genom tillskott som riksförsäkringsverket erhåller från fondstyrelserna. De medel som behövs för ett kalenderår skall tillskjutas av varje fondstyrelse i förhållande till de avgifter som under det närmast föregående året har överförts till dess förvaltning.

Varje fondstyrelse skall med de medel som den förvaltar betala kostnaderna för dess verksamhet och för revision av dess förvaltning.

Organisation

4 § Varje fondstyrelse skall bestå av nio ledamöter, som förordnas av regeringen. Av ledamöterna utses

i första fondstyrelsen tre efter förslag av sammanslutningar, som företräder kommunerna och landstingskommunerna, och tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare,

i andra fondstyrelsen tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare, en efter förslag av sammanslutningar som företräder konsumentkooperationen och fyra efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare samt

i tredje fondstyrelsen två efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare, fyra efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare och två efter förslag av sammanslutningar som företräder personer vilka erlägger egenavgifter för tilläggspension.

Om förslag inte avges, förordnar regeringen ledamöter ändå.

För varje ledamot utses i samma ordning en suppleant.

Ledamöter och suppleanter skall vara myndiga och här i riket bosatta svenska medborgare.

5 § Ledamöter och suppleanter förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts under tredje året efter det då förordnandet meddelades.

Regeringen får entlediga en ledamot eller suppleant även om den tid för vilken han är förordnad inte har gått ut.

Om en ledamot eller suppleant entledigas eller avlider eller om hans uppdrag av annat skäl upphör under den tid för vilken han förordnats, skall för den återstående tiden i hans ställe en ny ledamot respektive suppleant förordnas i den ordning som anges i 4 §.

6 § Av de utan förslag utsedda ledamöterna i första fondstyrelsen förordnar regeringen en till ordförande. I andra och tredje fondstyrelserna skall den utan förslag utsedde ledamoten vara ordförande. Varje fondstyrelse väljer inom sig vice ordförande.

7 § En fondstyrelse sammanträder på kallelse av ordföranden. Styrelsen skall också kallas samman om en ledamot begär det.

Styrelsen är beslutför om de närvarande vid sammanträdet är fler än hälften av antalet ledamöter. Ett ärende får dock inte tas upp till behandling om inte såvitt möjligt samtliga ledamöter eller, vid förfall för någon av dem, en suppleant för denne har fått tillfälle att delta i ärendets behandling.

Som styrelsens beslut gäller den mening som de flesta förenar sig om. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst.

Vid styrelsesammanträden skall protokoll föras. Om någon ledamot i samband med beslutet anmäler skiljaktig mening, skall denna antecknas i protokollet.

8 § Varje fondstyrelse får uppdra åt enskilda ledamöter eller tjänstemän hos styrelsen att var för sig eller två eller flera i förening avgöra ärenden som annars ankommer på styrelsens egen prövning. Det åligger styrelsen att meddela föreskrifter om den befogenhet som ett sådant uppdrag medför. Om uppdraget avser beviljande av lån skall grunderna för långivningen fastställas.

Uppdrag enligt första stycket får när som helst återkallas eller inskränkas. Utan hinder av sådant uppdrag får styrelsen själv avgöra ärenden av varje slag.

9 § Fondstyrelsen får anställa de tjänstemän som behövs samt bestämma deras löner och övriga anställningsvillkor.

10 § Regeringen bestämmer arvoden och andra ersättningar till ledamöter och suppleanter i fondstyrelserna.

Förvaltning

11 § Fondstyrelserna skall, inom ramen för vad som är förenligt med den allmänna ekonomiska politiken och med beaktande av kreditmarknadens funktionssätt, förvalta anförtrodda medel på sådant sätt att de blir till största möjliga gagn för försäkringen för tilläggspension.

Fondmedlen skall placeras så att kraven på god avkastning, tillfredsställande betalningsberedskap och betryggande säkerhet tillgodoses.

12 § Varje fondstyrelse får placera de medel som styrelsen förvaltar

1. i obligationer utfärdade av staten, kommuner eller därmed jämförliga samfälligheter, Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Svenska bostadskreditkassan, Svenska skeppshypotekskassan eller Skeppsfartens sekundärlånekassa eller av kreditaktiebolag som står under tillsyn av bankinspektionen,
2. i obligationer garanterade av staten, kommuner eller därmed jämförliga samfälligheter,
3. i obligationer och andra för den allmänna rörelsen avsedda skuldförbindelser som har offentligen utbjudits av svenska bankaktiebolag, Sveriges investeringsbank aktiebolag eller Nordiska investeringsbanken med undantag av konvertibla skuldebrev, skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning och sådana obligationer med längre löptid än ett år, som har utfärdats av bankaktiebolag, sparbanker eller centralkassor för jordbrukskredit,
4. i andra skuldförbindelser utfärdade av staten, kommuner eller därmed jämförliga samfälligheter, riksbanken, bankaktiebolag, sparbanker, centralkassor för jordbrukskredit eller andra kreditinrättningar som regeringen godkänner, eller av bolag, föreningar eller stiftelser som i 2 § första stycket 1 sägs, såvida staten, en kommun eller en därmed jämförlig samfällighet har iklätt sig borgen för förbindelserna,
5. i skuldförbindelser utfärdade av en annan fondstyrelse samt
6. i fordringar hos kreditinrättningar i enlighet med bestämmelserna om återlån.

13 § Om det behövs för en tillfredsställande betalningsberedskap eller för att tillgodose kravet på ändamålsenlig förvaltning får fondmedel placeras hos riksbanken, annan bank eller postgirot.

14 § Om det är uppenbart att allmänna pensionsfonden annars skulle lida en avsevärd förlust får en fondstyrelse, i avsikt att skydda en fordran, på offentlig auktion eller fondbörs köpa in egendom som är utmätt eller pantsatt för fordringen eller överta egendom som betalning för fordringen. Egendom som förvärvats på detta sätt skall avyttras så snart det är lämpligt och senast då det kan ske utan förlust.

15 § För att tillgodose ett tillfälligt penningbehov får varje fondstyrelse ta upp kredit hos en kreditinrättning eller hos en annan fondstyrelse.

16 § Fondstyrelsernas räkenskapsår är kalenderår.

Varje fondstyrelse skall före den 1 februari varje år redovisa för sin förvaltning under föregående räkenskapsår genom att lämna förvaltningsberättelse med resultaträkning samt balansräkning avseende ställningen vid årets utgång.

I balansräkningen skall tillgångarna tas upp till anskaffningskostnaden. En osäker fordran skall dock tas upp till det belopp som kan beräknas komma att inflyta. En värdelös fordran får inte tas upp som tillgång.

17 § Första–tredje fondstyrelserna skall årligen gemensamt göra en sammanställning av övriga fondstyrelsers verksamhetsberättelser.

Riksförsäkringsverket och riksrevisionsverket skall årligen avge utlåtande över fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas förvaltning av medel.

Sammanställningen och utlåtandena skall överlämnas till regeringen före den 1 april året efter räkenskapsåret.

Återlån

18 § Riksbanken, bankaktiebolag, sparbanker, centralkassor för jordbrukskredit, Sveriges allmänna hypoteksbank, Svenska skeppshypotekskassan och andra kreditinrättningar som regeringen godkänner får varje år mot bevis om fullgjord avgiftsbetalning bevilja den som erlagt avgift till försäkringen för tilläggspension enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring återlån. Detta får ske med högst hälften av de avgifter som erlagts

1. under det närmast föregående året eller
2. under de fem närmast föregående åren, i den mån avgiftsbetalningarna inte redan utnyttjats som underlag för återlån.

Återlån får inte beviljas, om lånebeloppet skulle understiga femtiotusen kronor. Återlån enligt första stycket 2 får uppgå till högst femhundratusen kronor.

19 § En kreditinrättning, som har lämnat återlån enligt 18 §, får i samband därmed till motsvarande belopp erhålla lån från en fondstyrelse. Lånet skall lämnas av den fondstyrelse som enligt 2 § har att förvalta de avgifter eller större delen av de avgifter för vilka återlånet beviljats. De lån som kreditinrättningar erhåller under ett kalenderår på grund av återlån till kommuner och landstingskommuner får uppgå till sammanlagt högst etthundra miljoner kronor.

Räntesatsen för lån från fondstyrelser till kreditinrättningar enligt första stycket skall motsvara räntesatsen för det senaste i Sverige utgivna långfristiga statsobligationslånet, om inte regeringen har fastställt en annan räntesats. Räntesatsen för lånet skall omprövas vart femte år under dess löptid. En fondstyrelse och en kreditinrättning kan komma överens om att den nya räntesatsen skall gälla även för övriga lån vilkas räntesats skall omprövas under samma kalenderår.

20 § Amortering skall varje år göras på återlån, som inte i sin helhet återbetalas inom ett år från utlämnandet. Varje amortering skall göras med minst en tiondedel eller, såvitt avser återlån som beviljats med högre belopp än hälften av närmast föregående års avgifter, minst en femtondedel av lånesumman.

Det lån som en kreditinrättning erhållit från en fondstyrelse enligt 19 § skall återbetalas i samma takt som återlånet. Återbetalningen får dock inte ske långsammare än som föreskrivits i villkoren för återlånet. Har ett återlån sagts upp till betalning får kreditinrättningens lån hos fondstyrelsen ändå, till den del det motsvarar obetald återlåneskuld, återbetalas på de villkor som gällde före uppsägningen.

Om långivaren och låntagaren är överens får ett återlån överföras till en annan kreditinrättning som har rätt att bevilja sådana lån.

Revision

21 § För varje fondstyrelse förordnar regeringen fyra revisorer att granska styrelsens förvaltning. Av revisorerna utses en på förslag av bankinspektionen och två efter samråd med de sammanslutningar som enligt 4 § får föreslå ledamöter i fondstyrelsen. De revisorer som utses utan samråd skall vara gemensamma.

Den revisor som utsetts utan förslag eller samråd skall som ordförande leda revisionen.

Revisorerna får vid fullgörandet av sitt uppdrag anlita biträde.

22 § Revisorerna förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts nästa gång.

Regeringen får entlediga en revisor, även om den tid för vilken han blivit utsedd inte har gått ut.

Om en revisor entledigas eller avlider eller om hans uppdrag av annat skäl upphör under den tid för vilken han blivit utsedd, skall för den återstående tiden en ny revisor förordnas i hans ställe.

23 § Regeringen beslutar om arvoden och andra ersättningar till revisorerna.

24 § För varje kalenderår skall revisorerna avge en revisionsberättelse, som skall överlämnas till fondstyrelsen inom en månad efter det att förvaltningsberättelsen enligt 16 § har kommit revisorerna till handa.

Revisionsberättelsen skall innehålla en redogörelse för omfattningen och resultatet av revisorernas granskning och inventering av de under styrelsens förvaltning stående tillgångarna samt uppgift om anmärkning föreligger mot förvaltningsberättelsen med resultaträkning, mot balansräkningen, mot fondstyrelsens bokföring eller i övrigt mot fondstyrelsens förvaltning. Om det föreligger anledning till anmärkning skall den anges i revisionsberättelsen. Revisorerna får också meddela de erinringar i berättelsen som de anser påkallade.

En revisor som är av skiljaktig mening eller i övrigt finner särskilt uttalande påkallat får ange detta i revisionsberättelsen, om han inte avger en särskild sådan berättelse.

25 § Sedan revisionsberättelsen har kommit fondstyrelsen till handa, skall styrelsen genast överlämna förvaltningsberättelsen och revisionsberättelsen till regeringen, som före den 1 maj samma år skall avgöra frågan om fastställelse av balansräkningen.

III Fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna

Medelstilldelning

26 § Riksförsäkringsverket skall till fjärde fondstyrelsens förvaltning överföra de medel, som styrelsen rekvirerar hos verket. Medlen avräknas på de medel som belöper på första, andra och tredje fondstyrelserna i förhållande till kapitalbehållningarna enligt dessa styrelsers balansräkningar avseende ställningen vid utgången av närmast föregående år.

Till fondstyrelsens förvaltning skall också, med den begränsning som följer av 28 §, hänföras avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar.

De medel som överförs till fondstyrelsens förvaltning får uppgå till högst 1 850 miljoner kronor.

27 § Riksförsäkringsverket skall till varje löntagarfondstyrelses förvaltning överföra de medel som styrelsen rekvirerar hos verket. Medlen avräknas på de medel som belöper på första, andra och tredje fondstyrelserna med lika fördelning mellan dessa styrelser.

Till en löntagarfondstyrelses förvaltning får överföras dels en femtedel av vinstskatten och av vinstdelningsskatten, dels av tilläggspensionsavgifterna ett belopp motsvarande 0.04 enheter av procentsatsen för uttag av tilläggspensionsavgift. Summan av de medel som överförs till en löntagarfondstyrelses förvaltning får dock inte överskrida den medelsram som anges i fjärde stycket.

Till varje löntagarfondstyrelses förvaltning skall också, med den begränsning som följer av 28 §, hänföras avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar.

För varje löntagarfondstyrelse är medelsramen 400 miljoner kronor år 1984 och ökar därefter årligen till och med år 1990 med ett belopp motsvarande 20 000 basbelopp för respektive år enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring.

Avkastning m. m.

28 § Fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna skall varje år före utgången av maj månad till första, andra och tredje fondstyrelsernas förvaltning överföra en avkastning för närmast föregående räkenskapsår beräknad till tre procent av nuvärdet av förvaltade medel. Med nuvärdet av förvaltade medel avses summan av de medel som styrelsen intill räkenskapsårets slut rekvirerat hos riksförsäkringsverket, omräknad efter de förändringar av konsumentprisindex som skett från det medlen tillställdes styrelsen och fram till räkenskapsårets slut.

För medel som en fondstyrelse förvaltat under endast en del av räkenskapsåret skall den enligt första stycket beräknade avkastningen minskas i motsvarande mån.

Avkastningen från fjärde fondstyrelsen skall fördelas mellan första, andra och tredje fondstyrelserna i förhållande till de avräkningar som har skett enligt 26 § första stycket till och med det år som avkastningen avser. Avkastningen från löntagarfondstyrelserna skall fördelas lika mellan första, andra och tredje fondstyrelserna.

29 § Envar av fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna skall med de medel som styrelsen förvaltar betala kostnaderna för dess verksamhet och för revisionen av dess förvaltning.

Organisation

30 § Fjärde fondstyrelsen skall bestå av tolv ledamöter som förordnas av regeringen. Av ledamöterna utses två efter förslag av sammanslutningar som företräder kommunerna, tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare och fem efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare.

Om förslag inte avges, förordnar regeringen ledamöter ändå.

För varje ledamot utses i samma ordning en suppleant.

Ledamöter och suppleanter skall vara myndiga och här i riket bosatta svenska medborgare.

31 § Varje löntagarfondstyrelse skall bestå av nio ledamöter. För ledamöterna skall finnas fyra suppleanter.

Regeringen förordnar ledamöter och suppleanter.

Ledamöter och suppleanter skall vara myndiga och bosatta här i riket. Av ledamöterna skall minst fem och av suppleanterna minst två företräda löntagarintressen. Vid utseendet av ledamöter och suppleanter skall det tillses att löntagarfondstyrelserna får en regional anknytning.

32 § Ledamöter och suppleanter i fjärde fondstyrelsen förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts under tredje året efter det då förordnandet meddelades.

Ledamöter och suppleanter i löntagarfondstyrelserna förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts under året efter det då förordnandet meddelades.

Om en ledamot eller suppleant entledigas eller avlider eller om hans uppdrag av annat skäl upphör under den tid för vilken han blivit förordnad, skall för den återstående tiden i hans ställe en ny ledamot respektive suppleant förordnas i den ordning som anges i 30 och 31 §§.

33 § Av de utan förslag utsedda ledamöterna i fjärde fondstyrelsen förordnar regeringen en till ordförande och en till vice ordförande.

För varje löntagarfondstyrelse förordnar regeringen av ledamöterna en till ordförande och en till vice ordförande.

Förvaltning

34 § Fondstyrelserna skall, inom ramen för vad som gagnar försäkringen för tilläggspension och är förenligt med den allmänna ekonomiska politiken samt med beaktande av kreditmarknadens funktionssätt, förvalta anförtrodda medel genom placeringar på riskkapitalmarknaden. Placeringarna skall syfta till att förbättra riskkapitalförsörjningen till gagn för svensk produktion och sysselsättning.

Fondmedlen skall placeras så att kraven på god avkastning, långsiktighet och riskspridning tillgodoses.

35 § Fjärde fondstyrelsen får placera de medel som styrelsen förvaltar

1. i aktier i svenska aktiebolag med undantag av aktiebolag som driver bank- eller försäkringsrörelse,
2. i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av aktiebolag som avses i 1 samt
3. i aktier i utländska aktiebolag samt i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av utländska aktiebolag.

Fondstyrelsen får inte förvärva värdepapper enligt första stycket 3 i sådan omfattning att värdepapperens sammanlagda värde kommer att överstiga en procent av värdet av de medel som styrelsen förvaltar.

36 § En löntagarfondstyrelse får placera de medel som styrelsen förvaltar

1. i aktier i svenska aktiebolag,
2. i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av aktiebolag som avses i 1 samt
3. som riskkapital i ekonomiska föreningar.

37 § Fjärde fondstyrelsen får inte förvärva mer än tio procent av aktierna i ett aktiebolag, om aktierna är inregistrerade vid Stockholms fondbörs.

Har aktierna olika röstvärde, får fondstyrelsen inte förvärva större antal än att röstetalet för aktierna utgör högst tio procent av röstetalet för samtliga aktier i bolaget.

En löntagarfondstyrelse får inte förvärva så många vid fondbörsen inregistrerade aktier i ett aktiebolag att dessa uppgår till åtta procent eller mer av samtliga aktier i bolaget eller, om aktierna har olika röstvärde, att röstetalet för aktierna uppgår till åtta procent eller mer av röstetalet för samtliga aktier i bolaget.

38 § En löntagarfondstyrelse skall på begäran av en lokal facklig organisation vid ett aktiebolag i vilket fondstyrelsen har förvärvat aktier och, om bolaget ingår som moderbolag i en koncern, dess svenska dotterbolag bemyndiga företrädare för organisationen att utöva rösträtt för hälften av aktierna.

Om flera lokala fackliga organisationer vid ett bolag eller inom en koncern begär att få utöva rösträtt för aktier skall löntagarfondstyrelsen bemyndiga företrädare för organisationerna att utöva rösträtt för sammanlagt hälften av aktierna. Styrelsen skall därvid fördela rösträtten i enlighet med vad som överenskommits mellan organisationerna. Om någon överenskommelse inte har träffats, skall styrelsen fördela rösträtten med ledning av det antal medlemmar i respektive organisation som är anställda i bolaget och dess svenska dotterbolag.

39 § Om det behövs för en tillfredsställande betalningsberedskap eller för att tillgodose kravet på ändamålsenlig förvaltning får fondmedel placeras hos riksbanken, annan bank eller postgirot. I samma syfte får fondmedel placeras i statsskuldväxlar, skattkammarväxlar, bankcertifikat och företagscertifikat.

Revision

40 § För fjärde fondstyrelsen förordnar regeringen fyra revisorer att granska styrelsens förvaltning. Av revisorerna utses en på förslag av bankinspektionen och två efter samråd med de sammanslutningar som enligt 30 § får föreslå ledamöter i fondstyrelsen.

Om ordförande och om rätt att anlita biträde gäller vad som föreskrivs i 21 §.

41 § För varje löntagarfondstyrelse förordnar regeringen tre revisorer att granska styrelsens förvaltning. Av revisorerna utses en på förslag av bankinspektionen. Revisorer får vara gemensamma för fjärde fondstyrelsen och en eller flera löntagarfondstyrelser.

För varje löntagarfondstyrelse utser regeringen en av de utan förslag utsedda revisorerna att som ordförande leda revisionen.

Gemensamma bestämmelser

42 § Föreskrifterna i 5 § andra stycket, 7–10 och 14–16 §§ samt 22–25 §§ gäller också i fråga om fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984. Genom lagen upphävs reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning.

2. Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har

ersatts genom en bestämmelse i lagen (1983:000) med reglemente för allmänna pensionsfonden, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

3. I samband med att regeringen utser ledamöter och suppleanter i en löntagarfondstyrelse bestämmer regeringen vid vilken tidpunkt under år 1984 som styrelsen skall starta sin verksamhet.

4. I fråga om återlån, som avser avgifter betalda före den 1 januari 1978 eller som har beviljats före den 1 januari 1980, och lån till kreditinrättning som har beviljat återlånet gäller fortfarande 14–16 §§ reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning i sin närmast före den 1 januari 1980 gällande lydelse. I fråga om lån som kreditinrättning har erhållit enligt nu angivna 15 § första stycket får dock avtal träffas om tillämpning av 19 § andra stycket i den nya lagen.

5. I fråga om sådana lån från en fondstyrelse till en kreditinrättning, som hänför sig till återlån beviljade före den 11 april 1981, gäller fortfarande 15 § andra stycket första meningen reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning i sin närmast före den 1 april 1981 gällande lydelse.

6. I andra fall än som avses i 4 och 5 gäller bestämmelserna i den nya lagen i fråga om återlån och lån till kreditinrättning på grund av återlån som har beviljats eller sökts före ikraftträdandet.

7. Summan av de medel som enligt 27 § andra stycket första meningen får överföras till en löntagarfondstyrelses förvaltning skall för år 1984 minskas med ett belopp om 20 miljoner kronor.

8. Bestämmelserna i 28 § skall tillämpas första gången för räkenskapsåret 1984.

9. Vid tillämpningen av 28 § skall de medel som tidigare överförts till fjärde fondstyrelsens förvaltning beräknas till ett nuvärde för augusti 1983 av 3042 miljoner kronor.

10. Innehar fjärde fondstyrelsen den 1 januari 1984 aktier i något eller några aktiebolag utöver vad som medges i 37 §, får fondstyrelsen även i fortsättningen inneha högst samma andel av aktierna.

10 Förslag till
Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 2 och 3 §§ aktiebolagslagen (1975: 1385)[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

9 kap.

2 §

Aktieägares rätt vid bolagsstämma utövas av aktieägaren personligen eller genom ombud med skriftlig, dagtecknad fullmakt. Fullmakt gäller högst ett år från utfärdandet.

Aktieägare kan vid bolagsstämma medföra ett biträde.

Innehar i enlighet med reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning fjärde fondstyrelsen aktier i visst aktiebolag, får efter fondstyrelsens bemyndigande rösträtt för aktieinnehavet utövas genom ett eller flera ombud, som föreslagits av facklig organisation med medlemmar anställda hos bolaget.

Om två eller flera styrelser i allmänna pensionsfonden förvaltar aktier i ett visst aktiebolag får varje styrelse för sig utöva rösträtt för de aktier styrelsen förvaltar. En fondstyrelse får bemyndiga ett eller flera ombud, som föreslagits av en facklig organisation med medlemmar anställda hos bolaget och, om bolaget är moderbolag i en koncern, hos dess dotterbolag att utöva rösträtt för de aktier styrelsen förvaltar.

3 §

Ingen kan rösta för egna och andras aktier för sammanlagt mer än en femtedel av de på stämman företrädda aktierna, om ej annat följer av bolagsordningen.

Aktieägare får icke själv eller genom ombud rösta i fråga om

1. talan mot honom,
2. hans befrielse från skadeståndsansvar eller annan förpliktelse gentemot bolaget, eller
3. talan eller befrielse som avses i 1 och 2 beträffande annan, om aktieägaren i frågan har ett väsentligt intresse som kan strida mot bolagets.

Bestämmelserna i första och andra styckena om aktieägare äger motsvarande tillämpning på ombud för aktieägare.

Innehar i enlighet med lagen (1983:000) med reglemente för allmänna pensionsfonden flera fondstyrelser aktier i ett visst aktiebolag, anses varje fondstyrelse som aktieägare vid tillämpningen av första och tredje styckena.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

[1] Lagen omtryckt 1982: 739.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1983-11-03

Närvarande: f.d. regeringsrådet Lidbeck, regeringsrådet Brink, justitieråd det Heuman.

Enligt lagrådet den 13 oktober 1983 tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 6 oktober 1983 har regeringen på hemställan av chefen för finansdepartementet statsrådet Feldt beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om vinstdelningsskatt,
2. lag om ändring i lagen (1979:609) om allmän investeringsfond,
3. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
4. lag om ändring i lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt,
5. lag om ändring i uppbördslagen (1953:272),
6. lag om ändring i taxeringslagen (1956:623),
7. lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69),
8. lag med reglemente för allmänna pensionsfonden såvitt avser 17, 27, 28, 31 samt 34–39 §§,
9. lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385).

Förslagen har inför lagrådet föredragits av departementsrådet Stig von Bahr och hovrättsassessorn Ulla Lundquist.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet:*

Allmänt

De remitterade förslagen ingår i ett komplex av lagförslag om införande av s.k. löntagarfonder. Sammanfattningsvis innebär förslagen att fem löntagarfondstyrelser inrättas för att förvalta en del av allmänna pensionsfondens medel. Denna del härrör dels från den tillfälliga vinstskatt som utgår enligt lagen (1983:219) om tillfällig vinstskatt dels från en ny skatt, kallad vinstdelningsskatt; även en viss del av den tilläggspensionsavgift som arbetsgivarna betalar ställs under löntagarfondstyrelsernas förvaltning. Vinstdelningsskatten erläggs av aktiebolag, ekonomiska föreningar, sparbanker och ömsesidiga försäkringsanstalter. Underlaget för vinstdelningsskatten beräknas för varje företag för sig och bestäms av taxeringsnämnden i samband med den årliga taxeringen. Vinstdelningsunderlaget är företagets reala vinst. Härmed förstås det nominella resultatet beräknat på visst sätt och justerat med hänsyn till inflationen. Vinstdelningsskatten utgör 20 procent av underlaget. Mindre vinster är undantagna från vinstdelningsskatt. Vissa gränser är satta för hur mycket en löntagarfondstyr-

else får förvalta. Medelsramen är 400 miljoner kronor år 1984 och den ökar därefter årligen till och med år 1990 med ett lika stort belopp i fast penningvärde. Löntagarfondstyrelserna får placera tilldelade medel i aktier eller som riskkapital i ekonomiska föreningar. För placering i aktier gäller en viss begränsning. Sålunda får en löntagarfondstyrelse inte förvärva så många aktier i ett vid fondbörsen registrerat aktiebolag att de uppgår till åtta procent av samtliga aktiers röstvärde. Det åligger löntagarfondstyrelserna att årligen till de pensionsutbetalande fondstyrelserna, dvs. till första – tredje fondstyrelserna, överföra en avkastning på det förvaltade kapitalet motsvarande tre procent real förräntning. Löntagarfondstyrelserna tillsätts av regeringen. Av en löntagarfondstyrelses nio ledamöter och fyra suppleanter skall minst fem ledamöter och av suppleanterna minst två företräda löntagarintressen. Även på annat sätt är löntagarnas inflytande tillgodosett. Sålunda skall på begäran av en lokal facklig organisation vid ett företag vari en löntagarfondstyrelse har aktier styrelsen bemyndiga företrädare för organisationen att utöva rösträtt för hälften av styrelsens aktier i bolaget.

Såsom antytts i det föregående har inte samtliga lagförslag remitterats till lagrådet. Remissen omfattar förslaget om vinstdelningsskatt och därav föranledda förslag till ändring i olika skatterättsliga lagar (1–7). Den omfattar vidare vissa paragrafer i förslaget (8) till lag med reglemente för allmänna pensionsfonden (APR). I dessa paragrafer regleras i huvudsak riksförsäkringsverkets skyldighet att till löntagarfondstyrelserna överföra de medel styrelserna rekvirerar, begränsningar i medelstilldelningen, det avkastningskrav som gäller i fråga om förvaltade medel, styrelsernas organisation och placeringen av förvaltade medel. Slutligen omfattar remissen förslag (9) till ändring i aktiebolagslagen (1975:1385) föranledd av att löntagarfondstyrelserna och lokala fackliga organisationer kan komma att utöva rösträtt vid bolagsstämma. Däremot har förslag till grundläggande bestämmelser om pensionsmedlens användning och förvaltning inte underställts lagrådet. Här åsyftas förslaget att i lagen (1962:381) om allmän försäkring införa en ny paragraf, 19 kap. 3 a §, vari föreskrivs att försäkringen för tilläggspension finansieras, förutom genom tilläggspensionsavgifter, av den tillfälliga vinstskatten och vinstdelningsskatten. Vidare har till lagrådet ej heller remitterats 1 § i förslaget till APR, ett lagrum som får anses ge den grundläggande bestämmelsen om löntagarfondstyrelsernas rätt att delta i förvaltningen av pensionsmedlen. Med hänsyn till det nära sambandet mellan de remitterade förslagen och de enligt det anförda icke remitterade delarna anser sig lagrådet böra vid sin granskning ta upp frågor om vinstskattemedlens användning och förvaltning även såvitt gäller delar som formellt inte har underställts lagrådet.

Löntagarfondsfrågan har under de senaste åren stått i centrum för den politiska debatten i vårt land. Även i andra västeuropeiska länder har frågan diskuterats. Kännetecknande för debatten i Sverige har varit djup-

gående motsättningar mellan förespråkare för ett fondsystem och motståndare till systemet. Motsättningar har rått mellan de politiska partierna samt mellan näringslivets företrädare och de fackliga organisationerna och även inom dessa organisationer. Bland de politiska partierna är det främst det socialdemokratiska och bland fackets organisationer främst LO som drivit frågan. I januari 1975 tillkallade dåvarande chefen för finansdepartementet ett antal sakkunniga med uppdrag att utreda frågor om löntagarfonder, den s.k. löntagarfondsutredningen. Denna avslutade sitt arbete på våren 1981 utan att ha kunnat fullgöra sitt utredningsuppdrag. Vid socialdemokratiska partikongressen 1981 förelåg en av partistyrelsen och LO gemensamt utarbetad rapport "Arbetarrörelsen och löntagarfonderna". I denna rapport angavs fem motiv för ett fondsystem. Fonderna skulle 1. stödja den solidariska lönepolitiken och bidra till en rimlig lönekostnadsutveckling, 2. bidra till en jämnare förmögenhetsfördelning, 3. genom medägande stärka löntagarinflytandet, 4. förbättra kapitalbildningen och 5. stärka ATP-systemet. Kongressen godkände rapporten och framlade i ett särskilt uttalande vissa synpunkter på hur ett löntagarfondsystem borde utformas. Sedan socialdemokraterna övertagit regeringsansvaret på hösten 1982, påbörjades ett utredningsarbete för att uppfylla partikongressens beslut från föregående år. Två expertgrupper tillkallades, vinstdelningsgruppen med uppgift att utforma ett förslag till permanent vinstdelning och placeringsutredningen med uppdrag att utarbeta ett underlag för placeringspolitik för löntagarfonder. Vinstdelningsgruppen lade i början av maj 1983 fram sitt betänkande (Ds Fi 1983:13) "En modell för vinstdelning". Placeringsutredningen offentliggjorde i slutet av juni 1983 sitt betänkande "Kapitalplaceringar på aktiemarknaden" (SOU 1983:44). En interdepartemental arbetsgrupp, fondgruppen, redovisade likaledes i slutet av juni 1983 i en av gruppen utarbetad promemoria (Ds Fi 1983:20) "Löntagarfonder i ATP-systemet" sitt uppdrag att föreslå ett system med löntagarfonder inom den allmänna pensionsfonden. Vinstdelningsgruppens, placeringsutredningens och fondgruppens förslag bygger på partikongressens beslut 1981 och ligger till grund för de till lagrådet remitterade förslagen. De tre utredningarna har avsett tekniska frågor och de har inte varit förutsättningslösa i den meningen att de sakkunniga haft att ta ställning till frågan om ett löntagarfondsystem bör införas eller inte. Vinstdelningsgruppens arbete har remissbehandlats för sig och placeringsutredningens och fondgruppens gemensamt. Flera remissinstanser har hörts om endast delar av förslagen. Myndigheter och sammanslutningar har således inte varit i tillfälle att yttra sig över ett förutsättningslöst utarbetat och samlat förslag till löntagarfonder. Från flera håll har detta kritiserats och man har även anmärkt att remisstiden varit för kort. Också lagrådet ställer sig kritiskt till att en fråga av så stor principiell betydelse och med så kontroversiella inslag beretts på sätt som skett. Lagrådets granskning skall avse bl.a. om förslagen är så utformade att lagarna kan antagas tillgodose angivna syften. Som ett

väsentligt sådant syfte framhåller departementschefen löntagarfondernas roll när det gäller att skapa förutsättningar för en ekonomisk stabilisering ägnad att förena en lugn kostnads- och prisutveckling med låg arbetslöshet. Lagrådet har vidare att granska de problem som kan uppstå vid tillämpningen av underställda förslag bl.a. förslagens inverkan på företagens ekonomi och kapitalförsörjning. Det sätt på vilket utredningsarbetet och remissbehandlingen skett försvårar för lagrådet att fullgöra dessa granskningsuppgifter.

I några remissyttranden har satts i fråga om förslagen är grundlagsenliga och om de står i överensstämmelse med Sveriges internationella åtaganden. I det sistnämnda hänseendet torde åsyftas den konvention som Sverige biträtt genom ratificering av tilläggsprotokollet den 20 mars 1952 (SÖ 1953:26) till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. Enligt protokollets artikel 1 skall envar fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom lämnas okränkt och må ingen berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och av folkrättens allmänna grundsatser. De remissinstanser som tagit upp frågan om de föreliggande förslagens författningsenlighet har inte utvecklat saken närmare. Vad man synes vilja sätta i fråga är om vår rättsordning tillåter att medel förs över från vissa företag för att användas av löntagardominerade organ i löntagarkollektivets intresse. Lagrådet vill för sin del anföra följande. Medlen tas ut av företagen genom statliga skatter fastställda i den ordning regeringsformen föreskriver dvs. genom lag; även tilläggspensionsavgifterna torde få anses vara skatter. Skatterna är specialdestinerade till den allmänna pensionsfonden. Regeringsformen innehåller inga bestämmelser om begränsning av de ändamål för vilka statlig skatt får tas ut. Om användningen av statens medel bestämmer riksdagen och huvudregeln är att detta sker genom budgetreglering. Emellertid medger 9 kap. 2 § regeringsformen att statsmedel får tas i anspråk för bestämda ändamål vid sidan av budgetregleringen. Specialdestination av statsinkomster är visserligen under avveckling och riksdagen (FiU 1979/80:4y) har framhållit att ny specialdestination inte bör införas. Det möter likväl inte något konstitutionellt hinder att specialdestinera skatter. Inte heller föreligger något hinder att statens medel ställs till förfogande för organ i vilka en viss grupp av medborgare har tillförsäkrats ett avgörande inflytande. Enligt lagrådets mening kan sålunda någon erinran mot det föreslagna löntagarfondsystemet inte göras från grundlagsenlig synpunkt. Likaledes finner lagrådet att förslaget inte strider mot våra internationella åtaganden. Kravet i artikel 1 av det ovannämnda tilläggsprotokollet att ett sådant ingripande som avses i artikeln måste ha sin grund i "det allmännas intresse" får anses uppfyllt i och med att medlen tillfaller den allmänna pensionsfonden och förvaltas av offentligrättsligt reglerade organ. Det förhållandet att lagförslagen har även andra syften såsom att stärka löntagarinflytandet i näringslivet synes inte böra leda till en annan bedömning.

Förslaget till lag om vinstdelningsskatt

En viktig nyhet i detta förslag är att vinstdelningen skall grundas på företagens reala vinst. Den föreslagna principen för vinstberäkning innebär kort uttryckt följande. Utgångspunkten är företagets beskattningsbara inkomst vid taxeringen till statlig inkomstskatt. Detta belopp ändras därefter i två steg. I det första steget omvandlas beloppet till ett mer verkligt nominellt resultat. Detta sker genom att beloppet å ena sidan minskas med beskattningsårets inkomstskatt och å andra sidan ökas med påförd kommunalskatt, förlustavdrag och s.k. stimulansavdrag. Vidare skall förändringar i lagerreserv o.d. beaktas. Avsättning till lagerreserv skall återföras medan avdrag skall ske om reserven har minskat. Syftet med dessa justeringar är att förvandla den till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomsten så att den bättre överensstämmer med det inkomstbelopp som verkligen tillfaller ägaren. I det andra steget omvandlas det sålunda framtagna nominella beloppet till ett realt resultat. Härvid görs ett mot årets inflation svarande avdrag på bl.a. lager, byggnader, inventarier, monetära tillgångar och årets vinst. Tillägg skall göras för årets inflationseffekter på ingående skulder. Avdrag och tillägg beräknas med hänsyn till den allmänna prisutvecklingen under föregående år. Detta sker med ledning av en på konsumentprisindex uträknad indexserie. De uppgifter, som sålunda skall ligga till grund för vinstdelningsskatten, avses företagen skola lämna på en särskild blankett. Denna blankett skall som bilaga fogas till företagets årliga deklaration. Uppgifternas riktighet skall omfattas av den på deklarationen avgivna försäkringen.

En övergång till en beskattning av den reala vinsten hos företag är inte bara från principiell utan också från praktisk synpunkt av stor betydelse. Tanken bakom vinstdelningen är att den årliga vinsten över en viss nivå skall träffas av vinstdelningsskatten. Det har också uttryckts så att det är företag som gör verkliga övervinster som skall omfattas av vinstdelningen. Med detta syfte är det naturligt att vinstdelningsskattens underlag bör spegla det verkliga resultatet av företagets verksamhet.

Införandet av ett nytt system för beskattning är emellertid förenat med administrativa besvär och är betungande för berörda skattskyldiga. Departementschefen berör i lagrådsremissen endast den administrativa belastningen. Redovisningen från företagen till skattemyndigheterna avses, som tidigare nämnts, skola ske genom att uppgifter lämnas i en bilaga till företagens årliga självdeklaration (se Ds Fi 1983:13 s. 115 f). Bilagan torde kunna ges en sådan utformning att det stora flertalet företag, vilka med hänsyn till reglerna om fribelopp ej kommer att erlägga vinstdelningsskatt, endast behöver lämna ett begränsat antal, tämligen lätt framtagna uppgifter. Enligt vad som upplysts vid föredragningen inför lagrådet kan antalet skattskyldiga företag beräknas komma att uppgå till cirka 5000. Härtill kommer ytterligare 5000–10000 företag som har verksamhet av

sådan omfattning att de måste lämna fullständiga uppgifter för att deras skattskyldighet skall kunna kontrolleras. I allt torde det finnas ca 175 000 aktiebolag. Det är alltså förhållandevis få företag som behöver lämna mer omfattande upplysningar och vilkas uppgifter måste närmare granskas av skattemyndigheterna. Det är emellertid inte endast uppgiftslämnandet och granskningen som är betungande. De praktiska tillämpningssvårigheterna med en real vinstbeskattning vid sidan av nu gällande beskattningsregler ligger också däri att företagen samtidigt måste ta hänsyn till flera olika beskattningsmodeller. Det är därför beklagligt att detta lagstiftningsärende ansetts vara så brådskande att frågan om den kommunala beskattningen av bolag inte kunnat tas upp i förevarande sammanhang utan att lösningen av denna fråga måst anstå. Företagen kommer alltså att behöva beakta tre olika modeller för beskattning, nämligen en beträffande statlig inkomstskatt, en för den kommunala beskattningen och nu ytterligare en för vinstdelningsskatten. Härigenom kompliceras arbetet med bokföring och bokslut och försvåras skatteplaneringen för berörda företag. Detta kommer att medföra inte oväsentligt ökade kostnader för många företag. Vid en samlad bedömning kan emellertid enligt lagrådets mening de nu påtalade olägenheterna inte anses vara av sådan styrka att man bör avstå från den reala vinstbeskattningen. Lagrådet har därför ingen erinran mot att ett sådant system läggs till grund för bestämmande av vinstdelningsskatt. Den utformning som reglerna härom föreslås få synes också godtagbar. Det torde – såsom departementschefen anfört – vara naturligt om efter någon tids erfarenhet förslagets olika detaljer tas upp till förnyad prövning.

Förslaget till lag med reglemente för allmänna pensionsfonden

De fem nya fondstyrelser som föreslås inrättade för att förvalta de medel i allmänna pensionsfonden som härrör från bl.a. vinstdelningsskatten skall enligt förslaget benämnas löntagarfondstyrelser. Benämningen leder närmast tanken till att det är fråga om styrelser för löntagarfonder. Eftersom det inte finns några särskilda löntagarfonder – ordet förekommer överhuvudtaget inte i lagförslagen – skulle det kunna hävdas att benämningen är oegentlig. Avsikten torde emellertid ha varit att genom benämningen markera att de fem nya fondstyrelserna har en sammansättning som domineras av personer som företräder löntagarintressen. Ordet löntagarfondstyrelse är då sammansatt av leden "löntagar" och "fondstyrelse". Lagrådet, som förutsätter att ordet skall förstås på nu angivet sätt, har intet att erinra mot den föreslagna benämningen.

Förslaget till APR ställer inte upp något krav på att ledamöter och suppleanter i en löntagarfondstyrelse skall vara svenska medborgare. Det kan ifrågasättas om förslaget i denna del – som motiveras med att en här bosatt utländsk medborgare inte bör utestängas från möjligheten att representera löntagarintressena i en sådan styrelse – är förenligt med bestäm-

melserna i 11 kap. 9 § tredje stycket regeringsformen. I detta grundlagsstadgande föreskrivs bl.a. att endast den som är svensk medborgare får inneha uppdrag såsom ledamot av styrelse i myndighet som lyder omedelbart under riksdagen eller regeringen.

Grundlagsstadgandet utgör undantag från huvudregeln att utlänning är likställd med svensk medborgare i fråga om möjligheterna att erhålla tjänst eller uppdrag hos staten eller kommun. Undantaget har motiverats främst av hänsyn till rikets säkerhet och av önskemålet att beslut som rör enskildas rättsliga ställning skall fattas av svenska medborgare (prop. 1973:90 s. 404 f). Allmänna pensionsfonden är en unikt utformad institution. Även om fondens förvaltande organ, fondstyrelserna, skulle anses ingå i den statliga förvaltningsorganisationen, låter sig styrelserna inte jämställas med de förvaltningsmyndigheter som anges i grundlagsstadgandet. De motiv som enligt det anförda bär upp stadgandet, talar också emot att detta skulle vara tillämpligt på fondstyrelserna. Grundlagsstadgandet torde därför inte hindra att också utländska medborgare utses till ledamöter i en löntagarfondstyrelse.

Förslaget till lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385)

Inrättandet av löntagarfondstyrelser föranleder enligt lagrådsremissen vissa ändringar i aktiebolagslagen. Den rättsliga utgångspunkten är – fastän den ej kommit till alldeles klart uttryck vare sig i något författningsförslag eller i departementschefens uttalanden – att allmänna pensionsfonden är ägare till samtliga aktier som fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna förvaltar men att varje fondstyrelse beträffande sina aktier är att anse som ställföreträdare för allmänna pensionsfonden. Envar fondstyrelse torde själv skola uppbära utdelningar – och bli registrerad hos VPC – för sina aktier. Detta är tekniskt nödvändigt med hänsyn till att varje fondstyrelse själv skall förvalta, förränta och redovisa de medel styrelsen tilldelats. Också då det gäller den med aktier förenade rösträtten skall enligt förslaget varje fondstyrelse för sig utöva denna rätt på bolagsstämman. Varje fondstyrelse lär vidare få frågerätt vid bolagsstämma (9 kap. 12 § aktiebolagslagen) och äga föra talan mot bolaget angående beslut vid bolagsstämma (9 kap. 17 §). Också eljest när aktiebolagslagen talar om aktieägare torde därmed böra förstås inte allmänna pensionsfonden utan den fondstyrelse som förvaltar aktuella aktier; som exempel kan nämnas aktieägares rätt att få minoritetsrevisor utsedd enligt 10 kap. 1 §. Mot konstruktionen att varje fondstyrelse skall i aktiebolagslagens mening betraktas som ägare till de aktier styrelsen förvaltar har lagrådet ej någon erinran. I 9 kap. 2 § tredje stycket aktiebolagslagen används uttrycket att fjärde fondstyrelsen "innehar" aktier. Med hänsyn till att det är allmänna pensionsfonden som formellt är ägare till fondstyrelsernas tillgångar är det nu föreslagna uttrycket att styrelserna "förvaltar" aktier att föredra.

För närvarande gäller att fjärde fondstyrelsen får bemyndiga en facklig organisation med medlemmar anställda i ett aktiebolag vari styrelsen innehar aktier att utöva rösträtt för aktieinnehavet (9 kap. 2 § tredje stycket aktiebolagslagen). Bemyndigandet sker genom skriftlig, dagtecknad fullmakt som gäller för högst ett år i sänder (9 kap. 2 § första stycket). Enligt 38 § förslaget till APR är en löntagarfondstyrelse skyldig att efter begäran överlåta rösträtten för hälften av sina aktier på en eller i förekommande fall flera lokala fackliga organisationer vid aktiebolag vari fondstyrelsen har aktier. För övriga aktier får löntagarfondstyrelserna enligt förslaget överlåta rösträtten på samma sätt som gäller för fjärde fondstyrelsen. Enligt vad som upplysts inför lagrådet har fjärde fondstyrelsen i betydande utsträckning överlåtit rösträtt för sina aktier till fackliga organisationer. Härvid har fjärde fondstyrelsen inte ansett sig böra ge instruktioner för hur de fackliga organisationerna skall rösta. När löntagarfondstyrelserna nu ges samma befogenhet för de aktier, som inte omfattas av 38 § förslaget till APR, innebär detta att de fackliga organisationerna kan få ett större inflytande än vad som direkt framgår av departementschefens uttalande i den allmänna motiveringen under avsnitt 2.3.8.3 om överföring av rösträtt. Eftersom de fackliga organisationerna inte blir bundna av styrelsernas instruktioner utan självständigt utövar den rösträtt som överlåtits till dem är det missvisande att säga att en fondstyrelse bemyndigar ombud att utöva rösträtten. Vad det i själva verket är fråga om är att en fondstyrelse avhänder sig rösträtten för aktierna och överlåter den på den eller de fackliga organisationerna. Detta bör komma till uttryck i lagtexten. Med det betraktelsesätt som här anlagts blir bestämmelserna i 2 § första stycket om fullmakt och fullmaktens tidsbegränsning ej tillämpliga. Det krävs därför en särskild bestämmelse för att ange att överlåtelsen ej är definitiv. Bestämmelsen synes lämpligen kunna utformas så att överlåtelsen avser rösträttens utövande för ett år i taget. Däremot behövs i aktiebolagslagen inte ytterligare föreskrifter om överlåtelse av rösträtt. I den mån sådana föreskrifter fordras har de sin plats i APR. Lagrådet föreslår att 9 kap. 2 § tredje stycket andra meningen ges följande lydelse.

En fondstyrelse får för högst ett år i sänder överlåta åt en eller flera fackliga organisationer att var för sig utöva rösträtt för aktier som styrelsen förvaltar.

Enligt 9 kap. 3 § aktiebolagslagen får vid en bolagsstämma ingen rösta för egna och andras aktier för sammanlagt mer än en femtedel av de på stämman företrädda aktierna. Avsikten med regeln är att öka möjligheten för aktieägare med mindre aktieinnehav att på stämman göra sig gällande mot de större aktieägarna. Regeln är dispositiv. En bolagsordning kan således innehålla avvikelse från bestämmelser om röstmaximum. Röstmaximum kan då sättas högre eller lägre än vad lagen föreskriver. I ett nytt fjärde stycke föreslås nu det undantag från röstkvotsregeln att varje fondstyrelse skall anses som en aktieägare för sig. Detta medför att den röst-

rättsbegränsning som eljest skulle gälla för allmänna pensionsfonden som sådan kommer att avse varje fondstyrelse. Någon närmare motivering härför har inte getts i lagrådsremissen. Mot bakgrund av regelns syfte att skydda mindre aktieägare är ändringen sakligt sett tveksam. Vad som föreslagits är dock en naturlig konsekvens av fondstyrelsernas självständiga ställning. Lagrådet anser därför att regeln kan accepteras.

Vid beräkning av röstkvot kan tillämpningssvårigheter uppstå om en fondstyrelse själv röstar för en del av sina aktier medan rösträtten för återstoden utövas av flera fackliga organisationer. I sådant fall torde rösträttsbegränsning böra bestämmas proportionellt först mellan styrelsen och de fackliga organisationerna och sedan mellan organisationerna inbördes.

Bestämmelser om jäv vid röstning på bolagsstämma finns i 9 kap. 3 § andra stycket aktiebolagslagen. Enligt lagrådsremissen föreslås den utvidgningen av jävsregeln att det röstförbud som gäller för aktieägare skall smitta av sig så att, om en fondstyrelse är jävig, rösträtt inte heller får utövas för övriga styrelsers aktier. Även om förslaget i denna del innebär en avvikelse från grundsynen att varje fondstyrelse är att betrakta som självständig aktieägare, finner lagrådet stadgandet sakligt motiverat. Det bör emellertid redaktionellt överarbetas så att det bättre stämmer överens med den föreslagna lydelsen av 9 kap. 2 § sista stycket. Lagrådet förordar följande formulering.

Om två eller flera styrelser i allmänna pensionsfonden förvaltar aktier i ett visst aktiebolag, anses varje styrelse för sig som aktieägare vid tillämpning av första och tredje styckena.

Övriga lagförslag

Förslagen lämnas utan erinran.

I redaktionellt hänseende har lagrådet utöver vad som tidigare angetts föreslagit vissa ändringar i de remitterade lagtexterna.

FINANSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-11-04

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Feldt, Leijon, Peterson, Bodström, Holmberg

Föredragande: statsrådet Feldt

Proposition om löntagarfonder

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande[1] över förslag till

1. lag om vinstdelningsskatt,
2. lag om ändring i lagen (1979:609) om allmän investeringsfond,
3. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
4. lag om ändring i lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt,
5. lag om ändring i uppbördslagen (1953:272),
6. lag om ändring i taxeringslagen (1956:623),
7. lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69),
8. lag med reglemente för allmänna pensionsfonden såvitt avser 17, 27, 28, 31 samt 34–39 §§,
9. lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385).

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

1 De remitterade förslagen

Allmänna synpunkter

Lagrådet har riktat vissa anmärkningar mot det sätt varpå ärendet beretts. För det första kritiseras att de utredningar som ligger till grund för lagrådsremissen inte varit förutsättningslösa i den meningen att de sakkunniga haft att ta ställning till om ett löntagarfondsystem bör införas eller inte. För det andra riktar lagrådet kritik mot att remissinstanserna inte varit i tillfälle att yttra sig över ett samlat förslag till löntagarfonder och för det tredje synes lagrådet instämma i flera remissinstansers uppfattning att remisstiden varit alltför kort.

För egen del vill jag med anledning av dessa synpunkter anföra följande.

Frågan om löntagarfonder har under de senaste tio åren varit föremål för en intensiv debatt och ett omfattande utredningsarbete. En stor statlig utredning arbetade under sex år och presenterade ett tiotal delbetänkan-

[1] Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 6 oktober 1983.

den. Samtliga större näringslivs- och löntagarorganisationer har behandlat frågan i rapporter, på kongresser, i studiecirklar och i rådslag. Många av landets mest framstående vetenskapsmän bland ekonomer, sociologer, statsvetare och jurister har bidragit med vetenskapliga avhandlingar och en lång rad av debattinlägg. Det torde i själva verket vara få, om ens någon ekonomisk politisk fråga, som blivit föremål för en så omfattande och förutsättningslös prövning och debatt som frågan om löntagarfonder.

Jag delar inte heller lagrådets uppfattning rörande bristen på samlat förslag vid remissbehandlingen. Fondgruppens rapport "Löntagarfonder i ATP-systemet" innehåller ett komplett förslag till ett löntagarfondsystem. Vad gäller den närmare motiveringen för och utformningen av systemets finansiering hänvisas i rapporten till den tidigare remitterade rapporten "En modell för vinstdelning". När remissinstanserna hade att ta ställning till fondgruppens förslag kunde de göra det med utgångspunkt i ett fullständigt och i detalj utformat lagförslag. Detta bekräftas också av att åtskilliga remissinstanser till mycket stor del uppehåller sig vid övergripande synpunkter avseende löntagarfondsystemet som helhet. I flera remissvar, bl.a. LO:s och SAF:s, fastslås också explicit att man kunnat ta ställning till ett sammantaget förslag till löntagarfonder.

Vad beträffar remisstidens längd är jag ense med lagrådet att det hade varit önskvärt med en något längre remisstid. Å andra sidan vill jag erinra om att löntagarfonderna utgör en väsentlig del i den samlade ekonomiska politiken för att rekonstruera och stabilisera den svenska ekonomin. En längre remisstid skulle ha medfört en ettårig försening av löntagarfondsreformen vilket allvarligt kunde ha försvagat denna politik. Mot bakgrund av den både långa och intensiva debatt- och utredningsperiod som föregått förslaget är min slutsats att den valda remisstiden – omkring tre månader – kan betecknas som godtagbar.

Vinstdelningen

Lagrådet har i sitt yttrande inte framfört någon erinran mot den föreslagna lagen om vinstdelningsskatt eller de därav föranledda ändringar i annan lagstiftning på skatteområdet (lagarna 1–7 i det remitterade förslaget). Enligt min mening finns det inte heller någon anledning att frångå de remitterade lagförslagen. Jag föreslår dock – i anslutning till synpunkter som under hand framförts av lagrådet – att 2 § första stycket, 6 § andra stycket 4 samt 10 § första och andra styckena lagen om vinstdelningsskatt justeras i språkligt hänseende. I förtydligande syfte bör vidare en uttrycklig definition av begreppet omräkningstal tas in i 7 § första stycket. Detta föranleder i sin tur vissa redaktionella ändringar i 4 § första och fjärde styckena samt 7 § andra och tredje styckena. För att undanröja missförstånd vill jag slutligen påpeka att regeln i 8 § andra stycket om avrundning av öretal blir tillämplig endast om vinstdelningsskatten skall räknas av mot utländsk skatt.

Förslaget till lag med reglemente för allmänna pensionsfonden (APR)

I anslutning till vad lagrådet har anfört om fondstyrelsernas ställning i förhållande till den statliga förvaltningsorganisationen vill jag påpeka att den personal som behövs i löntagarfondstyrelsernas kanslier arbetsrättsligt kommer att inta samma ställning som AP-fondens övriga anställda. Det innebär bl.a. att arbets- och anställningsvillkoren fastställs utan medverkan av någon statlig myndighet.

Jag föreslår – med anledning av påpekanden som lagrådet gjort – att vissa ändringar av redaktionell art görs i APR. Sålunda bör bl.a. den ändringen göras att till en ny paragraf, 42 §, överförs bestämmelserna i 17 § om att riksförsäkringsverket och riksrevisionsverket årligen skall avge utlåtande över fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas förvaltning av medel och att utlåtandena skall överlämnas till regeringen. Till följd härav bör 42 § i det remitterade förslaget betecknas som 43 §. Vidare bör som en konsekvens av lagrådets förslag beträffande 9 kap. 2 § aktiebolagslagen – vilket förslag jag, som jag strax återkommer till, anser böra godtas – vissa ändringar företas i 38 § APR.

Förslaget till lag om ändring i aktiebolagslagen

9 kap. 2 §

Som lagrådet anfört är den rättsliga utgångspunkten att AP-fonden är ägare till samtliga aktier som fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna skall förvalta, men att varje fondstyrelse är att anse som ställföreträdare för AP-fonden såvitt avser de aktier styrelsen förvaltar. Jag har samma principiella uppfattning som lagrådet om hur fondstyrelserna därför bör betraktas i olika aktiebolagsrättsliga sammanhang. I de fall där det är nödvändigt för att en fondstyrelse skall kunna uppträda som självständig ställföreträdare för AP-fonden bör styrelsen således betraktas som aktieägare.

Jag kan instämma i vad lagrådet har anfört om överförande av rösträtt på fackliga organisationer och biträder lagrådets förslag till lydelse av tredje stycket andra meningen. Begränsningen till fackliga organisationer som har medlemmar anställda vid bolaget eller dess dotterbolag bör dock kvarstå.

9 kap. 3 §

Även om 9 kap. 2 § tredje stycket andra meningen ges den av lagrådet föreslagna lydelsen, skall fortfarande gälla att en fondstyrelse, som har överlåtit rösträtt på fackliga organisationer, inte får tillsammans med organisationerna rösta för mer än en femtedel av de på bolagsstämman företrädda aktierna. Jag delar lagrådets uppfattning om hur en rösträttsbegränsning bör göras om en fondstyrelse själv röstar för en del av sina aktier och flera organisationer utövar rösträtten för återstoden.

Om en fondstyrelse är jävig enligt andra stycket förevarande paragraf, kommer enligt förslaget även andra fondstyrelser som förvaltar aktier i det berörda bolaget att vara jäviga. Lagrådet har ingen invändning mot en sådan regel men menar att den knappast är följdriktig, om varje fondstyrelse i övrigt är att betrakta som aktieägare. Även om jag som framgått delar lagrådets principiella uppfattning om hur fondstyrelserna aktiebolagsrättsligt är att betrakta, anser jag att detta synsätt inte är oförenligt med att jävsregeln tillämpas i den angivna situationen. En sådan tillämpning är enligt min mening motiverad av att de tillgångar som de olika fondstyrelserna förvaltar tillhör en gemensam förmögenhetsmassa.

Jag föreslår slutligen att det nya stycket i paragrafen omformuleras på det sätt lagrådet förordat.

2 Övriga lagförslag

I lagrådsremissen upptas – förutom de till lagrådet remitterade förslagen och resterande del av förslaget till lag med reglemente för allmänna pensionsfonden – förslag till

10. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,

11. lag om ändring i lagen (1979:648) om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för allmän tilläggspension.

Även dessa förslag bör nu föreläggas riksdagen.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta

dels de av lagrådet granskade lagförslagen med vidtagna ändringar och resterande del av förslaget till lag med reglemente för allmänna pensionsfonden,

dels övriga lagförslag.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Propositionen ... 1
Propositionens huvudsakliga innehåll ... 1
Lagförslag ... 3
1. *Lag om vinstdelningsskatt* ... 3
2. Lag om ändring i lagen (1979: 609) om allmän investeringsfond ... 7
3. Lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370) ... 9
4. Lag om ändring i lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt ... 11
5. Lag om ändring i uppbördslagen (1953: 272) ... 13
6. Lag om ändring i taxeringslagen (1956: 623) ... 15
7. Lag om ändring i skattebrottslagen (1971: 69) ... 18
8. Lag med reglemente för allmänna pensionsfonden ... 19
9. Lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring ... 28
10. Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385) ... 29
11. Lag om ändring i lagen (1979: 648) om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för tilläggspension. 30
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 6 oktober 1983 ... 31
1 Inledning ... 31
2 Allmän motivering ... 32
2.1 Bakgrund och utgångspunkter ... 32
2.1.1 Inledning ... 32
2.1.2 Ekonomisk bakgrund ... 33
2.1.3 Löntagarfondsfrågans utveckling ... 35
2.1.4 Allmänna överväganden ... 47
2.1.5 Avslutning ... 53
2.2 Vinstdelningen ... 56
2.2.1 Inledning ... 56
2.2.2 Grunddragen i vinstdelningen ... 57
2.2.3 Särskilda frågor ... 64
2.3 Organisationen ... 71
2.3.1 AP-fondens tillkomst och juridiska status ... 71
2.3.2 AP-fondens reglemente ... 71
2.3.3 Löntagarfondstyrelser i ATP-systemet ... 73
2.3.4 Reformens låsning i tiden ... 74
2.3.5 Kapitalförsörjning ... 75
2.3.6 Antalet löntagarfondstyrelser ... 76
2.3.7 Placering av medel ... 77
2.3.7.1 Löntagarfondstyrelserna ... 77
2.3.7.2 Fjärde fondstyrelsen ... 78
2.3.7.3 Särskilda placeringsregler ... 79
2.3.7.4 Avkastningskravet ... 80
2.3.8 Inflytande ... 80
2.3.8.1 Löntagarfondstyrelsernas sammansättning ... 80
2.3.8.2 Regional anknytning ... 81
2.3.8.3 Överföring av rösträtt ... 82
2.3.8.4 Utvärderingen ... 82
3 Upprättade lagförslag ... 83
4 Specialmotivering ... 84
4.1 Lagen om vinstdelningsskatt ... 84
4.2 Ändringarna i lagen om allmän investeringsfond ... 102
4.3 Ändringarna i kommunalskattelagen ... 103
4.4 Ändringarna i lagen om statlig inkomstskatt ... 105
4.5 Ändringarna i uppbördslagen m.m. ... 106

4.6 Ändringarna i taxeringslagen 107
4.7 Ändringen i skattebrottslagen 109
4.8 Lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden 110
4.9 Ändringen i lagen om allmän försäkring 125
4.10 Ändringarna i aktiebolagslagen 126
5 Hemställan 127
6 Beslut 127
Bilaga 10 De remitterade förslagen 128
Utdrag av lagrådets protokoll den 3 november 1983 142
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 4 november 1983 151

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983

Bilaga 1

SAMMANFATTNING AV VINSTDELNINGSGRUPPENS BETÄNKANDE (DS FI 1983:13)

Vi har haft till uppgift att utarbeta en modell för delning av vinster över en viss nivå.

Vårt arbete har i första hand inriktats på att bestämma det underlag som vinstdelningen skall beräknas på. Våra slutsatser bör vara av intresse vid utformningen av både frivilliga och obligatoriska system för vinstdelning.

Direktiven tar sikte på ett obligatoriskt vinstdelningssystem. Vi har funnit att ett sådant system bör omfatta aktiebolag, ekonomiska föreningar, sparbanker och ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter. Underlaget för vinstdelningen bör bestämmas av taxeringsnämnden i samband med den årliga inkomsttaxeringen.

Vi menar att det vinstmått som används i vinstdelningssystemet skall spegla det "verkliga" resultatet av verksamheten efter det att inkomstskatten är betald. Vi har dock ansett det rimligt att företagen får göra avsättning till investeringsfond innan vinstdelningsberäkningen görs.

Vinstdelningen skall endast träffa vinster över en viss nivå. I vårt förslag undantas därför mindre vinster genom ett fribelopp. Fribeloppet är antingen 500 000 kr. eller 6 % av den utbetalda lönesumman. Företaget får alltså välja mellan det fasta och det lönebaserade fribeloppet. I det här sammanhanget betraktas närstående företag (inom en koncern e.d.) som ett företag.

Den principiella uppbyggnaden av vinstdelningsunderlaget är alltså

"Verklig vinst"
./. avsättning till investeringsfond
./. årets skattekostnad
./. fribelopp
= vinstdelningsunderlag

Vi har utgått från att vinstdelningsavgiften skall vara 20 % av underlaget och att avgiften skall vara avdragsgill vid inkomsttaxeringen.

För att komma fram till företagets "verkliga vinst" föreslår vi en beräkning i två steg. I det första steget definieras ett nominellt resultat. I det andra steget rensar vi detta resultat från inflationseffekter och kommer fram till ett realt resultat.

Det första steget - nominellt resultat

Utgångspunkten för vinstberäkningen är företagets deklaration. Av praktiska skäl är det inte möjligt att utgå från företagets vinst före skattemässiga avdrag. Därför måste man starta med den statligt beskattningsbara inkomsten och lägga till de poster som skall ingå i det nominella resultatet. Följande justeringar görs:

+ Kommunalskatteavdraget. Företagen får vid den statliga taxeringen dra av fjolårets kommunalskatt. Denna avdragspost skall återläggas.

+ Förlustavdrag. Detta avdrag hänför sig till tidigare års förluster.

+ Stimulansavdrag. Dessa avdrag medges vid taxeringen och syftar till att stimulera företagens investeringar, forskning och anskaffning av riskkapital (investerings-, forsknings-, exportkredit- samt s.k. Annellavdrag och avdrag för aktieutdelning i icke börsnoterade företag).

+ Förändring av lagerreserv o.d. Företagen medges under vissa förutsättningar avdrag för ökning av sin lagerreserv. Även sådana avdrag skall återläggas. I konsekvens härmed får företaget dra ifrån eventuell minskning av lagerreserven. På samma sätt behandlas förändringar av liknande reserver, t.ex. resultatutjämningsfond.

Som nämnts återläggs däremot inte avsättning till investeringsfond (och andra liknande fonder).

Det andra steget - realt resultat

Vinster mäts normalt i nominella termer. Inflationens verkningar beaktas inte. Vårt förslag bygger på att endast reala vinster skall bli föremål för vinstdelning. Detta förutsätter att den nominella vinsten kan räknas om till en real vinst. Omräkningen tar sikte på lager, anläggningar (byggnader, markanläggningar, maskiner och inventarier), monetära tillgångar (kassa, banktillgodohavanden, fordringar) samt skulder.

Av praktiska skäl görs omräkningen enligt vissa schabloner. I flertalet fall är dessa schabloner fördelaktiga för företaget.

Följande justeringar skall göras.

Lager. I ett realt vinstdelningssystem bör en försäljning av lagertillgångar inte träffas av avgift om värdet av lagret bara har ökat i takt med inflationen. Därför medges ett avdrag som svarar mot årets inflationseffekt på det ingående lagrets värde (inkl. lagerreserv).

Anläggningar. Med ett realt synsätt blir avskrivningar som beräknas på historiska anskaffningsvärden för små. Därför medges ett extra avdrag som gör att de sammantagna avskrivningarna svarar mot återanskaffningsvärdet. För inventarier (inkl. maskiner) är avdraget schablonmässigt beräknat som årets inflationseffekt på det ingående värdet av inventarier.

Monetära tillgångar. I en inflationsekonomi är 100 kr. i kassan inte lika mycket värda i slutet av året som i början. Företagen får alltså en real urholkning av sina monetära tillgångar. Därför medges ett avdrag som svarar mot årets inflationseffekt på de ingående monetära tillgångarna (årets nyemissioner och positivt nominellt resultat räknas också in i de monetära tillgångarna).

Skulder. Vid inflation är en skuld på 100 kr. vid årets slut mindre betungande än vid årets början. Därför skall årets inflationseffekt på de ingående skulderna läggas till.

BERÄKNINGSSCHEMA, VINSTDELNING

	Statligt beskattningsbar inkomst	
+	Skattemässiga avdrag (kommunalskatte-, förlust-, investerings-, forsknings-, exportkredit- samt Annell- och andra utdelningsavdrag).	
+	Avsättning till lagerreserv, resultatutjämnings-fond o.d. (minuspost om reserven minskats).	Steg 1
-	Årets beräknade skatt, statlig och kommunal.	
=	NOMINELLT RESULTAT	
-	Årets inflationstal multiplicerat med vissa tillgångar (monetära tillgångar, lager, maskiner och inventarier vid årets början) samt årets nominella resultat och nyemitterat kapital.	
-	Extra inflationsavskrivning på byggnader och markanläggningar.	Steg 2
+	Årets inflationstal multiplicerat med skulderna vid årets början (inkl. investeringsfond).	
=	REALT RESULTAT	
-	Fribelopp (6 % av lönesumman alt. 500 000 kr).	Steg 3
=	AVGIFTSUNDERLAG	

Vinstdelningsavgift utgår med 20 % av avgiftsunderlaget.
Avgiften är avdragsgill vid nästa års inkomsttaxering

Behandling av vissa specialproblem

Vi har ägnat särskild uppmärksamhet åt frågan om vinstutjämning mellan olika år och mellan olika företag inom samma koncern. De administrativa skälen talar enligt vår uppfattning starkt mot att införa några särskilda utjämningsregler. Vi har därför avstått från nya regler av detta slag. I stället har vi tagit fasta på vissa av de möjligheter till utjämning som finns i dagens inkomstskattesystem. I vår modell godtas avsättningar till investeringsfond. Det avsatta beloppet skall alltså inte återföras vid beräkning av avgiftsunderlaget. Detsamma gäller för s.k. överavskrivningar på inventarier. Genom att utnyttja investeringsfondssystemet och variera inventarieavskrivningarna kan företagen i stor utsträckning jämna ut vinsterna över åren. Önskemålen om utjämning inom koncerner tillgodoses i huvudsak genom att skattereglerna om koncernbidrag accepteras också i vinstdelningssystemet.

I direktiven har förutsatts att särskild hänsyn skall tas till expanderande företag med liten kapitalbas. De expanderande företagens intressen tillgodoses också på flera sätt i förslaget. Det fasta fribeloppet om 500 000 kr. är betydelsefullt liksom möjligheten att nedbringa underlaget för vinstdelningen genom investeringsfondsavsättningar och överavskrivningar på inventarier. Det kan också nämnas att inflationskorrigeringen för inventarier har fått en generös utformning och att årets nominella resultat får räknas med vid inflationskorrigeringen för monetära tillgångar.

Den praktiska hanteringen

Det medför naturligtvis problem att introducera ett realt vinstmått. Även om principerna bakom förslaget omfattas av de flesta kan förslaget uppfattas som "annorlunda".

I sina detaljer kan förslaget framstå som svårtillgängligt. Vi har dock försökt utforma reglerna så att den praktiska hanteringen inte skall leda till ett omfattande merarbete för företagen och skatteadministrationen.

Den omständigheten att det kan vara svårt att förstå tekniken för att räkna om det nominella resultatet behöver inte innebära att själva utförandet av inflationskorrigeringarna är besvärligt. Av det tiotal justeringsposter som normalt blir aktuella kan ungefär hälften hämtas direkt ur deklarationen. Flertalet av de övriga kan fås genom att multiplicera en siffra i bokslutet med det för året gällande inflationstalet. Därtill kommer att byggnadsavskrivningarna i deklarationen skall räknas upp med index. Enligt vårt blankettförslag behöver dock flertalet företag inte utföra denna korrigering.

Vi har bedömt att vinstdelningsberäkningen i nästan alla små och medelstora företag skall kunna utföras inom en tidsram om 10 minuter - 1 timme.

Vi har också bett riksskatteverket att överslagsvis beräkna belastningen för skatteadministrationen. Enligt beräkningarna kommer ungefär 15

manår att krävas för granskningsverksamheten. Beräkningarna bygger bl.a. på att ungefär 5 000 företag kommer att påföras vinstdelningsavgift.

Vad slutligen gäller den föreslagna lagen om vinstdelningsavgift har det inte varit möjligt att hålla den helt kort. Den har dock kunnat hållas inom rimliga gränser - 10 paragrafer och fem sidor - tack vare att vi utnyttjat nuvarande skattemässiga begrepp och undvikit att införa något nytt reserverings- eller utjämningsinstrument.

Bilaga 2

VINSTDELNINGSGRUPPENS FÖRFATTNINGSFÖRSLAG

1 Förslag till
Lag om vinstdelningsavgift

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Svenskt aktiebolag, svensk ekonomisk förening, svensk sparbank och svensk ömsesidig skadeförsäkringsanstalt skall erlägga vinstdelningsavgift enligt denna lag. Avgift skall dock inte erläggas av livförsäkringsanstalt och inte heller av bostadsföretag som avses i 24 § 3 mom. kommunalskattelagen (1928:370) eller av företag som enligt 53 § 1 mom. första stycket d nämnda lag är skattskyldiga endast för inkomst av fastighet.

Vinstdelningsavgift som påförts ett företag året före taxeringsåret är avdragsgill vid taxeringen till statlig och kommunal inkomstskatt.

2 § Vinstdelningsavgiften är 20 procent av avgiftsunderlaget. Avgiftsunderlaget är företagets reala vinst till den del vinsten överstiger fribeloppet.

Fribeloppet är 6 procent av företagets lönekostnader eller - om företaget så önskar - 500 000 kronor (fast fribelopp). Företag mellan vilka intressegemenskap råder (moder- och dotterföretag eller företag under i huvudsak gemensam ledning) får dock tillsammans tillgodoräknas högst ett fast fribelopp. Det fasta fribeloppet skall i första hand tillgodoräknas det företag inom gruppen som har den största reala vinsten såvida inte yrkande framställs om att fördelningen skall ske på annat sätt. Har det lönebaserade fribeloppet utnyttjats bortfaller rätten till fast fribelopp för övriga företag inom gruppen.

Med real vinst avses företagets nominella resultat sedan detta minskats med inflationsavdrag för företagets byggnader, markanläggningar, inventarier och lager samt justerats med

hänsyn till inflationseffekter på företagets monetära tillgångar och skulder.

3 § Det nominella resultatet är företagets beskattningsbara inkomst eller beräknade förlust vid taxeringen till statlig inkomstskatt sedan detta belopp minskats med beskattningsårets inkomstskatt samt, i den mån inkomsten eller förlusten påverkats av nedan angivna poster,

1. ökats med påförd kommunalskatt,
2. minskats med restituerad, avkortad eller avskriven kommunalskatt,
3. ökats med avdrag för tidigare års förlust,
4. ökats med avdrag för aktieutdelning,
5. ökats med investeringsavdrag, särskilt forskningsavdrag och exportkreditavdrag,
6. ökats med belopp varmed lagerreserv, resultatutjämningsfond eller annan liknande reserv ökat samt
7. minskats med belopp varmed lagerreserv, resultatutjämningsfond eller annan liknande reserv minskat.

Med beskattningsårets inkomstskatt avses företagets statliga och kommunala inkomstskatt för beskattningsåret.

4 § Inflationsavdraget för inventarier är inventariernas skattemässiga restvärde vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal. Med inventarier avses tillgångar som behandlas enligt bestämmelserna i punkterna 3-6 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen (1928:370).

Inflationsavdraget för byggnader utgör skillnaden mellan realt beräknade värdeminsknings- och utrangeringsavdrag och de avdrag för byggnader som företaget tillgodoräknats enligt punkt 3 av anvisningarna till 22 §, punkterna 2 a och 4 av anvisningarna till 25 § och punkt 7 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen. Vid beräkning av de reala avdragen skall byggnadens anskaffningsvärde och - i förekommande fall - tidigare medgivna avdrag räknas om med hänsyn till den

allmänna prisutvecklingen från det beskattningsår då byggnaden anskaffades.

Inflationsavdrag för markanläggningar utgör skillnaden mellan realt beräknade avdrag och de avdrag för markanläggningar som företaget tillgodoräknats enligt punkt 4 av anvisningarna till 22 § och punkt 16 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen. Vid beräkning av de reala avdragen skall anläggningens anskaffningsvärde och - i förekommande fall - tidigare medgivna avdrag räknas om med hänsyn till den allmänna prisutvecklingen från det beskattningsår då anläggningen anskaffades.

Inflationsavdrag enligt denna paragraf medges inte i fråga om egendom som utgör omsättningstillgång i rörelse.

Kommunalskattelagens regler om avdrag för byggnader och markanläggningar gäller, i den mån annat inte uttryckligen föreskrivits, vid beräkning av reala avdrag för dessa tillgångar.

5 § Inflationsavdraget för lager utgör lagrets värde vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal. Med lagrets värde avses det belopp varmed lagret och liknande omsättningstillgångar tagits upp i räkenskaperna före avsättning till lagerreserv och liknande reserv.

Inflationsavdrag enligt första stycket medges inte i fråga om lager av obligationer, lånefordringar och andra monetära tillgångar. Sådana tillgångar skall, oavsett om de utgör omsättningstillgångar eller inte, beaktas vid tillämpningen av 6 §.

6 § Vid beräkning av den reala vinsten skall det nominella resultatet

1. ökas med ett belopp motsvarande företagets monetära skulder vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal och

2. minskas med ett belopp motsvarande företagets monetära

tillgångar vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal.

De monetära skulderna är

1. växel-, leverantörs- och skatteskulder,
2. upplupna kostnader och förutbetalda intäkter,
3. förskott från kunder,
4. avsatt till pensioner,
5. avsättningar till investeringsfond enligt lagen (1979:609) om allmän investeringsfond och annan liknande fond samt
6. övriga skulder.

Som monetär skuld räknas belopp som under beskattningsåret utskiftats till företagets ägare.

De monetära tillgångarna är

1. kassa- och banktillgodohavanden,
2. obligationer, lånefordringar och liknande tillgångar,
3. växelfordringar och kundfordringar,
4. förutbetalda kostnader och upplupna intäkter,
5. förskott till leverantörer,
6. värdet av inte färdigställda byggnader, markanläggningar och inventarier samt
7. övriga fordringar.

Som monetär tillgång räknas beskattningsårets nominella resultat om det är positivt samt vad företaget uppburit under beskattningsåret för aktier som utgetts i samband med ökning av företagets aktiekapital. Råder intressegemenskap mellan ett företag som erlagt betalning för utgivna aktier och det företag som ökat sitt aktiekapital skall det erlagda beloppet dock inte räknas som monetär tillgång.

De monetära skulderna får inte tas upp till lägre värde och de monetära tillgångarna får inte tas upp till högre värde än vad de tagits upp vid räkenskapsårets ingång.

7 § Beräkningen av den allmänna prisutvecklingen sker med ledning av en på konsumentprisindex grundad indexserie. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer fastställ-

ler årligen omräkningstal enligt 4 § och inflationstal enligt 5 och 6 §§.

Vid beräkning av omräkningstal och inflationstal skall även ett brutet räkenskapsår anses sammanfalla med året närmast före taxeringsåret. Omfattar beskattningsåret annan tid än tolv månader eller taxeras företaget för mer än ett beskattningsår skall dock inflationstalet justeras så att det per månad motsvarar en tolftedel av det för helår fastställda talet. Motsvarande justering skall göras vid beräkning av fast grundavdrag.

8 § Beteckningar som används i kommunalskattelagen (1928: 370) och lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt har samma betydelse i denna lag om inte annat anges eller framgår av sammanhanget.

9 § Ett företag är skyldigt att i sin självdeklaration lämna uppgifter till ledning för beräkning av vinstdelningsavgift. Uppgifterna skall lämnas på blankett enligt formulär som fastställs av riksskatteverket.

10 § Bestämmelserna i taxeringslagen (1956:623) om taxering för inkomst och förmögenhet skall gälla i fråga om underlaget för vinstdelningsavgiften. I fråga om debitering och uppbörd av avgiften gäller bestämmelserna i uppbördslagen (1953: 272).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången vid 1985 års taxering. Därvid iakttas följande.

1. I fråga om företag vars räkenskapsår till ledning för 1985 års taxering börjar tidigare än den 1 september 1983, skall lagen tillämpas från och med 1986 års taxering.

2. Vid omräkning enligt 4 § skall byggnader och markanläggningar, som anskaffats före ingången av år 1973, anses anskaffade år 1973.

2 Förslag till Lag om ändring i lagen (1979:609) om allmän investeringsfond

Härigenom föreskrivs att 1, 2 och 4 §§ lagen (1979:609) om allmän investeringsfond skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
1 §[1]	
Vid beräkning av nettointäkt av jordbruksfastighet eller av rörelse enligt kommunalskattelagen (1928:370) och lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt har svenskt aktiebolag, svensk ekonomisk förening och svensk sparbank rätt till avdrag enligt denna lag för belopp som i räkenskaperna har avsatts till allmän investeringsfond. Sparbank får i balansräkningen ta upp allmän investeringsfond under benämningen investeringskonto.	Vid beräkning av nettointäkt av fastighet eller av rörelse enligt kommunalskattelagen (1928:370) och lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt har svenskt aktiebolag, svensk ekonomisk förening, svensk sparbank och svensk ömsesidig skadeförsäkringsanstalt rätt till avdrag enligt denna lag för belopp som i räkenskaperna har avsatts till allmän investeringsfond. Sparbank får i balansräkningen ta upp allmän investeringsfond under benämningen investeringskonto. Bostadsföretag som avses i 24 § 3 mom. kommunalskattelagen kan inte få avdrag för avsättning till investeringsfond.

Ett företag kan för visst beskattningsår inte få avdrag för avsättning till allmän investeringsfond i mer än en förvärvskälla.

[1] Senaste lydelse 1981:299.

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse

2 §[2]

Avdrag för avsättning till allmän investeringsfond medges med högst hälften av den justerade årsvinsten. Med justerad årsvinst avses årsvinsten enligt fastställd balansräkning sedan årsvinsten, i den mån den påverkats av nedan angivna poster,

a) ökats med erlagda eller beräknade allmänna svenska skatter,	a) ökats med erlagd eller beräknad allmän svensk skatt eller avgift enligt lagen (1983:000) om vinstdelningsavgift,

b) ökats med belopp som har avsatts till allmän investeringsfond och annan liknande fond,

c) ökats med belopp som har donerats till allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål,

d) minskats med restituerade allmänna svenska skatter,	d) minskats med restituerad allmän svensk skatt eller vinstdelningsvgift,

e) minskats med belopp som enligt 6 § har återförts från lagerinvesteringskonto jämte tillägg på sådant belopp samt

f) justerats med belopp som har föranlett ändring av årsvinsten på grund av överföring av allmän investeringsfond enligt 13 §.

Har belopp på lagerinvesteringskonto återförts till beskattning medges, utöver vad som följer av första stycket, avdrag för avsättning till allmän investeringsfond med högst belopp som svarar mot det återförda beloppet, i förekommande fall ökat med tillägg på det återförda beloppet.

4 §[3]

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk kan besluta att allmän investeringsfond skall eller får

[2]Senaste lydelse 1981:299.

[3]Lydelse enligt prop. 1982/83:113.

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
tas i anspråk för ändamål som avses i 5 § första stycket. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk kan vidare besluta att belopp som framdeles avsätts till allmän investeringsfond får tas i anspråk. Beslut som nu sagts får avse endast den tid och skall förses med de villkor i övrigt som läget på arbetsmarknaden eller andra förhållanden motiverar. Beslut kan gälla samtliga företag, företag av viss beskaffenhet eller visst eller vissa företag.	
Allmän investeringsfond som har avsätts i viss förvärvskälla får tas i anspråk i samma förvärvskälla eller i annan förvärvskälla inom inkomstslagen jordbruksfastighet och rörelse. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk kan dock, om särskilda skäl föreligger, medge att allmän investeringsfond tas i anspråk i förvärvskälla i inkomstslaget annan fastighet.	Allmän investeringsfond som har avsatts i viss förvärvskälla får tas i anspråk i samma förvärvskälla eller i annan förvärvskälla inom inkomstslagen jordbruksfastighet och rörelse. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk kan dock, om särskilda skäl föreligger, medge att allmän investeringsfond tas i anspråk i annan förvärvskälla än nu sagts.

Företag, som ansöker om att ta allmän investeringsfond i anspråk, skall ha berett berörda arbetstagarorganisationer tillfälle att avge yttrande över ansökningen. Saknas sådana organisationer, skall i stället de anställda på lämpligt sätt beredas tillfälle att avge yttrande. Yttrandena skall fogas till ansökningen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången vid 1985 års taxering. Äldre bestämmelser tillämpas dock i fråga om räkenskapsår som påbörjats före den 1 september 1983.

3 Förslag till Lag om ändring i uppbördslagen (1953:272)

Härigenom föreskrivs att 1 §, 3 § 1 mom. och 27 § 1 mom. uppbördslagen (1953:272)[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
1 §[2]	
Med skatt förstås i denna lag, om inte annat anges, statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, utskiftningsskatt, ersättningsskatt, kommunal inkomstskatt, skogsvårdsavgift, egenavgifter enligt lagen (1981:691) om socialavgifter, hyreshusavgift, skattetillägg och förseningsavgift enligt taxeringslagen (1956:623) samt annuitet på avdikningslån.	Med skatt förstås i denna lag, om inte annat anges, statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, utskiftningsskatt, ersättningsskatt, kommunal inkomstskatt, skogsvårdsavgift, avgift enligt lagen (1983:000) om vinstdelningsavgift, egenavgifter enligt lagen (1981:691) om socialavgifter, hyreshusavgift, skattetillägg och förseningsavgift enligt taxeringslagen (1956:623) samt annuitet på avdikningslån.

Regeringen får, om särskilda omständigheter föranleder det, föreskriva att i samband med uppbörden av skatt skall uppbäras även andra avgifter än sådana som anges i första stycket. Har sådan föreskrift meddelats skall, om inte annat anges, vad i denna lag stadgas angående skatt tillämpas beträffande den avgift som avses med föreskriften.

[1] Lagen omtryckt 1972:75.
Senaste lydelse av lagens rubrik 1974:771.
[2] Senaste lydelse 1982:1196.

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
3 §	
1 mom.[3] I den omfattning nedan anges skall skattskyldig betala preliminär skatt med belopp, vilket så nära som möjligt kan antas motsvara i den slutliga skatten ingående statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, egenavgifter, kommunal inkomstskatt, skogsvårdsavgift och hyreshusavgift.	1 mom. I den omfattning nedan anges skall skattskyldig betala preliminär skatt med belopp, vilket så nära som möjligt kan antas motsvara i den slutliga skatten ingående statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, vinstdelningsavgift, egenavgifter, kommunal inkomstskatt, skogsvårdsavgift och hyreshusavgift.
27 §	
1 mom.[4] Vid debitering av slutlig skatt skall iakttas:	
att kommunal inkomstskatt uträknas med ledning av den skattesats som för inkomståret gäller i beskattningsorten;	
att kommunal inkomstskatt uträknas i en post, varvid skattebeloppet vid öretal över 50 avrundas uppåt och vid annat öretal avrundas nedåt till helt krontal;	
att skogsvårdsavgift uträknas enligt bestämmelserna i 1 § lagen (1946:324) om skogsvårdsavgift;	
att hyreshusavgift uträknas enligt bestämmelserna i lagen (1982:1194) om hyreshusavgift;	
	att vinstdelningsavgift uträknas enligt bestämmelserna i lagen (1983:000) om vinstdelningsavgift, varvid öretal bortfaller;

[3] Senaste lydelse 1982:1196.
[4] Senaste lydelse 1982:1196.

Nuvarande lydelse Föreslagen lydelse

att kommunal inkomstskatt debiteras med belopp som har uträknats av lokal skattemyndighet i det fögderi där beskattningsorten är belägen;

att egenavgifter debiteras med ledning av bestämmelserna i lagen (1981:691) om socialavgifter på grundval av uppgifter om försäkringsförhållanden som har lämnats av den allmänna försäkringskassan, varvid öretal bortfaller; samt

att i 1 § nämnd annuitet eller, om skattskyldig har att erlägga flera sådana annuiteter, summan av dessa påförs i helt antal kronor, varvid öretal bortfaller.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången i fråga om preliminär skatt för år 1984 och debitering av slutlig skatt på grund av 1985 års taxering.

Bilaga 3

SAMMANFATTNING AV PLACERINGSUTREDNINGENS BETÄNKANDE (SOU 1983:44)

Placeringsutredningen har haft två huvuduppgifter. För det första skall utredningen analysera utformningen av det avkastningskrav, som utifrån kan åläggas en institutionell placerare på aktiemarknaden. För det andra har utredningen haft som uppgift att ge ett underlag till riktlinjer för placeringspolitiken.

Kapitel 1

I kapitel 1 fastlägger utredningen i anslutning till direktiven en del kompletterande förutsättningar för sitt arbete. Utredningen tar dock inte ställning för eller emot ett system med fonder utan ser sin diskussion av avkastningskrav och riktlinjer för placeringspolitiken som rent teknisk. Det ankommer på andra att göra den politiska värderingen av ett fondsystem.

Som en första förutsättning antas placeringsvolymen hos en enskild placerare vara liten i förhållande till marknadens storlek. Förutsättningen innebär att den enskilde placeraren inte ensam kan påverka den allmänna kursutvecklingen på aktiemarknaden.

Mellan placeringspolitiken och den organisatoriska utformningen av ett eventuellt fondsystem finns ett ömsesidigt samband. Utredningen har i denna fråga som en förutsättning antagit att uppdraget till den enskilde placeraren kan härledas ur intresset för en långsiktigt god avkastning. Förutsättningen innebär att ekonomisk till-

växt antas vara ett centralt mål för placerarens huvudmän.

I utredningens direktiv förutsätts den institutionelle placeraren ha en evig placeringshorisont. Utredningen tolkar detta som att de medel som ursprungligen placerats på aktiemarknaden skall stanna där, men där aktieportföljens utseende kan variera över tiden. Vidare antas den evige placeraren skilja sig från övriga aktörer på aktiemarknaden genom att man har ett mer långsiktigt perspektiv vid såväl ny- som omplaceringar. Denna långsiktighet antas innebära att den evige placeraren i högre grad än andra skall se till den långsiktiga utdelningstillväxten och mindre till värdetillväxten i ett kortare tidsperspektiv.

Direktiven talar entydigt för att utredningen skall begränsa sin analys till rollen som kapitalplacerare. Placerarens ägarroll analyseras ej.

I enlighet med direktiven koncentrerar utredningen sitt intresse på avkastningen som placeringskriterium. Innebörden för placeringspolitiken av kompletterande kriterier behandlas ej. Det ligger också utanför utredningens uppdrag att analysera den samhällsekonomiska innebörden i en eventuell sektorsavgränsning av placeringarna.

Utredningen förutsätter slutligen, utifrån ett grundläggande krav på marknadsmässighet i aktieplaceringarna, att placeraren har möjlighet att i

ett mer kortsiktigt tidsperspektiv hålla vissa medel i likvid form.

Kapitel 2

I kapitel 2 behandlar utredningen olika modeller för det avkastningskrav, som huvudmännen skall ställa på den institutionelle placeraren. Ett avkastningskrav uttrycker principiellt enskilda individers, individgruppers eller hela samhällets värdering av inkomster i dag jämfört med inkomster i framtiden. Avkastningskraven på aktiemarknaden manifesteras i normala fall för aktieförvaltare och företag dels genom köp- och säljbeslut på marknaden, dels genom att olika ägargrupper meddelar sina krav genom "direkta uttalanden" på bolagsstämmor, genom styrelserepresentation och vid andra kontakter med företagsledningarna. Den första metoden -- genom köp- och säljbeslut -- är därvid det vanliga sättet för ägarna att signalera sina krav på avkastning.

Genom köp- och säljbeslut kan ägarna påverka aktieförvaltande institutioner genom att förnya eller att ta tillbaka uppdraget. Med denna förutsättning finns inget direkt behov av något utifrån formaliserat placeringsreglemente med kvantitativt preciserade avkastningskrav.

För den typ av placerare utredningen behandlar är inte ovanstående förutsättning uppfylld. Utredningen antar här att placerarens huvudmän på kort

sikt endast i begränsad omfattning -- eller inte alls -- kommer att låta kapitaltilldelningen bli beroende av resultatet av placeringsverksamheten. Därigenom uppstår behov av placeringsreglementen och preciserade avkastningskrav.

För att nivåmässigt kunna fixera ett avkastningskrav i reala termer väljer utredningen en samhällsekonomisk utgångspunkt. Över längre tidsperioder under de senaste 100 åren har funnits en god överensstämmelse mellan räntenivån -- mätt som den långa realräntan -- och tillväxttakten i den svenska ekonomin.

Denna observation sätts i relation till vissa resultat i modern, ekonomisk forskning, där man inom ramen för visserligen starkt förenklade modeller visat att välfärden i samhället tenderar att bli den största möjliga då det råder en överensstämmelse mellan realränta och tillväxttakt i ekonomin. Denna s.k. "gyllene regel" ger ytterligare en utgångspunkt för att nivåmässigt fixera ett avkastningskrav.

I enlighet med den "gyllene regeln" bör avkastningskravet fixeras mot bakgrund av de bedömningar man i dag kan göra av den långsiktiga framtida tillväxttakten i svensk ekonomi. Den senare är i sin tur bestämd av arbetskraftstillväxten och den tekniska utvecklingen. Utredningen föreslår efter att ha gjort bedömningar av dessa faktorer att placeraren åläggs ett realt avkastningskrav om 3 %.

För ovanstående nivå på avkastningskravet talar även den genomgång, som utredningen gjort av de avkastningskrav som kapitalplacerande institutioner som fjärde AP-fonden, Skandia och SPP arbetar med.

Enligt direktiven skall utredningen pröva en koppling av avkastningskravet till en eller annan obligationsränta. Utredningen avvisar emellertid en sådan koppling. Visserligen kan under ideala förhållanden realräntan på långa obligationer komma att överensstämma med den långsiktiga tillväxttakten i ekonomin. Dessa ideala förhållanden är emellertid inte för handen, bl.a. beroende på trögheter i ränteanpassningen vid varierande inflationstakter. Den reala obligationsräntan utgör därför en dålig mätare på det reala avkastningskrav, som man enligt den "gyllene regeln" skall ställa på en kapitalplacerare.

Utredningen föreslår i stället följande, mer direkta lösning. De medel placeraren tilldelas omräknas löpande med förändringen i konsumentprisindex. På dessa inflationsjusterade medel ställs ett avkastningskrav om 3 %.

Utredningen föreslår att ovanstående reala avkastningskrav utformas som ett flödeskrav, som ett krav på betalningar till huvudmännen. Placeraren skall varje år till huvudmännen inleverera ett belopp, svarande mot 3 % av det inflationsjusterade kapitalet.

Enligt utredningen kan det reala avkastningskravets utformning som ett flödeskrav motiveras ur styrsynpunkt. Ett krav på placeraren att årligen leverera in en i reala termer definierad avkastning till huvudmännen bör bli ett väsentligt inslag i de senares övervakning och granskning av placeraren. Det är därvid av stor vikt att det fixerade flödeskravet tillämpas konsekvent, särskilt om medelstilldelningen enbart i begränsad omfattning kommer att bli resultatberoende.

En förändring av det reala avkastningskravet om 3 % bör vidtas först om det framkommer avgörande indikationer på att de långsiktiga tillväxtbetingelserna förändrats i en eller annan riktning.

Utredningen framhåller avslutningsvis i kapitel 2 -- utan att föreslå några rutiner -- att redovisningen av placerarens resultat måste utformas på ett enkelt och enhetligt sätt. Därigenom ges förutsättningar för en bred diskussion, där resultaten för olika placerare kan jämföras. Man bör därvid söka finna metoder, som tillåter jämförelser över längre tidsperioder. Resultatet ett enstaka år -- mätt genom totalavkastningen på gjorda placeringar -- för en långsiktig placerare, kan inte tillmätas någon större vikt, då detta starkt kan påverkas av kortsiktiga kursförändringar på aktiemarknaden.

Kapitel 3

Utredningen behandlar i kapitel 3 placeringspolitiska riktlinjer för en långsiktig placerare på aktiemarknaden. De rekommendationer utredningen ger är därvid av ett förhållandevis allmänt slag. Detta beror på att huvudmännen i ett reglemente enbart kan ange vissa förutsättningar för placeringsverksamheten, dels i form av ett avkastningskrav, dels genom allmänna anvisningar vad gäller bedömningar av företag och de risker som är förbundna med aktieplaceringar.

Utredningen anser inte att det finns några enkla tumregler som kan tillämpas, varken när det gäller att översätta det externa avkastningskravet till ett internt krav, som skall användas i den löpande placeringsverksamheten, eller när det gäller värderingen av företag. Det åligger den enskilde placeraren att genom egna bedömningar av företag och branscher aktivt inhämta sådan information att man kan uppfylla placeringsreglementets bestämmelser.

Utredningen redovisar olika metoder att värdera företag. För en långsiktig placerare är det naturligt att utnyttja sådana värderingsmodeller, som tar hänsyn till företagens långsiktiga utdelningstillväxt. Dessa modeller har visserligen en del svagheter, men de kan vara användbara hjälpmedel, när placeraren jämför sin egen värdering

av ett visst företag med den övriga marknadens bedömningar.

Utredningen redovisar vidare vissa allmänna principer för riskbedömningar, där huvudslutsatsen är att placeraren i sitt val av aktier måste bedöma, inte enbart den osäkerhet, som är förknippad med ett enskilt företags framtida utdelningsströmmar. Han måste därutöver ta hänsyn till hur den totala risken -- osäkerheten i den framtida avkastningen på placerarens samlade tillgångar -- påverkas av att man förvärvar en viss aktie. De riskpremier, som placeraren skall arbeta med, kommer därvid att variera beroende på vilken typ av företag det är fråga om.

Enligt utredningens mening får det yttre kravet om 3 % uppfattas som ett minimikrav. I normalfallet skall den förväntade avkastningen på en aktieplacering överstiga detta minimikrav. I det fall placeraren bedömer det totala riskinnehållet i sina samlade tillgångar som för stort, kan placeringar med en lägre avkastning än det externa kravet medges om den totala risken därmed reduceras. Så kan ske om placeraren förvärvar aktier, på vilka avkastningen på lång sikt kan förväntas variera "mot" avkastningen på övriga aktier. Det bör dock noteras att i praktiken är möjligheten att finna sådana "motkonjunkturella" placeringar starkt begränsade.

Utredningen anser det motiverat att man i ett placeringsreglemente anger ett allmänt krav på riskspridning. I praktiken kan placeraren upp-

fylla detta krav på olika sätt, exempelvis genom att sprida aktieinnehavet på olika branscher. Det är emellertid inte meningsfullt att söka ange metoder för detta i ett reglemente.

Utredningen har vidare diskuterat på vilket sätt en långsiktig placerare i sitt beteende kan komma att avvika från övriga aktörer på marknaden. Enligt utredningen bör kravet på långsiktighet tolkas som att tekniskt motiverade värdeförändringar på aktier och tillfälliga justeringar av lönsamhetsförväntningar inte skall motivera omplaceringar. Detta utesluter inte att en långsiktig placerare gör korta omplaceringar under förutsättning att de senare svarar mot de bedömningar man gör av företagens långsiktiga utdelningstillväxt.

Utredningen utgår från att placeraren skall ha rätt att hålla vissa medel i likvid form. Ett tvång att omedelbart placera tilldelade medel i aktier kan leda till oönskade tekniska effekter på kurserna, som därmed kan komma att variera på ett sätt som inte svarar mot företagens långsiktiga utvecklingsmöjligheter.

Utredningen menar i detta sammanhang att det å andra sidan inte är önskvärt att placeraren försätts i situationer, där man tvingas till en mycket omfattande likviditetsförvaltning. Detta kan inträffa under perioder, när man bedömer det omöjligt att uppfylla det yttre avkastningskravet genom placeringar i aktier. Utredningen föreslår därför att huvudmännen i stället för automatisk

tilldelning av medel ger placeraren rätt att efter egna bedömningar och inom en viss ram rekvirera medel.

Om tilldelningen utformas som en rekvisitionsrätt kommer likviditeten att ligga på en nivå, som svarar mot placerarens behov. Detta behov bestäms av kravet att årligen inleverera medel till huvudmännen och av att man måste ha en viss placeringsberedskap. Utredningen anser här att det inte finns något behov av att kvantitativt reglera likviditetens omfattning; tvärtom skulle sådana regler kunna leda till stelheter och negativa effekter på kursbildningen.

Utredningen anser vidare att placeraren bör ha relativt vida möjligheter när det gäller vilka typer av likvida placeringar som skall göras.

Avslutningsvis noterar utredningen att även om den enskilde placeraren är liten i förhållande till hela aktiemarknadens storlek och även om kravet på riskspridning är uppfyllt, kan placeraren i princip bli stor ägare i ett enstaka företag. Som tidigare har framhållits har utredningen i enlighet med direktiven valt att inte analysera placerarens ägarroll. Utan att frångå denna förutsättning markerar utredningen att förekomsten av begränsningsregler, vad gäller aktieinnehavet i enskilda företag, i vissa lägen kan ge upphov till icke önskvärda aktiemarknadsreaktioner. I likhet med kvantitativa regleringar av likviditeten kan begränsningar av aktieinnehavet leda till stelheter och negativa effekter på kursbildningen.

Bilaga 4

APPENDIX Underlag för ett placeringsreglemente

Våra förslag till avkastningskrav och placeringspolitiska riktlinjer utgör ett underlag för det placeringsreglemente som skall gälla för den institutionelle placeraren. Vi redovisar i detta appendix -- utan att ge något förslag till lagtext -- de punkter, som bör ingå i ett sådant reglemente.

Som en första punkt skall anges att fondstyrelsen skall förvärva aktier i svenska aktiebolag. I detta sammanhang skall även markeras att man har rätt att förvärva sådana finansiella tillgångar, som är närbesläktade med aktier, exempelvis konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt.

För det andra skall i reglementet anges de allmänna krav som skall ställas på förvaltningen av tilldelade medel, nämligen att förvaltningen skall syfta till god avkastning, långsiktighet och riskspridning.

Med hänvisning till ovanstående allmänna krav skall placerarens rätt att rekvirera tilldelade medel anges. Här skall även inkluderas rätten att disponera avkastningen på tilldelade medel (se dock nästa punkt).

Som en fjärde punkt i reglementet skall ingå det årliga kravet på inbetalning av en del av avkastningen till huvudmännen. Detta kan formuleras som ett krav att inleverera ett belopp, svarande mot 3 % av de vid olika tidpunkter rekvirerade medlen, justerade på visst sätt. Vid beräkningen av

det leveranspliktiga beloppet skall för de under det aktuella verksamhetsåret rekvirerade medlen hänsyn tas till när under året rekvisitionen skett.

I denna punkt anges vidare att varje tilldelat belopp skall justeras med hänsyn till inträffade förändringar i konsumentpriserna. Därvid kan användas förändringar i långtidsindex för konsumentpriserna från den månad beloppet rekvirerades till sista månaden för det aktuella verksamhetsåret.

I en sista punkt i reglementet skall anges formerna för placerarens likviditetsförvaltning. Här kan med hänvisning till krav på betalningsberedskap och ändamålsenlig förvaltning ske en uppräkning av de olika typer av inlåningsräkningar och kortare skuldförbindelser -- med en maximal löptid om 12 månader -- som skall tillåtas. Härvid inkluderas bankräkningar, postgiro, korta statspapper (statsskuld- och skattkammarväxlar) liksom andra korta papper utgivna av väl etablerade företag.

Bilaga 5

SAMMANFATTNING AV FONDGRUPPENS BETÄNKANDE (Ds Fi 1983:20)

Vissa frågor angående löntagarfondernas organisation har behandlats i en interdepartemental arbetsgrupp. Uppdraget har varit att utarbeta ett förslag till ett system av löntagarfonder inom den allmänna pensionsfondens (AP-fondens) ram. Gruppen har också haft att överväga vissa ändringar i reglementet för AP-fonden såvitt angår fjärde fondstyrelsen. Resultatet av gruppens överväganden redovisas i denna promemoria. I tillämpliga delar har förslag från placeringsutredningens betänkande inarbetats.

Nedan återges huvuddragen i promemorian.

För att ge goda planeringsförutsättningar för näringsliv, löntagarorganisationer och allmänhet bör en lagstiftning om löntagarfonder utformas så att reformens utveckling kan överblickas för en rimligt lång period. Denna tidsperiod bör sträcka sig fram t.o.m. 1990.

Fem löntagarfonder inrättas under 1984. Varje löntagarfond - får i likhet med t.ex. fjärde fondstyrelsen - karaktären av en självständig styrelse inom AP-fonden.

Löntagarfondernas styrelser, var och en bestående av nio ledamöter och fyra suppleanter, tillsätts av regeringen. Av ledamöterna skall minst fem företräda löntagarintressen. Styrelsernas sammansättning skall återspegla en regional förankring.

Löntagarfonderna skall vara av varandra oberoende, sinsemellan självständiga och var och en ha eget kansli.

Löntagarfondernas uppgift blir att förvalta pensionsmedel, i första hand genom placeringar på aktiemarknaden. Möjlighet skapas dock också för fonderna att tillskjuta riskkapital till ekonomiska föreningar.

Placeringarna skall göras i svenska företag och ha det grundläggande syftet att förbättra riskkapitalförsörjningen till gagn för svensk produktion och sysselsättning.

De fem löntagarfonderna delar lika på de medel som inflyter dels från vinstdelning (inkl. den tillfälliga vinstskatten) dels från en särskild del av ATP-avgiften. För varje fond finns dock ett övre tak för medelstilldelningen. Taket är för 1984 satt till 400 milj. kr. och justeras sedan upp med 20 000 basbelopp, motsvarande f.n. cirka 400 milj. kr., varje år fram till och med 1990.

Löntagarfonderna skall varje år överföra avkastning på det förvaltade kapitalet till de pensionsutbetalande AP-fondstyrelserna (första-tredje styrelserna). Enligt placeringsutredningens betänkande skall denna avkastningsnivå motsvara 3% real förräntning. Det innebär att löntagarfonderna skall överföra 3% räknat på det förvaltade kapitalet sedan detta uppjusterats med hänsyn till inflationen.

Mot bakgrund av detta både långsiktiga och strikta förräntningskrav ankommer det på varje enskild fond att själv avgöra när och hur stor del av medelsramen som skall utnyttjas.

Genom denna konstruktion kan pensionssystemet tillföras en långsiktig och stabil inkomst. Samtidigt ger den en god ekonomisk stadga åt löntagarfondernas placeringsverksamhet.

Löntagarfonderna och fjärde fondstyrelsen får inte tillsammans inneha så stort ägarinflytande i ett företag att det medför företagaransvar. Det samlade aktieinnehavet i AP-fonden får därför inte i något företag uppgå till 50% eller däröver.

Om de lokala fackliga organisationer i ett företag begär det, skall löntagarfonderna till organisationerna överföra 50% av rösträtten för sina aktieinnehav i företaget.

Det gemensamma kansliet för de tre pensionsutbetalande fondstyrelserna får i uppgift att årligen göra en sammanställning och utvärdering av löntagarfondernas verksamhet. Utvärderingen skall göras med utgångspunkt i pensionssystemets intresse av en trygg framtida avkastning på det av löntagarfonderna förvaltade kapitalet och av en god tillväxt i den svenska ekonomin.

Bilaga 6

FONDGRUPPENS LAGFÖRSLAG

1 Förslag till

Lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning

Härigenom föreskrivs i fråga om reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning
dels att 1, 2, 5, 6, 11, 12, 12 a, 19 och 21 §§ skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i lagen skall införas åtta nya paragrafer, 2 a, 2 b, 4 a, 12 b - 12 e och 18 a §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
1 §[1]	
De penningmedel, som enligt 4 kap. 3 § lagen (1981:691) om socialavgifter skall ingå till allmänna pensionsfonden, skall på det sätt som föreskrivs nedan förvaltas av fyra särskilda styrelser, benämnda första, andra, tredje och fjärde fondstyrelserna. Därvid får dock de medel som överförs till fjärde fondstyrelsens förvaltning uppgå till högst 1 850 miljoner kronor.	De penningmedel, som enligt 4 kap. 3 § lagen (1981:691) om socialavgifter, 1 § lagen (1983:219) om tillfällig vinstskatt samt § lagen (0000:000) om vinstdelningsavgift skall ingå till allmänna pensionsfonden skall på det sätt som föreskrivs nedan förvaltas av nio särskilda styrelser, nämligen första - fjärde fondstyrelserna samt första - femte löntagarfondstyrelserna. Löntagarfondstyrelserna skall ha regional anknytning.

[1] Senaste lydelse 1981:697.

2 §[2]

Riksförsäkringsverket skall överföra

1. till första fondstyrelsens förvaltning tilläggspensionsavgifter, som erläggs av staten, kommuner och därmed jämförliga samfälligheter samt bolag, föreningar och stiftelser, i vilka staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet har ett bestämmande inflytande;	1. till första fondstyrelsens förvaltning dels tilläggspensionsavgifter, som erläggs av staten, kommuner och därmed jämförliga samfälligheter samt bolag, föreningar och stiftelser, i vilka staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet har ett bestämmande inflytande, dels en tredjedel av vinstskattemedlen och vinstdelningsavgifterna;
2. till andra fondstyrelsens förvaltning tilläggspensionsavgifter, som erläggs av andra arbetsgivare än under 1 sägs, vilka för det år som avgifterna avser debiteras avgifter på grundval av ett avgiftsunderlag som överstiger ett gränsbelopp motsvarande 225 gånger det basbelopp som gäller enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring;	2. till andra fondstyrelsens förvaltning dels tilläggspensionsavgifter, som erläggs av andra arbetsgivare än under 1 sägs, vilka för det år som avgifterna avser debiteras avgifter på grundval av ett avgiftsunderlag som överstiger ett gränsbelopp motsvarande 225 gånger det basbelopp som gäller enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, dels en tredjedel av vinstskattemedlen och vinstdelningsavgifterna;
3. till tredje fondstyrelsens förvaltning övriga tilläggspensionsavgifter; samt	3. till tredje fondstyrelsens förvaltning övriga tilläggspensionsavgifter samt en tredjedel av vinstskattemedlen och vinstdelningsavgifterna;

[2] Senaste lydelse 1982:318.

4. till fjärde fondstyrelsens förvaltning medel, som av styrelsen rekvirerats hos riksförsäkringsverket och som avräknas på medel som belöper på de övriga styrelserna i förhållande till kapitalbehållningarna enligt styrelsernas balansräkningar avseende ställningen vid utgången av närmast föregående år.

4. till fjärde fondstyrelsens förvaltning medel, som av styrelsen rekvirerats hos riksförsäkringsverket och som avräknas på medel som belöper på första, andra och tredje fondstyrelserna i förhållande till kapitalbehållningarna enligt styrelsernas balansräkningar avseende ställningen vid utgången av närmast föregående år; samt

5. till varje löntagarfondstyrelses förvaltning medel som av styrelsen rekvirerats hos riksförsäkringsverket och som avräknas på medel som belöper på första, andra och tredje fondstyrelserna med lika fördelning mellan dessa styrelser.

Till varje fondstyrelses förvaltning skall jämväl hänföras avkastning av de av styrelsen förvaltade medlen. Av avkastningen varje år av de medel fjärde fondstyrelsen förvaltar skall dock, efter avdrag av sådana kostnader som anges i 3 § andra stycket, fyra femtedelar överföras till de övriga fondstyrelsernas förvaltning i förhållande till de avräkningar som har skett enligt första stycket 4 till och med det år som avkastningen avser.

Till varje fondstyrelses förvaltning skall också, med den begränsning som följer av 2 b §, hänföras avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar.

2 a §

Till fjärde fondstyrelsens förvaltning får överföras högst 1 850 miljoner kronor.

Till en löntagarfondstyrelses förvaltning får överföras dels en femtedel av vinstskattemedlen och vinstdelningsavgifterna, dels av tilläggspensionsavgifterna ett belopp motsvarande 0,04 enheter av procentsatsen för uttag av tilläggspensionsavgift. Summan av de medel som överförs till en löntagarfondstyrelses förvaltning får dock inte överskrida den medelsram som anges i tredje stycket.

För varje löntagarfondstyrelse är medelsramen för år 1984 400 miljoner kronor och ökar därefter årligen till och med år 1990 med ett belopp motsvarande 20 000 basbelopp för respektive år enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

2 b §

Fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna skall varje år före utgången av maj månad till första, andra och tredje fondstyrelsernas förvaltning överföra en avkastning beräknad till tre procent av nuvärdet av förvaltade medel. Med nuvärdet av förvaltade medel avses summan av de medel som styrelsen intill räkenskapsårets slut rekvirerat hos riksförsäkringsverket, omräknad efter de förändringar av konsumentprisindex

som skett fram till räkenskapsårets slut.

För medel som en fondstyrelse förvaltat under endast en del av räkenskapsåret skall den enligt första stycket beräknade avkastningen reduceras i motsvarande mån.

Avkastningen från fjärde fondstyrelsen skall fördelas mellan första, andra och tredje fondstyrelserna i förhållande till de avräkningar som har skett enligt 2 § första stycket 4 till och med det år som avkastningen avser. Avkastningen från löntagarfondstyrelserna skall fördelas lika mellan första, andra och tredje fondstyrelserna.

4 a §

Varje löntagarfondstyrelse skall bestå av nio ledamöter. För ledamöterna skall finnas fyra suppleanter.

Regeringen förordnar ledamöter och suppleanter.

Ledamöter och suppleanter skall vara myndiga och bosatta här i riket. Av ledamöterna skall minst fem företräda löntagarintressen. Ledamöter och suppleanter skall utses med beaktande av löntagarfondstyrelsernas regionala anknytning.

5 § [3]

Ledamöter och suppleanter i fondstyrelse förordnas för tiden intill dess balansräkning på sätt i 24 § sägs fastställts under tredje året efter det, varunder förordnandet meddelats.

Ledamöter och suppleanter i första - fjärde fondstyrelserna förordnas för tiden intill dess balansräkning på sätt i 24 § sägs fastställts under tredje året efter det, varunder förordnandet meddelats.

Ledamöter och suppleanter i löntagarfondstyrelserna förordnas för tiden intill dess balansräkning på sätt i 24 § sägs har fastställts året efter det år då förordnandet har meddelats.

Ledamot eller suppleant må av regeringen entledigas, oaktat den tid för vilken han blivit utsedd ej gått till ända.
Därest ledamot eller suppleant entledigas eller avlider under den tid för vilken han blivit utsedd, skall för den återstående tiden i hans ställe ny ledamot eller suppleant förordnas i den ordning som angives i 4 §.

Regeringen får entlediga ledamot eller suppleant även om den tid för vilken han är förordnad inte har gått ut.

Om en ledamot eller suppleant entledigas eller avlider eller om hans uppdrag av annat skäl upphör under den tid för vilken han blivit förordnad, skall för den återstående tiden i hans ställe en ny ledamot eller suppleant förordnas i den ordning som anges i 4 och 4 a §§.

[3] Senaste lydelse 1976:98

6 § [4]

Av de utan förslag utsedda ledamöterna i första och fjärde fondstyrelserna förordnar regeringen i vardera styrelse en till ordförande och, såvitt gäller fjärde fondstyrelsen, en till vice ordförande. I andra och tredje fondstyrelserna skall den utan förslag utsedde ledamoten vara ordförande. Envar av första, andra och tredje fondstyrelserna väljer inom sig vice ordförande.

I varje löntagarfondstyrelse förordnar regeringen bland ledamöterna en till ordförande och en till vice ordförande.

11 § [5]

Fondstyrelserna skall, inom ramen för vad som är förenligt med den allmänna ekonomiska politiken och med beaktande av kreditmarknadens funktionssätt, förvalta allmänna pensionsfonden på sådant sätt att den blir till största möjliga gagn för försäkringen för tilläggspension. Placeringen av fondmedlen skall tillgodose kraven på god avkastning och tillfredsställande betalningsberedskap. I fråga om de medel som första, andra och tredje fondstyrelserna förvaltar skall placeringen även tillgodose kravet på betryggande säkerhet och i fråga om de medel som fjärde fondstyrelsen förvaltar kravet på riskbegränsning.

Fondstyrelserna skall, inom ramen för vad som är förenligt med den allmänna ekonomiska politiken och med beaktande av kreditmarknadens funktionssätt, förvalta allmänna pensionsfonden på sådant sätt att den blir till största möjliga gagn för försäkringen för tilläggspension.

De fondmedel som förvaltas av första, andra och tredje fondstyrelserna skall placeras så att kraven på god avkastning, tillfredsställande betalningsberedskap och betryggande säkerhet tillgodoses.

De fondmedel som förvaltas av fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna skall placeras så att kraven på god avkastning, långsiktighet och riskspridning tillgodoses.

[4] Senaste lydelse 1976:98.

[5] Senaste lydelse 1981:182.

12 § [6]

Envar av första, andra och tredje fondstyrelserna må placera de under styrelsens förvaltning stående medlen.

1. i obligationer utfärdade av staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet, Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Svenska bostadskreditkassan, Svenska skeppshypotekskassan eller Skeppsfartens sekundärlånekassa eller av kreditaktiebolag, som enligt vad därom finnnes stadgat står under tillsyn av bankinspektionen;

2. i obligationer garanterade av staten, kommun eller därmed jämförlig samhällighet;

3. i obligationer och andra för den allmänna rörelsen avsedda förskrivningar som offentligen utbjudits av svenskt bankaktiebolag, Sveriges investeringsbank aktiebolag eller Nordiska investeringsbanken med undantag av konvertibla skuldebrev, skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning och sådana obligationer med längre löptid än ett år, som ha utfärdats av bankaktiebolag, sparbank eller centralkassa för jordbrukskredit;

4. i andra skuldförbindelser utfärdade av staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet, riksbanken, bankaktiebolag, sparbank, centralkassa för jordbrukskredit eller annan kreditinrättning, som regeringen godkänner, eller av bolag, förening eller stiftelse som 2 § första stycket 1 sägs. såvida staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet iklätt sig borgen för förbindelserna;

5. i skuldförbindelse utfärdad av annan fondstyrelse; samt

6. i fordran hos kreditinrättning i enlighet med vad nedan är stadgat om återlån.

---

[6] Senaste lydelse 1979:1056.

Fjärde fondstyrelsen må placera de under styrelsens förvaltning stående medlen,

1. i aktier i svenskt aktiebolag med undantag av aktiebolag, som driver bank- eller försäkringsrörelse; samt

2. i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som utfärdats av aktiebolag som avses i 1 i detta stycke.

I den mån så erfordras för en tillfredsställande betalningsberedskap eller eljest för tillgodoseende av kravet på ändamålsenlig förvaltning må fondmedel även innestå hos riksbanken, bankaktiebolag eller postgirot.

12 a §[7]

Allmänna pensionsfonden får icke inneha mer än tio procent av aktierna i samma aktiebolag eller, om aktierna har olika röstvärde, större antal än att röstetalet för aktierna utgör högst tio procent av röstetalet för samtliga aktier.

Fjärde fondstyrelsen får placera de medel som styrelsen förvaltar

1. i aktier i svenskt aktiebolag med undantag av aktiebolag, som driver bank- eller försäkringsrörelse;

2. i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som utfärdats av aktiebolag som avses i 1 i detta stycke; samt

[7] Senaste lydelse 1979:1056.

3. i aktier i utländskt bolag samt i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av utländskt bolag.

Fjärde fondstyrelsen får inte mot vederlag förvärva värdepapper enligt första stycket 3 i sådan omfattning att värdet av sådana värdepapper därigenom kommer att överstiga en procent av värdet av de medel som styrelsen förvaltar.

12 b §

En löntagarfondstyrelse får placera de medel som styrelsen förvaltar

1. i aktier i svenskt aktiebolag;

2. i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av aktiebolag som avses i 1; samt

3. som riskkapital i ekonomisk förening.

12 c §

Om det behövs för en tillfredsställande betalningsberedskap eller för att tillgodose kravet på en ändamålsenlig förvaltning får fondmedel stå inne hos riksbanken, annan bank eller postgirot. I samma syfte får fondmedel placeras i statsskuldväxlar, skattkammarväxlar, bankcertifikat och företagscertifikat.

12 d §

En fondstyrelse får inte mot vederlag förvärva aktier i ett bolag om allmänna pensionsfonden genom förvärvet blir ägare till hälften eller mer av aktierna eller, om aktierna har olika röstvärde, aktier motsvarande hälften eller mer av röstetalet för samtliga aktier.

12 e §

I ett svenskt aktiebolag där löntagarfondstyrelse inom allmänna pensionsfonden innehar aktier skall den löntagarfondstyrelse som förvaltar aktierna på begäran av lokal facklig organisation vid bolaget bemyndiga företrädare för organisationen att utöva rösträtt för hälften av aktierna.

Om flera lokala fackliga organisationer vid ett bolag begär att få utöva rösträtt för aktier skall löntagarfondstyrelsen fördela rösträtten i enlighet med vad som överenskommits mellan organisationerna. Om någon överenskommelse inte har träffats skall löntagarfondstyrelsen fördela rösträtten med ledning av det antal medlemmar i respektive organisation som är anställda i bolaget.

18 a §

Första, andra och tredje fondstyrelserna skall årligen göra en sammanställning av fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas verksamhetsberättelser samt avge utlåtande över dessa styrelsers förvaltning av medel. Sammanställningen och utlåtandet skall överlämnas till regeringen före den 1 april året efter räkenskapsåret.

19 § [8]

Regeringen förordnar för varje fondstyrelse fyra revisorer att granska styrelsens förvaltning. Av revisorerna utses en på förslag av bankinspektionen och två efter samråd med de sammanslutningar, som enligt 4 § äga föreslå ledamot i fondstyrelsen. De revisorer som utses utan samråd som nu sagts skola, där ej skäl däremot äro, vara gemensamma för samtliga fondstyrelser.

För var och en av första - fjärde fondstyrelserna förordnar regeringen fyra revisorer att granska styrelsens förvaltning. Av revisorerna utses en på förslag av bankinspektionen och två efter samråd med de sammanslutningar, som enligt 4 § får föreslå ledamot i fondstyrelsen. De revisorer som utses utan samråd som nu sagts skall, om inga skäl talar däremot, vara gemensamma för första - fjärde fondstyrelserna.

För varje löntagarfondstyrelse förordnar regeringen tre revisorer att granska styrelsens förvaltning. Av revisorerna utses en på förslag av bankinspektionen. Revisor får vara gemensam för två eller flera styrelser.

[8] Senaste lydelse 1976:98.

21 §

Den utan förslag eller samråd som i 19 § sägs utsedde revisorn skall såsom ordförande leda revisionen.

Den utan förslag eller samråd som i 19 § sägs utsedde revisorn skall såsom ordförande leda revisionen av första - fjärde fondstyrelsernas förvaltning.

För respektive löntagarfondstyrelse utser regeringen en av de utan förslag utsedda revisorerna att som ordförande leda revisionen.

Revisorerna äga vid fullgörandet av sitt uppdrag anlita erforderligt biträde.

Revisorerna får vid fullgörandet av sitt uppdrag anlita erforderligt biträde.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1984 och gäller även dessförinnan i fråga om åtgärder som behövs för att lagen i sin helhet skall kunna tillämpas från och med den dagen.

2. I samband med att regeringen utser ledamöter och suppleanter i en löntagarfondstyrelse bestämmer regeringen vid vilken tidpunkt under år 1984 som styrelsen skall starta sin verksamhet.

3. Bestämmelserna i 2 b § skall tillämpas första gången för räkenskapsåret 1984.

4. För fjärde fondstyrelsen skall nuvärdet av förvaltade medel vid lagens ikraftträdande beräknas till kr.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att i lagen (1962:381) om allmän försäkring skall införas en ny paragraf, 19 kap. 3 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
	19 kap.
	3 a §
	Försäkringen för tilläggspension finansieras, förutom genom avgifter som avses i 1 §, av vinstskattemedel enligt lagen (1983:219) om tillfällig vinstskatt samt vinstdelningsavgifter enligt lagen (0000:000) om vinstdelningsavgift.

Denna lag träder i kraft den

3 Förslag till

Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 2 och 3 §§ aktiebolagslagen (1975:1385) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
9 kap.	
2 §	
Aktieägares rätt vid bolagsstämma utövas av aktieägaren personligen eller genom ombud med skriftlig, dagtecknad fullmakt. Fullmakt gäller högst ett år från utfärdandet.	
Aktieägare kan vid bolagsstämma medföra ett biträde.	
Innehar i enlighet med reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning fjärde fondstyrelsen aktier i visst aktiebolag, får efter fondstyrelsens bemyndigande rösträtt för aktieinnehavet utövas genom ett eller flera ombud, som föreslagits av facklig organisation med medlemmar anställda hos bolaget.	Om två eller flera styrelser i allmänna pensionsfonden förvaltar aktier i visst aktiebolag får varje styrelse för sig utöva rösträtt för de aktier styrelsen förvaltar. En fondstyrelse får bemyndiga ett eller flera ombud, som föreslagits av facklig organisation med medlemmar anställda hos bolaget, att utöva rösträtt för de aktier styrelsen förvaltar.

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
3 §	
Ingen kan rösta för egna och andras aktier för sammanlagt mer än en femtedel av de på stämman företrädda aktierna, om ej annat följer av bolagsordningen.	
Aktieägare får icke själv eller genom ombud rösta i fråga om 1. talan mot honom, 2. hans befrielse från skadeståndsansvar eller annan förpliktelse gentemot bolaget, eller 3. talan eller befrielse som avses i 1 och 2 beträffande annan, om aktieägaren i frågan har ett väsentligt intresse som kan strida mot bolagets.	
Bestämmelserna i första och andra styckena om aktieägare äger motsvarande tillämpning på ombud för aktieägare.	
	Innehar i enlighet med reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning flera fondstyrelser aktier i visst aktiebolag, anses varje fondstyrelse som aktieägare vid tillämpningen av första och tredje styckena.

Denna lag träder i kraft den

Bilaga 7

Remissammanställning avseende vinstdelningsgruppens betänkande (Ds Fi 1983: 13)

1 Remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över betänkandet (Ds Fi 1983: 13). En modell för vinstdelning avgetts av riksbanken, kammarrätten i Stockholm, bokföringsnämnden (BFN), kommerskollegium, bankinspektionen, försäkringsinspektionen, allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse, riksskatteverket (RSV), allmänna ombudet för mellankommunala mål, statens industriverk (SIND), statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus och Västerbottens län, Beklädnadsarbetarnas förbund, Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR), Finansbolagens förening, Folksam, Föreningen Auktoriserade revisorer (FAR), Handelsanställdas förbund, Hyresgästernas riksförbund, Kooperativa förbundet (KF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Landstingsförbundet, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Näringslivets byggnadsdelegation (NBD), Post- och kreditbanken (PK-banken), Skogsindustriernas samarbetsutskott (SISU), Statsanställdas förbund, Statstjänstemannaförbundet (ST), Stiftelsen Aktiefrämjandet, Svensk industriförening, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Svenska bankföreningen, Svenska byggnadsarbetareförbundet, Svenska byggnadsentreprenörföreningen (SBEF), Svenska fabriksarbetareförbundet, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svenska gruvindustriarbetareförbundet, Svenska handelskammarförbundet, Svenska industritjänstemannaförbundet (SIF), Svenska kommunalarbetareförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska kraftverksföreningen, Svenska livsmedelsarbetareförbundet, Svenska metallindustriarbetareförbundet, Svenska pappersindustriarbetareförbundet, Svenska revisorsamfundet SRS, Svenska skogsarbetareförbundet, Svenska sparbanksföreningen, Svenska transportarbetareförbundet, Svenska träindustriarbetareförbundet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges aktiesparares riksförbund, Sveriges arbetsledareförbund (SALF), Sveriges bostadsrättsföreningars centralorganisation (SBC), Sverige civilingenjörsförbund, Sveriges fastighetsägareförbund, Sveriges föreningsbankers förbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation-Familjeföretagen (SHIO-Familjeföretagen), Sveriges industriförbund, Sveriges kommunaltjänstemannaförbund (SKTF), Sveriges köpmannaförbund, Sveriges redareförening, Taxeringsnämndsordförandenas riksförbund (TOR). Yttranden har också kommit in från Elof Hansson AB, Fastighets AB Hufvudstaden, FTF:are mot fonder, Försäkringstjänstemannaförbundet (FTF), HTF:are för fondomröstning, Kommunaltjänstemäns rikskommitté för fondomröstning, SIF:are mot fonder, ST-medlemmar för

fondomröstning, Svenska bankmannaförbundet, Svenska penninglotteriet AB, Sveriges finansanalytikers förening, Östergötlands och Södermanlands handelskammare, TCO:are för fondomröstning och AB Trav och Galopp. Stiftelsen Aktiefrämjandet har avgett ett gemensamt yttrande över vinstdelningsbetänkandet samt betänkandena Kapitalplaceringar på aktiemarknaden (SOU 1983:44) och Löntagarfonder i ATP-systemet (Ds Fi 1983:20). Företagareförbundet, SFR har – utan att avge eget yttrande – presenterat en av förbundet gjord kortfattad redovisning av remissvaren.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har bifogat yttranden från LO-distriktet i Skåne, SAF:s regionkontor i Malmö och Skånes handelskammare. Kommerskollegium har bifogat yttranden från Stockholms och Skånes handelskammare. Skogsindustriernas samarbetsutskott (SISU) har hänvisat till vad som anförts i yttrandet från Sveriges industriförbund. Sveriges redareförening har anslutit sig till det yttrande som avgetts av SAF.

2 Remissinstansernas huvudsakliga inställning

Av fullmäktige i *riksbanken* tillstyrker tre ledamöter vinstdelningssystemet medan tre avstyrker och en ledamot avstår från att yttra sig.

Kammarrätten i Stockholm anser att väsentliga frågor har lämnats outredda eller getts en otillräcklig belysning i betänkandet. Kammarrätten framhåller att den föreslagna modellen kräver synnerligen invecklade beräkningar och att den kommer att slå särskilt mot vissa kategorier av företag. Enligt kammarrätten synes gränsen mellan vad som skall anses som "övervinst" och "normalvinst" vara alldeles för lågt besatämd.

BFN finner det olämpligt att i en speciallagstiftning reglera vinstberäkningen vid inflation så länge inte god sed vid inflationsredovisning har hunnit etableras varken internationellt eller nationellt.

Bankinspektionen påpekar att kreditinstitutens verksamhet är beroende av att eget kapital kan genereras av institutet självt genom en tillfredsställande vinstutveckling.

Försäkringsinspektionen anser det inte motiverat att låta en lag om vinstdelningsavgift omfatta också skadeförsäkringsbolagen.

Kommerskollegium framhåller att vinstdelningsavgiften är liktydig med en skärpning av en internationellt sett hög skattesats vad gäller företagsvinster. Den internationella konkurrensförmågan kan därför enligt kollegiet komma att påverkas negativt.

Allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse anser det ytterst vanskligt att bedöma vilka effekter förslaget kan få på avkastningskraven för investeringar, omfattningen och inriktning av dessa, organisations- och ägandefrågor, valet av finansieringsformer etc.

RSV (majoriteten) erinrar om de kommittédirektiv i vilka det sägs att det är nödvändigt att bestämmelser och administrativa rutiner på skatteområ-

det inte utvecklas i en från kontrollsynpunkt komplicerande riktning. Enligt RSV verkar vinstdelningsgruppens förslag i motsatt riktning. RSV ifrågasätter därför om det är lämpligt att ytterligare tynga ett redan synnerligen komplicerat skattesystem med en detaljreglering av den förelagna arten.

Allmänna ombudet för mellankommunala mål anför att vinstdelningsgruppens förslag ger uttryck för ett precisionskrav vad gäller beräkningen av företagsvinst som synes orealistiskt. Från skatteadministrativ synpunkt är det enligt allmänna ombudet oacceptabelt att vid sidan av ett fungerande nettovinstbeskattningssystem införa ytterligare ett. Allmänna ombudet avstyrker förslaget i den i betänkandet givna utformningen.

Enligt *SIND* förefaller i rådande situation för svensk industri – med stora förnyelsebehov i kapitalstrukturen under 1980-talet – en vinstdelning av det aktuella slaget i princip medföra en konkurrenskrafthämmande effekt.

Statskontoret framhåller att effekterna på lönekostnads- och prisnivån inte har utretts och att förslaget ökar företagsbeskattningens komplexitet.

RRV anser att vinstdelningsavgiften inte kan ses isolerad från övriga skatte- och avgiftssystem. I detta perspektiv blir avgiften enligt RRV en faktor som ytterligare ökar komplexiteten i ett redan komplext regelsystem. RRV anser också att resursbehovet för administrering av vinstdelningen har underskattats.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att förslaget går stick i stäv med strävandena att förenkla beskattningen. Underlaget för en vinstdelning bör enligt länsstyrelsen bestämmas enligt en enklare modell.

Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller att de administrativa problemen har underskattats. Länsstyrelsen (majoriteten) tillstyrker dock att ett vinstdelningssystem införs i huvudsaklig överensstämmelse med gruppens förslag.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser att gruppen betydligt underskattat de resurser som krävs för att klara den nya arbetsuppgiften.

SACO/SR beklagar att vinstdelningsförslagets effekter på investeringsutveckling m. m. inte har analyserats. SACO/SR är kritisk till den form av solidarisk lönepolitik som tillämpas av LO och tar särskilt avstånd från en permanent, obligatorisk och kollektiv vinstdelning som ett komplement till denna lönebildningsmodell. Enligt SACO/SR minskar vinstdelningen räntabilitetsskillnaderna mellan företagen och hämmar därmed den dynamik som är en förutsättning för den solidariska lönepolitiken. SACO/SR anför vidare att det vällovliga syftet att ta hänsyn till inflationens effekter har gjort vinstberäkningen så komplicerad att det måste anses mycket svårt att i förväg bedöma resultatets totala skattebelastning och därmed bruttoavkastningskravet. SACO/SR avvisar förslaget. *Sveriges civilingenjörsförbund* framhåller riskerna för samhällsekonomiskt negativa effekter och avstyrker på det bestämdaste det föreslagna systemet och införandet av kollektiva löntagarfonder.

Finansbolagens förening anser att förslaget har en näst intill skissartad karaktär och uppenbara brister. Föreningen avstyrker från både principiella och praktiska synpunkter förslaget i dess helhet.

Folksam ifrågasätter om några egentliga övervinster kan uppstå i sådana bolag där det finns ett reellt och avgörande konsumentinflytande såsom i vissa skadeförsäkringsbolag och sparbanker.

FAR anser att förslaget har negativa effekter från både företagsekonomiska och redovisningsteknisk synvinkel liksom skattemässiga och tekniska brister. FAR avstyrker bestämt att förslaget genomförs.

Hyresgästernas riksförbund konstaterar att förslaget inte kommer att få någon inverkan på hyresnivån och tillstyrker förslaget.

KF anser att det skulle ha varit möjligt att lägga fram ett enklare och sannolikt mer ändamålsenligt förslag om gruppen inte prioriterat en anpassning till det nu gällande administrativa systemet. Om förslaget läggs till grund för lagstiftning förutsätter KF att en översyn sker då konsekvenserna av lagstiftningen kan överblickas. KF förutsätter vidare att den kooperativa företagsformens särart och arbetsformer beaktas och respekteras.

LO anser att behovet av en obligatorisk vinstdelning är stort. LO framhåller att det ur stabiliseringspolitisk synvinkel är angeläget att löntagarnas lönekrav kan hållas på en nominellt låg nivå. För att dessa låga lönekrav inte skall innebära orimliga fördelningseffekter mellan löntagare och kapitalägare måste enligt LO vinster över en viss nivå i näringslivet delas. Den tekniska konstruktion som gruppen presenterat anser LO väl genomarbetad. Förslaget i sin helhet motsvarar enligt LO i allt väsentligt de krav som kan ställas på en fungerande modell för vinstdelning. LO anser dock att den måste betraktas som generös för företagen. Det kan sålunda ifrågasättas om inte det lönebaserade fribeloppet borde vara lägre än 6% eftersom utdelningskravet i många branscher ligger under denna nivå. LO tillstyrker förslaget och förutsätter att vinstdelningen bildar ena stommen i fungerande löntagarfonder som kan införas vid årsskiftet 1983/84. LO anser att en utvärdering av modellens effektivitet bör göras efter en tid.

Liknande synpunkter återfinns i yttrandena från LO-förbunden. Några förbund framhåller särskild vissa frågor. *Svenska byggnadsarbetareförbundet* anser att fribeloppet rent principiellt borde knytas till det egna kapitalet. Enligt *Svenska pappersindustriarbetareförbundet* riskerar det lönebaserade fribeloppet att i någon mån minska vinstdelningens stabiliseringspolitiska effekt. Förbundet tillägger dock att det finns skäl att tro att löneglidningen är störst i de kapitalintensiva företagen. *Svenska livsmedelsarbetareförbundet* anser att det ligger närmare till hands att höja uttagsprocenten än att sänka fribeloppet om avgifterna skulle bli för små. Enligt *Svenska skogsarbetareförbundet* bör avgiften inte vara avdragsgill eftersom utdelningskravet klaras ändå. *Svenska transportarbetareförbundet* anser också att avgiften inte skall vara avdragsgill eller – alternativt – att uttagsprocenten skall höjas så att effekten blir densamma. Enligt *Svens-*

ka fabriksarbetareförbundets bedömning blir vinstandelen i många företag utan betydelse. Förbundet förutsätter därför att modellen vid utvärderingen modifieras så att mer substantiella vinstandelar kan tas ut. *Svenska metallindustriarbetareförbundet* konstaterar att de svenska företagens skattefördel gentemot utlandet kommer att bestå även efter det att vinstdelningen genomförts och att det är önskvärt att så blir fallet. Det blir dock enligt förbundet nödvändigt att öka kontrollen av internationellt verksamma företag för att förhindra obehöriga vinstöverföringar till utlandet.

Landstingsförbundet (majoriteten) ställer sig positiv till att ett vinstdelningssystem införs. Förbundet förutsätter att skatteunderlaget för juridiska personer kommer att återställas i tidigare gällande omfattning och att landsting och kommuner får kompensation också för det skattebortfall som följer om vinstdelningsmodellen genomförs.

LRF, som tar avstånd från det löntagarfondssystem som de tre utredningarna sammantaget mynnar ut i, finner det anmärkningsvärt att vinstdelningsförslaget också omfattar företagsformen ekonomisk förening.

NBD framhåller att det beskattnings- eller avgiftssystem, som aktualiseras genom vinstdelningsförslaget, kan komma att bli föremål för granskning enligt Europakonventionen. Följden blir enligt NBD en långvarig osäkerhet om rättsläget i frågor av största ekonomiska räckvidd för landet.

PK-banken anser att konstruktionen av fribeloppet generellt sett missgynnar bankerna ganska kraftigt eftersom relationen kapital—arbete är annorlunda i bankerna än inom svenskt näringsliv i övrigt.

Svensk industriförening anser att vinstdelningsförslaget borde öka risken för löneglidning i högvinstföretag jämfört med ett system med frivilliga (skattesubventionerade) överenskommelser med motsvarande syfte. Föreningen motsätter sig bestämt den föreslagna vinstdelningen och varje form av kollektiva löntagarfonder.

SAF anför att den föreslagna skatten från företagens horisont innebär en extra pålaga och att den därför kan ha enbart negativa effekter på företagens verksamhet. Avsevärt allvarligare än skattens kortsiktiga effekter är enligt SAF den långsiktiga effekten av löntagarfondernas införande. SAF avvisar kategoriskt den föreslagna skatten liksom övriga komponenter till kollektiva löntagarfonder.

Svenska bankföreningen anser att de föreslagna tekniska lösningarna skulle medföra skadliga effekter på kreditväsendet och svensk ekonomi om de oförändrade tillämpades på bankerna.

SBEF avstyrker bestämt förslaget om vinstdelning.

Svenska försäkringsbolags riksförbund, som framhåller att de företagsekonomiska och samhällsekonomiska konsekvenserna inte har utretts, avstyrker förslaget i dess helhet.

Svenska handelskammarförbundet finner det anmärkningsvärt att ett så ofullständigt betänkande lagts till grund för remissbehandling. Förbundet avstyrker förslaget.

Svenska kommunförbundet (majoriteten) avstår från att yttra sig.

Svenska kraftverksföreningen motsätter sig helt förslagets genomförande.

Svenska revisorsamfundet SRS anser att förslaget strider mot hittills tillämpade principer inom redovisningen och avstyrker att förslaget i dess nuvarande utformning läggs till grund för lagstiftning.

Svenska sparbanksföreningen finner det helt orimligt att sparbanker skulle omfattas av ett vinstdelningssystem.

Sveriges advokatsamfund anser att vid ett begränsat införande av en real beskattning skulle ett redan komplicerat beskattningssystem ytterligare kompliceras. Enligt samfundet kan ett vinstdelningssystem enligt den föreslagna modellen försvåra den angelägna uppgiften att reformera företagsbeskattningen i stort. Samfundet avstyrker att förslaget läggs till grund för lagstiftning.

Sveriges aktiesparares riksförbund anser att både teoretiska och praktiska skäl talar för att vinstdelningen skulle hämma och inte främja tillväxten. Förslaget bör enligt förbundet inte genomföras.

SALF hänvisar till kongressuttalanden enligt vilka någon form av kollektiv kapitalbildning är nödvändig för att trygga framtida investeringsbehov. SALF framhåller att kongresserna inte har varit beredda att ta ställning till formerna för kapitalförvaltningen, hur pengarna skall användas eller om det bör finnas någon form av vinstdelning som underlag för den kollektiva kaptialbildningen. Eftersom det med hänsyn till den korta remisstiden inte har varit möjligt för styrelsen att föra upp vinstdelningsgruppens förslag till behandling i representantskapet och i frånvaro av ett fullständigt förslag till vinstdelningssystem avstår SALF från att yttra sig.

SBC avstyrker att ett obligatoriskt vinstdelningssystem införs för ekonomiska föreningar.

Sveriges fastighetsägareförbund anför att ett system med löntagarfonder är ägnat att leda till successivt högre hyror men att den allvarligaste konsekvensen är att incitamentet för långsiktiga åtgärder i förvaltningen kommer att minska. Förbundet avvisar helt förslaget till vinstdelning.

Sveriges finansanalytikers förening anser att en så komplicerad fråga som ett nytt system för företagsbeskattning inte kan avgöras på basis av en så begränsad utredning som den föreliggande.

Sveriges föreningsbankers förbund är särskilt orolig för vilka konsekvenser ett genomförande av förslaget skulle få på nyföretagande i Sverige. Förbundet avstyrker en generell vinstdelning i svenska företag. Förbundet anser vidare att det finns starka skäl för att – om ett vinstdelningssystem ändå införs – undanta föreningsbanker och andra ekonomiska föreningar.

Sveriges grossistförbund anför att förslaget från förbundets utgångspunkt är helt oacceptabelt. Förbundet avvisar förslaget till vinstdelning.

SIHO–Familjeföretagen anser att förslaget till vinstdelningssystem är

extremt krångligt och att systemet skulle leda till omfattande arbete på småföretagen. SHIO-Familjeföretagen avvisar kategoriskt varje förslag som syftar till att genom skatter och avgifter eller på annat sätt överföra företagen till fackligt eller politiskt styrda kollektiva fonder.

Sveriges industriförbund finner inte anledning att i detalj granska de idéer som framförs i betänkandet eftersom syftet bakom förslaget enbart är att säkerställa en finansiering av kollektiva löntagarfonder. Enligt förbundet leder förslaget i sig, genom att det är fråga om en ytterligare höjning av skattetrycket, till försvagad investeringsvilja och företagaranda.

Sveriges köpmannaförbund finner ingen anledning diskutera de tekniska aspekterna i betänkandet. Förbundet avvisar betänkandet i sin helhet och varje annan form att via skatter och avgifter successivt föra över dominerande ägarintressen i svenskt näringsliv till kollektivt ägda fonder.

TOR anser att ett redan nu oerhört svårtillgängligt skatte- och avgiftssystem skulle förvärras avsevärt om förslaget genomfördes. Förbundet anser vidare att belastningen på skatteadministrationen skulle bli väsentligt större än som framgår av betänkandet.

TCO, *HTF* och *SKTF* avstår från att yttra sig med hänvisning till att erforderlig remisstid inte har medgetts. *FTF* redogör för resultatet av en medlemsomröstning i fondfrågan år 1982. *ST* tillstyrker att förslaget genomförs. *Svenska bankmannaförbundet* avstyrker förslaget. *SIF* avstyrker förslaget för det fall att vinstdelningsmodellen skulle användas i ett löntagarfondssystem.

3 Allmänt om vinstdelning och löntagarfonder

Allmänna uttalanden om vinstdelning och löntagarfonder har gjorts av i första hand arbetstagar- och näringslivsorganisationer. Till dem som yttrat sig hör också *statskontoret*, som anför:

I vinstdelningsutredningen är det uttalade syftet att åstadkomma en lägre kostnadsnivå i det svenska näringslivet genom en lägre löneökning. (Andra motiv som anförts i samband med löntagarfonder är inte aktuella vid en isolerad bedömning av vinstdelningsförslaget.) Utredningen har inte analyserat detta syfte och heller inte ändamålsenligheten i det förslag till vinstdelning som man lägger fram. I stället tycks man ta för givet att en vinstdelning skall leda till en lägre kostnadsnivå för svenskt näringsliv.

Till att börja med förtjänar det att påpekas att det inte är konstnadsnivån enbart som är av betydelse för näringslivets tillväxt, för exporten och sysselsättningen. För exporten är prisnivån av avgörande betydelse. Även om vinstdelningen bidrar till en lägre kostnadsnivå genom lägre löneökningar är det inte säkert att också prisnivån blir lägre. Företagen kan för att behålla räntabiliteten på sitt kapital komma att höja priserna så att nettoeffekten t.o.m. kan bli höjda priser. Detta beror på hur vinstdelningen utformas. Exempelvis kan i en situation med starkt skuldsatta företag och

en snabb inflation den föreslagna vinstdelningen leda till högre priser än företagen eljest skulle tagit ut genom att den beskattar den inflationsvinst som företagen gör på sina skulder.

Vidare kan det ifrågsättas om vinstdelning faktiskt leder till dämpade lönekrav. Forskning inom området ger inget stöd för en sådan uppfattning. Nuvarande ståndpunkt synes närmast vara att lönerna inte bestäms av vinsterna i företagen utan av andra förhållanden, t. ex. det allmänna läget på arbetsmarknaden. Indirekt kan förstås lönerna påverkas av vinsterna genom att vinsterna påverkar läget på arbetsmarknaden, men att minska löneökningarna genom att öka arbetslösheten torde inte vara vad utredningen åsyftar.

Eftersom utredningens syfte är att åstadkomma lägre löneökningar borde detta ha prövats förutsättningslöst. Det finns flera olika förslag i ekonomisk debatt och litteratur på hur lägre löneökningar skall förenas med en hög sysselsättning. Ett förslag som framförts är att lägga en skatt på löneökningen, som kan öka med löneökningens storlek och t. o. m. kan resultera i en lägre lön efter skatt än före löneökningen. Ett alternativ som ligger nära till hands för vinstdelningsutredningen att undersöka är en andel i vinsten för företagets anställda: om de anställda håller tillbaka sina lönekrav ges de andel i vinsten, som då ökar i motsvarande mån, och som genom att fonderas (och eventuellt undantas från dubbelbeskattning) kan ges en högre avkastning än om den tas ut i lön.

Det är också mycket möjligt att de indragningar av "övervinster" som gjorts från gång till annan är ett verkningsfullare medel för att hålla tillbaka löneökningar än en permanent vinstdelning, oavsett dess utformning. Tillfälliga indragningar av "övervinster" kan kanske undvika att driva upp företagens avkastningskrav och därigenom undvika en höjning av prisnivån.

SACO/SR anför:

Av det numera presenterade förslaget till "Löntagarfonder i ATP-systemet" framgår att vinstdelningen tillsammans med ökade ATP-avgifter skall finansiera uppbyggnaden av ett fondsystem. SACO/SR har på sin kongress 1982 avvisat de förslag till löntagarfonder som tidigare framförts av LO/SAP och som haft stora likheter med det nu framlagda förslaget.

Bakgrunden till denna negativa inställning är bl. a. att de presenterade förslagen hotar de fackliga organisationernas renodlade partsställning genom att facket ges ägaransvar över näringslivet. Enligt SACO/SR finns det således ingen anledning att införa den föreslagna modellen för vinstdelning i syfte att finansiera löntagarfonderna. Organisastionen kommer att utveckla kritiken mot fondförslaget i svaret över remissen "Löntagarfonder i ATP-systemet".

– – –

Enligt utredningens direktiv har vinstdelningen till syfte att motverka kraftig löneglidning och således utgöra ett stöd för den av LO utformade "solidariska lönepolitiken". SACO/SR är kritiskt till den form av solidarisk lönepolitik som tillämpas av LO och tar särskilt avstånd från det statiska synsätt som vill göra permanent, obligatorisk och kollektiv vinstdelning till ett komplement till denna lönebildningsmodell.

Även om syftet är att förstärka den solidariska lönepolitiken menar SACO/SR att det är en felsyn att tro att detta mål främjas av permanent

vinstdelning enligt utredningens förslag. För att en positiv löneutveckling skall uppnås måste den solidariska lönepolitiken verka så att lågproduktiva företag med låg lönebetalningsförmåga successivt slås ut och ersätts av företag med högre produktivitet och lönebetalningsförmåga. För en sådan fungerande dynamik i näringslivet krävs incitament för risktagande och nysatsningar. En vinstdelning minskar räntabilitetsskillnaderna mellan företagen och motverkar en positiv utveckling av näringslivet. Därmed hämmas den dynamik som är en förutsättning för den solidariska lönepolitiken.

Vidare saknas belägg för att permanent vinstdelning skulle minska löneglidningen. Särskilt måste detta ifrågasättas när vinstdelningen saknar direkt anknytning till löntagarna i det enskilda företaget.

SACO/SR anser att lönepolitiken skall verka rörlighetsfrämjande i syfte att stimulera uppkomsten av framgångsrika företag med hög lönebetalningsförmåga. För detta krävs ekonomiska incitament för såväl företag som för löntagare. Den solidariska lönepolitikens motstånd mot löneglidning och decentraliserade löneförhandlingar gör det inte attraktivt för individen att flytta till högproduktiva företag. Den obligatoriska vinstdelningen, som till sin natur är en extra beskattning av de framgångsrika och vinstgivande företagen, bromsar näringslivets utveckling. Sammantaget menar alltså SACO/SR att den solidariska lönepolitiken och vinstdelningen verkar i oönskad riktning. Organisationen avvisar bestämt obligatorisk och kollektiv vinstdelning som ett permanent inslag i lönebildningen.

Sveriges civilingenjörsförbund anför:

Det föreslagna vinsdelningssystemet saknar förutsättningar att skapa ökad arbetsmotivation hos de anställa, då systemet är kollektivt och därmed ingen hänsyn tas till individuella eller till av grupp utförda prestationer inom ett företag. Systemet ger ingen anledning att tro på framtida lugnare avtalsrörelser och en mer dämpad kostnadsutveckling, då sambandet mellan hög lönsamhet och hög löneglidning på intet sätt är säkrat.

– – –

Hela den teoretiska grunden för kolletivt ägda och kollektivt förvaltade fonder, uppbyggda genom vinstdelning och lönesummebaserade avgifter är felaktig. Smärre förändringar, såsom begränsade anpassningar och smakligare argument, påverkar inte detta faktum.

LO anför:

Enligt LO:s uppfattning finns det tre syften med vinstdelning. De är för det första att stödja den solidariska lönepolitiken. Genom den solidariska lönepolitiken uppstår i vissa företag ett outtaget löneutrymme i form av höga vinster, eftersom lönerna inte anpassas efter bärkraften i dessa företag. För det andra är det önskvärt med vinstdelning ur stabiliseringspolitisk synvinkel, eftersom löntagarna därigenom kan godta en återhållsam löneutveckling. För det tredje har vinstdelning betydelse för löntagarnas delaktighet i företagens förmögenhetsuppbyggnad.

LO menar att dessa skäl gör det angeläget att införa en obligatorisk vinstdelning.

– – –

Sammanfattningsvis menar LO att behovet av en obligatorisk vinstdelning är stort. Ur stabiliseringspolitisk synvinkel är det angeläget att löntagarnas lönekrav kan hållas på en nominellt låg nivå. För att dessa låga lönekrav inte skall innebära orimliga fördelningseffekter mellan löntagare och kapitalägare måste vinster över en viss nivå i näringslivet delas. Det innebär en möjlighet för löntagarna att vara återhållsamma i sina lönekrav.

– – –

Införandet av ett system med vinstdelning är angeläget. Det är dessutom viktigt att det införs redan vid årsskiftet. Med tanke på de mycket stora vinstuppgångar som förväntas inom näringslivet under innevarande år till följd av bl.a. devalveringarna av den svenska kronan kan lönekraven förväntas bli stora under nästa år om inte ett fungerande vinstdelningssystem införs.

LO-förbunden uttalar sig utan undantag för ett system med obligatorisk vinstdelning.

Beklädnadsarbetarnas förbund anför:

Förutom de av fackföreningsrörelsen traditionellt framförda fördelningsaspekterna är det, speciellt i rådande ekonomiska läge, viktigt att ur stabiliseringspolitisk aspekt komplettera den solidariska lönepolitiken med ett obligatoriskt vinstdelningssystem.

Handelsanställdas förbund anför:

I enlighet med sina direktiv har utredningsgruppen utarbetat ett förslag till vinstdelning utöver en viss nivå och med sikte på en obligatorisk lösning. Förslaget är genomgående av teknisk natur. Enligt förbundets mening måste det dock ses i det vidare sammanhang som löntagarnas andel i och inflytande över kapitalbildningen innebär. Förbundet utgår ifrån att regeringen avser att ge löntagarfondsfrågan en samlad lösning och att det föreliggande förslaget är ett led däri.

Från denna utgångspunkt stödjer förbundet förslagets grundläggande principer.

Statsanställdas förbund anför:

Frågan om vinstdelning och därmed om ökade förutsättningar för löntagarnas delaktighet i kapitalbildningen bedömer Statsanställdas förbund vara av stor betydelse för den ekonomiska politiken. Ett vinstdelningssystem, utformat på ett riktigt sätt, kan utgöra ett värdefullt stöd för den solidariska lönepolitiken. Det kan bidraga till en önskvärd stabiliseringspolitisk utveckling genom att viss del av vinsterna i företagen (övervinster) överföres till fonder i vilka löntagarna har inflytande. Därigenom kan de centrala avtalen hållas på en lägre nivå och löntagarna kan acceptera en mer återhållsam löneutveckling. Förbundets uppfattning är också att vinstdelningssystem kan bidraga till att löneglidningen i de mest vinstgivande företagen kan minskas, varvid en väsentlig fördel uppstår för de löntagarkollektiv som har starka och väl motiverade skäl för att ha följsamhet i

löneutvecklingen med löntagargrupperna inom den vinstgivande sektorn av näringslivet. Förbundet bedömer detta som ett viktigt inslag i den solidariska lönepolitiken och som ett verksamt medel för att bedriva avtalsrörelserna under de kommande åren.

Svenska byggnadsarbetareförbundet anför:

Trots att det således ligger utom ramen för betänkandet vill förbundet ändå inledningsvis deklarera sin principiellt positiva inställning till införandet av ett obligatoriskt system för delning av övervinster inom företagssektorn. Ett sådant system kan, enligt förbundets mening, få stor stabiliserings- och fördelningspolitisk betydelse i framtiden.

Svenska fabriksarbetareförbundet anför:

Svenska fabriksarbetareförbundet förutsätter att föreliggande betänkande skall läggas till grund för införandet av ett vinstdelningssystem för finansiering av löntagarfonder.

Vi menar också, i likhet med vad som framhålls i direktiven till denna utredning, att vinstdelningen är av central betydelse för den ekonomiska politiken och ett stöd för den solidariska lönepolitiken.

Vidare vet vi att våra medlemmar och deras organisationer ute i företagen visar ett aktivt intresse att delta i utformningen av företagens och arbetsplatsernas framtid. En förutsättning för att detta deltagande skall få en reell innebörd är att löntagarna blir delaktiga i kapitalbildningen.

Svenska fabriksarbetareförbundet vill med dessa argument betona vikten av att frågan om vinstdelning som en del i ett system med löntagarfonder får en snar lösning.

Svenska gruvindustriarbetareförbundet anför:

Enligt förbundets uppfattning måste vinstdelning ses som ett led i den framtida ekonomiska politiken i syfte att skapa sysselsättning, trygga välfärden samt utveckla den ekonomiska demokratin.

Vinstdelning måste också bli ett stöd för den solidariska lönepolitiken som genom sin utformning innebär att större vinster uppstår i vissa företag, eftersom lönerna inte anpassas efter bärkraften i dessa företag.

Ur stabiliseringspolitisk synvinkel är vinstdelning önskvärd eftersom löntagarna kan acceptera en långsammare löneutveckling om en viss del av vinsten går till att bygga ut och utveckla industrin och därigenom skapa livskraftiga företag.

Väsentligt är också att löntagarna blir delaktiga i företagens förmögenhetsuppbyggnad och får ett ökat inflytande i näringslivet.

Införandet av ett system med vinstdelning får ses som angeläget. Det är dessutom viktigt att det införes redan från årsskiftet. Med tanke på de stora vinstuppgångar som förväntas inom näringslivet under innevarande år, får vinstdelning ses som ett nödvändigt inslag i kommande avtalsrörelse.

Svenska kommunalarbetareförbundet anför:

Kommunalarbetareförbundet anser att behovet av en obligatorisk vinstdelning är stort och akut av flera skäl.

I takt med att vinstandelen inom industrin ökar på löneandelens bekostnad, blir vinstdelning en allt viktigare åtgärd ur stabiliseringspolitisk synvinkel. Enligt uppgifter från Konjunkturinstitutet har vinsternas andel av industrins förädlingsvärde ökat från ca 5% 1977 till preliminärt ca 20% 1983. Lönens andel har i stället minskat från 84% till ca 69%. Löntagarna har tagit sitt ansvar för landets ekonomi genom avtalsuppgörelser på en så låg nivå att de lett till reallönesänkningar för stora grupper av löntagare. För att löntagarna skall kunna godta en återhållsam löneutveckling, trots att vinsterna inom industrin ökar, krävs nu att löntagarna får del i företagens förmögenhetsuppbyggnad och ett ökat inflytande i näringslivet. Detta kan uppnås genom införandet av vinstdelning, som utgör en av grundpelarna i de kommande löntagarfonderna. Då kan vinstdelningen också komma att utgöra ett betydelsefullt stöd åt den solidariska lönepolitiken, som ju innebär att lönerna inte anpassas till bärkraften i respektive företag. De höga vinster som uppstår i framgångsrika företag, till följd av bl. a. outnyttjat löneutrymme, kan nu till en del komma löntagarna till godo genom vinstdelning.

Svenska livsmedelsarbetareförbundet anför:

Enligt Livs uppfattning är det centrala motivet för övervinstdelning att motsättningarna mellan tillväxtpolitiska och fördelningspolitiska krav kan överbryggas. Sedan slutet på 70-talet har vinsternas andel av överskotten ökat mycket kraftigt på lönernas bekostnad. En vinstandel i den nuvarande storleksordningen är enligt Livs helt oacceptabel om övervinstdelning inte införs. Övervinstdelning överbrygger motsättningen mellan industriföretagens behov av riskvilligt kapital, acceptabel soliditets- och räntabilitetsnivå och fackliga krav på solidarisk lönepolitik samt att klyftor i inkomst- och förmögenhetsfördelning ej ökar. Övervinstdelning skall således stödja den solidariska lönepolitiken (eftersom outtaget löneutrymme i form av högre vinster i vissa företag delas kollektivt), stödja tillväxten (eftersom löntagarna kan godta en återhållsam löneutveckling) samt ge löntagarna delaktighet i företagens förmögenhetsuppbyggnad (varigenom vinsterna inte på samma sätt innebär ökade orättvisor i inkomst- och förmögenhetsfördelning).

Svenska metallindustriarbetareförbundet anför:

Den svenska ekonomin måste stärkas. Ett viktigt led i denna process är en fortlöpande utbyggnad av den svenska industrin. För detta ändamål krävs bl. a. att industrins vinster tillåts ligga på tillräckligt hög nivå. Löntagarna tvingas då till en fortsatt återhållsam löneutveckling. Genom den solidariska lönepolitiken uppstår härvid mycket höga vinster i vissa företag. En vinstdelning som också ger löntagarna delaktighet i denna förmögenhetsuppbyggnad utgör ett stöd för den solidariska lönepolitiken och kan medverka till att löneutvecklingen hålls på en samhällsekonomiskt rimlig nivå.

Av dessa skäl anser Metall det angeläget att införa obligatorisk vinstdelning.

Svenska pappersindustriarbetareförbundet anför:

Förbundet har i olika sammanhang framfört uppfattningen att ett vinstdelningssystem är en nödvändig del i en ekonomisk politik för att klara Sveriges ekonomiska problem.

Svenska skogsarbetareförbundet anför:

Enligt Skogsarbetareförbundets uppfattning är det angeläget att nu genomföra någon form av vinstdelning. Devalveringen och ökad efterfrågan på industrins produkter kommer att medföra ökade vinster inom vissa branscher och företag. Detta skulle kunna medföra problem genom ojämn löneutveckling och åtföljande svårigheter att hålla nere inflationen på en rimlig nivå. Vinstdelning och fonderade medel kan även spela en positiv roll beträffande kapitalförsörjningen. Avkastningen kan användas för gemensamma behov, t. ex. att bidra till att trygga pensionerna. Ett slutligt förslag om vinstdelning bör därför utformas så, att det kan ingå i en långsiktig lösning.

Svenska transportarbetareförbundet anför:

Såsom dock departementschefen anger i direktiven är bakgrunden till vinstdelningsdebatten fackföreningsrörelsens svårigheter att bedriva en solidarisk lönepolitik. Svårigheterna har främst varit att finna sådana lönenivåer som tillfredsställer dels rimliga fördelningspolitiska målsättningar samtidigt som dessa skulle vara förenliga med en samhällsekonomi utan inflation. Sätts de mest vinstgivande företagens lönebetalningsförmåga som riktkarl vid löneförhandlingarna löper man risk att slå ut de sämst ställda företagen. Å andra sidan blir det helt otillfredsställande ur fördelningspolitisk synpunkt att låta lågvinstföretagen vara löneledande eftersom det därmed uppstår oacceptabla övervinster i de mer bärkraftiga företagen.

Enligt Svenska Transportarbetareförbundet är det viktigt att hålla detta grundläggande motiv klart för sig inför konstruktionen av ett vinstdelningssystem. Den angivna målsättningen kan nämligen inte uppnås med individuella företagsvisa vinstdelningssystem. Den fördelningspolitiska effekten kan endast uppnås genom kollektiva lösningar.

Svenska träindustriarbetareförbundet anför:

Förbundet ser det som mycket angeläget att ett obligatoriskt vinstdelningssystem införs. Ett fungerande vinstdelningssystem kommer att få en stor betydelse som stöd och komplement till den solidariska lönepolitiken, vilken förbundet är en mycket stark förespråkare för. Genom att löntagarna i ett vinstdelningssystem tillförsäkras del i industrins förmögenhetsuppbyggnad kan en lugnare löneutveckling förutses. Detta är även av betydelse för regeringens möjligheter att föra en framgångsrik stabiliseringspolitik för att sanera den svenska ekonomin.

SALF motiverar sitt beslut att inte yttra sig över förslaget. SALF anför:

Vinstdelningsgruppens förslag omfattar således endast en begränsad del av ett framtida vinstdelningssystem. Det finns i dag inga officiella förslag om t. ex. vinstavgiftens storlek, vilket eller vilka organ som skall förvalta de influtna beloppen eller vad vinstavgifterna skall användas till. Företrädare för regeringen har dock uttalat att förslag i dessa delar kommer att redovisas under sommaren eller i början av hösten 1983.

SALF anser att det är omöjligt att ta ställning till en del av ett framtida vinstdelningssystem utan att veta hur hela systemet är tänkt att se ut. Endast om regeringen hade redovisat ett fullständigt förslag till vinstdelningssystem hade SALF kunnat yttra sig över förslaget.

Av bl. a. uttalanden från regeringsföreträdare framgår att vinstdelningsgruppens förslag är avsett att ingå i någon form av "löntagarfondssystem". Frågan om löntagarfonder har behandlats av SALFs kongresser 1978 och 1982. De båda kongresserna har uttalat att man anser att någon form av kollektiv kapitalbildning är nödvändig för att trygga framtida investeringsbehov. Däremot har kongresserna inte varit beredda att ta ställning till formerna för kapitalförvaltningen, hur pengarna skall användas eller om det bör finnas någon form av vinstdelning som underlag för den kollektiva kapitalbildningen. Det har inom SALF hela tiden funnits en betydande enighet om att SALF inte borde ta ställning i dessa frågor innnan ett officiellt förslag redovisats. Vid 1982 års kongress anförde förbundsstyrelsens föredragande att frågan om löntagarfonder var av den karaktären att styrelsen förutsatte att ett ställningstagande från SALF måste behandlas av förbundets representantskap.

Med den korta remisstiden har det inte varit möjligt för styrelsen att föra upp vinstdelningsgruppens förslag till behandling i representantskapet. Också av detta skäl anser förbundsstyrelsen att det inte är möjligt för SALF att yttra sig över vinstdelningsgruppens förslag.

Först om regeringen lämnar ett samlat förslag till vinstdelningssystem/löntagarfondssystem kan förbundsstyrelsen föra upp frågan för ställningstagande i representantskapet. Med den tidsplan som har antytts av regeringsföreträdare kan detta ske tidigast i slutet av hösten 1983.

TCO avstår från att yttra sig med hänvisning till att erforderlig remisstid inte har medgetts. Bland TCO-förbunden är bilden inte entydig.

FTF anför:

FTF:s förbundsstyrelse har beslutat att som eget remissyttrande endast avlämna en hänvisning till en inom vårt förbund 1982 kongressbeslutad och genomförd medlemsomröstning i den övergripande löntagarfondsfrågan.

Vår remissyttring tar således här inte sikte på de tekniska aspekterna i vinstdelningsmodellen. Om däremot modellen skulle vara att se som en integrerad del i ett kommande system med kollektiva löntagarfonder, vill vi således redan här vidareförmedla den majoritetssyn våra medlemmar avlämnat i nämnda omröstning, genom att redovisa röstningsresultatet. (Vi har ca 92 % av samtliga försäkringstjänstemän i landet organiserade i vårt förbund.)

Frågeställning: Om svaranden var *för* eller *emot* införandet av kollektiva löntagarfonder utan individuellt ägda andelar eller tillgodohavanden (alt. svar *vet ej* eller *avstår*).

Resultatnoteringar

Av förbundets 15 707 medlemmar inkom svar från 12 072 st. (76,9 %). Svarsfördelningen blev följande.

För	*Emot*	*Vet ej*	*Avstår*	*Ej godkända*
11,7 %	70,0 %	8,5 %	9,0 %	0,8 %

Omröstningen ifråga genomfördes under sommarperioden 21 juni–15 augusti 1982.

HTF anför:

I anslutning till 1982 års HTF- respektive TCO-kongress fördes en omfattande och stundtals motsättningsfull diskussion om den så kallade löntagarfondsfrågan i förbundets medlemsled. Motsättningarna kanaliserades till HTF-kongressen som dock på ett beundransvärt sätt kunde samla ombuden till ett enhälligt ställningstagande, nämligen

att förbundet skall ta ställning i den så kallade fondfrågan först sedan förslag kommit från berört departement, samt att förslaget i fråga skall underställas förbundets regionala och lokala enheter för en bred beredning före ett slutligt ställningstagande.

Då vi erhöll betänkandet den 11 maj för att svara redan den 10 augusti blev alla praktiska möjligheter för åsyftad bred remisshantering inom förbundet spolierade. Förespråkare för löntagarfonder talar om fondernas medverkan till en fördjupad demokrati i allmänhet och ekonomisk demokrati i synnerhet. Vi beklagar att vi av departementet inte givits möjlighet att behandla detta demokratiska ämne i demokratisk ordning.

Handelstjänstemannaförbundet (HTF) får härmed meddela att det mot bakgrund av ovanstående avstår från att yttra sig över betänkandet "En modell för vinstdelning".

ST anför:

ST uttalade sig på sin extra kongress 1981 för införande av löntagarfonder i Sverige. Systemet ska, enligt ST, leda till ett löntagarinflytande i övergripande företagsledningsfrågor. Genom att utforma ett system övergripande (ej t. ex. branschvis eller företagsvis) uppnås bl. a. att de offentligt anställda löntagarna blir delaktiga av inflytandet. Individuella andelar ska inte förekomma i systemet. Systemet ska underlätta kapitalbildningen, framför allt genom att tillförsäkra industriföretagen ägarkapital.

Svenska bankmannaförbundet anför:

Förbundet har alltsedan 1975 deltagit i TCO:s utredningsarbete kring frågor om löntagarfonder och vinstdelningssystem. Förbundet har också genomfört egna utredningar, ett par medlemsenkäter och remisser till samtliga avdelningar, dels inför förbundets kongress 1979, dels inför TCO:s kongress 1982. Grundat på medlemmarnas uttryckta uppfattningar

och dessa avdelningsremisser har förbundet till TCO:s kongress 1982 motionerat om

att TCO inte verkar för kollektiva löntagarfonder

att TCO på andra sätt främjar åtgärder för tryggad sysselsättning och ekonomisk tillväxt genom produktiva investeringar och en väl fungerande kapitalmarknad.

Enligt beslut såväl vid förbundets kongress 1979 och 1981, som också bekräftats vid kongressen 1983, skall förbundet verka för företagsvisa vinstdelningssystem med individuella andelar för samtliga medlemmar inom förbundet. Kongressbesluten förutsätter således att vinstmedlen disponeras företagsvis och därmed medverkar till att förstärka de anställdas inflytande i det egna företaget och ger de anställda direkt delaktighet i företagens ekonomiska resultat.

Med hänvisning till dessa beslut från förbundets högsta beslutande organ får Svenska Bankmannaförbundet avstyrka att lagstiftningsåtgärder vidtas för ett obligatoriskt vinstdelningssystem som läggs till grund för kollektiva löntagarfonder.

SIF anför:

Enligt SIF:s mening kan dock förslaget inte bedömas enbart till sin tekniska natur, utan måste ses i samband med löntagarfonder. Denna fråga har tidigare behandlats inom SIF, senast vid vår kongress 1981. Förbundsstyrelsen konstaterade då att medlemmarna avvisat löntagarfonder som ett sätt att bl. a. öka kapitalbildning samt att stödja den solidariska lönepolitiken. Kongressen beslutade att SIF inte skall verka för införandet av löntagarfonder.

SKTF anför:

SKTF tillhör de förbund inom TCO som aktivt deltagit i diskussionerna kring den framtida kapitalbildningen och löntagarnas inflytande över denna. Detta har skett utifrån övertygelsen om att kapitalbildningsfrågorna är ett gemensamt intresse för anställda i privat och offentlig tjänst. Som offentliganställda har vi ett intresse av att medverka till att trygga kapitalförsörjningen för bl. a. industrin. Förbundet har också vidgat perspektivet genom att ta upp en diskussion om ett medborgarinflytande över ett framtida fondsystem.

SKTF har med olika åtgärder vidgat debatten och aktiverat medlemmarna i fondfrågan, bl. a. i ett nära samarbete med TCO.

Som ett av medlemsförbunden i TCO har SKTF också hemställt om en förlängning av den marginella remisstid som departementet medgett för betänkandet. För SKTF:s vidkommande var hemställan seriöst avsedd.

SKTF har att som förbund verksamt i den offentliga sektorn tillvarata medlemmarnas samfällda intressen i förhållande till statsmakterna. Det låter sig svårligen göras om medlemmarnas uppfattning inte kan komma till uttryck i centrala demokratifrågor.

Förbundet har vid de båda senaste kongresserna, 1976 och 1980, haft frågan om löntagarfonder uppe till behandling, utan att fatta något avgörande beslut för eller emot ett införande av fonder.

Vid senaste kongressen, 1980, beslutade 296 förtroendevalda ombud att

ytterligare fördjupa den principiella diskussionen om fonder. Den uppfattning som då kom till uttryck var att ett slutligt beslut i fondfrågan måste grundas på en bred politisk och facklig enighet. Frågan om ett framtida fondsystem är av den karaktären att den inte bör beslutas med knappa politiska majoriteter. I det sammanhanget, hävdade SKTF:s förbundsstyrelse, bör SKTF och tjänstemannarörelsen i övrigt, kunna spela en konstruktiv roll för att få till stånd samlade lösningar i denna för löntagarna och samhället centrala framtidsfråga.

Det beslut som kongressen, SKTF:s högsta beslutande organ, fattade 1980, gäller tills dess att medlemmarna fått möjlighet att ta del av, sätta sig in i och ta ställning till en samlad fondlösning. Det har inte varit möjligt på den korta remisstid som stått till förfogande att föra ut enskildheter i fondförslaget till en sådan bred medlemsdebatt att SKTF:s ställningstagande också är ett uttryck för medlemmarnas uppfattning.

Av det skälet avstår SKTF från att yttra sig över förslaget till vinstdelningsmodell.

TCO:are för fondomröstning tar – liksom medlemsgrupper inom vissa TCO-förbund – avstånd från ett obligatoriskt vinstdelningssystem. TCO-arna anför:

Inom TCO har under nu drygt 10-talet år frågan om löntagarfonder behandlats. Oftast har frågan diskuterats som "kollektiv kapitalbildning", utan att ordet löntagarfonder har nämnts. Detta eftersom begreppet löntagarfonder varit så känsligt för en stor majoritet av de enskilda medlemmar som genom TCO:s olika förbund utgör den 1 miljon tjänstemän som har TCO som huvudorganisation.

Trots ett intensivt utredningsarbete och försök att via rådslag och studiecirklar intressera de enskilda medlemmarna inom TCO för löntagarfonderna har detta misslyckats. Genom olika medlemsaktiviteter har det blivit klart för såväl enskilda förbund som TCO centralt att de enskilda tjänstemännen – en mycket klar majoritet, dvs. tre av fyra – inte vill ha kollektiva löntagarfonder.

TCO:s ledning har därför successivt tvingats till reträtt i löntagarfondsfrågan. Vid den senaste kongressen, sommaren 1982, antogs ett antal krav på framtida kapitalbildning, men samtidigt betonades att detta inte får tolkas som ett ställningstagande till förmån för kollektiva löntagarfonder.

Kongressen beslöt vidare att TCO inte skall medverka till utformningen av eventuella löntagarfonder. Däremot skall organisationen ta ställning till förslag från regeringen, när sådana föreligger och går ut på remiss.

Trots detta har TCO låtit sig representeras i två av de löntagarfondsutredningar som regeringen låtit arbeta fram under det senaste året, inklusive den som detta remissvar gäller. Detta förfarande från TCO-styrelsens sida står i strid mot fattat kongressbeslut, vilket naturligtvis upplevs negativt av de enskilda medlemmarna.

TCO:s styrelse har däremot avstått från att yttra sig över löntagarfondsutredningarna. Även detta innebär ett avsteg från fattat kongressbeslut sommaren 1982.

Den egentliga anledningen till att TCO-styrelsen inte yttrar sig över löntagarfondsförslagen är uppenbart att man har en annan uppfattning än medlemsmajoriteten. Tre av fyra medlemmar säger nämligen ett bestämt nej till kollektiva löntagarfonder.

Eftersom TCO-styrelsen i löntagarfondsfrågan inte företräder den stora majoriteten enskilda medlemmars uppfattning får vi – undertecknade TCO:are för fondomröstning – genom detta remissvar redovisa vad TCO:s stora tjänstemannagrupper anser i fondfrågan.

Grunden för vårt remissvar är alla de diskussioner som förts i enskilda tjänstemannaklubbar, vad som kommit fram genom företagna enkäter samt alla redovisade opinionsundersökningar. Allt detta visar att minst 70–80% av TCO:s enskilda medlemmar är emot kollektiva löntagarfonder. Enbart ungefär 10% är positivt inställda. Resten vet inte.

För att ytterligare dokumentera att vi verkligen talar å en stor majoritet av TCO:s 1 miljon enskilda medlemmars vägnar vill vi hänvisa till remissyttrandena från såväl Svenska Industritjänstemannaförbundet (SIF), som Försäkringstjänstemannaförbundet (FTF).

Inom SIF fattades i november 1978 ett kongressbeslut till förmån för kollektiva löntagarfonder. Efter en medlemsrevolt revs detta beslut upp. Ca 600 SIF-klubbar genomförde därefter medlemsenkäter som visade att drygt 80% av medlemmarna är emot kollektiva löntagarfonder. SIF-styrelsen har nu i sitt remissvar till regeringen – på ett föredömligt sätt – avstyrkt löntagarfonderna, vilket också klart överensstämmer med medlemsmajoritetens uppfattning. Det är att märka att SIF utgör nästan tredjedelan av TCO.

Det enda förbund som genomfört en total medlemsomröstning är Försäkringstjänstemannaförbundet, FTF. Den omröstningen visar att bland försäkringstjänstemännen är 70% emot kollektiva löntagarfonder och 11.7% är för. Siffrorna finns i FTF:s remissvar.

Synpunkter på löntagarfonder och vinstdelning

De nedan redovisade synpunkterna är grundade på det resonemang som förevarit i klubbar och bland grupper som inom tjänstemannarörelsen, TCO, diskuterat löntagarfondsfrågan. Synpunkterna omfattas av en stor majoritet tjänstemän inom TCO.

Ända sedan det industriella genombrottet i vårt land för drygt 100 år sedan har näringslivet präglats av en strukturomvandling. Ny teknik och nya produkter samt nya företag har trängt ut gamla. De nya områdena av näringslivet har som regel både varit mer expansiva och haft en högre lönsamhet än gamla och tillbakagående. Därigenom har arbetskraft och kapital lockats till nya områden. Nettoresultatet har blivit en höjd levnadsstandard för alla i samhället.

De företag som gått i spetsen för utvecklingen har ofta baserats på innovationer. Dessa nysatsningar har i början varit riskfyllda, men om de lyckats, givit företagen en stark ställning på marknaden, vilket i sin tur möjliggjort goda priser med åtföljande höga vinster, som dock endast varat temporärt. Såväl konkurrenter, som de anställda i företaget och företagets leverantörer har efter en tid sett till att de fått del av "innovationsvinsterna". Detta innebär att man successivt "ätit upp" de goda vinster som innovationerna fört med sig. Endast företag som successivt har kunnat fortsätta med nya innovationer på gamla eller nya områden har kunnat bestå med en lönsamhet väsentligt över genomsnittet.

Företag med hög vinstnivå, har därigenom uppnått en stark finansiell ställning. De har därför spelat en mycket positiv och dynamisk roll i det svenska näringslivets utveckling.

Vad skulle ha hänt med SKF, Separator, AGA m.fl. företag om det i

början på 1900-talet funnits ett obligatoriskt vinstdelningssystem? Om man från dessa framgångsrika företag, som tog stora risker, hade tagit bort just den del, eller åtminstone viss del, av de vinstmedel man utnyttjade för sin framtida utveckling?

– – –

I stället för att införa en obligatorisk vinstdelning, som egentligen är att karakterisera som en vinstskatt, borde staten underlätta frivilliga och företagsanknutna vinstdelningssystem. Dessa system har helt andra egenskaper än ett obligatoriskt system. De frivilliga systemen blir avpassade efter respektive företags förhållanden och ger de anställda en del i det resultat som företaget – med de anställdas medverkan – kan skapa. Vi tycker att det är riktigt att man i ett sådant system ställer vissa krav beträffande konsolidering, avkastning på investerat kapital etc. innan vinstdelning sker. Vinstdelarna bör dessutom, förutom att de ägs av de anställda enskilt, vara inlösbara inom en icke alltför lång period eller försäljningsbara.

– – –

Eftersom vi än en gång nödgas framföra åsikter utanför det officiella TCO vill vi härmed å TCO-medlemmarnas vägnar på det bestämdaste yrka avslag på det konkreta förslaget till vinstdelningssystem och på förslag till kollektiva löntagarfonder i vilka den föreslagna vinstdelningen avses ingå.

Givetvis reagerar vi mot den nuvarande ägar- och maktkoncentrationen i det svenska näringslivet. Vi vill emellertid slå fast att införande av ett löntagarfondssystem på intet sätt är något botemedel härvidlag. Ett löntagarfondssystem, så som det skisserats, innebär otvivelaktigt en väsentligt högre grad av maktkoncentration än den nuvarande. Det är emellertid nödvändigt att på andra vägar lösa härmed sammanhängande problem, t. ex. genom en utbyggnad av de befintliga företagsvisa vinstdelningssystemen.

Vi vill slutligen med största allvar betona hur djupt olyckligt det vore om regeringen går vidare med en proposition till riksdagen med förslag om införande av kollektiva löntagarfonder. Det skulle i så fall ske trots ett kompakt motstånd bland landets drygt 1 miljon tjänstemän.

Ett system med löntagarfonder avvisas av de övriga remissinstanser som berör frågan.

LRF anför:

I ett uttalande från riksförbundsstämman 1982 tog LRF klart avstånd till det då föreliggande LO/SAP-förslaget till löntagarfonder och det ekonomiska system detta skulle medföra.

Lika bestämt avvisar LRF det löntagarfondssystem som ovanstående tre utredningar sammantaget mynnar ut i.

Fonderna skulle på kort tid bli en dominerande ägare av svenskt näringsliv. På lång sikt skulle ägande och inflytande över företagsamheten i Sverige centraliseras och koncentreras i den grad att vårt nuvarande ekonomiska system i grunden skulle förändras. LRF vill som representant för ett stort antal enskilda företagare i stället verka för ett mångfacetterat näringsliv med ett decentraliserat och spritt ägande, där den kooperativa företagsformen utgör en vital form, bland flera, av företagande.

Stiftelsen Aktiefrämjandet anför:

Riskkapitalmotivet

När löntagarfondstanken ursprungligen lanserades fanns i näringslivet ett stort behov av riskkapital, som inte kunde tillgodoses av aktiemarknaden. Anledningen var att aktieplaceringar inte var konkurrenskraftiga gentemot andra mindre produktiva placeringsformer. Aktiesparandet var hårt pressat av en diskriminerande dubbelbeskattning, näringslivets lönsamhet var låg och de svenska börsföretagen värderades bara till 40% av sitt substansvärde. Under 70-talet tillfördes börsföretagen bara 100–800 milj. kr./år genom nyemissioner. Företagen tvingades till extern upplåning, som fördyrade och minskade investeringarna samt sänkte soliditeten till en farligt låg nivå.

I den miljön kan man förstå att tanken på löntagarfonder väcktes som ett alternativ till tvångssparande och statsbidrag till näringslivet.

Men i dag är situationen helt annorlunda. Genom förbättrad lönsamhet i företagen, sämre utveckling för alternativa, mindre samhällsnyttiga placeringar och en lindring av dubbelbeskattningen för småsparare har aktiemarknaden skjutit fart och kan nu gott och väl tillgodose riskkapitalbehovet. Aktieindex har ökat från 100 år 1976 till nära 500. Företagen värderas till 80–90% av sitt substansvärde. Nyemissionerna m.m. var 1981 2,1 miljarder kr., 1982 3,2 miljarder kr. och i år nära 6 miljarder kr., – rekord varje år.

Slutsatsen härav är att löntagarfonder inte är nödvändiga för riskkapitalbildningen.

– – –

Företagens kostnader

Ett motiv för löntagarfonder sägs vara att de verkar återhållande på lönekostnadsutvecklingen och kan därmed förbättra företagens lönsamhet.

Erfarenheterna från AP-systemet visar att det är mycket osäkert, knappast ens sannolikt, att fonderna verkligen får denna effekt. Vinstdelningsskatten ökar samtidigt företagens kostnader.

Ca 60% av lönekostnaderna går till direkta skatter hos den enskilde och till arbetsgivaravgifter. Vid sjunkande reallöner har staten hittills höjt skatte- och avgiftssatserna för att minst kunna bibehålla sina inkomster.

Det är osäkert hur de svenska dotterföretagens kostnader i utlandet påverkas av anställdas och fackliga organisationers reaktioner på det svenska fackets ianspråktagande av den samlade vinsten.

– – –

Effekter på aktiesparandet

Det är oklart vilken effekt löntagarfonderna får på börsutvecklingen. Fastän de inte tillför marknaden nytt riskkapital kommer de tydligen att uppträda på marknaden på ett sätt som liknar andra aktiefonder och därmed åtminstone på kort sikt verka kursdrivande.

Genom att fonderna finansieras med skatter från företagen kan företagens utdelningskapacitet minska, vilket är kurspressande. Den totala utdelningsskatten blir i trippelbeskattning över 80%.

Det är svårt att bedöma de utländska placerarnas reaktioner. De svarar nu för en betydande del av aktiemarknaden (8% av ägandet, 15% av börsens friska kapital och ca hälften av årets nyemissioner i Sverige och utlandet).

Det är risk för att vi får färre börsintroduktioner och därmed fortsatt brist på aktier, fortsatt ägarkoncentration i icke börsnoterade företag och sämre soliditet i dessa.

En del företag kan rent av välja att flytta verksamhet och kapitalförsörjning utomlands. Ett exempel härpå är Datatronic, som är ett högteknologiskt och expansivt företag av den typ vi behöver i Sverige, men som drabbas särskilt hårt av vinstskatten.

Slutsats

Det är svårt att förstå både de rationella och politiska motiven för löntagarfonder. Inget av de angivna skälen tillgodoses av förslaget. Om det finns andra, som vi och allmänheten inte känner till, måste dessa klargöras.

Fortsatta stimulanser av hushållens sparande i aktier och utveckling av företagens egna vinstdelningssystem och spridning av aktier till anställda vore betydligt bättre. Då tillförs näringslivet verkligen nytt riskvilligt kapital (skattefondsparandet ger lika mycket som löntagarfonderna, 2 miljarder kr./år). Maktkoncentrationen minskar. Det är ett sparande om vars värde det råder stor enighet i motsats till den nationella splittring som löntagarfonderna skapar. Och det är ett sparande som gör bättre nytta i hushållens plånböcker och i samhällsekonomin än år efter år av reallönesänkningar.

Svensk industriförening anför:

Föreningen betvivlar att ett vinstdelningssystem av föreslagen typ på något sätt skulle motverka risken för löneglidning, enär de anställda i högvinstföretagen inte skulle erhålla någon egen del av "övervinsten". Enligt föreningens mening utgör de vinstandelssystem som många företag själva byggt upp ett betydligt bättre alternativ. Genom sådana system får de anställda privat del i företagets vinst och stimuleras därigenom till ökade insatser. Både stora och små företag tillämpar redan nu med gott resultat sådana system. Ett uppmärksammat fall i detta hänseende utgör Svenska Handelsbanken. Det är i SHB inte ovanligt att vanliga banktjänstemän med lång anställningstid kan ha tillgångar på upp till 100000 kr. i företaget. Efterföljare av format har varit Åkerman och Volvo. Det är uppenbart att för anställda i sådana företag har den privata förmögenhetstillväxten ett marknadsvärde som gör anställning i dessa företag attraktiv trots liten skillnad i kontantlön i jämförelse med andra företag. Det är t. o. m. sannolikt att det med hänsyn till marginalskatterna finns önskemål hos åtskilliga anställda om lägre kontantlöneökningar mot motsvarande ökning av del i företagets tillgångar. Ett konsekvent stabiliseringspolitiskt program borde således stimulera ökning av anställdas ägande i de företag de arbetar genom skatteförmåner både för den enskilde och för de företag som använder del av vinsten för att subventionera anställdas förvärv av aktier/delbevis/konvertibla skuldebrev. I detta sammanhang torde det vara ganska ointressant hur man definierar vinsten eftersom det näppeligen kan laboreras med olika vinstbegrepp för olika kategorier ägare. Föreningen vill med ovanstående resonemang som bakgrund visa att det viktigaste argumentet för vinstdelning som regeringen anfört och som legat till grund för utredningsgruppens arbete inte är relevant. Vinstdelning enligt utredningsgruppens förslag minskar visserligen den redovisade vinsten men de lönsammaste företagen är fortfarande lönsammare än andra och de anställda i dessa har ingen personlig glädje av en ökad vinstskatt. Utrednings-

gruppens förslag borde således öka risken för löneglidning i högvinstföretagen jämfört med vad ett system med frivilliga (skattesubventionerade) överenskommelser med motsvarande syfte skulle få.

– – –

Inom föreningen finns ett flertal framtidsbranscher inom vilka morgondagens stora företag torde återfinnas. Bland dessa branscher bör speciellt elektronikindustrin nämnas. För att dessa företag skall kunna utvecklas i snabb takt krävs mycket god lönsamhet som möjliggör stora investeringar och snabb uppbyggnad av eget kapital. Dessa förutsättningar försämras avsevärt om det föreslagna vinstdelningssystemet genomföres. Dessutom strider detta vinstdelningssystem med ty åtföljande löntagarfonder mot principen för den entreprenöranda som är oundgängligen nödvändig om ett litet kunskapsintensivt och teknikbaserat företag skall kunna växa ut till ett större företag. Denna fråga är fundamental enär en förbättring av återväxten av industriföretagen inom alla branscher är absolut nödvändig på längre sikt.

Ett införande av löntagarfonder skulle medföra ökad maktkoncentration, minskat nyföretagande och försämrad utveckling av befintliga företag, flykt till utlandet av ny teknologi och riskvilligt kapital samt en principiell förändring innebärande en övergång till ett socialistiskt planhushållningssystem.

SAF anför:

Tekniken inte det väsentliga

Under årens lopp har ett antal tekniska varianter på löntagarfonder presenterats. Det centrala är emellertid inte de tekniska detaljerna för löntagarfondsskatter, inte heller den organisatoriska utformningen av de fackliga eller politiska institutionerna som skall inrättas eller vilken teknisk metod de skall använda för att ta över ägandet i företagen. Ur principiell synpunkt är även hastigheten i processen av underordnad betydelse. Om det tar 5, 10 eller 20 år innan de fackliga eller politiska makthavarna blivit den helt dominerande ägaren i näringslivet ändrar inte själva huvudfrågan: Skall Sveriges näringsliv gradvis socialiseras?

Denna principiella huvudfråga – dvs. om en sådan utveckling över huvud taget är önskvärd – är enligt SAF:s mening den helt avgörande i frågan om ett eventuellt införande av kollektiva löntagarfonder i Sverige.

Enskilt ägande drivkraften i framåtskridande

Grundtankarna i alla hittillsvarande löntagarfondsförslag är oförenliga med ett expansivt och framgångsrikt näringsliv. Det går inte att via skatter på företagen successivt föra över ägandet och makten från nuvarande hundratusentals privata ägare till några kollektiva fackliga eller statliga organ och samtidigt tro att det ekonomiska framåtskridandet skall kunna bestå. Det är de många privata initiativen och det enskilda risktagandet som är grunden för företagens verksamhet och källan till välstånd och framåtskridande. Det enskilda ägandet är *drivkraften* i den ekonomiska utvecklingen.

I den debatt som förts kring kollektiva löntagarfonder har förespråkarna aldrig på allvar hävdat att fonderna själva skall skapa företag och företagsamhet, affärsidéer, sysselsättning och försäljning. I stället skall dessa fackliga eller politiska institutioner ta över vad andra har skapat och byggt

upp. Att låta en sådan ägargrupp bli allt mer dominerande i det svenska näringslivet skulle vara förödande.

– – –

Avsevärt allvarligare än skattens kortsiktiga finansiella effekter är emellertid den långsiktiga effekten av löntagarfondernas införande. Om löntagarfondsförslagen genomförs, betyder det att statsmakterna inleder en process i syfte att socialisera näringslivet. Detta är en ödesfråga för svenskt näringsliv med förödande effekter för alla företag oavsett i vilken form verksamheten bedrivs.

SBEF anför:

Införande av kollektiva löntagarfonder skulle – med utgångspunkt från föreliggande förslag – på sikt leda till att ägarkontrollen i många större svenska företag övergår till fackligt-politiskt kontrollerade fonder. Enligt SBEF:s mening är detta inte förenligt med en fungerande marknadsekonomi.

Enligt all erfarenhet leder socialisering till försämrad industriutveckling genom att viljan till investeringar och nyföretagande minskar. Vidare försämras möjligheterna till internationell handel och samarbete. Ett system med kollektiva löntagarfonder skulle därför enligt SBEF:s uppfattning få genomgripande negativa effekter för den ekonomiska utvecklingen i Sverige. Förutsättningarna för ökad sysselsättning och tillväxt skulle starkt försämras.

De argument för löntagarfonder som framförts i debatten att fonderna skulle bidra till försörjning av riskvilligt kapital och till återhållsamhet i lönekraven har vid närmare granskning visat sig ohållbara.

Svenska handelskammarförbundet anför:

Enligt Handelskammarförbundet bör därför förslaget bedömas i sitt rätta sammanhang, dvs. som en löntagarfondsskatt. Denna skatt skall finansiera någon form av övergripande fackliga eller politiska fonders successiva övertagande av ägande i de i dag privata företagen. Företagen skall således genom löntagarfondsskatten betala sin egen socialisering.

I sammanhanget bör understrykas att den centrala frågeställningen inte är de tekniska detaljerna för löntagarfondsskatter, inte heller den organisatoriska utformningen av de fackliga eller politiska institutionerna som skall inrättas eller vilken teknisk metod de skall använda för att ta över ägandet i företagen. Huvudfrågan är och förblir om Sveriges näringsliv skall gradvis socialiseras genom införandet av löntagarfonder.

Det enskilda ägandet och initiativkraften har varit en förutsättning för vår industriella utveckling och därmed vår ekonomiska standard. Samma förutsättningar måste gälla om vi i framtiden skall kunna bibehålla och utveckla vår levnadsstandard.

Genom den beslutade skatteomläggningen har möjligheterna för enskilt ägande och inflytande redan väsentligt försämrats. Löntagarfondsförslaget är ytterligare ett steg för att kraftigt minska det enskilda ägandet och inflytandet till förmån för politiska och fackliga intressen. En sådan utveckling blir förödande för vårt näringslivs effektivitet och konkurrenskraft. Därför måste i hela folkets intresse förslagen om kollektiva löntagarfonder, innebärande en successiv socialisering av näringslivet, med kraft avvisas.

Svenska sparbanksföreningen anför:

Den övergripande frågan om löntagarfonder har sin grund i politiska överväganden om fördelningspolitikens inriktning och om ägarinflytande i näringslivet. Sparbankerna är förankrade i nära nog samtliga intressegrupper i samhället och har att företräda medborgarna i första hand i deras egenskap av sparare oavsett politisk åsikt. Det är däremot inte sparbankernas uppgift att ta ställning i politiska spörsmål av så genomgripande natur som det här är fråga om. Föreningen yttrar sig därför endast om själva utformningen av det framlagda förslaget till vinstdelning.

Sveriges aktiesparares riksförbund anför:

Direktiven

Direktiven anger som mål att en statlig vinstdelning skall skapa "förutsättningar" för ökad sysselsättning och tillväxt inom ekonomin.

Det är en omöjlig målsättning. Ekonomisk tillväxt sker genom att företag och företagare investerar. De investerar om de får behålla vinstöverskott i rörelsen, som en bas för nya satsningar. Minskar man överskotten genom föreslagna vinstavgifter, minskas automatiskt också investeringarna.

Därmed faller utredningens grundval samman. En statlig vinstdelning skulle minska Sveriges ekonomiska tillväxtmöjlighet, inte öka den.

Officiell bekräftelse

Den som vill ha en sakkunnig och mer "officiell" bekräftelse på det nyss sagda kan läsa den särskilda statliga expertrapporten i ämnet av ekon. dr Anders Kristoffersson. Den visar att om man inför vinstdelning höjs kapitalkostnaderna i företagens investeringskalkyler. Slutsatsen är (med rapportens kursivering):

"Anpassningen mot det nya jämviktsläget sker i detta fall genom en *neddragning* av investeringarna".

(SOU 1981: 79 s. 53)

Det synes sålunda ostridigt att en statlig vinstdelning *motverkar* målet att skapa en ekonomisk tillväxt i den svenska ekonomin.

K. O. Feldts brasklapp

Finansministern anger naturligtvis inte ovanstående i klartext i sina direktiv. Men indirekt betonar han detsamma genom att ange SOU 1981: 79 som ett av utredningens viktigaste faktaunderlag. Vidare erkänner han detta när han skriver att en vinstdelning "bör vara konstruerad så att den i så stor utsträckning som möjligt undviker att verka höjande på lönsamhetskravet för industriella investeringar".

Aktiespararna tolkar skrivningarna som en brasklapp från finansministern. Som ekonom vet denne att en statlig vinstdelning är skadlig för tillväxten. Men av politiska skäl, främst påtryckning från LO-ledningen, synes han ha varit nödd och tvungen att tillsätta denna utredning.

– – –

Lägre lönekrav räddar

För att i någon mån komma runt den generella vinstdelningens ogynnsamma inverkan, anger direktiven att löneökningarna kanske kan bli så mycket lägre att företagen kompenseras.

Skall denna kompensation ge tillväxteffekt, måste det röra sig om en överkompensation – dvs. löntagarna måste avstå *mer* i pengar räknat än vad företagen får avstå i vinstavgifter. Annars uppkommer ingen tillväxt.

Även detta är ett omöjligt mål. För det första är de löntagarfonder som vinstdelningen skall ingå i, en impopulär "reform" hos såväl löntagarna som hela folket. Det ligger i sakens natur att löntagarna därför inte kan förväntas avstå, som en ringa erkänsla för att det införs fonder som de inte vill ha.

Vidare har landets främste arbetsmarknadsexpert, professor Gösta Rehn, ifrågasatt om inte högre skatter på vinsterna gör företagen mindre måna om att hålla tillbaka lönekraven. Om man försvagar vinstmotivet kan det alltså öka risken för alltför höga löner samt att företagen försöker "krympa sig ur krisen" istället för att expandera.

Slutligen skriver Berndt Öhman, tidigare ordförande i löntagarfondsutredningen och särskilt nämnd i direktiven:

"Att en vinstdelning skulle leda till större löneåterhållsamhet än vinstdelningen ger, förefaller osannolikt, för att inte säga absurt".

(Statsvetenskaplig Tidskrift 1/83 s. 59)

Slutsatser

Regeringen känner sig uppenbarligen pressad att genomföra vinstdelning som en grund för kollektiva löntagarfonder, emot folkopinionen och en samlad ekonomisk expertis.

Med ett så negativt utgångsläge är regeringens enda hopp att de fackliga ledningarna – som ju är pådrivande part i fondfrågan – skall hålla tillbaka sina medlemmars lönekrav så kraftigt att det inte bara ersätter företagens vinstdelningskostnad utan dessutom ger företagen en tillväxtbefrämjande "kapitaltillförsel", genom sänkt löneandel av produktionsresultatet.

Något sådant löfte har LO dock inte gett. Tvärtom sade Stig Malm den 7 juni 1983 om utredningens förslag till vinstdelning, att denna "måste höjas om den skall få någon återhållande effekt i avtalsrörelsen". LO-chefen har vidare kungjort att man redan 1984 kommer att "begära och också ta ut 11 %" medan regeringens mål samtidigt är att nedbringa inflationen till fyra procent.

Aktiespararnas slutsatser är följande:

- Både teoretiska och praktiska skäl talar för att vinstdelningen skulle hämma och inte främja tillväxten.
- Därför bör förslaget inte genomföras.
- Istället bör regeringen stimulera en ökning av det personliga sparandet och aktieägandet i de breda befolkningsgrupperna. Detta skulle dels ge en verklig kapitaltillförsel och dels en ökad förståelse för industrin och dess tillväxtproblem. Direkt personligt ägande skapar engagemang, vilket inte kan sägas om avlägsna kollektiva löntagarfonder.

Sveriges fastighetsägareförbund anför:

Enligt förbundets uppfattning innebär ett genomförande av kollektiva löntagarfonder att fackliga och/eller politiska institutioner kommer att successivt ta över makten i ett stort antal svenska företag. Löntagarfonderna tillför inte näringslivet något nytt kapital utan innebär endast en omfördelning av medel och makt genom uttagande av vinstdelningsavgifter. Dessa avgifter har karaktären av en ny skatt där den reella beskattningsrätten ligger hos löntagarfonderna.

Sveriges grossistförbund anför:

Vi hävdar att ett införande av löntagarfonder allvarligt skulle skada den samhällsekonomiska utvecklingen och på sikt leda till ett planekonomiskt samhällssystem. Det är endast genom att satsa på marknadsekonomi och fri företagsamhet som vi kan skapa förutsättningar för fortsatt välståndsutveckling i vårt land.

SHIO-Familjeföretagen anför:

Den föreslagna vinstdelningen eller egentligare "löntagarfondsskatten" skall utgöra en finansieringskälla i det s. k. löntagarfondssystem som regeringen nu beslutat att stegvis genomföra. Systemet innebär att ägarstrukturen i de enskilda företagen successivt förändras i riktning mot ett kollektivt "löntagarägande". Företagen skall genom fondskatten finansiera sin egen socialisering.

SHIO-Familjeföretagen, som företräder över 50000 mindre och medelstora företag inom enskilt näringsliv, tar bestämt avstånd från en sådan stegvis genomförd socialisering av företagen. Den strider helt mot organisationens målsättning att verka för fri enskild företagsamhet grundad på marknadshushållningens principer genom att slå vakt om ekonomisk frihet, enskild äganderätt och rättssäkerhet.

Sveriges industriförbund anför:

Förbundet finner inte någon anledning att i detalj granska de idéer som framförts i betänkandet eftersom syftet bakom förslagen enbart är att säkerställa en finansiering av kollektiva löntagarfonder. Från förbundets sida har vid en mängd tillfällen framhållits att ett införande av dylika fonder allvarligt skulle skada industrins utveckling och framtidsmöjligheter i vårt land. Alla de påståenden som framförts om att kollektiva löntagarfonder skulle gynna industrins utveckling, exempelvis vad gäller försörjningen med riskkapital eller återhållsamhet i lönekraven, har vid närmare granskning visat sig ohållbara. Kvar står nu endast att det är frågan om att genom en ökad beskattning – ovanpå den rekordhöga nivå vi redan har i landet – successivt i kollektiv ägo överföra en stor del av det privata näringslivet.

Förbundet har till syfte att främja den svenska industrins produktions- och produktivitetsutveckling. Förbundet är därför positivt till olika ägarformer, förutsatt att dessa fritt och på lika villkor får konkurrera på den svenska och de internationella marknaderna. Men en socialisering även om den genomförs gradvis strider självfallet mot förbundets uppfattning om vad som är gynnsamt för industrins utveckling. Enligt all den företagskunskap som finns samlad inom förbundet, enligt all internationell erfarenhet och enligt en stor mängd ekonomiska utredningar leder en socialisering till kraftigt försämrad industriutveckling och svåra ekonomiska problem i det land som beträder denna väg. Investeringsviljan går ner, nyföretagandet minskar, skickliga företagare lämnar landet och – inte minst och hittills förbisett i debatten – det blir svårare att samarbeta med ledande utländska företag.

Sveriges välstånd vilar nämligen i hög grad på internationell handel och internationellt samarbete. Hälften av den svenska indutriproduktionen går i dag på export. Svenska företag har ett omfattande samarbete med utländska företag, något som är nödvändigt för ett litet land med högt kostnadsläge, om det vill bevara sin konkurrenskraft. Det vore då ytterst olyckligt om detta samarbete och en fortsatt utveckling härav skulle försvåras, och sannolikt i många fall upphöra som följd av att Sverige beträdde en väg som ter sig främmande för övriga västliga industriländer. Risk finns att utländska företag får den uppfattningen att svenska företag inte längre leds av principen att vara effektiva enheter utan av andra principer, exempelvis sysselsättningspolitiska eller regionalpolitiska. Sverige har inte råd att genom en socialiseringspolitik äventyra företagens internationella samarbete.

Mot den angivna bakgrunden vill Industriförbundet bestämt avvisa tanken att kollektiva löntagarfonder skulle införas i Sverige. Det finns då ingen anledning att heller diskutera och än mindre genomföra ett vinstdelningsförslag som är en del i en skadlig helhet och som dessutom i sig, genom att det är fråga om en ytterligare höjning av skattetrycket, försvagar investeringsvilja och företagaranda.

Ett genomförande av kollektiva löntagarfonder skulle splittra landet och leda till en djup klyfta mellan regeringen och industrin. Det är motsatsen till vad som behövs för att Sverige skall kunna komma ur sina ekonomiska problem.

Sveriges köpmannaförbund anför:

Förbundet tar avstånd från att vårt nuvarande ekonomisk-politiska system omvandlas i riktning mot ett korporativt samhälle med en ägarkoncenterad näringslivsstruktur.

Rubricerade betänkande ser vi som ett första steg mot en sådan utveckling. Det står således helt i strid med Sveriges Köpmannaförbunds övergripande målsättning och hela grundtanken avvisas med bestämdhet från förbundet.

– – –

Sveriges Köpmannaförbund avvisar rubricerade betänkande i sin helhet och varje annan form att via skatter och avgifter successivt föra över dominerande ägarintressen i svenskt näringsliv till kollektivt ägda fonder.

Östergötlands och Södermanlands handelskammare anför:

Handelskammaren har under de senaste åren, vid ett flertal tillfällen, påvisat den mycket negativa inställning till varje förslag om införande av kollektiva löntagarfonder, som finns hos företagen inom regionen.

Tidigare i år har denna negativa inställning redovisats till resp. länsstyrelse i samband med utarbetandet av s. k. regionala industriprogram för Östergötlands och Södermanlands län. Härvid framkom att regionens industriföretag upplever hotet om införande av kollektiva löntagarfonder som det absolut främsta hindret för expansion.

4 Vinstdelningsförslaget

4.1 Allmänna synpunkter

Kammarrätten i Stockholm anför:

Ett redan alldeles för invecklat och oöverskådligt skatte- och avgiftssystem kommer att ytterligare avsevärt kompliceras. Vidare kommer dubbelbeskattningseffekterna inom aktiebolagssektorn att förstärkas. Detta strider mot de tendenser som annars på senare tid har gett sig till känna.

– – –

Om det aktuella förslaget genomförs, kommer betydande medel att tas ifrån de drabbade företagen, särskilt de kapitalintensiva. Deras investeringsförmåga beskärs. Risk föreligger även att deras investeringsvilja reduceras. En följd av den föreslagna ordningen måste också bli att ägandet av de berörda företagen blir mindre attraktivt. Därmed torde det också bli svårare att få fram friskt kapital genom nyemissioner. Över huvud torde intresset för placering i aktier att minska. Det är beklagligt att gruppen inte har analyserat dessa frågor liksom hur det samlade skatte- och avgiftstrycket för de berörda delarna av näringslivet kommer att te sig, om förslaget genomförs.

– – –

Avslutningsvis kan framhållas att systemet är så invecklat att det måste bli utomordentligt svårt för det enskilda företaget att med tillräcklig säkerhet beräkna effekterna av avgiften, bl. a. till följd av att denna och utgående inkomstskatter får ömsesidigt dras av mot varandra.

Kommerskollegium anför:

En från kollegiets utgångspunkter central fråga är vilken inverkan vinstdelningsavgiften skulle kunna få på utvecklingen av det svenska näringslivets internationella konkurrensförmåga. Betänkandet saknar emellertid helt underlag och analyser för bedömning i detta hänseende liksom för allmänna ekonomiska och samhällsekonomiska bedömningar över huvud taget. Vinstdelningsavgiften är liktydig med en skärpning av en internationellt sett hög skattesats ifråga om företagsvinster. Även om omfattningen inte kan anges får man räkna med en negativ inverkan på utvecklingen av den internationella konkurrensförmågan. Benägenheten till etableringar i Sverige torde komma att påverkas. Särskilt torde detta gälla satsningar i nya högteknologiska industrier med högt risktagande.

RSV anför:

Statsmakterna har i direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående kontroll och förenklingsfrågor vid reformer på skatteområdet (Dir 1982: 27) uttalat, att det är nödvändigt att bestämmelser och administrativa rutiner inte utvecklas i en från kontrollsynpunkt komplicerande riktning. Vinstdelningsgruppens förslag verkar i rakt motsatt riktning. RSV vill ifrågasätta om det är lämpligt att ytterligare tynga ett redan synnerligen komplicerat skattesystem med en detaljreglering av den föreslagna arten.

Ledamoten Helmers i RSV:s styrelse anför:

Företagsskatteberedningen föreslog att nuvarande bolagsbeskattning borde ersättas med en enhetlig statlig bolagsskatt. Därtill kunde knytas regler för fördelning av uppburen skatt mellan stat och kommun om så önskades. Avsikten med detta förslag var att åstadkomma en förenkling för såväl de skattskyldiga som skatteadministrationen. Förutsättningarna för att använda bolagsskatten som samhällsekonomiskt styrmedel i varierande konjunkturlägen skulle därjämte något förbättras. Finansministern har i proposition om kommunalekonomiska frågor inför år 1984 meddelat sin avsikt att tillsätta en utredning för att slopa den kommunala beskattningen av bolagsinkomster. Som ledamot av beredningen stödde jag förslaget att avskaffa den kommunala beskattningen av bolagsinkomster och att införa en enhetlig statlig bolagsskatt. Något rimligt skäl för varierande skattesatser för bolagsbeskattningen kan nämligen inte anföras. Det nu framlagda förslaget innebär att två statliga bolagsskatter med olika skattebas, tillskapas. Ett sådant system avvisar jag bestämt. Avvägningen och samordningen ifråga om skattesatser med den ordinarie bolagsskatten är ej heller utredd. Skattesatsen för den progressiva bolagsskatten är dessutom helt godtyckligt vald.

En progressiv bolagsskatt har diskuterats vid tidigare tillfällen men avvisats senast av företagsskatteberedningen. Docenten B-C Ysander har i sin bilaga ifrågasatt de samhällsekonomiska fördelarna med en progressiv bolagsskatt. Erfarenheten från andra länder visar därjämte att progressiva system leder till en mängd tekniska komplikationer betungande för såväl bolagen som administrationen. Denna erfarenhet finns dokumenterad och det hade varit på sin plats att gruppen satt sig in i och diskuterat frågan. Några bärande skäl för en progressiv bolagsskatt har *inte* anförts och torde ej heller kunna anföras varför införandet av en sådan skatteform avstyrkes.

I förslaget har man godtyckligt valt en progressionsteknik. Syftet att definiera en vinst utöver normal vinst har inte uppnåtts. Professor Sven-Erik Johansson har i sin bilaga fört ett resonemang om hur en sådan vinst skulle kunna definieras. Gruppen har inte redoviast någon diskussion av hans tankegångar. I stället för att uttryckligen ange att det är lagtekniskt omöjligt att formulera ett övervinstbegrepp har gruppen valt tystnaden och gripit en definition ur luften.

Någon samhällsekonomisk analys av verkningarna av den valda progressiviteten och dubbla bolagsskatter har gruppen inte redovisat. Det är en tradition att söka utforma företagsbeskattningen så neutralt som möjligt och att till ett sådant system knyta särskilda stimulanser för att uppnå önskad tillväxt. Förslaget bryter helt mot denna inriktning. Vad angår de företagsekonomiska konsekvenserna av den nu föreslagna skatten kombinerad med ordinarie bolagsskatt har dessa ej heller belysts. Här hade erfordrats en genomgång av verkningarna för olika branscher under skilda konjunkturförutsättningar. Det dubblå systemet får effekter som är helt olika för t. ex. kapitalintensiva industriföretag, snabbt växande industriföretag, serviceföretag, banker etc. Ingen redovisning av förväntade verkningar har skett i det remitterade betänkandet. Huruvida förändringarna är önskvärda eller inte har gruppen således ej kunnat diskutera. Endast räkneexempel på skatteutfallet har angivits.

— — —

Ej heller har gruppen studerat kostnaderna för eget kapital efter skatt, en för bedömningen helt avgörande effekt. Investeringskalkylerna kompliceras också i hög grad av två bolagsskatter med olika bas och blir därför mycket osäkra.

Gruppen har ej heller diskuterat syftet med och effekterna av nuvarande reserveringsmöjligheter. Företagsskatteberedningen gjorde här ingående analyser. Några sådana förekommer inte i det avgivna betänkandet som underlag för föreslagna ändringar. Ej heller har gruppen studerat t. ex. de föreslagna begränsningarna i varulagervärderingsreglerna för särskilt konjunkturutsatta sektorer av industrin, t. ex. skogsindustrin. Hur blir effekterna för nystartade och snabbt expanderade företag? Ingen utredning presenteras. Gruppen har över huvud taget ej utnyttjat de erfarenheter från allmänna skatteberedningen och företagsskatteberedningen av hur utredningsarbete på bolagsbeskattningens område bör bedrivas.

– – –

Ökad skattebelastning och oklara verkningar av systemet torde inte stimulera till utländska direktinvesteringar i Sverige. För den teknologiska utvecklingen är sådana investeringar av avgörande betydelse för vårt land.

– – –

Bolagsbeskattningen är en mycket viktig del av skattesystemet. Förslag till ändringar måste vara väl underbyggda och de samhälls- och företagsekonomiska effekterna belysta. För långsiktigt planerad näringsverksamhet fordras klarhet och stabilitet i systemet. Det är beklagligt att gruppen inte visat prov på insikt härom.

Allmänna ombudet för mellankommunala mål anför:

Resultatet har blivit ett teoretiskt elegant men för den praktiska handläggningen oerhört komplicerat system.

Delvis beror komplikationerna på att företagsskattesystemet i sig är ytterst komplicerat – det är vissa av dessa komplikationer som rensas bort i förslaget. Företagsbeskattningssystemet har dock utvecklats successivt under lång tid och bygger på och har påverkat och påverkats av ett regelsystem i bokförings- och aktiebolagslag m. m. som också utvecklats under lång tid. Kunskapen om företagsbeskattningen är därför god både hos företagen och skattemyndigheterna. I stort sett fungerar systemet friktionsfritt – i vart fall gäller detta de större företag som vinstdelningsförslaget är inriktat mot. En betydelsefull omständighet härvidlag är säkerligen de generösa reserveringsregler som företagsbeskattningssystemet inbegriper – och som bidrar till att göra systemet så komplicerat. Många skatteprocesser rörande mera dubiösa eller rent av felaktiga reserveringar har säkerligen undvikits härigenom, även om tillämpningen varit oenhetlig. Fr. o. m. 1984 års taxering gäller att taxeringsnämnd i normalfall *skall* bortse från felaktiga periodiseringar om "rätt" resultat ändå kunnat åstadkommas med t. ex. ökad lagernedskrivning. Det tämligen schablonartade sättet att fastställa rörelseinkomst får därmed lagstöd.

Mot denna utveckling kontrasterar expertgruppens förslag som kräver en exakt inkomstbestämning. Detta kommer att göra granskningen tyngre och processföringen svårare. Eftersom det handlar om övervinstdelning blir – anförs det i kommittédirektiven – systemet mycket känsligt även för mindre vinstöverflyttningar till utländska koncernföretag. Detta gäller säkerligen också för vinstöverföringar mellan beskattningsår – allra helst som systemet inte tillåter förlustutjämning.

Även om vinstberäkningen enligt den föreslagna lagen är tekniskt betydligt enklare än kommunalskattelagens behöver därför inte tillämpningen bli enklare. Härtill kommer att systemen används parallellt och integrerade i varandra. Även den enkla vinstberäkningen för vinstdelningen skapar då tekniska komplikationer, felkällor och merarbete.

– – –

Förslaget innebär ett djupt och omfattande ingrepp i det gällande systemet, varför det är ytterst svårt att bilda sig en uppfattning om förslagets alla konsekvenser och vilka anpassningsåtgärder det kan framkalla. Med hänsyn härtill och till att avgiften har karaktär av skatt – om än specialdestinerad – genom att den tas ut på ett underlag som liknar underlaget för en vinstskatt samt beräknas i samband med inkomsttaxeringen, ter det sig från skatteadministrativ synpunkt rimligare och avsevärt enklare att höja bolagsskatten med erforderligt belopp. För att i någon mån tillgodose direktivens krav på att avgiften inte skall verka höjande på lönsamhetskravet för industriella investeringar kunde en inflationskompensation byggas in i investeringsfondssystemet. Skatte- och avgiftsbelastningen för ett litet företag som finansierar sin industriella expansion genom att utnyttja investeringsfondssystemet kan hållas nere. Vidare skulle också systemets konjunkturpåverkande effekt i största allmänhet ökas. Jag får erinra om att företagsskatteberedningen i sitt slutbetänkande Beskattning av företag (SOU 1977: 86, s. 401–403) diskuterade möjligheterna att införa en sådan konstruktion. Beredningen avstod dock av principiella och praktiska skäl från att framföra något förslag. De principiella skälen äger inte längre relevans. Jämfört med vinstdelningsgruppens förslag till inflationsjustering ter sig de praktiska problemen helt obetydliga.

– – –

Slutligen vill jag erinra om det direktiv (1982: 27) som utgått till samtliga kommittéer och utredare angående kontroll och förenklingsfrågor vid reformer på skatteområdet, enligt vilket det är nödvändigt att bestämmelser och administrativa rutiner inte utvecklas i en från kontrollsynpunkt komplicerande riktning. Jag instämmer till fullo häri. Kraftfulla tag måste med hänsyn till såväl allmänheten och företagen som skatteadministrationen tas för att förenkla och schablonisera beskattningssystemet. Vinstdelningsgruppens förslag kommer att göra skattesystemet avsevärt mera krångligt och svåröverskådligt och står därmed i direkt motsättning till de ovannämnda direktiven. Lönsamheten av olika former av sofistikerad skatteplanering eller skatteflykt kan befaras öka. Samtidigt utgör – såvitt jag kan se – avgiften ingenting annat än en tilläggsskatt på vinster över "normal" nivå. Som framgår av en till betänkandet fogad expertrapport är normalvinsten dock knappast ett entydigt begrepp.

Vinstdelningsgruppens förslag ger uttryck för ett precisionskrav vad gäller beräkningen av företagsvinst som synes orealistiskt. Från skatteadministrativ synpunkt är det oacceptabelt att vid sidan av ett fungerande nettovinstbeskattningssystem införa ytterligare ett. Jag avstyrker därför förslaget i den i betänkandet givna utformningen.

SIND anför:

I direktiven till gruppen sägs att en övervinstdelning bör konstrueras så att den i så stor utsträckning som möjligt undviker att verka höjande på lönsamhetskravet för industriella investeringar. Detta är enligt industriverket en nyckelfråga. Det råder ingen tvekan om att minskade vinstutsikter

får en hämmande verkan på företagens investeringar. Ett flertal utredningar inom industriverket och på andra håll visar att det är lönsamheten och marknadsutsikterna som är de avgörande faktorerna bakom en investering i industrin. Även om man försöker undvika sådana effekter genom att undandra en viss normal avkastning från vinstdelning motsvarande en normal vinst torde systemet få en effekt i investeringshämmande riktning, om än marginell. Stöd för denna uppfattning kan också hämtas i rapporten (Ds Fi 1983: 14) från experten Bengt-Christer Ysander.

I rådande situation för svensk industri, med stora förnyelsebehov i kapitalstrukturen under 80-talet, förefaller således en vinstdelning av aktuellt slag i princip medföra en konkurrenskrafthämmande effekt. SIND förordar därför det nuvarande systemet med proportionell vinstskatt framför den progressiva som den föreslagna vinstdelningsmodellen innebär.

Allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse anför:

Varje skattesystem påverkar företagens ekonomiska dispositioner. Beskattningen är en så betydelsefull parameter i många beslut att den blir en integrerande del i den ekonomiska planeringsprocessen. Det är alltså inte så att skatten utgör enbart en restpost (som sedan kan påverkas av vissa bokslutsdispositioner) och att problemet att beräkna och kontrollera skatten är en väsentlig fråga, även om detta medför komplikationer och därmed ökande kostnader. Den viktigaste frågan är vilka effekter det nu aktuella förslaget får på sådana viktiga områden som avkastningskraven för investeringar, omfattningen och inriktningen av dessa, organisations- och ägandefrågor, valet av finansieringsformer etc. Företagens investeringar baseras på förväntningar om en framtida kostnads- och intäktsutveckling. Avkastningskraven för investeringar kommer att påverkas av om företagen förväntar sig att lönekostnadsutvecklingen på sikt faktiskt påverkas av införandet av ett vinstdelningssystem. Fondstyrelsen finner det ytterst vanskligt att bedöma dessa förhållanden, som inte alls behandlas i utredningen.

I fråga om det lönebaserade fribelopp (motsvarande en "normalvinstnivå") med vilket företagens reala resultat skall minskas vid bestämningen av underlaget för vinstdelningsavgiften påpekar utredningen att företag som varken är investerings- eller sysselsättningsintensiva i särskild mån kommer att drabbas av vinstdelningen. Utredningen nämner finansiella företag och fastighetsförvaltande företag som typföretag av detta slag. Fondstyrelsen vill framhålla att också medelstora och större högteknologiska företag, som kan komma att spela stor roll för landets framtida industriella struktur, riskerar att hamna i denna kategori.

Statskontoret anför:

Inte heller i det av utredningen angivna syftet – att dela en real vinst – är modellen konsekvent. Fribeloppen är godtyckligt konstruerade, överavskrivningar tillåts, avsättningar till investeringsfond och koncernbidrag reducerar skatten, beskattningsårets nominella vinst räknas som monetär tillgång, realisationsvinster och statliga bidrag undgår vinstdelning. Detta är exempel på avsteg från syftet att dela den reala vinsten.

Läggs härtill att denna reala beskattning bara berör en mindre del av bolagsbeskattningen, som i övrigt inte tar hänsyn till om vinsterna är reala eller bara nominella, att de nya beskattningsreglerna medför ett merarbete

i företag och myndigheter, att nya tolkningsproblem vid beskattningen uppstår och att nya skatteflyktsvägar kommer att prövas av företagen är statskontorets slutsats att om nya skatteintäkter från företagen eftersträvas detta kan åstadkommas på ett enklare vis. Detta kan exempelvis ske genom att bolagsskatten höjs eller genom en höjd arbetsgivaravgift. En höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften med en procentenhet ger lika stora intäkter som vinstdelningsavgiften kan beräknas ge.

Statskontoret vill avslutningsvis lägga några skatterättsliga synpunkter på förslaget. Så som vinstdelningen är konstruerad slår den hårdare mot kapitalintensiva företag än arbetsintensiva, liksom den slår hårdare mot företag med varierande än jämn vinstnivå och mot fristående företag än företag ingående i en koncern. Enskilda firmor och handelsbolag gynnas jämfört med bolag. Detta bereder dels ett rättviseproblem, dels effekter på företagsstrukturen, som utredningen ej behandlat.

Eftersom beloppet är så litet – 2–3 miljarder kronor – förefaller det omotiverat att införa två helt nya beskattningsprinciper: real och progressiv beskattning av bolagsvinster. Hellre än att införa ytterligare principer för bolagsbeskattningen borde denna ses över i sin helhet. En rad problem med den nuvarande bolagsskatten finns, bl. a. dess inflationskänslighet, dubbelbeskattning via hushållsskatten, gynnande av institutionella ägare, olikheter beträffande olika kapitalföremål och olika finansieringsformer. Förenklingar bör eftersträvas i stället för att öka företagsbeskattningens komplexitet.

– – –

Sammanfattningsvis anser statskontoret att vinstdelningsförslagets effekter på lönekostnads- och prisnivån, liksom alternativa förslags effekter i dessa avseenden ej utretts, att realbeskattningen är inkonsekvent och bereder nya skatterättsliga problem och effekter vilka ej utretts samt att om syftet reduceras till att erhålla större skatteintäkter från företagen detta kan åstadkommas på enklare vis.

RRV anför:

Den nuvarande företagsbeskattningens (nettovinstbeskattningen) regelsystem måste anses vara omfattande och komplext. Hanteringskostnaderna för såväl skattskyldiga som berörda myndigheter är höga. Vinstdelningsmodellen är uppbyggd efter principen om real beskattning och vilar på den nominalistiska företagsbeskattningens regelsystem. Vinstdelningsmodellen i kombination med en bibehållen företagsbeskattning innebär att vinstdelningsavgift skall utgå vid sidan av den vanliga inkomstskatten. Tillkommande regler för vinstdelning, konsekvensändringar i befintliga författningar samt blandningen av real och nominalistisk beskattning innebär enligt RRV:s mening att det samlade regelsystemet blir än mer komplext. Framtida förenklingar och förändringar i företagsbeskattningens regelsystem innebär dessutom att den grund på vilken vinstdelningsmodellen vilar ändras. Motsvarande förhållande uppstår om realbeskattningsutredningens förslag till real beskattning genomförs.

Vinstdelningsmodellen bör enligt RRV:s mening vidare ses mot bakgrund av de åtgärder som kan bli aktuella att vidta för finansiering av ett fortsatt genomförande av inkomstskattereformen inom hushållssektorn. Att införa den föreslagna vinstdelningsmodellen samtidigt med en produktionsfaktorskatt (enligt bruttoskattekommitténs förslag) och med en bibehållen företagsbeskattning skulle medföra att företagssektorn omfattas av

tre olika skattesystem (nettovinstbeskattning, vinstdelningsavgift, proms) jämsides med arbetsgivaravgifts- och mervärdeskattesystemen. Hanteringskostnaderna för och regelkomplexiteten i ett sådant sammantaget skatte- och avgiftssystem blir enligt RRV:s mening betydande.

RRV anser sammanfattningsvis att den föreslagna vinstdelningsmodellen inte kan ses isolerad från övriga skatte- och avgiftssystem. Sett i detta perspektiv blir enligt RRV:s mening vinstdelningsmodellen en faktor som ytterligare ökar komplexiteten i ett redan nu komplext regelsystem. En sådan utveckling bidrar inte till att åstadkomma den förenkling som enligt RRV:s mening bör eftersträvas även inom skatte- och avgiftssystemen för företagssektorn.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför:

Det är en allmän uppfattning att vårt skattesystem är mycket komplicerat. Under senare år har framförts starka önskemål om förenklingar. Regeringen har 1980 i direktiv till samtliga kommittéer uttalat att ändringsförslag bör vara så utformade att de kan genomföras inom ramen för oförändrade resurser. Sedan ungefär ett år tillbaka arbetar en särskild kommitté med att utarbeta förslag som skall radikalt förenkla både beskattningsförfarandet och skatteprocessen. Vinstdelningsgruppens förslag går stick i stäv med dessa tankegångar.

I och för sig kan inget invändas mot själva principen att ge inkomstskatten en utformning så att inflationens inverkan på skatteunderlaget elimineras. Vad som i första hand skulle vara av intresse att motverka med en inflationskorrigering av skatteunderlaget är emellertid den betydande förmögenhetsomfördelning mellan låntagare och långivare som nuvarande skattesystem automatiskt ger upphov till. Sätts åtgärder in enbart inom företagssektorn ställer det sig emellertid helt annorlunda. För företagens del skulle visserligen – allt annat lika – möjligheterna att behålla produktionskapaciteterna öka. Nu har emellertid detta inte setts som något större problem eftersom reserveringsreglerna är så gynnsamma att de, åtminstone till viss del, kan sägas beakta inflationens verkningar. Inte minst gäller detta i ett internationellt perspektiv. Något uttalat önskemål om att i särskild ordning få korrigera beskattningsunderlaget för inflationen har därför knappast funnits ens från företagarhåll. Anledningen är kanhända att man är medveten om den komplexitet i regelsystemet det skulle medföra, något som för övrigt framkommit vid de diskussioner som pågått och fortfarande pågår beträffande möjligheterna att i civillagstiftningen införa regler som leder fram till ett inflationskorrigerat årsbokslut.

Mot bakgrund av dessa förhållanden – förenklingssträvanden samt ett befintligt företagsbeskattningssystem där inflationskompensation redan finns inbyggd – vore det olyckligt om det fördes in ytterligare ett regelsystem bara för att ta ut den extraskatt som vinstdelningsavgiften utgör. Årsresultatet skulle då behöva beräknas på tre olika sätt – ett enligt civilrättslig lagstiftning och två enligt olika skattelagar. Det säger sig självt att en sådan utveckling inte är särskilt eftersträvansvärd.

Att det nu föreliggande förslaget inte är någon tilltalande lösning kan ses även från en annan utgångspunkt. Här har under lång tid byggts upp ett företagsbeskattningssystem, som trots sina många regler, fungerar tämligen väl. Vid sidan härav skulle då införas ett system som "sopar bort" de från tillväxtsynpunkt viktigaste reglerna samtidigt som de ersätts med en helt annan konstruktion. Länsstyrelsen är väl medveten om att vinstdel-

ningsgruppens uppgift varit att finna en mera renodlad vinst att lägga till grund för avgiftsuttag än vad nuvarande företagsbeskattningssystem ger. Samtidigt ifrågasätter länsstyrelsen om exaktheten och rättvisan företagen emellan blir så mycket större.

En annan sorts kritik som kan riktas mot förslaget är att det medför ett "stelbent" system. Vinstdelningsavgiftens karaktär av definitiv kostnad, avsaknaden av reserveringsutrymme samt inverkan av det aktuella årets skattebelastning på avgiftsunderlaget medför att korrigeringar av felaktigheter leder till en mängd följdändringar. Fördelen med nuvarande system är att åtgärder av det slaget många gånger kan företas utan att beskattningsunderlaget ändras, en möjlighet som genom nytillkomna regler ökar vid 1984 års taxering.

– – –

Med hänsyn till det syfte uttaget av vinstdelningsavgift har borde det också rimligen vara ett önskemål att olika intressenter i företaget på ett någorlunda enkelt sätt skall kunna konstatera vad uttaget kan tänkas bli eller hur det beräknats. Inte minst torde de anställda ha ett sådant intresse. I stället för att krångla till beräkningarna bör även av det skälet enkelhet eftersträvas. Länsstyrelsen vill här erinra om det s.k. PLAN-projektets förslag om förtryckta räkenskapsutdrag för att kunna förbättra skattekontrollen. Större enhetlighet i den redovisning som lämnas av företagen är alltså vad som behövs.

Inflationsavdraget utgör ett definitivt kostnadsavdrag. Det är därför viktigt att det blir en ordentlig kontroll av underlaget. Men från skattemyndigheternas sida måste man fråga sig om det över huvud taget "lönar sig" att använda resurser för denna sorts kontroll. I såväl taxerings- som revisionsarbetet måste ställas vissa krav på effektivitet både avseende intäktskontroll och kontroll av avdrag. Ett av effektivitetsmåtten är givetvis de skattemedel som kan förväntas inflyta till statskassan som en följd av kontrollen. Detta påverkas av den skattskyldiges marginalskatt, som vanligen är 60–80 %. Även aktiebolagen kan inrymmas i detta skikt.

En kontroll av underlaget för inflationsavdraget liksom det i samband med skattereformen införda underlaget för tilläggsbelopp innebär att marginalskatter på 5–15 % är aktuella. Skatten på tilläggsbeloppet utgör 5–15 % ovanför den s.k. brytpunkten och inflationsavdraget kan även det, med hänsyn till den förväntade penningvärdeutvecklingen, antas ha ett "värde" som ligger ungefär inom samma latitud. Ett för högt underlag på t.ex. 100 000 kr. vid 8 % inflation medför ett oberättigat inflationsavdrag på 8 000 kr. och en skattevinst med 5 000–6 000 kr.

Med den kännedom som finns om oredovisade inkomster och andra oegentligheter – den dolda sektorn har beräknats medföra ett årligt bortfall av skatteunderlag med 20–30 miljarder kr. – och som från marginalskattesynpunkt är betydligt intressantare skulle en strikt effektivitetstillämpning antagligen medföra att inflationsavdraget blir obetydligt kontrollerat. Ändå skulle man förmodligen, inte minst inledningsvis, vara tvingad att utöva en viss kontroll, något som då kan sägas gå ut över betydligt angelägnare uppgifter.

Från denna mera renodlade kontrollsynpunkt kommer således inflationskorrigeringen att medföra en klar försämring. Skattekontrollen blir totalt sett mindre effektiv. Till detta kommer den ökade komplexitet i själva regelsystemet som denna ytterligare dimension innebär.

Sammanfattningsvis är länsstyrelsen av den uppfattningen att förslaget medför onödigt mycket krångel för att "träffa" den s.k. övervinsten och

därmed kunna ta ut den extra skatten. Länsstyrelsen avstyrker därför att ytterligare ett företagsbeskattningssystem införs. Om beslut fattas om vinstdelning föreslår länsstyrelsen i stället att de regler som gäller innevarande år för uttag av vinstskatt behålls. Företag som lämnat utdelning kan sägas ha goda vinster, i vart fall över en längre tidsperiod. Med utdelningen som underlag bör rimligen också avgiftssuttaget att tillföras fonderna bli jämnare. Ett annat alternativ, som länsstyrelsen vill peka på, är att helt enkelt höja bolagsskatten. Det bör ge i stort sett samma resultat som att först justera upp underlaget och sedan ta ut en särskild skatt.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför:

Utredningens målsättning att genom inflationskorrigering åstadkomma ett rättvisande vinstbegrepp, har resulterat i ett komplicerat regelverk, som trots sina detaljbestämmelser inte utesluter möjligheter för företagen att genom olika åtgärder skapa fördelar ur vinstdelningssynpunkt. Härmed åsyftas åtgärder, som är fullt lagliga i inkomstskattehänseende.

SACO/SR anför:

Organisationen beklagar att utredningen inte har analyserat vinstdelningsförslagets effekter för näringslivet i allmänhet och för investeringsutvecklingen i synnerhet. Inte heller har utredningen analyserat de nya incitament och möjligheter till för samhället och företagen suboptimal skatteplanering som kan uppstå om vinstdelningen genomförs. Avsaknaden av konsekvensanalys begränsar ytterligare möjligheterna att bedöma modellen som sådan.

Det är svårt att frigöra sig från misstanken att den snäva tidsramen är ett svepskäl till att slippa genomföra en sakligt och ekonomiskt motiverad kartläggning av förslagets effekter.

– – –

Sammanfattningsvis avvisar SACO/SR den föreslagna vinstdelningsmodellen både som finansieringskälla till löntagarfonder och som nytt permanent inslag i lönebildningen. Om obligatorisk vinstdelning trots detta kommer att införas anser SACO/SR att förslaget bör revideras på avgörande punkter.

Finansbolagens förening anför:

Såsom förslaget är utformat har avgiften tekniskt sett karaktären av en skatt som leder till en skärpning av bolagsskatten. I följd av att ett realt vinstbegrepp ligger till grund för vinstdelningsavgiften innebär denna att en i praktiken progressiv bolagsskatt delvis återinföres. Den progressiva aktiebolagsskatten avskaffades av en enig riksdag år 1938 och tanken på införandet av en sådan skatt avvisades senast av en enig företagsskatteberedning i slutet av 1970-talet.

Vare sig erfarenheterna av den progressiva aktiebolagsbekattningen eller expertrapporten "Proportionell eller progressiv vinstbeskattning" behandlas av gruppen. Föreningen finner detta vara en brist i utredningen.

– – –

Gruppen anser att en fundamental fråga är vad som skall räknas som övervinst. Det är i princip denna vinst, som skall bli föremål för vinstdelningsavgift.

Expertrapporten "Begreppet normal vinst" pekar på några grundläggande teoretiska begrepp och samband, vilka är avsedda att ge vägledning vid en praktisk utformning av system för övervinstdelning. Gruppen vare sig behandlar eller beaktar expertgruppens resultat.

– – –

Ett införande av en real vinstbeskattning medför att företagsbeskattningen kommer att innehålla såväl nominella som reala principer, vilket kommer att medföra en ökad skatteplanering.

– – –

Vinstdelningsgruppen föreslår en avgift på 20 % av avgiftsunderlaget.

Föreningen saknar utredningens underlag för att kunna bedöma huruvida avgiften bör bestämmas till denna storlek. Emellertid kan konstateras att en sådan avgift skulle innebära en betydande skärpning av företagsbeskattningen!

FAR anför:

Utredningen har genomförts under en ofattbart kort tid med hänsyn till att ämnet är komplext och mångfacetterat och att ett helt nytt system föreslås. Förslaget berör hela det svenska näringslivet. Av omständigheterna har förslaget kommit att präglas av en pragmatisk syn på uppgiften. Utredningen har måst tillgripa vissa schablonlösningar och synes på flera punkter överförenkla och nedtona svårigheter och negativa effekter. Motiveringarna är genomgående knapphändiga och analyserna är på flera områden i det närmaste obefintliga. Utredningen synes även ha varit låst av de detaljerade direktiven, vilket fått till följd att en mer allsidig belysning av ämnet ej genomförts.

– – –

Som nämnts har modellen utformats så att den kan likställas med en progressiv vinstskatt. Utredningen har noterat att progressiviteten skapar särskilda problem, men har ändock inte närmare analyserat frågan. På uppdrag av utredningsgruppen har docent Bengt Christer Ysander undersökt huruvida en progressiv vinstskattning är att föredra framför en proportionell. Yttrandet synes inte ha behandlats av utredningen. Frågan har även prövats av flera skatteutredningar och har i samtliga fall avvisats. Eftersom uttaget blir en kostnad i företaget finns det skäl att anta att den kommer att få negativa effekter på investeringar, effektivitet och sysselsättning i industrin. Det bör även särskilt observeras att avgiften i första hand kommer att drabba de lyckosamma företagen med utvecklingsmöjligheter och låg kapitalbindning. I högteknologiska och utvecklingsföretag krävs goda vinster för att kunna finansiera den expansion som kan bli möjlig om man lyckas. Denna typ av företag har istället behov av att få uppskjuta beskattning genom ex.vis avsättning till fonder för marknadsinvesteringar och utvecklingsinsatser och andra åtgärder för att förstärka soliditeten i ett expansionsskede. Metoder för skatteberäkningar och redovisningskonventioner bör inte tillåtas få styrningseffekter som verkar hindrande på drivkraften bakom företagens utveckling.

Svenskt näringsliv är i hög grad internationellt. En progressiv vinstskatt kan antagas försvåra kommunikation, kapitialanskaffning och nyetablering.

I ett realvinstskattesystem blir beräkningsproblemen sannolikt stora. FAR ifrågasätter därför om inte den negativa effekten av ett nominellt system lättare och säkrare skulle kunna begränsas genom speciella avdrag

och uppskjutning av beskattningen i huvudsak inom ramen för nuvarande system med särskilda ned- och avskrivningsmöjligheter.

Redan införandet av ett realbeskattningssystem är i och för sig en så genomgripande förändring av skattesystemet, att detta först borde fullständigt utredas innan man överväger att införa en övervinstbeskattning baserad på reala termer.

Utredningen har som nämnts ej behandlat det i direktiven angivna villkoret, att i så stor utsträckning som möjligt undvika att effekten resulterar i en höjning av lönsamhetskravet på investeringar. FAR finner att det framlagda förslaget genom sin komplexitet skapar osäkerhet i kalkylsituationen och att det i flertalet fall kan antagas komma att verka höjande på avkastningskravet.

Företagen kommer också att få avsätta ytterligare resurser för skatteplanering.

Nuvarande skattesystem medger som bekant vissa konsolideringsmöjligheter genom lagernedskrivningar, accelererade avskrivningar på anläggningar etc. Dessa möjligheter har fått för industrins utveckling mycket gynnsamma effekter, och borde bibehållas även i ett nytt system.

En vinstdelning i någon mening förutsätter att begreppet normal vinst kan definieras. Utredningens förslag innehåller dock ingen definition, men avvisar den naturliga utgångspunkten att utgå från avkastning på eget kapital med att det medför praktiska svårigheter. Istället väljs ett på andra grunder definierat s.k. fribelopp, vilket då skulle fylla samma funktion som normal vinst. Professor Sven-Erik Johansson har på utredningens uppdrag avgivit ett särskilt utlåtande om begreppet normal vinst. Någon diskussion av Johanssons tankegångar redovisas ej i förslaget. Johansson har framhållit att den traditionella redovisningen innehåller ofullkomligheter liksom att kunskapen om aktiemarknadens reala avkastningskrav är begränsad i synnerhet för individuella företags aktier. Johansson finner ingen bättre definition av normal vinst än det pris företaget måste betala för att trygga försörjningen av riskkapitalet. Johansson finner vidare att vinst och räntabilitetskrav då helst bör mätas i reala termer enligt någon form av inflationsredovisning. Johansson illustrerar också hur "normal vinst" kan härledas från den räntabilitet på det egna kapitalet som motsvarar aktiemarknadens avkastningskrav.

Utredningen har också (s. 40) konstaterat att det vore naturligt att definiera fribeloppet (normalvinsten) utifrån räntabilitetskrav på eget kapital. Med hänvisning till svårigheterna att beräkna den reala förmögenhetsökningen mellan två bokslutstillfällen finner utredningen dock att övervägande skäl talar emot att bestämma fribeloppet som en andel av företagets egna kapital. Utredningen finner istället att en "lämplig avvägning" nås genom att fribeloppet bestäms som 6 % av lönesumman. Detta motiveras bl. a. med att lönesumman i industrisektorn motsvarar redovisat eget kapital.

FAR finner att utredningen således i realiteten kommit fram till att den valda modellen möter så allvarliga praktiska hinder att den inte kan införas i ett lagstadgat system. Utredningen har konstaterat att real vinst bör beräknas som förändring i den reala förmögenheten men att detta är svårt att göra. Modellen begränsas därför till partiella omräkningar av den nominella vinsten. Dessutom finner utredningen att den mest naturliga definitionen av normalvinst av praktiska skäl inte kan användas därför att man valt att utgå från reala termer. Vid motiveringen av den valda definitionen av fribeloppet görs däremot omotiverat jämförelser mellan det reala resultatet och det nominella redovisade egna kapitalet.

FAR finner att utredningens förslag av angivna skäl inte kan göra anspråk på att vara en modell för beräkning av övervinster.

En grundläggande fråga som inte berörts av utredningen är att normalvinst definierad utifrån ett finansiellt synsätt måste vara individuell för varje företag, varför varje form av generellt definierat mått inte kan bli helt neutralt mellan företag och företagsformer.

– – –

Eftersom utredningen som nämnts på ett tidigt stadium konstaterar att real förmögenhet inte praktiskt sett kan beräknas med rimlig säkerhet och arbetsinsats hade utredningen bort överväga att definiera övervinsten utifrån nominella mått. Därigenom skulle även en bättre överensstämmelse med företagens tillämpade mått uppnås. Vid en modell baserad på nominella mått finns det skäl att ytterligare överväga behovet av utrymme för konsolidering så att skattebetalningarna inte inkräktar på företagens kapacitet eller hindrar en önskvärd expansion. Samma grundinställning präglar de skärpta restriktionerna för utdelning i 1975 års aktiebolagslag 12 kap. 2 §. Som exempel på åtgärder som redan nu borde kunna vidtagas i detta syfte vill FAR peka på att mot denna bakgrund avskrivningarna på själva industribyggnaderna är omotiverat begränsade (3–5 %). Inventarierna kan som bekant avskrivas med 30 %. Ofta är anläggningen ju en företagsekonomisk enhet, exempelvis i processindustrin.

FAR anser vidare att förslaget kommer att få ogynnsamma styrningseffekter på koncernstruktur, organisation, handlande och redovisning. Utöver vad som anförts ovan vill vi bl.a. peka på att den progressiva vinstskatten kopplad med nuvarande inkomstskatteregler kan komma att styra verksamhet och resultat till utlandet och anknytningen av fribeloppet enbart till lönesumman kommer att verka hindrande för naturlig samverkan i exempel serviceföretag och hindrar naturlig specialisering och inhyrning av tjänster. Som nämnts kommer avgifter att främst drabba kapitalintensiva företag med låg lönesumma och lyckosamma utvecklingsföretag. Förslaget missgynnar exempelvis företag som lägger ut tillverkningen på legobasis eller till ett delägt företag i jämförelse med att driva tillverkningen i egen regi. Avgiften kan sänkas exempelvis genom sammanslagning med låglönsamma och löneintensiva företag. Förslaget skulle också komma att styra tillämpade redovisningsprinciper, exempelvis aktivering av utgifter.

Förslaget komplicerar det rådande redan komplicerade skattesystemet och det är som nämnts inte neutralt mellan företag med olika organisation och struktur och mellan företag som drivs i olika företagsformer. Effekterna blir olika för olika branscher, och företag med varierande soliditet och kapitalbindning i anläggningar. De företagsekonomiska konsekvenserna härav har inte belysts av utredningen.

Hyresgästernas riksförbund anför:

Den väsentliga frågan ur hyresgästernas synpunkt är huruvida förslaget kommer att få någon inverkan på hyresnivån. Gruppen har föreslagit att vinstdelningsavgift ej skall erläggas av bostadsföretag som avses i 24 § 3 mom. kommunalskattelagen. Därmed kommer de allmännyttiga bostadsföretagen, som är hyresledande, inte att omfattas av vinstdelningen. Hyresgästernas Riksförbund kan därför konstatera att förslaget inte kommer att få någon inverkan på hyresnivån.

KF anför:

Vinstdelningsgruppen synes i sina resonemang ha varit bunden till de gällande reglerna för att beräkna inkomstskatten för aktiebolag och jämförbara juridiska personer. Detta förhållande har medfört att förslaget i realiteten endast innebär en höjning av inkomstskatten för juridiska personer samt att denna höjning sker med tillämpning av nya och än mer komplicerade regler. Motsvarande effekt som förslaget ger torde kunna ha åstadkommits med väsentligt enklare regler. Enligt KF:s mening skulle det ha varit möjligt att lägga fram ett förslag som var enklare och sannolikt mer ändamålsenligt, om vinstdelningsgruppen inte prioriterat en anpassning till det nu gällande administrativa systemet.

LO anför:

Att använda den beskattningsbara inkomsten som utgångspunkt för beräkningarna innebär en mycket gynnsam behandling av företagen. Företagen har därigenom goda möjligheter till bokslutsdispositioner utöver lagerreservering (som således inte är avdragsgill). Företagen har möjlighet till företagsekonomiskt ej motiverade överavskrivningar på inventarier och maskiner samt avsättningar till investeringsfond. Praktiskt sett torde ingen annan utgångspunkt än den beskattningsbara inkomsten kunna användas för beräkningen av vinstdelningsavgiften. Det skulle föra med sig ett alltför omfattande lagkomplex, med definitioner som inte anslöt sig till någon befintlig lagreglering, om man skulle använda sig av en annan bas för beräkningarna. Det är enligt LO:s mening att beklaga att detta inte är möjligt.

– – –

Det är viktigt att vinstdelningen inte innebär några svårigheter för snabbt växande företag med liten kapitalbas. Systemet bör också undanta småföretag från vinstdelningen.

Vinstdelningsgruppen har, för det första, löst detta genom att föreslå ett väl tilltaget fribelopp om 500 000 kronor som undantas från vinstdelning. Därigenom berörs ytterst få företag med färre än 20 anställda. Även av övriga företag kommer en minoritet att behöva betala vinstdelningsavgift, med utgångspunkt i den vinstnivå som rådde 1980. Det nominella fribeloppet gör det dessutom administrativt betydligt enklare att hantera vinstdelningen eftersom det blir ett väsentligt färre antal företag som blir aktuella för vinstdelning. Det innebär också en väsentlig förenkling för företagen som i normalfallet inte behöver göra någon omfattande beräkning av underlaget för vinstdelning. Sakligt sett innebär det nominella fribeloppet inte något stort bortfall av vinstdelningsavgifter.

LO anser det värdefullt att ett sådant nominellt fribelopp finns med i vinstdelningsmodellen. De 500 000 kronor som gruppen föreslagit är en rimlig nivå på fribeloppet.

För det andra har gruppen föreslagit att årets nominella vinst får inflationsuppräknas, vilket framför allt innebär fördelar för expanderande företag med god lönsamhet.

För det tredje innebär möjligheten för företagen att undanta avsättningarna till investeringsfonder o.d. möjligheter för expanderande företag att undandra vinster från vinstdelningsavgift.

Totalt sett är detta väl grundade avdragsmöjligheter som är särskilt

anpassade till småföretag och expanderande företag. Det är rimligt att modellen för vinstdelning innehåller sådana avdragsmöjligheter. LO vill därför tillstyrka dessa möjligheter till avdrag innan vinstdelningsunderlaget fastställs.

– – –

Vinstdelningsgruppen föreslår att vinstdelningsavgiften bestäms till 20 % av det underlag som räknats fram genom inflationsuppräkning, fribelopp etc. Det utgör ingalunda en för stor del av den reala vinsten över fribeloppet. Vinstdelningsavgiften är förmånligt behandlad genom att den är avdragsgill vid nästa års inkomsttaxering.

LO accepterar det föreslagna lönebaserade fribeloppet och den föreslagna vinstdelningsavgiften. Det finns emellertid anledning att utvärdera modellens effektivitet efter en tid. Det kan vid detta tillfälle utvärderas om modellen är tillräckligt effektiv. Utvärderingen motiveras av att det är svårt att bedöma hur stor vinstdelningen kommer att bli på grund av de många möjligheter till avdrag som finns i modellen.

– – –

Det förslag som presenteras från vinstdelningsgruppen motsvarar i allt väsentligt de krav som kan ställas på en fungerande modell för vinstdelning. Den måste dock betraktas som generös för företagen. LO vill därför att en utvärdering av modellens effektivitet görs efter en tid.

Beklädnadsarbetarnas förbund anför:

Vinstdelningsavgiften föreslås bli bestämd till 20 % av det underlag som räknats fram genom inflationsjusteringen, fribelopp etc. Det utgör ingalunda en för stor del av den reala vinsten över fribeloppet. Vinstdelningsavgiften är dessutom förmånligt behandlad genom att den är avdragsgill vid nästa års inkomsttaxering.

Trots den generösa behandlingen av företagen kan Beklädnadsarbetarnas förbund godta den föreskrivna vinstdelningsavgiften och de föreslagna fribeloppen. Enligt vår uppfattning finns det dock anledning att utvärdera modellen efter en tid. Då det bl. a. är svårt att uppskatta hur en från företagets sida ändrad bokslutspolitik kan komma att påverka storleken av vinstdelningsavgifterna bör modellens effektivitet bli föremål för utvärdering.

Beklädnadsarbetarnas förbund anser att vinstdelningsgruppens förslag i stort är väl avvägt när det gäller olika intressenters krav på ett vinstdelningssystem och kan med hänvisning till ovanstående tillstyrka förslaget.

Handelsanställdas förbund anser att förslaget har gått företagsamheten tillmötes i olika avseenden. Förbundet anför:

Inom förbundets verksamhetsområde får den presenterade konstruktionen en begränsad räckvidd. Vi finner ingen anledning att i nuvarande situation och inom ramen för förslaget yrka på ändringar ifrån dylika utgångspunkter. Vi är dock medvetna om att företagsinspirerade vinstdelningssystem diskuteras även inom handeln. Företagens intresse för sådana system ser vi som ett tecken på att förutsättningar för obligatorisk vinstdelning kan finnas i större omfattning även inom handeln. Regeringen bör följa utvecklingen härvidlag och anpassa det obligatoriska vinstdelningsförslaget till sådana ändrade förutsättningar.

Statsanställdas förbund anför:

Den föreslagna modellen anser förbundet från sina utgångspunkter vara väl genomarbetad och förbundet anser samtidigt att den inte medför några negativa konsekvenser för företagen. De fribelopp som diskuteras och den vinstdelningsavgift som föreslås bedömer förbundet som lämpliga i ingångsskedet. Förbundet kan också ansluta sig till de förslag som har presenterats innebärande att en utvärdering av systemets effektivitet och ekonomiska betydelse kommer till stånd en tid efter det att systemet varit i funktion.

Svenska byggnadsarbetareförbundet ställer sig bakom det i betänkandet presenterade förslaget. Enligt förbundet är det sannolikt att det i framtiden kan bli önskvärt att förbättra systemets effektivitet i vissa avseenden.

Svenska fabriksarbetareförbundet anför:

Vinstdelningsgruppen har i bilaga till sitt betänkande gjort schablonberäkningar av vinstdelningen i moderbolagen i åtta stora koncerner.

Av dessa beräkningar framgår att löntagarnas vinstandel i samtliga fall blir blygsam – som högst 9 % av resultat före bokslutsdispositioner. I fyra av fallen varierar på motsvarande sätt vinstandelen mellan 0 och 3 %.

Schablonmässiga beräkningar av moderbolag i koncerner som på motsvarande sätt har gjorts av Svenska Fabriksarbetareförbundet uppvisar en likartad bild. Beräkningarna är gjorda på bokslut där inga särskilda dispositioner gjorts av företagen för att minska avgiftsunderlaget.

Svenska Fabriksarbetareförbundet finner, mot denna bakgrund, att det finns risk för att vinstandelen i många företag blir utan betydelse. Vi förutsätter därför att vinstdelningsmodellen, i samband med utvärdering, modifieras så att mer substantiella vinstandelar kan tas ut.

– – –

Som framgått ovan är Svenska Fabriksarbetareförbundet positivt till fribelopp för konsolidering av småföretag. Likaså anser förbundet att personalintensiva företag skall stödjas, såsom utredarna föreslagit. Vi menar dock, i motsats till vinstdelningsgruppen, att börsföretagens utdelningspolitik och hänsyn till administrativa bördor för myndigheterna inte skall vara avgörande för hur många företag systemet skall omfatta.

Svenska kommunalarbetareförbundet har inget att erinra mot förslaget. Förbundet anser det dock nödvändigt att utvärdera modellen efter en tid.

Svenska livsmedelsarbetareförbundet anför:

Oavsett vilket resultatbegrepp man använder måste det också förutsättas att den stora kreativitet som företagen visat i skatteplaneringssammanhang uppstår även här. Man måste emellertid räkna med att detta fenomen kan komma att innebära att systemet med vinstdelning blir väsentligt fördelaktigare för företagen än vad vinstdelningsgruppens beräkningar visar. I så fall undergrävs på sikt vinstdelningens syften.

– – –

Vinstdelningsgruppen föreslår att vinstdelningsavgiften bestäms till 20 % av reala vinsten efter avdrag för fribelopp. Denna vinstdelningsavgift är i sig också avdragsgill vid nästa års inkomsttaxering, den verkliga kostnaden för företagen blir därigenom väsentligt lägre eller knappa 10 % av den framräknade övervinsten. Svenska Livsmedelsarbetareförbundet har inget att invända mot förslaget i denna del. Skulle emellertid den totala effekten av de olika stegens förmånliga beräkningssätt innebära att vinstdelningsavgiften blir så låg att den bör höjas är det enligt Livs mening att föredra att höja vinstdelningsavgiftens procentuella nivå framför att sänka fribeloppet eller frångå principerna bakom beräkningen av nominellt och realt resultat.

Vinstdelningsgruppens förslag är sammantaget positivt ur flera aspekter, små företag undantas i stort sett från vinstdelning, produktiva investeringar gynnas i jämförelse med improduktiva placeringar, sysselsättningsintensiv verksamhet får en förmånlig behandling. Detta innebär emellertid att stora producerande företag även vid beloppsmässigt mycket stora nominella vinster kommer att erlägga mycket begränsade vinstdelningsavgifter, vilket kan visa sig vara en nackdel ur stabiliseringssynpunkt. Detta kan också innebära problem ur facklig synvinkel då stora medlemsgrupper är anställda i dessa företag.

Livsmedelsindustrin kännetecknas av små företag och höga löneandelar varför endast företag med verkliga övervinster kommer att beröras. Detta är enligt Svenska Livsmedelsarbetareförbundet en riktig utformning av modellen för vinstdelning.

Svenska metallindustriarbetareförbundet anser det nödvändigt att noga följa utvecklingen inom internationellt verksamma företag.

Svenska pappersindustriarbetareförbundet anför:

Med tanke på de kraftigt ökade vinster devalveringen inneburit är det nödvändigt att ett definitivt förslag till vinstdelning kan antas av riksdagen i höst. Förbundet ser därför mycket positivt på att vinstdelningsgruppen så snabbt kunnat ta fram ett hållbart förslag till en permanent vinstdelning.

Förslaget innebär att praktiskt taget inga mindre företag kommer att beröras av vinstdelningen. Förbundet är positivt till detta.

Svenska skogsarbetareförbundet anför:

Det förslag som presenteras från vinstdelningsgruppen motsvarar i allt väsentligt de krav som kan ställas på en fungerande modell för vinstdelning. Vi anser dock att förslaget om att avgiften ska vara avdragsgill tar ned den reella vinstdelningen till en nivå som blir alltför låg. I hittills förda diskussioner har vi förutsatt att vinstdelningen ska ligga på en real nivå av 20 %.

Svenska transportarbetareförbundet anför:

Förslaget torde beröra cirka 5 000 företag i landet. Genom att medge ett särskilt avdrag på 500 000 kr. alternativt 6 % av lönesumman faller nämligen de flesta små företagen utanför systemet. Förslaget kommer därför

inte att komplicera redovisningen för småföretagare vilka bl. a. är talrikt förekommande inom vårt förbunds avtalsområden.

Det framräknade avgiftsunderlaget är enligt förbundet generöst beräknat gentemot ägarna. Framförallt gäller detta gentemot företag som avsatt medel för investeringar. Vinstdelningsavgiften är lågt satt till 20%.

Förbundet vill dock framföra kritik mot att modellen förutsätter att vinstdelningsavgiften är avdragsgill vid nästa års inkomsttaxering. Därmed kommer densamma att minska bolagens skatt påföljande år. Detta måste rimligtvis medföra ett lägre skatteunderlag för kommuner, landsting och stat. Förbundet finner det inte motiverat att underlätta den nuvarande skattenivån för företagen. Rimligtvis måste de uteblivna skatteinkomsterna för samhället ersättas på annat vis. En skattereduktion för företagen torde innebära ökade skatter för löntagarna. Därför kan anföras att vinstdelningsavgiften i realiteten inte är så stor som 20% utan endast drygt hälften av uttagningsprocenten. Förbundet finner detta omotiverat och föreslår att denna avdragsmöjlighet mot bolagsskatten borttages eller att vinstdelningsprocenten justeras på sådant vis att den reellt uppgår till 20%.

Ett förslag om vinstdelning innebär nödvändigtvis att företagen kommer att disponera sina bokslut på ett nytt sätt. Det är först efter en tid som man kan få en bild av modellens praktiska konsekvenser. Med hänsyn till förslagets försiktiga utformning torde det dock inte vara någon fara att praktiskt pröva detsamma och efter en tid låta analysera dess konsekvenser.

Svenska träindustriarbetareförbundet anser att modellen i flera avseenden – bl. a. vad gäller avdragsrätten för avgiften vid inkomsttaxeringen – är relativt förmånlig för företagen. Enligt förbundet bör framför allt det nominella fribeloppet få betydelse inom förbundets branscher eftersom företagen i allmänhet är förhållandevis små. Förbundet anser vidare att det finns skäl att utvärdera modellens effektivitet efter en tid.

Landstingsförbundet (majoriteten) anför:

Enligt direktiven till expertgruppen gör ett system för vinstdelning det möjligt för löntagarna och deras organisationer att godta en återhållsam löneutveckling. Vinstdelningen kan därmed bidra till att de centrala löneavtalen kan hållas på en måttlig nivå. Vidare minskar risken för kraftig löneglidning i de mest vinstgivande företagen. Genom vinstdelningen skapas enligt direktiven på detta sätt förutsättningar för ökad sysselsättning och tillväxt inom den svenska industrin. Om dessa förväntningar infrias kommer det enligt styrelsens bedömning att få positiva effekter även för löneutvecklingen inom den kommunala sektorn.

PK-banken anför:

Enligt förslaget skulle 6% av lönesumman räknas som s. k. fribelopp, vilket innebär att det avdrages från vinstdelningsunderlaget. Generellt sett missgynnar en sådan regel bankerna ganska kraftigt beroende på att relationen kapital–personal är annorlunda i bankerna än inom svenskt näringsliv i övrigt (personalandelen betydligt lägre i bankerna).

ST anser att modellen är överlägsen andra kända system och tillstyrker förslaget.

Stiftelsen aktiefrämjandet anför:

Vinstdelningsskatten är så konstruerad att den belastar arbetskraftsintensiva företag mindre än t. ex. finans- och fastighetsföretag, men också forskningsintensiva, högteknologiska, handels- och marknadsföringsinriktade företag och företag med långsiktiga och omfattande investeringsprocesser. Detta motsvarar inte den verklighet varunder svenska företag nu och framöver måste utvecklas.

SAF anför:

Den nu aktuella löntagarfondsskatten har helt missvisande rubricerats som "en modell för vinstdelning". Skatteförslaget har hastats fram på några få månader. Konsekvenserna för företagen har inte i något avseende beaktats.

Från företagens horisont innebär den föreslagna skatten en extra pålaga. Den kan därför enbart ha negativa verkningar på företagens verksamhet.

Svenska bankföreningen anför:

Bankföreningen vill framhålla att den föreslagna skatten – och särskilt den för bl. a. bankerna diskriminerande konstruktionen – skulle medföra en ytterligare försämring av bankernas soliditet, dvs. eget kapital i förhållande till skulder eller balansomslutning.

Bankernas soliditet har kontinuerligt sjunkit under senare år. De väsentligaste orsakerna till detta är den höga inflationen och statens stora budgetunderskott. Dessa faktorer har kraftigt expanderat bankernas balansomslutning på flertalet poster utom just eget kapital. För att hålla soliditeten oförändrad trots inflation och budgetunderskott krävs att det egna kapitalet ökar i motsvarande grad. Affärsbankerna har sedan 70-talet gjort betydande avsättningar till eget kapital och värderegleringskonton och dessutom erhållit närmare 1,5 miljarder kronor i nytt kapital från ägarna men har trots detta inte kunnat motverka en sjunkande soliditet; en sådan utveckling kan, om den fortgår, medföra negativa konsekvenser för främst företagens internationella handel och utlandsfinansiering.

Bankernas soliditet är mycket viktig dels som säkerhet för allmänhetens insättningar, dels i samband med bankernas utlandsrörelse och upplåning utomlands. Under senare år har de svenska affärsbankerna aktivt medverkat i den för Sveriges ekonomi nödvändiga utlandsupplåningen och finansieringen av svensk export. Det är härvid av stor betydelse att de svenska bankerna är välkonsoliderade, eftersom de är utsatta för en ständig granskning av utländska långivare. Ett lands kreditvärdighet påverkas av hur utlandet bedömer dess bankers kreditvärdighet.

– – –

Bankföreningen anser sammanfattningsvis att de av expertgruppen föreslagna tekniska lösningarna, om de oförändrade tillämpades på bankerna, skulle medföra skadliga effekter på kreditväsendet och på svensk ekonomi.

SBEF anför:

Inledningsvis må framhållas att förslaget om vinstdelning är invecklat och förenat med ett antal komplicerade beräkningar. Såväl företag som beskattningsmyndigheter kommer att få ägna mycket tid åt beräkning av vinstdelningsunderlaget om förslaget genomföres, inte minst på grund av att systemet inte knyter an till principerna för gällande skatteregler.

– – –

Vinstdelningsavgiften skall enligt förslaget utgå med 20 % av ett företags reala vinst. De beräkningar som gjorts för ett antal byggföretag tyder på att avgiften kommer att uppgå till stora belopp. För de byggföretag som har fler än 1 000 anställda torde avgiften – beräknad på 1982 års resultat – komma att uppgå till ca 250 milj. kr. Anledningen till den höga belastningen står närmast att finna i det monetära tillägget. Byggnads- och anläggningsföretag arbetar traditionellt med en låg egenkapitalandel och hög skuldsättning. Ett byggföretags skuldsida domineras normalt av två poster dels fastighetslån dels fakturering avseende icke avslutade pågående arbeten. Sammantaget uppgår dessa två poster till stora belopp vilket som nämnts innebär att tillägget blir betydande. Generellt torde man kunna säga att företag med låg soliditet missgynnas av förslaget.

Om förslaget genomförs kommer entreprenadföretagens möjligheter att bygga upp ett större eget kapital att starkt försämras. Detta är allvarligt eftersom ett av målen för många byggföretag är att förbättra soliditeten. En god soliditet är ett villkor för risktagande inte minst på utlandsmarknaden. Om entreprenadföretagens soliditet försämras minskar möjligheterna till utlandsuppdrag eftersom företag med låg soliditet som regel inte ens ges tillfälle att delta i anbudsgivningen.

Svenska försäkringsbolags riksförbund anför:

Det framlagda förslaget till vinstdelning leder i själva verket till att det skapas två sinsemellan olika bolagsskatter med helt skild skattebas. Detta är principiellt ej acceptabelt. De ekonomiska konsekvenserna härav är otillräckligt utredda, såväl på det företagsekonomiska som på det samhällsekonomiska planet. Vidare har utredningsgruppen ej klart definierat vad som är "normal vinst" och "övervinst". – Redan av dessa skäl avstyrks förslaget i sin helhet.

Svenska handelskammarförbundet anför:

Det remitterade betänkandet "En modell för vinstdelning" är ett beställningsarbete. Argumenteringen är genomgående knapphändig och betänkandet avviker negativt från den vanligtvis höga utredningstekniska standard som betänkanden för remissbehandling brukar hålla. Handelskammarförbundet finner det anmärkningsvärt att ett så ofullständigt betänkande lagts till grund för remissbehandling.

Rubriceringen av betänkandet är helt missvisande. Förslaget innebär en ny form för beskattning av aktiebolagens vinster. Skatten är avsedd att utgå vid sidan av den ordinarie bolagsskatten.

Betänkandet kännetecknas som nämnts genomgående av allvarliga brister. Bl. a. har konsekvenserna för företagen inte alls beaktats. Här skall endast några exempel anföras.

Någon samhällsekonomisk analys av verkningarna av den valda progressiviteten och dubbla bolagsskatter har gruppen inte redovisat. Inte heller har någon avvägning och samordning mellan de båda skatterna utretts eller de företagsekonomiska konsekvenserna av den nu föreslagna skatten kombinerad med ordinarie bolagsskatt. Det dubbla systemet får effekter som är helt olika för t. ex. kapitalintensiva industriföretag, serviceföretag, banker etc. Ingen redovisning av förväntade verkningar har skett i det remitterade betänkandet.

Enligt förslaget skall statliga och kommunala aktiebolag omfattas av systemet, däremot inte sådan verksamhet som bedrivs direkt av stat eller kommun. Detta innebär bland annat att de serviceföretag som konkurrerar med den offentliga egen-regi-verksamheten får ett försämrat konkurrensläge. Detta förhållande, som direkt påverkar sysselsättningen inom servicesektorn, diskuteras överhuvudtaget inte i utredningen.

De internationella effekterna av ett dubbelt bolagsskattesystem har gruppen överhuvudtaget inte berört. Den viktiga frågan om vilka dubbelbeskattningsavtal som omfattar en skatt av den föreslagna typen har ej behandlats. Gruppen har undvikit frågan hur ökad skattebelastning och oklara verkningar av systemet påverkar utländska investeringar i Sverige. För den teknologiska utvecklingen är ju sådana investeringar av avgörande betydelse för vårt land. Enligt Handelskammarförbundets bedömning kommer förslaget om det genomförs få mycket allvarliga sysselsättningseffekter. Svenska och internationella s. k. högteknologiska företag kommer att undvika Sverige med minskad sysselsättning som direkt följd. Mot löntagarfonderna's skadliga konsekvenser skall ställas de många och mycket förmånliga incentives denna typ av företag erbjuds i andra industriländer.

SIF anför:

SIF anser att utredningsförslaget jämfört med nu kända system för vinstdelning är intressant. Fördelen med real vinstdelning är, till skillnad från flera andra modeller, bl. a. att vinsterna definieras på ett sådant sätt att produktionskapaciteten inte urholkas vid inflation.

Den nu presenterade modellen från vinstdelningsgruppen är så utformad att den efter vissa modifieringar skulle kunna ingå i avtal mellan löntagare och arbetsgivare på olika nivåer. Modellen bör kunna utgöra ett intressant alternativ för dem som önskar införa vinstdelning.

Svenska kraftverksföreningen anför:

För kraftföretagen skulle ett genomförande av förslaget få konsekvenser som icke har berörts i betänkandet. Ett genomförande av förslaget skulle bl. a. kunna innebära att det internationellt sett välkända s. k. svenska systemet för produktion och distribution av elkraft med både konkurrens och samarbete mellan statliga, kommunala och privata företag slås sönder. Genom att de statliga och kommunala företagen undantages från vinstdelningen får dessa en avgörande konkurrensfördel jämfört med de privata företagen. För kraftföretagen gäller vidare att dessa i särskild hög grad uppvisar stora svängningar i resultatet som nödvändiggör konsolidering under goda år. Härvidlag åberopas vad som anförts i reservation av herrar

Althin och Nilsson. För de ytterst kapitalintensiva kraftföretagen gäller dessutom att de föreslagna fribeloppen – fast belopp om 500 kkr. alternativt 6 % av lönesumman – är helt orimliga. Det kan i sammanhanget förtjäna nämnas att den till kapitalet hänförbara vinstförmågan för närvarande mäts med hjälp av garantibeloppet (2 % av taxeringsvärdet) och att detta förfarande innebär en god approximation.

Sveriges advokatsamfund anför:

Utredningen har enligt sina direktiv haft att utarbeta en teknisk modell för delning av företags vinster över en viss nivå. Eftersom behovet av vinstdelning i direktiven anges vara av central betydelse för den ekonomiska politiken, finns ingen anledning att granska det framlagda förslaget från andra utgångspunkter är att det skall ingå som ett led i ett obligatoriskt vinstdelningssystem. Mot denna bakgrund och med hänsyn till det framlagda förslagets konstruktion kan samfundet inte finna annat än att en vinstdelningsavgift i realiteten för berörda företag kommer att innebära en ny form av beskattning. De tröskeleffekter som uppstår till följd av bestämmelserna om fribelopp gör emellertid att beskattningen inte får den likformighet som eljest eftersträvas i skattesystemet. Risken för snedvriden konkurrens och behovet av kontrollåtgärder från det allmännas sida torde därigenom bli betydande.

För att bestämma underlaget för vinstdelningsavgiften föreslår utredningen ett realt vinstmått, vilket dock inte är konsekvent genomfört i alla hänseenden. Därmed skulle införas ett för skatteområdet helt nytt vinstbegrepp. Samfundet har i sitt yttrande över realskatteutredningens betänkande tagit avstånd från införandet av realbeskattning, bl. a. med hänsyn till att ett redan alltför komplext beskattningssystem därigenom ytterligare kompliceras. Även vid ett begränsat införande av ett sådant system kvarstår denna kritik. Ett vinstdelningssystem enligt den föreslagna modellen kan dessutom förväntas försvåra den angelägna uppgiften att reformera företagsbeskattningen i stort.

Två skilda system med samtidig tillämpning, ett nominalistiskt och ett realt, kan dessutom förutses leda till en omfattande skatteplanering. Nästa steg i utvecklingen riskerar därför bli en utvidgning av området för tillämpningen av lagen (1980: 865) mot skatteflykt.

Sveriges aktiesparares riksförbund anför:

Utredningen borde ha tagit fasta på dessa tydliga varningar och begärt att först få klarlägga en vinstdelnings skadlighet för ekonomin. Ledamoten Anders Althin och sakkunnige Göran Nilsson har gjort så och i sin reservation hårt kritiserat utredningen.

Men majoriteten i utredningen avstår helt från att ta ställning till om statlig vinstdelning är skadlig för landets ekonomi eller ej. Den rättfärdigar sig själv genom en inledande brasklapp, där man säger att uppdraget var "rent tekniskt" och att man "inte haft att ta ställning till om vinstdelningssystem bör införas eller ej".

Det finns ingen lag som tvingar en utredning att fullfölja ett uppdrag som man misstänker är skadligt för landets ekonomi. Aktiespararna finner det därför betänkligt om viktiga politiska beslut drivs fram i en "brasklappprocess". Istället behövs kurage att stå för en egen åsikt grundad på sakliga skäl.

Sveriges civilingenjörsförbund anför:

Systemet, som egentligen är ett förslag till progressiv beskattning av företag, tar inte hänsyn till konsolideringsbehov, ej heller till konjunkturmässiga eller andra variationer i avkastningen. Detta kommer att påverka företagens handlande så att företagens och koncernernas organisatoriska uppbyggnad blir skattemässigt anpassad och inte affärmässigt. Vidare kommer företagens risktagande att dämpas och därmed även deras innovativa verksamheter. Systemet bestraffar högteknologiska och konkurrenskraftiga företag med ett ökat skattetryck.

Vilka totala effekter som uppstår vid införandet av det föreslagna vinstsystemet har inte analyserats av utredningen. Den snäva tidsramen förefaller vara ett ypperligt svepskäl till att slippa genomföra en sakligt och ekonomiskt motiverad kartläggning.

Det torde, trots frånvaron av analys i betänkandet, stå klart att riskerna för samhällsekonomiskt negativa effekter är stora och att systemet motverkar strävandena att nå en ekonomi i balans.

Sveriges fastighetsägareförbund anför:

Ett system med löntagarfonder kommer för fastighetsförvaltningens del innebära att konkurrensläget successivt kommer att försämras. Detta kommer att leda till successivt högre hyror.

Den allvarligaste konsekvensen av löntagarfonderna är emellertid att incitamentet för långsiktiga åtgärder i förvaltningen kommer att försvinna. Ombyggnads- och reparationsverksamheten kommer att minska med därav följande negativa konsekvenser för såväl sysselsättningen inom byggsektorn som för fastighetsbeståndets skick.

Sveriges finansanalytikers förening anför:

Föreningen vill börja med ett konstaterande. Den belastning av företagens vinster som vinstdelningsgruppen föreslår är en ny företagsskatt. I alla sammanhang där föreningens medlemmar försöker bedöma företagens vinster är det vinst efter skatt som är av intresse och i dessa kalkyler kommer givetvis en ev vinstdelningsavgift att hanteras på i princip samma sätt som nuvarande skatter. Detsamma torde gälla även i de interna kalkyler som utföres i företagen för att avgöra lönsamheten av övervägda investeringar. Det kan vara anledning att framhålla denna självklarhet eftersom det ibland i debatten framkommer ett önsketänkande att vinstdelningsavgiften inte avräknas i externa och interna lönsamhetsbedömningar.

Föreningen behandlar således vinstdelningsgruppens förslag som ett förslag till en ny form av företagsbeskattning. Det nya förslaget innebär ett försök att utforma skattesystemet så att endast de reala vinsterna beskattas. Föreningen bejakar denna inriktning men vill framhålla att ett system med en real beskattning, en nominell inkomstbeskattning och därutöver lönebaserade avgifter innehåller i vart fall en variant för mycket. Föreningens uppfattning är att en så komplicerad fråga som nytt system för företagsbeskattning inte kan avgöras på basis av en så begränsad utredning som den föreliggande. En jämförelse med det tidigare utredningsarbetet rörande företagsbeskattning är tankeväckande.

En avgörande förutsättning för att finansanalytikern skall kunna lyckas i sin verksamhet är att han kan göra riktiga prognoser över företagens vinstutveckling. Det som räknas här är vinsten efter skatt. SFF har under hela den tid man varit verksam ägnat sig åt att förbättra företagens information för att därigenom underlätta för analytikerna att göra prognoser. Vi noterar att vinstdelningsgruppen fäster stort avseende vid att underlaget för vinstdelningsavgifter är mycket enkelt att fastställa. Det talas om beräkningstider på upp till någon kvart. Detta må vara riktigt. Det bortser dock från att en extern bedömare helt torde sakna möjligheter att bedöma en eventuell vinstdelnings storlek. Ur en allmänekonomisk synvinkel är detta mycket olyckligt. Det innebär att vinstdelningsavgiften kommer att uppfattas som något som drabbar vissa företag tämligen slumpmässigt.

Föreningen vill också framhålla att om utredningen möjligen menar att den angivna kvarten i beräkningstid är ett mått på det totala räknearbetet som den nya skatten kommer att förorsaka så är man fullständigt orealistisk. Det blir naturligtvis ett avsevärt merarbete inom företagen *innan* det formella bokslutet. Investeringskalkyler och ekonomiska överväganden kommer att kompliceras högst avsevärt av de parallella skattesystemen. Och externa bedömare kommer att få ägna långt mer än en kvart åt tämligen osäkra försök att bedöma den nya skatten.

Vinstdelningsavgiften är inte neutral

Vinstdelningsavgiften kan ses som en form av en progressiv bolagsskatt. För- och nackdelar med progressiva bolagsskatter har diskuterats utförligt i den skatteteoretiska litteraturen och också i en bilaga till utredningen, dock utan att sätta några spår i själva betänkandet.

En effekt är att projekt med hög risk kommer att påverkas mer än "säkra" projekt. Detta är allvarligt eftersom många andra mekanismer försvårar ett genomförande av denna typ av projekt som ändå i många fall är de som är väsentligast för den framtida industriella basen. Den nya skatten kan emellertid påverka rangordningen mellan olika investeringsalternativ också bortsett från riskproblematiken. Det är en följd av att den beräkningsmodell som utredningen föreslår gynnar vissa typer av företag och missgynnar andra.

Exempel på gynnade företag är de som har stora maskininvesteringar samt höga lönekostnader i förhållande till eget kapital. Missgynnade företag är främst de som har en stor andel fastigheter bland sina tillgångar. I det senare fallet kan man lätt hamna i den paradoxala situationen att ett företag tvingas erlägga vinstdelningsavgift trots att man redovisar förlust.

Ur aktiemarknadssynvinkel är detta olyckligt. Under senare år har kunnat förmärkas en viss tendens till specialisering t.ex. vad gäller fastighetsförvaltning. Genom att fastigheter har tagits över av specialistföretag har produktiviteten kunnat ökas till gagn för hela näringslivet. Vinstdelningsavgiften kan verka i motsatt riktning. Det blir nu lönsamt att slå ihop företag i olika branscher där ett överskott i det ena kan kvittas mot ett underskott i ett annat. Man riskerar alltså samgående mellan företag som enbart är skattemässigt betingade.

– – –

Lönsamhetskravet höjes

I utredningens direktiv anges att övervinstdelningen "... bör vara konstruerad så att den i så stor utsträckning som möjligt undviker att verka

höjande på lönsamhetskravet för industriella investeringar". Föreningen finner det anmärkningsvärt att denna frågeställning över huvud taget inte behandlats av utredningen. Alla investeringsbedömningar innehåller osäkerhetsmoment. Lockelsen är att få en "övernormal" vinst (i bemärkelsen att företagets förräntningskrav överträffas). Inträffar detta syftar det nya systemet till en extra beskattning av moroten – övervinsten. Uppenbarligen kommer detta att höja lönsamhetskravet.

– – –

Eftersträvas en mer direkt koppling till löntagarnas uppoffringar bör ett skattesystem kunna konstrueras som baseras på den svenska löneutvecklingen i förhållande till utvecklingen inom konkurrentländer t. ex. Västtyskland.

Sveriges föreningsbankers förbund anför:

SFF vill inledningsvis deklarera att SFF bestämt avstyrker en lagstiftning grundad på vinstdelningsgruppens förslag. Utan att närmare gå in på den politiskt kontroversiella frågan om lämpligheten av en vinstdelning i svenska företag kan SFF konstatera att gruppens förslag i särskilt hög grad drabbar t. ex. banker och försäkringsbolag. SFF ansluter sig till den reservation som ledamoten Althin gjort med instämmande av sakkunnige Nilsson. Det är även SFF:s uppfattning att vinstdelningsgruppens förslag inte kan betraktas på annat sätt än som en skärpning och komplicering av gällande bolagsbeskattning. SFF är särskilt orolig för vilka konsekvenser ett genomförande av förslaget skulle få på nyföretagandet i Sverige.

I reservationen anförs starka skäl för att förslaget förkastas. SFF ansluter sig till de anförda skälen och vill i likhet med reservanterna avråda från en generell vinstdelning i form av skärpt bolagsskatt som i sin tur avses utgöra grunden för ett kollektivt löntagarfondssystem.

– – –

Enligt utredningen kommer endast en relativt liten del av aktiebolagen och jämförbara skattesubjekt – kanske 5 000 – att erlägga vinstdelningsavgifter emedan i princip alla företag, ca 175 000, kommer att drabbas av mer komplicerade deklarations- och taxeringsförfaranden. SFF anser att det inte är samhällsekonomiskt försvarligt att införa en lagstiftning som innebär högre administrativa kostnader för samtliga företag trots att syftet i själva verket är att skärpa bolagsskatten endast för 3–4 % av företagen. Det är knappast en sådan lagstiftning som bidrar till att förbättra de svenska företagens konkurrenskraft.

Sveriges grossistförbund anför:

Förslaget är från vår utgångspunkt helt oacceptabelt, och vi instämmer i ledamoten Althins reservation och hans bestämda avståndstagande från majoritetens förslag.

SHIO-Familjeföretagen anför:

Det är uppenbart att en löntagarfondsskatt och ett löntagarfondssystem inte är den ordination svenskt näringsliv behöver för att gå stärkt ur den ekonomiska krisen. Löntagarfondsskatten medför att avkastningen på det

egna kapitalet sjunker. Eftersom sambandet mellan lönsamhet och sysselsättningsutveckling är mycket starkt innebär det att sysselsättningen minskar.

Som redan tidigare visats i en expertrapport till den s. k. löntagarfondsutredningen ger en löntagarfondsskatt ökade kapitalkostnader, som i sin tur medför skärpta krav på investeringars lönsamhet. Det medför att ett mindre antal investeringsobjekt än tidigare blir tillräckligt lönsamma för att bli genomförda. Företagen anpassar sig till ökade kapitalkostnader genom att minska sina investeringar jämfört med en utveckling utan löntagarfondsskatt.

Anpassningen till en ny mindre investeringsvolym kan antas ske genom en neddragning av nyinvesteringarna och särskilt drabba de mest osäkra och riskfyllda projekten, vilket betyder att risktagandet kommer att minska liksom satsningar på forsknings- och utvecklingsarbete. Vinstdelning ger också minskad likviditet och företagen kan därför av rent finansiella skäl komma att hålla investeringarna nere.

– – –

Företagsskattcberedningen har i sitt betänkande (SOU 1977: 86) diskuterat möjligheten av att införa en progressiv bolagsskatt (s. 434) och därvid kommit fram till att denna skatteform inte borde införas. Utredningen har inte närmare berört de argument som därvid talar emot en progressiv bolagsskatt eller i övrigt på något sätt visat fördelar eller konsekvenser av en sådan bolagsskatt. Ej heller synes de på vinstdelningsgruppens begäran framtagna expertuttalandena (t. ex. B. C. Ysander) ha beaktats.

Förslaget till införandet av en ny vinstskatt har framtagits på rekordtiden fem månader och genomgående är materialet helt otillfredsställande för en bedömning av effekterna av en ny skatt på kort och lång sikt. Förutom några räkneexempel saknas helt analyser och redogörelser för hur vinstdelningsgruppen bedömt olika alternativ.

Många av de frågor som aktualiserats genom detta lagförslag har tidigare behandlats av företagsbeskattningsutredningen och på flera punkter strider det förelagda lagförslaget mot de synpunkter som där redovisats (jfr SOU 1976: 86).

– – –

Särskilda svårigheter, och helt outredda skattekonsekvenser, ligga klart i det faktum att ett nytt realt beskattningsunderlag gälla för vinstskatten medan all övrig beskattning tar fasta på nominellt beskattningsunderlag. Såsom ledamöterna Althin och Nilsson påpekar kan dessa dubbla system lätt leda till icke samhälls-/företagsekonomiskt motiverade uppdelningar eller sammanslagningar av verksamheter i företagen.

Vilka ytterligare positiva återverkningar som avses med det föreslagna "reala synsättet" (avslutande synpunkter s. 53) framgår ej.

Enligt vår mening bör införandet av ett realt beskattningsunderlag anstå till dess frågan löses i ett större sammanhang och där effekterna av och ev. fördelar/nackdelar med ett sådant system har undersökts närmare.

TOR anför:

Redan det gällande skatte- och avgiftssystemet är oerhört svårtillgängligt. Ett genomförande av förslaget innebär enligt TOR:s uppfattning att detta förhållande förvärras avsevärt. Förbundet hänvisar här till sitt yttrande över realbeskattningsutredningens betänkande om real beskattning.

TCO anför:

Då erforderlig remisstid ej medgivits avstår TCO från att yttra sig i rubricerade ärende.

TCO:are för fondomröstning anför:

Enligt det föreliggande förslaget till vinstdelning är det just dessa mest framgångsrika företag som skall drabbas av den så kallade vinstdelningen. Enligt utredningen skall pengarna i princip gå till förstklassiga expansiva företag, dvs. i stort sett samma företag som släppt till pengarna. Varför skall pengarna gå denna rundgång?

Genom en av delutredningarna i den tidigare statliga löntagarfondsutredningen, genomförd av Anders Kristoffersson, påvisas att investeringskostnaderna ökar i samband med vinstdelning. Det betyder – allt annat lika – att kostnaderna ökar för investeringar om en vinstdelning genomförs. Vi tycker inte att man bör genomföra åtgärder som ökar kostnaderna för investeringarna. Istället borde åtgärder vidtagas för att minska svårigheterna att sätta igång investeringar – t. ex. genom att minska kapitalkostnaderna.

Dessutom frågar vi oss varför man skall ta vinstmedel ifrån företag för att använda dessa pengar till att köpa aktier från befintliga aktieägare. Genom ett sådant förfarande tillförs inte företagen en enda ny krona i riskkapital, utan istället sker en dränering av kapital från företaget.

Som ett skäl till vinstdelning och löntagarfonder sägs att man vill stödja den solidariska lönepolitiken. Om inte vinstdelning införs kommer det att bli ett "kattrakande" lönemässigt i de vinstrika företagen. Det är möjligt att i framtiden löneutvecklingen vid sidan av gällande kollektivavtal kommer att öka mer i höglönsamma än i mindre lönsamma företag. Erfarenheten hittills visar emellertid att det inte nödvändigtvis finns något samband mellan löneglidning och vinstnivå i företagen. Till yttermera visso har regeringens löntagarfondsutredare. P. O. Edin, i en studie för den Meidnerska utredningen påvisat att det inte finns något sådant samband. Avgörande för löneglidning torde istället i första hand vara brist på kompetent arbetskraft. Även ordföranden i den förra löntagarfondsutredningen Berndt Öhman har i sin doktorsavhandling gjort bedömningen att något samband mellan löneglidning och vinstnivå inte föreligger.

4.2 Företagskretsen

Beklädnadsarbetarnas förbund tillstyrker att vinstdelningen träffar den grupp av företagsformer som gruppen föreslagit. *Svenska gruvindustriarbetareförbundet* framhåller vikten av att systemet också omfattar statliga aktiebolag. *Kammarrätten i Stockholm* anser det naturligt att undantag görs för verksamhet som bedrivs av fysiska personer i enskild firma, enkelt bolag eller handelsbolag, eftersom inkomster av sådan verksamhet redan är föremål för progressiv beskattning. Kammarrätten anför vidare:

Enligt förslaget undantas emellertid också ideella föreningar, stiftelser, samfälligheter och vissa aktiebolag, liksom stat och kommun när verksam-

heten ej bedrivs i aktiebolagsform. Detta begränsar kraftigt kretsen av avgiftsskyldiga och belastar därmed i praktiken ytterligare den del av näringslivet som blir avgiftsskyldigt. Det kan sättas i fråga om undantag verkligen är befogade i denna stora omfattning. Detta gäller särskilt i den mån verksamheten bedrivs under likartade former som inom den avgiftsdrabbade sektorn.

Ledamoten Helmers i RSV:s styrelse anför:

Skattskyldighetens utformning har inte närmare analyserats från konkurrenssynpunkt. Så har t. ex. statlig och kommunal verksamhet i konkurrens med det privata näringslivet ej diskuterats. Ej heller har koncernbegreppet inom den offentligt ägda bolagssektorn med verk som moderföretag behandlats.

AB Trav och Galopp anför:

Enligt ATG:s mening bör i första hand gälla att eventuella beslut om vinstdelning ej blir tillämpliga på ATG.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför:

Gruppen föreslår att ideella föreningar och stiftelser skall vara undantagna från vinstdelningsavgift. Sannolikt har man då haft de "skattefria" föreningarna i tankarna. Dessa föreningar är endast skattskyldiga om de har inkomster från fastighet eller rörelse och dessa inkomster inte i tillräcklig omfattning används för den allmännyttiga verksamheten.

På senare tid har det förekommit att ideella föreningar drivit affärsmässig verksamhet i sådan omfattning att föreningen mist sin skattefrihet. Det är taxeringsnämnden, som varje år tar ställning till om en förening uppfyller kraven för skattebefrielse eller ej.

Undantaget för föreningar bör enligt länsstyrelsens uppfattning begränsas till att gälla föreningar, som är hänförliga till 53 § 1 mom. e KL och som ej blir beskattade för inkomst.

De kooperativa organisationerna ifrågasätter förslaget att ekonomiska föreningar skall omfattas av vinstdelningssystemet.

KF anför:

KF vill först framhålla att vinstbegreppet i utredningens mening icke är applicerbart på kooperativa föreningar, vilka har till uppgift att stödja sina medlemmars ekonomi som konsumenter eller producenter och således *icke* söker avkastning på kapitalet, dvs. vinst. KF önskar i detta avseende hänvisa till det omfattande utredningsarbete som utförts av den statliga kooperationsutredningen.

– – –

Därest förslaget lägges till grund för lagstiftning förutsätter KF att tillämpningen av lagstiftningen blir föremål för uppmärksamhet av den lagstiftande myndigheten och att erforderlig översyn sker då konsekvenserna av lagstiftningen kan överblickas. KF förutsätter vidare att den kooperativa företagsformens särart och arbetsformer beaktas och respekteras.

LRF anför:

LRF finner det angeläget att fästa uppmärksamheten på den kooperativa ägandeformens särart. Denna bygger på ett spritt ägande som är individuellt och frivilligt. Målet för verksamheten är att tillförsäkra medlemmarna största möjliga nytta av medlemskapet. Den avsättningstrygghet lantbrukskooperationen bereder sina medlemmar är av grundläggande betydelse för Sveriges bönders ställning som fria företagare inom nuvarande samhällsekonomiska system. Samtidigt får de ett gemensamt inflytande på marknaden.

Det kooperativa företaget har en demokratisk uppbyggnad. Inflytandet är kopplat till medlemskapet och inte till ägarkapitalet. Ett inflytande från en löntagarfond över det kooperativa företagets mål och verksamhet, via ett eventuellt ägarkapital, är således ej möjligt och skulle stå i strid med kooperationens grundläggande principer.

LRF finner det ytterligare angeläget att poängtera att kooperationen saknar vinstsyfte i traditionell mening. Det nettoresultat som ett lantbrukskooperativt företag redovisar innehålls till fullo inom företaget som ett kollektivt ägt kapital för att trygga en framtida rationell verksamhet till gagn för såväl befintliga och kommande medlemmar som anställda samt ytterst även för konsumenterna. Någon form av utdelning på ägarnas/medlemmarnas insatskapital förekommer således ej. Medlemmen får inte heller del av värdetillväxten i egenkapitalet. Det stadgemässigt individuella insatskapitalet återfås till nominellt inbetalt värde. Nettoresultatet i ett lantbrukskooperativt företag utgör alltså till etthundra procent en konsolidering.

Under den mångåriga debatten om löntagarfonder har från vissa håll stora likheter förmenats finnas mellan uppbyggnaden av eget kapital inom lantbrukskooperationen och uppbyggandet av föreslagna löntagarfonder. LRF tar bestämt avstånd från en sådan uppfattning. Anslutningen till lantbrukskooperationen är individuell och frivillig, även om målet, medlemsnyttan, kommer såväl den enskilde medlemmen som hela bondekåren till del.

LRF:s synpunkter på "En modell för vinstdelning"

LRF finner det anmärkningsvärt att föreliggande förslag även omfattar företagsformen ekonomisk förening. Vinstdelningsgruppen har uppenbarligen ej beaktat den kooperativa företagsformens särart och avviker därigenom från de tankegångar som förts fram både i LO/SAP-rapporten "Arbetarrörelsen och löntagarfonderna" och i olika rapporter från "Utredningen om löntagarna och kapitaltillväxten".

LRF delar ej vinstdelningsgruppens synpunkt att möjligheten för ekonomiska föreningar, i likhet med aktiebolag, att utnyttja investeringsfondssystemet är skäl nog för att omfattas av kollektiv vinstdelning. Av väsentligt större betydelse är de skillnader mellan aktiebolag och kooperativa föreningar som redovisats ovan vad gäller ägarspridning, inflytande, kapitalavkastning och vinstsyfte.

LRF vill i detta sammanhang hänvisa till det sjätte kapitlet av "Utredningen om löntagarna och kapitaltillväxten", som utredningen ej kunde enas om, men som publicerats av utredningens huvudsekreterare Berndt Öhman, med följande citat:

"Grundläggande organisations- och fördelningsprinciper innebär således, att kooperativa företagsformer saknar vinstsyfte i kapitalassociativ

mening. Dessa principer utesluter också uppkomsten av ett koncentrerat ägande till kooperativa företagsformers kapital och kapitaltillväxt. Detta talar för att kooperativa företagsformer inte bör omfattas av ett vinstbaserat avgiftsuttag."

Ett ytterligare skäl till att kooperationen bör undantas från kollektiv vinstdelning är avsaknandet av möjligheter att slussa tillbaka kapitalet i form av riskkapital till föreningarna. Enligt lagen om ekonomiska föreningar kan enbart medlemmen tillskjuta ägarkapital i kooperativa föreningar. Eftersom även de vinstdelningsavgifter som härrör från kooperativa företag i första hand kommer att gå till aktieköp i börsföretag skulle kooperationens ställning gentemot aktiebolag ytterligare försämras.

I kooperationsutredningen föreslås införandet av B-insatser i kooperativa föreningar. *Om* möjligheten till B-insatser införs skulle dessa i och för sig vara en möjlig placeringsform för löntagarfondsmedel. Då emellertid B-insatserna varken skulle vara berättigade till inflytande eller värdetillväxt torde kravet på avkastning i form av ränta bli mycket högt. Det skulle med andra ord bli en synnerligen dyr form av ägarkapital för föreningen jämfört med om vinstmedlen kvarhållits som fonderingar inom föreningen.

Den kooperativa företagsformen möjliggör för föreningarna att sänka nettoresultaten genom att höja medlemsbetalningarna, och därigenom minska eller undgå vinstbeskattningen. Denna utveckling är inte osannolik om de kooperativa företagen kommer att omfattas av den kollektiva vinstdelningen. På sikt skulle det emellertid vara mycket allvarligt för lantbrukskooperationen då möjligheterna till konsolidering därigenom försämras.

De "vinster" som skulle komma ifråga för en kollektiv vinstdelning stannar idag till fullo kvar inom lantbrukskooperationen som en konsolidering inför framtida verksamhet och investeringar. LRF konstaterar därmed att vinstdelningsavgiften skulle innebära en avtappning av riskkapital och en försämrad konsolidering. Detta skulle, tvärt emot uttalade intentioner, medföra försämrade möjligheter till utveckling och tillväxt samt på sikt utgöra ett hot mot verksamhetens omfattning och sysselsättningen.

SBC anför:

Däremot kommer det föreslagna obligatoriska vinstdelningssystemet att omfatta ekonomiska föreningar, dvs. även SBC. Det sägs i och för sig i utredningen att endast en mindre grupp företag med s.k. "övervinster" skall beröras av vinstdelningsavgiften. Med hänsyn till sin begränsade storlek borde SBC vara ett typexempel på ett företag där sådan avgift aldrig borde bli aktuell.

Beräkningarna visar att om det nu föreslagna vinstdelningssystemet hade tillämpats de senaste åren hade avgiften blivit noll för SBC. Relativt litet skulle dock ha behövts för att även SBC hade blivit berörd av denna extra beskattning.

Detta beror på två förhållanden. För det första är vår byggnadsverksamhet mycket konjunkturkänslig. Detta gör att år med goda resultat omväxlar med år med sämre resultat. För det andra ger inte utredningens förslag tillräckliga möjligheter till vinstutjämning mellan åren.

Den vanliga beskattningen av ekonomiska föreningar ger möjligheter till resultatutjämning för konjunkturkänsliga företag, vilket kan användas för att stärka föreningens soliditet på sikt. Vinstdelningsgruppens förslag att

inte tillåta resultatutjämning är olyckligt och motverkar den strävan till förbättrad soliditet som alla kooperativa serviceföretag oavsett arbetsområde strävar efter. SBC anser att det borde ha varit mer angeläget för statsmakterna att överväga på vilka sätt kapitalbildningen inom den kooperativa servicesektorn skall kunna underlättas och inte försvåras som det nu aktuella förslaget gör.

Den föreslagna vinstdelningsavgiften kan på ett annat sätt få mindre lyckliga följder för konsument- och producentkooperativa företag. Om avsikten är att de medel som samlas ihop med hjälp av vinstdelningsavgiften skall återföras till företagen som ägarkapital, råkar de företag som i kooperativ form ägs av sina medlemmar ut för en konkurrensnackdel. Det är nämligen inte möjligt för företag av SBC:s typ att ha andra än medlemmarna som delägare.

Av ovannämnda skäl avstyrker SBC vinstdelningsgruppens förslag att ekonomiska föreningar skall omfattas av det obligatoriska vinstdelningssystemet. SBC avstår därför från att kommentera flertalet av de mer detaljerade förslagen till beräkning av vinstdelningsavgift.

– – –

Sammanfattningsvis avstyrker SBC att ett obligatoriskt vinstdelningssystem införs för ekonomiska föreningar. Om statsmakterna ändå väljer att låta ekonomiska föreningar omfattas av ett sådant system bör bättre möjligheter till resultatutjämning införas än vad som föreslås i betänkandet.

Handelsanställdas förbund företräder en annan uppfattning. Förbundet anför:

I den tidigare löntagarfondsdebatten har också uttryckts betänkligheter över att olika företagsformer – främst då aktiebolag och ekonomiska föreningar – skulle komma att behandlas olika i ett vinstdelningssystem. Gruppens förslag undanröjer all kritik härvidlag, eftersom vinstdelningen skall omfatta båda dessa företagsformer. Detta är helt i överensstämmelse med förbundets ståndpunkt i den tidigare debatten.

Sveriges föreningsbankers förbund anför:

SFF anser att det därutöver finns starka skäl för att – om ett vinstdelningssystem ändå införs – göra undantag för ekonomiska föreningar.

Tanken på löntagarfonder syftar bl. a. till att motverka ägar- och därmed maktkoncentrationen i svenskt näringsliv. SFF anser att den kooperativa idén bl. a. bygger på principerna om ett decentraliserat ägande, där överskottet i verksamheten går tillbaka till medlemmarna i form av återbäring, dvs. i praktiken en form av vinstdelning. Föreningsbanksrörelsen är en folkrörelsepräglad demokratisk organisation där jämlikt inflytande och lika fördelning av överskottet bör uppfylla högt ställda krav i fråga om ekonomisk demokrati. SFF anser därför att föreningsbankerna – och övriga ekonomiska föreningar – skall hållas utanför resonemangen om vinstdelning och i förlängningen löntagarfonder.

Enligt SFF:s mening bör vinstdelningsavgiften under alla förhållanden inte avse ekonomiska föreningar om inte de satsningar som i framtiden kan bli aktuella i ett löntagarfondssystem även kan omfatta insatser i ekonomiska föreningar. SFF är i och för sig medvetet om att vinstdelningsgruppen inte haft i uppdrag att lämna förslag till hur eventuella vinstdelningsav-

gifter skall användas. SFF anser emellertid att frågan om användningen av medlen är i hög grad relevant när det gäller att ta ställning till vilka företag som vinstdelningsavgifterna skall omfatta. SFF går därför in på denna fråga.

Fullt klart är att eventuella löntagarfonder skulle komma att satsa medel på förvärv av aktier, främst i börsnoterade företag och företag som inregistrerats på den s.k. OTC-marknaden. Även andra typer av placeringar torde kunna bli aktuella om de är förenliga med de avkastningskrav som kommer att uppställas.

Det synes emellertid vara mycket osäkert om löntagarfonder kommer att satsa pengar i form av insatser i ekonomiska föreningar. Visserligen kommer eventuellt – om kooperationsutredningens förslag om införande av s.k. B-insatser i ekonomiska föreningar realiseras – formella möjligheter härtill att öppnas.

Däremot är det mycket tveksamt om B-insatser kommer att användas i någon större utsträckning av de ekonomiska föreningarna med hänsyn till att det blir fråga om en dyrbar finansieringsform; räntan torde bli hög med hänsyn till att B-insatser är riskkapital utan egentligt inflytande och utan värdetillväxt. Med hänsyn härtill finns det – enligt SFF:s mening – anledning att förmoda att löntagarfonder inte kan förväntas satsa pengar i nämnvärd utsträckning i ekonomiska föreningar. Mot denna bakgrund anser SFF att det inte kan vara rättvist att de ekonomiska föreningarna skall bidra – genom att tvångsanslutas till ett vinstdelningssystem – till löntagarfonders förvärv av aktier. Detta skulle innebära en systematisk resursöverföring från en företagsform till en annan. Detta avstyrker SFF bestämt.

Bankernas ställning i vinstdelningssystemet behandlas i ytterligare två yttranden.

Bankinspektionen anför:

Förslaget avses få tillämpning även på bankaktiebolag, sparbanker och föreningsbanker (jordbrukskassor). Bankinspektionen vill här peka på en av lagstiftning betingad skillnad mellan kreditinstituten å ena sidan och företag i allmänhet å andra sidan, nämligen den i lag föreskrivna skyldigheten för kreditinstituten att av säkerhetsskäl ha eget kapital i en omfattning som är relaterad till placeringarnas storlek och beskaffenhet eller till storleken av upplåningen. Verksamheten är beroende av att eget kapital kan genereras av institutet självt genom en tillfredsställande vinstutveckling. Sparbankerna är helt hänvisade till denna form för kapitalökning. Med å ena sidan inflationens inverkan på volymutvecklingen och å andra sidan ett eget kapital som i reala termer kontinuerligt minskar är utvecklingen för kreditinstituten inte problemfri när det gäller att vidmakthålla den erforderliga konsolideringsgraden. Detta kan bl. a. få effekten att rörelseutvecklingen hämmas och att verksamhetens struktur förändras så att placeringsinriktningen måste ske till förmån för placeringar som säkerhetsmässigt är av det slaget att de kräver mindre kapitaltäckning. Detta minskar möjligheterna att ge företagskrediter med sådant inslag av risk av de kräver en högre grad av täckning. Inspektionen har velat fästa uppmärksamheten på detta förhållande.

– – –

Ett förhållande som ger anledning till viss betänklighet är att enligt nedanstående beräkningar som gjorts inom inspektionen banker med lägre redovisat resultat före bokslutsdispositioner skulle kunna få ett större avgiftsuttag relativt sett än andra banker.

	Avgiftsuttag	
	milj kr	% av red. rörelseresultat före bokslutsdisp.
Svenska Handelsbanken	95	9
Post- och Kreditbanken, PKbanken	98	10
Götabanken	13	6
Östgötabanken	8	11
Första Sparbanken	36	16
Sparbanken Malmöhus	9	15
Lundabygdens Sparbank	5	20
Mälarprovinsernas Föreningsbank	0,6	2

Institutens belastning av vinstdelningsavgiften reduceras av att avgiften är avdragsgill vid taxeringen.

Svenska sparbanksföreningen anför:

Expertgruppen föreslår att vinstdelningssystemet skall omfatta svenskt aktiebolag, svensk ekonomisk förening, svensk sparbank och svensk ömsesidig skadeförsäkringsanstalt. Motiven till att vissa företagsformer skall omfattas av systemet kan synas naturliga mot bakgrund av syftet med vinstdelning. Några sådana motiv när det gäller sparbankerna finns dock inte. Detsamma kan för övrigt gälla för ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter och vissa kooperativa företag. Utöver den fördelningspolitiska frågan som ligger bakom hela förslaget, anger expertgruppen som enda skäl för att sparbankerna skall ingå i systemet önskemålet om konkurrensneutralitet gentemot ekonomiska föreningar (föreningsbankerna) och aktiebolag (affärsbankerna).

Sparbanksföreningen finner det helt orimligt att sparbankerna skulle omfattas av ett vinstdelningssystem. Till grund för denna uppfattning ligger följande.

Förekomsten av banker med olika företagsformer och ägargrupperingar utgör en viktig förutsättning för en sund konkurrens på bankmarknaden. Bankrörelse drivs i aktiebolag med både privat och statligt ägande, i kooperativ form genom ekonomiska föreningar samt i sparbanker utan enskilt vinstintresse och ägande. De olika företagsformerna har sina för- och nackdelar. Den från 1968 samordnade banklagstiftningen syftar till att banker med olika företagsform skall konkurrera fullt ut utifrån sina förutsättningar.

Genom sparbankernas specifika företagsform med avsaknad av enskilt vinstintresse har det fördelningspolitiska skälet att inkludera sparbankerna i ett vinstdelningssystem ingen bäring. **Företagsvinsterna kan aldrig bli föremål för utdelning eller ge annan förmögenhetstillväxt hos några enskilda ägare. Möjligheter att erhålla tillskott av riskkapital från ägare eller externa intressenter finns inte. Vinsterna används för konsolidering av sparbanker-**

na. Det kan erinras om att avsaknaden av enskilt vinstintresse utgör just motivet till att expertgruppen föreslår att ideella föreningar och stiftelser som bedriver näringsverksamhet inte skall omfattas av vinstdelningssystemet.

Sparbankernas vinster har inte varit av sådan storlek att man kan tala om övervinster. Tvärtom har marginalen mellan det i sparbankslagen ställda kravet på eget kapital och det faktiska egna kapitalet successivt minskat.

I ett utbyggt löntagarfondsystem är avsikten att inbetalda avgifter skall återgå till näringslivet genom aktieförvärv m. m. Om sparbankerna skulle omfattas av systemet medför detta att sparbankernas "övervinster" skulle via särskilda fonder kunna investeras i form av riskkapital i konkurrerande företag. Däremot kan det med gällande regler inte bli fråga om att enskilda sparbanker erhåller tillskott av eget kapital från dessa fonder. I de utredningar i frågan som nu är föremål för remissbehandling föreslås inte heller några ändringar i dessa regler. Förslaget till vinstdelning innebär för sparbankerna raka motsatsen till konkurrensneutralitet.

Sparbanker och andra företag som arbetar i en företagsform som utesluter enskilt vinstintresse måste givetvis tillåtas utnyttja de fördelar som följer av den valda företagsformen och inte, med hänvisning till konkurrensneutralitet, tvingas arbeta under förhållanden där enbart företagsformens nackdelar gör sig gällande.

Föreningen vill även fästa uppmärksamheten på ett problem som skulle uppstå i sparbanksrörelsen om systemet omfattade sparbankerna. I enlighet med förslagets utformning skulle – något schablonmässigt uttryckt – små sparbanker helt undgå vinstdelningsavgift, stora sparbanker få "full" avgift och ett mellanskikt skulle relativt sett få successivt höjd avgift med ökad sparbanksstorlek. Denna effekt skulle försvåra en fortgående strukturrationalisering i sparbanksrörelsen på ett sätt som knappast kan ha varit avsikten med förslaget.

– – –

Sparbanksföreningen finner förslaget om en modell för vinstdelning vara för sparbankernas del grundat på felaktiga premisser. Vinster i sparbankerna medför inga fördelningspolitiska problem. Det kan inte heller vara rimligt att, under åberopande av konkurrensneutralitet, till nackdel för sparbankerna genomföra ett system där sparbankernas bidrag till vinstdelningsfonder skulle kunna användas för kapitaltillskott till och med till sparbankerna konkurrerande banker.

Från försäkringshåll kommenteras förslaget att skadeförsäkringsbolag skall omfattas av vinstdelningen.

Försäkringsinspektionen anför:

Övervinstproblematiken har mycket ringa aktualitet på detta område. Prissättningen av de svenska skadeförsäkringsbolagens produkter på den svenska marknaden måste nämligen bestämmas (avvägas) med hänsyn till försäkringsrörelselagens grundläggande principer om soliditet och skälighet samt under påverkan av konkurrens mellan ett stort antal företag, svenska och utländska.

– – –

Som framgått av vad som anförts ovan är möjligheterna till några övervinster i Sverige små för de svenska skadeförsäkringsbolagen på grund av

skälighetsprincipen i försäkringsrörelselagen och konkurrensen. Flertalet svenska skadeförsäkringsbolag är vidare ömsesidiga bolag utan andra vinstintressen än vad som erfordras för att säkerställa företaget och dess förpliktelser med hänsyn till soliditetsprincipens krav. Av skadeförsäkringsaktiebolagen ägs ett flertal av ömsesidiga moderbolag varför privata vinstintressen saknas även i sådana aktiebolag. Aktiebolagsformen har i dessa fall valts av speciella praktiska skäl. Privata aktieägareintressen med sedvanliga marknadsmässiga krav på avkastning återfinns på skadeförsäkringens område i ett litet antal svenska bolag, varav f. n. tre är börsnoterade. Dessa bolag har till följd av att utdelningar och fondemissioner finansieras med beskattade vinstmedel en i förhållande till affärsvolymen högre skattebelastning än övriga skadeförsäkringsbolag. För att tillgodose aktieägarintresset måste aktiebolag av sistnämnda art eftersträva att kunna redovisa beskattningsbara vinster som är tillräckliga för att finansiera de nämnda företagsekonomiska kostnaderna. De bolag i vilka det inte finns några privata vinstintressen har därför en viss kostnadsfördel i konkurrensen. Denna kostnadsfördel torde förstärkas om till den nuvarande bolagsskatten kommer en vinstdelningsavgift enligt utredningens modell, eftersom därvid underlaget beräknas med utgångspunkt från den till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten. I detta sammanhang bör också uppmärksammas att om utredningens förslag genomförs på det här ifrågavarande området de utländska försäkringsföretagen som driver skadeförsäkring i Sverige och inte omfattas av förslaget skulle få en inte avsedd kostnadsfördel i konkurrensen på den svenska marknaden. Oavsett bolagsform kan tillkomsten av ny vinstdelningsavgift bedömas komma att innebära en kostnadsökning för vissa bolag och en viss ytterligare belastning på premierna för skadeförsäkring om skadeförsäkringsbolagen skulle omfattas av den av utredningen föreslagna lagen om vinstdelningsavgift.

Enligt försäkringsinspektionens mening är det angeläget att i görligaste mån begränsa all onödig belastning av skadeförsäkringspremierna. Inspektionen anser det inte motiverat eller eljest behövligt att de svenska skadeförsäkringsbolagen oavsett företagsform skulle omfattas av en ev. lag om vinstfördelningsavgift eftersom ev. "övervinster" i huvudsak går tillbaka till försäkringstagarna i form av återbäring eller kommer försäkringstagarna tillgodo genom premiesänkning eller en senareläggning av en eljest nödvändig premiehöjning.

Folksam anför:

Det faktum att gruppen i sitt betänkande har valt att utgå från den beskattningsbara inkomsten och i så hög grad anpassa sig till de gällande reglerna på skatteområdet har gjort att det föreslagna vinstdelningssystemet till formen mycket liknar en förhöjd inkomstskatt. I skattelagstiftningen har man beaktat skadeförsäkringsbolagens behov av konsolidering och resultatfluktuationerna har kunnat utjämnas. Skadeförsäkringsrörelse bedriven inom ramen för i skattelagstiftningen godkända gränser har ej blivit föremål för annan inkomstbeskattning är fastighetsskatt. I detta sammanhang kan erinras om att skadeförsäkringsbolagen på annat sätt än via beskattning bidrar till finansieringen av samhällsekonomin. En stor del av bolagens placeringar styrs av riksbankens placeringsregler till samhällssektorn med en lägre avkastning än den marknadsmässiga som följd. Enligt Folksams mening kommer den ökade belastning som vinstdelningen skulle innebära främst att drabba försäkringstagarna i form av premiehöjningar.

Folksam anser för övrigt att det kan ifrågasättas om några egentliga övervinster kan uppstå i sådana ömsesidiga bolag där det finns ett reellt och avgörande konsumentinflytande såsom i vissa skadeförsäkringsbolag och sparbanker.

Svenska försäkringsbolags riksförbund anför:

Riksförbundet vill framhålla att skadeförsäkringsbolag inte i samma utsträckning som företag i andra branscher kan utnyttja koncernbidragsreglerna för att utjämna resultat mellan olika slags rörelser. Försäkringsbolag får enligt lagen om försäkringsrörelse i princip inte äga andra företag än sådana som driver försäkringsrörelse eller därtill anknuten rörelse, såsom fastighetsbolag och företag som driver skadeförebyggande eller skadeavhjälpande verksamhet. Det är således endast fråga om delar av en och samma verksamhet som förvaltas av olika bolag i en försäkringskoncern. – I sammanhanget bör påpekas att det enligt kommunalskattelagens nuvarande utformning ej är möjligt för ömsesidiga försäkringsbolag som är moderbolag att motta koncernbidrag.

Inte heller investeringsfondssystemet är särskilt användbart för skadeförsäkringsbolag som inte i så stor utsträckning investerar i byggnader och maskiner. Det är i stort sett endast vid uppförande av huvudkontor eller inköp av datamaskiner som försäkringsbolag kan utnyttja investeringsfondsavsättning.

Skadeförsäkringsverksamheten kan, främst beroende på ojämnheter i skadeutvecklingen, ett år eller en följd av år uppvisa överskott, medan nästföljande år kan visa betydande underskott. Ett enskilt år är därför i regel för kort tid för att avgöra om "normal vinst" föreligger. Skälighetsprincipen i försäkringsrörelselagen som innebär att premien skall vara skäligt avvägd med hänsyn till den risk försäkringen skall täcka och de omkostnader försäkringen har är i sig en garanti för att "övervinst" inte uppkommer i skadeförsäkring.

I ömsesidiga försäkringsbolag finns inga andra vinstintressen än vad som erfordras för att uppfylla bolagens förpliktelser med hänsyn till soliditetsprincipen i lagen om försäkringsrörelse. Konkurrensen mellan ömsesidiga försäkringsbolag och aktiebolag och det förhållandet att aktiebolag måste finansiera utdelning och fondemissioner med beskattade medel borgar för att vinster som kan karakteriseras som "övervinster" ej heller uppkommer hos försäkringsaktiebolag.

Konsoliderings- och soliditetskraven enligt försäkringsrörelselagen gör att bolagen måste avsätta medel för att kunna garantera att försäkringsförpliktelserna uppfylls oavsett vilka skatter och pålagor som läggs på bolagen. En vinstdelningsavgift enligt förslaget skulle därför utgöra en kostnadspost som direkt skulle bli premiehöjande.

En vinstdelningsavgift för svenska skadeförsäkringsbolag skulle skapa ojämlikheter i konkurrensen mellan svenska och utländska skadeförsäkringsbolag genom den ökade kostnadsbelastningen på de svenska bolagen. Svenska försäkringstagare kan därigenom komma att i större utsträckning vända sig till utländska bolag.

Till detta kommer att ett av syftena med ett vinstdelningssystem, nämligen att motverka de genom devalveringens effekter ökande vinsterna i näringslivet och de därmed sammanhängande ökade lönekraven, saknar relevans för försäkringsbolag. Den svenska rörelsen får endast negativa

verkningar av devalveringen genom dess inflationseffekter. I den utländska rörelsen blir verkningarna inte heller särskilt positiva genom att möjligheterna att hålla tillgångar i utländsk valuta är i viss mån begränsade för bolagen.

Av vad som ovan anförts följer att skadeförsäkringsbolag ej bör omfattas av vinstdelning enligt det framlagda förslaget.

SBEF anför:

Vinstdelningsförslaget omfattar i princip alla aktiebolag och ekonomiska föreningar. Avgift skall däremot inte erläggas av bl. a. fysiska personer och s. k. allmännyttiga bostadsföretag. Beträffande de allmännyttiga bostadsföretagen konstaterar utredningen att dessa företag endast undantagsvis torde ha reala vinster som överstiger det s. k. fribeloppet (6 % av lönesumman eller 500 000 kr) och att de bl. a. på grund härav bör undantas från vinstdelning. Enligt SBEF:s beräkningar skulle emellertid många allmännyttiga bostadsföretag komma att få betydande "reala vinster" – och därmed höga vinstdelningsavgifter – om de omfattades av förslaget. Anledningen härtill är företagens höga skuldsättningsgrad. Det monetära tillägget, dvs. inflationstalet multiplicerat med monetära skulder, skulle för många företag sannolikt överstiga summan av monetärt avdrag, inflationsavdrag och underskott vid inkomsttaxeringen.

Om förslaget genomförs kommer sålunda de privata fastighetsbolagen att ytterligare missgynnas i beskattningshänseende i förhållande till de allmännyttiga bostadsföretagen. I betänkandet sägs visserligen att bostadskommittén skall beakta att inte samtliga bostadsföretag omfattas av vinstdelning men hur detta skall ske anges inte närmare.

Vidare är avgiften inte konkurrensneutral mellan olika förvaltningsformer inom den enskilda fastighetsförvaltningen.

NBD anför:

Frågan har remitterats till flera huvudmän inom Byggnadsdelegationen. Vi vill här hänvisa till det avståndstagande till förslagets innehåll, som framförts av våra huvudmän. Förslaget kommer att få en omvälvande inverkan på svensk företagsamhet. Detta gäller inte minst för företag inom byggnads- och bostadssektorn. Vi vill i detta sammanhang också hänvisa till remissvaret från Svenska Byggnadsentreprenörföreningen, som påpekar, att förslaget även kommer att snedvrida konkurrenssituationen ytterligare mellan de kommunala s. k. allmännyttiga bostadsföretagen och den enskilda sektorns företag.

Sveriges fastighetsägareförbund anför:

Vinstdelningsgruppens förslag innebär att avgiften kommer att drabba en del av dem som bedriver privat fastighetsförvaltning genom juridisk person. Avgiften försämrar därmed konkurrensneutraliteten mellan olika typer av fastighetsförvaltning.

De allmännyttiga bostadsföretagen ska, enligt förslaget, inte omfattas av vinstdelningssystemet. Som motiv för detta anförs (betänkandet s. 56) att dessa "endast undantagsvis torde få reala vinster som överstiger fribelop-

pet". Vinstdelningsgruppen har inte redovisat några fakta som styrker dess uppfattning. Enligt min mening är detta felaktigt och en utredning bör ta fram material som redovisar de verkliga förhållandena.

Ett genomförande av förslaget i denna del innebär att konkurrensneutraliteten ytterligare försämras till de privata fastighetsbolagens nackdel. Den vidarebefordran av problemet till den bostadspolitiska kommittén som gruppen gör, är ej tillfredsställande.

Svenska kraftverksföreningen anser att ett undantagande av statliga och kommunala kraftföretag skulle ge dessa företag en avgörande konkurrensfördel (jfr avsnitt 4.1).

AB Trav och Galopp anför:

Förslaget till vinstdelning synes över huvud taget ej böra tillämpas på ett företag av ATG:s karaktär.

ATG har till uppgift att genom anslag och olika former av internskalor fördela inflytande totomedel inom trav- och galoppsporten. ATG har samtidigt ett huvudansvar för den ekonomiska stabiliteten för den samlade sporten och har för det ändamålet bland annat givits särskilda fonderingsmöjligheter. Den eventuella vinst som redovisas av bolaget är ej ett uttryck för en faktisk vinst för trav- och galoppsporten totalt, utan resultatet av en försiktighets- och konsolideringspolitik, som innebär att ej samtliga intäkter under ett givet år omedelbart leder till anslag på motsvarande belopp till trav- och galoppsportens organisationer. Jämför kommentar till ATG:s resultat i bilagda årsredovisning för 1982 s. 16!

ATG vill även peka på att man redan i betänkandet uttryckligen undantagit Svenska Penninglotteriet AB och AB Tipstjänst från förslagets bestämmelser, delvis på samma grunder som även kan sägas gälla för ATG.

Förvaltningsföretagens situation berörs i tre yttranden.

Ledamoten Helmers i RSV:s styrelse anför:

Något skäl har ej åberopats för skattskyldighet för investmentbolagen. Snarare har gruppen argumenterat emot skattskyldigheten för denna typ av företag. Investmentbolagens plats i företagsstrukturen motiverar deras undantagande. Det bör ske genom ett uttryckligt stadgande.

FAR anför:

I kommentarerna till § 1 på s. 55 anges att kretsen av skattskyldiga bör begränsas till företag som kan ge och ta emot koncernbidrag eller utnyttja investeringsfondssystemet. Utredningen har särskilt observerat att fastighetsförvaltande företag för närvarande ej kan utnyttja fondsystemet och har föreslagit en lagändring. Däremot behandlas inte s.k. förvaltningsbolag som varken kan utnyttja koncernbidrag eller investeringsfonder. Med hänsyn bl.a. till investmentföretagens speciella karaktär och då förslaget bygger på att kedjebeskattning ej skall förekomma har FAR utgått ifrån att denna typ av företag skall undantas från beskattning. Ett klart uttalande i lagtext bör därvid dock göras. Behovet av särskilda definitioner för att fastställa gränserna måste dock övervägas.

Svenska bankföreningen anför:

De tekniska lösningar som föreslås är ej heller avpassade för de speciella förhållanden som kännetecknar andra finansiella företag än banker. Ett inlemmande av exempelvis förvaltningsbolagen i systemet skulle innebära dels att resultat, som till betydande del härrör från icke inflationsrensade realisationsvinster, skulle läggas till grund för beskattning, dels att utjämning mellan vinst- och förlustår varken kunde ske genom koncernbidrag eller investeringsfondsavsättningar. Genomföres utredningens förslag måste effekten bli en betydande inlåsningseffekt för investmentbolagens aktieportföljer; därmed hämmas dessa företags aktiva insatser för näringslivets strukturomvandling (som i andra sammanhang motiverat en skattemässig särbehandling).

4.3 Den reala vinstberäkningen

Flertalet remissinstanser som yttrat sig i frågan anser att det i och för sig är en fördel att ett realt vinstbegrepp kommer till användning. Samtidigt understryks de praktiska problemen och det angelägna i att man beaktar utvecklingen på inflationsredovisningsområdet.

Kammarrätten i Stockholm anför:

Som har angetts i det föregående ställer sig kammarrätten positiv till att den eventuella avgiften skall utgå efter det verkliga resultatet, rensat från inflationseffekter. Beräkningarna av "nominellt resultat", "real vinst" samt "monetära skulder och tillgångar" torde dock i de enskilda fallen komma att visa sig bli betydligt svårare än vad lagtexten låter förmoda.

BFN anför:

Kommitténs förslag till modell för vinstdelning uppfattas av BFN såsom en beräkningsteknisk modell för att på speciell blankett räkna fram avgiftsgrundande vinst vid sidan av företagens bokföring. Den därvid framräknade avgiften är enligt nämnden att betrakta som skatt och bör redovisningsmässigt behandlas som sådan. Den praktiska tillämpningen av kommitténs förslag kommer sålunda enligt BFN:s mening att påverka företagens löpande bokföring och årsbokslut på samma sätt som den nuvarande inkomstskatten. Några rent redovisningsmässiga svårigheter föreligger inte vid ett genomförande av kommitténs förslag.

Från principiell redovisningssynpunkt innehåller emellertid betänkandet värderingsregler och beräkningsnormer för vinstbegreppet vilka både redovisnings- och skattemässigt avviker från hittills tillämpade principer; ett konstaterande som kommittén också gör i sitt betänkande (s. 36). BFN som ser som sin främsta uppgift att främja utvecklingen av god redovisningssed i företagens redovisning vill med anledning härav göra några principiella kommentarer.

Att rensa företagens resultat från inflatoriska effekter är ett problem som engagerar redovisningsexperter världen över. Internationell och nationell uppslutning kring en viss modell som beslutsunderlag saknas dock fortfa-

rande beroende på olika uppfattningar både vad avser tekniska lösningar och värdet av inflationskorrigerade rapporter, vilket även konstaterades i realbeskattningskommitténs betänkande "Real beskattning" (SOU 1982: 1). Gemensamt för olika modeller är dock att genom relevanta omräkningsfaktorer söka uppnå rättvisande resultat. Nämnden finner inte att kommitténs förslag söker anpassning till pågående utvecklingsarbete på detta område. Det vore olyckligt om svensk praxis när det gäller inflationskorrigerad redovisning skulle komma att styras av de regler som framlagts i förslaget, speciellt om den internationella utvecklingen skulle gå i annan riktning.

Frågan om att beräkna och beskatta ett realt resultat behandlas också i realbeskattningskommitténs betänkande "Real beskattning". BFN konstaterar att väsentliga olikheter finns i normerna för beräkning av vinst i de båda modellerna. BFN verkar för utvecklingen av god redovisningssed och därmed sammanhängande stringent rapportering via exempelvis nyckeltal såsom soliditet, skuldsättningsgrad, räntabilitet på eget kapital m. fl. Ett rimligt krav för att uppnå denna stringens i rapporteringen bör därmed vara att utifrån företagsekonomiska grunder också definiera vad som kan anses vara övervinst.

En samordning av värderings- och beräkningsprinciper är nödvändig för att skapa förtroende för så grundläggande principändringar som ligger i att beskatta respektive avgiftsbelägga reala resultat. Utredningen saknar exempelvis en principdiskussion om effekter och syfte med nuvarande resultatregleringsmöjligheter via nedskrivning av lager och avsättning till resultatutjämningsfond. Gemensamma normer medverkar till en – inte minst från samhällets synpunkt – önskad harmonisering och förenkling av företagens ekonomiska rapportering.

BFN finner det tilltalande att man i enlighet med utredningens förslag söker delvis eliminera beskattning av orealiserade vinster. BFN anser det emellertid olämpligt att nu i en speciallagstiftning reglera vinstberäkning vid inflation så länge inte god sed vid inflationsredovisning har hunnit etableras varken internationellt eller nationellt.

RSV anför:

Vid inkomstbeskattningen utgör endast realiserade vinster beskattningsunderlag. Vinstdelningsavgiften kommer däremot att i vissa fall kunna tas ut även på orealiserade inflationsvinster. Detta kan t. ex. gälla förvaltningsbolag med låg självfinansiering. En möjlighet att undvika ett sådant resultat, som skulle strida mot skatteförmågeprincipen, är att maximera tillägget för monetära skulder till summan av medgivna inflationsavdrag.

– – –

Vinstdelningsgruppens förslag till inflationskorrigering av monetära tillgångar och skulder är enligt RSVs mening mer överskådligt än det som realbeskattningsutredningen presenterade. RSV vill dock bestämt motsätta sig att de båda systemen tillämpas samtidigt.

Allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse anför:

Fondstyrelsen vill principiellt uttala att ett system för real företagsbeskattning medför avsevärda fördelar. Det är angeläget att fiktiva "vinster" i företagen inte blir föremål för beskattning. En övergång till real beskatt-

ning är emellertid en utomordentligt komplicerad fråga, som får vittgående återverkningar på företagens redovisnings-, planerings- och kalkylsystem.

Allmänna ombudet för mellankommunala mål anför:

Förutom omräkningen av det nominella resultatet skall omräkning för inflationseffekter göras. Här bygger expertgruppen på det förslag som utarbetades av realbeskattningsutredningen. Riksskatteverket avgav yttrande över utredningens betänkande Real beskattning (SOU 1982: 1–3) den 16 juni 1983. Jag delar de synpunkter som däri anfördes angående real beskattning inom företagssektorn. Expertgruppens förslag är enligt min mening bättre än realbeskattningsutredningens i det avseendet att inflationseffekten på monetära tillgångar och skulder beaktas genom inflationsomräkningar av balansposterna i stället för – som realbeskattningsutredningen föreslog – genom justering av ränteintäkterna och räntekostnaderna. Därmed uppnår man ett mera enhetligt förfarande för inflationskorrigeringen: nyssnämnda tillgångar och skulder samt varulager och inventarier – inklusive immateriella avskrivningsbara tillgångar – behandlas på samma sätt vilket minskar risken för otillbörliga transaktioner eller balanspostklassificeringar. Endast byggnader och markanläggningar behandlas särskilt genom omräkning av värdeminskningsavdragen. Helt utanför står aktier som inte är omsättningstillgång samt mark. Det är dock svårt att se hur en sådan ordning skall kunna samordnas med ett system för inflationsjusterad beskattning av hushållssektorn. Att i ett eventuellt framtida system med real beskattning ha två skilda inflationskorrigeringar för monetära tillgångar och skulder samtidigt – en för beskattningen och en för vinstdelningen – är helt oacceptabelt.

Finansbolagens förening anför:

Gruppen konstaterar att företagen gör vinster på inflationen och anger att man vid utformningen av en vinstdelningsmodell bör undvika att förstärka de snedvridande effekter som inflationen ger upphov till. Som enda exempel anför gruppen företag med lånefinansierade fastigheter som påstås göra stora vinster utan att träffas av någon nämnvärd beskattning.

Om förslaget införes kommer detta att medföra att endast de företag som omfattas av förslaget drabbas under det att andra fastighetsägande företag undantages. Enligt föreningens mening borde gruppen kartlagt inflationsproblematiken och belyst konsekvenserna i stort. Gruppens underlag är inte tillräckligt för en tillämpning av ett realt vinstbegrepp.

– – –

Med vissa avvikelser stöder sig gruppen härvid på realbeskattningsutredningens betänkande "Real beskattning". Sedan gruppens betänkande publicerats har realbeskattningsutredningens betänkande remissbehandlats. En praktiskt taget enig uppfattning bland remissinstanserna torde vara att utredningens betänkande ej kan läggas till grund för införandet av en real beskattning.

Det förefaller därför föreningen främmande att införa ett realt system till grund för en vinstdelning.

– – –

Gruppen konstaterar att det kommer att uppstå svårigheter vid beräkningen av de monetära tillgångarna och skulderna.

Emellertid omtalas ej vilka svårigheter som avses, varför föreningen saknar underlag att behandla denna fråga, som torde vara av särskild betydelse för kreditinstituten, däribland finansbolagen.

– – –

Gruppen framhåller att det reala synsättet och det reala vinstmåttet kan få positiva återverkningar helt vid sidan av vinstdelningssystemet.

I betänkandet saknar föreningen en redogörelse för vilka positiva återverkningar gruppen avser.

Gruppen säger sig vara medveten om att modellen för realt vinstmått kan framstå som annorlunda och i sina detaljer svårbegriplig.

Föreningen, som instämmer häri, finner också att utredningsförslaget också är svårtillgängligt och då även från tekniska utgångspunkter.

FAR anför:

FAR har i ett särskilt remissyttrande beträffande realvinstskatteutredningens förslag ställt sig positiv till ett beskattningssystem baserat på reala resultat och inkomster, men avstyrkte med hänsyn till den ökade komplexiteten att förslaget genomfördes. FAR gör samma bedömning beträffande detta förslag. Med hänsyn till att det nu rör sig om dubbla system, av vilket det ena innehåller ett progressivt inslag, finner FAR skälen att avstyrka förslaget vara ännu starkare.

En beskattning och redovisning byggd på en inflationsjusterad vinst är som nämnts både teoretiskt och affärsmässigt tilltalande. Emellertid medför ett sådant system många praktiska problem – gränsdragningar, behov av tolkning, värderingsfrågor, styrningseffekter etc. Enhetliga normer och principer för vinstberäkningen föreligger ej heller ännu.

Utredningen har förtjänstfullt fäst uppmärksamheten på att ett skattesystem måste neutralisera inflationens effekter för att inte skattebetalningarna skall finansiellt försvåra företagens kapacitetsbevarande och verka hindrande på företagens utveckling. FAR anser dock att utredningen bort pröva om inte det uttalade målet att neutralisera inflationens effekter lättare hade kunnat uppnås och utan de påtalade negativa effekterna med utgångspunkt från ett nominellt redovisat resultat. Redan nuvarande system ger möjligheter till bokslutsdispositioner som i viss mån neutraliserar inflationseffekterna samtidigt som konsolideringsbehovet tillgodoses.

FAR påvisar dock att redan i nuvarande skattesystem finns behov av att utvidga möjligheterna att neutralisera inflationens effekter.

Skattesystemen och dess effekter måste förstås och kunna bedömas av företagen och deras intressenter. En omfattande utbildningsinsats skulle krävas om detta mål skulle tillgodoses i rimlig utsträckning efter ett införande av utredningens förslag.

Utredningen konstaterar att av praktiska skäl ett system som innefattar en beräkning av ett riktigt realt resultat inte kan införas. FAR delar denna uppfattning. De förenklingar och partiella schablonmässiga lösningar som nu valts har dock enligt FARs mening lett till att förslaget inte kan göra anspråk på att leda till beräkning av ett realt resultat.

– – –

Erforderliga beräkningar görs vid sidan av redovisningen och förslaget innefattar således inga direkta redovisningsproblem. Däremot kommer förslaget att påverka redovisningen på samma sätt som den nuvarande inkomstskatten. Eftersom tillämpade redovisningsprinciper och organisation av verksamheten kan påverka storleken av vinstskatten och margi-

nella förändringar får särskild tyngd genom progressiviteten kan styrningseffekterna på redovisningen bli betydande. Dessutom införs nya värderingsprinciper och värderingsnormer som strider mot gällande principer. Förslaget kan få ogynnsamma effekter på redovisningspraxis och kommer att försvåra utveckling och införande av enhetliga principer. Genom att underlaget beräknas med utgångspunkt från beskattningsbar vinst kommer företagsekonomiskt motiverade värderingsprinciper och metoder inte att bli beaktade i alla avseenden.

– – –

Förslaget leder till att orealiserade vinster inräknas i beräkningsunderlaget, vilket dels strider mot grundläggande redovisningsprinciper, dels får ej avsedda eller önskade praktiska effekter. Uppräkning av skulderna samtidigt som vissa anläggningstillgångar, exempelvis skog, vattenkraft, aktier och andelar ej blir inflationsjusterade kan för vissa företag, även industriföretag, leda till att de tvingas öka upplåningen för att kunna betala vinstskatt, inkomstskatt och rimlig utdelning vid bibehållen kapacitet. Det finns t. o. m. företag som skulle tvingas betala hela den redovisade vinsten före bokslutsdispositioner som vinstskatt och inkomstskatt.

Utredningen har inte sökt anpassa förslaget till den pågående utvecklingen beträffande inflationsredovisning. För företaget och dess intressenter blir det förvillande om i skattelagstiftningen införs vinstberäkningsmodeller som avviker från intern och extern redovisning och från företagets egna metoder för att finansiellt beakta inflationens effekter.

Innan en allmänt accepterad metod för inflationsredovisning utvecklats nationellt och internationellt vore det olämpligt att nu i en speciallagstiftning bestämma metoder för beräkning av ett inflationskorrigerat resultat.

– – –

Såsom framgår av analyser av börsföretagens årsredovisningar använder företagen nominella räntabilitetsmått externt och internt inom företagen. Dessa mått har då framräknats så att de även skapar förutsättningar för kapacitetsbevarande i inflationstider. Ett fåtal företag (exempelvis Philips) har fullständig inflationsredovisning vars syfte i första hand är att styra enskilda dotterbolags agerande och för kalkyländamål. Alla företag, även mindre företag, torde dock vara medvetna om inflationens effekter och beaktar dessa i kalkyler och finansiell planering genom partiella justeringar. De flesta börsföretag lämnar i årsredovisningen kompletterande partiell information om inflationens effekter.

Utredningens antagande att inflationens verkningar normalt inte beaktas (s. 9) är således inte helt korrekt. Förslaget kan inte heller antas i nämnvärd utsträckning positivt bidra till företagens handlande.

– – –

Företagsbeskattningen i Sverige grundas på av företagen enligt civillagstiftningen upprättad redovisning med tillämpning av god redovisningssed. Den grundläggande tankegången bakom bokföringslagen synes vara att offentliga redovisningar skall användas för skilda ändamål; i första hand för internt bruk, men även för externt bruk och som underlag för beskattning. Denna redovisning blir dessutom föremål för revision. Det finns många praktiska skäl varför detta system är att föredra framför system i andra länder med flera sidoordnade redovisningar. För anställda och andra intressenter är det angeläget att all rapportering och information baseras på samma underlag, vilket generellt sett ökar trovärdigheten hos redovisningen.

Inflationsredovisning har varit föremål för en intensiv debatt internatio-

nellt och nationellt sedan början av 70-talet. Många olika modeller och kombinationer har presenterats av revisorsorganisationer och företag. FAR har presenterat ett utkast med flera alternativa beräkningsmodeller. Det finns inte anledning tro att enighet om en viss modell kan uppnås inom de närmaste åren. Åsiktsskillnaderna är i huvudsak naturliga följder av två faktorer. För det första är syftet med redovisningen olika (inflationskorrigeringen kan å ena sidan ta som utgångspunkt att kapitalets köpkraft skall bevaras eller å andra sidan att företagets kapacitet skall bevaras; finansanalytikerna vill exempelvis bestämma företagens utdelningsförmåga, medan företagsledningen i första hand vill styra företagens resursanvändning och prissättning. För det andra tas hänsyn i större eller mindre utsträckning till praktiska mätproblem.

I England, där man kommit längst, är offentlig inflationsredovisning obligatorisk, men för närvarande under stark debatt. I USA skall börsföretagen m.fl. lämna tilläggsinformation enligt två metoder. Det är dock intressant att notera att företagen tillråds att ej nedsummera till ett realt resultat för att ej förvilla läsaren. I Sverige belyser ett relativt stort antal företag inflationseffekterna i årsredovisningen. Tendensen under senare år synes dock vara att frångå omfattande siffermässiga redogörelser och kalkyler till förmån för en mer pedagogisk övergripande redogörelse för effekterna av inflationen, särskilt finansiellt. FAR har publicerat utkast till rekommendation om hur tilläggsinformationen bör utformas. Den anknyter i många avseenden till den amerikanska rekommendationen.

Det framlagda förslaget till beräkning av realt resultat överensstämmer inte med någon publicerad modell för inflationsredovisning.

För att förslaget till vinstskatt skall kunna tillgodose angivna syften krävs i första hand att beräkningarna förstås och accepteras av inblandade intressenter även om beräkningarna sker vid sidan av redovisningen. Förslaget är komplext och kräver omfattande företagsekonomiska kunskaper för att förstås. De beräkningstekniska förenklingarna förstärker snarast kravet på läsarens insikt och kunskaper för att bedöma effekterna. Kalkylen enligt förslaget kommer inte att överensstämma med vare sig den offentliga redovisningen eller interna rapporter för planeringsändamål. Ur redovisningssynvinkel vore det ytterst olyckligt om de grundläggande motiven för redovisningen enligt bokföringslagen skulle rubbas.

Svenskt näringsliv är i hög grad internationellt inriktad. På senare år har svenska företag i allt större utsträckning sökt finansieringskällor utomlands. De utländska investeringarna i svenska börsföretag har även ökat snabbt liksom svenska företags investeringar utomlands. Företagen måste därför anpassa den offentliga rapporteringen till internationell standard. Ett exempel härpå är redovisningen av uppskjuten skatt, vars behandling är föremål för särskilda överväganden. En progressiv vinstskatt skulle ytterligare försvåra anpassningen till internationellt accepterade principer.

LO anför:

Vinstdelningen har utformats som en real beskattning, vilket är ett nytt element i svensk beskattning. Det förebådar ett viktigt nytänkande inom företagsbeskattningens område. Även om den reala beskattningen är tekniskt avancerad så är principerna bakom enkla. Liksom vid fastighetsbeskattning så minskar skulderna med inflationen, medan ägaren behöver ett tillskott för att behålla sin kassa, lager och medel för att förnya sina anläggningstillgångar till de högre priser som följer med inflationen.

Det reala resultatet nås genom att årets inflationstal multiplicerat med vissa tillgångar samt en extra inflationsavskrivning på byggnader och markanläggningar dras från det nominella resultatet och årets inflationstal multiplicerat med skulderna vid årets början läggs till resultatet.

LO har inget att invända mot att man i detta sammanhang använder sig av denna reala beräkning.

– – –

Den tekniska konstruktion som gruppen presenterat anser LO vara väl genomarbetad. I början kommer många företagare att uppleva den som ovanlig. På sikt torde det endast vara en fördel att den information som tas fram om företagens vinster baserar sig på en real beräkning. Det är inte oväsentligt att det reala beräkningssättet medför att företagare och även de anställda måste börja bedöma företagens reala vinstnivå och inte bara den nominella.

Beklädnadsarbetarnas förbund, *Svenska byggnadsarbetareförbundet* och *Svenska livsmedelsarbetareförbundet* har inga invändningar mot att man i detta sammanhang använder en real vinstberäkning. *Svenska fabriksarbetareförbundet* godtar också den reala beräkningen. *Svenska skogsindustriarbetareförbundet* tillstyrker beräkningsmetoden.

Svenska revisorsamfundet SRS anför:

Andra väsentliga aspekter vad gäller civilrättsliga värderingsregler ävensom beräkningsnormer för framräknande av vinsten leder till icke acceptabla resultat, vilket gruppen själv observerat (bl. a. på s. 36 i betänkandet). Förslaget innebär att en partiellt inflationsrensad vinst lägges till grund för avgiftsberäkningen. Realbeskattningsutredningen har i sitt betänkande varit inne på likartade tankegångar men har stött på hårt motstånd på bl. a. nämnda punkt. En allmänt internationellt accepterad modell för inflationsrensning av resultatredovisningen saknas fortfarande, men arbete på att ta fram en sådan pågår. Ett införande av beskattning enligt den modell som gruppen föreslår innebär enligt samfundets mening ett föregripande av vad olika forskningsinsatser på området kan komma fram till. Till detta konstaterar gruppen på s. 37 i betänkandet att man vad gäller inflationskorrigeringen för monetära tillgångar och skulder på ett mer grundläggande sätt skiljer sig från realbeskattningsutredningens förslag. Enligt samfundets mening måste hela inflationsredovisningsproblematiken lösas på en och samma gång, så att olika modeller och beräkningsnormer i det praktiska arbetet ute i företagen undvikes.

Det framlagda förslaget kommer för vissa företag att innebära, att orealiserade vinster blir föremål för beskattning. För värderingen av tillgångarna i företagens bokslut lämnar bokföringslagen grundläggande regler. Dessa värderingsregler bildar också utgångspunkt för värderingen av tillgångar i beskattningshänseende, där huvudregeln är att den värdesättning som skett i bokslutet skall ligga till grund även för beskattningen. Framtagande till beskattning av orealiserade vinster strider mot hittills allmänt accepterade principer.

Sveriges fastighetsägareförbund anför:

I betänkandet hänvisas på ett flertal ställen till realbeskattningsutredningens förslag "Real beskattning" (SOU 1982: 1). Vinstdelningsförslagets inflationskorrigering föreslås ske på ett likartat sätt som det vilket föreslagits av realbeskattningsutredningen.

Fastighetsägareförbundet har i remissyttrandet över detta förslag avvisat detsamma eftersom förslaget inte kan anses genomförbart på grund av ett flertal allvarliga brister. Denna syn på saken är också tillämplig på vinstdelningsgruppens förslag och jag hänvisar därför till vad som anförts i förbundets yttrande över realbeskattningsutredningens betänkande.

– – –

Bland de poster som ingår i det som gruppen kalla monetärt tillägg finns inräknat den inflationsvinst som ett företag har gjort på sina skulder. Det är mycket tveksamt om detta är någon vinst eftersom det beror på vad det upplånade kapitalet använts till. Problemet har tagits upp i realbeskattningsutredningens betänkande. Det är enligt min uppfattning mycket tveksamt om det fastighetsbolag som lånar upp kapital för att vidtaga t.ex. underhållsåtgärder därigenom kan göra en inflationsvinst.

Detta innebär också, som jag uppfattar det att man bryter mot principen att skatt ska erläggas först då tillgången realiseras och det därmed uppkommer ett beskattningsunderlag och en betalningsförmåga.

Sveriges finansanalytikers förening anför:

En generell princip i skattelagstiftningen är att enbart realiserade vinster skall göras föremål för beskattning. Ett undantag är i viss mån förmögenhetsbeskattningen. Symptomatiskt är att just denna skatt utsatts för mycket hård kritik. Som en följd av denna har långtgående lättnader genomförts vad gäller icke börsnoterade företag.

Med den utformning som modellen till vinstdelning getts bryter man nu mot denna grundprincip också vid inkomstbeskattning. För fastigheter utgår man således från att företagen gör en vinst som motsvarar inflationen. Bortsett ifrån att denna förutsättning ofta inte är uppfylld – för det stora flertalet byggnader i industriell verksamhet finns det således knappast anledning att räkna med någon värdestegring över huvud taget – kan den medföra att företag drabbas av stora likviditetspåfrestningar.

Vad gäller lagerinvesteringar innebär förslaget att företag vars lagerprisutveckling överstiger inflationstakten belastas med en vinstdelningsavgift trots att lagervärdeförändringen inte skapat något underlag för att betala vare sig utdelning eller skatt om inte företaget ökar sin upplåning.

– – –

Föreningen anser att det finns anledning att överväga en förändring av nuvarande företagsbeskattning i riktning mot en real beskattning. Ett nytt system bör emellertid ersätta och inte läggas ovanpå det nuvarande systemet. En sådan övergång kräver emellertid mer djupgående studier än vad som förståeligt nog varit möjligt under den korta tid vinstdelningsgruppen arbetat.

SHIO-Familjeföretagen anför:

Genom att utgångspunkten är den statliga beskattningsbara inkomsten kommer i underlaget att ingå även realisationsvinster avseende t. ex. fastigheter och aktier. Härigenom kommer vinster – även genom inflation – fullt ut att ingå i underlaget för sålda fastigheter och aktier som innehafts mindre än 4 resp. 2 år. Vad vinstdelningsutredningen anfört härom, bl. a. praktiska svårigheter, är klart otillfredsställande mot bakgrund av övriga svårigheter för bestämmande av ett realt beskattningsunderlag.

TOR anför:

TOR delar vinstdelningsgruppens uppfattning att det bör vara ett realt vinstbegrepp som läggs till grund för avgiften.

TCO:are för fondomröstning anför:

Vad gäller själva vinstdelningstekniken – så är en real beskattning i sig själv tillfredsställande. Däremot är det föreslagna systemet alldeles för krångligt. Skulle företagen drabbas av två parallella vinstbegrepp – ett nominellt och ett reellt – så kommer detta att kräva oerhört stora insatser av såväl företagens egna tjänstemän, som av skattemyndigheterna.

4.4 Fribeloppet

Ett antal remissinstanser kommenterar det lönebaserade fribeloppet.

RSV anför:

Den föreslagna regeln om att koncernbolag får utnyttja endast ett fribelopp om 500 000 kr. talar mot koncernbildning, medan de nuvarande reglerna i punkt 2 och 3 av anvisningarna till 43 § kommunalskattelagen (KL) talar för ett koncernförhållande. Genom den föreslagna fribeloppsregeln tillskapas således en svår valsituation för de företag som ingår i eller avser att bilda koncerner.

Statskontoret anser att konstruktionen av fribeloppet är inkonsekvent om syftet är att uppnå en rättvisande real beskattning. Statskontoret anför:

Real vinst i utredningens bemärkelse är inte relaterad till det investerade kapitalet. Det är förvånande med tanke på att vinstdelningen i såväl den allmänna diskussionen som i direktiven handlat om hur "övervinster" skall delas. Båda expertrapporterna utgår också från att problemet gäller att dela vinster över en viss, rimlig avkastningsnivå. Sven-Erik Johansson anger 6% real avkastning på aktier som en ganska rimlig sådan nivå. Vinster över denna nivå skulle kunna betraktas som "övervinster" eller "rents" i Bengt-Christer Ysanders terminologi. Det är beskattningen av dessa "övervinster", som i princip kan göras neutral i fråga om investeringsbeslut och som med direktivens ord "undviker att verka höjande på lönsamhetskravet för industriella investeringar". Direktiven syftar på den-

na punkt till att förhindra att utformningen av vinstdelningen leder till höjda priser. Detta har utredningen helt förbigått. Fribeloppen är dels ett fast (som dock förutsätts inflationsuppräknas), dels ett som är 6% av lönesumman i det enskilda företaget. I förhållande till det egna kapitalet medför detta fribelopp helt olika avkastning beroende på om företaget är kapital- eller arbetsintensivt. Beroende på inflationen betyder det också helt olika real avkastning. Om priserna ligger stilla kan det motsvara ca 6% real avkastning på det egna kapitalet (som uppges vara ungefär lika stort som lönesumman i industrin). Om priserna stiger sjunker den reala avkastningen i motsvarande mån. Om syftet är att uppnå en rättvisande real beskattning är denna konstruktion inkonsekvent.

Svenska bankföreningen anför:

En av anledningarna till att bankerna skulle diskrimineras av den föreslagna skattekonstruktionen är utformningen av det s. k. fribeloppet – 6% av lönesumman (alternativt 500 000 kr.). I betänkandet sägs att konstruktionen av fribeloppet approximativt motsvarar en lika stor andel av det egna kapitalet i industrisektorn i genomsnitt.

Bankföreningen vill framhålla att i banksektorn korresponderar lönesumman inte på motsvarande sätt med det egna kapitalet. Bankföreningen anser det därför inte rimligt att fribeloppet endast skulle få beräknas som en andel av lönesumman. Ett fribelopp måste få utformas så att det förhåller sig neutralt till de i verksamheten ingående produktionsfaktorerna – arbetskraft och kapital. I direktiven till utredningen nämndes att man vid beräkningen kunde utgå från avkastningen på eget kapital. Bankföreningen vill anknyta till detta synsätt: en justering av bankernas bokförda eget kapital vore lätt att göra eftersom banklagen innehåller regler om hur stor del av värderegleringskontona som får likställas med eget kapital i säkerhetshänseende.

Finansbolagens förening anför:

I betänkandet konstateras att den reala vinsten måste delas upp i en normalvinst (fribelopp) och en övervinst.

Gränsen för fribeloppet är enligt föreningens mening alltför lågt satt och missgynnar företag med låga lönekostnader men med höga kapitalkostnader, till vilken grupp företag bl. a. banker och finansbolag hör.

På s. 43 konstaterar vinstdelningsgruppen att företag som varken är investerings- eller sysselsättningsintensiva i särskilt grad kommer att påverkas av vinstdelningen. Finansiella företag, bl. a. banker och finansbolag, kommer således att påverkas i högre grad än andra företag.

Föreningen kan inte förstå annat än att förslaget kommer att medföra ökade svårigheter för kreditinstituten att uppfylla de kapitalkrav som enligt särskilda lagar gäller för instituten till skillnad från vad som är fallet beträffande andra företag än finansiella.

För finansbolag gäller att kapitalkravet beräknas på det egna kapitalet vilket medför att finansbolagens verksamhet är beroende av att finansbolagen själva kan bygga upp det egna kapital som med stöd av en tillfredsställande vinstutveckling erfordras. Genom att finansbolagen typiskt sett tar betydligt större risker än andra kreditinstitut, vars placeringar måste ta hänsyn till insättarnas skydd, kräver finansbolagens verksamhet relativt sett högre vinster än vad som är fallet för andra kreditinstitut.

Om förslaget om vinstdelning införes medför detta att finansbolagens inriktning kan komma att förändras mot finansieringstjänster med ett inslag av lägre risk än vad som f. n. är fallet. En sådan utveckling leder i sin tur till att de mindre och medelstora företagen, som är finansbolagens huvudsakliga kundkrets, erhåller en minskad tillgång till riskvilligt kapital, bl. a. för investeringar. Som bekant tillhandahåller finansbolagen årligen ca 6–7 miljarder kr. för investeringar i leasingobjekt, avbetalningsobjekt m. m. Finansbolagen är den största externa finansieringskällan för investeringar.

Förslaget tar ej hänsyn till vikten och nödvändigheten av riskvilligt kapital och att avkastningen på kapitalet, som en ersättning för risktagande, är oundgänglig. Företag med förhållandevis högt kapitalrisktagande, som t. ex. finansbolag, missgynnas därför kraftigt av förslaget. Det hade varit konsekvent och logiskt att arbeta med lönesumma alternativt eget kapital som bas för en normalvinst (fribelopp).

Gruppen anger vidare att en lämplig avvägning beträffande fribeloppet nås om detta bestäms till 6 % av den kontant utbetalda lönesumman (alternativt fribelopp är 500000 kr.). Detta enär lönesumman och det egna kapitalet uppgår till ungefär lika stora belopp i industrisektorn.

Emellertid är inte detta förhållandet hos finansbolagen. I följd av kapitalkravet motsvaras inte lönesumman av det egna kapitalet, varför förslaget missgynnar finansbolagen.

Mot ovanstående bakgrund anser föreningen att vinstdelningsgruppen i otillräcklig grad utrett och belyst vinstdelningens konsekvenser för kreditinstituten och deras kunder.

FastighetsAB Hufvudstaden föreslår en alternativregel. Bolaget anför:

Hufvudstaden ger ungefär samma avkastning (15 %) före skatt på totala tillgångar som erfordras inom indstrisektorn.

Det fastighetsförvaltande bolagets avsevärt mycket lägre omsättningshastighet (fakturering i % av tillgångar) kompenseras av att vinsten är en högre andel av (den lägre) faktureringen. Några "övervinster" jämfört med industrin finns ej. Förvaltningsbolagets samhällsfunktion att bygga, bygga om, underhålla och förvalta bostads-, kontors-, affärs- och industrifastigheter är inte mindre viktig än tillverkningsindustrins. Skäl saknas att behandla förvaltningsbolaget annorlunda och hårdare vid beräkning av fribeloppet.

Vi äskar därför att en *alternativregel* för beräkning av fribeloppet införs, som behandlar kapitalintensiva företag mera neutralt i förhållande till sysselsättningsintensiva företag. Alternativet kan förslagsvis vara ett fribelopp på 6 % av eget kapital, vilket anknyter till utredningens ovan nämnda resonemang om att 6 % på lönesumman i industrisektorn motsvarar i genomsnitt 6 % av det egna kapitalet, och att de börsnoterade industriföretagens utdelningar ryms inom denna ram. Då regeln skulle utgöra ett valfritt alternativ är det rimligt att i enkelhetens namn med eget kapital avse synligt och beskattat eget kapital i den ingående balansräkningen.

Några remissinstanser har synpunkter på storleken av fribeloppet.

Kammarrätten i Stockholm anför:

Gränsen mellan vad som skall anses som "övervinst" och "normalvinst" synes vara alldeles för lågt bestämd för att man normalt med fog skall kunna tala om "övervinst" beträffande den del som ligger ovanför strecket. Branscher, som har stora kapitalkostnader men är föga löneintensiva (t. ex. kraft- och fastighetsförvaltningsföretagen), kommer att drabbas mycket hårt.

LO anför:

Förslaget om ett fribelopp motsvarande 6% av lönesumman motiveras av att det motsvarar börsföretagens utdelningskrav och utgör motsvarande andel av industrins eget kapital. Det lönebaserade fribeloppet får för industrins del till följd att endast vinster över en real nivå på 6% delas.

Det kan emellertid konstateras att utdelningskravet varierar starkt mellan olika branscher. Fribeloppet ställt i relation till utdelningarna i företagen varierar kraftigt. I branscher med relativt sett låga lönekostnader innebär fribeloppet ingen täckning för utdelningarna. För handeln däremot utgör fribeloppet en väsentligt mycket större summa än utdelningarna. Även inom verkstadsindustrin och järn-, stål- och metallbranscherna utgör fribeloppet en överkompensation i förhållande till utdelningskravet, enligt gruppens egna beräkningar av börsbolagens utdelningar och lönesummor. Utifrån dessa beräkningar kan det ifrågasättas om det föreslagna fribeloppet inte är någon procentenhet för stort.

Handelsanställdas förbund anför:

För större företag kommer fribeloppet att utgöra 6% av lönesumman, förutsatt att detta belopp blir större än 500 000 kronor. Det är givet – vilket utredningsgruppen framhåller – att konstruktionen ger fördelar åt arbetskraftsintensiva företag. Gruppens undersökningar visar också att inom handeln är de beräknade fribeloppen väsentligt större än utdelningarna till aktieägarna. Utdelningarna kommer knappast att hämmas genom den föreslagna övervinstdelningen. Förbundet har den bestämda uppfattningen att branschrepresentanternas tidigare uttryckta farhågor för följderna av ett vinstdelningssystem genom det nu aktuella förslaget framstår som ogrundade.

Svenska byggnadsarbetareförbundet anför:

Beträffande det variabla fribeloppet anser förbundet, på rent principiella grunder, att det vore bättre att knyta detta till storleken på det egna kapitalet. De mycket kraftiga branschvisa variationerna i förhållandet lönesumma/eget kapital, innebär att fribeloppet kommer att få mycket olika "vikt" inom skilda branscher. Den "premie" som därigenom ges åt sysselsättningsintensiva företag är visserligen i princip positiv. Det bör dock i framtiden utvärderas om den i det föreslagna systemet är, till sin storlek, skälig. Inom byggnadsindustrin kommer t. ex. det lönebaserade fribeloppet i genomsnitt att med mycket bred marginal överstiga utdelningsanspråken på det egna kapitalet. Inom andra branscher såsom t. ex. viss processindustri kommer det lönebaserade fribeloppet att markant understiga utdelningskraven.

4.5 Vinstutjämning mellan olika år

Åtskilliga remissinstanser anser att modellen inte ger tillräckliga möjligheter till vinstutjämning mellan olika år.

Kammarrätten i Stockholm anför:

I förslaget avvisas tanken på vinstutjämning mellan olika år. Detta kommer att slå särskilt mot företag som har stora resultatsvängningar och hindra dem från en nödvändig konsolidering under de goda åren (jfr reservation av Anders Althin och Göran Nilsson, s. 99). Det resonemang som förs till stöd för förslaget i denna del är föga övertygande. Av skäl som anges (s. 100 och 106 f) i Althins och Nilssons samt i Lars Jernbergs reservationer är sålunda investeringsfonderna ett trubbigt – och otillräckligt – instrument när det gäller att komma till rätta med problemet. I den mån det av praktiska och administrativa skäl verkligen anses omöjligt att skapa särskilda vinstutjämningsregler inom området bör det i allt fall gå att minska olägenheterna genom att vid beräkningen av underlaget godta de lagernedskrivningar, avsättningar till resultatutjämningsfonder m. m. som är tillåtna vid inkomsttaxeringen. En sådan ordning skulle för övrigt öka enhetligheten inom det samlade skatte- och avgiftssystemet samt därmed göra tillämpningen av den här aktuella regleringen mindre svår.

Kommerskollegium anför:

Ur exportsynpunkt bör beaktas att förlustutjämning inte skall medges inom vinstdelningssystemet. Till skillnad från beskattningen skall i detta avseende varje redovisningsår behandlas för sig. Kännetecknande för exportavsättningen är att den är långt mer utsatt för konjunkturväxlingar än hemmamarknadsavsättningen. Vidare kräver exportsatsningen – på nya marknader eller av nya produkter – ofta en lång och förlustbringande inarbetningsperiod innan kostnadstäckning erhålles. Varken konjunkturbetingade förluster eller förluster vid nysatsningar får avräknas mot avgiftspliktiga resultat andra år. Frånvaron av förlustutjämning i det föreslagna systemet kan inte ha annat än negativ effekt ur exportsynpunkt.

Ledamoten Helmers i RSV:s styrelse anför:

Gruppen har visserligen berört vinstutjämning över tiden men inte presenterat någon lösning utan hänvisat till investeringsfonderna som har ett helt annat syfte. En bolagsskatt utan förlustutjämning kan inte godtas.

SACO/SR anför:

Utan att i detalj behandla den föreslagna modellen till vinstdelning vill SACO/SR ändå påpeka att förslaget tar alltför liten hänsyn till företagens behov av resultatutjämning över tiden. Särskilt gäller detta de mest konjunkturberoende branscherna som kan uppvisa stora resultatvariationer under en konjunkturcykel.

Finansbolagens förening anför:

Enligt vinstdelningsgruppens rubr. betänkande skall resultatreglerande åtgärder av typ lagernedskrivning, investeringsavdrag och andra s. k. stimulansavdrag som förekommer i inkomstbeskattningen inte få nedbringa vinsten. Vidare får tidigare års förlustavdrag inte avräknas mot ett års uppkomna vinster.

Förslaget innebär i denna del ett avsteg från gällande skatteregler innebärande minskade möjligheter för företagen att investera och bygga upp egna reserver under goda tider. Vikten av att bibehålla möjligheterna att kunna investera och kunna ta i anspråk egna reserver torde understrykas av erfarenheterna från de senaste fem–sex årens ekonomiska utveckling.

– – –

På grund av att de administrativa problemen – vilka anges ej – skulle bli betydande, anser gruppen att det inte bör komma ifråga att införa förlustutjämningsregler som tar sikte på enbart vinstdelningssystemet.

Med hänsyn tagen till företagens behov av nödvändig konsolidering under vinstår för att kunna möta förlustår och i följd av avgifternas karaktär av **vinstdelning** finner föreningen – från förslagets egna utgångspunkter – det anmärkningsvärt att **förlust**utjämning ej medges.

FAR anför:

Utredningen har föreslagit att vinstskatten skall beräknas för varje år och har av administrativa skäl inte skapat särskilda möjligheter för utjämning mellan åren. Ej heller medges förlustutjämning. FAR delar inte utredningens uppfattning att möjligheterna att förändra avskrivning på inventarier mellan åren och att göra avsättning till investeringsfonden är tillräckliga. De i nuvarande skattesystemet effektivaste resultatregulatorerna är avsättningar till varulagerreserv och resultatutjämningsfond, vilka inte får utnyttjas enligt förslaget. Utredningen har inte observerat att avsättning till investeringsfonder tillkommit av andra skäl och att företagens utnyttjande betingas mera av företagens investeringsplaner. Lagstiftaren har också tagit avstånd från att använda investeringsfonder i rent resultatutjämningssyfte genom att strafftillägg utgår vid obehörigt utnyttjande för annat än investeringar. Avsättning till investeringsfonder görs inte endast för att utjämna resultat mellan olika år och får inte samma effekt eftersom den begränsas till del av vinsten och har dessutom nackdelen att avsättningen leder till likviditetsavtappning genom föreskriven inbetalning till Riksbanken. Varulagerreservavsättningen har ju inga motsvarande begränsningar. Skilda regler leder till svåra planeringsproblem eftersom företagen kommer att söka begränsa de totala skattekostnaderna. Av dessa skäl och för att undvika ogynnsamma styrningseffekter på handlande och redovisning anser FAR att andra möjligheter till utjämning över åren måste ingå i ett förslag.

Vinstskatten blir avdragsgill som kostnad i företaget, men året efter inkomståret. Vid fluktuerande resultat kan detta medföra att vinstskatten inte kommer att avräknas i de fall den ingår i förlustavdrag, vilka ju ej får dras av i vinstskattekalkylen. FAR anser att möjligheterna att medge särskilt förlustavdrag bör omprövas.

KF anför:

Därest syftet varit ett annat än att endast höja inkomstskatten för de aktuella juridiska personerna, kan ifrågasättas om räkenskapsåret eller beskattningsåret utgör en lämplig period för avgiftsuttaget. I många företag varierar resultatet mellan olika år av skilda skäl högst väsentligt. KF delar inte gruppens uppfattning att överavskrivningar på maskiner och inventarier samt avsättningar till investeringsfonder utgör tillräckliga instrument för resultatutjämning mellan åren. Enligt KF:s uppfattning borde vinstdelningsgruppen ha ägnat frågan om möjlighet till resultatutjämning mellan goda och dåliga år en större uppmärksamhet.

SBEF anför:

Vinstdelningsavgift skall beräknas för varje räkenskapsår för sig. Någon utjämning mellan olika år skall enligt förslaget inte tillåtas. Som skäl härtill anges i utredningen att det skulle bli för administrativt betungande att skapa särskilda "utjämningsregler". Vidare hänvisar utredningen till att gällande skatteregler medger möjligheter till vinstutjämning mellan olika år. Utredningen syftar främst på investeringsfondsavsättningar och avskrivningsregler för inventarier.

Entreprenadföretagens resultat varierar ofta mellan olika år. Anledningen härtill är att pågående arbeten resultatavräknas när slutlig ekonomisk uppgörelse träffas med beställaren. Vissa år kan ett stort antal projekt bli föremål för resultatavräkning medan resultatavräkningsgraden andra år kan bli låg. I vissa fall kan det inträffa att rörelseresultatet blir negativt om det är större förlustarbeten som skall avräknas. Situationen blir densamma om ett företag har få pågående projekt och inte något av dem skall resultatavräknas under beskattningsåret men resultatet belastas med årets allmänna förvaltningskostnader.

Ovanstående innebär att vinstdelningsunderlaget kan bli positivt ett år och negativt nästa år, allt beroende på resultatavräkningsgraden.

För att komma till rätta med dessa problem hänvisas som nämnts till investeringsfondsavsättningar och avskrivningsregler. Dessa möjligheter till vinstreglering är emellertid starkt begränsade för entreprenadföretagens del. Anledningen är att entreprenadföretagens inventariebestånd som regel utgör en relativt liten del av de totala tillgångarna (4–6%) varför avskrivningsmöjligheterna totalt sett är begränsade. Vidare är byggföretagens möjligheter att ta i anspråk investeringsfonder också starkt begränsad, eftersom fonderna inte får användas för investeringar i fastigheter som utgör lagertillgångar. Enligt huvudregeln i KL anses ett byggföretags fastigheter alltid som lagertillgångar. Byggföretags enda användningsområde för investeringsfonder är sålunda i stort sett inventarieanskaffning. Med hänsyn till att dessa anskaffningar är relativt små kommer fonderna i praktiken inte att kunna tas i anspråk. De av utredningen redovisade resultatutjämningsmöjligheterna kan alltså i mycket begränsad omfattning användas av entreprenadföretag.

Sveriges fastighetsägareförbund anför:

Fastighetsägareförbundet har i ett flertal remissyttranden framfört att frågan om skattefria avsättningar till någon form av resultatutjämningsformer bör utredas. Kravet på en allsidig utredning i detta ämne vidhålls men det är positivt att frågan ändå väckts i vinstdelningsgruppens förslag.

SHIO-Familjeföretagen anför:

Ett system som inte beaktar tidigare års förluster i någon form är ett helt främmande inslag i vår bolagsbeskattning och är helt oacceptabelt.

De möjligheter som anvisas för resultatutjämning är främst utnyttjade av de allmänna investeringsfonderna där förslag också framläggs att dessa – just för möjligheterna till resultatutjämning – skall utsträckas till att omfatta även nya grupper t. ex. fastighetsförvaltande bolag. Företagsskatteberedningen diskuterar i sitt betänkande (s. 407 ff) olika möjligheter till konsolidering och resultatutjämning och kommer därvid fram till att nyttjandet av investeringsfonder – "särskilt om inte annan möjlighet till fri reservering ges" – är olämpliga i detta avseende. Investeringsfonderna har tillkommit för helt andra ändamål och utnyttjandet härav torde i mycket hög grad betingas av företagens investeringsplaner och därmed sammanhängande kostnads-/likviditetskalkyler. Ur konsolideringssynpunkt har fondanvändandet även nackdelen (till skillnad från t. ex. reservering i lagerreserven) att företaget tappas på likvida medel genom insättning till riksbanken. Lagstiftningen har vidare klart tagit avstånd från användandet av fonderna för annat ändamål genom att föreskriva (11 och 12 §§ lag om allmän investeringsfond) om strafftillägg om 20 % för obehörigt utnyttjande för annat än investeringar (5 §).

Vad vinstdelningsgruppen föreslår om möjligheter för resultatutjämning är enligt vår mening helt otillräckligt och direkt felaktigt utformat.

4.6 Koncernfrågor

Frågan om vinstutjämning inom koncerner utvecklas i några yttranden.

FAR anför:

FAR har i andra sammanhang efterlyst en utredning av en beskattning i princip baserad på koncernens resultat mot bakgrund bl. a. av att nuvarande system är komplicerade. Genom förslagets progressiva karaktär skärps behovet av vinstutjämning i koncerner. Förslaget utgår från beskattningen av individuella företag utan att anvisa enklare metoder för att underlätta utjämning inom koncerner. Förslaget i dess nuvarande form kan ytterligare förhindra en rationell koncernuppbyggnad och skapa onödigt arbete för företag och myndigheter.

Utredningen anser att frågan fått en tillfredsställande lösning genom att koncernbidrag enligt nuvarande skattesystem tillåtes. Härvid synes utredningen dock bl. a. ha bortsett från att många företag med nuvarande system inte kan ge eller ta koncernbidrag och att samma företag inte kan både ge och ta koncernbidrag.

För koncernbidrag krävs bl. a. ett ägande om lägst 90 %, medan ett bolag enligt huvudregeln blir dotterbolag redan vid en ägarandel om 51 %. Den egendomliga situationen kan alltså uppkomma att koncernbidrag inte kan utnyttjas för vinstöverföring, men bolaget utgör dotterbolag och omfattas således ändå av begränsningarna ifråga om fribelopp i § 2.

Det bör vidare särskilt framhållas att organisationen av en koncern primärt inte bör styras utifrån skattemässiga skäl utan för att uppnå en rationell organisation. Vinstöverföringar inom koncernen görs ofta utifrån

andra utgångspunkter än rent skattemässiga. Förslaget kommer att ytterligare skärpa konflikten mellan organisatoriska och skattemässiga motiv för transaktioner och åtgärder.

SBEF anför:

Förslaget innebär sålunda att organisationen inom en koncern kommer att vara avgörande för avgiftens storlek. Koncernbolag med t. ex. stort varulager och inventariebestånd kommer förmodligen att p.g.a. inflationsavdrag få ett lågt vinstdelningsunderlag medan andra bolag inom koncernen kan komma att få ett högt underlag. Företag som t. ex. har fastighetsförvaltning i ett bolag och byggnadsrörelse i annat kommer att träffas av avgiften annorlunda än om de båda verksamheterna drivits av samma företag. Utredningen framhåller visserligen att det är möjligt att genom koncernbidrag utjämna avgiftsunderlaget mellan olika bolag i en koncern. För att avdrag för koncernbidrag skall få göras vid inkomsttaxeringen krävs dock att ett antal förutsättningar enligt punkt 3 av anvisningarna till 43 § KL är uppfyllda. Vidare får t. ex. fastighetsförvaltande fåmansföretag inte avdrag för koncernbidrag utan dispens från riksskatteverket. Sker vinstutjämning via koncernbidrag kan också oönskade effekter uppkomma vid den kommunala beskattningen. Koncernbidragsreglerna torde sålunda inte ge tillräckliga möjligheter till vinstutjämning mellan olika bolag i en koncern vid beräkning av vinstdelningsunderlaget.

Åtskilliga remissinstanser pekar på svårigheterna att ingripa mot felaktig prissättning mellan svenska och utländska koncernbolag.

Kommerskollegium anför:

Enligt betänkandet skall vinstdelningen avse verksamhet i Sverige. I koncerner med verksamhet utomlands skall den utländska verksamheten inte medtas vid beräkningen av underlaget. Utredningen är medveten om att detta kan medföra att koncerner med verksamhet i Sverige och utomlands kan komma att tillämpa andra priser än från varandra oberoende företag skulle ha gjort. Utredningen hänvisar till att en skärpning skett av den lagstiftning som ger visst utrymme att ingripa när det antas att företagsvinster undandras beskattning i Sverige.

Det svenska marknadsekonomiska systemet bygger på att företagen eftersträvar bästa möjliga nettoresultat. Detta innebär bl. a. att de genom möjliga omdispositioner reagerar på ändringar i beskattning och avgiftsbeläggning. De av utredningen befarade dispositionerna avseende utländsk verksamhet bör ses i detta perspektiv.

Det framgår inte av utredningen i vilken omfattning vinstdelningsavgifterna beräknas härröra från företag med verksamhet i utlandet. Det kan dock tas för givet att en mycket dominerande del sammantaget skulle komma att härröra från svenska multinationella företag och företag med försäljningsbolag utomlands samt från utländska koncerner med verksamhet i Sverige. Uppenbarligen är det en mycket betydande andel som skulle ha incitament och möjlighet till ändrad internprissättning.

Kollegiet har att på ett visst område övervaka prissättning och prisutveckling för svenska företags leveranser både inom- och utomlands. Erfarenheterna av denna verksamhet, som endast avser leveranser till obero-

ende köpare, är sådana att kollegiet hyser starkt tvivel på att annat än mycket flagranta och helt uppenbara fall av här åsyftade omdispositioner kan uppdagas. Med hänsyn till den flexibilitet som av rent affärsmässiga skäl måste gälla i prissättningsfrågor torde förändringar inom ramen för denna flexibilitet medföra betydande minskningar i avgiftsunderlaget, eftersom uppenbarligen stora försäljningsvolymer är berörda. Att genom myndighetskontroll bemästra detta torde vara ogörligt och skulle för övrigt kräva en rigorös kontroll och medföra betydande godtycke vid bedömning av vad som är affärsmässigt resp. avgiftsbetingat. Det bör även uppmärksammas att utredningen vid sin hänvisning till lagstiftningen om ingripande mot att företagsvinster undandras beskattning i Sverige synes ha förbisett att utdelningsinkomster från utlandet och försäljningsintäkter behandlas lika i inkomstbeskattningen – om inte annat gäller enligt dubbelbeskattningsavtal – medan utdelningsinkomsterna inte skall ingå vid beräkning av underlaget för vinstdelningsavgift. Den av utredningen gjorda hänvisningen till nämnda lagstiftning är således mera av formell än reell innebörd.

RSV anför:

Vinstdelningsgruppen anser att risken för att vinster inom en koncern som driver verksamhet både i Sverige och i utlandet systematiskt skulle redovisas till för låga belopp i Sverige är begränsad. Erfarenheten visar dock att många företag planerar för att med skattefria utdelningar från utländska bolag täcka den vinst som erfordras för att lämna utdelning och göra önskvärda fonderingar i Sverige. Lönsamheten av en sådan vinstfördelning inom koncernen ökar med förslaget.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför:

Genom bestämmelserna i 43 § 1 mom. KL har skattemyndigheterna getts möjlighet att ingripa mot felaktig prissättning vid affärer mellan svenska och utländska företag med någon form av intressegemenskap. Denna lagstiftning är hittills i ringa utsträckning prövad i praktiken. Att det är fråga om ett känsligt område framgår direkt av anvisningen till lagtexten, där det heter att man skall iaktta särskild försiktighet i bedömningen av affärer mellan svenska moder- och utländska dotterbolag. Det är också ytterst få fall, som aktualiserats på grund av 43 § 1 mom. KL men sannolikt kommer vinstdelningsavgiften att påtagligt öka bestämmelsens betydelse.

Utredningar kring frågor om eventuella fel vid prissättningen vid utlandsaffärer måste göras genom revisioner – revisioner, som i många fall kan behöva utföras i utlandet. Dessa utredningar måste påbörjas i taxeringsarbetet men sannolikt kommer de sällan att kunna slutföras i detta arbete, utan de måste föras vidare genom skatteprocesser.

Svenska fabriksarbetareförbundet anför:

Vinstdelningsmodellen föreslås omfatta svenskt aktiebolag, svensk ekonomisk förening, sparbank och ömsesidig skadeförsäkringsanstalt.

Sålunda undantas bl. a. svenska företags utländska dotterbolag. Svenska Fabriksarbetareförbundet är medvetet om att problem av bl. a. juridisk och administrativ art kan vara förknippade med att låta de nämnda bolagen ingå i systemet. Vi vill dock framhålla risken för att vinster härigenom undandras vinstdelningsavgift. Detta kan ske genom prissättning, vilket

utredarna själva påpekar. Det kan också ske genom ökad utlandsetablering av företagens verksamhet.

Svenska metallindustriarbetareförbundet anför:

Metall har förståelse för att vinstdelningsgruppen i övrigt inte föreslår någon speciell behandling av koncerner. Det är, enligt Metalls mening, ändå angeläget att något ytterligare beröra problemen med internationella företag. Ett sådant problem rör företagens totala skattebelastning. Sverige torde f. n. ha ett av de mest liberala företagsbeskattningssystemen i världen. (Åtminstone om man ser till i-länderna). Detta anför också vinstdelningsgruppen som ett skäl till att någon risk för "skatteflykt" genom att lägga större delar av koncernvinsterna utomlands, knappast föreligger. Frågan är emellertid hur denna skattejämförelse ter sig efter införandet av en vinstdelningsavgift. Det är, enligt Metalls uppfattning, viktigt att denna skattefördel för svenska företag – särskilt vad gäller investerings- och expansionsinriktade sådana – så långt möjligt bibehålls. Metall anser att de fribelopp som föreslås lika väl som avgiftens storlek är i god överensstämmelse med en sådan inriktning.

Detta hindrar inte att internationellt verksamma företag kan tänkas vilja utnyttja möjligheterna till vinstöverföringar utomlands i högre grad än i dag. Det är Metalls uppfattning att vinstdelningsgruppen väl lättvindigt går förbi detta problem. Vinstöverföring kan nämligen ske också på andra sätt än genom avräkningspriserna på produkterna mellan svenska och utländska bolag. Ett sätt är att öka utflyttningen av tjänster av olika slag där svårigheterna är mycket stora att korrekt bedöma marknadsvärdet.

Metall anser det nödvändigt att utvecklingen inom internationellt verksamma företag noga följs, och vill understryka behovet av en ökad kontroll av interna transaktioner i sådana företag. Metall utgår ifrån att en sådan prioritering kan ske inom ramen för skatte- och taxeringsmyndigheternas nuvarande resurser.

4.7 Statsfinansiella effekter m. m.

I några yttranden diskuteras vinstdelningens direkta ekonomiska effekter.

Statskontoret anför:

Statskontoret finner det anmärkningsvärt att de statsfinansiella effekterna inte belysts. Genom att avgiften är avdragsgill vid beskattningen kommer större delen av avgiften att finansieras genom mindre skatteintäkter i såväl stat som kommun. Om därtill löneökningarna skulle bli lägre skulle intäkterna från arbetsgivaravgifter och inkomstskatt också minska. Mot bakgrund av de stora ansträngningar som görs att minska det statliga budgetunderskottet är det förvånande att ett förslag som kan medföra en försämring av den statliga budgeten med belopp runt en miljard inte utretts i detta avseende.

RRV anför:

RRV har inga invändningar mot de bearbetningar och beräkningar i och för sig som utförts av vinstdelningsmodellen med utgångspunkt i SCBs finansstatistik. Resultaten av beräkningarna är emellertid, såsom påpekas i betänkandet, behäftade med osäkerhet. Denna osäkerhet beror bl. a. på att finansstatistiken omfattar enbart icke-finansiella aktiebolag och innehåller endast bokslutsdata. Osäkerheten om vinstdelningsmodellens ekonomiska effekter förstärks enligt RRVs mening av att beräkningar utförts endast för räkenskapsår som slutar 1980.

RRV är medvetet om svårigheterna att utifrån resultat av beräkningar på historiskt material, visa vilka framtida ekonomiska effekter en genomförd vinstdelningsmodell kan ge vad gäller storleken på vinstdelningsavgifterna och det skattebortfall för stat och kommun som följer av avdragsrätt för avgiften vid inkomsttaxeringen. Det är, som också framhålls i betänkandet, svårt att med någon säkerhet bedöma företagens framtida vinstutveckling. Därtill kommer svårigheter att uppskatta de ekonomiska effekterna av företagens anpassning till vinstdelningsmodellens regler i form av bl. a. ändrad bokslutspolitik. Beräkningar av vinstdelningsmodellens effekter för en period omfattande flera räkenskapsår bör emellertid enligt RRVs mening i vart fall kunna ge ett av underlagen för en bedömning av vinstdelningsmodellens finansieringsbild och statsfinansiella konsekvenser i form av skattebortfall.

SHIO-Familjeföretagen anför:

Avslutningsvis bör påpekas att för de fall vinstskatt skall erläggas och företaget – om det går med vinst påföljande år – äger rätt till avdrag som driftkostnad för erlagd skatt, detta innebär att underlaget för och uttaget av statlig och kommunal skatt minskar med 50–60 % av vinstskattens belopp. Inte minst för många kommuner kan detta innebära ett svårt avbräck. Vinstdelningsgruppen har inte velat göra några prognoser för hur stora belopp som kommer att erläggas i form av vinstskatt, men preliminära beräkningar tyder på "betydande skattebelastning" för företagen med nu föreslagna skattesatser. Genom att det allmänna kommer att till en del finansiera den nya skatten – genom uteblivna bolagsskatter – och detta i en tid då det uttryckligen uttalas från politiker att någon minskning av nuvarande skatteuttag totalt sett inte kan förväntas, torde vinstskatteförslaget kunna leda till ökad beskattning på andra områden. Förslaget får därmed en helt annan allmängiltig omfattning och torde komma att beröra alla medborgare och inte "bara" de ca 175 000 företag som nämns i betänkandet.

Landstingsförbundet (majoriteten) anför:

Riksdagen har tidigare för 1982 beslutat att skatteunderlaget från juridiska personer begränsades till 80 % för samtliga kommuntyper. Under våren 1982 fattade riksdagen beslut om ytterligare indragningar, vilket för landstingskommunerna innebar att skatteunderlaget reduceras till 0 % under 1983. Denna indragning behålls även under 1984 enligt proposition 1982/83: 90. Situationen inför 1985 är ännu oklar.

Landstingsförbundet har vid flera tillfällen krävt en fullständig återföring av skatteunderlaget från juridiska personer.

Nu aktuella ekonomiska kalkyler visar på en kraftig försämring av den finansiella situationen för landstingen med stora underskott, särskilt för år 1985 och de därefter följande åren.

Det är därför angeläget att landstingen återfår skatteunderlaget från juridiska personer som betyder 2,5–3 miljarder kronor i förlorade skatteinkomster per år.

Den föreslagna modellen för vinstdelning kommer att negativt påverka det kommunala skatteunderlaget främst därigenom att avdragsrätten för vinstdelningsavgifterna leder till minskad kommunal inkomstskatt för juridiska personer.

Vidare kan ökade avsättningar till investeringsfond väntas bli en följd om den föreslagna vinstdelningsmodellen genomförs eftersom fondavsättning enligt förslaget tillåts reducera vinstdelningsunderlaget.

Avsättning till investeringsfond innebär en skattekredit genom det omedelbara avdraget. När fonden utnyttjas för olika typer av investeringar anses dessa omedelbart avskrivna och värdeminskningsavdrag medges därför inte under tillgångarnas normala avskrivningstid. Även om avsättningen och utnyttjandet av investeringsfond inte leder till att skatteunderlaget blir lägre innebär tidsförskjutningen av beskattningen en svår belastning för kommunernas och landstingens ekonomi. Dessutom föreslås avsättning till investeringsfond utvidgas till att gälla även för fastighetsförvaltande företag och för ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter.

I den mån avsättningar till investeringsfond prioriteras framför lagernedskrivning kan dock underlaget för inkomstskatten komma att öka och en del av skattebortfallet tas igen den vägen enligt utredningsgruppen. Eftersom förändringar i lagerreserv återförs till beskattning enligt den föreslagna vinstdelningsmodellen, kan dock större lagernedskrivningar förväntas inför en övergång till ett vinstdelningssystem och skulle då orsaka ett bortfall av skatteunderlag.

Storleken av vinstdelningsavgiften har beräknats av Statistiska Centralbyrån (SCB) på grundval av förhållandena inkomståret 1980 med tillämpning av reglerna i förslaget till vinstdelningsmodell och för fribelopp hänförda till detta år.

Enligt SCB fanns 1980 ca 3 400 övervinstföretag med en vinstdelningsavgift på totalt 1 364 milj. kr. (se tabell 2 i betänkandet). Vid ett avgiftsuttag av 20% motsvarar detta ett avgiftsunderlag på ca 7 miljarder kronor. Eftersom vinstdelningsavgiften föreslagits vara avdragsgill vid taxering till statlig och kommunal inkomstskatt och den totala bolagsskatten är ca 58%, innebär detta ett bortfall av skatteinkomster på ca 800 milj. kr., varav ca 410 milj. kr. för kommuner och landsting.

Styrelsen förutsätter att skatteunderlaget för juridiska personer kommer att återställas i tidigare gällande obegränsad omfattning samt att även skattebortfall till följd av det föreslagna vinstdelningssystemet kompenseras till landsting och kommuner om vinstdelningsmodellen genomförs.

4.8 Statsrättsliga frågor m. m.

Åtskilliga remissinstanser – bl. a. *kammarrätten i Stockholm* och *RSV* – framhåller att vinstdelningsavgiften rätteligen skall ses som en skatt.

Ledamoten Helmers i RSV:s styrelse anför:

Förslaget innebär en ny form för beskattning av aktiebolagens vinster. Skatten är avsedd att utgå vid sidan om den ordinarie bolagsskatten. Vinstdelningsgruppen har uppenbarligen inte fäst avseende vid den grundlagsenliga skillnaden mellan avgift och skatt. Jag använder i fortsättningen det adekvata uttrycket skatt. Gruppen har också förbisett att en lagtext på skatterättens område måste innehålla en bestämmelse att skatten skall erläggas till staten (kommunal beskattning är det ej fråga om). Riksdagens lagstiftningsmakt omfattar inte ett förslag till "skattelag" som det gruppen framlagt.

Sveriges finansanalytikers förening anför:

Den föreslagna nya skatten är avsedd att vara specialdestinerad till förvärv av kollektivt ägda aktier. Med få undantag undviks i det svenska skattesystemet sådan specialdestinering. Föreningen anser att med den lösa koppling som den föreslagna skatten har till löntagarnas uppoffring är en specialdestinering omotiverad. Genomförs skatteförslaget bör det förstärka statsbudgetens inkomstsida vars utgiftssida sedan får belastas för de fondanslag för aktieförvärv som i avvägning med andra ändamål anses motiverade.

I några remissyttranden diskuteras om vinstdelningen är förenlig med Sveriges internationella åtaganden.

Finansbolagens förening anför:

Enbart vissa företag skall omfattas av skyldigheten att betala en avgift och bland dessa företag skall avgiften utgå endast under förutsättning att en vinst av viss storlek uppnås.

Föreningen ifrågasätter om en sådan avgift – mot vilken f. ö. ej svarar någon prestation från mottagaren av avgiften till den som betalar densamma eller till den avgiften avser – därmed är förenlig med regeringsformen eller dess grunder och de konventioner som Sverige ingått eller med de förutsättningar för näringsverksamhet som traditionellt råder.

En omständighet som understryker vad föreningen nyss sagt är förhållandet att vinstdelningsavgiften enligt betänkandet "Löntagarfonder i ATP-systemet" ej är avsedd att komma samtliga ATP-berättigade till godo utan endast löntagare, trots att en del av den nuvarande tilläggspensioneringsavgiften, som betalas av alla företag och arbetsgivare för alla arbetsinkomsttagare och inte endast löntagare, skall överföras till löntagarfonderna. Visserligen skall avkastningen från löntagarfonderna tillfalla AP-fonden men endast till viss del och löntagarfondernas kapital överföres ej. Föreningen återkommer till denna fråga i sitt remissyttrande över betänkandet om löntagarfonderna.

NBD anför:

Näringslivets Byggnadsdelegation har haft särskild anledning följa den kritik, som riktats mot Sverige för bristande respekt för egendomsskyddets principer genom missbruk av expropriationstillstånd och byggnadsförbud (Case of Sporrong and Lönnroth, dom den 23 september 1982, Publications of the European Court of Human Rights, Series A, No 52). Missbruk av expropriationsinstrument har således betraktats som så oförenliga med medborgarskyddet i Europakonventionen, att rättelse krävs av förhållandena i Sverige. Användning av skatter eller avgifter i syfte att på företagens egen bekostnad förändra företagsägandet till förmån för vissa gruppintressen i samhället utgör ett hittills okänt bruk av gängse beskattnings- och avgiftsinstrument, som kan betraktas som ett missbruk. Beskattningsåtgärder inryms på samma sätt som användning av expropriationsinstrument i de frågor, som kan bli föremål för granskning och kontroll enligt Europakonventionen (jfr 1952 års tilläggsprotokoll Artikel 1). De beskattnings- eller avgiftssystem, som nu aktualiseras, kan således bli föremål för en sådan granskning, vilket leder till en långvarig osäkerhet om rättsläget i frågor av största ekonomisk räckvidd för landet. Detta gör att en grundlig belysning av de föreslagna metoderna och deras samlade konsekvenser från konstitutionell synpunkt synes nödvändig. Expertgruppen har ej alls analyserat dessa problem.

Delegationen vill särskilt betona dessa centrala rättsfrågor, som måste få en grundlig belysning i särskild utredning, innan statsmakterna tar ställning till utredningsförslaget.

Sveriges fastighetsägareförbund anför:

I utredningen saknas en granskning av förslaget ur konstitutionell synvinkel. Detta är en allvarlig brist bl.a. med hänsyn till att Sverige 1982 fälldes av Europadomstolen. Det är viktigt att denna fråga utreds grundligt.

Förhållandet till våra dubbelbeskattningsavtal tas också upp.

Ledamoten Helmers i RSV:s styrelse anför:

De internationella effekterna av ett dubbelt bolagsskattesystem har gruppen över huvud taget inte berört. Den viktiga frågan om vilka dubbelbeskattningsavtal, som omfattar en skatt av den föreslagna typen har ej behandlats.

Allmänna ombudet för mellankommunala mål anför:

Vad beträffar den tillfälliga vinstskatten (SFS 1983: 219) som avsågs att avlösas av den nu föreslagna avgiften anfördes i propositionen (s. 12) att det var "osannolikt att vinstskatt" skulle komma att tas i anspråk för avräkning av utländska skatter, eftersom denna beräknades på ett annat underlag än den vanliga inkomstskatten. Underlaget för vinstdelningsavgiften liknar påfallande underlaget för en nettovinstskatt. Beteckningen avgift och dess specialdestinering samt frånvaro av uttrycklig bestämmelse

eller hänvisning i detta avseende till kommunalskattelagen talar dock för att utländsk skatt enligt den föreslagna lagtexten inte kan avräknas från avgiften. Denna fråga måste klarläggas uttryckligen i propositionen.

4.9 Administrativa frågor

En vanlig uppfattning bland remissinstanserna är att gruppen underskattat de resurser som behövs för att administrera vinstdelningen.

Kammarrätten i Stockholm anför:

Vinstdelningsgruppens förslag innebär att synnerligen invecklade beräkningar måste göras (jfr t. ex. gruppens egna uttalanden s. 61 och 80) för att man skall komma fram till om skyldighet att utge avgift föreligger och hur stor avgiften i så fall blir. Dessa beräkningar måste utföras inte endast av dem som verkligen har att erlägga avgiften utan till viss del av alla presumtivt avgiftsskyldiga. Det föreslagna systemet knyter inte an till principerna för någon av de existerande skatterna, något som ytterligare ökar tillämpningssvårigheterna.

Det sagda gäller med avseende på både dem som kan bli betalningsskyldiga och skattemyndigheterna. De senare är, trots avsevärda resursförstärkningar, redan alltför tyngda för att i tillräcklig utsträckning bedriva offensiv verksamhet. Riksskatteverkets beräkning av resursbehovet (s. 13) synes orealistisk, eftersom den bygger på att cirka 5 000 företag kommer att påföras avgift och därmed tycks förbise att kontrollen med avseende på möjlig avgiftsskyldighet måste avse långt flera företag (jfr reservationen av Althin och Nilsson, s. 102). För näringslivets del kommer belastningen inte endast att ge sig till känna med avseende på avgiftsberäkningen utan hela bokföringsarbetet kommer att tyngas.

Kommerskollegium anför:

Ur revisionssynpunkt synes inte själva beräkningen av avgiftsunderlaget med utgångspunkt från den statligt beskattningsbara inkomsten komma att medföra några speciella problem. Posterna är relativt lätt tillgängliga och delvis av schablonmässig natur. I mindre företag som saknar speciell redovisningspersonal kan dock det tekniska förfarandet te sig svårförståeligt och medföra behov av insats från revisor.

RSV anför:

RSV har inget att erinra mot de gjorda beräkningarna, men vill betona vikten av att också informationsbehovet tillgodoses. Kostnader för information är svåra att beräkna. En viss ledning kan dock i detta fall hämtas från erfarenheterna av den tillfälliga vinstskatten, som liknar vinstdelningsavgiften, men som berör ett färre antal skattskyldiga. För den tillfälliga vinstskatten har kostnaderna i detta hänseende beräknats till ca 200 000 kr.

Ledamoten Helmers i RSV:s styrelse anför:

Gruppen framhåller att bolagens ökade deklarationsskyldighet skulle bli mycket litet belastande. Man har tydligen utgått ifrån att den som fyller i en deklarationsblankett och intygar att den är upprättad på heder och samvete inte behöver ha någon insikt i den ifrågavarande skattelagstiftningen. Vad gruppen säger om det administrativa merarbetet är därför inte ens värt ett bemötande. Införs den s. k. staketmodellen för jordbrukare, rörelseidkare och handelsbolag ökar antalet deklarationsskyldiga enormt.

Allmänna ombudet för mellankommunala mål anför:

Allmänna ombudet för mellankommunala mål (AO) representerar det allmänna i ärenden rörande inkomsttaxering m. m. för s. k. mellankommunalt skattskyldiga, dvs. skattskyldiga som har verksamhet i flera län. Till denna kategori hör de allra flesta börsnoterade och andra storföretag jämte dotterbolag. Genom de begränsningsregler som föreslås i 2 § i den nya lagen torde vinstdelningsavgift endast i relativt få fall komma att bli aktuell för företag eller koncerner utanför denna grupp. Samtidigt kan det antas att avgifter kommer att tas ut från en stor del av de mellankommunala företagen om totalt 10 000–15 000 stycken. Kommittén har räknat med ca 5 000 företag. Sannolikt inrymmer denna grupp de företag med de mest komplicerade deklarationerna. Handläggningen av den nya lagen kommer därför att koncentreras till AO och mellankommunala skatterätten liksom till de taxeringsnämnder till vilka det mellankommunala taxeringsmaterialet sammanförs i respektive län och hos dessa myndigheter i hög grad påverka arbetsbetingelserna.

– – –

Regeringen har i direktiv (1980: 20) till samtliga kommittéer och utredare angående finansiering av reformer uttalat att utgångspunkten skall vara att alla förslag som läggs fram skall kunna genomföras inom ramen för oförändrade resurser inom det område som förslagen avser. Som inledningsvis anförts kommer ett genomförande av vinstdelningsgruppens förslag att i mycket hög grad påverka arbetsbetingelserna för AO. Att handläggningen koncentreras till en eller ett fåtal myndigheter kan givetvis ses som en fördel: myndigheten kan snabbt tillägna sig det nya rättsområdet och tillämpningen blir likformig. Det är dock med hänsyn till förslagets osedvanligt komplicerade karaktär otänkbart att det skall kunna genomföras utan resursförstärkningar för AO. Kommittén har beräknat resursåtgången till 15 man-år. Beräkningen synes avse endast arbetet i samband med den löpande taxeringen. Konsekvenserna för besvärsförfarandet har inte beaktats. Det är därvid att beakta att varje yrkande och beslut rörande inkomsttaxeringen kommer att kräva ett särskilt yrkande och beslut rörande underlaget för vinstdelningsavgiften. Det är således inte enbart fråga om resursåtgång för ett besvärsförfarande rörande endast det särskilda avgiftsunderlagets beräkning. Med hänsyn till det betydligt striktare synsätt som karakteriserar denna beräkning jämfört med inkomstberäkningen för taxeringen kan, som ovan framhållits, bestämmandet av underlaget för avgiften bli särskilt resurskrävande.

RRV anför:

Riksskatteverket har på gruppens uppdrag överslagsvis beräknat kostnaderna för skattemyndigheternas årliga granskning av vinstdelningsdeklarationerna till ca 15 personår. Beräkningarna bygger bl. a. på att ca 200 000 företag blir skyldiga att lämna deklaration och att ca 5 000 företag påförs vinstdelningsavgift.

Närmare underlag för beräkningarna redovisas inte i betänkandet. Enligt RRV:s bedömning är emellertid den beräknade årskostnaden om ca 15 personår en underskattning av resursbehovet för skattemyndigheternas granskning och kontroll av deklarationerna. RRV:s bedömning bygger på verkets erfarenheter från bl. a. förvaltningsrevision inom det skatteadministrativa området. Erfarenheterna visar att underskattningar av resursbehov för genomförandet av reformer m. m. varit mer regel än undantag. För en sådan bedömning talar även att man, så långt framgår av betänkandet, inte medräknat kostnader för myndigheternas övriga arbete vid sidan av granskningsarbetet, t. ex. med uppbörden av vinstdelningsavgifterna. Eftersom uppbörden av avgifterna föreslås ske enligt reglerna i uppbördslagen, kan vinstfluktuationer m. m. leda till ansökningar om jämkning av den preliminära debiteringen vilka skall behandlas av skattemyndigheterna. Härtill kommer kostnader för utbildning av tjänstemän, information och service till skattskyldiga samt kostnader för administration av besvär över påförda avgifter i första instans.

RRV anser sammanfattningsvis att resursbehovet för administrering av den föreslagna vinstdelningsmodellen är underskattat.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför:

Det föreslagna regelsystemet skulle leda till ett betydande merarbete. Inte minst gäller det för Stockholms län, där en mycket stor del av de berörda företagen, och särskilt koncernledande företag, finns. Gruppen har antagit att det skulle behövas 15 årsarbetskrafter för att klara av nytillkommande arbetsuppgifter. Länsstyrelsen anser att beräkningen, som för övrigt torde avse enbart arbetet i taxeringsnämnd, är betydligt i underkant. För- och efterarbete i form av dataregistrering, besvärshantering osv. synes inte ha medräknats. Dessutom förmodar länsstyrelsen att beräkningen gjorts utifrån det statiska betraktelsesättet att så och så många ytterligare kontrollmoment, beräkningar, skrivelser osv. tar viss tid som sedan uppräknats till s. k. manår. Man bortser då helt från de förluster i effektivitet som förorsakas av att regelkomplexet totalt sett blir mycket större och således för den enskilde befattningshavaren betydligt svårare att hålla reda på. Det hela skulle kunna uttryckas så att det inte finns något linjärt samband mellan ökad komplexitet i regelsystemet och antalet handläggare. Blir systemet mer och mer oöverblickbart ökar givetvis även riskerna för att deklaranterna skall göra fel.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför:

De administrativa problemen vid ett genomförande av det föreslagna vinstdelningssystemet är enligt länsstyrelsens mening underskattade. Riksskatteverket har översiktligt beräknat resursåtgången för den behövliga påbyggnaden av den årliga taxeringen till 15 manår. Det framgår inte

alls hur resursbehovet har beräknats men det synes länsstyrelsen vara tilltaget i underkant. Gruppen har förutsatt att handläggarna vid taxeringen undantagslöst skall kunna föra över uppgifter från företagens bokslut till en sammanställning för beräkning av vinstdelningsavgifter. Uppgifterna för taxeringen och underlaget för vinstdelningsavgifterna finns visserligen i samma räkenskaper men uppgifterna används inte och kontrolleras inte på samma sätt vid de olika momenten.

– – –

Avslutningsvis vill länsstyrelsen framhålla, att enligt länsstyrelsens mening gruppen har underskattat de administrativa problem, som kan uppstå vid den praktiska hanteringen av gruppens förslag. Vid ett realiserande av förslaget i nuvarande utformning kommer – i varje fall under en ganska lång genomförandeperiod – kvalificerade utredningsresurser vid skatteförvaltningarna och skattedomstolarna att krävas för att klargöra rättstolkning och fastställa praxis inom det nya lagstiftningsområdet.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför:

Utredningen anser att resursbehovet kan beräknas till 15 manår. Hur denna beräkning gjorts framgår inte. Det bör dock framhållas att tiden för granskning av de deklarationer som här blir aktuella, i regel på grund av bl. a. deklarationsanstånd, är begränsad till månaderna juni–oktober, varav minst en månad är semestermånad. I detta sammanhang bör framhållas det merarbete som uppkommer därigenom att deklarationerna i många fall är bristfälliga och ofullständiga vad beträffar bilagor, räkenskapsutdrag, förvaltnings- och revisionsberättelser. Härtill kommer den utökning av antalet kontrollåtgärder som förorsakas av reglerna om vinstdelningsavgiften. Vid beräkning av resursbehovet får man inte heller bortse ifrån de skattskyldigas behov av information.

Länsstyrelsen anser att utredningen betydligt underskattat de resurser som krävs för att klara av den nya arbetsuppgiften. Utredningens beräkning (15 manår) kommer att medföra att endast de allra största länen tillföres resursförstärkning. Med hänsyn bl. a. till merarbetet i de tjänstemannagranskande taxeringsnämnderna samt utbildnings- och informationsverksamhet erfordras även för ett län av Västerbottens storlek resursförstärkning med i vart fall en befattningshavare.

SACO/SR anför:

Det vällovliga syftet att ta hänsyn till inflationen och beräkna ett "rättvist" vinstdelningsunderlag har vidare gjort modellen så komplicerad att det måste anses mycket svårt att i förväg bedöma resultatets totala skattebelastning och därmed bruttoavkastningskravet. Utredningen underskattar de problem som är förknippade med dessa beräkningar.

Slutligen är det naturligtvis ofrånkomligt att ett införande av särskild vinstdelning (extra företagsbeskattning) kräver en svällande skattebyråkrati som i sig är oönskad.

Finansbolagens förening anför:

Gruppens förslag innebär att synnerligen invecklade beräkningar måste göras av den skattskyldige för att denne skall kunna konstatera huruvida

skyldighet att utge avgift föreligger eller ej och, om skyldighet föreligger, hur stor avgiften i sådant fall blir. Gruppen konstaterar också på olika ställen i betänkandet att de korrigeringar som av den skattskyldige måste göras för att förvandla den statligt beskattningsbara inkomsten till vinstdelningsunderlag är så många att en särskilt fastställd blankett måste användas.

Även om blanketten förenklar deklarationsskyldigheten för den skattskyldige är det föreningens mening att den skattskyldige blanketten förutan utan större svårigheter skall kunna begripa avgiftssystemet och under året göra de beräkningar som erfordras för konstaterande av huruvida avgiftsskyldighet föreligger.

Utredningen beräknar att ca 5 000 företag kommer att påföras vinstdelningsavgift.

Avsevärt fler företag måste emellertid kontrollera huruvida avgiftsskyldighet föreligger eller ej. Reservanten Althin uppskattar antalet till ca 175 000. Enligt föreningens mening är vinstdelningssystemet så invecklat och svårtillgängligt att det måste bli mycket svårt för flertalet av dessa ca 175 000 företag att med tillräcklig säkerhet kunna beräkna avgiften i och för avgörande huruvida deklarationsskyldighet föreligger.

FAR anför:

FAR anser som nämnts att utredningen underskattat den administrativa belastningen på företag och skatteadministration av ett nytt system. Även om avgift inte kommer att utgå under ett visst år måste företagen för skatteplaneringen göra kalkyler och provdeklarationer. Vidare anser FAR som nämnts att möjligheter till utjämning mellan åren måste skapas, vilket sannolikt leder till att deklarationer måste upprättas varje år. Belastningen på skatteadministrationen förefaller underskattad. Det är i stora delar fråga om ett helt nytt regelsystem som kommer att kräva tolkningsanvisningar och leda till prövningar i högre instans.

KF anför:

Det får hållas som sannolikt, att det föreslagna sättet att beräkna avgiftsunderlaget samt de nya begrepp som förslaget innehåller kommer att medföra många tolkningsproblem, vars lösningar förutsätter domstols medverkan. Den ordinarie taxeringsprocessen blir onödigtvis belastad och rättsosäkerheten kommer för såväl myndigheter som skattskyldiga att bestå under en lång tid framöver.

Landstingsförbundet (majoriteten) anför:

Beräkningen av vinstdelningsavgiften sker i många steg och är relativt komplicerad. Den skall ske samordnat med taxeringsarbetet i övrigt. Styrelsen vill därför peka på den risk för förseningar i taxeringsarbetet som föreligger om det föreslagna vinstdelningssystemet förverkligas. Eftersom beräkning av skatteunderlagets utveckling är en viktig komponent i det kommunala budgetarbetet är det angeläget att åtgärder i så fall vidtas för att undvika sådana förseningar.

SHIO-Familjeföretagen anför:

Det är extremt krångligt och torde kunna överblickas endast av den som har ett avancerat kunnande i redovisning och skatteregler. Förslaget tvingar omkring 175000 småföretag att i en särskild deklaration göra ett stort antal räkneoperationer för att beräkna eventuell fondskatt som sedan skall kontrolleras av myndigheterna. Det vittnar om närmast total brist på kännedom om och förståelse för förhållandena i småföretagen.

– – –

Vinstdelningsutredningen anger förhoppningsfullt att tidsåtgången skall kunna klaras på 10 min.–1 tim. i alla små och medelstora företag. Enligt vår bedömning är detta helt orealistiskt inte minst med beaktande av den ytterligare tidsåtgång som kan förväntas uppstå vid skriftväxling med taxeringsnämnden eller motsvarande. Utredningen har utgått ifrån att taxeringsnämnderna – i princip utifrån nuvarande skatteregler – utan allt för betungande arbetsinsats skall fastställa underlaget för vinstskatten. Emellertid skiljer sig de nu föreslagna beskattningsreglerna i flera avseenden från vad som allmänt gäller för fastställandet av beskattningsbar inkomst.

TOR anför:

För både de företag som kan omfattas av avgiftsskyldighet som skattemyndigheterna kommer förslaget att leda till betydande tillämpningssvårigheter. Att få klarhet i om någon avgiftsskyldighet föreligger eller inte kräver att en rad invecklade beräkningar måste utföras. Även företag som aldrig kan komma i fråga för avgift måste lämna vissa uppgifter som skall granskas av skattemyndigheterna.

Den till följd av förslaget ökade belastningen för skatteadministrationen som redovisas är enligt TOR:s uppfattning alltför lågt beräknad. Det kan framhållas att man t. ex. inte synes ha beaktat de processkostnader som kommer att följa och inte heller kostnaderna för den kontroll som måste ske utöver deklarationsgranskningen.

5 Lagtexten

5.1 Lagen om vinstdelningsavgift

Några remissinstanser gör allmänna uttalanden om den föreslagna lagtexten.

Kammarrätten i Stockholm anför:

Med tanke på betänkandets skissartade karaktär finner kammarrätten att det inte är meningsfullt att göra någon detaljgenomgång av författningsförslagen. En översiktlig granskning tyder dock på att de är i stort sett godtagbara från lagteknisk synpunkt. Motiven är däremot utomordentligt knapphändiga.

Finansbolagens förening anför:

Med hänsyn tagen till förslagets uppenbara brister, den ofullständiga utredningen och förslagets alltför schematiska karaktär, finner föreningen det inte vara meningsfullt att göra en närmare granskning av författningsförslagen.

FAR anför:

Förslaget är också oklart på flera punkter, vilka kan kräva justeringar i lagtexten. Exempelvis bör observeras att särskilda skatteregler gäller för överföring av anläggningstillgångar inom en koncern, behandlingen av leasade tillgångar under leasingtiden och vid avbrytande kräver särskilda anvisningar.

I det följande redovisas remissynpunkterna paragrafvis.

1 §

Förslaget att vinstdelningsavgiften skall vara avdragsgill med ett års fördröjning berörs i fyra yttranden.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför:

I massmedia har återgivits innehållet i några redan nu avgivna remissyttranden. Därav framgår att man ifrågasätter rätten till avdrag för rubricerad avgift. Utan att ta ställning till om avdrag skall medges eller ej vill länsstyrelsen i sammanhanget peka på att om avdrag inte medges skulle detta betydligt minska taxeringsnämndernas och överinstansernas kontroll- och beskattningsåtgärder.

FAR anför:

Utredningen synes ha förbisett att beräknad vinstskatt måste skuldföras och ingå i redovisade kostnader vinståret. Det förefaller leda till svåröverblickbara konsekvenser om avdrag för vinstskatt erhålles först året därefter.

Svenska revisorsamfundet SRS anför:

Företagens bokföring kommer vid ett genomförande av förslaget att beröras på så sätt att vinstdelningsavgiften – så som beräkningsmodellen är uppbyggd – belastar resultatet med ett års förskjutning. Gruppen har varit medveten om detta men på s. 52 i betänkandet anfört, att avdragsrätten av praktiska skäl måste förskjutas ett år. En konsekvens av detta synes vara att skuldföring av beloppet inte kan ske i det bokslut som ligger till grund för avgiftsberäkningen, utan belastar resultatet enligt "kontantprincipen" först påföljande år. Detta får till följd att de företag som kommer att belastas med vinstdelningsavgift visar felaktigt bokslut (för hög vinst och för låg skuldredovisning). Detta är inte förenligt med vad som utbildats i redovisningspraxis och som utgör god redovisningssed.

TOR anför:

Enligt förslaget skall beskattningsårets inkomstskatt påverka inkomstunderlaget. Vidare skall den vinstdelningsavgift som påförts ett företag ett år vara avdragsgill vid taxeringen till statlig och kommunal inkomstskatt året därpå. Det kommer att innebära ett väsentligt merarbete för taxeringsnämnderna att beräkna beskattningsårets inkomstskatt. Med den konstruktion som valts kommer en senare ändring av ett års taxering att medföra att det årets vinstdelningsavgift ändras vilken i sin tur har påverkat följande års taxeringar osv.

TOR förordar att den påförda avgiften får dras av som ett allmänt avdrag i stället för att belasta den eller de förvärvskällor som föranlett avgiften. Andra remissinstanser har samma uppfattning.

RSV anför:

Vinstdelningsgruppen har i sin specialmotivering (s. 57 ö) uttalat att vinstdelningsavgiften skall belasta den eller de förvärvskällor som åstadkommit de inkomster som utlöst vinstdelningen. RSV anser att detta inte framgår av den föreslagna lagtexten. Dessutom skulle en sådan regel ytterligare komplicera såväl deklarations- som granskningsarbetet. Den skulle också kunna leda till att avgiften i många fall inte blev avdragsgill på grund av att förvärvskällan inte finns kvar. RSV föreslår därför att vinstdelningsavgiften får dras av som ett allmänt avdrag.

Allmänna ombudet för mellankommunala mål anför:

Jag delar expertgruppens bedömning att det är praktiskt svårt att medge avdraget redan vid taxeringen för det aktuella inkomståret. Detta vore dock från systematisk synpunkt att föredra.

Däremot vänder jag mig mot att avgiften skall dras av inom de förvärvskällor som åstadkommit de inkomster som utlöst vinstdelningen. Detta medför en helt onödig komplicering. De företag, som tillhör den grupp som kommer att påföras vinstdelningsavgift, har i mycket stor utsträckning omfattande löpande verksamhet uppdelad på flera förvärvskällor och inkomstslag; de är ofta delägare i handelsbolag – vinstandelar därav torde inte vara exkluderade från vinstdelningssystemet – eller konsortier m. m.; de har realisationsvinster osv. Att dela upp en avgift som påförts på grund av inkomster av alla dessa olika verksamhetsgrenar vore ytterst komplicerande och helt onödigt – i vissa fall omöjligt: vid påföljande års taxering föreligger kanske inte motsvarande förvärvskälla, t. ex. vid realisationsvinst. Det måste vara tillräckligt att avdraget medges som ett allmänt avdrag, dvs. som kommunalskatteavdraget.

Allmänna ombudet framhåller – liksom *RSV* – att regeln om i vilken ordning avgiften är avdragsgill synes höra hemma i kommunalskattelagen.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför:

I kommentaren till 1 § (s. 57) anges att vinstdelningsavgiften skall belasta den eller de förvärvskällor som åstadkommit de inkomster som utlöst vinstdelningen. Eftersom det är vanligt att de berörda företagen har ett flertal förvärvskällor kan det bli fråga om omfattande beräkningar. Vidare kan t. ex. en förvärvskälla ha upphört. Medges avdraget för avgiften i stället som allmänt avdrag bortfaller dessa komplikationer.

2 §

Allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse och *SHIO-Familjeföretagen* anser att fribeloppet i kronor bör vara indexanknutet och inte avse ett fast belopp. SHIO-Familjeföretagen anför:

Som vinstgruppen även påpekar (s. 60) bör naturligtvis fribeloppet uttryckas i reala former, särskilt i en lag som i övrigt gör anspråk på att definiera realvinst. Att med ett i övrigt invecklat och diffust lagförslag, avfärda ett realt fribelopp – som t. ex. produkten av x antal basbelopp – såsom alltför komplicerat tycks oss verklighetsfrämmande.

SHIO-Familjeföretagen anför vidare:

En direkt felaktighet/felskrivning förekommer även i kommentaren till 2 § vari uttalas: "Begreppet lönekostnad används här i samma betydelse som vid beräkning av avsättning till resultatutjämningsfond (41 d § KL). Fråga är sålunda om kontantlön och naturaförmåner i form av kost, bostad eller bil."
I nämnda 41 § d andra stycket kommunalskattelagen (KL) anges emellertid att med lön avses endast sådana ersättningar i pengar som anges i 2 kap. 7 § lag om sociala avgifter. Departementschefen uttalar vidare i prop. 1978/79: 210 s. 97 att värdet av naturaförmåner *ej* skall ligga till grund för avsättningen till resultatutjämningsfond.

RSV anför:

I specialmotiveringen sägs att begreppet lönekostnad i andra stycket skall ha samma betydelse som vid beräkning av avsättning till resultatutjämningsfond. Detta skulle innebära att endast kontant lön men däremot inte naturaförmåner skall beaktas (jfr 41 d § andra stycket KL och prop. 1978/79: 210 s. 95–97).

Från administrativt håll förs fram synpunkter på utformningen av det lönebaserade fribeloppet.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför:

Gruppen föreslår att fribeloppet knyts till "den kontant utbetalda lönesumman" vilken skall beräknas på samma sätt som gäller för avsättning till resultatutjämningsfond. Ett företags lönesumma framgår inte direkt som en post i bokföringen utan består ofta av flera olika delposter exempelvis

direkta löner, provisioner, tantiem och olika förmåner. Intresset från företagens sida att räkna in så mycket som möjligt i denna post är självfallet större när fribeloppet skall beräknas än vid avsättning till resultatutjämningsfond. I det förra fallet är det fråga om en definitiv avgiftsbefrielse medan det i det senare gäller en tillfällig skattekredit. Vid taxeringen kan handläggarna bli tvingade att utreda differenser mellan uppgifterna i deklarationen och uppgiften för beräkning av vinstdelningsavgiften. I vissa fall kan man tvingas ta fram material, som inte normalt granskas vid taxeringen, exempelvis underlaget för arbetsgivareavgifterna.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför:

I utredningen har angetts att lönesumman skall utgöras av kontant lön och naturaförmåner i form av kost, bostad eller bil. En kontroll av lönesumman uträknad på detta sätt torde i många fall bli nödvändig eftersom risk annars föreligger att andra löneförmåner inräknats.

Bl. a. *länsstyrelsen i Stockholms län* diskuterar begreppet "intressegemenskap" som används i paragrafen. Länsstyrelsen anför:

Enligt 2 § skall företag mellan vilka intressegemenskap råder få tillgodoräkna sig högst ett fast fribelopp. Nuvarande registreringssystem är inte så uppbyggt att denna krets av företag utan vidare kan föras samman. Då även s. k. oäkta koncerner är berörda kan knappast heller ett heltäckande system upprättas. Det skulle i så fall, inte minst för att hållas à jour, behövas ett omfattande uppgiftslämnande från företagens sida. Skall en meningsfull kontroll kunna utövas måste preciseras vilka företag som skall "fångas in".

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför:

Liknande problem kommer att uppstå när det gäller att reda ut mellan vilka företag intressegemenskap råder. De bestämmelser i 41 § KL, som gruppens förslag knyter an till, gäller varulagervärdering, en fråga om skattekredit medan fribeloppet vid vinstdelningsavgiften avser en definitiv skattebefrielse. I det senare fallet måste incitamentet för att vidta undandragande åtgärder vara betydligt större än i det förra. Även här är lagstiftningen oprövad och genom skatteprocesser måste man klarlägga hur man t. ex. skall ställa sig till när en verksamhet delvis överlåtes på make, sammanboende, barn, släktingar eller när delägare i ett bolag splittrar upp detta i olika grenar, inköp – tillverkning – försäljning, med olika ägare för resp. gren.

Allmänna ombudet för mellankommunala mål anför:

Endast ett fast fribelopp skall få tillgodoräknas en grupp av "företag mellan vilka intressegemenskap råder (moder- och dotterföretag eller företag under i huvudsak gemensam ledning)". Detta begrepp har använts på ett par ställen i kommunalskattelagen dels för att förhindra missbruk av reserveringsregler (punkt 2 anvisningarna till 41 §), dels för kommunal omfördelning vid skev prissättning mellan närstående företag (57 § 3

mom.). Dessutom förekommer det i forskningsavdragslagen (SFS 1973: 421). Tillämpningen av bestämmelserna i kommunalskattelagen synes inte hittills ha vållat några större svårigheter. Deras tillämpning medför dock relativt harmlösa effekter för företagen. Bestämmelserna i 41 § kommunalskattelagen trädde också i kraft så sent som vid 1981 års taxering. De är således ännu tämligen oprövade. Bestämmelsen i forskningsavdragslagen har trätt i kraft fr. o. m. 1983 års taxering.

Till skillnad från reglerna i kommunalskattelagen leder tillämpningen av bestämmelsen i vinstdelningsavgiftslagen till en definitiv kostnad eller definitiv avgiftsreduktion för det aktuella året. Räckvidden av bestämmelsens innebörd blir därför betydligt mer betydelsefull än i de fall den hittills använts. Det är angeläget att – om lagtexten inte kan preciseras mera – det av propositionen klarare framgår vilken räckvidd bestämmelsen skall ha.

Sveriges föreningsbankers förbund anför:

SFF anser att den i lagförslaget givna – från kommunalskattelagen hämtade – definitionen av företagsgrupp innebär att de lokala föreningsbankerna i detta avseende skall beräknas som helt självständiga juridiska personer vilka envar får möjlighet att tillgodoräkna sig ett fribelopp. Följande synpunkter kan åberopas.

Föreningsbanksrörelsen är en kooperativ bankrörelse uppbyggd i tre led. Juridiskt självständiga lokala föreningsbanker (totalt 399 st) är anslutna till tolv regionala föreningsbanker som i sin tur bildar och är ensamma medlemmar i SFF. Organisationen är inte en koncern utan en federation.

Genom lag (lagen om jordbrukskasserörelsen – JKL – SFS 1956: 216) och stadgar har SFF och de regionala föreningsbankerna tillerkänts rätt och skyldighet att i viss utsträckning styra och påverka de lokala föreningsbankernas verksamhet. Huvudskälet härtill är att de lokala föreningsbankerna inte har egen inlåningsrätt, denna ligger i respektive regional föreningsbank. Av denna anledning ligger ansvaret för att lagens kapitaltäckningsregler uppfylls på de regionala föreningsbankerna. Detta medför i sin tur att de regionala föreningsbankerna måste ha möjlighet att – på olika i JKL noggrant specificerade sätt – kunna styra verksamheten i mera generella termer. Detta innebär emellertid inte att de regionala föreningsbankerna har möjlighet att i detalj styra verksamheten. I många väsentliga frågor har de endast en rådgivande funktion till de lokala föreningsbankerna, vars styrelser och – ytterst – stämmor har den yttersta beslutsrätten. Detta är ju i och för sig självklart eftersom det är fråga om en kooperativ organisation.

I sammanhanget skall noteras att verksamheten i föreningsbanksrörelsen är i högsta grad decentraliserad. Som exempel kan nämnas att det är de lokala föreningsbankerna som står för den helt övervägande delen av utlåningen. Varje föreningsbank fattar självständiga beslut i kreditfrågor.

I vissa lägen krävs godkännande från den regionala föreningsbanken, men – och detta är väsentligt – denna kan inte påbjuda en lokal föreningsbank att bevilja en kredit. Av lagen och stadgarna framgår andra exempel som visar i vilka fall regionala föreningsbanker kan styra anslutna lokala föreningsbanker. Sammanfattningsvis torde det – enligt SFFs mening – inte råda någon tvekan om att det visserligen råder en stark intressegemenskap mellan en regional föreningsbank och anslutna lokala föreningsbanker men att de lokala föreningsbankerna inte kan anses stå under en

sådan ledning från den regionala föreningsbankens sida som åsyftas i den föreslagna lagtexten i 2 § andra stycket. SFF utgår således ifrån att – om förslaget leder till lagstiftning – samtliga lokala och regionala föreningsbanker får rätt till det s. k. fribeloppet.

Ett ytterligare stöd för SFFs uppfattning – oavsett tolkningen av den föreslagna lagtexten – är att syftet med fribeloppet anges vara att undanta småföretagen från vinstdelningen.

Med hänsyn till att föreningsbanksrörelsen är en bankrörelse med tyngdpunkt på de små lokala föreningsbankernas verksamhet synes det helt förenligt med angivna syfte att låta varje lokal föreningsbank tillgodogöra sig fribeloppet.

PK-banken tar upp sin speciella situation. Banken anför:

För PKbanken innebär det framlagda förslaget en speciell belastning beroende på att banken är konstruerad på ett annorlunda sätt än de andra bankerna. Av det antal människor, som arbetar för PKbanken, är bara ca hälften anställda i PKbanken, medan den andra hälften är anställd i Postverket. Postverket ombesörjer nämligen för PKbankens räkning såväl kassarörelse som viss reskontrabokföring med vidhängande service. Denna organisationsstruktur är helt i överensstämmelse med statsmakternas intentioner vid bankens bildande 1974. Den ersättning, som PKbanken därvid har att erlägga till Postverket, regleras enligt särskilt avtal mellan PKbanken och Postverket. Kostnaderna uppgick till 625 milj. kr. för år 1982. Till följd av PKbankens samarbete med Postverket är PKbankens antal anställda – och därmed lönekostnaderna – relativt små i relation till storleken på bankens rörelse. Bankens lönekostnader uppgick till 295 milj. kr. år 1982 att jämföra med 674 milj. kr. för S-E-Banken och 508 milj. kr. för Svenska Handelsbanken. Baserat på enbart bankens egna lönekostnader skulle det föreslagna fribeloppet uppgå till 18 milj. kr. för PKbanken år 1982 jämfört med 40 milj. kr. för SEB och 30 milj. kr. för SHB.

För att inte det föreslagna vinstdelningssystemet skall få negativa effekter för PKbanken i jämförelse med andra banker och konkurrens på lika villkor kunna upprätthållas bör banken vid fastställande av fribeloppet få tillgodoräkna sig de lönekostnader som ingår i ersättningen till Postverket. Dessa lönekostnader uppgick till ca 290 milj. kr. år 1982, dvs. ungefär lika mycket som bankens egna lönekostnader. Om dessa lönekostnader adderas till bankens egna lönekostnader för 1982 uppgår de totala lönekostnaderna till 585 milj. kr. och fribeloppet skulle öka till 35 milj. kr.

Om inte banken får tillgodoräkna sig löneandelen i ersättningen till Postverket uppstår den märkliga situationen att PKbanken tvingas betala en relativt större andel av sin vinst i vinstdelningsavgift än vad SEB och SHB måste göra, trots att PKbankens räntabilitet är lägre än SEB:s och SHB:s. Detta strider – som vi uppfattar saken – mot tankegångarna bakom vinstdelningsförslaget. Vi hemställer om att de speciella relationer, som råder mellan PKbanken och Postverket, får beaktas vid beräkningen av fribeloppet.

I två yttranden framhålls att lagtexten inte anpassats till det fallet att den avgiftsskyldige är delägare i ett handelsbolag.

SBEF anför:

Ett annat problem som synes uppkomma vid omräkningen gäller inkomster från handelsbolag (kommanditbolag). Inkomster från sådana bolag skall enligt 53 § 2 mom. KL hänföras till delägarna. Detta innebär att handelsbolagsinkomsten ingår i det delägande företagets beskattningsbara inkomst och den medräknas sålunda i vinstdelningsunderlaget. Av förslaget framgår emellertid inte hur hänsyn skall tas till handelsbolagets inkomst, tillgångar och skulder vid omräkningen.

Elof Hansson AB anför:

Elof Hanssonkoncernen, med Elof Hansson AB, Göteborg, såsom moderbolag, är en koncern som bedriver internationell handel med i största utsträckning svenska produkter. Omsättningen uppgick 1982 till ca 3,1 miljarder kr. och andelen försäljning utanför Sverige var 78,1 %.

Kärnan i koncernen utgörs av handelsbolaget Elof Hansson. Detta bildades 1897 och har sedan dess successivt utvecklats till att i dag omfatta drygt 410 anställda, en omsättning på ca 2,1 miljarder kr. och en balansomslutning på ca 850 milj. kr. Under mycket lång tid har de anställda i bolaget tagit del av resultatet genom individuellt tantiem och bonus.

Handelsbolaget har två bolagsmän vilka utgörs av Elof Hansson AB som innehar 73/90 av andelarna i handelsbolaget medan Bo-Elof Hansson innehar resterande 17/90. Aktierna i Elof Hansson AB ägs till 100 % av Bo-Elof Hansson. Sedan lång tid har det efter vinstdelning kvarvarande ekonomiska resultatet av verksamheten i handelsbolaget fördelats mellan bolagsmännen i relation till andelarna. Handelsbolagets verksamhet konsolideras i Elof Hanssonkoncernen och handelsbolagets resultat beskattas av respektive bolagsman.

Moderbolaget Elof Hansson AB driver ingen annan rörelse än som bolagsman i handelsbolaget Elof Hansson och antalet anställda är för närvarande två.

Koncernens struktur – – – innebär att moderbolagets resultaträkning huvudsakligen omfattar en inkomst som utgör 73/90 av handelsbolagets resultat. Moderbolaget kan således sägas utgöra en integrerad del av handelsbolaget och ej en självständig operativ enhet.

Det synes i vinstdelningsgruppens utredning oklart huruvida bolagsmannen Elof Hansson AB skall omfattas av vinstdelningsgruppens förslag, eller ej. Denna fråga är av central och väsentlig betydelse för koncernen och måste i ett slutligt förslag klargöras.

Om en bolagsman i den juridiska formen av ett aktiebolag anses omfattas av förslaget måste i vissa frågor betydande klargöranden läggas till förslaget.

Enligt vinstdelningsgruppens förslag skall på resultatet i moderbolaget göras en beräkning av vinstdelningsunderlaget. Vinstdelningsgruppen har emellertid inte beaktat den speciella situation som en koncernstruktur innehållande ett handelsbolag med betydande verksamhet innebär.

I vinstdelningsgruppens förslag skall de till bolaget och dess resultat relaterade tillgångarna och skulderna ingå som komponenter i en beräkning av ett s. k. realt resultat.

Resultatet i moderbolaget, som således huvudsakligen utgörs av moderbolagets andel av resultatet i handelsbolaget Elof Hansson, har naturligtvis medfört uppkomsten av omfattande skuldsättning och betydande rörelse-

tillgångar. Såsom vinstdelningsgruppens nuvarande förslag utformats kan moderbolaget emellertid inte genomföra den föreslagna beräkningen då de till resultatet av handelsbolagets verksamhet knutna tillgångarna och skulderna enligt lag och praxis endast redovisas i handelsbolaget och således ej i moderbolagets balansräkning. Härigenom kan den föreslagna indexjusteringen ej heller göras och en betydelsefull del av förslaget och argumenten för det uteblir. Det kan nämnas som exempel att de monitära tillgångarna i handelsbolaget Elof Hansson är betydande och 1982 uppgick till ca 670 milj. kr.

Ytterligare en följd av förslagets nuvarande utformning är att det avdrag om 6% på lönesumman som föreslagits i utredningen med nuvarande förslag ej kan utnyttjas av moderbolaget, då personalen är anställd i handelsbolaget, där också verksamheten drivs. Föreslagen vinstdelning av moderbolagets vinst, som således i princip är ca 80% av den av handelsbolaget upparbetade vinsten, synes i förslaget ej ge utrymme för en justering med löneschablonen trots att moderbolagets resultat ju åstadkommits av de anställda i handelsbolaget och att därigenom ovannämnda reduktion borde vara välbetänkt i moderbolaget. För Elof Hansson utgör löneschablonen betydande belopp.

Koncernens struktur är sedan många år väl inarbetad och har tillsammans med motiverade medarbetare lett till en positiv utveckling och lönsamhet för Elof Hanssonkoncernen. Ledningen har inga planer på att ändra existerande koncernstruktur, varför ovanstående frågeställningar måste ytterligare belysas och utredas.

3 §

Reduceringen av det nominella resultatet med beskattningsårets inkomstskatt behandlas i flera yttranden.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför:

Enligt 3 § skall korrigering göras för beskattningsårets inkomstskatt. Det kan låta enkelt men får betydande återverkningar vid alla ändringar av taxeringen, inte minst när flera kommuner är inblandade. I enkelhetens intresse borde korrigering i stället kunna ske med den skatt som påverkat resultatet. Skall den av vinstdelningsgruppen föreslagna metoden användas bör i vart fall, såsom aviserats, en enhetlig skattesats för aktiebolag samtidigt införas och kommunalbeskattningen således slopas.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför:

Vid framräknandet av det nominella resultatet skall den statligt beskattningsbara inkomsten minskas med bland annat inkomstårets beräknade skatt statligt och kommunalt. Uppgiften om årets beräknade skatt torde inte framgå av Skatters – Konto, som i de flesta fall inrymmer även andra skatter än statlig och kommunal skatt. Det torde därför i många fall bli nödvändigt att begära specifikation av korrigeringsposter för skatter. Vid denna kontroll uppkommer även problem med den kommunala utdebiteringen för företag med vinster inom flera olika kommuner. Härtill kommer de ändringar som måste göras av avgiftsunderlaget sedan taxeringsändringar skett i skattedomstolarna. Och denna uppföljning kan tydligen inte begränsas till de företag som har att erlägga vinstdelningsavgift utan måste

utföras för alla de cirka 200 000 företag som avses bli skyldiga att redovisa underlag för avgiften. Uppföljningen kommer att medföra ett inte obetydligt merarbete för beskattningsmyndigheterna.

RSV anför:

Enligt förslaget skall underlaget påverkas av beskattningsårets inkomstskatt. RSV vill i detta sammanhang framhålla att varje ändring av taxeringen – även om inte de poster som skall beaktas vid vinstdelningen berörs – medför att underlaget för vinstdelningsavgift måste räknas om på grund av att skattekostnaden ändras. Detta leder till ett väsentligt merarbete, inte minst då den skattskyldige har förvärvskälla i flera kommuner. Förfarandet kan dock underlättas betydligt om utbotaxeringen avskaffas fr. o. m. 1985 års taxering (se RSV:s rapport 1983: 10 "Slopad utbotaxering").

Även för taxeringsnämnderna (TN) uppstår ett väsentligt merarbete på grund av att beskattningsårets inkomstskatt skall beaktas. F. n. saknar det betydelse om en skattskyldig har avsatt fel belopp till skatter, eftersom skattekostnaden skall återföras i deklarationen. Vid beräkningen av underlaget för vinstdelningsavgiften måste alltså avstämning ske med den skattskyldiges beräkning av inkomstskatten. En differens mellan den skattskyldiges och TN:s beräkningar medför att skriftväxling måste ske. TN:s arbete med att beräkna skatten kan underlättas om det på taxeringsavin anges den skatt som belöper på den i deklarationen angivna inkomsten. Om någon avvikelse från deklarationen sker eller om avräkning av utländsk skatt skall göras – vilket är relativt vanligt hos de nu aktuella skattskyldiga – kan dock det på taxeringsavin angivna skattebeloppet inte användas av TN.

RSV ställer sig frågande till uttalandet på s. 68 ö i betänkandet. Såvitt RSV förstår måste den beräknade skatten så nära som möjligt stämma med den slutliga för att underlaget alls skall kunna fastställas av TN. När skattsedeln utfärdas har TN:s verksamhet upphört.

Som framgår av det sagda kommer beräkningen av beskattningsårets inkomstskatt att ta stora resurser i anspråk. En administrativt enklare lösning vore att undvika avdraget för beskattningsårets skatt och i stället sänka den föreslagna avgiften. RSV har dock inte beräknat vilka ekonomiska effekter för de skattskyldiga detta skulle få i förhållande till vinstdelningsgruppens förslag.

Allmänna ombudet för mellankommunala mål diskuterar frågan utförligt. Allmänna ombudet anför:

Vid beräkning av den nominella vinsten skall underlaget minskas med "beskattningsårets inkomstskatt". Detta begrepp förtydligas i paragrafens andra stycke som "företagets statliga och kommunala inkomstskatt för beskattningsåret". Bestämmelsen får ses mot bakgrund av att skatt inte utgör vid inkomsttaxeringen avdragsgill kostnad. Det skall den vara vid beräkningen av vinstdelningsunderlaget. Med den föreslagna lydelsen av lagtexten skall emellertid reduktion ske också oavsett om eller med vilket belopp skatten belastat det bokföringsmässiga resultatet. Det belopp som kostnadsförts under beskattningsåret kan emellertid avvika från "skatten för beskattningsåret": skatter kan bokföras över avräkningskonton, tillkommande skatter kan påföras eller återbetalning av skatter kan ske flera

år efter beskattningsåret sedan taxeringarna prövats i flera domstolsinstanser osv. Har koncernbidrag mottagits tillkommer ytterligare komplikationer. Har bidragsgivaren och bidragsmottagaren verksamheter i skilda kommuner och är verksamheterna så artskilda att olika förvärvskällor anses föreligga, skall mottagaren taxeras "brutto" för bidraget i givarens kommun utan rätt till avdrag för ev. förlust i den egna rörelsen. En sådan taxeringsåtgärd får inte företas av taxeringsnämnd utan skall ske efter framställning av skattechef hos skattedomstol. "Skatten för beskattningsåret" kan i ett sådant fall inte räknas fram från beskattningsbar inkomst.

Beräkningen av "skatten för beskattningsåret" kan således av flera skäl bli komplicerad. Företaget skulle tvingas upprätta en särskild beräkning av denna, vilken skattemyndigheterna måste granska särskilt. Det synes mig lämpligare att reducera underlaget med den bolagsskattekostnad som netto belastat resultatet, dvs. i regel det belopp som tilläggs i deklarationen för inkomsttaxeringen. Restituerade skatter eller upplösning av för stora skattereserveringar bör höja underlaget. Givetvis måste grundlösa skatteberäkningar och reserveringar för framtida skatter kunna underkännas. Från inkomsttaxeringssynpunkt saknar det betydelse hur skattekostnaderna beräknas – de är ändå inte avdragsgilla. Vid avgiftsunderlagsberäkningar blir det däremot betydelsefullt. Av praktiska skäl måste ändå bokförd skattekostnad vara att föredra. I regel är också beräkningarna korrekta. Det enkla sambandet bokförd skattekostnad = beskattningsbar inkomst × skattesats föreligger däremot ofta inte.

En särskild fråga i detta sammanhang är behandlingen av utländska skatter. Finns dubbelbeskattningsavtal med det främmande landet är kostnadsförd utländsk skatt inte avdragsgill. Är avtalet av credit-typ reduceras de svenska skatterna helt eller delvis med den utländska. Jag ser ingen principiell anledning till att en utländsk skatt i ett sådant fall inte skall få reducera vinstdelningsunderlaget. Däremot kan man ifrågasätta om avdrag skall få ske för tänkt skatt vid s.k. matching credit. Avgörande för den bedömningen synes vara hur man ställer sig till frågan om vinstdelningsavgiften skall bedömas som en skatt och kunna tas i anspråk för avräkning av utländska skatter.

Föreligger ett exemptavtal skall varken den utländska inkomsten (minus eventuella kostnader) eller den utländska skatten påverka det svenska beskattningsunderlaget. I ett sådant fall torde den utländska skatten inte få dras av vid beräkningen av underlaget för vinstdelningsavgiften eftersom den utländska inkomsten inte skall ingå. I och för sig kan man väl ifrågasätta om den utländska "exemptade" inkomsten inte borde ingå i vinstdelningsunderlaget, eftersom uteslutandet av den utländska inkomsten närmast är av deklarationsteknisk natur. Tekniskt sett ingår inkomsten inte i den beskattningsbara inkomsten. En olikformighet skulle uppkomma beträffande vinstdelningen av en utländsk inkomst beroende på vilken teknik som valts för lindring av dubbelbeskattning av inkomsten.

Problemet med de utländska skatterna är emellertid större än så. De svenska och utländska beskattningsåren och inkomstberäkningsmetoderna skiljer sig ofta åt. Utländska skatter kan påföras preliminärt i förhand eller långt i efterhand. Huruvida dubbelbeskattningen skall lindras genom exempt- eller creditmetod behöver ofta inte utredas samma år som den utländska inkomsten redovisas.

Om utländska "exemptade" inkomster tas med i underlaget för vinstdelning kan alla utländska skatter som inte är avdragsgilla behandlas som svenska skatter. Det synes i så fall mest praktiskt att underlaget för

vinstdelningsavgift reduceras med resp. ökas med icke avdragsgilla svenska och utländska skatter som bokförts så att resultatet påverkats.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför:

Enligt utredningens direktiv skall vinstdelningen endast avse vinster, som genererats i Sverige. Gruppens förslag går dock längre och i vissa fall kan även vinster, som hänför sig till utlandet bli avgiftsbelagda. Det blir förhållandet när ett svenskt företag driver en filial i utlandet och dubbelbeskattningsavtalet mellan länderna är av typen credit of tax.

I dessa fall taxeras hela verksamheten i Sverige för den gemensamma vinsten varefter den skatt, som erlagts i utlandet räknas av vid debiteringen. Gruppens förslag fungerar däremot vid avtal med exempt-metoden.

SBEF anför:

Enligt utredningsdirektiven skall en utgångspunkt för vinstdelningssystemet vara att detta skall avse vinster från verksamhet i Sverige. I betänkandet sägs att detta inte bör medföra några problem eftersom vinstberäkningen skall göras för varje företagsenhet och att vinster från utländska koncernföretag därför inte kommer att ingå i vinstdelningsunderlaget. Uttalandet är måhända giltigt för många företag inom den fasta industrin men definitivt inte för entreprenadföretag.

I dag är ett 20-tal svenska byggnads- och anläggningsföretag verksamma i utlandet. Dessa entreprenadföretag arbetar under mycket speciella betingelser. Sålunda har dessa företag som regel inte några fasta anläggningar i utlandet utan de arbetar mer eller mindre tillfälligt på olika platser och i olika länder. Den verksamhet som svenska entreprenadföretag driver i utlandet kan därför vanligtvis inte ske genom utländska dotterbolag utan utlandsverksamheten bedrivs vanligen som en filial till den svenska rörelsen. Detta innebär att resultatet av utlandsverksamheten redovisas i samma förvärvskälla som den "svenska" byggnadsrörelsen, vilket i sin tur leder till att eventuella vinster av utlandsverksamheten kommer att – oaktat vad som sägs i direktiven – träffas av vinstdelningsavgift. Lönsamheten vid utlandsuppdrag kommer därför att försämras. Med hänsyn till den svaga lönsamheten på den svenska byggmarknaden är varje försämring av lönsamheten vid utlandsverksamhet allvarlig. En mycket negativ konsekvens blir därför att avgiften måste inkalkyleras redan vid anbudsstadiet vilket försämrar svenska entreprenadföretags konkurrensläge på den internationella byggmarknaden.

Återföringen av förlustavdrag (första stycket 3) berörs i några yttranden.

RSV anför:

Förlustavdrag skall öka underlaget för vinstdelningsavgift. Härigenom kommer utnyttjandet av ett förlustavdrag inte att få det värde företaget hade anledning att räkna med då förlusten uppkom.

I detta sammanhang vill RSV även peka på att företagsskatteberedningen i sitt betänkande "Beskattning av företag" (SOU 1977:86 s. 507) föreslog att det skattemässiga restvärdet på en byggnad skall få kvarstå oförändrat om en skattskyldig avstår från att yrka värdeminskningsavdrag.

Beredningen ansåg det nämligen inte rimligt att förbudet mot förskjutning av avdraget skall medföra att ett företag går miste om avdrag för en del av anskaffningsvärdet för en byggnad eller markanläggning som används i rörelsen. I prop. 1980/81: 68 s. 122 anförde budgetministern att det torde vara mycket sällsynt att värdeminskningsavdrag inte kan utnyttjas vid vare sig den löpande taxeringen eller i form av förlustavdrag. Beredningens förslag hade därför enligt budgetministern knappast någon ekonomisk betydelse för de skattskyldiga.

Sistnämnda uttalande har inte längre giltighet om förslaget om vinstdelningsavgift genomförs.

SHIO–Familjeföretagen anför:

I betänkandet s. 45 anges att ev. förlustavdrag skall återföras i vinstdelningssystemet och därvid anges: "Detta hänger samman med att förlusten i detta system beaktas under det år den inträffar. Underlaget för vinstdelningen beräknas nämligen på verksamhetens resultat (plus eller minus) ..." Denna skrivning är enligt vår mening helt missvisande. Om ett företag efter justeringar inte uppnått en real vinst på 499 900 och/eller verksamheten därvid de facto gått med förlust på 10, 100 eller 1 000 (jfr förslag till arbetsblankett) kommer detta inte att påverka vinstskattens storlek, eftersom denna aldrig kan bli mindre än 0 kr. Den valda metoden att låta ett års vinstskatt vara avdragsgill som driftskostnad nästa år leder ju till att ett företag som vartannat år går med vinst resp. förlust aldrig kan avräkna ett års vinstskatt kommande år, enär vinstskatten ingår i företagets förlustavdrag som lämnas obeaktade.

Eftersom grunden för beräkning av underlaget utgörs av den statliga beskattningsbara inkomsten för vars fastställande ändå krävs att taxeringsnämnden har tagit ställning till yrkade förlustavdrag – är framförda synpunkter på svårigheterna med och arbetsbelastningen för taxeringsnämnderna överdrivna. Att införa beskattning på "övervinst" om än bristfälligt real sådan – utan att ta hänsyn till förluster i tiden kommer att mycket försvåra kapitalbildningen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför:

Utredningen gör gällande att – i de flesta fall – högst ett tiotal justeringsposter blir aktuella och att ungefär hälften av dem kan hämtas direkt ur deklarationen. Fråga uppkommer då i vilken omfattning räkenskapsutdragets uppgifter skall kontrolleras. Som exempel kan nämnas det fall att ett företag under ett förlustår underlåter att göra nedskrivning på osäkra fordringar eller avstår från att yrka avdrag för framtida garantiutgifter. Åtgärderna påverkar inte skatten ett efterföljande vinstår men väl avgiftsunderlaget, eftersom förlustavdrag skall tilläggas den taxerade inkomsten i vinstdelningssystemet.

Återföringen av ökning resp. minskning av lagerreserv (första stycket 6 och 7) tas upp i flera yttranden. I allmänhet gäller yttrandena särskilda typer av reserveringar. *RSV* tar dock upp en allmän fråga av övergångskaraktär. RSV anför:

Vid beräkning av avgiftsunderlaget skall hänsyn vidare bl. a. tas till ökning resp. minskning av lagerreserv. Detta kan leda till att företag i det bokslut som ligger till grund för 1984 års taxering ökar sin lagerreserv på ett sätt som inte motiveras av annat än skatteskäl.

RSV fortsätter:

Nedskrivning på skeppskontrakt utnyttjas erfarenhetsmässigt mestadels som en bokslutsdisposition och inte för att göra reserveringar för verkliga prisfall på kontrakten. RSV utgår från att också dessa nedskrivningar skall beaktas enligt 3 § första stycket 6.

SHIO-Familjeföretagen anför:

Exempelvis skall gjorda lagerreserveringar återföras till beskattning även om dessa helt faller inom ramen för vad som godtas vid den "ordinarie" taxeringen. I betänkandet (s. 64) anges dock att vid fastställandet av underlaget för vinstskatten skall dock sådana nedskrivningar godtas som betingas av företagsekonomiska skäl eller eljest enligt god redovisningssed. Företagsskatteberedningen utpekar (bl. a. s. 522 ff) flera fall där reserveringar på företagsekonomiska eller redovisningstekniska grunder talar för mera *långtgående* reserveringsmöjligheter än vad som kan godtas ur skattesynpunkt.

Detta förhållande torde medföra att taxeringsnämnderna och företagen i mycket högre grad än hittills kommer att indras i tvister om värdet på lager, fordringar, pågående arbeten m. m. utan att ha allmängiltiga och erkända regler att falla tillbaka på.

SBEF anför:

Som nämndes ovan skall den beskattningsbara inkomsten bl. a. ökas med belopp varmed lagerreserv, resultatutjämningsfond eller annan liknande reserv t. ex. för förlustrisker i pågående arbeten ökat. I betänkandet sägs dock att företagsekonomiskt nödvändiga reserveringar bör godtas – och sålunda inte återläggas – vid beräkning av vinstdelningsunderlaget.

Reserveringen för förlustrisker i pågående arbeten innehåller enligt utredningen inslag av såväl konsolidering som reservering för påräkneliga förlustrisker. Uttalandet är möjligen giltigt beträffande de reserveringsregler som gällde t. o. m. taxeringsåret 1983. Fr. o. m. 1984 års taxering har emellertid nedskrivningsmöjligheterna för förlustrisker i pågående arbeten försämrats. Nedskrivning får ske med 15 % av nedlagda direkta kostnader mot tidigare 20 %. Vidare har definitionen av direkta kostnader i riksskatteverkets anvisningar ändrats vilket ytterligare verkar i skärpande riktning. Med hänsyn till att risktagandet är stort vid alla entreprenadarbeten – inte minst i utlandet – torde 15 % av direkta kostnader närmast vara att anse som en "verklig förlustriskreserv" och inte som en "konsolideringsreserv".

Om inte hela förlustriskreserven skulle anses som företagsekonomiskt motiverad torde den av utredningen föreslagna uppdelningen inte vara möjlig att göra i praktiken.

Bankinspektionen anför:

Avsättningar till vissa reserver skall enligt utredningsförslaget i sin helhet återföras vid beräkningen av underlaget för vinstdelningen. Utredningen anser att samma bör gälla i fråga om kreditinstitutens reserver för värdereglering. Denna värdereglering tar sikte på såväl förlustrisker som allmän konsolidering. Utredningen anser att önskvärdheten av enhetlighet stöder dess förslag. Dock skall företagsekonomiska reserveringar kunna godtas. Inspektionen vill förutskicka att detta kan komma att visa sig nödvändigt när det gäller kreditinstitutens avsättningar för värdereglering av fordringar, valutor och obligationer. Reserveringar för s. k. länderrisker bör i sin helhet godtas enligt inspektionens uppfattning.

Det synes inspektionen inte helt klart hur man skall uppfatta vad utredningen på s. 63 i betänkandet anför om lagerreserv när fråga är om värderegleringskonto för obligationer. Inspektionen anser att såsom reserv skall anses differensen mellan obligationers marknadsvärde och nettobokföringsvärde. Vad som här är intressant är alltså utvecklingen år från år av denna differens. Såvitt gäller banker bör uppmärksammas behovet av reserver som här avses också med hänsyn till de hastiga och oförutsedda värdeförändringar som kan inträda på grund av förändringar i ränteläget. Härtill kommer – såsom hävdats i olika sammanhang – att avyttring av obligationer från bankers sida i någon mera betydande omfattning knappast är möjlig på grund av den press på obligationskurserna som detta skulle innebära.

Att jämställa bankernas reserveringar med lagerreserv är med hänsyn till det anförda inte helt relevant.

– – –

Inspektionen utgår från att det i förekommande fall blir skattemyndigheterna som skall vägleda kreditinstituten och andra företag under inspektionens tillsyn, när det gäller den föreslagna lagstiftningens tillämpning, liksom också utöva kontroll över denna. Därvid bör samråd ske med inspektionen.

Svenska bankföreningen anför:

En annan för bankerna speciell effekt av den föreslagna beräkningsmetodiken beror på att avsättningar till vissa reserver för förlustrisker och allmän konsolidering skall återföras till skatteunderlaget. Expertgruppen anser dock att företagsekonomiskt betingade reserveringar skall kunna godtas. Bankföreningen vill framhålla att detta kan komma att visa sig nödvändigt när det gäller bankernas avsättningar för värdereglering av fordringar, valutor och obligationer samt reserveringar för s. k. länderrisker.

Finansbolagens förening anför:

På s. 64 nämner gruppen RSV:s anvisningar om värdering av bankernas, finansbolagens och försäkringsföretagens lager av lånefordringar, obligationer m. m. Gruppen anger att de av RSV anvisade värdenivåerna innehåller inslag av såväl konsolidering som företagsekonomiskt motiverade reserveringar för framtida förlustrisker. Vidare säger gruppen att det inte finns någon enkel metod att dela upp det totala nedskrivningsbeloppet i en

konsolideringsdel och del avseende framtida förlustrisker. Av praktiska skäl anser gruppen det nödvändigt att behandla hela reserveringen på ett enhetligt sätt och föreslår att hela reserveringen skall återföras till beskattning. Gruppens förslag bygger på uppfattningen att reserveringens konsolideringsdel torde vara långt större än förlustriskdelen.

Föreningen menar att denna uppfattning inte har fog för sig. Gruppen beaktar inte, dels att den angivna nedskrivningsprocenten på 4,5% är betydligt lägre i vissa fall beroende på hur underlaget beräknas enligt anvisningarna, dels att förlusterna under senare år ökat och beräknas fortsätta öka som en följd av senare års ekonomiska utveckling.

Det senare förhållandet var f. ö. skälet till att anvisningarna omarbetades och nedskrivningsmöjligheterna förbättrades.

Föreningen delar således inte gruppens uppfattning att konsolideringsdelen torde vara långt större än förlustriskdelen. Det finns f. ö. anledning påpeka att nedskrivningsmöjligheterna i dess helhet tillkommit för att svara mot en förlustrisk, som endast av praktiska skäl schematiserats i anvisningarna.

Föreningen menar att gruppen i otillräcklig grad utrett och belyst frågan om nedskrivningarna och konsekvenserna för kreditinstituten om gruppens förslag följes.

Försäkringsinspektionen anför:

Skadeförsäkringen kännetecknas av stora kastningar i riskförloppet, stor osäkerhet i värderingen av de försäkringstekniska skulderna vilken till stor del måste grundas på uppskattningar samt betydande tröghet i anpassningen av priserna till förändringar i kostnadsutvecklingen. Till följd härav brukar de redovisade resultaten fluktuera cykliskt. Efter ett antal dåliga år brukar följa ett antal tillfredsställande år. Det enskilda året är i flertalet försäkringsgrenar en alltför kort period för att möjliggöra en bedömning av om den redovisade vinsten kan anses vara i någon mening normal eller inte.

Med hänsyn till här ovan nämnda omständigheter har vid utformningen av regelsystemet för den nuvarande företagsbeskattningen de svenska skadeförsäkringsbolagen medgivits möjligheter att göra vissa skattefria reservavsättningar för att kunna möta soliditetsprincipens krav, dvs. att förpliktelserna skall kunna infrias. De svenska skadeförsäkringsbolagen har sålunda sedan länge haft möjlighet att skattefritt göra vissa avsättningar till utjämningsfond enligt kommunalskattelagen (KL) samt att förstärka de enligt ovan uppskattade försäkringstekniska skulderna med vissa säkerhetstillägg enligt en av försäkringsinspektionen fastställd normalplan. Till följd av från och med räkenskapsåret 1983 ändrade redovisningsföreskrifter kommer säkerhetstilläggen fortsättningsvis att särredovisas under benämningen säkerhetsreserv. Enligt försäkringsinspektionens mening utgör dessa reserveringar till utjämningsfond enl KL och till säkerhetsreserv sådana företagsekonomiskt nödvändiga reserveringar som enligt utredningen bör godtas både vid inkomsttaxeringen och vinstdelningen – om en sådan kommer till stånd för skadeförsäkringsbolagens del. I sammanhanget bör framhållas att vissa begränsningar gäller för avsättningsmöjligheterna vad gäller utjämningsfond och säkerhetsreserv.

Folksam anför:

Om likväl skadeförsäkringsbolagen kommer att omfattas av vinstdelningssystemet bör i ett par avseenden, enligt Folksams mening, hänsyn tas till verksamhetens speciella art vid beräkningen av underlaget för vinstdelning.

En av målsättningarna för gruppens vinstdelningssystem är att i stabiliserande syfte minska utrymmet för löneglidning vid starka vinstuppgångar. Mot bakgrund av detta har gruppen ansett att vinstdelning bör ske det år vinsten uppstår utan annat än mycket begränsade möjligheter till vinstöverföringar mellan olika år.

Folksam anser att det inte är möjligt att utifrån ett års resultat för t. ex. ett skadeförsäkringsbolag bedöma om övervinst föreligger. Resultaten i skadeförsäkringsverksamhet varierar från år till år beroende på den oförutsebara skadefrekvensen. En ökad skadefrekvens i kombination med en snabb inflationsökning kan på ett drastiskt sätt försämra resultaten från ett år till ett annat.

På grund av försäkringsavtalens konstruktion kan försäkringsbolagen nämligen inte anpassa sina intäkter i samma snabba takt. Det tar i regel två år innan full effekt av en premiehöjning uppnås. Till följd av denna eftersläpning har skadeförsäkringsbolagens resultat varierat cykliskt.

Enligt gruppens förslag skall skattemässiga avdrag såsom bl. a. förlustavdrag, avsättningar till varulagerreserv och andra därmed jämförbara reserver återföras vid vinstdelning. Resultatutjämning skall enligt förslaget endast kunna ske inom de ramar som över- resp. underavskrivningar på inventarier medger samt genom avsättning till investeringsfond.

De möjligheter som investeringsfonden ger till vinstutjämning är för skadeförsäkringsbolagen otillräcklig. Mot bakgrund av detta bör enligt Folksams mening utjämningsfond och avsättning till skaderegleringsreserv vara att anse som företagsekonomiskt nödvändiga reserveringar inför framtida förlustrisker och som sådana accepteras vid beräkning av underlaget för vinstdelning.

Svenska försäkringsbolags riksförbund anför:

Utöver de nämnda allmänna argumenten mot förslaget vill riksförbundet visa på en rad tekniska oklarheter i förslaget beträffande tillämpningen på skadeförsäkringsverksamhet av själva metoden för framräkning av vinstdelningsunderlaget.

Vid framräkning av den nominella vinsten skall enligt förslaget företagets beskattningsbara inkomst enligt den statliga taxeringen korrigeras med ett antal poster. Bl. a. skall avsättningar till lagerreserv, resultatutjämningsfond och liknande "fria" reserver återföras vid beräkning av underlaget för vinstdelning.

Den lagerreserv som finns hos skadeförsäkringsbolag är värderegleringsreserven. I anslutning härtill framhåller utredningen att den innehåller såväl konsolidering som företagsekonomiskt motiverade reserveringar för framtida förlustrisker. Det sistnämnda slaget av reserveringar skall enligt utredningen godkännas både vid inkomsttaxeringen och vinstdelningen och skall i princip ej återföras. Enligt riksförbundets uppfattning är värderegleringsreserven i allt väsentligt just en företagsekonomiskt motiverad reservering för framtida förlustrisker i form av prisfall på sådana värde-

handlingar som bolagen köper för att förränta och säkerställa bolagens medel. Avsättningar till denna reserv bör därför ej återföras.

Samma resonemang bör vara tillämpligt på säkerhetsreserven i ett skadeförsäkringsbolag. Denna består av de säkerhetstillägg med vilka de försäkringstekniska skulderna får förstärkas i enlighet med en av försäkringsinspektionen fastställd s. k. normalplan. Säkerhetsreserven är en gardering mot felvärdering av de försäkringstekniska skulderna som till övervägande del avser ännu ej inträffade, anmälda eller slutreglerade skador för vilka premier erhållits i förskott. Säkerhetsreserven utgör därmed en företagsekonomiskt motiverad reservering och avsättningen till den bör ej återföras.

Utjämningsfonden som ett skadeförsäkringsbolag under vissa förhållanden kan göra avsättning till kan enligt riksförbundets mening ej anses vara en "fri" fond. Den får endast tas i anspråk för att täcka förlust på själva försäkringsrörelsen.

Eftersom försäkringsbolag till skillnad mot företag i andra branscher i regel inte har något stort eget kapital måste en viss uppbyggnad ske av de nämnda reserverna för att säkerställa bolagens förpliktelser mot försäkringstagarna. Utvecklingen har visat att behovet av sådana reserver är stort. Senast i mitten av 70-talet inträffade en försämring i skadeutvecklingen som kraftigt minskade bolagens soliditet.

Inte heller den återbäring som kan avsättas i ett skadeförsäkringsbolag vid gynnsamt skaderesultat får betraktas som en sådan bokslutsdisposition som skall återföras. Återbäringen är medel som tillkommer försäkringstagarna på grund av att skadeutfallet blivit gynnsammare än väntat.

AB Trav och Galopp anför:

I andra hand bör åtminstone gälla att avsättningar som görs till särskild fond (hästsportens fond) enligt 2 § lag 1973 om avdrag vid inkomsttaxeringen för avgift till ATG m. m. (SFS 1973:443) – liksom betänkandets förslag om avsättning till investeringsfond – godtas som faktisk kostnad och alltså inte återförs vid beräkning av avgiftsunderlaget.

4–6 §§

I några yttranden framhålls att taxeringsmyndigheterna kommer att få ta ställning till värderingsfrågor om vinstdelningsavgiften införs.

RSV anför:

Rent allmänt kan det sägas att rätten att göra inflationsavdrag kan medföra ett intresse hos de skattskyldiga att övervärdera en tillgång. Detta har inte tidigare varit aktuellt i skattesammanhang, varför granskningen nu kommer att få utökas väsentligt för att kontrollera att värderingen är riktig.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför:

I fråga om 5 § kan den reflexionen göras att såväl skatt som vinstdelningsavgift reduceras om varuleverans uppskjuts till efter årsskiftet. Över huvud taget blir det av intresse att värdera tillgångar högt. Även här ökar således kontrollbehovet.

TOR anför:

TOR vill också peka på att värderingen av tillgångar och skulder kan bli besvärlig och ge upphov till en rad tvister som vi inte har någon motsvarighet till idag.

Allmänna ombudet för mellankommunala mål tar upp sambandet mellan vinstdelningen och inkomsttaxeringen. Allmänna ombudet anför:

Inflationsavdraget för monetära tillgångar och skulder, inventarier och lager beräknas på ingående balansvärden. Beträffande inventarier används uttrycket "skattemässigt restvärde". Oavsett slag av balanspost torde inflationsjusteringar avses göras på det vid beskattningen godtagna värdet. Ett enhetligt uttryck bör användas i lagtexten. I annat fall bör det uttryckligen klargöras i motivtexten att det är vid taxeringen godtagna värden som avses.

Den föreslagna inflationsjusteringsmetoden för nu nämnda poster torde vara någorlunda enkel att tillämpa i normalfallet. Konstateras felaktigheter i redovisningen uppkommer dock genast stora praktiska problem. Ett yrkande om höjning av taxeringen på grund av att en tillgång tagits upp för lågt leder till en inflationsreduktion av underlaget för vinstdelningsavgift. Svårigheterna förstärks av att reduktionen skall iakttas först vid påföljande års taxering eftersom inflationsjusteringen beräknas – i och för sig med rätta – på ingående balansvärden. Om en tillgång tas upp med för lågt eller en reservering med för högt belopp i utgående balans för år 1 och detta klart framgår av deklarationen kan den situationen uppkomma att inflationsavdrag kan yrkas år 2 på ett högre – korrekt – tillgångsvärde eller inflationstillägg på ett lägre – korrekt – skuldvärde än som bestämt inkomsttaxeringen år 1. Rättelse av inkomsttaxeringarna kan då på grund av eftertaxeringsreglerna eller andra praktiska skäl inte alltid ske. Inflationsjusteringen bör därför alltid baseras på det vid taxeringen godtagna balansvärdet. Problemet med flerårsyrkanden kvarstår dock.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför:

Har tillgångar och/eller skulder tagits upp till felaktigt belopp år 1 och detta upptäcks vid t.ex. revision år 2 skall, enligt förslaget, justeringen göras år 2. Ett inflationsavdrag kan således komma att göras på ett högre underlag än vad som tagits upp vid inkomsttaxeringen. Samtidigt kanske det på grund av de processuella reglerna är för sent att ändra inkomsttaxeringen. Den vid taxeringen godtagna balansräkningen bör därför alltid ligga till grund för inflationsjusteringen.

SBEF pekar på en annan konsekvens av att de ingående värdena tas till utgångspunkt vid inflationsomräkningen. SBEF anför:

Inflationsavdraget för inventarier och lager skall enligt förslaget göras på resp. tillgångs värde vid beskattningsårets ingång. Genom att avdraget knyts till beskattningsårets ingång kan strukturförändringar m.m. inom bl.a. koncerner komma att försvåras. Det är nämligen inte ovanligt att verksamheter i samband med omorganisationer och liknande överförs från

ett bolag till ett annat under löpande beskattningsår. I sådana fall kommer inflationsavdraget inte att kunna utnyttjas av det övertagande företaget. Motsvarande svårigheter uppkommer när nya verksamheter startas under beskattningsåret i redan befintliga bolag.

SHIO-Familjeföretagen anför:

Den valda metoden att inflationsskyddet skall grundas på tillgångar och skulder vid årets ingång torde i många fall klart diskriminera nystartade och starkt expansiva företag – även med beaktande av fribeloppet och att nominell vinst skall inräknas bland monetära tillgångar.

Inflationsomräkningen av byggnader och markanläggningar kommenteras i några yttranden.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför:

Inflationsavdraget för byggnader skall enligt 4 § göras för varje byggnad för sig. De företag det gäller har ofta ett stort antal byggnader. Det leder till omfattande beräkningar och kontrollarbete. Ett mera schablonmässigt förfarande borde kunna godtas.

Allmänna ombudet för mellankommunala mål anför:

Beträffande byggnader och markanläggningar kan inflationsomräkningen – även i normala fall – bli ytterst komplicerad. De företag som tillhör den kategori som kommer att få betala vinstdelningsavgift har i regel ett stort antal fastigheter. Det är inte ovanligt med 10-tals avskrivningsbilagor. I många fall har byggnaderna byggts till upprepade gånger, varför avskrivningsplanen kan omfatta åtskilliga poster. Det sammanlagda antalet poster som skall inflationsomräknas kan i sådana fall uppgå till flera hundra eller kanske över tusen. Inflationsomräkningen kommer därför att bli mycket omständlig, granskningen komplicerad och tröstlös samtidigt som risken för felräkningar eller andra rent tekniska fel är stor.

TOR anför:

De inflationskorrigeringar som måste utföras kommer att ställa till stora problem, särskilt inledningsvis. Detta gäller framför allt beträffande fastigheterna. Arbetet med inflationskorrigeringen och granskningen av uppgifterna för ett företag som har ett stort antal fastigheter torde bli mycket krävande.

RSV påpekar att hyresrätter och bostadsrätter behandlas olika enligt den föreslagna modellen. RSV anför:

Den omständigheten att inflationsavdrag enligt förslaget får göras för inventarier kan medföra att upplåtelseformen för ett företags rörelselokal får stor betydelse. Till inventarier räknas nämligen hyresrätter men där-

emot inte bostadsrätter. Det kan sannolikt uppfattas som att beskattningen är olikformig, i all synnerhet om realisationsvinstbeskattningen av bostadsrätter blir evig.

RSV fortsätter:

I andra och tredje styckena används uttrycket "realt beräknade -avdrag" utan att denna term har blivit definierad. Den sista meningen i resp. stycke har inte getts en formulering som gör anspråk på att uttömmande definiera uttrycket.

FastighetsAB Hufvudstaden anför:

För att lagen inte genom bristande konkurrensneutralitet skall få till följd att långsiktigt förvaltande bolag övergår till mera kortsiktigt rörelsedrivande/handlande, föreslår vi att fastigheter som är anläggningstillgångar vid inflationsjusteringen behandlas lika med fastigheter som är omsättningstillgångar enligt § 5.

SBEF anför:

Inflationsavdraget för lagertillgångar skall enligt förslaget utgöras av det belopp varmed lagret tagits upp i räkenskaperna (före nedskrivning) multiplicerat med beskattningsårets inflationstal. Inflationsavdraget gäller även fastigheter som utgör lagertillgångar.

Det framgår inte av förslaget hur värdeminskningsavdrag avseende bl. a. byggnader och markanläggningar skall inverka på underlaget för inflationsavdraget för fastigheter som utgör lagertillgångar. Avdraget bör dock beräknas med utgångspunkt från en fastighets ursprungliga anskaffningsvärde i likhet med vad som gäller vid beräkning av nedskrivning vid inkomsttaxeringen.

SBEF fortsätter:

Av förslaget framgår inte heller helt klart att aktier och andelar som utgör lagertillgångar bör medräknas i det lagervärde på vilket inflationsavdraget skall beräknas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför:

Gruppen har föreslagit att aktieinnehav inte skall grunda någon rätt till inflationsavdrag och motiverat detta med att utdelning på organisationsaktier är skattefri och att en försäljning av kapitalplaceringsaktier inflationskorrigeras vid en realisation.

En tredje grupp aktier, lageraktier, intar en mellanställning. Utdelningen från dessa är inte skattefri och försäljning av dem skall redovisas som inkomst av rörelse. Detta innebär att intäkterna från lageraktier har påverkat ett företags vinst och därigenom påverkar avgiftsunderlaget.

Problemet kan lätt rättas till, antingen genom att utdelning på lageraktier får räknas av från avgiftsunderlaget eller genom att aktieinnehavet får grunda rätt till inflationsavdrag.

FAR anför:

I lagtexten, § 6, innefattar uppräkningen över tillgångar som omfattas av inflationskorrigering överhuvudtaget inte aktier och andelar. I kommentarerna anges bl. a. att aktier i dotterbolag inte skall omfattas av inflationskorrigeringen med hänsyn till att utdelningen är skattefri. Vidare anges att kapitalplaceringsaktier (utan närmare definition) inte berörs av inflationskorrigeringarna direkt i detta fall med motiveringen att beskattningen av sådana tillgångar i huvudsak är real. Argumenten för att undanta de skilda aktieslagen är således olika och förvirrande. Detta synes hänga samman med att en logisk självklar lösning inte finns eftersom två skilda skattesystem blandas. Utredningen synes ha förbisett att företag kan innehа aktier och andelar av organisatoriska skäl, utan att avkastningen inte är skattefri. Ett särskilt problem som ej behandlats är vidare att aktiernas karaktär kan förändras under året. Det angivna motivet för att undanta aktier i dotterbolag har underordnad praktisk betydelse. Utdelningar från dotterbolag är ofta ytterst begränsade bl. a. därför att överföring av obeskattade vinster sker genom koncernbidrag.

RSV anför:

I kommentaren till detta lagrum (s. 73) säger vinstdelningsgruppen att den omständigheten att lager av aktier behandlas enligt reglerna i 5 § och lager av obligationer m. m. behandlas enligt reglerna i 6 § inte har någon materiell betydelse, eftersom samma inflationstal används i båda fallen. För att detta skall vara riktigt förutsätts det att tillgångarna enligt 6 § fjärde stycket 2 tas upp till det bokförda värdet och inte värderas på något annat sätt.

Det framgår inte av den föreslagna lydelsen av 5 § eller av specialmotiveringen hur avgränsningen av begreppet aktier skall ske. Det bör klargöras hur t. ex. konvertibla skuldebrev och andelar i aktiefonder skall behandlas.

RSV vill också peka på att problem kan uppstå när det gäller att avgöra hur stort inkuransavdrag som skall göras. Det kan uppstå fall där skattskyldiga inte önskar utnyttja maximalt avdrag för att på så sätt få ett högre inflationsavdrag för lager.

Svenska sparbanksföreningen anför:

Avslutningsvis vill Sparbanksföreningen peka på en teknisk fråga som är oklart redovisad i betänkandet. Det gäller behandlingen av bankers reserveringar för obligationsinnehavet vid beräkningen av avgiften. Det bör beaktas att förändringar i ränteläget radikalt kan ändra obligationsportföljens verkliga värde. Bankers obligationsinnehav har karaktär av anläggningstillgång i den meningen att någon nettominskning av betydelse inte kan äga rum i praktiken. Sparbanksföreningen anser att mot bakgrund av dels det fasta innehavet, dels att hastiga – ibland temporära – förändringar i portföljens verkliga värde inträffar, bör portföljens anskaffningsvärde i stället få användas generellt vid inflationskorrigeringen av tillgångarna. Därigenom undviks fluktuationer i avgiftsuttaget som är beroende av ränteförändringar och kan ge mycket slumpartade effekter. Som exempel kan nämnas att betydande skillnader i avgiftsuttag äger rum enligt utrednings-

förslaget om en ränteförändring sker de sista dagarna i december eller de första dagarna i januari beroende på att inflationskorrigeringen för det aktuella året beräknas på "verkliga" värden den 1 januari. Inflationskorrigeringen grundad på anskaffningsvärdet skulle däremot inte ge någon skillnad i avgiftsuttaget före och efter ränteändringen.

I två yttranden diskuteras tolkningen av begreppet "monetär skuld".

RSV anför:

Fråga om vad som är att hänföra till skuld kan medföra problem. På s. 77 m har som exempel härpå nämnts verkliga skuldposter och poster som har karaktär av eget kapital.

Genom en nyligen genomförd ändring av 5 § lagen (1947: 577) om statlig förmögenhetsskatt (se SFS 1983: 312) har det klarlagts att avdrag i förmögenhetsskattesammanhang medges för skuld på statliga stöd med villkorlig återbetalningsskyldighet. Härigenom har skattereglerna bringats i överensstämmelse med bokföringsreglerna (se Bokföringsnämndens anvisning beträffande redovisning av statliga stöd, BFN: 11). Ett motsvarande lån med villkorlig återbetalningsskyldighet (t. ex. ett vinstandelslån) som lämnats av ett privat rättssubjekt (t. ex. ett s. k. venture-företag), torde inte få dras av som skuld vid förmögenhetsberäkning. Det torde inte heller få bokföras som en skuld, utan bör närmast vara att jämställa med aktieägartillskott. Detta innebär att sinsemellan likartade företeelser (statliga villkorslån resp. vinstandelslån) behandlas på skilda sätt. Resultatet kan möjligen bli att vinstdelningsavgift påförs i det ena fallet men inte i det andra.

Svenska försäkringsbolags riksförbund anför:

Riksförbundet förutsätter att de försäkringstekniska skulderna inte till någon del kan anses vara en monetär skuld som skall beaktas i detta sammanhang. Skuldposten utgör en uppskattning av värdet av åtagandet gentemot försäkringstagarna att utge kommande skadeersättningar. Dessa skall betalas med utgångspunkt från de vid betalningstillfället gällande värdet. Ersättningsbeloppen följer således inflationens utveckling och någon anledning till korrigering av skuldposten med hänsyn till inflationens inverkan finns inte.

Behandlingen av förskott och pågående arbeten tas upp i två andra yttranden.

SBEF anför:

Genom att fakturering avseende icke avslutade uppdrag skall medräknas i det belopp på vilket det monetära tillägget beräknas kan vissa skevheter uppkomma. Det är t. ex. inte ovanligt att entreprenörer erhåller förskott från beställaren t. ex. vid utlandsuppdrag. Tillägget beräknas då på förskottsbeloppet. Det är endast om entreprenören placerar pengarna i sådana tillgångar, som berättigar till monetärt avdrag, som tillägget kan elimineras. Placeras förskottet t. ex. i aktier erhålls inte något mot tillägget

svarande avdrag. Det kan vidare ifrågasättas om entreprenören kan sägas göra någon "inflationsvinst" på de fakturerade beloppen.

SBC anför:

SBC utgår ifrån att nedlagda kostnader för pågående, men inte fakturerade arbeten hos byggföretag får beaktas vid beräkningen av det monetära avdraget. Detta framgår indirekt, genom att de motsvarande förskotten från kunder får beaktas vid beräkningen av det s. k. monetära tillägget. Frågan är dock inte särskilt tydligt behandlad från utredningens sida. Med hänsyn till den betydelse likabehandling i detta avseende av pågående arbeten och förskott från kunder har för bl. a. SBC är den påtalade oklarheten olycklig.

SBC anför vidare:

Avsikten är förmodligen att ökningar av insatskapitalet i ekonomiska föreningar skall likabehandlas med nyemissioner av aktier vad gäller det s. k. monetära avdraget. Den föreslagna 6 § är dock, om den bokstavstolkas, utformad så att ekonomiska föreningar skulle behandlas sämre än aktiebolag.

Allmänna ombudet för mellankommunala mål anför:

Vid intressegemenskap skall belopp som erlagts för nyemitterat aktiekapital inte räknas som monetär tillgång. Begreppet intressegemenskap är ytterst vagt och olämpligt för ett syfte som detta (jfr vad ovan sagts beträffande fribeloppet enligt 2 §). Det får antas att intressegemenskapen avser förhållandet före emissionen, eftersom intressegemenskap måste anses föreligga efter emissionen redan på grund av ett relativt sett litet aktieinnehav. Men gäller detta även i det fall ett fristående bolag efter en riktad nyemission blir huvudsakligen ägt av ett aktiebolag? En riktad nyemission kan ju också finansieras med i tecknarföretaget nyemitterade medel. Dubbel kompensation uppkommer då. Inflationskompensationen bör inskränkas till sådana nyemitterade aktier som tecknats och efter viss minsta tid fortfarande innehas av fysiska personer.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför:

6 § 2 st. bör förtydligas. Riktade emissioner har under senare år ökat. Därvid kan den situationen uppstå att intressegemenskap inte råder före emissionen men väl efter. Skall i ett sådant fall det före emissionen erlagda beloppet räknas som monetär tillgång eller ej? Detta bör klargöras i lagtexten.

7 §

Åtskilliga remissinstanser har synpunkter på fastställandet av index för omräkningstal och inflationstal.

RSV anför:

Enligt förslaget är avgiften 20% av avgiftsunderlaget. Underlaget är beroende av beskattningsårets inflationstal. Indirekt blir avgiften därför beroende av förhållanden som inte är kända vid beskattningsårets ingång och knappast ens vid dess utgång. Detta kan medföra svårigheter för de skattskyldiga att planera sin verksamhet.

– – –

En annan principiell fråga som RSV vill peka på, är att konsumentprisindex skall användas som grund för omräkningstal och inflationstal, trots att inflationen beträffande vissa slag av tillgångar (t. ex. fastigheter) kan vara negativ.

Ledamoten Helmers i RSV:s styrelse anför:

Den justering som förordas för att uppnå en real bestämning av beskattningsunderlaget bygger på konsumentprisindex i Sverige. Valet av index är inte givet för att rätt belysa den reala vinsten för t. ex. den svenska internationellt orienterade industrin. Någon principdiskussion har gruppen inte fört på denna punkt.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför:

Enligt förslaget styrs inflationsavdraget för olika tillgångar av inflationstalet för beskattningsåret. Det innebär att ett företag, som har vinst och tillgångar i utlandet, får hela sitt inflationsavdrag beräknat efter den svenska inflationen. I de fall där inflationen i Sverige är större än i utlandet är detta självfallet till fördel för företaget. Det omvända förhållandet är förmodligen vanligare. Åtskilliga länder där svenska företag har stora investeringar har under senare årtionden haft en mycket hög inflation, t. ex. länderna i Sydamerika. De svenska företag, vars vinster härrör från sådana länder, kommer då i ett sämre läge än rent inhemska företag.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför:

Det kan ifrågasättas om KPI ger ett rättvisande resultat inbördes mellan olika företag, eftersom KPI är ett grovt genomsnitt inom vilket relativa priser kan variera kraftigt. Dessutom påverkas KPI av indirekta skatter och subventioner.

Vidare kommer beträffande företag som har vinst och tillgångar i utlandet, den svenska inflationen att styra korrigeringen oavsett om den utländska inflationen är större eller mindre.

Finansbolagens förening anför:

I likhet med realbeskattningsutredningen anser gruppen att inflationskorrigering skall ske med stöd av konsumentprisindex. Vare sig utredningen eller gruppen utreder närmare lämpligheten av att använda konsumentprisindex. En brist med detta index anses t. ex. vara att detsamma i följd av tekniska ofullkomligheter vid tillämpningen vanligen ligger en eller

flera procentenheter högre än den verkliga inflationstakten. En annan brist är förhållandet att konsumentprisindex utgör ett medeltal av indexutvecklingen för flera olika varu- och tjänstegrupper, varför medeltalet ej är representativt för alla branscher mellan vilka stora skillnader kan föreliga.

Svenska bankföreningen anför:

Expertgruppen föreslår att vinstunderlaget skall inflationsrensas genom att hänsyn tas till beskattningsårets "inflationstal". Utredningen glider här i stort sett helt förbi de problem som är förenade med att applicera schablonmässiga index för att beräkna en inflationsrensad vinst. Bankföreningen har utvecklat synpunkter på detta i sitt remissvar på SOU 1982: 1 "Real beskattning". I fråga om fysiska personers inkomster kan man måhända utgå från att dessa huvudsakligen skall konsumeras och därmed kan inflationsrensas med hjälp av konsumentprisindex. Företagen påverkas dock av inflationen på ett betydligt mera varierat och komplext sätt. Det är därför inte möjligt att med rimliga krav på rättvisa och likformighet använda schabloner eller enhetligt index för inflationsrensning. Därtill anser Bankföreningen att det för vissa företag eller branscher skulle kunna vara lämpligare att få välja att använda genomsnittet av inflationstalen under en längre tidsperiod, varigenom en jämnare utveckling skulle erhållas.

Svenska byggnadsarbetareförbundet anför:

När det gäller den reala vinstberäkningen vill förbundet dock framföra det önskvärda i att arbeta för en successiv förbättring av det statistiska underlag som krävs för att, på ett rättvisande sätt, deflatera de olika posterna i företagets resultaträkning. I betänkandet föreslås konsumentprisindex (KPI) som genomgående deflator. I framtiden vore det dock en fördel om det t. ex. för beräkningen av reala avskrivningar på maskiner och byggnader, vore möjligt att konstruera deflatorer som mer direkt speglar prisutvecklingen på dessa objekt. I avvaktan på en sådan förbättring av den officiella prisstatistiken torde det dock, enligt förbundets mening, vara tillfyllest att använda KPI som genomgående deflator.

SIHO-Familjeföretagen anför:

Den justering som förordas för att uppnå ett realt beskattningsunderlag bygger på konsumentprisindex. Vi ställer oss tveksamma till om detta index rätt återspeglar ett inflationsskyddat eget kapital för olika företag verksamma på hemma-/exportmarknaden eller företag inom vitt skilda branscher, detaljhandel, råvaru-/massa, banker etc.

10 §

Kammarrätten i Stockholm tillstyrker – liksom övriga remissinstanser som yttrat sig i frågan – att uppgiften att beräkna underlaget för avgiften läggs på taxeringsmyndigheterna. Kammarrätten anför vidare:

Domstolen vill dock understryka att det exempelvis inte är godtagbart om taxeringslagens regler om skattetillägg och eftertaxering görs tillämpliga (s. 80) utan att det dessförinnan noggrant har klarlagts vilka effekterna blir. Bl. a. kan bestämmelserna om skattetillägg komma att slå alltför hårt när det gäller ett för de avgiftsskyldiga så svårtillämpat system som det föreslagna.

RSV anför:

Genom hänvisningen till taxeringslagen (TL) blir även bestämmelserna om skattetillägg tillämpliga på vinstdelningsavgiften. RSV ifrågasätter om det är möjligt att applicera TL:s skattetilläggsregler på denna avgift. Bestämmelserna i 116 a–t §§ TL är utformade främst med sikte på att ett visst belopp har undanhållits från taxering. De torde därför knappast gå att direkt tillämpa på underlag för vinstdelningsavgift. Resultatet skulle i många fall kunna bli att skattetillägg påfördes två gånger på samma underlag. RSV anser att de nämnda paragraferna i TL bör undantas från vinstdelningsavgiftens tillämpningsområde.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför:

Betänkandet har tagits fram under stor tidspress vilket medfört att många detaljproblem är olösta. Bl. a. har effekterna av att taxeringslagens bestämmelser om skattetillägg blir tillämpliga även på vinstdelningsavgiften inte berörts.

KF anför:

Vinstdelningsgruppen borde enligt KF:s mening ha ägnat förfarandereglerna samma uppmärksamhet som de materiella bestämmelserna.

TOR anför:

I betänkandet saknas en närmare redogörelse för de konsekvenser som förslaget innebär i formellt hänseende. Det är en allvarlig brist. Vad händer t. ex. om ett företags taxering sänks efter process och företaget inte har fört talan även beträffande avgiftsunderlaget. Tiden för extraordinära besvär kanske har gått till ända. Kan avgiftsunderlaget sättas ned i en sådan situation?

TOR ställer sig även frågande till hur reglerna om eftertaxering och skattetillägg skall tillämpas i avgiftssammanhang. Det är väsentligt att de formella frågorna diskuteras i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

5.2 Övrig lagstiftning

RSV anför:

Ändringarna i uppbördslagen m. m.

3 § 1 mom.

Enligt förslaget skall vinstdelningsavgiften beaktas vid beräkning av preliminär skatt. Juridiska personer betalar B-skatt.

Preliminär B-skatt kan debiteras enligt två metoder. Den vanliga, schablonmetoden, innebär att B-skatt för ett visst inkomstår beräknas till 120 % av föregående års slutliga skatt (13 § uppbördslagen, UBL). Vinstdelningsgruppen har inte föreslagit någon ändring av detta, vilket får till följd att vinstdelningsavgiften vid schablondebitering kommer att påverka den preliminära B-skatten först vid inkomståret 1986. B-skatterna för inkomståren 1984 och 1985 grundar sig nämligen på den slutliga skatten enligt 1983 resp. 1984 års taxeringar, då någon vinstdelningsavgift inte tas ut.

Om B-skatt däremot debiteras med ledning av preliminär taxering (13 § andra stycket UBL) kommer vinstdelningsavgiften att ingå i den preliminära skatten redan från inkomståret 1984.

RSV vill med det sagda peka på att schablonmetoden kan leda till ett underuttag av preliminär B-skatt för inkomståren 1984 och 1985.

27 § 1 mom.

RSV vill erinra om att 27 § 1 mom. aldrig har varit avsedd att reglera hur skatt skall debiteras. Sådana bestämmelser skall finnas i den lag som reglerar varje skatt. Ursprungligen (SFS 1953: 272) fanns det i 27 § 1 mom. UBL bestämmelser om de rörliga skatterna och regler om skatter enligt flera lagar, som vid debiteringen skulle slås samman i en enda post. Då skogsvårdsavgiften ändrades från en rörlig skatt till en fast skatt markerade man detta genom en ändring i 27 § 1 mom. i stället för att ta bort bestämmelsen, vilket hade varit logiskt. Senare har hyreshusavgiften också kommit in i nämnda moment. När nu vinstdelningsavgiften föreslås inlagd i momentet bryter man ännu en gång mot den ursprungliga principen. RSV föreslår att vinstdelningsavgiften utesluts ur 27 § 1 mom. eftersom det i förslaget till lag om vinstdelningsavgift klart framgår hur den skall debiteras.

Vinstdelningsgruppen har också föreslagit en bestämmelse i 27 § 1 mom. att öretal skall bortfalla. Som allmän regel gäller att bestämmelser om öretalsavrundning skall finnas i varje lag som reglerar skatt (se t. ex. 10 b § lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt). De nuvarande bestämmelserna i 27 § 1 mom. om öretalsavrundning gäller bara för de fall då flera skatter (kommunalskatt i mer än en kommun) eller avgifter debiteras i en gemensam post. RSV föreslår därför att bestämmelsen om öretalsavrundning flyttas till lagen om vinstdelningsavgift.

49 §

Vinstdelningsgruppen har inte föreslagit någon ändring av reglerna i 49 § om anstånd med betalning av skatt.

Anstånd kan medges bl. a. vid besvär över taxering. I förslaget till lag om vinstdelningsavgift använder man inte begreppet "taxering" utan begreppen "avgiftsunderlag" (2 §) och "underlaget för vinstdelningsavgif-

ten" (10 §). En anståndsmöjlighet bör finnas om besvär anförs över TN:s beslut om underlag för vinstdelningsavgift. RSV föreslår därför att 49 § 1 och 2 mom. ändras i enlighet härmed.

Behov av ytterligare följdändringar

Förutom de av vinstdelningsgruppen nämnda författningarna som berörs av förslaget, torde ändring även behöva göras t. ex. av 1 § lagen (1971:1072) om förmånsberättigade skattefordringar m. m.

SBC anför:

Enligt 1 § i den föreslagna lagen om vinstdelningsavgift skall sådan avgift inte erläggas av bostadsrättsförening, bostadsförening eller annat s. k. äkta bostadsföretag. Föreningar anslutna till SBC är sålunda inte direkt berörda av det remitterade utredningsförslaget. Den ändring i lagen om allmän investeringsfond som vinstdelningsgruppen föreslår innebär att bostadsrättsförening inte kan få avdrag för avsättning till investeringsfond. Inte heller den här förändringen torde få någon praktisk betydelse för föreningarna.

Bilaga 8

Remissammanställning avseende realbeskattningsutredningens förslag om inflationskorrigerad företagsbeskattning

1 Remissinstanserna

Uttalanden i de frågor som nu är aktuella har gjorts av kammarrätten i Stockholm, bokföringsnämnden (BFN), kommerskollegium, allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse, riksskatteverket (RSV), länsstyrelserna i Stockholms och Malmöhus län, Finansbolagens förening, Föreningen Auktoriserade revisorer (FAR), Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Lantbrukarnas skattedelegation (LSD), Näringslivets skattedelegation (NSD) och Sparbankernas Inteckningsaktiebolag (Spintab). Det av LSD upprättade yttrandet har åberopats av Lantbrukarnas riksförbund och det av NSD upprättade av Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska bankföreningen, Svenska handelskammarförbundet, Sveriges industriförbund och Sveriges redareförbund.

2 Behandlingen av fordringar och skulder

Kammarrätten i Stockholm, som inte har någon erinran mot förslaget såvitt avser behandlingen av ränta på reallån, uttalar beträffande hushållssektorn att en exakt beräkning av det slag som föreslås är att föredra från principiell synpunkt men ifrågasätter om den är praktiskt genomförbar. Kammarrätten anför:

Svårigheter när det gäller att göra en korrekt uppdelning ger sig särskilt till känna i de fall då räntefoten ändras och amorteringar görs under samma beskattningsår. När det gäller in- och utlåning hos kreditinstitut anser utredningen att det är nödvändigt att den skattskyldige får hjälp av detta med erforderliga beräkningar. Efter en kortfattad redogörelse för uppläggningen och administrationen av olika bankkonton drar utredningen härvid slutsatsen att det blir tekniskt möjligt att åstadkomma en materiellt riktig uppdelning. Även om utredningen skulle ha gjort en korrekt bedömning av kreditinstitutens möjligheter att medverka, har den skisserade ordningen påtagliga nackdelar från de enskildas synpunkt. Bankkunder m. fl. torde i normalfallet inte ha tillräckliga insikter för att förstå eller kontrollera beräkningarna. De blir således tvungna att helt förlita sig på de uppgifter som kreditinstitutet lämnar. Mot denna bakgrund framstår det som nödvändigt att se över nuvarande sanktionssystem. Det kan t. ex. inte vara rimligt att påföra den enskilde skattetillägg om det framkommer att de beräkningar som kreditinstitutet har gjort är felaktiga.

När det gäller annan in- och utlåning än den som förmedlas av kreditinstituten har utredningen i stort sett förbigått frågan om hur problemen skall

lösas. Utredningen antar att antingen kapitalet eller räntefonten "normalt" är konstant i fråga om privatlån. Det torde dock inte vara ovanligt med privata amorteringslån som löper med en ränta som är rörlig i den meningen att den följer t. ex. det officiella diskontot. Det är nödvändigt att klarlägga hur beräkningarna skall genomföras i dessa och liknande fall. En närmare analys kan visa att beräknings- och kontrollsvårigheterna blir avsevärda inom den privata sektorn. Om så skulle vara fallet, finns det anledning att överväga om inte någon form av schablonmetod trots allt är att föredra framför den exakta beräkning som utredningen har förordat.

– – –

I ett konsekvent utformat realt beskattningssystem bör även s. k. negativ realränta beaktas. Detta kan i princip ske antingen vid den löpande beskattningen eller som ett led i kapitalvinstbeskattningen. Utredningen har stannat för att föreslå en ordning som innebär att de negativa realräntorna inte får några skattekonsekvenser. De argument som utredningen har anfört för denna ståndpunkt förefaller i och för sig bärande. Det går dock inte att komma ifrån att det är en påtaglig brist i det föreslagna systemet att regler saknas som tillåter att negativa kapitalräntor beaktas.

Beträffande företagssektorn anför kammarrätten:

Utredningen anför två huvudalternativ för behandlingen av fordringar och skulder. Det ena innebär att avdragsrätten för ränta – på samma sätt som inom hushållssektorn – begränsas till den del som utgör realränta. Enligt det andra skulle inflationsavdrag medges för fordringar – och kanske även för andra monetära tillgångar – varvid hänsyn skulle tas till den inflationsvinst som företaget gör på skuldsidan. Med hänsyn till önskemålet om en likabehandling av företags- och hushållssektorerna har utredningen stannat för det förra alternativet. Även kammarrätten anser att goda skäl talar för en sådan likabehandling. En nackdel med denna lösning är dock att inflationens verkningar på leverantörsskulder och kundfordringar – vilka normalt löper utan ränta – inte kommer att beaktas. Detta är ett exempel på olägenheten av att negativa kapitalräntor inte beaktas inom det föreslagna systemet.

Det bör tilläggas att frågan om behandlingen av fordringar och skulder kan komma i ett annat läge om statsmakterna skulle, i enlighet med den s. k. vinstdelningsgruppens förslag, komplettera det nuvarande i princip nominalistiska systemet med en vinstdelningsavgift som baseras på real vinst.

Angående kapitalvinstbeskattningen av fordringar och skulder anför kammarrätten:

När det gäller kapitalvinstbeskattningen har utredningen i fråga om fordringar funnit att valet närmast står mellan en full och en avskaffad beskattning av realisationsvinster. Skäl har anförts både för och emot de bägge alternativen. Utredningen har stannat för att förorda full beskattning, eftersom detta har bedömts vara mest konsekvent och rättvist. Kammarrätten delar denna uppfattning. En särskild fördel är att nuvarande skillnader mellan löpande beskattning och kapitalvinstbeskattning utjämnas. Detta bör vara ägnat att motverka vissa former av skatteflyktsarrangemang.

Kapitalvinstbeskattningen bör i princip omfatta också skuldsidan. Effekterna av en kapitalvinstbeskattning av låntagare måste dock ytterligare analyseras. Som exempel kan nämnas att en konsekvens av förslaget är att ackordsvinster blir generellt skattepliktiga. En sådan ordning torde äventyra hela ackordsinstitutet, vilket skulle vara djupt olyckligt särskilt med tanke på att ackord ofta gör det möjligt att efter en sanering låta en i och för sig livskraftig rörelse föras vidare. En annan konsekvens är att skattskyldighet kommer att föreligga i konkurs. Utredningen har visserligen påpekat att det i konkursfallen uppkommer särskilda problem. Men det rör sig här, både i ackords- och konkurssituationen, om så väsentliga svårigheter att de måste penetreras och lösas innan slutlig ställning tas till huvudförslaget.

BFN anför:

Kommitténs förslag till inflationsavdrag innebär naturligtvis en schablonberäkning. Praktiska skäl utesluter en alltför sofistikerad beräkning av real vinst. Enligt BFN:s bedömning har kommittén gjort en rimlig avvägning mellan exakthet och enkelhet. På en punkt anser dock BFN att kommittén kunde valt en enklare lösning. Det gäller inflationsvinster och -förluster på fordringar och skulder. För hushållssektorn anser kommittén att inflationsavdrag för fordran skall beräknas som den del av ränteintäkten som motsvarar inflationen. Om ränteintäkten understiger inflationen skall underskottet ej tas upp som beskattningsbar intäkt. För att få ett konsekvent system föreslås motsvarande gälla för företagssektorn. Räntefria fordringar och skulder skulle alltså ej påverka beräkningen av real vinst. Det alternativ till den valda metoden som kommittén diskuterar innebär att de nominella räntorna ingår i resultatet men att ett särskilt inflationsavdrag får göras motsvarande inflationen gånger fordringarna medan motsvarande tillägg görs för inflationen gånger skulderna. Denna senare modell har enligt BFN:s bedömning fördelar vid företagsbeskattningen. Principiellt är det rimligt att utgå från att s. k. räntefria fordringar och skulder kan medföra finansiella intäkter och kostnader, även om dessa inte visar sig i en uttrycklig räntesats. Villkor beträffande pris och finansiella poster är delvis utbytbara vid en affärsöverenskommelse.

Den senare modellen är också administrativt enklare. Den kräver inte – till skillnad från kommitténs förslag – någon individuell beräkning av inflationsavdraget respektive -tillägget post för post utan beräkningen kan t. ex. ske på basis av totala fordringar och skulder vid t. ex. ingången av året. Vidare finns det risk för att den av kommittén föreslagna metoden ger upphov till manipulationer i form av att krediter som i realiteten löper med ränta formellt ges formen av räntefria krediter. Det blir också lönsamt att köpa sig varulager – som medför inflationsavdrag – mot formellt räntefria leverantörskrediter som inte föranleder motsvarande tillägg.

RSV anför:

Principen att endast den reala räntan är avdragsgill resp. skattepliktig kan i sig synas enkel. De skattskyldigas förmögenhetsredovisning av reala lån kan dock bli besvärlig. Nya blanketter måste utformas där det ges utrymme att redovisa lånebeloppet vid årets ingång, under beskattningsåret gjorda amorteringar, inflationstalet för beskattningsåret samt skuldbe-

loppet vid årets slut. Om amortering dessutom sker även under löpande beskattningsår, får redovisningen utvidgas så att inflationstalet beräknas månadsvis. RSV befarar att många skattskyldiga kommer att få mycket svårt att klara av detta. Det torde inte heller gå att förena med önskemålet att avskaffa deklarationsskyldigheten för ett stort antal löntagare.

För kontrollorganisationen kommer granskningen av de skattskyldigas redovisning av reala lån därför att ta åtskillig tid i anspråk.

Utredningen anser att om en viss del av en nominell ränta utbetalas årligen och en viss del utbetalas först vid en senare tidpunkt, så skall i första hand den del som utbetalas årligen anses utgöra realränta. Detta synsätt stämmer dock inte överens med de föreslagna anvisningarna till 19 § kommunalskattelagen (KL). Enligt den föreslagna lagtexten är det i första hand inflationskompensationen som skall räknas av från den avtalade räntesatsen. Det som därefter eventuellt återstår skall anses vara real ränta. Det skulle möjligen kunna hävdas att med "den avtalade räntesatsen" enligt anvisningarna till 19 § KL avses såväl det belopp som utbetalas årligen som det belopp som utbetalas vid en senare tipunkt.

RSV ifrågasätter om det är förenligt med beskattningsprinciperna att i skattelagstiftningen använda sig av begreppet "avtalad ränta". Beskattningskonsekvenserna är ju knutna till betalning (kontantprincipen) eller uppkomsten av skuld (bokföringsmässig redovisning).

Även när det gäller de skattskyldigas redovisning av penninglån kommer förfarandet att kompliceras. Till hjälp för uppdelning av räntor i real ränta och inflationsdel måste en särskild blankett utformas. När det gäller lån mellan privatpersoner kan det bli svårt för dessa att rätt beräkna hur stor realräntan är. I dessa fall blir det därför än viktigare än i dag att underrättelse sker mellan taxeringsnämnderna. Även andra skäl talar för att granskningsresurserna kommer att behöva ökas. RSV har dessutom svårt att se att skattskyldiga med skuld eller fordran på ett penninglån skulle kunna slippa att avge självdeklaration, vilket är huvudsyftet med det utredningsarbete som skatteförenklingskommittén nu utför.

Utredningen säger på s. 161 i betänkandet att en effekt av att låntagare kapitalvinstbeskattas blir att gäldenärer blir skattskyldiga för ackordsvinster. Vilka problem detta skulle leda till är givetvis svårt att förutse. RSV befarar dock att det för den som har beviljats ackord kan leda till en sådan skattebelastning att han trots allt blir tvungen att gå i konkurs i samband med att skatten skall drivas in, alternativt kan konstruktionen leda till s. k. kedjeackord.

RSV delar utredningens uppfattning att ett beaktande av negativa realräntor vid beskattningen skulle bryta för mycket mot det konventionella tänkandet.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför:

Vad som kanske främst innebär problem är valet av metod för att eliminera inflationsvinster och inflationsförluster på monetära tillgångar och skulder. En ränta föreslås uppdelad i två delar, en icke skattepliktig och icke avdragsgill del som utgör kompensation för inflationen samt en skattepliktig och avdragsgill realräntedel. Som utredningen anför bör detta rent tekniskt inte medföra nämnvärda bekymmer för penninginstituten. Betydande svårigheter uppkommer emellertid när det gäller att få till stånd ett enhetligt beräkningssätt i fråga om alla lån som ligger utanför de

etablerade kreditföretagen. I vart fall från kontrollsynpunkt är problemet i det närmaste oöverstigligt.

Vad gäller företagssektorn kan pekas på att olika korrigeringsmetoder för balansposter resp. resultatposter lätt leder till anpassningar som ger obehöriga skattevinster. Det blir en strävan att inför balansdagen omvandla monetära tillgångar till bl. a. lager och på så sätt få dubbel inflationskompensation. En lämpligare metod skulle då vara att basera inflationskorrigeringen på de monetära tillgångarna och skulderna och inte på räntorna. Någon helt bra metod är emellertid inte heller detta eftersom det kan vara svårt att avgöra hur stora tillgångarna och skulderna är vid en given tidpunkt.

En annan aspekt på ränteuppdelningen är att leverantörskrediter och prissättning kommer i ett annat läge. Vid försäljning på kredit till den skattefria sektorn, bl. a. stat och kommun, liksom till konsument blir det intressant att påföra ränta eller höja räntan.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför:

Ränta skall enligt utredningens förslag vid beskattningen uppdelas i två delar. En del utgör kompensation för penningvärdets fall (inflationskompensation) och därmed icke skattepliktig intäkt för långivaren resp. icke avdragsgill kostnad för låntagaren. Den andra delen utgör ränta i egentlig mening (realränta) och därmed skattepliktig intäkt resp. avdragsgill kostnad.

Inflationen skall beräknas med ledning av ett index vilket fastställes vid slutet av varje år på grundval av konsumentprisindex för tiden oktober–oktober. För banktillgodohavanden som varit oförändrade under ett helt år torde beräkningarna av inflationskompensation och realränta vara relativt lätt att utföra. Har tillgodohavanden på bankkontot ändrats under året blir emellertid beräkningarna mera komplicerade. Inflationskompensationen och realräntan skall då beräknas på grundval av inflationen under den tid tillgodohavanden varit innestående på bankkontot. Utredningen föreslår att inflationskompensationen för kortare perioder än ett år skall beräknas – inte med ledning av inflationstal fastställda på månadsbasis – utan på grundval av den genomsnittliga inflationen under ett år. Om inflationen vid årets slut exempelvis fastställes till 12 % skall inflationen under var och en av månaderna januari–december anses ha varit en procent. Inflationen kan variera mycket under ett år. Den var under år 1978 7,36 % eller genomsnittligt 0,6 % per månad men inflationen var i januari så hög som 2,10 % och i mars så låg som 0,04 %. En person som hade medel på banken innestående endast under januari 1978 skulle med utredningens förslag till beräkning av inflationskompensation bli föga tillgodosedd för penningvärdets fall medan den som hade banktillgodohavanden enbart under mars månad skulle bli alltför väl kompenserad för inflationen. Vid stora variationer i inflationen under ett år ger utredningens förslag till beräkning av inflationskompensationen sålunda ett otillfredsställande resultat. På så sätt beräknad inflationskompensation kan vid lån mellan närstående personer samt mellan aktieägare och deras aktiebolag leda till skatteflyktsåtgärder. Lånetransaktioner mellan närstående personer kan i efterhand hänföras till månader med låg eller ingen inflation.

För att taxeringsnämnderna skall ha möjlighet att kontrollera att ränteinkomst resp. ränteavdrag vid lån mellan privatpersoner är riktiga måste de

skattskyldiga i självdeklarationerna uppgiva vilken tid under ett år fordran resp. skulden avser.

Frågan hur uppdelning i realränta och inflationskompensation skall ske vid förskottsbetalning av räntor har utredningen inte behandlat. Inflationen för de år förskottsräntorna avser, är inte känd vid deklarationstillfället och därför uppkommer problemet vilket inflationstal som skall användas för att beräkna realräntan.

Enligt utredningens förslag skall negativa realräntor inte få medföra några skattekonsekvenser alls. Negativa realräntor bör få kvittas mot positiva realräntor under samma beskattningsår. Vissa bankkonton har låg ränta för belopp understigande exempelvis 5000 kr. och högre ränta för tillgodohavanden därutöver. På sådana konton skulle negativ realränta på de lägre beloppen automatiskt komma att kvittas mot positiv realränta på de högre beloppen. Sådan kvittning skulle däremot inte kunna ske om banktillgodohavanden var uppdelade på två bankkonton, ett konto med låg behållning för löpande utgifter och ett konto med större behållning för långsiktigt sparande.

– – –

Räntor inom företagssektorn skall enligt utredningen behandlas på samma sätt som inom hushållssektorn. Avdrag för skuldräntor skall således endast medgivas för den reala räntan, medan den del av räntan, som utgör inflationskompensation, inte är avdragsgill.

Om en rörelseidkare finansierar en ny fabriksanläggning med lån äger han rätt aktivera skuldräntorna under uppbyggnadsskedet. Räntorna kommer således att ingå i anskaffningskostnaden för anläggningen. När fabriken sedan är färdigbyggd och anläggningen skall avskrivas genom årliga värdeminskningsavdrag, kommer räntan att ingå i avskrivningsunderlaget och därmed bli avdragsgill. Endast realräntan och inte den del av räntan, som utgör inflationskompensation, bör därvid få ingå i avskrivningsunderlaget men det är oklart om en sådan tolkning har stöd i författningsförslaget.

Finansbolagens förening anför:

Utredningen tar det för givet att kreditinstituten skall åläggas en skyldighet att upplysa låntagaren om en uppdelning av erlagda räntor på realränta och kompensation för inflation. På grund av skattesystemets komplicerade natur och den allt mer ökande uppgiftsskyldigheten, som åläggs bl. a. kreditinstituten, kommer denna att öka kostnaderna för kreditinstituten med höjda räntor och avgifter för kunderna som följd.

För finansbolagen uppstår därvid särskilda komplikationer i följd av att finansbolagen för sina finansieringstjänster betingar sig en ersättning för såväl kapitalkostnader för krediten som i finansieringstjänsten integrerad service utan möjligheter till en uppdelning, som skulle erfordras, om en real beskattning införes.

Föreningen Auktoriserade revisorer anser att beskattningen av realränta bör utredas ytterligare, eftersom rättviseskäl talar för att införa avdragsrätt.

Konungariket Sveriges stadshypotekskassa anför:

Vad först gäller själva de reala skattereglerna, så vill kassastyrelsen på vissa punkter ifrågasätta utredningens förslag i fråga om räntebeskattningen. Utredningens förslag innebär att nominell ränta för varje enskilt lån skall delas upp i en realräntedel och en del som motsvarar inflationskompensation. Endast realräntan skall vara skattepliktig resp. avdragsgill och om realräntan skulle visa sig vara negativ anser utredningen att den inte skall föranleda några som helst beskattningskonsekvenser. Kassastyrelsen vill för sin del hävda att en sådan uppdelning av räntan lån för lån torde komma att medföra betydligt mer omfattande praktiskt arbete än utredningen antyder. För skattskyldiga med många olika lån – och typiskt naturligtvis för företag som driver penningrörelse – måste det vara angeläget att i stället få tillämpa någon metod som behandlar lånestocken som en helhet. Inte minst är den konsekvensen av utredningens förslag stötande att en skattskyldig som tvingats acceptera en negativ real avkastning på vissa placeringar samtidigt skall beskattas fullt ut på den positiva avkastning han kan ha på andra placeringar. Ett minimikrav måste vara att en nettoberäkning görs i fråga om samtliga räntebärande placeringar (och lån). – – –

När det gäller beskattningen i företagssektorn har kassastyrelsen noterat att den s. k. vinstdelningsgruppen i sin rapport (Ds Fi 1983: 13) har förordat en annan teknik för inflationsjustering av företagsresultatet, som lämnar räntebeskattningen oförändrad och som i stället i princip innebär att inflationsavdrag medges för urholkningen av det egna kapitalet. En sådan metod synes onekligen lättare att tillämpa än den av realbeskattningsutredningen förcslagna, samtidigt som den ger den önskvärda utjämningen över lånestocken som helhet. Det kan också nämnas att man på detta sätt skulle kunna undvika vissa svårigheter som eljest skulle ligga i att exakt avgöra vad som skall anses vara ränta resp. annan kreditkostnad. Från kassans verksamhetsområde kan man t. ex. peka på det s. k. förvaltnings- och fondbidraget, vilket f. n. uttas i form av ett påslag på utlåningsräntorna.

Kassastyrelsen är medveten om att det är svårare att tillämpa en beskattningsmetod av detta slag för fysiska personer än för företag som är skattskyldiga.

En utjämning mellan positiva och negativa realräntor borde kunna ske mellan fordringar och skulder till banker och kreditmarknadsinstitut eller via dessa emitterade kapitalmarknadsinstrument. Av kontrollskäl skulle därvid endast rena privatlån exkluderas från ränteutjämningsberäkningarna och behandlas enligt utredningens förslag.

En näraliggande punkt där utredningens förslag ter sig problematiskt gäller behandlingen av obligationer eller andra räntebärande fordringar som inte förvärvats till pari. Utredningens ståndpunkt är här att ingen hänsyn bör tas till sådana omständigheter vid bedömningen av vad som är en real ränteavkastning och vad som endast är inflationskompensation. Kassastyrelsen har för sin del svårt att tro att en så uppenbart felaktig skattemässig behandling inte skulle ge upphov till besvärande effekter i ett fungerande system. Utredningens argument om vikten av att bibehålla symmetri mellan obligationens utgivare och innehavare i fråga om realräntans storlek synes också bygga på en felsyn. Eftersom den ursprunglige obligationsinnehavarens vinst eller förlust vid avyttringen har beaktats skattemässigt kräver symmetrin tvärt om att andrahandsinnehavarens ränta beräknas med hänsyn till detta.

På en fungerande obligationsmarknad, där köp och försäljningar sker i stor omfattning, har kursrörelser en viktig funktion för anpassningen av ränteläget. Räntebeskattningen måste utgå från detta och får inte utformas så att den försvårar marknadens funktion. Det förtjänar också att påpekas att en alternativ inflationskorrigering av det slag kassastyrelsen förespråkat för företagens del skulle ge en automatisk lösning av detta problem.

LSD anför:

En viktig fråga är vad som menas med ränta och som därmed skall omfattas av real beskattning. I sak är arrende, hyra, leasing och tomträttsavgäld till stor del likställt med ränta.

Om marknadskrafterna inte är följsamma beträffande denna grupp kan snedvridningseffekter uppkomma. Såvitt delegationen kunnat finna har utredningen över huvud taget inte berört detta spörsmål. Delegationen finner det nödvändigt att frågan analyseras noga.

Företagsskattereglerna och övriga skatteregler griper in i varandra på ett komplicerat sätt. Delegationen har därför uppfattningen att det inte är möjligt att göra så långtgående ingrepp som utredningen föreslår utan att göra en total översyn av hur olika skatteregler påverkar varandra.

Utredningen har funnit det inte vara praktiskt möjligt att lösa frågan med s.k. negativ realränta, dvs. ränta som understiger inflationen. I och med att negativ realränta inte skall föranleda någon åtgärd har en lucka lämnats i uppbyggnaden av det föreslagna systemet. Det kan antas att denna lucka kommer att utnyttjas av skattskyldiga för att uppnå skattefördelar. Ett importföretag kan t. ex. betala ett högt pris för en vara och som kompensation erhålla ett räntefritt lån av den utländske leverantören.

NSD anser att utredningens ståndpunkt att negativa realräntor inte får några skattemässiga konsekvenser principiellt problematisk, eftersom det därigenom skapas en assymetri som öppnar möjlighet till vissa improduktiva skattedispositioner.

Spintab anför:

Vid beskattning av penninglån skall, enligt utredningens förslag, den nominella räntan delas upp i två delar, realränta och inflationskompensation, för varje enskilt lån. Endast realräntan blir skattepliktig resp. avdragsgill vid den årliga beskattningen.

Detta skulle resultera i ett omfattande merarbete hos Spintab vid framtagning och behandling, lån för lån, av erforderliga uppgifter. En annan anmärkningsvärd effekt skulle uppstå för kreditinstitut och andra som driver penningrörelse. Dessa företag skulle beskattningsmässigt behandlas olika beroende på sammansättningen av deras upp- och utlåning.

Följande förenklade exempel åskådliggör olikheterna. Inflationen antages vara 10%. Tre företag har vardera 10 Mkr. i upplåning och 10 Mkr. i utlåning till en genomsnittlig ränta av 10% resp. 10,2% samt har följande sammansättning:

	Upplåning	*Utlåning*	Skattepliktig (+) *Avdragsgill (−)*
Företag 1	10 Mkr. 10,0 %	10 Mkr. 10,2 %	+20 000 kr.
Företag 2	5 Mkr. 9,5 %	5 Mkr. 10,2 %	+10 000 kr.
	5 Mkr. 10,5 %	5 Mkr. 10,2 %	+10 000 kr.
			−25 000 kr.
Företag 3	5 Mkr. 10,0 %	5 Mkr. 9,7 %	0 kr.
	5 Mkr. 10,0 %	5 Mkr. 10,7 %	+35 000 kr.

Företag 1, 2 och 3 skall beskattas för 20 000 kr., 0 kr. resp. 35 000 kr., dessutom har företag 2 en outnyttjad avdragsgill ränta på 5 000 kr. Vid andra kombinationer och/eller större belopp kan betydligt kraftigare skevheter uppstå.

3 Behandlingen av aktier

Kammarrätten i Stockholm anför:

Utredningen har ställt upp två huvudalternativ för beskattning av aktieutdelning, nämligen att beskatta utdelningen som en nominell ränta eller att likställa den med realränta. Endast det reala synsättet låter sig enligt utredningen förenas med ett avräkningssystem av det slag som förekommer inom EG-området. Detta argument har kanske f. n. inte samma aktualitet som tidigare. Andra skäl talar emellertid också för det reala synsättet. Lika med utredningen anser kammarrätten därför att ett sådant system är att föredra.

Det reala synsättet förutsätter att vid realisationsvinstbeskattningen aktiernas anskaffningsvärden indexuppräknas. Denna uppräkning vållar avsevärda tekniska problem. Det blir sålunda nödvändigt att göra väsentliga ingrepp i nuvarande system för beskattning av aktievinster. Utredningen har inte gått närmare in på frågan eftersom den faller inom kapitalvinstkommitténs uppdrag. Resultatet av denna kommittés arbete måste därför avvaktas innan det är möjligt att bedöma om det i praktiken är möjligt att tillämpa det reala synsättet vid beskattning av aktieutdelning.

Allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse anför:

I fråga om aktiebeskattningen vill fondstyrelsen understryka önskemålet om största möjliga skattemässiga neutralitet mellan olika kapitalplaceringsalternativ. Frågan om ett realt beskattningssystem måste därför specialutredas med hänsyn till sina effekter på placerarnas preferenser. Fondstyrelsen vill i detta sammanhang erinra om att kapitalvinstkommittén f. n. arbetar med frågor som berör detta område. Det av realbeskattningsutredningen förordade alternativet för aktiebeskattning – av utredningen benämnt realräntesynsättet – synes rent tekniskt vara att föredra framför alternativet nominalräntesynsätt med hänsyn till att inlåsningseffekterna i aktiehandeln torde bli mindre.

RSV anför:

Också utredningens förslag till aktiebeskattning kommer, som utredningen påpekar, att medföra svårigheter. Realisationsvinstberäkningen kommer visserligen att innefatta en indexuppräkning som inte kan sägas vara mer komplicerad än den beräkning som görs enligt de nuvarande reglerna. Däremot uppkommer problem bl. a. vid delavyttringar, i synnerhet om aktierna förvärvats genom benefikt fång och/eller vid nyemission. Som utredningen framför kan den enda praktiska lösningen bli ett årligt fastställande av värdena, vilket ytterligare tynger beskattningsförfarandet.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför:

Enligt utredningens förslag skall utdelning på aktier likställas med realränta och beskattas helt hos mottagaren. Eftersom inflationen inte beaktas vid den löpande beskattningen av aktieutdelningar, skall det i stället ske vid beräkning av skattepliktig vinst vid försäljning av aktier. Anskaffningskostnader för aktier skall indexuppräknas och endast skillnaden mellan försäljningspriset och det indexuppräknade anskaffningsvärdet skall upptagas till beskattning. Uppkommer förlust skall den vara avdragsgill mot annan realisationsvinst.

Direktavkastningen på aktier är f. n. endast några procent, vilket vid realbeskattning och reallån skulle komma att motsvara realränta. Att utdelning skall jämställas med realränta och att aktieägare skall kompenseras för inflationen vid försäljning av aktier synes därför vara riktigt.

Enligt författningsförslaget skall samma regler gälla för nya aktier (innehavda mindre än två år) och äldre aktier (innehavda mer än två år). För äldre aktier kan förslaget komma att innebära en skärpning av realisationsvinstbeskattningen. Vid 10% årlig inflation och 100% värdestegring på aktierna skulle 60% av realisationsvinsten bli skattefri först efter fem år mot nuvarande två år. För aktier som innehafts två år men inte tre år (över två årsskiften) skulle den årliga inflationen behöva uppgå till omkring 25% för att beskattningen skall bli densamma som enligt nu gällande regler vid 100% värdestegring på aktierna. Införande av realbeskattning motiverar inte någon skärpning av beskattningen vid aktieförsäljningar. För att realbeskattningen inte skall få sådana verkningar bör schablonavdraget (3000 kr-avdraget) höjas.

Om anskaffningskostnaden för aktier skall indexuppräknas på sätt utredningen föreslagit kan en aktieägare inte beräkna skattepliktig vinst eller avdragsgill förlust på en aktieförsäljning förrän vid årets slut då index fastställts. Det måste vara en olägenhet för aktieägare att inte kunna fastställa den skattepliktiga vinsten eller avdragsgilla förlusten vid tidpunkten för aktieavyttringen. Planering av kvittningsaffärer försvåras.

Enligt nuvarande regler gäller för börsnoterade aktier som innehafts mer än två år att anskaffningskostnaden alltid får upptagas till hälften av vad som erhållits vid avyttringen av aktierna. Denna hjälpregel kvarstår i utredningens förslag och skulle därför komma att gälla även vid korttidsaffärer med aktier. Regeln tillkom för att underlätta för aktieägare att beräkna den skattepliktiga vinsten i de fall det var svårt att utreda anskaffningskostnaden för äldre aktier. Sådana motiv saknas för att få tillämpa denna hjälpregel vid korta aktieinnehav och regeln torde i vissa fall kunna leda till helt orimliga beskattningskonsekvenser. Vid introduktion på börsen av

nya eftertraktade aktier kan börskursen stiga avsevärt inom några dagar. I sådana fall vore det obefogat att få tillämpa hjälpregeln, eftersom de redan gynnade aktieägare som tilldelats en börspost skulle kunna bli ytterligare favoriserade vid beskattningen genom att tillämpa hjälpregeln. Vid kortsiktiga aktieaffärer bör liksom hittills det verkliga anskaffningsvärdet för aktierna ligga till grund för vinstberäkningen.

Vid vinstberäkningen gäller enligt nuvarande bestämmelser att som anskaffningskostnad för äldre aktier skall i regel anses den genomsnittliga anskaffningskostnaden för samtliga aktier av samma slag som de avyttrade. Enligt utredningens förslag skulle denna regel komma att gälla även yngre aktier. Bestämmelsen har vållat stora problem vid försäljning av teckningsrätter och delbevis och om den skall tillämpas även vid korttidsaffärer torde problemen bli ännu mycket större. Att beräkna genomsnittliga anskaffningskostnaden vid varje korttidsaffär torde komma att vålla stora bekymmer även om försäljning av teckningsrätter ej förekommit under innehavstiden.

Utredningen påpekar att realisationsvinster torde bli sällsynta. Detta antagande kan endast vara riktigt för aktier som innehafts under en längre tid. För aktier som en person i dag ägt omkring tio år skulle kanske inte uppkomma någon skattepliktig realisationsvinst vid försäljning, eftersom generalindex för aktier och konsumentprisindex har stigit ungefär lika mycket sedan 1973. Men från år 1980 tills nu har generalindex stigit betydligt mer än konsumentprisindex. Aktier som inköpts år 1980 och säljs i dag skulle i normalfallet leda till hög realisationsvinst även om anskaffningsvärdet får indexuppräknas med konsumentprisindex.

En person som köper en aktiepost i januari och säljer denna i december samma år synes med utredningens förslag inte få tillgodoföra sig någon indexuppräkning av anskaffningskostnaden. Om han däremot köper aktierna i december och säljer dem i januari påföljande år torde han få indexuppräkna aktiernas anskaffningskostnad. Liknande regler gäller nu vid beräkning av skattepliktig realisationsvinst vid fastighetsförsäljningar men eftersom aktier vanligen omsättes på kortare tid än fastigheter kommer regeln att föranleda flera och större orättvisor vid aktieförsäljningar än vid fastighetsförsäljningar. Regeln kan komma att medföra inlåsningseffekter, dvs. att aktieägare uppskjuter en planerad aktieförsäljning tills efter ett årsskifte.

4 Internationella frågor

Kommerskollegiet anför:

Ett centralt moment i betänkandet är förslaget att inflationens verkningar skall beaktas vid beskattningen på samma sätt inom företagssektorn som inom hushållssektorn när det gäller fordringar och skulder. Detta innebär bl.a. att räntor på kapital som används i rörelsen tas upp till beskattning endast i den mån de utgör realränta, dvs. utgår enligt högre räntesats än det på visst sätt beräknade inflationstalet. På motsvarande sätt får avdrag från bruttointäkten göras endast för realräntan. S.k. negativ realränta beaktas inte.

I betänkandet understryker man att dessa grundelement i förslaget bl.a. får till effekt att inflationsverkningar på leverantörsskulder och företags-

fordringar inte kommer att beaktas eftersom dessa skulder och fordringar normalt är räntefria. Genomförs förslaget räknar man emellertid med att sådana företag som har avsevärda kundfordringar i framtiden kommer att betinga sig ränta och sålunda tillgodogöra sig skattefrihet för dessa ränteinkomster. Utredningen tror för sin del inte att den nackdel det kan innebära att företagen genom beskattningen förmås uppträda på ett annat sätt än de normalt anser vara företagsekonomiskt motiverat uppväger de fördelar förslaget i övrigt medför.

Kollegiet delar denna synpunkt när det gäller kundfordringar i handel mellan inhemska företag. En obeskattad ränteintäkt i ett företag torde då komma att motsvaras av en icke avdragsberättigad räntekostnad i ett annat företag.

Annorlunda blir situationen när kundfordringen avser ett företag i utlandet. Det svenska företaget borde då ha ett avsevärt intresse av att dela upp sina kundfordringar på sådant sätt att räntor på betalningskrediten redovisas separat och inte som nu inkalkyleras i priset. För att räntedelen skall bli så stor som möjligt torde dessutom kredittiderna komma att genomsnittligt förlängas. Leverantörskrediter som avser skulder till utlandet förblir givetvis som nu formellt räntefria.

Detta förhållande har beaktats av utredningen, men endast i vad avser relationerna i koncernförhållanden. Man menar att förslaget i denna del kan innebära en fördel för koncernen som sådan eftersom det svenska moderbolaget kan tillgodogöra sig en skattefri ränta på den kredit som beviljas det utländska dotterbolaget för varuleveranser och därigenom sänka varans försäljningspris.

Enligt kollegiets mening är det förvånande att utredningen inte behandlat dessa spörsmål mera ingående. Vad den anfört om koncernförhållanden torde i och för sig vara riktigt. Däremot har den förbisett och underskattat effekterna på utrikeshandeln och därmed förknippade betalningar. Till en del sammanhänger dessa effekter med s. k. koncernförhållanden men de har också en betydande räckvidd därutöver.

På exportsidan får man beträffande kundfordringar avseende oberoende företag vid övergång till real beskattning räkna med följande effekter

- debitering av ränta i fall där betalningsanstånd lämnats men ränta inte debiterats särskilt
- övergång till kredit i fall där kredit inte lämnats tidigare
- förlängning av kredit-tiderna.

Mot det anförda – exkl. den förstnämnda punkten – kan anföras att de exporterande företagen måste finansiera ökad kreditgivning och därigenom ådrar sig en mot skattefria intäkten svarande kostnad, som inte är avdragsgill. Denna invändning gäller dock endast om finansieringen sker i Sverige. Många exportföretag har emellertid dotterbolag utomlands, inte minst försäljningsbolag, genom vilka finansieringen kan ske med avdragsgill ränta. Det är också enkelt att etablera dotterbolag enbart för att få del av skatteförmånen, t. ex. genom att driva befintliga försäljningskontor utomlands i bolagsform eller uppdra åt agenter att administrera ett dotterbolag.

Vid import kommer givetvis betalningar liksom nu normalt att redovisas brutto, dvs. räntan för i varje fall korta krediter inräknas i priset och förbli avdragsgill. Vid längre krediter erläggs emellertid ofta särskild ränta, och denna torde sannolikt också komma att bakas in i priset, då övergången till real beskattning gör detta förmånligt.

Det är mycket svårt att ens uppskatta utnyttjandet av dessa möjligheter

vid export och import. Incitamenten kan dock vara starka. Vid sådana inflationsnivåer som rått det senaste decenniet ger en månads kredit en icke skattepliktig inkomst, som motsvarar ca 1 % av försäljningssumman.

Enligt utredningsförslaget skulle ovan nämnda förfaranden vara fullt legala. Det torde också vara ogörligt att etablera regler mot sådana förfaranden och tillse att de efterleves.

Effekterna på de utrikes betalningarna bör enligt kollegiets mening inte negligeras. Man får räkna med en särskild effekt i inledningsskedet, främst till följd av incitamentet att förlänga krediter vid export. En mera bestående effekt kan uppkomma av att köpare vid export och säljare vid import kan betinga sig del av den skattevinst som den svenske kontrahenten gör under förutsättning att den utländske medverkar därtill.

Förslaget om real beskattning står ifråga om den formella konstruktionen knappast i överensstämmelse med Sveriges handelspolitiska åtaganden. Enligt GATT:s artikel XVI som handlar om subventioner och den s. k. subventionskoden om tolkningen av art. XVI som antogs vid den senaste förhandlingsomgången i GATT, skall subventioner av alla slag notifieras. Subventioner får inte heller användas på så sätt att de kan förorsaka eller hota att förorsaka skador på andra länders intressen, dvs. i realiteten skapa fördelar i handeln på ett annat lands bekostnad. Enligt art. XVI: 4 är vidare exportsubventioner för industrivaror absolut förbjudna. Som exempel på vad detta förbud innebär nämns bl. a. befrielse i samband med export från direkta skatter såsom inkomstskatter m. m. på juridiska och fysiska personer eller särskilda avdrag m. m. vid beräkning av den skattepliktiga inkomsten. Formellt innebär förslaget att de svenska företagen erhåller en skattefavör när de lämnar kredit vid export. Med hänsyn till företagsbeskattningens nivå får denna favör eller skattesubvention anges till lägst 5 % vid en inflation på 10 %. Om den nu föreslagna realbeskattningen av räntor leder till faktiska skattevinster för exportföretag är det mot bakgrund av GATT-åtagandena sålunda inte uteslutet att något annat land kan påtala detta såsom en förbjuden exportsubvention. Denna risk bör enligt kollegiets mening beaktas vid den fortsatta bedömningen av utredningens förslag.

RSV anför:

Utredningen konstaterar att det är önskvärt att nya skatteprinciper, som introduceras i Sverige, går att förena med de skatteavtal Sverige har med andra stater, framför allt på grund av den omfattande och tidskrävande procedur det innebär att ändra ett sådant avtal. Utredningen har då utgått från de bilaterala skatteavtal Sverige hittills ingått. RSV vill tillägga att, om – vilket torde vara nära förestående – ett multinordiskt skatteavtal kommer till stånd, ändringar i ett sådant avtal kommer att bli än mer komplicerade och tidskrävande.

Vidare pekar utredningen på den effekt ett moderbolags lån till ett utländskt dotterbolag kan få. Dotterbolaget får fullt avdrag för den erlagda räntan medan moderbolaget endast skattar för den del av räntan som överstiger inflationen. Däremot beskattas moderbolaget fullt ut för försäljningsintäkten vid försäljning av varor till dotterbolaget. Moderbolaget kan därför frestas att sänka priset på varan och i stället betinga sig en normalt inte förekommande ränta på varukredit. Utredningen anser inte att det ligger någon fara i ett sådant förfarande så länge det rör sig om en verklig kreditkostnad. På detta sätt kommer staten emellertid enligt RSV:s

uppfattning helt säkert att medverka till en hel del från betalningssynpunkt onödiga lånekonstruktioner. Enda syftet med en varukredit i detta sammanhang torde för det svenska bolaget vara att uppnå de skattemässiga förmåner ett låneförhållande kan ge bolaget. Enligt RSV:s uppfattning är det ur principiell synpunkt felaktigt att på detta sätt med hjälp av skatteregler styra företagens transaktioner. RSV har inte tagit ställning till om lagen (1980: 865) mot skatteflykt kan bli tillämplig på sådana transaktioner.

RSV vill peka på ett av utredningen i detta sammanhang inte behandlat område, nämligen prissättningsfrågor. Såväl Sverige som andra länder har mer och mer uppmärksammat och sett det som ett problem att bolag i olika länder, men inom samma koncern, genom felaktig prissättning på varor så att säga lämnar koncernbidrag över gränserna i resultatutjämnande syfte. Ett ensidigt införande av real beskattning i Sverige med möjlighet för koncernbolag att av skattemässiga skäl sänka försäljningspriset på varor för att i stället betinga sig ränta på varukredit kan medföra risk för en oriktig prissättning.

Länsstyrelsen i Stockholm län anför att avsaknaden av reciprocitet vid beskattningen leder till ändrade förutsättningar också i internationell handel och att sänkta priser och i stället ränta på leverantörskrediter, inte minst vid försäljning till utländskt koncernbolag, kan förväntas bli en konsekvens.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför:

Utredningen diskuterar frågan om ränta på fordringar och skulder mellan svenskt moderbolag och utländskt dotterbolag. Om ränta är helt avdragsgill i dotterbolagets hemland men moderbolaget endast är skattskyldigt för realränta i Sverige skulle moderbolaget skattemässigt vinna på att sänka försäljningspriset och i stället uttaga ränta på leverantörskredit till dotterbolaget. Samma skattemässiga fördelar torde kunna uppnås inom en koncern genom att det utländska dotterbolaget finansieras genom lån från moderbolaget i stället för genom aktiekapital. Det utländska dotterbolaget skulle då få fullt avdrag för räntan till det svenska moderbolaget, som endast skulle skatta för realräntan. För utländska moderbolag skulle det däremot bli gynnsammare att finansiera dotterbolag i Sverige genom ökning av aktiekapital i stället för lånefinansiering.

Om svenskt företag driver verksamhet såsom filial i utlandet kommer vid tax credit-metoden inkomsten av filialen att beskattas enligt den reala företagsbeskattningens principer i Sverige. Att indexuppräkna utländska anläggningstillgångars anskaffningsvärden och medge inflationsavdrag på grundval av inflationen i Sverige synes i sådana fall märkligt, eftersom inflationen i det land filialen är belägen kan vara helt annorlunda än i Sverige.

Finansbolagens förening anför:

Utredningen konstaterar att det för företagsbeskattningens del inte föreligger några skäl att låta den bristande reciprociteten i långivarens och låntagarens beskattning medföra några särregler för behandlingen av räntor, som betalas till utländska långivare.

Föreningen anser det emellertid vara viktigt, att reciprocitet i möjligaste utsträckning upprätthålles i en värld som kännetecknas av en ökad internationalisering och därmed av ett ökat behov till en anpassning av olika länders rättsliga system i och för ett underlättande av affärstransaktioner över gränserna.

5 Övriga frågor

Kammarrätten i Stockholm har inte några egentliga invändningar mot de tekniska lösningar som utredningen anvisar i fråga om inflationsavdrag och reala värdeminskningsavdrag men anser att frågan om underlaget för inflationsavdraget synes böra övervägas ytterligare, eftersom de skäl som utredningen har anfört till stöd för att avdraget skall baseras på lagrets nedskrivna värde inte förefaller helt övertygande. Vidare understryker kammarrätten att utredningen har avstått från att försöka utarbeta någon metod för inflationsskydd av bl. a. skogstillgångar och anser att den frågan måste lösas med avseende på de olika aktuella tillgångsslagen, om en övergång till ett generellt realt beskattningssystem på allvar skulle övervägas.

RSV anför:

Förslaget innebär att bokslutstidpunkten kommer att få en ökad betydelse. Exempelvis kommer kontrollproblem att uppkomma vad gäller bokslutstransaktioner som syftar till att överföra monetära och andra icke inflationsskyddade tillgångar till sådana tillgångar, för vilka inflationsavdrag medges enligt föreslagna schablonregler. Detta gäller exempelvis transaktioner med varulager över bokslutstidpunkten. Transaktionerna kan också ske mellan personer och företag, som står varandra nära eller av annan anledning befinner sig i intressegemenskap. Redan i dag föreligger betydande svårigheter att kontrollera hithörande transaktioner. Förslaget innebär i det avseendet en ytterligare belastning för skattekontrollen. Det kan också ifrågasättas om inte denna typ av transaktioner i sig kan verka i prishöjande riktning på "reala" tillgångar, vilket alltså skulle motverka förslagets grundläggande syfte.

Förslaget medför vidare att skattemyndigheterna kommer att ställas inför delvis nya och annorlunda problemställningar än vad som hittills har varit fallet. Exempelvis kommer skattemyndigheterna att behöva ta ställning till frågan om en tillgång är för högt värderad eller inte. Skatterättsligt har denna fråga hittills varit av underordnad betydelse.

Skattekontrollen kommer även i övrigt att ställas inför problem som hittills inte har haft någon praktisk betydelse. Detta gäller exempelvis den föreslagna metoden för att inflationsjustera räntebetalningarna. Frågan gäller dels vad som kan anses utgöra ränta i det enskilda fallet, dels den praktiska tillämpningen och kontrollen. Ett exempel på detta är att leasing och köp kan komma att kombineras för att uppnå skattemässiga fördelar.

– – –

Utredningen har föreslagit att inflationsjustering får ske utifrån lagrets nettovärde, dvs. exklusive varulagerreserven. På liknande sätt behandlas

inventarier och maskiner samt övriga tillgångar. Till grund för inflationsavdraget skall ligga det skattemässiga restvärdet. Det bör framhållas att de konsolideringsåtgärder som kan vidtas genom varulagernedskrivning och avskrivning på anläggningstillgångar endast är några av de möjligheter som står still buds när det gäller resultatreglering inom företagssektorn. Företagens möjligheter att utnyttja olika slag av resultatreglerande åtgärder får en avgörande betydelse för inflationsavdragets storlek. Dessa möjligheter varierar från företag till företag, varför risk föreligger för att inflationsavdraget medför en olikformig behandling av företagen.

Utredningen har inte heller berört frågan om skattekrediternas behandling i det reala systemet. Frågan gäller exempelvis beskattningen av avkastning på skogskonto, investeringskonto o. d.

Om ett företag har möjligheter att ytterligare skriva ned varulagret eller på annat sätt öka reserveringsutrymmet har skattemyndigheterna hittills kunnat i huvudsak underlåta en närmare granskning av de enskilda balansposterna. Förslaget innebär att kontrollen måste inriktas på samtliga tillgångsposter.

En hithörande fråga gäller tillgångsposter, vilkas värde i huvudsak består av aktiverade kostnader. Detta gäller exempelvis varor under tillverkning, patenträtter o. d. I regel har dessa slag av tillgångar inte medfört några problem vid den praktiska tillämpningen. Förslaget medför däremot att det blir nödvändigt att granska företagens kostnadsredovisning på ett annat och mer komplicerat sätt än vad som hittills har varit fallet.

Vissa tillgångar intar en särställning, t. ex. pågående arbeten, lageraktier o. d. Utredningen har inte närmare berört behandlingen av sådana tillgångar. En annan komplikation som utredningen inte heller har berört gäller omsättningsfastigheter. Förslaget innebär att fastigheter kan komma att inflationsjusteras två gånger, dels i inkomstslaget rörelse, dels i inkomstslaget annan fastighet.

Rent allmänt torde förslaget medföra ökade problem i fråga om gränsdragning mellan olika tillgångsslag. Sådana problem uppkommer framför allt vid överlåtelse av fastighet och vid överlåtelse av rörelse. En minst lika svår tillämpningsfråga gäller gränsdragningen mellan rörelsetillgångar och privata tillgångar. Förslaget medför att dylika problem kommer att öka i omfattning.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför:

Varulager

Utredningen föreslår att rörelseidkare vid beskattning av rörelseinkomst skall medges ett särskilt inflationsavdrag. Härigenom kommer kostnaden för sålda varor att beräknas i samma penningvärde som intäkten för sålda varor. Inflationsavdraget skall vara lika med den ingående balansen på varukontot (efter avdrag för nedskrivning) multiplicerad med inflationstalet för beskattningsåret.

Utredningen har diskuterat frågan om underlaget för beräkning av inflationsavdraget skall vara det ingående varulagrets värde före eller efter nedskrivning och ansett det mest motiverat att beräkning av inflationsavdraget skall ske med ledning av det nedskrivna värdet. Om utredningens förslag på denna punkt lägges till grund för lagstiftning kan det medföra att det blir fördelaktigare för rörelseidkare att avsätta till resultatutjämningsfond än att nedskriva varulagret maximalt till 40 % av anskaffningsvärdet. Sker avsättning till resultatutjämningsfond begränsas rätten till lagerned-

skrivning till 55 % av anskaffningsvärdet. Det synes ej vara rätt att inflationsavdragets storlek skall vara beroende av vilken konsolideringsmetod som företaget tillämpar. Därför bör inflationsavdraget beräknas på anskaffningsvärdet och inte på det bokförda värdet av varulagret. Härigenom skulle rörelseidkare bli fullt kompenserade för penningvärdets fall genom inflationsavdraget, vilket inte skulle ske om underlaget för avdraget utgjorde det bokförda värdet.

Inflationsavdraget för varulager torde få stor betydelse för byggmästares "smittade" fastigheter. Dessa utgör varulager i byggmästares rörelser och inflationsavdrag skall således medges för varje år som sådan fastighet innehas. Härigenom kommer den skattemässiga skillnaden mellan fastigheter, som utgör omsättningstillgångar (varulager), och anläggningstillgångar i byggnadsrörelse att bli mindre än med nuvarande bestämmelser.

Maskiner och inventarier

Vid beräkning av värdeminskningsavdrag för inventarier, på vilka planenlig avskrivning tillämpas (exempelvis värmepannor i hyreshus), skall avskrivningsunderlaget årligen omräknas med hänsyn till den allmänna prisutvecklingen. För inventarier, vilka nedskrives enligt reglerna för räkenskapsenlig avskrivning (exempelvis maskiner i rörelse) skall i stället årligen medgivas ett inflationsavdrag vid beskattningen. Avdraget skall utgöra inventariernas skattemässiga restvärde vid beskattningsårets ingång multiplicerat med inflationstalet för året närmast före taxeringsåret.

Avdrag för värdeminskning på maskiner och inventarier kan förekomma i inkomstslaget tjänst till exempel för handelsresandes personbilar. Inkomstslaget tjänst omfattas inte av utredningens förslag till realbeskattning, varför indexuppräkning av avskrivningsunderlaget för sådana inventarier ej skulle få ske. Det finns ingen anledning att undantaga inventarier i inkomstslaget tjänst, som avskrives enligt planenlig metod, från indexuppräkning.

Byggnader

Kompensation för inflationen skall ske genom att avskrivningsunderlaget årligen uppräknas med inflationstalet för beskattningsåret.

Vid avyttring av fastigheter skall liksom hittills både anskaffningskostnaden och de medgivna värdeminskningsavdragen räknas upp med index vid beräkning av skattepliktig realisationsvinst. Värdeminskningsavdragen skall indexuppräknas även om de understiger 3 000 kr., vilket innebär en skärpning av realisationsbeskattningen jämfört med nuvarande regler.

Utredningen har diskuterat frågan från vilket år anskaffningskostnaden för byggnader skall få indexuppräknas. Indexuppräkning kan antingen ske från det år byggnaden förvärvades eller från det år realbeskattning införes. Utredningen föreslår uppräkning från anskaffningsåret men dock högst under tio år från det år realbeskattning införes.

Varulager får inte uppräknas för år före det år realbeskattning införes även om varorna anskaffats för flera år sedan. Detsamma gäller för inventarier. Därför kan det ifrågasättas om byggnaders anskaffningskostnad skall få uppräknas annat än fr. o. m. år då realbeskattning införes. I varulager kan ingå byggnader, som är omsättningstillgångar i byggnadsrörelse, och för dessa skall inga retroaktiva inflationsavdrag medges. Med hänsyn härtill synes anskaffningskostnader för byggnader, som är anläggningstillgångar, inte få indexuppräknas för tid då realbeskattning ej gällde.

Brutet räkenskapsår

Samma indextal skall användas av alla rörelseidkare oberoende av räkenskapsårets omfattning. I tider med stigande inflation kommer rörelseidkare med brutet räkenskapsår att gynnas av denna bestämmelse. I tider med fallande inflation kommer dessa rörelseidkare att missgynnas. På längre sikt torde dessa skillnader utjämnas varför indexuppräkning bör kunna ske med ledning av inflationstalet för året närmast före taxeringsåret.

Om en rörelseidkare på grund av omläggning av räkenskapsåret skall åsättas två taxeringar samma taxeringsår kommer han enligt utredningens förslag att medgivas dubbla inflationsavdrag för varulager och inventarier. Likaså kommer avskrivningsunderlaget för byggnader att indexuppräknas två gånger med samma inflationstal. Utredningen har inte beaktat detta förhållande. Inflationsavdrag och indexuppräkning för inventarier och byggnader bör korrigeras med hänsyn till räkenskapsårets längd. I annat fall kan omläggning av räkenskapsår leda till för stora orättvisor mellan rörelseidkare.

– -- –

Särskilda skattesubjekt

Under denna rubrik behandlar utredningen kortfattat hur realbeskattningen skulle påverka beskattningen av företag i vissa branscher.

Skillnaden mellan beskattningen vid yrkesmässigt och inte yrkesmässigt bedriven verksamhet kommer i vissa branscher att bli mindre än nu om realbeskattning införes. Den som exempelvis driver handel med aktier beskattas nu för hela vinsten vid försäljning av aktier oberoende av innehavstiden. Vid realbeskattning kommer han att kompenseras för inflationen genom årliga inflationsavdrag på varulagret (= aktierna), varigenom endast den reala vinsten beskattas. En privatperson som säljer sina aktier kompenseras för inflationen genom indexuppräkning av anskaffningskostnaden och blir likaså beskattad för hela den reala vinsten. På samma sätt blir en byggmästare, som säljer en "smittad" fastighet, och en privatperson, som säljer en villafastighet, båda beskattade för hela den reala vinsten.

Att beskatta icke yrkesmässig verksamhet lika hårt som yrkesmässig verksamhet är ett stort avsteg från sedan länge gällande principer i svensk skattelagstiftning. Inkomster vid avyttring av tillgångar, som privatpersoner innehaft under längre tid, har alltid beskattats lägre än rörelseinkomster. Att ändra på detta förhållande för att realbeskattning införes är inte motiverat.

Föreningen Auktoriserade revisorer uttalar att det kan diskuteras om inflationskorrigering skall göras på varulagrets bruttovärde eller på dess nettovärde efter avdrag för lagerreserv.

Bilaga 9

Remissammanställning avseende fondgruppens promemoria och placeringsutredningens betänkande

1 Remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över dels den interdepartementala fondgruppens promemoria (Ds Fi 1983: 20) Löntagarfonder i ATP-systemet och dels placeringsutredningens betänkande (SOU 1983: 44) Kapitalplaceringar på aktiemarknaden avgetts av fullmäktige i riksbanken, hovrätten över Skåne och Blekinge, kammarrätten i Stockholm (fondgruppen), kommerskollegium (placeringsutredningen), riksförsäkringsverket (RFV), allmänna pensionsfonden, fjärde fondstyrelsen, bankinspektionen, riksskatteverket (RSV), Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR), Finansbolagens förening, Folksam (fondgruppen), Kooperativa förbundet (KF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Lantbrukarnas riksförbund (LRF) (fondgruppen), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Svenska bankföreningen, Svenska fondhandlareföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund (fondgruppen) och Svenska sparbanksföreningen. Yttrande har också kommit in från Svensk industriförening, Sveriges aktiesparares riksförbund, Sveriges finansanalytikers förening (placeringsutredningen), Sveriges föreningsbankers förbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation Familjeföretagen (SHIO-Familjeföretagen), Sveriges industriförbund samt Sveriges värdepappersfonders förening (placeringsutredningen). Stiftelsen Aktiefrämjandet har avgett ett gemensamt yttrande över fondgruppens promemoria, placeringsutredningen och betänkandet (Ds Fi 1983: 13) En modell för vinstdelning.

Kommerskollegium har bifogat yttranden från Stockholms och Skånes handelskammare. LO har bifogat yttranden från Beklädnadsarbetarnas förbund, Svenska fabriksarbetareförbundet, Fastighetsanställdas förbund, Handelsanställdas förbund, Svenska kommunalarbetareförbundet, Svenska lantarbetareförbundet, Svenska pappersindustriarbetareförbundet, Statsanställdas förbund, Svenska transportarbetareförbundet samt Svenska träindustriarbetareförbundet.

2 Allmänt om löntagarfonder

Allmänna uttalanden om löntagarfonder har gjorts av i första hand arbetstagar- och näringslivsorganisationer. Till dem som yttrat sig hör också *fullmäktige i riksbanken* (majoriteten), som anför:

Motiv för löntagarfonder

Frågan om införande av löntagarfonder förankrade i svensk lagstiftning har varit föremål för intensiv debatt under det senaste decenniet. Motiven för löntagarfonder kan koncentrerat uttryckas i fyra punkter.

1. Att underlätta den solidariska lönepolitiken.
2. Att motverka den privata makt- och förmögenhetskoncentrationen.
3. Att förstärka löntagarinflytandet i näringslivet.
4. Att öka sparandet och kapitalbildningen i Sverige i syfte att skapa förutsättningar för en industriell expansion.

Fullmäktige finner för sin del de i dessa punkter angivna målsättningarna välgrundade och uttalar i huvudsak sin anslutning till de föreslagna åtgärderna. Löntagarfonderna kan spela en väsentlig roll i en utveckling som medverkar till såväl önskvärt sparande som sparandets inriktning på industriell expansion.

– – –

Fullmäktiges positiva inställning till införande av löntagarfonder i den föreslagna försiktiga utformning, som förslaget fått, dikteras bl. a. av medvetandet om den alltför stora koncentrationen av ägandet i svenskt näringsliv. Det är knappast förenligt med den allmänna uppfattningen i ett demokratiskt samhälle att ägandet av produktionsmedlen är koncentrerat till ett fåtal händer, många gånger med anonyma ägare och ägare bosatta utanför landets gränser. Ett bredare medborgarinflytande och ägande i den för den enskilde och för folkhushållet så avgörande frågan om svenskt näringsliv och dess utveckling är klart motiverat. Det torde föreligga en allmän anslutning härtill, även om uppfattningarna om formerna härför är delade. Enligt fullmäktiges mening kan tillkomsten av löntagarfonder positivt medverka till ett bredare och mera demokratiskt ägande i svenskt näringsliv.

Mot lydelsen av *fullmäktiges i riksbanken* yttrande *reserverade sig tre ledamöter*. Ledamöterna anför i sin reservation sammanfattningsvis följande:

Som anfördes i den borgerliga reservationen mot fullmäktiges remissyttrande beträffande betänkandet En modell för vinstdelning (Ds Fi 1983: 13), bör ett löntagarfondssystem inte införas.

Ett genomförande av fondförslagen skulle innebära att de första stegen tas mot ett socialistiskt samhälle byggt på planhushållningens principer. Det innebär ett övergivande av det ekonomiska system, som givit oss den kanske högsta levnadsstandarden i världen. Det innebär också ett hot mot fortsatt ekonomiskt framåtskridande och mot en långsiktig trygg sysselsättning.

Uppbygganden av ett fondsystem som så småningom blir dominerande ägare av det svenska näringslivet innebär en maktkoncentration av ett slag som hittills inte förekommit i Sverige. Det kommer att leda till ökad centralisering och byråkratisering av det svenska samhället.

Kammarrätten i Stockholm anför:

Kammarrätten har tidigare riktat kritik mot de förslag som den s. k. vinstdelningsgruppen framlagt i sitt betänkande (Ds Fi 1983: 13) En modell

för vinstdelning. Vad som har tillkommit genom den nya remissen föranleder inte domstolen att modifiera denna ståndpunkt.

Det måste tyvärr konstateras att det remitterade förslaget, i likhet med vinstdelningsgruppens betänkande, är knapphändigt eller, på en del punkter, inte alls motiverat. Som exempel i sist angivet hänseende kan nämnas vilka kriterier som skall gälla med avseende på regionaliseringen (s. 68) liksom för valet av löntagarrepresentanter i fondstyrelserna (s. 77) och motiven för avvikelsen från vad som gäller i de nuvarande fondstyrelserna i fråga om villkoren för valbarhet (s. 77). Bedömningen av förslaget kompliceras också av att det under remisstidens lopp från regeringshåll har gjorts uttalanden som delvis synes ha medfört att förslagen redan har blivit överspelade. I första hand tänker kammarrätten härvid på hur fondstyrelserna skall utses i ett något längre perspektiv.

I yttrandet över vinstdelningsgruppens betänkande angav kammarrätten att så som den däri föreslagna avgiften kontruerats den i praktiken inte har någonting att göra med den delning av vinsten mellan anställda och ägare, vilken omtalats i direktiven för utredningen, utan är en ny skatt på företagen. Även om medlen, så som har föreslagits i promemorian, specialdestineras till den allmänna pensionsfonden (AP-fonden) ändrar detta inte bedömningen (jfr promemorian s. 41 sista st.).

– – –

Med hänsyn till kammarrättens nyss redovisade inställning i fråga om fondernas natur finner domstolen benämningen "löntagarfonder" mindre adekvat.

Försäkringsinspektionen har avstått från att yttra sig. En styrelseledamot är skiljaktig och anförde

"Vad som för försäkringstagarna och pensionärerna är av centralt intresse är hur den tänkta nyordningen kommer att påverka näringslivets effektivitet och konkurrenskraft på kort sikt. Möjligheterna att säkra pensionernas realvärde är nämligen, oavsett finansieringsformerna, främst beroende av ett lönsamt, expansivt och produktivt näringsliv. Utredarna har inte berört denna vitala fråga om förslagens konsekvenser för näringslivets utveckling och effektivitet.

Det är min bestämda uppfattning att, om förslagen genomföres, dynamiken och framstegstakten i näringslivet kommer att avta och successivt minska vår internationella konkurrenskraft."

Stockholms handelskammare anför:

Ifrågavarande utredningar jämte betänkandet "En modell för vinstdelning" (Ds Fi 1983: 13) utgör sammantagna förslaget om löntagarfonder, som totalt avvisas av ett enigt näringsliv.

Den centrala frågan när det gäller löntagarfonder är om det svenska näringslivet skall socialiseras. Vid sidan härav är frågor om fondernas tekniska och administrativa utformning av underordnad betydelse. Enligt Stockholms Handelskammare saknas därför anledning att i detalj granska de remitterade förslagen.

Skånes handelskammare anför:

Handelskammaren har tidigare bestämt avvisat den modell för vinstdelning som föreslogs i betänkande Ds Fi 1983: 13 eftersom denna i det övergripande perspektivet utgör ett led i införandet av kollektiva löntagarfonder. Av samma skäl avvisar Handelskammaren de förslag som framläggs i nu remitterade utredningar.

Finansbolagens förening anför:

Betänkandet "Löntagarfonder i ATP-systemet" innehåller förslag om införande av löntagarfonder och lagstiftning som bl. a. reglerar dessa.

Förslaget om att införa löntagarfonder är en mycket kontroversiell fråga och som är av stor betydelse för samtliga landets medborgare – ej endast löntagare – och näringslivet. Såväl rådande samhällssystem som samhällsekonomi kommer att påverkas om löntagarfonderna införes. Det är därför av avgörande betydelse att denna fråga blir föremål för sedvanlig utförlig utredning och remissbehandling i åtminstone den omfattning och på det sätt, som är regel för andra ärenden av lika stor eller mindre vikt än förevarande remissärende. Emellertid har denna ordning inte följts i förevarande ärende.

Det framlagda förslaget saknar praktiskt taget helt en förutsättningslös utredning – de föreslagna fondernas inverkan på samhällsekonomi, investeringar, marknadsekonomi m. m. Behovet av löntagarfonderna har ej heller utretts.

I betänkandet redovisas endast huvudpunkterna i en rapport "Arbetarrörelsen och löntagarfonderna" som förelades 1981 års socialdemokratiska partikongress.

Denna redovisning är icke tillräckligt utredningsmaterial för ett avgörande huruvida löntagarfonder skall införas eller icke.

Redan på grund av den mycket bristfälliga utredningen avstyrker föreningen förslaget om införandet av löntagarfonder.

2. Redovisade motiv i rapporten "Arbetarrörelsen och löntagarfonderna"

I rubr. rapport som således utgör utredningens enda underlag för förslaget om införandet av löntagarfonder redovisas ett antal motiv för att införa ett löntagarfondsystem. Några av dessa motiv skall här kommenteras.

- Löntagarfonderna skall stödja den solidariska lönepolitiken och bidra till en rimlig lönekostnadsutveckling.

  Föreningen finner det osannolikt att löntagarfondernas aktieköp skulle få en sådan effekt i följd av att löntagarna skulle framställa lägre lönekrav än om löntagarfonderna icke fanns.

  Enligt föreningens mening är löntagarfonderna allt för långt ifrån ett individuellt ägande för att denna effekt möjligen skulle bli följden annat än övergångsvis. Det samhällsekonomiska utrymmet och näringslivets ekonomiska förutsättningar i kombination med löntagarnas krav är sannolikt de faktorer som kommer att bestämma löneutvecklingen.

  I betänkandet finns inget som helst underlagsmaterial som utvisar eller gör det sannolikt att fonderna skulle komma att bidra till en rimlig kostnadsutveckling.
- Fonderna skall bidra till en jämnare förmögenhetsfördelning.

  Enligt rapporten förutsätts löntagarfonderna bidra till en jämnare förmögenhetsfördelning mellan löntagarna och aktieägare jämte höginkomsttagare.

Genom att löntagarfondernas inköp skall finansieras bl. a. av en skattehöjning och då löntagarfonderna är kollektiva bidrar fonderna inte till en jämnare förmögenhetsfördelning mellan löntagare och aktieägare jämte höginkomsttagare. Jämnare förmögenhetsfördelning mellan dessa grupper synes endast kunna uppnås genom ett indivuellt baserat system.

Föreningen kan inte finna att utredningen visar att fonderna bidrar till en jämnare förmögenhetsfördelning mellan angivna grupper.

- Fonderna skall genom medägande stärka löntagarinflytandet.

Förslaget till lagtext betr. löntagarfonder har inarbetats i reglementet ang. Allmänna pensionsfondens förvaltning. Fem löntagarfonder föreslås och varje fondstyrelse får inte mot vederlag förvärva aktier i ett bolag om Allmänna pensionsfonden genom förvärvet blir ägare till hälften eller mer av aktierna eller, om aktierna har olika röstvärde, aktier motsvarande hälften eller mer av röstetalet av samtliga aktier.

Motiveringen bakom begränsningsregeln är enligt vad som sägs i betänkandet att aktieinnehavet i enskilda företag inte skall bli så stort att fonderna tvingas ta på sig ett företagaransvar.

Föreningen finner det emellertid uppenbart att begränsningsregeln kommer att medföra just det som regeln avser att förhindra. Det torde vara väl känt att en betydligt mindre andel är tillräcklig för ett avgörande inflytande i ett aktiebolag och därigenom uppstår det företagaransvar som man påstår sig vilja undvika.

Motsägelsen mellan förslaget och vad man påstår sig vilja uppnå enligt betänkandet understryker föreningens påstående att frågan om löntagarfonderna i rubr. betänkande är mycket bristfälligt utredd.

- Fonderna skall förbättra kapitalbildningen

Föreningen konstaterar endast att senare års utveckling klart utvisar att projekt som har förutsättningar att bli lönsamma eller som redan är lönsamma alltid kan finansieras inom ramen för nuvarande marknadsekonomi.

Genom att löntagarfonderna innebär en förändring av marknadsekonomin kommer löntagarfonderna i stället att motverka den framtida tillgången på riskkapital. Löntagarfonderna kommer också att negativt påverka kapitaltillgången i de mest effektiva och expansiva företagen med den bästa lönsamheten genom att det är dessa företag som kommer att åläggas en vinstdelningsavgift.

- Fonderna skall stärka ATP-systemet

I princip är ATP-systemet uppbyggt så att ett års pensioner skall täckas av samma års pensionsavgifter. AP-fondens syfte är endast att vara en utjämningsfond. Avgörande för ATP-systemets funktion är således avgiftsunderlaget som i sin tur påverkas av hur produktionen i landet utvecklas.

I betänkandet föreslås att löntagarfonderna skall erlägga 3 % i real avkastning till ATP-systemet. Detta tillskott torde ej medföra annat än en mycket obetydlig förstärkning av ATP-systemet.

I stället riskerar löntagarfonderna att minska produktion, sysselsättning och expansion i det svenska näringslivet varigenom avgiftsunderlaget begränsas och ATP-systemet försvagas.

Föreningen anser således att de motiv som anförs för ett införande av löntagarfonder saknar tillräcklig underbyggnad eller ej är godtagbara. Även mot denna bakgrund avstyrker föreningen förslaget.

I föreningens remissvar över vinstdelningsgruppens betänkande konstaterade föreningen att enbart vissa företag skulle omfattas av skyldigheten att betala en vinstdelningsavgift och att bland dessa företag skulle avgiften utgå endast under förutsättning att en vinst av viss storlek uppnåddes.

Föreningen ifrågasatte om en sådan avgift – mot vilket f. ö. ej svarar någon prestation från mottagaren av avgiften till den som betalar densamma eller till den avgiften avser – därmed vara förenlig med regeringsformen eller dess grunder och de konventioner som Sverige ingått eller med de förutsättningar för näringsverksamhet som traditionellt råder.

En omständighet som understryker vad föreningen där angav är förhållandet att vinstdelningsavgiften enligt betänkandet "Löntagarfonder i ATP-systemet" ej är avsedd att komma samtliga ATP-berättigade tillgodo utan endast löntagare, trots att en del av den nuvarande tilläggspensioneringsavgiften, som betalas av alla företag och arbetsgivare för alla arbetsinkomsttagare och inte endast löntagare, skall överföras till löntagarfonderna. Visserligen skall avkastning från löntagarfonderna tillfalla AP-fonden men endast till viss del och löntagarfondernas kapital överföres ej.

Föreningen finner denna konsekvens av förslaget ytterst betänklig och även på grund härav avstyrker föreningen förslaget i dess helhet.

LO anför:

1. LOs motiv för löntagarfonder

Intresset för löntagarfonder och den kollektiva kapitalbildningen har hos Landsorganisationen vuxit fram ur den sedan decennier tillämpade lönepolitiken. Den solidariska lönepolitiken leder till att övervinster skapas i vissa företag. Detta medför en extra stor förmögenhetsökning för ägarna av dessa företag. Problemet aktualiserades i en lönepolitisk rapport till LOs kongress 1971. I den slogs fast att en alltför stor och stigande kapitalandel i vissa företag borde kunna undvikas: "bl. a. för att förhindra löneexplosioner av okontrollerad karaktär eller för att förhindra att den solidariska lönepolitiken överges är det nödvändigt med någon form av "vinstkorrigering", inte endast för varje bransch utan för varje företag."

Vid LO-kongressen 1976 ställde sig organisationen bakom tre mål för löntagarfonder i samband med att rapporten "Kollektiv kapitalbildning genom löntagarfonder" behandlades.

De tre målen var "att stödja den solidariska lönepolitiken, att motverka den koncentration av förmögenhet och därmed makt som följer med industrins självfinansiering och att genom medägande stärka det löntagarinflytande, som har sin huvudsakliga grund i arbetsrättsreformerna."

Till LO-kongressen 1981 förelåg en rapport med förslag till konstruktion av löntagarfonder med ytterligare ett mål: "att bidra till ett ökat kollektivt sparande för produktiva investeringar i industrin." Kongressen fastställde de fyra målen som grund för det fortsatta arbetet med löntagarfonder och konstaterade att frågan om den organisatoriska uppbyggnaden och tekniska konstruktionen tagit ett stort steg framåt även om den inte bundits i detalj.

De målsättningar Landsorganisationen har för löntagarfonderna torde vara sådana att de omfattas av de flesta människor. Den solidariska lönepolitikens innebörd, att alla människor oavsett vilken bransch eller vilket företag de arbetar i, ska ha lika lön för likvärdigt arbete, accepteras av de flesta. De allra flesta instämmer också i att förmögenheten, alldeles särskilt den som utgörs av produktionskapital, är alldeles för koncentrerad. Det innebär att makten över näringslivet är koncentrerad till alltför få ägare. Det råder bred samstämmighet om att investeringstakten i svensk ekonomi är för låg, vilket bl. a. medför att det skapas alltför få sysselsättningstillfällen inom industrin.

De motiv som LO har för införande av löntagarfonder omfattas av en

stor majoritet av organisationens medlemmar och har vid ett flertal tillfällen lagts fast. Det är genuint folkliga krav som arbete, rättvisa, trygghet och inflytande som utgör grunden för förslaget om löntagarfonder.

De krav som LO har på löntagarfonder medför att organisationen endast kan acceptera en kollektiv form. Andel-i-vinst och liknande system motverkar de mål LO har. Därför måste sådana lösningar avvisas. De är oförenliga med den solidariska lönepolitiken genom att lönebildningen skulle påverkas av det enskilda företagets resultat och därigenom leda till ökade klyftor.

Mot bakgrund av LOs mål bör fonderna finanseras både genom en viss andel av lönesumman och en delning av vinsten.

De mål som LO fastställt på kongresser och som har en bred förankring inom fackföreningsrörelsen, ligger alltjämt fast och medför att Landsorganisationen uttalar sig för kollektiv kapitalbildning genom löntagarfonder.

Genom arbetarrörelsens seger i 1982 års val skapades parlamentariska förutsättningar att nå en positiv lösning av frågan om löntagarfonder. LO ser med tillfredsställelse att regeringen verkat med den skyndsamhet som varit möjlig och att det nu finns ett konkret och färdigt förslag till uppbyggnad och organisation av löntagarfonder. Det är viktigt att förslaget bildar underlag för en proposition som gör att löntagarfonderna kan börja verka redan 1984.

2. Behovet av löntagarfonder 1984

Vinsterna i svenskt näringsliv är på väg uppåt, bl. a. som en följd av den svenska devalveringen på hösten 1982. Enligt Konjunkturinstitutets rapport från april 1983 kommer näringslivets driftsöverskott att stiga med 16 miljarder eller med ca 32 procent från föregående år. Delårsrapporter från företagen tyder på en mycket kraftig vinstuppgång i storföretagen. Till en del är denna vinstförbättring nödvändig eftersom vinstnivån i näringslivet tidigare varit alltför låg.

Vinstuppgången innebär emellertid också att berättigade krav på stora löneökningar kommer att ställas av löntagarna. Under en följd av år har reallönen för flertalet arbetare sjunkit. Den tendensen måste brytas och ersättas av en löneutveckling med positiva reala resultat. Löntagarna eftersträvar lika litet som arbetsgivare och samhälle, en explosiv och inflatorisk löneutveckling. Risken för en sådan löneexplosion kommer 1984 att vara stor om inte en vinstdelning genomförs av den omfattning som föreslås i rapporten "En modell för vinstdelning". I ett tidigare remissvar har LO godkänt denna modell. Det är LOs mening att det inte går att göra avkall på någon del av modellen om nästa års avtalsrörelse ska kunna genomföras med det lugn som vanligen kännetecknar svensk arbetsmarknad.

Vinsterna bidrar, genom den sneda fördelningen av ägandet till en fortsatt skev fördelning av inkomster och förmögenheter. Om LO avstår från löneökningar måste organisationens medlemmar dels göras delaktiga i förmögenhetsökningen i näringslivet, dels veta att vinsterna används för produktiva investeringar. Så har inte varit fallet med en stor del av de vinster som företagen hittills har åstadkommit. Investeringarna kommer enligt de senaste prognoserna att minska även för 1983, trots en betydande vinstuppgång.

Även om de centrala löneavtalen skulle hålla en låg nivå innebär stora vinstökningar en stor risk för löneexplosion i de lokala löneförhandlingarna. Det är väsentligt att man inför de lokala förhandlingarna vet att en del

av företagets vinster används till investeringar med löntagarkontroll. Därmed ökar möjligheterna att undvika höga lönekrav i de vinstrika industriföretagen. Sådana lönekrav riskerar att antingen slå sönder den solidariska lönepolitiken eller att spridas till övriga sektorer av arbetsmarknaden.

Ägandet av svenskt näringsliv är koncentrerat. Trots betydande förändringar av ägandet under senare år, har småspararna inte ökat sin andel av börsaktierna. I en rapport till den statliga löntagarfondsutredningen konstaterades att "ökat institutionellt ägande och förstärkt ägarkoncentration tycks alltså ha gått hand i hand." Statistiken över ägandet, även i börsföretag är bristfällig. Av kända uppgifter framgår dock entydigt att hushållens aktieägande sjunkit dramatiskt, från strax under 50 procent av börsvärdet 1975 till ca en tredjedel 1981. Siffrorna för 1982 indikerar att hushållsägandet sjunkit ytterligare, till ca 30 procent. Denna förändring har skett samtidigt som staten subventionerat hushållens aktiesparande i s. k. aktiesparfonder på ett fördelningsmässigt utmanande och statsfinansiellt urholkande sätt.

I stället är det de institutionella ägarna som stärker sitt inflytande över de svenska storföretagen. Det korsvisa ägandet mellan olika företag och försäkringsbolagens ägande ökar. Bara mellan 1975 och 1981 ökade det institutionella ägandet av börsaktierna från strax under hälften till 63 procent. Ökningen har även därefter fortsatt med en dramatisk hastighet.

Det är inte hushållen som är alternativet till ett ökat löntagarinflytande över svenska börsnoterade företag. Det är i stället en fortsatt institutionalisering som medför att verkställande direktörer och företagsledningarna i företagen får en allt större makt över sina och många andra företag. Inte ens med mycket stora subventioner har det gått att öka hushållens aktieägande, än mindre deras inflytande.

Många av de institutioner som i dag förstärker sitt ägande är passiva ägare som inte utövar sin ägarroll. Andra uppvisar betydligt större intresse för kortsiktiga finansiella transaktioner än för produktion och sysselsättning. Som en motvikt till de anonyma institutionerna på aktiemarknaden behövs därför ägare som har legitimitet hos en stor grupp medborgare. Genom sin ställning i produktionslivet och sin numerär kan löntagarna som ägargrupp utgöra denna motvikt. Löntagarna skulle som ägargrupp ha som främsta intresse att utveckla näringslivet för att förstärka produktionen och skapa sysselsättning.

Löntagarnas inflytande över näringslivet är i dag begränsat. Lagen om styrelserepresentation och medbestämmandelagen ger i första hand insyn i verksamheten och medför därmed också att en betydande kompetens byggs upp inom löntagargruppen. Det inflytande som arbetsrättslagstiftningen hittills har gett har varit ett inflytande i företagen, men inte över dess verksamhet och inriktning. Arbetsrätten måste därför kompletteras med ett inflytande för löntagarna också över det kapital som bildas i näringslivet. Löntagarfonder är ett sådant komplement.

Svensk ekonomi 1983 är fortfarande i kris. Industriinvesteringarna har alltsedan 1975 sjunkit i stort sett kontinuerligt och var 1982 på en nivå som motsvarade endast 60 procent av 1975 års reala nivå. Konjunkturrapporterna tyder på att investeringarna kommer att sjunka även under 1983. Som tidigare nämnts är det ett starkt löntagarintresse att investeringarna i svenskt näringsliv ökar. Endast därigenom kan sysselsättningen främjas. Löntagarfonderna kan, genom att deras kapital ska investeras i aktier i svenska företag, bidra till att öka investeringarna i näringslivet. Därigenom

kan också löntagarfonder medverka till sysselsättningsfrämjande investeringar.

– – –

Löntagarfonderna kommer att ge löntagarna ett ägande. Ägandet i storföretagen innebär också makt. Det är viktigt att se makt i en vid mening. Fonderna kommer att innebära att löntagarna får lite mer makt och kapitalisterna lite mindre. Inflytandet kommer att gå till den grupp i produktionsprocessen som har minst inflytande. Men det gäller att ha perspektiv på det inflytande som fonderna kommer att kunna ge. Det blir trots allt begränsat till sin omfattning. Det motsvarar t.o.m. 1990 sannolikt mindre än 10 procent av börsvärdet. Börsföretagen svarar för ungefär en tredjedel av sysselsättningen i svenskt näringsliv.

Ett fondsystem kommer framför allt på lite längre sikt att kunna bidra till en ökning av löntagarnas välfärd på olika sätt. Löntagarfonderna kommer att stärka möjligheterna att upprätthålla sysselsättningen och minska arbetslösheten. De kommer att ge löntagarna kontroll över en del av kapitalet. Ägare med bredare målsättningar än högsta möjliga vinst kommer in i näringslivet. Det är genom ökad produktion som löntagarnas konsumtionsförmåga kan öka och löntagarfonderna utgör ett stöd för en sådan utveckling. Fonderna som ägare kommer sannolikt att ha en positiv inställning till arbetsplatsdemokrati, varför löntagarnas förmåga att hävda sina krav på inflytande över den egna arbetsplatsen kommer att kunna tillgodoses bättre.

Löntagarfonderna kommer att bidra till att minska förmögenhetskoncentrationen. Det medför att löntagarnas kollektiva förmögenhet växer och att löntagarna blir delaktiga i den förmögenhetstillväxt som sker genom företagens vinster. Delaktigheten i vinsterna kommer till stånd dels genom den årliga vinstdelningen, dels genom avkastningen på fondernas växande aktieinnehav.

Det har i olika sammanhang förts en debatt om löntagarägande innebär att facket hamnar i en dubbel roll, både som ägare och som den intressent som tillvaratar de anställdas intressen. Det förtjänar i detta sammanhang framhållas att löntagarna kan ha olika perspektiv och intressen i ett företag. De lokala fackliga organisationerna kan vid sidan av sina lönekrav förväntas ha som främsta intresse att trygga sysselsättningen i det egna företaget. Ett mer övergripande löntagarintresse i t.ex. en löntagarfond kan ibland innebära att andra avvägningar måste göras för att uppnå t.ex. regional utveckling eller bidrag till hela löntagarkollektivets samlade välfärd. Det är angeläget att dessa olika intressen skiljs åt, personmässigt och organisatoriskt, så att den traditionella fackliga rollen kan bibehållas.

I den allmänna debatten hävdas ofta att små och medelstora företag ska bli föremål för löntagarfondernas ägande. Folkpartiet hävdar t.ex. i sin broschyr mot löntagarfonder att dessa genom sitt hot om kollektivisering av ägandet skrämmer människor från att starta företag.

LO finner det motiverat att mot denna bakgrund kommentera de små företagens villkor i ett system med löntagarfonder. De företag där löntagarfonder kommer att kunna bli delägare är de där det finns aktier till salu. Det går alltså aldrig att tvinga någon att sälja sitt företag. Enligt LOs mening finns motiv för ett löntagarägande i första hand i de stora företagen, främst de börsnoterade aktiebolagen. Det finns enligt LOs mening, nu eller i framtiden, inte något motiv att på samma sätt förändra ägandet av de mindre och medelstora företagen. Den effektivaste skötseln över dessa företag utövas i allmänhet av de nuvarande ägarna. Detta innebär inte att

löntagarfonderna inte ska kunna vara delägare i ett litet företag – om ägaren så önskar. Privat småföretagsamhet är viktig för ekonomins dynamik. De privatägda små och medelstora företagen utgör ett väsentligt inslag i näringslivet och ger ett stort bidrag till vår välfärd. Goda villkor för privata små och medelstora företag är därför nödvändigt för ekonomins tillväxt. Löntagarfonder ska alltså inte uppfattas som ett hot mot småföretagandet.

Genom att fonderna kommer att stimulera den ekonomiska aktiviteten i landet gagnas också småföretagen. Löntagarfonderna kommer att ha ett intresse av att utveckla svensk produktion och sysselsättning. Som underleverantörer kommer konkurrenskraftiga svenska småföretag att ha en fördel av att det finns ägare till storföretagen som har sådana intressen. Genom sin riskkapitalförsörjning kan också löntagarfonderna medverka till att vissa småföretag inte blir uppköpta av storföretagen, ett öde som drabbar en stor del av småföretagen.

Löntagarfonderna kommer inte att omvandla Sveriges ekonomiska system. Fonderna kommer snarare att stärka marknadsekonomin. Genom att ytterligare fem placerare kommer in på aktiemarknaden ökar konkurrensen och därmed förstärks marknadsfunktionen.

Beklädnadsarbetarnas förbund anför:

Beklädnadsarbetarnas förbund är positivt till löntagarfonderna som princip och ser med tillfredsställelse att frågan nu närmar sig ett ikraftträdande.

Fackföreningsrörelsens mål med löntagarfonder är att; stödja den solidariska lönepolitiken; motverka den privata makt- och förmögenhetskoncentrationen; stärka löntagarinflytandet som har sin huvudsakliga grund i arbetsrättsreformerna; öka sparandet och kapitalbildningen i samhället. Dessa mål har formulerats utifrån fackföreningsrörelsens verklighetsuppfattning och kritik av brister i samhällsutvecklingen. Brister som kanske har större aktualitet i nuvarande politiskt/ekonomiska läge än vad som tidigare varit fallet.

Löntagarna har under ett antal år fått vidkännas minskningar i reallöneutveckling. Vinstutvecklingen i näringslivet är kraftigt stigande och ännu finns det inte tecken på att dessa vinstmedel till övervägande del används till investeringar i produktionskapital. Beklädnadsarbetarnas förbund menar att löntagarfonder är ett medel som måste införas om inte fördelningsfrågorna ska bli ohanterbara på kort sikt. Ett snart införande av löntagarfonder bör också innebära större sannolikhet att den relativa förbättring av svensk industris konkurrenskraft som är märkbar, och som delvis kommit beklädnadsindustrin till del, kan säkras långsiktigt.

Svenska fabriksarbetareförbundet tillstyrker förslaget men anser inte att det finns anledning att på förhand begränsa fondernas andel av det samlade börsvärdet genom att tilldelningen av medel till löntagarfonderna skall upphöra 1990.

Fastighetsanställdas förbund tillstyrker förslaget men förklarar att det hade väntat sig ett mer långtgående förslag, för att uppnå målsättningen om ekonomisk demokrati.

Handelsanställdas förbund förklarar att förbundet sluter upp bakom de presenterade förslagen.

Svenska kommunalarbetareförbundet anför:

Frågan om införande av löntagarfonder har debatterats och utretts under en lång följd av år. Parallellt med detta har olika former av individuella vinstdelningssystem vuxit fram i speciellt vinstgivande företag. Sådana lösningar måste avvisas eftersom de delvis motverkar de mål som fastställts för kollektiva löntagarfonder senast av LO-kongressen 1981, nämligen att:

- stödja den solidariska lönepolitiken
- motverka den koncentration av förmögenhet och därmed makt som följer med industrins självfinansiering
- genom medägande stärka löntagarinflytandet
- bidra till ett ökat kollektivt sparande för produktiva investeringar i industrin

Utvecklingen på många fler områden än det ovan nämnda gör det angeläget att löntagarfonderna verkligen kommer till stånd inom en mycket snar framtid.

Förbundet förutsätter att fonderna kommer igång under 1984 som utlovats. Hela fondsystemet bör dock utvärderas kontinuerligt. Vi vill speciellt peka på reglerna för vinstdelning, formerna för hur fondstyrelseledamöterna utses samt reglerna om begränsning av aktieinnehavet i enskilda företag. Utvärderingen av dessa regler kan inte vänta till efter 1990.

Svenska lantarbetareförbundet anför:

Förbundet bifaller i stort sett utkastet till LO:s yttrande till löntagarfondförslaget. De tre målen som LO ställde sig bakom vid kongressen 1976, att stödja den solidariska lönepolitiken, att motverka förmögenhetskoncentration och att genom medägande stärka löntagarinflytandet är helt i överensstämmelse med förbundets uppfattning.

Förbundet är även av den uppfattningen att ökade investeringar i industrin på sikt också kan skapa flera arbetstillfällen inom förbundets avtalsområden.

Vidare är förbundets mening den att om inte förslaget till vinstdelning genomförs snabbt är risken för en löneexplosion i 1984 års avtalsrörelse oerhört stor. Detta skulle ytterligare öka löneklyftan mellan förbundets medlemmar och egentlig industri.

Svenska pappersindustriarbetareförbundet anför:

Förbundet ser med stor tillfredsställelse hur regeringen så snabbt kunnat få fram ett hållbart konkret förslag till löntagarfonder. Det är nu nödvändigt att de första löntagarfonderna kan börja verka fr.o.m. 1984. Att ytterligare fördröja ett beslut skulle utgöra ett allvarligt hot mot regeringens ekonomiska politik och därmed den svenska industrins nyvunna konkurrenskraft.

Under 1970-talet utgjorde vinstutvecklingen i skogsindustrin något av en tändhatt för den kostnadsexplosion som då skedde. Vi utgår från att regeringen vidtar de åtgärder som är nödvändiga för att undvika ett upprepande.

Statsanställdas förbund som ansluter sig till arbetsgruppens förslag om införande av löntagarfonder framhåller kraftigt nödvändigheten av att förslaget nu blir föremål för ett så snabbt beslut som möjligt. Förbundet finner den föreslagna begränsningen av systemet till 1990 riktig. Under åren fram till den tidpunkten menar förbundet att sådana erfarenheter bör ha erhållits

vilka kan utgöra grund för utformningen av ett löntagarfondssystem i framtiden.

Svenska träindustriarbetareförbundet tillstyrker förslaget och framhåller att löntagarfonder bör införas från årsskiftet 1983/84. Hur man i en framtid ska gå vidare och ytterligare utveckla systemet får – menar förbundet – noga prövas då de nu föreslagna fem fondernas verksamhet kan utvärderas 1990.

Svenska transportarbetareförbundet anför:

Om löntagarna visar återhållsamhet i sina lönekrav, så bör de tillerkännas rätten att få vara med och dela vinsten där särskilt stora vinster uppstår. Så enkelt vill förbundet uttrycka motiven bakom löntagarfonderna. Tankegången härleds ur det faktum att förmögenhetstillväxt kommer inte enbart ur kapital utan också ur arbete. I botten är det alltså ett fördelningsproblem.

Den solidariska lönepolitiken har två ben. Dels förutsätter den lika lön för likvärdigt arbete. Dels ligger i densamma en strävan till utjämning mellan hög- och låglönegrupper. Det är uppenbart att en sådan lönepolitisk ambition är svår att genomföra. Det hänger samman med att vissa branscher har förutsättningar att betala högre löner medan andra branscher lider under lönetrycket. Det är en självklarhet att en facklig rörelse måste eftersträva att främst hjälpa de sämst ställda. Avvägningen av lönekraven blir mot denna bakgrund en grannlaga uppgift. För höga lönekrav kan leda till inflation som endast urholkar reallönerna eller skapar en arbetslöshet inom svaga branscher, alltför låga lönekrav skapar en orättvis förmögenhetstillväxt för kapitalägare. Det är för att underlätta denna avvägning av lönekraven som löntagarfondernas vinstdelning kan komma att bli ett värdefullt instrument inte bara för löntagarnas jämlikhetssträvanden utan också för balansen i hela samhällsekonomin. Förbundet har framfört dessa synpunkter i sitt remissvar om vinstdelningsmodellen.

Av vad som här sagts framgår det klart att företagsvisa och individuella vinstdelningssystem inte kan lösa detta jämlikhetsproblem. Snarare har sådana system en tendens att vidga löneklyftorna. Problemet är tvärtom att finna en sådan lösning att alla löntagare kommer i åtnjutande av övervinsterna. Detta kan endast uppnås genom ett kollektivt system. Enligt den vinstdelningsmodell som föreslås i löntagarfondssystemet kommer cirka 5000 företag att debiteras vinstdelningsavgift. Genom att föra avgiften till ATP-systemet blir alla löntagare delaktiga av vinstdelningen och fondernas avkastning. Löntagare i små företag eller i icke särskilt vinstrika företag har därför i lika hög grad anledning att välkomna löntagarfonder som anställda i stora och vinstrika företag. I hög grad kännetecknas transportbranschen av småföretagsamhet och förbundet noterar därför med tillfredsställelse att trots denna struktur kommer våra medlemmar att benyttas av löntagarfonderna. Den föreslagna modellen har alltså inte i första hand med makt att göra utan är ett instrument för rättvis fördelning.

– – –

Sammanfattningsvis vill förbundet meddela att förbundet tagit del av utredningens förslag men inte funnit anledning att framföra erinringar. Den till tonläget högt uppskruvade politiska debatten som fondförslaget orsakat, står inte i proportion till förslagets omfattning eller konsekvenser. Därför bör förslaget genomföras.

TCO avstår från att yttra sig med hänvisning till att den remisstid som gäller för betänkandena inte skapar några reella förutsättningar för TCO

och TCO-förbunden att föra ut frågan till en bred medlemsdiskussion inför ett ställningstagande. TCO framför därutöver följande allmänna synpunkter i frågan:

Det beslut i kapitalbildningsfrågorna som fattades av TCOs kongress 1982 innebär att TCO skall sträva efter att finna tillfredsställande fackliga lösningar på fyra områden:

att kapitalbildningen tryggas
att löntagarinflytande i övergripande företagsledningsfrågor stärks
att möjligheterna att föra en mer framgångsrik solidarisk lönepolitik förbättras
att kapitaltillväxten sker i fördelningsmässigt acceptabla former.

Besluten vid 1982 års kongress har alltjämt samma aktualitet. TCO är därvid inte bunden till vissa bestämda medel för att uppnå dessa mål utan är öppen för att diskutera alternativa vägar och lösningar. För TCO är det också naturligt att eftersträva en så bred facklig och politisk enighet som möjligt kring de åtgärder som vidtas.

TCO-kongressen beslöt samtidigt att avstå från att ta ställning till huruvida löntagarfonder bör införas eller ej. Detta motiveras i styrelsens yttrande över motionerna till kongressen bl. a. enligt följande:

"Att en fråga är föremål för delade meningar mellan de politiska partierna anses normalt inte utgöra hinder för TCO att från fackliga utgångspunkter ta ställning till frågan. När det gäller löntagarfondsfrågan råder emellertid för tillfället en djupgående partipolitisk polarisering. Mot den bakgrunden bedömer styrelsen det nu klart olämpligt att föreslå kongressen förorda antingen *att* löntagarfonder införs eller att löntagarfonder *inte* införs. Såsom händelserna nu utvecklats är det enligt styrelsens mening nu nödvändigt att avvakta medborgarnas i allmänt val uttryckta vilja".

De förhoppningar som förelåg vid TCOs kongress om att den starka polarisering kring kapitalbildningsfrågorna i den allmänna debatten skulle avta efter valet har inte infriats. Tvärtom har utvecklingen av debatten efter valet närmast ytterligare försvårat en konstruktiv dialog kring dessa frågor.

TCO:are för fondomröstning anför:

TCO speglar inte medlemsopinionen i fondfrågan

Egentligen är det ett alldeles för väl känt faktum att en stor majoritet av TCO-kollektivets enskilda medlemmar är motståndare till löntagarfonder för att här behöva påpekas. Alla opinionsmätningar, liksom 100-tals arbetsplatsvis företagna medlemsomröstningar, visar att högst 10–20% av tjänstemännen är positiva till löntagarfonder. Tyvärr vägrar de fackliga ledarna inom TCO att efterkomma de allt bredare kraven bland de enskilda medlemmarna på en medlemsomröstning i fondfrågan. Man accepterar inte ens enkäter för att pejla medlemsopinionen!

Under ett flertal år har TCO-ledningen försökt att få TCO som organisation och medlemsförbundens enskilda medlemmar, att ställa upp bakom de idéer på vilka de kollektiva löntagarfonderna baseras. Detta har helt misslyckats. Företagna opinionsmätningar visar att 70–80% är bestämt emot löntagarfonder. Andelen fondanhängare har beskrivit en minskande trend. Dessutom är de som önskar löntagarfonder ljumma i sitt engagemang.

I detta sammanhang bör påpekas att det enda av TCOs förbund som genomfört en medlemsomröstning är Försäkringstjänstemannaförbundet. Där blev resultatet 70% mot fonder och knappt 12% för fonder. Spontana enkäter i lokala enheter inom andra förbund visar samma storleksordning.

I TCOs största förbund, Svenska Industritjänstemannaförbundet, med nästan 300 000 medlemmar har en notabel utveckling ägt rum. 1978 beslöt SIFs kongress efter förslag från förbundsstyrelsen att sluta upp bakom kollektiva löntagarfonder. Omedelbart därefter startade en betydande medlemsaktivitet, i samband med att kongressbeslutet skulle förankras, och yttrande inhämtades från samtliga avdelningar i SIF. Resultatet var att över 600 klubbar svarade, som regel efter medlemsomröstningar eller enkäter, och däribland samtliga storavdelningar. Resultatet var att 82 % av SIF-medlemmarna sade nej. Svenska Industritjänstemannaförbundet har därefter varit tvunget att ändra sin uppfattning, från att ha varit positivt till fonder säger nu SIF bestämt nej.

Trots det överväldigande motståndet mot löntagarfonder, som på olika sätt kommit fram inom TCO-förbunden, har de beslutande representanterna ännu inte accepterat detta faktum. Det torde vara förklaringen till att TCO-ledningen nu nonchalerar de enskilda medlemmarnas krav på medlemsomröstning. Det kan också vara förklaringen till varför TCO-ledningen nu väljer att inte besvara de presenterade löntagarfondsförslagen.

Även om det ifråga om de aktuella löntagarfondsförslagen här nedan framförs tekniska och andra synpunkter, vilka i och för sig borde vara tillräckligt vägande för att regeringen inte skall gå vidare med förslaget till riksdagen, så är det ovan utvecklade kompakta motståndet från Sveriges tjänstemän mot kollektiva löntagarfonder det avgjort starkaste argumentet vi har att framföra. Vi utgår ifrån att regeringen inte, emot landets tjänstemän, vill införa ett kollektivt löntagarfondssystem.

Det är en helt absurd tanke att Sveriges Riksdag skulle kunna besluta om löntagarfonder tvärt emot den deklarerade viljan hos en så betydande del av löntagarna som Sveriges en och en kvarts miljon tjänstemän utgör. Detta vore ett beslut som skulle gå emot den sanna demokratins innersta mening. Med största säkerhet kommer ett sådant beslut att medföra en kraftig ökning av politikerföraktet hos Sveriges folk.

– – –

Det framlagda fondförslaget utgör egentligen endast en bearbetning av kongressmaterial från LO och SAPs kongresser. För oss framstår utredningarna som klara beställningsarbeten, där hänsyn inte tagits till saklighet och relevans. Således har utredningarna på intet sätt behandlat vilka alternativa lösningar det finns på de problem som fonderna sägs lösa.

- Vilka olika sätt finns det att stimulera sparandet och öka kapitalbildningen? Detta finns inte undersökt.
- Vilka olika metoder finns det för att förbättra maktbalansen i näringslivet? Denna fråga är inte heller undersökt.
- Vilka faktorer påverkar den solidariska lönepolitiken? Denna fråga är heller inte undersökt.
- Vilka åtgärder finns det för att öka investeringsnivån i företagen? Denna fråga är heller inte undersökt.
- Vilka är konsekvenserna av det lagda förslaget? Den frågan finns inte heller behandlad.
- Naturligtvis är inte konsekvenserna av alternativ till fonderna belysta, eftersom alternativen överhuvudtaget inte är presenterade.

Som ett skäl för att införa löntagarfonder har den solidariska lönepolitiken angivits. Denna princip för lönebildning har på senare tid blivit mycket omstridd. Turerna i 1983 års lönerörelse talar sitt tydliga språk. Det är besynnerligt om man begär att staten genom lagstiftning med sin makt skall

ställa upp bakom vad endast en av arbetsmarknadens parter tycker i denna fråga. Det råder dessutom bland de svenska löntagarna inte någon större enighet om den solidariska lönepolitiken. Ännu märkligare är att regeringen tydligen är beredd att byta samhällsekonomiskt system under förespeglingen att detta skulle komma att underlätta avtalsrörelsen under de närmaste åren.

Varför skulle lönekraven bli mindre därför att ett löntagarfondssystem grundat på vinstdelning införs? LOs under sommaren 1983 aviserade krav inför 1984 års lönerörelse talar däremot. För övrigt är det anmärkningsvärt hur ett fondsystem, som i många sammanhang framställs som litet och harmlöst, skulle kunna få så starka och psykologiska verkningar att stora grupper av löntagare avstår från att kräva löneökningar.

Det framhålls i olika sammanhang att det föreslagna fondsystemet är begränsat och "ofarligt". Mot detta resonemang vill vi på det bestämdaste invända. Det är nämligen tillräckligt stort för att inom ett fåtal år bli största aktieägaren i landet.

Genom införande av löntagarfonder erhålls ett och samma instrument såväl för finansiering av fonderna som för maktutövning via dessa. Genom fondsystemet läggs grunden till en statskapitalism styrd av en icke parlamentariskt vald facklig organisation. Vi är medvetna om att det är LO-ledningen som eftersträvar denna makt.

Det föreslagna fondsystemet bidrar inte till att trygga kapitalförsörjningen. Vinstdelning innebär endast omflyttning av kapital, inte någon nybildning. Pengar tas nämligen från företagen. Efter avdrag för administrationskostnaderna i fondsystemet placeras medlen sedan i form av riskvilligt kapital. Vad man åstadkommer med vinstdelning är således att man minskar tillgången på kapital.

Att knyta löntagarfonderna till ATP-systemet är det nya förslaget. Troligen har en kombination av statsrättsliga och taktiska överväganden lett fram till detta förslag. Det är lättare att via pensionssystemet utveckla ett fondsystem då man slipper ta hänsyn till eventuella begränsningar som grundlagen föreskriver. Vidare kan det vara taktiskt att förespegla svenska folket att löntagarfonder har med pensionen att göra.

Fondernas bidrag till ATP-systemet är emellertid nästan försumbart. Beräkningar visar på mellan 0,5 och 0,7 procent av de totala utbetalningarna som en möjlig avkastning från fondsystemet till pensionerna.

Från SAPs och LOs sida har man hela tiden framfört att fonderna skulle öka löntagarnas inflytande. Så är inte fallet. Vi enskilda löntagare kommer inte att få något ökat inflytande genom fondernas verksamhet. Makten kommer, enligt det nu föreliggande förslaget, att ligga i händerna på 45 av regeringen utsedda personer, varav en majoritet skall komma från fackföreningsrörelsen.

Vi enskilda medlemmar inom TCO-förbunden vet hur utomordentligt svårt det är att få en facklig organisations ledning att ta hänsyn till sina enskilda medlemmar. Vi har tvingats till revolter såväl inom enskilda förbund som inom TCO. Trots detta, och trots att medlemsmajoriteten är klart emot löntagarfonder, respekterar de flesta fackliga ledarna inte detta. De företräder istället sina egna personliga intressen, vilket måste betecknas som ett missbruk av den representativa demokratin. På samma sätt skulle det också fungera i ett löntagarfondssystem.

– – –

Avslutning

Till sist vill vi ännu en gång fästa regeringens uppmärksamhet på att TCO-ledningen inte på ett riktigt sätt uttrycker de enskilda medlemmarnas uppfattning i denna för vårt lands framtid så viktiga fråga om kollektiva löntagarfonder. Eftersom TCO:are för fondomröstning, enligt opinionsundersökningar, medlemsomröstningar och enkäter är representativ för en klar majoritet av de enskilda medlemmarna, får vi hemställa att detta vårt yttrande ges den betydenhet som en miljon löntagare i vårt land representerar.

Under hänvisning till det ovan anförda får vi å medlemsopinionens vägnar på det bestämdaste yrka avslag på det föreliggande förslaget till ett kollektivt löntagarfondssystem som det framgår av de tre delutredningarna "En modell för vinstdelning", "Kapitalplaceringar på aktiemarknaden" och "Löntagarfonder i ATP-systemet".

SACO/SR anför:

SACO/SR har på den senaste kongressen i november 1982 klart avvisat införandet av kollektiva löntagarfonder enligt tidigare framförda förslag från LO/SAP. Det nu föreliggande förslaget innehåller inte några principiellt avgörande skillnader som motiverar ett ändrat ställningstagande. SACO/SR avvisar därför också förslaget "Löntagarfonder i ATP-systemet". SACO/SR anser det svårförenligt med de traditionella fackliga uppdragen att de fackliga organisationerna skall engagera sig också som ägare och förvaltare av produktionskapitalet.

Mot bakgrund av det senaste decenniets omfattande debatt om fondernas systemförändrande karaktär är det lindrigt uttryckt nonchalant att det slutgiltiga fondförslaget presenteras utan vare sig seriösa motiveringar eller någon som helst analys av dess verkningar för den svenska ekonomin.

Det riskvilliga kapitalets roll i ekonomin

Eftersom löntagarfondsförslaget innebär insamling av kapital för placeringar i näringslivet är det väsentligt att som utgångspunkt diskutera det riskvilliga kapitalets roll i ekonomin. SACO/SR anser att de långsiktiga målen om ett näringsliv med hög lönebetalningsförmåga, trygg sysselsättning och god arbetsmiljö skall vara styrande för det riskvilliga kapitalets totala omfattning och användning. För att uppnå dessa mål är det nödvändigt att det riskvilliga kapitalet placeras där det på längre sikt gör störst nytta. Det innebär medverkan till strukturrationaliseringar i näringslivet och främjande av rörligheten på arbetsmarknaden. Det innebär också ett aktivt och engagerat ägaransvar i näringslivet.

Motiven bakom förslagen om kollektiva löntagarfonder

Motiven till kollektiva löntagarfonder har genom åren varit många och varierande. SACO/SR ger i det följande sin syn på de huvudmotiv som har framförts av LO/SAP och som citerats i finansdepartementets promemoria.

"Förstärkt löntagarinflytande i näringslivet"

Syftet att stärka löntagarnas inflytande i näringslivet är vällovligt, men SACO/SR menar att tvångssparande i kollektiva fonder utan individuellt inflytande är fel väg.

Fonderna bäddar för interna intressekonflikter i de fackliga organisationer vars representanter i fondstyrelserna är ålagda att följa det reglemente som anges av placeringsutredningen. Enligt reglementet är styrelsens uppgift främst att garantera en långsiktigt hög avkastning på det placerade riskkapitalet. Fondstyrelserna skall ta ett aktivt ägaransvar samtidigt som 50 procent av rösträtten skall överföras till de lokala fackliga organisationerna i ett företag om dessa så begär.

Det är uppenbart att de nödvändiga långsiktiga strukturrationaliseringar som fondstyrelserna skall medverka till ofta strider mot det mer kortsiktiga lokala fackliga intresset att rädda jobben. Risken finns att löntagarna i det nedläggningshotande företaget upplever sig "överkörda" av sina egna fackliga företrädare i fondstyrelserna.

Få löntagare torde i praktiken uppleva ett ökat inflytande i näringslivet genom att deras egna fackliga företrädare tar över traditionella kapitalägarintressen i fondstyrelserna. Det gäller särskilt som löntagarnas majoritetsinflytande i fondstyrelserna skall utövas av sammanlagt 25 av regeringen handplockade företrädare för löntagarintressen. Till skillnad från vad som gäller för fjärde AP-fonden får de löntagarorganisationer som skall representeras i fondstyrelserna inte ens nominera sina egna kandidater. Det kan därför med rätta ifrågasättas vem dessa ledamöter skall representera och vilken roll de egentligen skall spela.

Om den i systemet inbyggda intressekonflikten leder till splittring och försvagning av de fackliga organisationerna kan resultatet bli att löntagarnas inflytande snarare minskar än ökar.

Vad händer om fondstyrelserna i praktiken inte klarar av att följa reglementets krav om långsiktigt hög avkastning utan i stället faller undan för röststarka lokala opinioner som vill rädda jobben? Eftersom fonderna får automatisk kapitalpåfyllnad oavsett resultatet kan det bli svårt främst för de fackliga företrädarna att stå emot starka opinioner. Om fondstyrelserna i ett senare skede skall utses i allmänna val minskar knappast risken för undfallenhet. Det långsiktiga resultatet kan då bli lägre inkomster och minskad sysselsättningstrygghet.

Den majoritet av löntagarna som har ett intresse av att deras uteblivna löneökningar används där de på längre sikt gör störst nytta saknar dessutom helt möjlighet att dra sig ur finansieringen av systemet.

SACO/SR anser att löntagarnas inflytande i näringslivet främst skall knytas till de enskilda företagen och arbetsplatserna och tillgodoses den arbetsrättsliga vägen och via förhandlingar. Detta inflytande kan med fördel kombineras med direkt ägarinflytande genom frivilliga företagsanknutna aktiefonder med individuella andelar.

SACO/SR har vidare i yttrandet över förslaget till "Allemanssparandet" (Ds Fi 1983: 15) förespråkat en breddad huvudmannakrets och större frihet för de s. k. kapitalsparfonderna. Det öppnar möjlighet för fackliga organisationer som så önskar att genom frivilligt sparande bygga upp aktiefonder med profilerade ändamål, t. ex. för att uppnå ökat löntagarinflytande. Sådana fonder skiljer sig från de föreslagna löntagarfonderna genom att medlemmarna kan ställa direkta krav på avkastningen eller på annan måluppfyllelse samtidigt som de har fullständig frihet att lämna den fond som inte arbetar i enlighet med deras intressen.

En annan väg till direkt löntagarinflytande är arbetskooperativa företag. Under förutsättning att kapitalförsörjningsfrågorna kan få en tillfredsställande lösning bör den pågående försöksverksamheten inom detta område resultera i att löntagarägda företag vinner ökad spridning. Kapitalsparfon-

derna inom ramen för allemansspararandet bör kunna utnyttjas för nybildning av och övergång till löntagarägda företag.

"Stöd för den solidariska lönepolitiken"

Den föreslagna vinstdelningen antas fungera stödjande för den solidariska lönepolitiken. SACO/SR är kritisk till den form av solidarisk lönepolitik som tillämpas av LO och tar särskilt avstånd från det statiska synsätt som vill göra permanent, obligatorisk och kollektiv vinstdelning till ett komplement till denna lönebildningsmodell. SACO/SR har utvecklat kritiken mot den solidariska lönepolitiken och vinstdelningsförslaget i – – – remissyttrandet över "En modell för vinstdelning" (Ds Fi 1983: 13).

"Förbättrad kapitalbildning"

Om löntagarfonderna långsiktigt skall resultera i ökad kapitalbildning fordras att fondstyrelserna är effektivare i sin allokering av riskvilligt kapital än övriga alternativa placerare. Utredningen gör inget seriöst försök att styrka att så skulle vara fallet. SACO/SR anser att flera faktorer talar i motsatt riktning.

Organisationen ifrågasätter om den anonymiserade och kollektiva kapitalförvaltning som fonderna representerar är förenlig med det engagemang och det ansvarstagande som är nödvändigt för att pengarna skall placeras där de gör största möjliga nytta. Avsaknaden av individuell anknytning kan tillsammans med de automatiska kapitalpåfyllnaderna resultera i ett svagt ägarengagemang.

Det faktum att majoriteten i fondstyrelserna skall utgöras av företrädare för löntagarintressen är knappast i sig en garanti för effektivare kapitalförvaltning än vad professionella placerare kan åstadkomma. Om löntagarfonderna å andra sidan skulle visa sig vara klart effektivare kapitalförvaltare än andra finns det naturligtvis ingen anledning att begränsa deras verksamhet i enlighet med förslaget.

"Jämnare förmögenhetsfördelning"

SACO/SR anser det angeläget att bredda ägandet över näringslivet. Frågan är om löntagarna i allmänhet upplever att en jämnare förmögenhetsfördelning erhålls genom att de årligen får avstå 600 miljoner kronor i uteblivna löner som tillsammans med vinstdelningsavgiften skall placeras på börsen via fem kollektiva fonder.

SACO/SR anser i stället att ökad ägarspridning skall uppnås genom frivilligt och individuellt delägande i näringslivet. Detta kan med fördel kombineras med olika slag av fonder inom ramen för ett skattesubventionerat aktiesparande. Om man på detta sätt vill stimulera hushållens aktieägande bör inte den extra stimulansen för aktiesparande som finns i det s. k. skattesparandet tas bort.

– – –

Sammanfattningsvis anser SACO/SR att "Löntagarfonder i ATP-systemet" är ett missriktat och dåligt förslag till lösning av de problem som officiellt anförs som motiv för fonderna.

SAF anför:

Tillsammans med den tidigare framlagda promemorian om löntagarfondsskattens konstruktion utgör de tre stencilerna sammantaget tekniska beskrivningar av hur "löntagarfonder" skall utformas. Däremot förs i materialet ingen diskussion om de samlade effekterna eller någon seriös

diskussion om huruvida medlet löntagarfonder svarar mot de mål som uppställts.

SAF finner det föga meningsfullt att diskutera de tekniska detaljfrågorna i de olika delarna innan själva kärnan och huvudtanken i löntagarfondsförslaget berörts.

Ända sedan 1975 har alla löntagarfondsförslag haft samma principiella innebörd. De har bestått av tre grundläggande delar:

I. *Löntagarfondsskatt på företagen.* En extra vinstskatt på företagen, ibland kombinerad med en extra löneskatt.

II. *Centrala fackliga eller politiska fonder.* Löntagarfondsskatten tillförs centrala fonder kontrollerade av fackliga företrädare eller politiker.

III. *Successiv socialisering.* Löntagarfondernas resurser skall användas för ett successivt övertagande av ägande och makt i de i dag privata företagen.

Sammantaget innebär detta att de svenska företagen via i första hand en särskild vinstskatt skall finansiera fackliga och politiska organs successiva socialisering av de privata svenska företagen. Den avgörande frågan i löntagarfondsdebatten är om detta är rimligt, önskvärt och leder till en för landet positiv utveckling.

I remissmaterialet finns ingen antydan till en förutsättningslös diskussion av mål och medel. Ingen prövning görs om löntagarfonder är ett lämpligt medel för de mål som sätts upp eller vilka negativa effekter förslaget får. Ingen som helst diskussion förs heller om alternativa ekonomisk-politiska medels effekter i relevanta avseenden.

Remissunderlaget saknar därför en reell motivering för de förslag som framställs. Utredarna har utgått från att löntagarfonder skall införas och ansett det överflödigt att diskutera lämpligheten av detta. *Detta är en för svenskt utredningsväsende unikt bristfällig produkt som gjorts till beslutsunderlag för en av de viktigaste samhällsfrågorna någonsin i Sverige.* Det är svårt att undgå misstanken att bristen på seriös analys av förslaget till löntagarfonder sammanhänger med att en sådan skulle visa att löntagarfonder bör undvikas i Sverige.

Vidare hänvisar SAF till SAF:s, SHIO-Familjeföretagens och Sveriges industriförbunds särskilda yttrande i den statliga utredningen "Löntagarna och kapitaltillväxten" och anför:

I remissunderlaget saknas helt en analys av löntagarfondernas samlade konsekvenser. Förslaget berör allvarligt ekonomiska betingelser och långsiktiga politiska förutsättningar för fri företagsamhet i Sverige. Det är ytterst märkligt att frågan om hur företagen påverkas och kan väntas reagera på införandet av löntagarfonder över huvud taget inte tycks intressera lagstiftaren. Denna avgörande fråga har över huvud taget inte berörts i något av de offentliga material som LO-SAP eller departementspromemoriorna redovisar.

Trots allt är det företagen som är de närmast berörda. De skall dels betala själva processen via extra skatter och dels bli föremål för socialiseringen.

Sysselsättning och välstånd i Sverige baseras på företagens möjligheter, vilja och engagemang att ständigt skapa och utveckla produkter, produktion och marknader.

De svenska företagarnas dom över löntagarfondstanken är enhällig och massiv. Löntagarfonderna skadar företagens möjligheter att skapa sysselsättning och välstånd i Sverige. Dessutom leder den principiella innebör-

den liksom det sätt på vilket man försöker driva igenom förslaget till att även vilja och engagemang i många fall försvagas för att helhjärtat satsa på produktivt skapande i Sverige. Redan hotet om löntagarfonder har skadat näringslivets utveckling.

Extra vinstskatter skulle, som redovisats i en expertpromemoria till den statliga löntagarfondsutredningen, negativt påverka företagens investeringar, utbyggnad och riskfyllda långsiktiga satsningar. *Det är de mest lönsamma företagen som svarar för sysselsättningsökningen. Det är just dessa som anses skall betala fondernas uppbyggnad. Förslaget ökar därför arbetslösheten.*

Ännu allvarligare är att om principen om *socialiseringsskatt* på företagen till fackliga eller politiska organ knäsätts, har företagsklimatet i Sverige i ett slag allvarligt försämrats. Mycket av skapande, nyföretagande och satsningar i näringslivet skulle hämmas eller förflyttas till för privat näringsliv mer gynnsamt klimat.

Sammantaget blir konsekvensen av löntagarfonderna att företagens långsiktiga investeringar, satsningar på nya produkter, nya produktionsanläggningar och nya marknader allvarligt hämmas i Sverige. Produktion och sysselsättning kommer i betydande grad att reduceras i jämförelse med om löntagarfonderna lades åt sidan.

SAF ser det också som mycket beklagligt att *relationerna mellan statsmakten och näringslivet* under lång tid *kommer att allvarligt skadas* om löntagarfonderna genomdrivs. Ansvaret för denna konfrontation måste helt läggas på den som framlägger ett sådant i grunden utmanande förslag som hotar själva existensen av ett fritt näringsliv. Detta kommer att försvåra samverkan på andra områden där gemensamma insatser behövs för att föra Sverige ur krisen.

Vår kritik av löntagarfondsförslaget gäller förslagets principiella innebörd. Så länge denna avgörande kärna – successiv socialisering av företagen via avgifter som företagen själva måste betala till fackliga och politiska institutioner – finns kvar, är det inte meningsfullt att gå in och diskutera de tekniska oformligheter som finns i de nuvarande förslagen. Inte heller hastigheten i socialiseringsprocessen är avgörande för företagens och SAFs inställning.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis finner SAF:

att någon analys av om löntagarfonder bör införas eller ej inte finns i remissunderlaget. Ej heller någon som helst mål-medel analys

att någon analys av löntagarfondsförslagets effekter på företagens utveckling och agerande och därmed de samhällsekonomiska konsekvenserna inte gjorts

att en sådan analys skulle visa att företagens investeringar, produktion och sysselsättning och särskilt långsiktiga riskfyllda satsningar på produktion i Sverige allvarligt hämmas av förslaget

att löntagarfondsförslaget innebär att de svenska företagen tvingas betala en extra socialiseringsskatt för sin egen socialisering till fackliga eller politiska institutioner

att löntagarfonderna därmed är en provokation mot det privata näringslivet

att ett genomförande av löntagarfonder för lång tid kommer att förstöra samhällsklimatet i Sverige och skapa destruktiva strider i en tid då samarbete är nödvändigt för att förbättra landets ekonomi.

Vädjan

SAF vill därför avslutningsvis vädja till regeringen att inte genomdriva de ur avgörande synpunkter destruktiva löntagarfonderna mot ett enat näringsliv. Denna vädjan borde vara lätt att efterkomma, eftersom en majoritet av såväl Sveriges medborgare som löntagare är emot införandet av löntagarfonder. Ett undanröjande av löntagarfondshotet är i dag den viktigaste ekonomiska åtgärden för att ge Sverige en ljusare framtid.

Svenska bankföreningen anför:

Bristfälligt beslutsunderlag

Av de olika utredningar som numera föreligger i löntagarfondsfrågan får betänkandet "Löntagarfonder i ATP-systemet" anses vara huvudförslaget; först däri föreslås införande av sådana fonder och lagstiftning härom.

Bankföreningen konstaterar att det i denna för samhällsekonomin och det rådande samhällssystemet så betydelsefulla fråga saknas en förutsättningslös analys av behovet, innebörden och följderna av löntagarfonder, t. ex. sådana fonders betydelse för stabiliseringspolitik, investeringsverksamhet, maktförskjutning och marknadsekonomin. Betänkandets referat av arbetarrörelsens motiv för löntagarfonder är inte en sådan utförlig analys som ämnets vikt oundgängligen kräver. Bankföreningen avstyrker redan på grund härav de nu föreliggande förslagen.

Synpunkter på anförda motiv för löntagarfonder

Bankföreningen finner anledning att särskilt beröra några av de angivna motiven för löntagarfonder.

Det är enligt bankföreningens mening uppenbart att löntagarfonder inte kan motiveras av behovet att förbättra kapitalbildningen. De senaste årens utveckling visar klart att andra, enklare åtgärder inom det rådande marknadsekonomiska systemet är fullt tillräckliga.

Att stärka ATP-systemet är ett annat anfört motiv. Rimliga beräkningar visar att de belopp som från löntagarfondernas avkastning kan tillföras AP-fonden är obetydliga inom ramen för den allmänna pensionens fördelningssystem. För en så ingripande ändring i det ekonomiska systemet som löntagarfonder skulle innebära är därför det nämnda motivet helt otillräckligt.

– – –

Enligt bankföreningens uppfattning kan ett vinstdelningssystem ha positiv effekt för samhällsekonomin endast om det befrämjar produktiviteten i företagen. En förutsättning härför är att systemet är individuellt baserat, så att de som arbetar i företagen får möjlighet att som individer bli delaktiga i de goda resultat de skapar och som grupp erbjuds praktiska vägar att utöva ägaransvar i de företag där de arbetar. System, som fyller dessa krav och som därigenom skiljer sig principiellt från obligatoriska kollektiva system, finns redan i Sverige och nya är under utvecklande. De är också bättre än kollektiva fonder ägnade att tillgodose intresset av jämnare förmögenhetsfördelning. Det är enligt bankföreningen en brist att ingen av de förliggande utredningarna har utvärderat de frivilliga vinstandelsystemen. Att genomföra löntagarfondssystem som inte fyller de angivna kraven skulle, anser bankföreningen, bryta sönder det marknadsekonomiska systemet i Sverige.

Andra motiv uttrycks så att löntagarfonderna skall stödja den solidariska lönepolitiken samt bidra till en rimlig lönekostnadsutveckling och en jämnare förmögenhetsfördelning. Dessa mål förutsätts bli uppnådda genom

den s. k. vinstdelning, genom vilken löntagarfonderna föreslås bli finansierade.

Förslaget till vinstdelning torde grundas på en förment motsättning mellan tillväxtpolitiska och fördelningspolitiska mål samt på en föreställning att löneglidning och lönekrav skulle minska om vinstdelning införs. Om behovet av tillväxt och om återhållsam löneutveckling som förutsättning härför råder enighet. Bankföreningen finner det på intet sätt bevisat eller ens gjort sannolikt att vinstdelning i kollektiva former skulle medföra minskade löneanspråk. Tillväxten gynnas bäst om resurserna fördelas efter marknadsmässiga grunder. Därigenom garanteras att lönsamheten blir av avgörande betydelse vid resursanvändningen. God lönsamhet är garantin för ett allmänt ökat välstånd i samhället.

– – –

Bankföreningen finner sålunda att de anförda motiven för löntagarfonder inte är godtagbara, eftersom de antingen saknar bärkraft eller syftar till mål som skulle vara till skada för den tillväxt som kan åstadkommas endast i en marknadsekonomi. Även av dessa skäl avstyrker bankföreningen därför förslagen.

Sammanfattning

De framförda förslagen avstyrkes, eftersom bankföreningen finner dels att analysen av behovet, innebörden och konsekvenserna av löntagarfonder är bristfällig, dels att de anförda motiven för löntagarfonder inte är godtagbara.

Svenska fondhandlarföreningen, som avstyrker *fondgruppens förslag*, instämmer i det av Svenska bankföreningen lämnade remissvaret. Föreningen framhåller dels att analysen av behovet, innebörden och konsekvenserna av löntagarfonder är bristfällig, dels att de anförda motiven för löntagarfonder inte är godtagbara. Vad gäller *placeringsutredningens förslag* anför föreningen följande:

Föreningen har uppfattningen att denna utredning helt förbigår de fundamentala samhällsekonomiska frågorna. Utredningen diskuterar enbart tekniska frågor som enligt vår uppfattning är mindre intressanta så länge man inte har diskuterat löntagarfondsystemet.

– – –

Utredningen har inte heller givits möjlighet att genomföra några mer djupgående analyser. Därtill har tiden varit alltför knapp. Vår slutsats blir därför att de framförda förslagen ej kan ligga till grund för lagstiftningsåtgärder.

Med tillfredsställelse konstaterar vi att utredningen ställer ett avkastningskrav mätt i ekonomiska termer.

Svenska sparbanksföreningen anför:

Den övergripande frågan om löntagarfonder har sin grund i politiska överväganden om fördelningspolitikens inriktning och om ägarinflytande i näringslivet. Sparbankerna är förankrade i nära nog samtliga intressegrupper i samhället och har att företräda medborgarna i första hand i deras egenskap av sparare oavsett politisk åsikt. Det är däremot inte sparbankernas uppgift att ta ställning i politiska spörsmål av så genomgripande natur som det här är fråga om. Föreningen yttrar sig därför endast om själva utformningen av de framlagda förslagen.

I remissvaret över vinstdelningsmodellen deklarerade föreningen sin bestämda uppfattning att det är helt orimligt att sparbankerna skulle omfat-

tas av ett vinstdelningssystem och i vidare mening av ett löntagarfondsystem. Det bakomliggande fördelningspolitiska motivet till löntagarfonder har ingen bärkraft när det gäller sparbankerna. Genom sin specifika företagsform kan företagsvinster aldrig bli föremål för utdelning eller ge annan förmögenhetstillväxt hos enskilda ägare. Vinsterna används för konsolidering av sparbankerna. Något ägarinflytande kan inte heller utövas i sparbankerna.

Svenska industriföreningen anför:

I remissyttrande över vinstdelningsgruppens betänkande "En modell för vinstdelning", Ds Fi 1983: 13, har föreningen angivit sin principiella inställning till kollektiva löntagarfonder. Denna principiella uppfattning gäller även det nu föreliggande förslaget avseende löntagarfonder i ATP-systemet och kapitalplaceringen på aktiemarknaden. Föreningen intar således en totalt negativ attityd till de framlagda förslagen och avvisar bestämt varje form av kollektiva löntagarfonder.

Med den nu angivna inställningen och de principiella skäl härför som tidigare redovisats av föreningen, anser föreningen det icke vara meningsfullt att ingå i någon närmare diskussion beträffande den praktiska utformningen av förslaget.

Svenska försäkringsbolags riksförbund anför:

Huvudsyftet med inrättande av löntagarfonder anges vara dels att de skall utgöra ett stöd för ATP-systemet, dels därigenom förbättra riskkapitalförsörjningen till gagn för svensk produktion och sysselsättning.

Vad angår det stöd till ATP-systemet som inrättandet av löntagarfonder skulle innebära har detta inte den karaktären att det inte skulle kunna åstadkommas med nu gällande teknik beträffande avgiftsuttag och förvaltning av allmänna pensionsfondens medel. Att löntagarfonder skulle behöva inrättas som stöd för ATP-systemet är alltså inte ett bärande argument för dessa fonder.

I promemorian anges (sid. 52) att "avkastningen på löntagarfondskapitalet kan användas för framtida pensionsutbetalningar. Därmed minskar i motsvarande grad behovet att finansiera dessa med ytterligare belastning av lönekostnaden i företagen. Genom en sådan koppling till pensionsutbetalningarna anknyts löntagarfonderna till den enskilda löntagarens ekonomi."

Det ligger inte inbyggt i förslaget att kostnaderna för ATP-systemet över tiden skulle bli mindre om de täcks av ATP-avgifter eller genom vinstdelning. Däremot skulle en omfördelning av kostnadsbelastningen ske om vinstdelning infördes, eftersom bidrag till ATP-systemet skulle komma att övervältras från mindre framgångsrika företag till den produktiva och vinstgivande delen av näringslivet.

Beträffande anknytningen till den enskilde löntagarens ekonomi är denna naturligtvis från teoretisk synpunkt riktig. Den enskilde medborgaren kommer dock säkerligen att känna lika begränsad anknytning till löntagarfonderna som man hittills gjort till Allmänna Pensionsfonden – eller till den svenska statsskulden trots de för den enskilde meningslösa uträkningar som då och då sker för att visa varje medborgares andel i denna statsskuld.

Det andra angivna syftet med fondernas inrättande, att förbättra näringslivets riskkapitalförsörjning, skulle enligt riksförbundets uppfattning inte heller komma att uppfyllas på ett sådant sätt att det är en bärande grund för

förslaget. Företag skulle tvingas avstå medel, som kunde utgöra underlag för produktions- och arbetsfrämjande investeringar i dessa företag, till allmänna fonder, vilka skall distribuera riskkapital till näringslivet i stort. En grundtanke synes vara att detta riskkapital skall tillföras "de produktiva och utvecklingsbara delarna av svenskt näringsliv" (ur statsministerns inbjudan 1983-08-21 till överläggningar om löntagarfonder m. m.). Riskkapitalet borde därför i största utsträckning återföras till just de företag som genom vinstdelning bidragit till löntagarfondernas uppbyggnad. Medlen skulle alltså föras fram och tillbaka mellan företag och fonder men på vägen skulle äganderätten till företagen i motsvarande mån ha övergått till fonderna. Endast i den mån man avser det tillskott till fonderna som utgörs av den särskilda delen av ATP-avgiften som kommer från den offentliga sektorn skulle man kunna – åtminstone teoretiskt – tala om tillskott av riskkapital. Detta får emellertid i det större sammanhanget mera ses som en bokföringsfråga. Resultatet av löntagarfondernas bildande skulle sålunda knappast bli en fråga om försörjning med riskkapital utan om överflyttande av äganderätt.

I promemorian framhålles att genom löntagarfonderna skall löntagarnas inflytande ökas utan att dock något företagaransvar skall finnas. Denna uppseendeväckande målsättning anser man sig kunna uppnå genom att fondernas sammanlagda aktieinnehav i ett och samma aktiebolag måste understiga 50% av röstetalet. Här måste uppenbarligen arbetsgruppen ha likställt begreppen "företagaransvar" och "majoritetsägande". Om detta skulle vara riktigt skulle det tydligen vara så att i det stora flertalet i Sverige börsnoterade aktiebolag det inte finns någon ägare med företagsansvar.

De i promemorian förda resonemangen om aktieägande, inflytande och företagaransvar strider helt mot den syn på dessa ting som hittills ansetts naurlig i hela västvärlden. Här behöver endast citeras vad kapitalmarknadsutredningen anförde i sitt betänkande "Kapitalmarknaden i svensk ekonomi" (SOU 1978: 11) i anslutning till förslag om att höja gränsen för försäkringsbolags tillåtna aktieinnehav i ett och samma aktiebolag från 5 till 10% av röstetalet. Utredningen framhöll bl. a.: "Med större aktieinnehav följer ett aktivt ägaransvar. En förutsättning – – – är därför en vilja och kompetens hos försäkringsbolagen att påta sig ett sådant ansvar".

Vad kapitalmarknadsutredningen anfört ger klart vid handen att man räknar med ett aktivt engagemang från aktieägarnas sida och att detta engagemang får betydelse vid helt andra, lägre ägarandelar än dem som nämnes i promemorian. Att så är fallet är ju i själva verket också allmänt bekant. Härmed kommer även i en helt annan belysning den uppgift som anges i promemorian, nämligen att fonderna fram till 1990 kan komma upp till nivån 13–14% av det samlade börsvärdet. I stället för att, som i promemorian, man försöker ge intryck av att detta är en förhållandevis marginell del av aktiemarknaden måste konstateras att det är en mycket ansenlig del av börsvärdet som skulle ge ett dominerande inflytande i många aktiebolag och som även borde medföra ett stort ansvar. Ett ägande i näringslivet som genom redan i förväg deklarerade intentioner skulle innebära inflytande utan ansvar kan inte accepteras av företagen och bör ej heller kunna godtas av löntagarna. För försäkringsbolagen som aktieplacerare måste det uppfattas som högst negativt att bland övriga delägare i aktiebolag återfinna sådana med omfattande rösträtt men utan det engagemang som bör förväntas av större aktieägare.

Över huvud taget anser riksförbundet att det bör vara angeläget att

bredda och fördjupa engagemanget och intresset för svenskt näringsliv hos allmänheten och inte minst hos företagens anställda i former som skapar en så nära anknytning mellan aktieägare och företag som är möjligt.

Riksförbundet avstyrker med hänvisning till vad ovan anförts förslaget om införande av löntagarfonder och saknar därför anledning att nu ta ställning till betänkandet "Kapitalplaceringar på aktiemarknaden". Detta betänkande bör hellre bli föremål för övervägande i annat sammanhang där marknadsmässiga kapitalplaceringsfrågor blir aktuella.

Folksam anför:

Arbetsgruppens förslag ska ses mot bakgrunden av bl.a. senare års diskussioner kring önskvärdheten att förstärka löntagarinflytandet i näringslivet och därmed motverka den makt- och förmögenhetskoncentration som i dag föreligger. Andra motiv som arbetsgruppen anger är behovet att öka sparandet och kapitalbildningen i vårt land samt att förstärka ATP-systemet.

En breddning av ägandet och ökat ekonomiskt inflytande ligger i linje med kooperationens syften. Från Folksams sida har vi inga principiella invändningar mot en ökad demokratisering inom näringslivet. Som kooperativt försäkringsföretag anser vi det naturligt och ur demokratisk synpunkt angeläget att kooperationen fortsätter att utvecklas och ges ett rimligt stöd från samhällets sida. Med denna principiella inställning hävdar vi att det därför vore konsekvent att lämna kooperationen utanför fondsystem vars främsta syfte är att motverka makt- och förmögenhetskoncentration.

– – –

De medel som fonderna är tänkta förfoga över kommer från den beslutade tillfälliga vinstskatten, föreslagen modell för vinstdelning och genom en särskild ATP-avgift. Merparten av pengarna beräknas komma från vinstdelningssystemet. Folksam har i tidigare yttrande till Finansdepartementet över betänkandet – En modell för vinstdelning (DsFi 1983: 13) – framfört kritiska synpunkter på förslagets effekter och tillämpning på skadeförsäkringsområdet. Vi har dels anfört principiella invändningar, dels visat på de praktiska svårigheter som uppstår. Enligt vår mening kan förslaget om vinstdelning inte tillämpas på kooperativ verksamhet och ömsesidiga skadeförsäkringsbolag. Något vinstmotiv av det slag som privatägda företag har existerar inte. De överskott som bildas i kooperativ verksamhet kan ingen enskild medlem tillgodogöra sig. De används istället för att trygga den framtida verksamheten eller för att ge bästa möjliga utbyte av medlemskapet.

En annan viktig synpunkt att beakta är att resultaten inom försäkringsområdet varierar kraftigt från år till år beroende på den oförutsebara skadefrekvensen. Försäkringsverksamhetens struktur är sådan. Det är därför enligt vår mening inte möjligt att utifrån ett års resultat bedöma om "övervinst" föreligger. Vid en sådan bedömning måste avsättningar till utjämningsfond och säkerhetsreserver beaktas.

I sammanhanget finner vi det också naturligt att peka på att försäkringsbolagen redan i dag bidrar till finansieringen av samhällsekonomin. Den största delen av bolagens placeringar styrs av riksbankens placeringsregler till samhällssektorer med som regel sämre avkastning än den som kan uppnås på mera marknadsmässiga placeringar.

Invändningar mot vinstdelningsförslagets tillämpning på försäkringsområdet av principiellt samma karaktär som de vi redovisat ovan har framförts från flera andra håll, bl.a. från försäkringsinspektionen.

Svenska föreningsbankers förbund anför:

SFF har den 10 augusti 1983 avgett remissyttrande över betänkandet "En modell för vinstdelning". Trots att detta betänkande i princip endast innehöll tekniska aspekter på olika vinstdelningsmodeller lämnade SFF redan i det remissärendet sin principiella syn på löntagarfonder. SFF avstyrker således generellt införande av löntagarfonder i Sverige. Om sådana skulle införas motsätter sig SFF att de ekonomiska föreningarna omfattas av kollektiva löntagarfonder. Om, trots detta, även ekonomiska föreningar skulle bli aktuella för vinstdelning till ett kollektivt löntagarfondssystem, förordar SFF att lokala och regionala föreningsbanker ej sammanräknas vid uttagandet av vinstdelningsavgifter. SFF vill beträffande det ovan nämnda hänvisa till sitt tidigare avgivna remissyttrande.

Mot denna bakgrund avstår SFF från att avge synpunkter på nu aktuella betänkanden bortsett från att SFF i och för sig inte har någon erinran mot den allmänna rekommendation som placeringsutredningen framfört, nämligen att placerarna åläggs ett realt avkastningskrav på tre procent.

Sveriges grossistförbund anför:

I vårt yttrande 1983-06-29 över vinstdelningsgruppens betänkande "En modell för vinstdelning" framhöll vi, att förslaget till lag om vinstdelningsavgift utgör ett led i regeringens planer på att införa löntagarfonder. Eftersom vi på det bestämdaste tar avstånd från dessa planer, saknade vi anledning att granska förslaget som sådant. Vi avvisade mot denna bakgrund förslaget om vinstdelningsavgift.

Situationen är densamma i fråga om föreliggande betänkanden. Dessa behandlar rent tekniska frågor och berör inte frågan om löntagarfonder som sådan. Ingen analys görs av förslagets effekter på företagsklimatet, vilka enligt vår mening blir betydande. Ett införande av löntagarfonder skulle allvarligt skada den samhällsekonomiska utvecklingen i vårt land.

Enligt rapporten skall de föreslagna fonderna innebära en förstärkning av ATP-systemet. Så tillvida torde det vara riktigt att de medel som enligt förslaget skall inflyta till AP-fonden kommer att användas för pensionsändamål. Viktigare är dock att löntagarfonderna får en negativ effekt på tillväxten i vår ekonomi och därigenom försvagar underlaget för ATP-systemet. Vi delar därför inte uppfattningen att löntagarfonderna skulle förstärka pensionssystemet.

Vi avvisar sålunda kategoriskt föreliggande förslag och vi vädjar till regeringen att avstå från att framlägga förslag om kollektiva löntagarfonder.

SHIO-Familjeföretagen anför:

De nu aktuella förslagen ingår i det s. k. löntagarfondsystem, som regeringen beslutat att genomföra. Det har senast bekräftats i den inför riksmötet den 4 oktober 1983 framlagda regeringsdeklarationen.

SHIO-Familjeföretagen, som företräder över 50 000 mindre och medelstora företag inom enskilt näringsliv, tar bestämt avstånd från den stegvis genomförda socialisering av företagen, som det s. k. löntagarfondssystemet innebär. Organisationen har enligt sina stadgar, sitt näringspolitiska program och beslut av organisationens kongress som målsättning att verka för fri enskild företagsamhet, grundad på marknadshushållningens principer, ekonomisk frihet, enskild äganderätt och rättssäkerhet. Organisationen tar därför kategoriskt avstånd från varje förslag som syftar till att genom beslut i riksdagen och genom skatter och avgifter eller på annat sätt

överföra ägandet i företagen till fackligt eller politiskt styrda kollektiva fonder.

Organisationen har redan framfört dessa synpunkter i sitt remissyttrande 1983-08-09 över "En modell för vinstutdelning" (Ds Fi 1983: 13). Denna övertygelse förtjänar emellertid ånyo att upprepas.

Det föreslagna systemet med löntagarfonder påstås innebära en förstärkning av ATP-systemet. Påståendet underbyggs emellertid inte av någon analys av förslagets ekonomiska innebörd och verkningar.

Avgörande för effekten på ATP-systemet är självfallet vilka följder löntagarfonderna får på ekonomins tillväxt.

Som organisationen påtalade redan i remissyttrandet över "En modell för vinstdelning" är det uppenbart att det föreslagna löntagarfondssystemet inte är den ordination svenskt näringsliv behöver för att gå stärkt ur den ekonomiska krisen. Den föreslagna löntagarfondsskatten medför att avkastningen på det egna kapitalet sjunker och att sysselsättningen och investeringarna som en följd därav minskar.

Det "tillskott" som avkastningen av fondmedel – med ett statiskt betraktelsesätt – skulle innebära för ATP-systemet är marginellt i förhållande till pensionsutbetalningarna. Det skulle i själva verket understiga en procent av utbetalningarna.

Ett av huvudmotiven för fonderna är att införandet av dessa skall leda till återhållsamhet i fråga om löneökningar. Om detta – mot all förmodan – skulle bli följden, skulle systemet leda till *lägre löner* och därmed till *lägre ATP*, eftersom ATP är ett fördelningssystem och pensionerna till viss del bestäms av tidigare inkomster.

SHIO-Familjeföretagen vill vidare kraftigt påtala att analyser helt saknas om hur förslagen kan komma att påverka företagsklimatet, företagens investeringar, nyföretagandet, expansionsmöjligheterna och sysselsättningen inom näringslivet, inte minst i de mindre och medelstora företagen. Det saknas vidare någon som helst analys av vad som skulle hända om systemet skulle byggas ut och fonderna skulle bli dominerande ägare i börsföretagen och delägare i många andra företag. Följaktligen har inte heller analyserats riskerna för att småföretagen och deras anställda skall komma i kläm när makten och ägandet över storföretagen koncentreras till en och samma ägare, de kollektiva fonderna. Inte heller har någonstans analyserats effekterna av övergången från ett konsumentstyrt till ett allt mer producentstyrt näringsliv.

Redan med nu föreslagen uppläggning skulle makt- och ägarkoncentrationen bli betydande under perioden fram till 1990. Med en i utredningen uppskattad årlig kapitaltillförsel av 2 miljarder kronor och en andel av börsvärdet 1990 av storleken 13 à 14 % skulle fonderna utgöra den särklassigt största aktieägaren och dominerande ägaren i flertalet mer betydande större företag. Som jämförelse kan nämnas att den fjärde AP-fonden med sina årliga aktieköp om i genomsnitt 170 miljoner kronor sedan 1974 och en sammanlagd fondförmögenhet på cirka 6 miljarder kronor redan är den näst största aktieägaren med nära 3 % av det samlade börsvärdet.

Kapitalplaceringsutredningsutredningen har i sitt betänkande undvikit flera av de mera kontroversiella frågorna. Det gäller bland annat risken för bristande marknadsmässighet vid placeringar och frågan om hur fonderna skall agera som ägare i företagen. Beträffande placeringsverksamheten kan konstateras att det inte i första hand är en fråga om utformning av direktiv och instruktioner som garanterar att fonderna blir effektiva kapitalförvaltare. Det är i stället en fråga om vilka intressen som styr fondernas

handlande. Fackligt styrda fonder tillgodoser självfallet i första hand fackliga intressen. Som argument för fonderna brukar som bekant anföras, att "de skall uppträda *annorlunda* än andra kapitalägare". De skall ge företagen "ett nytt uppdrag" att bevaka bl. a. arbetsmiljö och lokala löntagarintressen. Vilka garantier finns t. ex. mot att olika gruppintressen utövar påtryckningar på fonderna att beakta särintressen, som inte ingår i fondernas egentliga uppdrag? Kommer fonderna i praktiken att kunna avstå ifrån att gynna den "egna" regionens företag? I LO-80-rapporten framhålls bl. a. just att löntagarfonderna ger "löntagarna i varje län ett direkt ansvar för att "deras del" av näringslivet får sin kapitalförsörjning tryggad". Hur detta går ihop med föreslagen i betänkande diskuteras inte.

Frågan om hur den för ATP-systemet och löntagarfondssystemet gemensamma placeringsbegränsningen rent praktiskt skall gå till och hur den över huvud taget skall kunna förenas med kravet att fondstyrelserna var för sig skall vara självständiga och oberoende behandlas inte alls i betänkandet.

Förslaget att de första tre fondstyrelserna skall avge utlåtande om de övriga fondstyrelsernas förvaltning av sina medel är principiellt tveksamt. Deras kompetens för uppgiften kan dessutom starkt ifrågasättas, eftersom de över huvud taget inte sysslar med aktieplaceringar.

SHIO-Familjeföretagen avvisar sammanfattningsvis kategoriskt utredningens förslag, som syftar till att genom skatter och avgifter överföra företagen till fackligt eller politiskt styrda kollektiva fonder.

Sveriges industriförbund anför:

Sveriges Industriförbund har genom remiss av den 5 juli 1983 ombetts uttala sig om betänkandena "Löntagarfonder i ATP-systemet" respektive "Kapitalplaceringar på aktiemarknaden". Förbundet vill med anledning härav framföra följande:

Den svenska ekonomin har i tio år kännetecknats av låg tillväxt och en påfallande stor balansbrist. I varje program för att åter få balans i ekonomin måste industrin stå i centrum. Industrins såväl produktion som produktionskapacitet är i dag för liten för att vara förenlig med ett bibehållande av vår levnadsstandard och för att åstadkomma jämvikt i bytesbalansen. Det krävs en varaktig förbättring både i företagens lönsamhetsförväntningar och i det allmänna företagsklimatet för att en ökning av industrisektorn i vårt land ska komma till stånd.

I detta perspektiv ter sig förslagen om löntagarfonder enligt de framlagda betänkandena som obegripliga produkter. Dessa sägs vara grundläggande inslag i ett krisprogram samtidigt som de innebär

- höjd kostnadsnivå för företagen.
- en ytterst påtaglig risk för en kapitalmarknad med systematisk felfördelning av resurserna.
- ett successivt övertagande av ägande och makt i företagen.

Det är uppenbarligen fråga om förslag som syftar till en grundlig systemförändring i vår ekonomi i riktning mot ett socialistiskt system. Det finns inom den privatägda industrin ett kompakt och entydigt motstånd mot löntagarfonder, vilket manifesterats på ett flertal sätt. Förbundet har redan i sitt remissvar på betänkandet "En modell för vinstdelning" framfört sin negativa syn på alla förslag om kollektiva löntagarfonder och vill i fråga om de nu framlagda betänkandena hänvisa till detta remissvar vad gäller de övergripande synpunkterna.

Det är anmärkningsvärt att förslagen till kollektiva löntagarfonder inte är

baserade på någon grundlig ekonomisk analys av fondernas effekter på varu- och kapitalmarknaderna samt på industrins effektivitet och utveckling. I stället framföres ett antal teser, vilka i många fall antingen direkt strider mot erfarenheter eller indirekt bygger på antaganden av mycket tvivelaktig natur. Sålunda sägs att fonderna ska hålla nere lönekostnaderna. Erfarenheten från bl. a. höjningar av arbetsgivaravgifterna ger inget belägg för att så blir fallet. I LOs rapport "Arbetarrörelsen och löntagarfonderna" hävdas att löntagarfondernas inträde på aktiemarknaden sänker avkastningskraven på investeringarna varvid fler investeringsprojekt blir genomförda. Man glömmer då helt att nämna att de ökade skatterna på företagen höjer avkastningskraven på investeringarna före skatt och därför i stället begränsar investeringsviljan. Härtill kommer den allmänna försämring av investeringsklimatet som uppkommer.

Med hänsyn till de övergripande synpunkterna blir utredningar om delproblem vid fondernas organisation och medlens förvaltning ganska meningslösa. Det är visserligen intressant konstatera att Placeringsutredningen förordar ett realt avkastningskrav – utformat som ett flödeskrav – på 3 procent för fonderna. Men innebörden av en sådan rekommendation blir ganska meningslös om den svenska ekonomin efter löntagarfondernas införande inte ger motsvarande tillväxt.

Industriförbundet finner det alltså inte meningsfullt att närmare gå in på en diskussion av fondförslagets delutredningar utan vädjar till regeringen att inte anta fondförslaget mot ett enat näringsliv. Vad vi nu behöver för att komma till rätta med våra problem är samarbete, inte splittring, som ett genomförande av fondförslaget obönhörligen leder till.

Sveriges värdepappersfonders förening liksom *Sveriges finansanalytikers förening* har begränsat sig till att yttra sig över placeringsutredningens betänkande. Därvid framför *Sveriges värdepappersfonders förening* följande allmänna synpunkter på betänkandet:

Enligt direktiven skall utredningen försöka ge svar på frågan hur en "evig och skattebefriad" placerare skall värdera aktier. En annan uppgift är att analysera metoder för riskbedömningar. Vidare skall olika modeller för avkastningskrav behandlas.

Det är ingen lätt uppgift direktiven ålägger utredarna. Inom det aktuella området pågår en omfattande vetenskaplig verksamhet som kontinuerligt utvecklas. Redan att sammanfatta denna är en stor uppgift. Att sedan härifrån härleda praktiska svar på de olika frågorna för att ge en meningsfull vägledning i fondernas förvaltning är kanske en alltför svår uppgift.

Utredningen har vinnlagt sig om en vetenskaplig framtoning som ganska bjärt bryter mot de slutliga resultaten. Inte alltid är det lätt att förstå resonemangen som från teoretiska utgångspunkter leder fram till konkreta resultat. Diskussionen kring den "gyllene regeln" är ett gott exempel på en halsbrytande färd från abstrakt modell till praktisk verklighet.

Utredningen har så småningom reducerat direktivens allmänna uppgifter till två huvuduppgifter.

1 Analysera utformningen av ett avkastningskrav.

2 Riktlinjer för placeringspolitiken.

Punkten 1 leder fram till att fonder bör avkasta 3 procent realt.

Punkten 2 leder fram till ett verbalt utformat placeringsreglemente med konventionell utformning.

Sveriges finansanalytikers förening anför:

Det är frestande att karaktärisera betänkandet som en pseudoutredning. Den innehåller ett tämligen omfattande teoretiskt utredningsmaterial som emellertid är av liten relevans för konkreta ställningstaganden. Utredningens slutsatser förefaller snarare bygga på de praktiska erfarenheterna hos de ledamöter som arbetar med kapitalplaceringsfrågor och delvis spegla vad dessa ledamöter anser skulle vara lämpligt i den egna verksamheten.

Pseudokaraktären gäller också det förhållandet att det ingenstans i de tre utredningar, som skall utgöra grunden för regeringens proposition i löntagarfrågan, finns någon sammanhängande diskussion av löntagarfondssystemets långsiktiga effekter på svensk ekonomi och samhällsstruktur. Föreliggande utredning värjer sig för sådana svårigheter med det neutrala uttrycket "placeraren". Och man går så långt i sin beredvillighet att acceptera direktivens avgränsningar att man inte ens berör hur fondfinansieringen påverkar den samhällsekonomiska målsättning som utgör basen för det avkastningskrav utredningen framlägger.

Sveriges aktiesparares riksförbund anför:

Fondförslagets grundmotiv

Att ensidigt koncentrera sig på tekniska detaljer när ett nytt genomgripande förslag presenteras, ger mycket litet. Tage Erlander brukade när han var statsminister och mötte nya politiska idéer ställa sig själv två nyckelfrågor: "För vem?", resp. "I vems intresse?" Endast på så sätt ansåg han sig ha en chans att förstå förslagets innebörd och syften.

Om vi på så sätt söker klarlägga löntagarfondernas bakomliggande intressen är redan förslagets historiska framväxt talande: Löntagarfondernas mest karakteristiska drag är i själva verket deras ensidigt fackliga bakgrund.

Tanken på kollektiva löntagarfonder väcktes 1970–71 inom LO. Den utreddes därefter internt i LO. Första fondförslaget antogs 1976 av en kongress i LO. Under åren därefter har frågan hållits politiskt aktuell genom kampanjer och påtryckningar från LO. Det nu framlagda regeringsbetänkandet är signerat av Per-Olof Edin, från LO.

Om man alltså så långt kan se att huvudintressenten är LO, kan man i ett andra steg finna att idén inte väckts "underifrån" inom LO och sedan vandrat uppåt. Även framträdande LO-representanter bekräftar offentligen att det är toppen inom LO som har drivit frågan "uppifrån och ner", dock utan att vinna de vanliga medlemmarnas förståelse eller stöd i någon större utsträckning.

Om man alltså kan konstatera att löntagarfondernas huvudintressent är den centrala LO-toppen, får man därigenom en god förklaring till det faktum att förslaget endast uppfyller ett enda av sina angivna syften, nämligen att skapa ett dominerande "löntagar-" (dvs. fackligt) inflytande över svenskt näringsliv.

Det överskuggande fondmotivet är alltså att skapa en central facklig fondmakt över vårt lands privata företag. Detta döljs språkligt genom att man, med LOs egen terminologi, talar om "löntagare" i stället för "fackföreningsrörelsen". Men det måste vara ur denna huvudsakliga synvinkel som föreliggande förslag skall bedömas.

Aktiespararna vill vidare konstatera att det angivna fondmotivet också fick formell sanktion av LO vid kongressen i september 1981. Då godkändes nämligen LOs egen framtidsplan ("LO 80-rapporten", Tidens förlag)

som under rubriken "löntagarfonder" presenterar den önskade framtiden i följande tre steg:

1. "Om löntagarfonderna snabbt blir en dominerande ägare i ett begränsat antal företag ..."
2. "På längre sikt, när löntagarna nått en stark ställning i flertalet stora företag ..."
3. "I ett ännu längre perspektiv, då löntagarna genom fonderna är den dominerande ägarkategorin ..."

Att en organisation sätter som mål att bli "den dominerande ägarkategorin" i ett helt lands näringsliv är anmärkningsvärt. Därtill kommer att LO redan idag har ett synnerligen stort inflytande på en mängd områden i det svenska samhället. LO har lagstadgad representation i många offentliga organ. LO har stort inflytande över landets största politiska parti. Genom lönerörelserna har LO en avgörande inverkan på huruvida en regerings ekonomiska politik skall bli en framgång eller ett misslyckande.

Aktiespararna anser att om den fackliga rörelsen *utöver* ett redan nu så stort inflytande också tillåts förvärva den dominerande ägarmakten över näringslivet, kommer vårt svenska samhälle att förlora sitt balanssystem. En sådan väldig ansamling av central makt hos en enda part är synnerligen skadlig för vårt land.

Vid bedömning av det framlagda betänkandet är denna aspekt knappast oviktig. Att fondernas dominans dessutom sannolikt uppnås på kort tid, framgår av det senare avsnittet "Fondernas övertagandetakt".

Ny maktstruktur i Sverige

I den ekonomiska politiken har det hittills funnits ett slags naturlig funktionsuppdelning mellan facket och regeringen.

Facket har ansvarat för att inte driva sina lönekrav så långt, att det uppstår kostnadskris och arbetslöshet.

Under denna förutsättning har regeringen i sin tur ansvarat för att söka skapa full sysselsättning. Om facket inte fullgjort sin "del", har regeringens enda alternativ varit att genom arbetslöshet hålla tillbaka lönehöjningar.

Vad som däremot nu framförs av LO i fondfrågan innebär att facket inte längre vill äta sig att hålla lönekraven rimliga för att undvika ekonomisk kris, om inte riksdagen *dessutom* ger vika för fackets önskan om kollektiva löntagarfonder. Det betyder i princip att LO nu "höjer priset" för sin medverkan till ekonomisk stabilitet. Man begär att av skattemedel få disponera 2 miljarder varje år, för att därigenom via fonderna kunna köpa sig till en dominerande ägarposition över hela näringslivet.

Med andra ord använder organisationen LO sin redan nu stora makt till att skaffa sig ytterligare avgörande makt av permanent karaktär.

Aktiespararna måste bestämt motsätta sig att man på detta sätt ger en part monopolställning som ägare av näringslivet. Vi är principiellt emot all maktkoncentration, från vilket håll den än kommer – privat, statligt eller fackligt.

Att monopolmakt generellt är farlig och skadlig visar erfarenheter från en mängd områden. Landet och medborgarna kommer inte att gynnas av att man skapar en sådan maktkoncentration. Vi kan inte finna något exempel på företag där ett kollektivt ägande visat sig mer framgångsrikt än enskilt ägande i fri konkurrens.

Att genom riksdagsbeslut skapa en monopolartad maktstruktur i Sverige är en ödesfråga för landet.

Alternativet till fonder

Hela den inriktning mot ägarkoncentration som präglat fondfrågan inom LO och också tillåtits prägla regeringens betänkande, måste vändas. I stället för att ytterligare koncentrera företagsägandet i kollektiva löntagarfonder, bör man gå i motsatt riktning och radikalt sprida ut ägandet bland alla medborgare.

Det kan göras genom att dels upphäva dagens diskriminerande aktiebeskattning så att det produktiva aktiesparandet blir attraktivt för breda grupper, och dels utreda hur man aktivt kan stimulera det folkliga aktieägandet och dess inflytande.

Detta är alternativet till de kollektiva löntagarfonderna. Det stöds av en förkrossande stark folkopinion enligt de många opinionsundersökningar som gjorts, medan tanken på kollektiva löntagarfonder möts av en spontan folklig motvilja.

Aktiespararna finner det upprörande att regeringen uppenbarligen önskar "straffskatta" bort de företagsvisa vinstdelningssystem som införts frivilligt och vunnit stor popularitet. Vid t.ex. Åkermans Verkstad har man framgångsrikt under 37 år bedrivit vinstdelning och ägarspridning, utan att behöva betala arbetsgivaravgifter för vinstdelningsbeloppet till de anställda. Men nu drabbas plötsligen Åkermans, Volvo, Handelsbanken och andra progressiva företag av en 40 procent fördyring av de vinstdelningssystem som de anställda vill ha.

Aktiespararna vill vidare peka på att fackets agerande för att få makt genom löntagarfonder sannolikt bidragit till allmänhetens starkt ändrade inställning till fackets allmänna inflytande i samhället. I 18 SIFO- och IMU-undersökningar har sedan 1975 ställts följande raka fråga:

"Tycker Du att fackföreningsrörelsen nu har för mycket, för litet eller lagom makt i Sverige?"

Vid den första mätningen 1975 låg andelen som ansåg fackets makt för stor i jämnhöjd med andelen som ansåg fackets makt för liten – 22 resp. 23 procent. Men under åren av häftig debatt om fackliga fonder 1976–83 har andelarna successivt skiljt sig från varandra allt mera. Vid den senaste undersökningen våren 1983 var det inte mindre än 44 procent av svenska folket som ansåg att facket nu har för mycket makt i Sverige, medan endast 9 procent ansåg att fackets makt nu är för liten i landet.

Detta ger ytterligare en viktig aspekt på fondförslaget, som ju föreslår att sammanlagt 25 fackliga representanter skall behärska majoriteten i samtliga 5 löntagarfonders styrelser! Detta innebär att man går rakt emot en stor och starkt växande opinion som anser att fackföreningsrörelsen redan nu har för stor makt i samhället.

I stället borde regeringen ha utrett och framlagt förslag till att sprida ägande och inflytande till så många som möjligt.

Slutsatser

Aktiespararna konstaterar att betänkandets löntagarfondsförslag skapar en samhällsskadlig maktkoncentration. Vinstdelningen till fonderna minskar näringslivets investeringar och ökar därmed arbetslösheten. Påståendet att löntagarfondernas tillskott till ATP tryggar pensionerna är osanning, då det i bästa tänkbara fall inte ens täcker en hundradedel av pensionsutbetalningarna. Dessutom avses de nya löntagarfonderna minska de egentliga pensionsfondernas volym i framtiden. Ett fackligt centralstyre av näringslivet har inget stöd i folkopinionen och de fackliga organisationerna har hittills inte visat någon större förmåga att sköta egna företag med

framgång. Avsikterna att fonderna skall bli "den dominerande ägarkategorin" framgår klart av LOs egna texter i "LO 80-rapporten", antagen av LO-kongressen 1981. Denna dominerande centralstyrning av den svenska företagsamheten kommer sannolikt att uppnås långt tidigare än betänkandets kalkyl anger. Därmed är den skadliga maktkoncentrationen näraliggande i tiden.

Aktiespararna uppmanar regeringen att slopa hela fondförslaget. I stället bör regeringen satsa på sådana åtgärder som har stöd av folkmajoriteten, nämligen att bredda det enskilda företagsägandet starkt, bekämpa den ekonomiska krisen och stimulera industrin att öka sina investeringar för att suga upp den nuvarande allvarliga arbetslösheten. Detta är lösningar som kan skapa samförstånd och gynna Sverige. Löntagarfonderna skapar splittring i Sverige och skadar ekonomin.

Stiftelsen Aktiefrämjandet, som begränsar sina synpunkter främst till förslagens principiella betydelse för just riskkapitalbildningen och aktiesparandets omfattning, anför:

Riskkapitalmotivet

När löntagarfondstanken ursprungligen lanserades fanns i näringslivet ett stort behov av riskkapital, som inte kunde tillgodoses av aktiemarknaden. Anledningen var att aktieplaceringar inte var konkurrenskraftiga gentemot andra mindre produktiva placeringsformer. Aktiesparandet var hårt pressat av en diskriminerande dubbelbeskattning, näringslivets lönsamhet var låg och de svenska börsföretagen värderades bara till 40% av sitt substansvärde. Under 70-talet tillfördes börsföretagen bara 100–800 mkr/år genom nyemissioner. Företagen tvingades till extern upplåning, som fördyrade och minskade investeringarna samt sänkte soliditeten till en farligt låg nivå.

I den miljön kan man förstå att tanken på löntagarfonder väcktes som ett alternativ till tvångssparande och statsbidrag till näringslivet.

Men i dag är situationen helt annorlunda. Genom förbättrad lönsamhet i företagen, sämre utveckling för alternativa, mindre samhällsnyttiga placeringar och en lindring av dubbelbeskattningen för småsparare har aktiemarknaden skjutit fart och kan nu gott och väl tillgodose riskkapitalbehovet. Aktieindex har ökat från 100 år 1976 till nära 500. Företagen värderas till 80–90% av sitt substansvärde. Nyemissionerna m.m. var 1981 2,1 miljarder kr. 1982 3,2 miljarder och i år nära 6 miljarder kr. – rekord varje år.

Slutsatsen härav är att löntagarfonder inte är nödvändiga för riskkapitalbildningen.

Fondfinansieringen

Löntagarfonder skall till stor del finansieras genom beskattning av det näringsliv vars verksamhet fonderna skall stödja. Det är svårt att förstå att kapitaltillgången därigenom ökar.

Därtill kommer att löntagarfonderna är skattebefriade, vilket innebär en ökad kostnad för samhället på 600 mkr/år jämfört med enskilt skattefondsparande.

Vinstdelningsskatten är så konstruerad att den belastar arbetskraftsintensiva företag mindre än t.ex. finans- och fastighetsföretag, men också forskningsintensiva, högteknologiska, handels- och marknadsföringsinriktade företag och företag med långsiktiga och omfattande investeringspro-

cesser. Detta motsvarar inte den verklighet varunder svenska företag nu och framöver måste utvecklas.

Företagens kostnader

Ett motiv för löntagarfonder sägs vara att de verkar återhållande på lönekostnadsutvecklingen och kan därmed förbättra företagens lönsamhet.

Erfarenheterna från AP-systemet visar att det är mycket osäkert, knappast ens sannolikt, att fonderna verkligen får denna effekt. Vinstdelningsskatten ökar samtidigt företagens kostnader.

Ca 60 % av lönekostnaderna går till direkta skatter hos den enskilde och till arbetsgivaravgifter. Vid sjunkande reallöner har staten hittills höjt skatte- och avgiftssatserna för att minst kunna bibehålla sina inkomster.

Det är osäkert hur de svenska dotterföretagens kostnader i utlandet påverkas av anställdas och fackliga organisationers reaktioner på det svenska fackets ianspråktagande av den samlade vinsten.

Effekter på aktiesparandet

Det är oklart vilken effekt löntagarfonderna får på börsutvecklingen. Fastän de inte tillför marknaden nytt riskkapital kommer de tydligen att uppträda på marknaden på ett sätt som liknar andra aktiefonder och därmed åtminstone på kort sikt verka kursdrivande.

Genom att fonderna finansieras med skatter från företagen kan företagens utdelningskapacitet minska, vilket är kurspressande. Den totala utdelningsskatten blir i trippelbeskattning över 80 %.

Det är svårt att bedöma de utländska placerarnas reaktioner. De svarar nu för en betydande del av aktiemarknaden (8 % av ägandet, 15 % av börsens friska kapital och ca hälften av årets nyemissioner i Sverige och utlandet).

Det är risk för att vi får färre börsintroduktioner och därmed fortsatt brist på aktier, fortsatt ägarkoncentration i icke börsnoterade företag och sämre soliditet i dessa.

En del företag kan rent av välja att flytta verksamhet och kapitalförsörjning utomlands. Ett exempel härpå är Datatronic, som är ett högteknologiskt och expansivt företag av den typ vi behöver i Sverige, men som drabbas särskilt hårt av vinstskatten.

Slutsats

Det är svårt att förstå både de rationella och politiska motiven för löntagarfonder. Inget av de angivna skälen tillgodoses av förslaget. Om det finns andra, som vi och allmänheten inte känner till, måste dessa klargöras.

Fortsatta stimulanser av hushållens sparande i aktier och utveckling av företagens egna vinstdelningssystem och spridning av aktier till anställda vore betydligt bättre. Då tillförs näringslivet verkligen nytt riskvilligt kapital (skattefondsparandet ger lika mycket som löntagarfonderna, 2 miljarder kr/år). Maktkoncentrationen minskar. Det är ett sparande om vars värde det råder stor enighet i motsats till den nationella splittring som löntagarfonderna skapar. Och det är ett sparande som gör bättre nytta i hushållens plånböcker och i samhällsekonomin än år efter år av reallönesänkningar.

Förslaget till löntagarfonder bör icke genomföras.

KF anför:

Löntagarfondsfrågan har sedan många år tillbaka dominerat den politiska debatten i landet. Det är en fråga som i hög grad har engagerat de politiska partierna och organisationerna i samhället och motsättningarna har under senare år skärpts. KF vill å sin sida som sin allmänna inställning deklarera att KF inte ställer sig avvisande till tanken på löntagarfonder som uttryck för ambitionen att bredda ägande och inflytande i det ekonomiska livet. I konsumentkooperationen finns idag ett betydande kollektivt kapital uppbyggt, som förvaltas i demokratiska former. KF är dock inte berett att, på grundval av det hittills framlagda materialet ta ställning till om ett löntagarfondsystem, med den tekniska utformning som föreslås i de aktuella utredningarna, bör införas eller ej. Därtill är den analys som görs av konsekvenserna av de framlagda förslagen till vinstdelning, fondernas organisation och arbetssätt m. m. alltför knapphändig.

KF är således av den uppfattningen att en fortsatt demokratisering av ägandet inom svenskt näringsliv är av värde. Principiellt menar KF att kooperativa lösningar bör eftersträvas då sådana är möjliga. Kooperationen är nämligen, enligt KFs uppfattning, den enda i verklig mening demokratiska företagsformen som genom åren visat sin förmåga att driva och utveckla företag inom skilda branscher. KF vill därtill, i konsekvens med det sistnämnda, bestämt hävda att kooperationen skall lämnas utanför varje löntagarfondsystem, som har till huvudmålsättning att motverka den privata makt- och förmögenhetskoncentrationen. Som skäl för detta kan bl. a. följande anföras. Inom kooperationen äger inte någon förmögenhets- och ägandekoncentration till ett fåtal rum. Ingen enskild kan tillgodogöra sig den värdetillväxt som sker inom en kooperativ verksamhet. En utträdande medlem har endast rätt att få tillbaka det nominella belopp han eller hon en gång satt in i verksamheten. Kapitalbildningen inom kooperationen är således till sin karaktär av kollektiv art. Det finns inte något samband mellan ägande/kapitalinsats och inflytande. Detta finns bl. a. uttryckt i en av konsumentkooperationens grundsatser på så sätt att makten inom kooperationen inte bygger på ägandet utan på principen "en medlem – en röst".

I fråga om inflytandet från de anställda/löntagarna menar KF vidare, att den kooperativa företagsformens uppbyggnad och ändamål medför viktiga principiella begränsningar. Inom kooperationen måste således medlemskollektivet ha det avgörande inflytandet i alla beslut som gäller verksamhetens mål och inriktning, om företagsformen skall kunna betecknas som kooperativ. Det faktum att vissa verksamheter inom kooperationen av juridiska och praktiska skäl bedrivs i bolagsform ändrar inte på detta. Enligt KFs uppfattning bör därför de anställdas berättigade krav på inflytande, med hänsyn till den kooperativa företagsformens särart, tillgodoses genom arbetsrättslagstiftningen som skapar rättigheter grundade på arbetet.

Ett annat skäl till att kooperationen inte bör omfattas av ett löntagarfondsystem är att man inom kooperativ verksamhet inte tillämpar det övriga näringslivets vinstbegrepp. I sitt remissvar på förslaget till vinstdelning, som förutsattes omfatta även ekonomiska föreningar, framhöll KF, att "vinstbegreppet i utredningens mening inte är applicerbart på kooperativa föreningar, vilka har till uppgift att stödja sina medlemmars ekonomi som konsumenter eller producenter och således *inte* söker avkastning på kapitalet, dvs. vinst". I stället för att ha vinstmaximering för ägarna som mål arbetar kooperationen för att löpande tillförsäkra sina

medlemmar största möjliga ekonomiska utbyte av medlemskapet. Det överskott som ett kooperativt företag skapar kvarstannar antingen i företaget som kollektivt ägt kapital för att trygga verksamhetens fortbestånd eller återbäres till medlemmarna i förhållande till deras deltagande i verksamheten. Någon värdetillväxt på insatt kapital kommer, som bl. a. påpekats ovan, inte enskilda till del. KF förutsatte också i sitt svar att, om utredningens förslag lades till grund för lagstiftning, "den kooperativa företagsformens särart och arbetsformer beaktas och respekteras".

KF vill i detta sammanhang också erinra om att kooperationen i diskussionerna om löntagarfonder – ända fram till det nu föreliggande förslaget – förutsatts helt stå utanför löntagarfondsystemet, detta just med hänsyn till företagsformens speciella karaktär. Sålunda talas t. ex. så sent som i det särskilda uttalande om löntagarfonder, som den socialdemokratiska partikongressen gjorde år 1981, endast om *aktiebolagen* som föremål för vinstdelning och löntagarfonder.

LRF anför:

LRF har i sitt remissvar till "En modell för vinstdelning, DsFi 1983: 13" tagit klart avstånd från ett system med löntagarfonder.

LRF vill särskilt hänvisa till de invändningar som framförts rörande vinstdelning för kooperativa företag. Kooperationen saknar vinstsyfte i traditionell mening och arbetar efter den strikt demokratiska principen en medlem – en röst, vilket inte ger ägarkapitalinflytande. Inom lantbrukskooperationen går hela nettoresultatet till konsolidering, vilken skulle försämras vid en vinstdelning.

I departementsutredningen anges att huvudinriktningen för löntagarfonderna är aktieplaceringar. Dessa skall normalt ge en bättre avkastning än de tre första fondstyrelsernas placeringar, vilka huvudsakligen avser obligationer. Fonderna bör enligt utredningen dock ges möjligheter till placering i B-insatser, eller förlagsandelar, för att därmed bidra till en förbättrad riskkapitalförsörjning även av kooperativa företag.

En förutsättning härför är att väntad proposition på Kooperationsutredningens huvudbetänkande kommer att föreslå införandet av förlagsandelar, som emellertid inte är förbundna med någon rösträtt, då det strider mot kooperativa principer. LRF bedömer att om kooperativa företag tas med i vinstdelningssystem, inom löntagarfondernas ram, så kommer intresset från fonderna att skaffa förlagsandelar att vara starkt begränsat, då de inte är förbundna med något egentligt inflytande.

Fondernas intresse för förlagsandelar kan emellertid skapas genom en hög räntenivå på dessa andelar. Det blir då ett dyrt sätt för föreningarna att skaffa riskkapital jämfört med den för aktiebolag normala formen av riskkapitalökning – nyemission.

En första utgångspunkt i arbetet med att konstruera löntagarfondssystem har varit de motiv som anges i rapporten "Arbetarrörelsen och löntagarfonderna" samt de uttalanden beträffande löntagarfonder som antogs av den socialdemokratiska partikongressen 1981. De i dessa dokument uppställda målsättningarna om inflytande för löntagarna i näringslivet är långtgående och är ej uppfyllda vid den av departementsutredningen valda tidpunkten – 1990 – som slut för en försöksperiod. Några ställningstaganden om vad som efter föreslagen periods slut kan ske ges överhuvud taget inte.

Enligt utredningens förslag skall löntagarfonderna delvis finansieras av en ATP-avgift på inledningsvis 0,2 % som kan höjas till 0,5 %. Den del av

ATP-avgiften som skall falla på löntagarfonderna uppgcs fastställas i samband med bestämmandet av det totala utgiftsuttaget. Det blir då den samlade fondbildningen inom ATP, som bestämmer avgiftsuttagen och deras fördelning.

En höjd ATP-avgift berör inte endast samtliga löntagare utan även egna företagare inklusive samtliga lantbrukare. Ändring av ATP-avgifter för lantbrukare och anställda i lantbruket och lantbrukskooperationen kommer att innebära höjda kostnader i ett redan lönsamhetsmässigt pressat svenskt lantbruk. En sådan kostnadsökning kommer att leda till höjda livsmedelspriser för Sveriges konsumenter.

3 Löntagarfonder i ATP-systemet

RFV anför:

ATP-systemet administreras av riksförsäkringsverket och försäkringskassorna medan fonderade medel förvaltas av AP-fonden. Någon sammanhållen ekonomisk analys av ATP-systemets utveckling sker för närvarande ej under avgiftsperioderna. Dock redovisar såväl verket som AP-fonden periodiskt ett omfattande statistiskt material. Behovet av fortlöpande analyser har ej varit påtagligt under uppbyggnadstiden då fondens storlek i förhållande till pensionsutbetalningarna varit mycket betydande. När nu ATP-systemet successivt närmar sig ett fullfunktionsstadium ökar behovet av fortlöpande ekonomiska analyser.

Det nu lämnade förslaget om löntagarfonder inom ATP-systemet innebär en överföring av vissa medel från arbetsgivare till särskilda fonder – löntagarfonder – med en överföring av avkastningsmedel från löntagarfonderna till pensionssystemet. Intentionerna med fonderna som långsiktiga placerare talar för att dessa fondmedel ej är avsedda att utgöra buffertkapital, vilket också framgår av 11 § i förslaget till reglemente. En beskrivning av löntagarfonderna som en del i ATP-systemet tar alltså sikte enbart på dispositionen av löntagarfondernas avkastning.

Eftersom socialavgifterna och delar av medel till löntagarfonderna tas från samma källa kan denna bristande integrering skapa problem vid avvägningen av erforderligt avgiftsuttag. I en situation då medel måste tas från AP-fonden för att klara pensionsutbetalningarna har det betydelse att löntagarfondernas och 4:e fondstyrelsens medel (utöver den fastställda avkastningen) inte kan disponeras för detta ändamål. Detta faktum måste beaktas vid fördelning av erforderligt avgiftsuttag mellan å ena sidan 1:a–3:e fondstyrelserna och å andra sidan 4:e fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna.

I promemorian anförs (sid 52) att "alla medel som inflyter till löntagarfonderna i sin slutliga användning helt kommer att användas för pensionsutbetalningar" och att de medel som förvaltas av löntagarfonderna får "samma funktion i ATP-systemet" som de medel som förvaltas av 1:a–3:e fondstyrelserna. Utifrån dessa uttalanden bör närmare övervägas vilket av de refererade och i promemorian framförda synsätten som skall gälla. Det kan nu hävdas att löntagarfonderna i likhet med 4:e fondstyrelsen enligt förslagets förutsättningar kommer att disponera kapital av blygsam storlek i förhållande till 1:a–3:e fondstyrelsernas kapital och att den påtalade distinktionen därför inte har någon praktisk betydelse. Ett sådant resonemang måste emellertid då ta sin utgångspunkt i att löntagarfondernas betydelse för ATP-systemet allmänt sett är av blygsam omfattning.

– – –

I promemorian framhålls att avkastningen av löntagarfondskapitalet skall användas för framtida ATP-pensionsutbetalningar.

Pensionsutbetalningarna inom ATP beräknas under perioden 1984–1990 sammanlagt öka med 68 miljarder kr jämfört med 1983 (1983 års priser) under förutsättning att de utbetalade beloppen helt följer prisutvecklingen. Löntagarfondernas överföring till 1:a–3:e fondstyrelserna kan under denna period beräknas uppgå till ca 2 miljarder kr enligt givna förutsättningar[1]. Det övriga behovet på 66 miljarder (97 %) måste sålunda – i enlighet med verkets förslag till avgiftsuttag – i stort sett tillgodoses genom höjningar av de ATP-avgifter vilka tillfaller 1:a–3:e fondstyrelserna.

Om förslaget om löntagarfonder är avsett att vara i full funktion år 1990 kommer det 3 %-iga avkastningskravet årligen att ge ATP-systemet ett tillskott på knappt 0,5 mdr kr (under förutsättning bl. a. att fondernas faktiska avkastning kommer att uppgå till exakt 3 %) i 1983 års priser.

Tabell ATP-pensioner i 1983 års priser samt löntagarfondernas tillskott i procent av pensionsbeloppen

År	ATP-pensioner, Mdr kr	Löntagarfonders tillskott, %
1990	49,5	1,0
2000	64,7	0,8
2010	84,2	0,6

Källa: RFV:s regeringsskrivelse om ATP, 1982-12-16, huvudalternativet (oförändrad reallön).

Som synes är löntagarfondernas tillskott till försäkringens finansiering från början marginell och blir dessutom relativt sett allt mindre på längre sikt.

RFV anför i frågan om kommande förslag om utgiftsuttag till ATP följande:

Verket vill erinra om att vid utgången av år 1987 skall ett förslag avges om avgiftsuttag till ATP för perioden fram t. o. m. 1994 i enlighet med föreskrifterna i lagen om allmän försäkring (19 kap 4 §). Verket har anmält sin avsikt att "utveckla sin analysmodell för att erhålla en koppling till samhällsekonomiska modeller och för att på ett mer ingående sätt kunna innefatta fonden i sina överväganden" (verkets regeringsskrivelse 1982-12-16 sid 2). Verket vill i detta sammanhang referera till specialmotiveringen till 32 § i lagförslaget om försäkring för allmän tilläggspension framlagd i Kungl. Maj:ts proposition nr 100 år 1959:

"Bestämmandet av procentsatsen för avgiftsuttaget blir givetvis beroende på överväganden rörande väntade pensionsutbetalningar och andra utgifter, erforderlig fondering, avgiftsunderlag m. m. Det synes böra ankomma på pensionsmyndigheten – givetvis med anlitande av den expertis från annat håll som må finnas behövlig – att innan procentsatsen fastställes uppgöra en prognos rörande dessa omständigheter för den period, för vilken beslut om avgiftsprocenten skall fattas, och att på grundval därav avgiva förslag beträffande uttagets storlek".

Verket måste i samband med förslag om ATP-uttaget i fortsättningen göra en avvägning som också tar hänsyn till sambandet mellan löntagarfondstyrelserna och 1:a–3:e fondstyrelserna.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anför:

Löntagarfondstyrelsernas uppgift, sådan den angetts i lagtexten, är densamma som för övriga fondstyrelser inom AP-fonden, nämligen att "förvalta allmänna pensionsfonden på sådant sätt att den blir till största möjliga gagn för försäkringen för tilläggspension".

Att förslaget om att införa löntagarfonder även har andra syften än det i lagtext redovisade framgår av promemorian. Enligt denna skall löntagarfondstyrelserna göra sina placeringar i svenska företag "med grundläggande syfte att förbättra riskkapitalförsörjningen till gagn för svensk produktion och sysselsättning" (s. 62). Inom ramen för de givna riktlinjerna för förvaltningen skall styrelserna vidare (s. 66) "ses som ett organ för att bevaka löntagarnas intressen av en sund ekonomisk utveckling, full sysselsättning och ett ökat inflytande via medägande i företagen".

Angivna syften och målsättningar finns redan i motiven till gällande lagstiftning på området. Syftet med införandet av den fjärde fondstyrelsen angavs nämligen (prop. 1973:97) vara att "tillföra företagen mera eget kapital till gagn för industriell expansion och ökad sysselsättning" (s. 65) och att ge samhället och löntagarna, genom sina representanter i fondledningen, del av ägarinflytandet över företagen (s. 64). Tanken bakom införandet av möjligheten för fjärde fondstyrelsen att delegera rösträtten för sina aktier i olika företag till anställda i företagen (9 kap. 2 § tredje stycket aktiebolagslagen) var att ytterligare förstärka arbetstagarnas inflytande över företagens organisation och verksamhet (prop. 1973: 168 s. 22).

Vid fjärde fondstyrelsens tillkomst poängterade man i förarbetena fondens uppgift som huvudsakligen kapitalplacerande institution. Samhällets och löntagarnas inflytande över företagen via representationen i fonderna angavs komplettera denna fondens ursprungliga uppgift (prop. 1973: 97 s. 64). Fondens främsta uppgift som kapitalplacerare poängterades ytterligare i samband med införandet av tioprocentsregeln i 12 a § APR (prop. 1978/79: 165 s. 126) samtidigt som det konstaterades att AP-fondens ställning som kapitalplacerande institution knappast kan förenas med mycket långtgående engagemang i visst eller vissa företag. Fondstyrelsen rekommenderades därför att inte utnyttja "det relativt vida utrymme som en spärr om 10 % ger ... till att skapa en mängd situationer där fjärde fondstyrelsen blir engagerad aktivt i företags skötsel" (s. 127).

Förslaget till löntagarfonder går ut på att dessa ska tjäna även andra syften än rent kapitalplacerande. Genom att inordna fonderna under AP-fonden skulle denna få en ny ställning. Arbetsgruppen har förbigått denna förändring av AP-fondens karaktär. De föreslagna reglerna är endast jämkningar av gällande reglemente för AP-fonden. Den kapitalplacerande funktionen framstår därmed, oriktig, alltjämt som den väsentliga. Härigenom har löntagarfondsystemet blivit bristfälligt analyserat och endast i ringa utsträckning reglerat.

Den bristfälliga analysen framgår särskilt tydligt – varom mer nedan – av förslaget rörande begränsning av fondens aktieinnehav och regeln rörande bemyndigande för företrädare för lokal facklig organisation att utöva rösträtt.

Den pensionsmedelsförvaltande funktionen blir betonad på ett sätt som inte överensstämmer med vad förslaget innebär, eller kan innebära. Den bildar ett slags ram, inom vilken löntagarfondsystemets andra syften kan förverkligas. Vilken omfattning och betydelse dessa kommer att få kan inte bedömas av förslaget utan beror av hur de enskilda fondstyrelserna och de lokala fackliga organisationerna ser på sin uppgift.

Förändringen av AP-fondens karaktär har även betydelse för frågan om fondens rättsliga status. Denna är, som hovrätten närmare utvecklar nedan, ingalunda klar. Det är, med hänsyn till den stora samhällsreform det är fråga om, inte godtagbart att en så väsentlig fråga lämnas öppen.

På anförda skäl och på de skäl hovrätten i det följande ytterligare anför anser hovrätten sig inte kunna tillstyrka förslaget i dess föreliggande skick.

– – –

Ett av motiven för att samordna löntagarfonderna med AP-fonden anges vara (s. 52) att löntagarfonderna därmed "ges en juridisk status och statsrättslig ställning som är beprövad och väl etablerad". Samtidigt konstaterar emellertid arbetsgruppen (s. 42) att frågan, om AP-fondens tillgångar skall betraktas som statens tillgångar eller ej, alltjämt är öppen. Avsikten vid AP-fondens tillkomst var att den skulle vara en fristående institution och inte utgöra del av statens förmögenhet (s. 39). Detta kom inte till uttryck i lagtext men har senare bekräftats i skatterättsliga sammanhang. Vid grundlagens tillkomst ansågs dock fondens tillgångar ingå bland statens.

De medel som hittills förvaltats av fonden har i väsentliga avseenden jämställts med skatter och folkpensionsavgifter och har betraktats som "allmänna medel" (prop. 1973:97 s. 36). De medel som huvudsakligen kommer att förvaltas av löntagarfondstyrelserna, vinstdelningsavgifterna, kan måhända inte lika självklart jämställas med skatt. Möjligt är att just karaktären av dessa medel får en avgörande betydelse för frågan om fondens ställning i förhållande till det allmänna och till enskilda. Även den ovan nämnda förändringen av fondens ställning påverkar bilden. Inte minst mot bakgrund av det korta tidsperspektivet, föreslagna sju år, är det av betydelse att klargöra vart de fonderade medlen hör. I detta sammanhang aktualiseras även löntagarfondernas författningsenlighet, vilken satts i fråga. Den har överhuvudtaget inte berörts i promemorian. Hovrätten, som saknar resurser att närmare analysera frågan, vill framhålla det angelägna i att den utreds.

Inte heller de nio fondstyrelsernas inbördes förhållande är entydigt. Fondstyrelserna sägs i promemorian (s. 42) vara självständiga och oberoende. AP-fonden sägs samtidigt (s. 60) formellt utgöra ett enda rättssubjekt med en samlad förmögenhet varför, enligt arbetsgruppen, en reglering krävs för att varje styrelse i aktiebolagslagens mening skall betraktas som en ägare. Den föreslagna regleringen i 9 kap. 2 § och 3 § aktiebolagslagen berör emellertid endast fondstyrelsernas ställning utåt, nämligen vid utövande av rösträtt på bolagsstämma. Regleringen lär inte påverka fondens status i andra avseenden, vilket också bekräftas av den föreslagna regleringen i 12 d § (50-procentsregeln) där fonden anges vara ägare till de aktier respektive fondstyrelse förvärvar. Trots detta anser arbetsgruppen att den "utomstående granskningen" (s. 67) kan fullgöras av de tre första styrelserna inom fonden.

Kammarrätten i Stockholm anför:

Om de aktuella fonderna skulle införas, har kammarrätten inte någon invändning mot att de knyts till AP-fonden så som har föreslagits i promemorian. Med en sådan lösning är det naturligt att fondförvaltning o.l. så långt möjligt får en enhetlig reglering för alla de fondstyrelser som är knutna eller knyts till AP-fonden.

Fullmäktige i riksbanken (majoriteten) tillstyrker den föreslagna samordningen mellan de nuvarande AP-fonderna och de föreslagna fem löntagarfonderna.

Bankinspektionen anför:

Det synes i och för sig rationellt med den organisatoriska anslutning till AP-fonden som föreslås. De föreslagna löntagarfondsstyrelserna får en ställning som nära anknyter till vad som för närvarande gäller för fjärde fondstyrelsen.

Beklädnadsarbetarnas förbund anför:

Beklädnadsarbetarnas förbund anser arbetsgruppens motiv väl underbyggda (löntagarfonderna ges en juridisk status och statsrättslig ställning som är beprövad och väl etablerad, avkastningen på löntagarfondskapitalet medverkar till framtida pensionsutbetalningar, medlen utnyttjas effektivt) och kan biträda den del av förslaget liksom det föreslagna antalet.

Beklädnadsarbetarnas förbund anser vidare att knytningen till AP-fonden också indirekt innebär en förtroendeförklaring för detta systems funktionsförmåga, som ej är oviktig för närvarande.

Svenska fabriksarbetareförbundet anför att det ställer sig bakom tanken att koppla samman löntagarfonderna med AP-fonden då man härigenom bidrar till att lösa finansieringen av framtida pensionsutbetalningar.

Svenska transportarbetareförbundet anför:

Pensionsreformen medförde en gång en uppslitande strid. Trots detta säger sig samtliga partier idag vilja värna om densamma. Det borde alltså finnas en omfattande uppslutning bakom reformen och därmed alla skäl att trygga dess framtid. Mot denna bakgrund är det en väl funnen konstruktion att förena löntagarfonderna med ATP-systemet och låta vinstdelningen och fondernas avkastning stödja pensionerna.

SACO/SR anför:

"Stärka ATP-systemet"

Eftersom det framtida avgiftsuttaget till hela ATP-systemet bör fastställas i ett sammanhang är det rimligt att anta att den del av avgiften som går till löntagarfonderna samtidigt tar i anspråk utrymme för den del som går till första, andra och tredje fondstyrelserna. Dessa förlorar då en avgiftsinkomst som 1990 kan beräknas uppgå till ca 2,5 miljarder kronor.

I stället får de tillgodoräkna sig löntagarfondernas årliga inbetalningar på 3 procent av det inflationsuppräknade kapitalet. Eftersom denna inbetalning 1990 kan uppskattas till ca 750 miljoner kronor innebär detta en negativ flödeseffekt för de tre första fondstyrelserna på ca 1,8 miljarder kronor.

Om de kollektiva löntagarfonderna i ett vidare perspektiv kan sägas bidra till att stärka ATP-systemet beror på om de kan medverka till en ökad ekonomisk tillväxt för hela ekonomin jämfört med vad som annars skulle varit fallet. Departementspromemorian gör dock inget försök att analysera effekterna på den ekonomiska tillväxten. Som framgått ovan hyser SACO/SR starka tvivel på att fonderna skulle medverka till ökad tillväxt och därmed stärka ATP-systemet.

Sveriges aktiesparares riksförbund anför:

I betänkandets fondförslag och än mer i den allmänna propagandan för detta söker man skapa intrycket att löntagarfonderna kommer att trygga

det vacklande ATP-systemet. Detta är en osanning och vi finner det stötande att i ett regeringsbetänkande finna sådant som t. ex. på sidan 52:

"Avkastningen på löntagarfondskapitalet kan användas för framtida pensionsutbetalningar. Därmed minskar i motsvarande grad behovet att finansiera dessa med ytterligare belastning av lönekostnaden i företagen. Genom en sådan koppling till pensionsutbetalningarna anknyts löntagarfonderna till den enskilde löntagarens ekonomi."

I Dagens Nyheter gjordes den 15 juli 1983 en beräkning av hur stor del av pensionsutbetalningarna 1984–90 som kommer att täckas av löntagarfonderna – *om* dessa får maximal tilldelning av kapital 2,5 miljarder per år, och *om* dessa lyckas uppnå den målsatta 3 procents reala avkastningen på kapitalet.

Beräkningen visar att löntagarfonderna då inte kommer att täcka mer än *7,6 tusendedelar* av pensionsutbetalningarna.

När pensionstillskottet alltså utgör mindre än en hundradedel måste vi beteckna det som häpnadsväckande att betänkandet betonar saken och t. o. m. skapar ett intryck av att detta försumbara belopp skulle upplevas som något slags individuell andel av den enskilde löntagaren!

Det är mer rättvisande att säga att löntagarfonderna kommer att *ta kapitalutrymme* från det egentliga pensionssystemet. På sid. 56 i betänkandet nämns att fjärde AP-fonden "kan bedömas" minska sina nyplaceringar framöver.

Fjärde AP-fonden är den enda av AP-fonderna som lyckats undvika värdeförluster. När betänkandet använder orden "kan bedömas", är det inte något ödesbestämt, utan ett uttryck för politisk vilja: man vill gynna de nya löntagarfonderna vid kapitaltilldelningen, på bekostnad av de egentliga pensionsfonderna. Detta gör det ännu mer stötande att låtsas som om man ville skydda pensionärernas intressen.

Talet om att löntagarfonderna skulle trygga pensionerna är, som Dagens Nyheter uttryckte det, "en bluff".

4 Reformens låsning i tiden

Kammarrätten i Stockholm anför:

Kammarrätten har inte av promemorian kunnat utläsa det närmare syftet med att "löntagarfondsreformens utveckling" skall låsas till perioden fram till och med 1990. Om vad som åsyftas är att det vid den tidpunkten skall göras en utvärdering och ett nytt ställningstagande i fråga om fondernas existens, föreligger inte någon invändning från kammarrättens sida. Det är dock beklagligt att det inte alls diskuteras vilka handlingsalternativ som kan bli aktuella för tiden därefter. Detta är inte ägnat att underlätta "en rekonstruktion och anpassning av vår ekonomi" (promemorian s. 53).

Fullmäktige i riksbanken (majoriteten) anför att reformen bör redan från starten kunna överblickas för en rimligt lång period, av de sakkunniga fixerad fram till början av 90-talet.

LO anför:

Förslaget innebär att löntagarfonderna kommer att tillföras kapital fram till 1990. Fonderna kommer som tidigare nämnts maximalt att tillföras 20 000 basbelopp per år och fond fram till detta år. Med placeringar på

börsen och med det börsvärde som för närvarande gäller kommer fonderna att äga en marginell del av börskapitalet.

LO anser det rimligt att löntagarfondernas regler läggs fast för en tillräckligt lång tidshorisont. Det är viktigt att inte ändra spelreglerna ofta. Fram till 1990 kommer värdefulla erfarenheter att ha gjorts. LO har tidigare krävt att den modell för vinstdelning som tidigare remissbehandlats ska utvärderas efter en tid. Det är praktiskt att detta görs i samband med att hela organisationen för löntagarfonder diskuteras 1990. I jämförelse med andra ägargrupper kommer löntagarfonderna att äga en liten andel vid denna tidpunkt.

LO menar också att en rad andra åtgärder för att förbättra börsens funktion bör vidtagas. Även om åtgärdernas motiv är oberoende av löntagarfondernas introduktion bör de helst genomföras i samband med att löntagarfonderna börjar sin verksamhet. För det första är det angeläget att börsaktier med olika röstvärden inte får ges ut i framtiden. För det andra bör nya och bättre regler för insiders förehavanden utarbetas. För det tredje bör statistiken över aktieägandet förbättras, så att SCBs finansstatistik ger en överblick av aktieägandets förändring. En allmän översyn av vad som brukar kallas börsetik bör göras.

6. Utgångspunkter för fortsatt arbete med den ekonomiska demokratin

Löntagarfonderna kommer i sin nuvarande utformning att verka fram till 1990. Det finns då anledning att göra en bred analys av vad fonderna har betytt för den svenska ekonomin. Om fonderna har varit lyckosamma, ekonomiskt och genom bidrag till svensk produktion och sysselsättning, finns anledning att bygga vidare på systemet med löntagarfonder. LO utgår från att de erfarenheter som då görs är positiva men är beredda att förutsättningslöst pröva sin inställning till fonderna. Det bör inför ingången till nästa decennium studeras vilka effekter fonderna haft på lönepolitik och stabiliseringspolitik, fördelningen av inflytande och förmögenheter samt deras bidrag till produktion och sysselsättning.

Det finns efter 1990, om erfarenheterna är positiva, anledning att diskutera organisationsformer för fonderna, antalet fonder, hur stora dessa ska vara etc. Det är enligt LOs uppfattning viktigt att fonderna var för sig inte blir alltför stora. Framför allt är det väsentligt att det vid en eventuell vidareutveckling av fonderna blir direkta val bland löntagarna till löntagarfondernas styrelser.

Under åren fram till 1990 kommer löntagarna att vinna en betydande kompetens och kunskap som ägare. Löntagarfonderna måste om de ska bli ett effektivt medel för ekonomisk demokrati innebära en mobilisering av löntagarnas samlade kunskaper och erfarenheter. Löntagarfonder ska vara något som berör alla enskilda löntagare. Därför är det bl. a. viktigt att så många löntagare som möjligt kan få nytta av den kunskap som arbetet med fonderna kommer att ge.

LO finner det också angeläget att påpeka att ekonomisk demokrati inte bara är löntagarfonder. Det behövs betydligt fler åtgärder för att stärka den ekonomiska demokratin. Det kan t. ex. vara lämpligt att staten äger delar av näringslivet på ett mer offensivt sätt än man gör för närvarande. Den kooperativa rörelsen måste stärkas och inte som idag diskrimineras i skatte- och kapitalbildningshänseende. Kooperation utgör ett viktigt inslag i den ekonomiska demokratin. Kooperativt löntagarägda företag kan i vissa fall vara en lämplig metod att stärka löntagarens inflytande.

LO vill poängtera att organisationen är för ett pluralistiskt ägande. Ett

system med löntagarfonder, i kombination med andra ägarformer såväl privata som kollektiva, innebär verklig mångfald i ägandet. Det står i kontrast till den koncentration av ägandet som för närvarande råder.

Men det är också viktigt att utveckla inflytandet i det dagliga arbetslivet. Detta kan främst ske i anslutning till arbetsrättslagstiftningen som fick sin huvudsakliga utformning under 1970-talet. Mycket har hänt under de år som lagarna varit i kraft. De har inneburit att löntagarna lärt sig åtskilligt om de företag där de är verksamma och att facket behandlas med en ny respekt. Den besvikelse som finns hos en del löntagare härrör sig främst från det faktum att lagarna varit i kraft i en konjunkturnedgång då det fackliga arbetet främst handlat om företagsnedläggningar, omlokaliseringar och driftsinskränkningar. Successivt kan dock kunskaperna öka och löntagarna sätta kraft bakom egna idéer och förslag. Med stöd av lagar och avtal måste fler bli aktiva i demokratiseringsprocessen. Med kunskaper och egna förslag på lösningar och fler aktiva människor kan löntagarna få verkligt inflytande i det dagliga arbetslivet genom arbetsrättsliga lagar och avtal.

Detta inflytande är varken ett alternativ eller en konkurrent till det ägarinflytande som löntagarfonder kan ge. De olika inflytandeformerna kan i stället betinga och komplettera varandra. Inflytandet över det dagliga arbetslivet kan inte ersättas med inflytande över den övergripande ekonomin. I anslutning till den medbestämmandelag som antogs 1976 har LO träffat avtal med sina motparter. Det är emellertid viktigt att inse att detta arbete endast är i sitt inledningsskede. En vidareutveckling är naturlig.

Beklädnadsarbetarnas förbund anför:

Arbetsgruppen föreslår att löntagarfonder inrättas under 1984 och att de låses i sin utformning t. o. m. 1990.

Beklädnadsarbetarnas förbund instämmer i förslaget, då vi anser det rimligt att spelreglerna inte ändras alltför ofta. Olika parter får med denna låsning möjlighet till acceptabla planeringsförutsättningar. Enligt vår uppfattning finns det anledning att efter denna period utvärdera reformen. Att löntagarfondsreformen låses tidsmässigt och att vi förespråkar en utvärdering efter 1990 innebär inte att en kontinuerlig bevakning är onödig. Tvärtom finns all anledning att systematiskt följa effekterna av reformen. Denna utvärdering bör alltså få ett vidare uppdrag än den årliga sammanställning av fondernas verksamhetsberättelser m. m. som arbetsgruppen föreslår ska ges första/tredje fondstyrelsen.

Svenska fabriksarbetareförbundet anför:

Utredningen föreslår att tilldelningen av medel till löntagarfonderna skall upphöra 1990. Fondernas andel av börsvärdet beräknas understiga 14 procent. Siffran 8 procent av dagens börsvärde anges som riktmärke. Svenska Fabriksarbetareförbundet anser att begränsningar på förhand av detta slag inte överensstämmer med de villkor som gäller för merparten övriga placerare på börsen.

Sveriges aktiesparares riksförbund anför:

I betänkandet finns en beräkning som utmynnar i förmodandet att löntagarfondernas andel av börsvärdet 1990 kommer att uppgå till ca 8 procent.

Denna beräkning består av två faktorer – hur mycket pengar fonderna tillförs, dividerat med det totala börsvärdet.

Den första faktorn är väl säkerställd i betänkandet. Varje löntagarfond skall kunna rekvirera ett belopp motsvarande 20 000 basbelopp per år, hur börsen än utvecklar sig. Fonderna får alltså en garanterad, inflationsjusterad tillförsel av medel.

Den andra faktorn, börsens totala värde, beror däremot på en rad ekonomiska och psykologiska faktorer som ingen lag kan skydda. Det är en svår sak att bedöma börsens värde år 1990, och inte så enkelt som i betänkandet där man förutsätter att värdet ökar med inflationen.

De stora hoten mot en god värdeutveckling ligger i regeringens eget handlande. Kommer man att införa nya skatter på aktieägandet? I så fall sänks börskurserna och fonderna får starkt ökade möjligheter att snabbt köpa upp större aktieposter.

Kommer regeringen att aktualisera tvångsvisa nyemissioner såsom i tidigare löntagarfondsförslag? Sådana emissionstvång innebär att de viktiga företagsbesluten fattas över företagets och styrelsens huvuden, vilket är en definition på planekonomi. Sker sådana beslut om ett företag torde ledningen där avgå. En misstro mot företagets framtid uppstår bland aktieägarna, vilket sänker aktiekursen och underlättar fondernas insteg ytterligare.

Sannolikt kommer löntagarfonderna inte att fördela sina aktieköp jämnt över alla börsens företag, utan koncentrera sina inköp på vissa. Förvärvar fonderna aktier i investmentföretag med stora innehav av andra företags aktier, kommer fondernas inflytande att mångdubblas mycket snabbt.

Om fonderna koncentrerar sig på att uppnå en stark ställning i rörelsedrivande bolag, skapar detta en osäkerhet bland övriga aktieägare som sannolikt leder till utförsäljning, kurssänkning och snabbare fondövertagande av företagen.

Man frågar sig då huruvida de aktieägare som likviderar sina innehav av detta skäl, kommer att återinvestera sina pengar i andra företags aktier. Det ter sig osannolikt, eftersom ingen kan veta i vilka företag de fackliga fonderna härnäst ämnar söka uppnå dominans. Alla svenska aktier kommer att upplevas som riskfyllda.

Följden är att den svenska aktiebörsen kan drabbas av en kedjereaktion av utförsäljningar. Detta är av stort allmänt intresse och inte bara en fråga för aktieägarna – ty resultatet kommer då att bli att löntagarfonderna når sin avsedda dominerande ställning som näringslivets ägare långt tidigare än betänkandets kalkyl om 8 procent visar.

Helt bortsett från ovanstående kan konstateras att det måste utlösa kraftiga reaktioner, när man med lagens kraft skall "tränga in" en ny och mycket stor part i marknaden, en part som marknaden i övrigt saknar förtroende för såsom ägare av företag.

5 Kapitalförsörjning

Sedan *RFV* lämnat sina synpunkter på det föreslagna avkastningskravet (se avsnitt 8) anför verket följande:

Konstruktionen med ett givet avkastningskrav aktualiserar ett antal viktiga frågor.

I den händelse avkastningskravet inte kan klaras och då löntagarfonderna enligt förslaget ändock skall åläggas att till 1:a–3:e fondstyrelserna

inleverera 3% av rekvirerat inflationsjusterat kapital (förvaltningskostnader obeaktat) kan följande inträffa:

- Löntagarfonderna rekvirerar mindre belopp än fastställd medelsram tillåter. Detta får – såsom förslaget utformats – till följd att 1:a–3:e fondstyrelserna åläggs att förvalta resterande medel inom medelsramen utan att någon garanti finns för att dessa medel skall avkasta 3% till ATP-systemet. I verkligheten blir 1:a–3:e fondstyrelsernas handlingsfrihet beträffande dessa medel starkt begränsad eftersom motsvarande belopp alltid måste finnas tillgängliga för lyftning utöver vad som behövs för löpande pensionsutbetalningar. Att detta krav kan mötas genom att man tar av löpande influtna avgifter är irrelevant i sammanhanget.
- Löntagarfonderna rekvirerar belopp enligt medelsram. Löntagarfondkapitalet urholkas därmed successivt. Om en sådan urholkning skall undvikas leder detta till att medelstilldelningen måste höjas och att avkastningskraven troligen därigenom måste sänkas. Såsom reglementet (2 b §) utformats innebär nämligen beräkningen av nuvärdet av förvaltade medel att en eventuellt höjd medelstilldelning leder till successivt högre faktiska reala avkastningskrav.

  En eventuell höjning av medelstilldelningen måste ske genom att löntagarfonderna erhåller

- en större andel av den fastställda ATP-avgiften, vilket innebär motsvarande mindre andel till 1:a–3:e fondstyrelserna
- större del av avgiftsunderlaget för vinstdelning eller möjligen
- ökade ATP-avgifter genom att det samlade ATP-avgiftsuttaget höjs i motsvarande mån.

Detta visar på ett nära och ömsesidigt beroende mellan löntagarfonderna, övriga AP-fonden och pensionsavgiftsuttagets nivå. I promemorian görs inte någon analys av effekterna av att avkastningskraven eventuellt inte klaras.

Fullmäktige i riksbanken (majoriteten) anför:

Kapitaluppsamlingen till fonderna föreslås ske dels genom vinstavsättning efter angivna regler, dels genom uttag av en lönebaserad avgift. Fullmäktige accepterar de föreslagna metoderna för medelsuppsamlingen.

Beträffande vinstdelningen vill fullmäktige framföra följande synpunkt.

Förslaget om en vinstdelningsavgift om 20% med mindre vinster undantagna genom ett fribelopp är väl avvägt. Med de föreslagna beräkningsgrunderna torde erforderlig hänsyn ha tagits till företagens legitima intresse av att behålla en så stor del av företagens vinst som kan motiveras från intresset av sund företagsamhet.

Kapitaluppsamlingen för startåret 1984 i de fem fonderna föreslås vara 2000 miljoner (400 miljoner×5). Summan förefaller rimligt anpassad till de givna förutsättningarna. Den föreslagna ökningstakten på 20000 basbelopp per år och fond fram till och med 1990 har fullmäktige ingen erinran emot.

LO anför:

Expertgruppen föreslår att fonderna (i expertgruppens rapport Den institutionella placeraren) ska tilldelas kapital efter rekvisition. Med den anknytning till pensionssystemet som löntagarfonderna föreslås få kommer rekvisitionen att ske hos de tre pensionsutbetalande AP-fonderna.

LO anser att detta är en smidig form för tilldelningen av medel till löntagarfonderna. Den gör det möjligt för fonderna att själva bestämma när

man ska rekvirera kapital till dess att situationen på aktiemarknaden gör det lämpligt att placera kapitalet i aktier.

– – –

Kapitaltillförseln har maximerats till 20000 basbelopp per år och fond, vilket i dagens penningvärde motsvarar ca 400 miljoner kronor. Det innebär att löntagarfonderna årligen kommer att kunna investera maximalt 2 miljarder kronor på aktiemarknaden. Denna nivå innebär att löntagarfonderna var för sig får ett rimligt stort kapital, vilket utan problem borde kunna placeras på aktiemarknaden.

– – –

LO har tidigare utvecklat motiven för en vinstdelning och nöjer sig här endast med att konstatera att en sådan är viktig för att stödja stabiliseringspolitiken och den solidariska lönepolitiken. LO anser att det är rimligt att fonderna också finansieras genom en höjning av ATP-avgiften. Denna finansieringsform är bl. a. viktig för att de offentliganställda ska känna ansvar för och delaktighet i den industriella utbyggnaden. ATP-avgiften utgör löntagarnas del av finansieringen till löntagarfonderna. LO anser att avgiften ska räknas av från tillgängligt utrymme i kommande löneförhandlingar.

Beklädnadsarbetarnas förbund anför:

Beklädnadsarbetarnas förbund har tidigare yttrat sig över förslaget till vinstdelning och då i positiv riktning. Vad gäller höjningen av ATP-avgifter kan den anses rimlig. Genom att denna avgift avses avräknas i kommande löneförhandlingar får den betraktas som löntagarnas del av finansieringen. Sammantaget beräknas de årliga avgifterna till ATP-fonden som kan överföras till löntagarfonderna bli av storleksordningen 2–2,5 miljarder kronor. För perioden fram t. o. m. 1990 blir detta sammanlagt 14–17 miljarder kronor vilket motsvarar ca 8 procent av dagens samlade börsvärde. Någon dominant ägargrupp kan således löntagarfonderna inte bli.

Beklädnadsarbetarnas förbund anser att det är en rimlig medelstilldelning i detta skede.

Enligt förslaget ska respektive löntagarfond tilldelas medel efter rekvisition. Därmed kan fonderna efter egen bedömning av situationen på aktiemarknad m. m. variera sina rekvisitioner av medel. Medelsramen för respektive fond föreslås bli 400 milj. kr. för kalenderåret 1984 och för vart och ett av de följande åren höjs medelsramen med ett belopp motsvarande 20000 basbelopp.

Konstruktionen medför att ej rekvirerade medel förvaltas av AP-fonden. Därmed förstärks ATP-systemet och kapitalet utnyttjas effektivt.

Svenska fabriksarbetareförbundet anför:

Utredningen föreslår att löntagarfonderna skall finansieras med, förutom vinstdelningsavgift, en lönebaserad avgift utformad som en ATP-avgift. För 1984 föreslås denna bli 0,2 procent eller ca 600 miljoner kronor. Fram till 1990 bör avgiften inte överstiga 0,5 procent. Svenska Fabriksarbetareförbundet utgår från att den lönebaserade avgiften blir ett komplement till vinstdelningsavgiften, inte en ersättning för denna. Vi har i tidigare yttrande framhållit att många stora företag helt kan undgå vinstdelningsavgift.

Svenska Fabriksarbetareförbundet anser det lämpligt att under ett uppbyggnadsskede förse löntagarfonderna med ett eget kapital för att möta de risker som är förbundna med aktiemarknaden.

Svenska transportarbetareförbundet anför:

Enligt utredningen är detta ej tillräckligt utan det blir behövligt med en ytterligare förstärkning av ATP-systemet. Detta föreslår utredningen låta sig göras genom en höjning av tilläggspensionsavgiften med 0,2–0,5% vilka belopp skall tillföras pensionssystemet via löntagarfonderna. Avgiften, som drabbar alla företag, skall enligt utredningen avräknas på löneutrymmet. Därmed blir densamma i själva verket löntagarnas bidrag till en förstärkning av pensionerna. Eftersom denna princip gäller även för tidigare pensionsfinansiering finner förbundet detta rimligt även denna gång.

6 Antalet fondstyrelser

Kammarrätten i Stockholm anför:

Enligt förslaget skall förvaltningen delas upp på fem av varandra oberoende och sinsemellan självständiga fonder. Därmed skulle bl. a. vinnas att ingen fond "riskerar att spela en alltför dominerande roll på aktiemarknaden".

En uppdelning av detta slag är önskvärd av flera skäl. Utöver vad som har anförts i den delen i promemorian kan framhållas att en sådan ordning ger förutsättningar för konkurrens, vilken i sin tur underlättar bedömningen av hur pass framgångsrika de olika styrelserna är i sitt arbete.

Effekten av uppdelningen bör dock ej överdrivas. Kvar står nämligen under alla förhållanden att fonderna har en gemensam ägare och att styrelserna i deras helhet utses av ett och samma organ, dvs. regeringen. Som köpare av aktier kan de olika fonderna visserligen kanske både vara och komma att betraktas som oberoende av varandra. Men när det gäller utövandet av inflytandet som aktieägare i fråga om bolagets skötsel är det svårt att tro att de kommer att betraktas på detta sätt.

Bankinspektionen anför:

Uppdelningen i fem fondstyrelser har motiverats av att man velat undvika en koncentration som ger fonderna en alltför dominerande roll på aktiemarknaden (s. 59). Med beaktande av att "fjärde AP-fonden" har en årlig placeringsvolym på drygt 500 milj. kr. i nuvarande börsvärde anser utredningen rimligt att de fem löntagarfonderna vardera får en genomsnittlig årlig nyplaceringskapacitet som inte väsentligt överstiger 400 milj. kr.

Inspektionen måste för sin del ifrågasätta om graden av dominans på aktiemarknaden kan bedömas med hänsyn till envar fonds volym i förhållande till "fjärde AP-fonden". I avgörande grad kommer fonderna att operera på samma aktiemarknad, med samma målsättning, och med inriktning i väsentliga delar på samma placeringsobjekt. Gemensam placering och samverkan blir också nödvändigt. Den föreslagna begränsningen totalt sett av placeringar i ett och samma företag tar sålunda sikte på de fem fondernas sammanlagda aktieinnehav. Viktigt i detta sammanhang är också att enligt förslaget en majoritet av ledamöterna i envar löntagarfondstyrelse skall företräda löntagarintressen. Dessa ledamöter kommer att rekryteras från de fackliga organisationerna vilket på sitt sätt konstituerar en gemenskap.

Inspektionen konstaterar utifrån det sagda att löntagarfonderna trots den föreslagna decentraliseringen får den roll på aktiemarknaden som motsvaras av fondernas tillsammanslagna nyplaceringar och aktieinnehav.

En uppdelning av verksamheten på fem fondstyrelser kan i nu behandlade hänseende endast få marginell betydelse.

LO anför:

Arbetsgruppen föreslår att det bildas fem löntagarfonder inom ATP-systemet. Löntagarfonderna ska ha till uppgift att köpa aktier i svenska företag, konvertibla skuldebrev eller tillhandahålla riskkapital i ekonomiska föreningar. Fonderna ska sinsemellan vara oberoende och fristående.

LO anser det angeläget att antalet löntagarfonder inte blir för litet vilket kan leda till alltför stor koncentration på marknaden. I linje med denna ståndpunkt finner LO det angeläget att fonderna kan agera självständigt och oberoende.

7 Placeringen av medel

7.1 Huvudlinjerna

Hovrätten över Skåne och Blekinge påpekar i anslutning till sina synpunkter på fondernas regionala anknytning (se avsnitt 10) att bristen på klargörande uttalanden om gränsdragningen mellan de olika fondstyrelsernas verksamhet gör det omöjligt att bedöma organisationernas lämplighet. Det ligger – enligt hovrätten – nära till hands att överväga alternativa uppdelningar – t. ex. efter branscher. Hovrätten anför vidare:

Fjärde fondstyrelsen anser, såsom framgår av s. 3 bilagan till promemorian, att de räntebärande depositionsbevisen omfattas av nu gällande reglementes formulering "innestå hos bankaktiebolag". Arbetsgruppen har emellertid (s. 63) tagit med dessa som exempel på nya placeringsalternativ som kunde övervägas. De räntebärande depositionsbevisen ingår därefter inte i de ytterligare alternativ för likvida placeringar som arbetsgruppen föreslår i 12 c §. Fråga är om arbetsgruppen därmed avser att underkänna fjärde fondstyrelsens tolkning av formuleringen "innestå hos bankaktiebolag".

Det är enligt hovrättens mening tvivelaktigt att, såsom föreslås i 12 b §, nu öppna formella möjligheter för löntagarfondstyrelse att placera medel som riskkapital i ekonomisk förening. Någon möjlighet att idag bedöma lämpligheten av ett sådant placeringsalternativ föreligger inte.

Kammarrätten i Stockholm anför:

Fonderna skall bl. a. få möjlighet att placera medel i ekonomiska föreningar (promemorian s. 62, 65). Eftersom det inte konkret anges vilka former av placeringar det skall röra sig om, är det inte möjligt att i detta sammanhang uttala sig om förslaget är godtagbart exempelvis från risksynpunkt.

I promemorian föreslås (s. 63) att en mindre del av fjärde AP-fondens medel skall få placeras i utländska företag. Därmed bryts principen att fondmedlen skall användas för att främja svenskt näringsliv. Det undandrar sig kammarrättens bedömning om de skäl som fondstyrelsen har anfört till stöd för den föreslagna ordningen är tillräckligt bärande.

Fullmäktige i riksbanken (majoriteten) anför:

De medel som ställs till löntagarfondernas förfogande bör helt disponeras för insatser i utbyggnaden av svenskt näringsliv via fondernas aktieinnehav. Placeringarna bör ske med sikte på att rimlig avkastning erhålles. Fullmäktige vill understryka att löntagarfonderna vid placeringen av medlen – inom ramen för avkastningskravet – skall eftersträva en bred spridning av aktieinnehavet varigenom också riskutjämning uppnås.

Förslaget om att avkastningskravet bör harmoniera med den reala tillväxten i samhällsekonomin på sikt förefaller vara en lämplig målsättning. Placeringsutredningen har i sitt betänkande föreslagit regler för avkastningskravet och redovisat förslag om placeringspolitiken. Fullmäktige finner dessa förslag väl avvägda och tillstyrker för sin del desamma. Kravet på 3 % real avkastning, renodlad från inflationseffekten, torde tvinga fram den omsorg i placeringen som är förutsättningen för en sund kapitalförvaltning. Att en avkastning på 3% slussas vidare till första, andra och tredje AP-fonderna och förstärker dessa skapar den förbindelse mellan löntagarfonderna och den enskilde försäkringstagaren som är önskvärd.

– – –

Fullmäktige tillstyrker – – – de förslag till förändringar i nuvarande placeringsbestämmelser för AP-fonderna som redovisas i betänkandet Löntagarfonder i ATP-systemet.

Bankinspektionen anför:

Utredningen framhåller att det är viktigt att aktiemarknaden kan förmedla riskkapital till företagen och upprätthålla en efterfrågan på aktier. En av lägre efterfrågan på aktier följande låg marknadsvärdering av aktier får, menar utredningen, en investeringshämmande effekt. Inspektionen delar denna uppfattning.

Det är dock en öppen fråga om fondernas inrättande får den avsedda positiva effekten på börsvärdena och marknaden totalt sett. Mot den efterfrågan på aktier som fonderna representerar får bl. a. vägas det förhållandet att många företags förutsättningar för tillväxt med användande av eget kapital samt för utdelning reduceras. Fondernas tillkomst medför att vinstskapande företag med förutsättningar att ytterligare utvecklas får se dessa förutsättningar reducerade till förmån för företag som inte i samma utsträckning har dylika förutsättningar. Med tanke på sammansättningen av fondstyrelserna kan man inte helt förutse hur dessa kommer att lösa konflikter mellan sysselsättningspolitiska och företagsekonomiska intressen. Vilka samhällsekonomiska och företagsekonomiska effekter som fonderna kommer att medföra framstår därför som ovisst.

Till grund för placeringsverksamheten avses ligga den i särskilt betänkande presenterade utredningen Kapitalplaceringar på aktiemarknaden. I denna diskuteras placeringspolitiken för sådana institutionella placerare som löntagarfonder. Dessa riktlinjer finner inspektionen i huvudsak väl avvägda. Systemets förutsättningar att verka på sätt som avsetts står och faller med att riktlinjerna verkligen följs.

De riktlinjer som dras upp utesluter givetvis inte att vissa placeringar kan vara mer riskbetonade än andra. En enskild placering får bedömas med hänsyn till portföljens sammansättning i övrigt, och det talas om riskpremier som kan få betalas. Utredningen torde därmed avse att avkastningskravet skall vara något högre än normalt vid engagemang med större risk, dvs. en riskpremie skulle läggas till den normala avkastningen. Om man därmed avser, att fonderna inte skall gå in på riskfyllda placeringar,

om dessa inte samtidigt innebär större vinstmöjligheter än som är normalt, finns det inte något att invända häremot. Men man är också inne på en princip som brukar tillämpas vid kreditgivning. Räntans storlek relateras till risktagandet. Det förefaller tveksamt om ett sådant betraktelsesätt är till fullo tillämpligt vid placering i aktier. Inte sällan ligger nämligen risken främst däri att osäkerhet råder om företaget kan bli lönsamt och om det alltså har möjligheter att de närmaste åren eller på sikt få ens normal avkastning.

Det bör vidare framhållas, att placeringsutredningens riktlinjer inte synes ge så stor vägledning i de enskilda fallen. Inspektionen uppfattar emellertid utredningens resonemang så att en riskspridning skall ske och att bedömningarna i de enskilda fallen skall ske med hänsyn till tänkbara alternativa placeringar i stort sett efter de grunder som i dag tillämpas av institutionella placerare. Detta finner inspektionen välbetänkt. Avsikten kan inte vara att fondverksamheten skall vara ett medel i sysselsättningspolitiken i den meningen att den med hänsyn till regionala intressen skall genom sina insatser stödja företag som av olika skäl inte kan drivas tillräckligt lönsamt eller är utvecklingsbara. Frågan är emellertid om fondstyrelserna får sådan sammansättning att den kan stå emot opinioner från arbetstagarhåll, lokalt, regionalt eller på riksplanet.

– – –

Inspektionen ser positivt på förslaget att den fjärde fondstyrelsen i begränsad omfattning skall få placera i utländska aktier och vissa utländska skuldebrev (17 a §).

Allmänna pensionsfonden, fjärde fondstyrelsen, som i sitt remissvar diskuterar fondgruppens och placeringsutredningens förslag enbart med utgångspunkt från dess egen situation anför:

I kapitel 1 i betänkandet redovisas direktiven och vissa förutsättningar för utredningens arbete. Dessa kan sammanfattas i följande punkter:

1. Utredningen behandlar institutionella aktieplacerare med evig placeringshorisont.
2. Dessa placerare arbetar utifrån ett givet kapitalavkastningskrav.
3. Det grundläggande placeringskriteriet för dess institutioner skall vara avkastningen.
4. Placeraren är skattebefriad.
5. Placeringsvolymen hos varje institution antas vara liten i förhållande till marknadens storlek.

Innebörden av begreppen "evig placeringshorisont" respektive "evig placerare" synes vara att medel som en gång placerats på aktiemarknaden skall stanna där men att aktieportföljens utseende kan variera över tiden. En operationell tolkning av denna definition skulle kunna vara att det totala anskaffningsvärdet av portföljen inte får minska.

Fondstyrelsens uppfattning är att den typ av institution det här är fråga om måste ges större frihet vad gäller fördelningen av fondkapitalet mellan aktier och den enda alternativa placeringsformen, likvida medel. Om institutionen gör en allmän marknadsbedömning och därvid kommer fram till att aktiekurserna i ett långsiktigt perspektiv ter sig för höga måste fördelningen mellan aktier och likvida medel kunna varieras inom rimliga gränser.

Utredningen förutsätter vidare att den evige placeraren i högre grad än andra placerare skall se till utdelningstillväxten på lång sikt och mindre till

värdetillväxten i ett kortare tidsperspektiv. Enligt fondstyrelsens uppfattning är det naturligt att denna typ av institution arbetar med värderingar av företag baserade på en långsiktig bedömning av företagets resultatutveckling, som i sin tur utgör grunden för utdelningstillväxten. Innebörden av detta är att om marknaden t. ex. på grund av tekniska faktorer sätter ett värde på ett företag som ligger lägre än den evige placerarens värdering kan det vara naturligt att köpa aktien. Om å andra sidan aktien blir övervärderad ter det sig naturligt att avveckla en del av innehavet. Den evige placerarens långsiktighet bör alltså tolkas så att aktievärderingar skall ske på basis av en långsiktig bedömning av företagets framtida utveckling. Det blir då också naturligt för placeraren att göra omplaceringar om förväntningarna om företagets framtida utveckling förändras.

– – –

Riktlinjer för placeringspolitiken

Utredningen anser att om kurserna fluktuerar beroende på tekniska faktorer skall sådana fluktuationer inte beaktas av den evige placeraren. Denna uppfattning är enligt fondstyrelsen tveksam. Ett aktivt agerande i marknaden i sådana situationer gör marknaden mer effektiv. Dessutom bör institutionen ta tillvara den möjlighet till ökad avkastning som ett sådant beteende skulle kunna innebära.

Utredningen säger vidare att "kortsiktiga värdeförändringar hos enskilda aktier inte skall motivera omplaceringar" utan att "omplaceringar mellan olika aktier är motiverade först när placeraren efter fundamentala analyser av företagens utvecklingsmöjligheter har anledning att revidera sina prognoser om den framtida utdelningstillväxten". Samma resonemang som fördes ovan vad gäller tekniska faktorer gäller enligt fondstyrelsen även här. Om aktiekursen t. ex. har stigit 30 % över den kurs som vid gällande prognos uppfyller avkastningskravet måste det vara naturligt att minska innehavet. Om kursen sedan faller tillbaka, kan institutionen köpa tillbaka aktien och har därigenom uppnått ett totalt sett bättre resultat.

Vidare säger utredningen att placeraren skall bortse från sådana lönsamhetsförändringar som har kortsiktiga orsaker. Om t. ex. marknaden reagerar på dessa kortsiktiga förändringar, t. ex. om kursen på en aktie omotiverat går ned vid en tillfällig resultatnedgång, är det naturligt för institutionen att gå in och köpa aktier i företaget.

Redovisning

Utredningen föreslår att uppgift om det indexuppräknade grundkapitalet bör redovisas i anslutning till balansräkningen och att fondkapitalet skall redovisas till marknadsvärden. Resultaträkningen föreslås inkludera, förutom utdelningar och räntor, inte bara realiserade utan också orealiserade kursvinster och kursförluster. Fondstyrelsen ansluter sig till vad utredningen anfört, men vill understryka att metoden för resultatberäkning ytterligare ökar angelägenheten av en belysning som möjliggör långsiktiga jämförelser.

– – –

I specialmotiveringen till 11 § förslaget till fondreglemente gör arbetsgruppen vissa uttalanden om innebörden av ett i paragrafen infört krav på långsiktighet i fondförvaltningen. Fondstyrelsen finner det angeläget att den långsiktiga institutionella placerarens roll på aktiemarknaden klargöres och hänvisar på denna punkt till sitt denna dag angivna yttrande över placeringsutredningens betänkande "Kapitalplaceringar i aktiemarknaden" (SOU 1983: 44).

Förslaget till fondreglementet innehåller i 12a–12e §§ mer detaljerade regler för fondstyrelsernas placering av fondmedel. Fondstyrelsen finner det tillfredsställande att förslaget – i 12a § – tillmötesgår styrelsens önskemål om möjlighet att i viss omfattning placera fondmedel i utländska värdepapper. Gränsen för sådana placeringar har emellertid av arbetsgruppen satts till en procent av fondkapitalet mot av styrelsen föreslagna två procent. Halveringen av det önskvärda utrymmet för placeringar i utländska värdepapper innebär långtgående begränsningar, inte minst mot bakgrunden av att aktierna i ett växande antal utländska företag blir föremål för notering på Stockholms fondbörs. För att fonden skall kunna göra meningsfulla placeringar i sådana företag och möjligheten till placeringar i utländska värdepapper i övrigt skall tillgodose de syften fondstyrelsen angivit i sin skrivelse den 7 april 1983 till statsrådet och chefen för finansdepartementet föreslår fondstyrelsen att utländska värdepapper som är noterade på Stockholms fondbörs inte skall omfattas av begränsningsregeln i 12a §, sista stycket.

– – –

Reglerna i 12c § för placering av likvida medel finner fondstyrelsen tillfredsställande. I anslutning till specialmotiveringen till denna paragraf vill fondstyrelsen dock påpeka att kravet på en tillfredsställande betalningsberedskap också gäller en aktieförvaltande fond (för att ha ett handlingsutrymme för placeringar, för att tillgodose ett flödeskrav etc), även om denna inte har något direkt ansvar för pensionsutbetalningarna.

Kommerskollegiet har inga invändningar beträffande den av placeringsutredningen föreslagna placeringspolitiken.

LO anför:

Löntagarfonderna ges vida ramar enligt det placeringsreglemente som föreslås. I stort omfattar reglementet enbart kraven att kapitalet ska placeras i aktier i svenska företag eller liknande riskkapital samt att det ska ge tillräcklig avkastning. Fonderna ska också kortsiktigt ges möjligheter att förvalta kapital i likvida former och några begränsningar beträffande likviditetens omfattning föreslås inte.

LO tillstyrker att löntagarfonderna ges vida ramar inom vilka de kan verka och göra sin aktieplaceringar. Det är av värde att fonderna ges så stor frihet som möjligt. Med den löntagarmajoritet i fondernas styrelser som föreslås kommer intresset för långsiktiga investeringar med inriktning på produktion och sysselsättning att garanteras. Avkastningskravet är därvid att betrakta som en restriktion, där fonderna därutöver kommer att ha frihet att tillgodose andra viktiga mål med investeringar.

– – –

Löntagarfonderna kommer att vara verksamma på den marknad där det tillhandahålls riskvilligt kapital. Det är en marknad som varit och alltjämt blir mer och mer koncentrerad. Löntagarfonderna kommer att stärka marknadsfunktionen genom att flera placerare kommer in som kan konkurrera med andra på marknaden.

Löntagarfonderna kommer också att få en roll som ägare i företagen. Fonderna kommer inledningsvis troligen att agera försiktigt med riskspridning som modell. Längre fram är det inte otänkbart att man kommer att agera mer strategiskt och använda sin kapacitet som ägare på det sättet. Löntagarfonderna ska utöva en aktiv ägarroll som innebär att man försöker utnyttja det inflytande som ägandet innebär.

Löntagarna i fondernas styrelser kommer successivt att växa in i den roll som detta uppdrag innebär. Det är emellertid viktigt att redan från början slå fast att löntagarfondernas huvuduppgift ska vara att främja svensk produktion och sysselsättning. Utifrån detta ska fonderna agera och avkastningskravet ska ses som en restriktion för att framtvinga en långsiktig marknadsanpassning. En tillräcklig avkastning är nödvändig, men det är produktion och sysselsättning som är målet.

Det uppdrag som löntagarfonderna i vid mening därmed har är att förena effektivitet och demokrati. De får inte eftersätta något av dessa uppdrag – löntagarna förväntar sig att löntagarfonderna ska agera så att de främjar effektivitet i produktionen och därmed stärker välfärden, men också demokratin och därmed ger möjlighet till inflytande.

Löntagarfonderna kommer, med det avkastningskrav som fonderna åläggs, inte att kunna göra kapitalsatsningar av subventionskaraktär. Behovet av statlig arbetsmarknads- och näringspolitik kommer alltjämt att finnas. Löntagarfonder ersätter inte sådana politiska insatser, på annat sätt än att fonderna kan bidra till en allmänt sett förbättrad konkurrenssituation för näringslivet, vilket minskar behovet av politiska insatser på ovan nämnda områden. Däremot är det viktigt att inse att nedläggningar av företag alltjämt kommer att vara ett nödvändigt inslag i näringslivets utveckling.

Beklädnadsarbetarnas förbund anför:

När det gäller frågan om hur löntagarfonderna ska använda sina medel, dvs placeringspolitiken, har en av regeringen särskild utsedd expertgrupp (placeringsutredningen) lämnat förslag som beaktats av arbetsgruppen. Enligt det föreslagna placeringsreglementet ska medlen placeras så att kraven på god avkastning, långsiktighet och riskspridning tillgodoses. Löntagarfonderna föreslås få vida ramar för sina placeringar. Kraven som ställs är att placeringen får ske i svenska aktier, konvertibla skuldebrev eller skuldebrev med optionsrätt till nyteckning i svenska aktier och som riskkapital i ekonomiska föreningar. Arbetsgruppen slår dessutom fast att placeringarna ska göras i svenska företag med grundläggande syfte att förbättra riskkapitalförsörjningen till gagn för svensk produktion och sysselsättning.

Beklädnadsarbetarnas förbund anser att det är positivt att fondstyrelserna på detta sätt ges tämligen vida ramar och menar att förslaget till fondstyrelsesammansättning (nio ledamöter varav minst fem ska företräda löntagarintresset) borgar för att kravet på placeringarna uppfylls. Med den majoritet för löntagarintresset som förslaget innebär bör långsiktiga placeringar som befrämjar svensk produktion och sysselsättning komma till stånd.

I detta sammanhang kan det vara värt att peka på ett område som både en löpande och slutlig utvärdering bör titta på, nämligen eventuell benägenhet att dels nybildade företag undviker aktiebolagsformen och istället föredrar exempelvis handelsbolaget som form, dels att befintliga aktiebolag ombildas. Allt i syfte att s. a. s. falla utanför systemet.

Svenska kommunalarbetareförbundet framhåller att kravet på den treprocentiga reala avkastningen skall inlevereras varje år kan under de första åren leda till att fonderna blir onödigt försiktiga i sina placeringar. Det är därför lämpligt att det medges en viss flexibilitet vad gäller tidpunkterna

för fondernas inbetalningar åtminstone under inledningsskedet. Förbundet stödjer vidare fondgruppens förslag att fonderna också bör ges möjlighet att tillskjuta kapital till ekonomiska föreningar för att kunna medverka till en förbättrad riskkapitalförsörjning i t. ex. kooperativa företag.

SACO/SR, som konstaterar att placeringsutredningen har gjort en rent teknisk genomgång av kriterier för kapitalplaceringar på aktiemarknaden, har inget att invända mot dess slutsatser och rekommendationer.

Svenska fondhandlarföreningen anför:

Riktlinjer för placeringspolitiken

I kapitel 3 behandlar utredningen frågor som mer direkt gäller placerarens beteende. I ett första avsnitt når man den föga oväntade slutsatsen att aktieförvaltning inte kan ske genom köp efter en entydig rangordning av individuella aktier. Detta för över till en redogörelse för en del av den s. k. portföljvalsteorin som avser avvägning mellan risk och förväntad avkastning. *Om dessa avsnitt är inte mycket att säga. De mynnar inte heller ut i* några direkta ställningstaganden.

Efterföljande avsnitt gäller likviditetsförvaltning hos placeraren. Föreningen bejakar utredningens ståndpunkt att inte föreslå rigida likviditetsregler för placeraren och att vad gäller fondernas medelstilldelning föreslå ett rekvisitionssystem motsvarande det som nu gäller för 4:e AP-fonden.

I kapitlet behandlas också den evige skattebefriade placerarens beteende på aktiemarknaden och hur detta kan skilja sig från övriga aktörers. Här har utredningen ett dilemma. Å ena sidan vill man uppenbarligen betona långsiktigheten och frånvaron av spekulativa inslag i placeringspolitiken. Å andra sidan vill man inte ge ett intryck av en helt rigid politik.

Utredningen konstaterar således att:

"... kortsiktiga värdeförändringar hos enskilda aktier inte skall motivera omplaceringar."

Varför inte det? Om man verkligen "vet" att kursen på XYZ som nu stigit till 100 kommer att gå ned till 80 och en månad därefter åter gå till 100 förefaller det både ur marknadseffektivitetssynpunkt och med hänsyn till fondens utveckling lämpligt att sälja och köpa tillbaka.

"... omplaceringar ... är motiverade ... först när placeraren har anledning revidera sina prognoser om den framtida utvecklingstillväxten."

Varför det? Om kursen på XYZ gått upp 50% utan att placeraren anser sig ha anledning revidera utdelningsprognosen borde det finnas en attraktiv alternativ placering.

"Placeraren skall kunna företa korta omplaceringar då kursfluktuationen framstår som omotiverade med tanke på långsiktiga utvecklingsmöjligheter."

Detta motsäger egentligen de båda föregående citaten.

Föreningen anser att det är en fruktlös verksamhet att försöka definiera ett antal typfall och där föreskriva det ena eller andra beteendet. I appendix anger utredningen att ett fondreglemente bör innehålla en formulering "... att förvaltningen skall syfta till god avkastning, långsiktighet och riskspridning." Föreningen anser inte att diskussionen i kapitel 3 innebär någon användbar precisering av denna allmänna formulering.

Svenska sparbanksföreningen anför:

I ett utbyggt löntagarfondsystem är avsikten att inbetalda avgifter skall återgå till näringslivet genom aktieförvärv m. m. Om sparbankerna skulle omfattas av systemet medför detta att sparbankerna bidrar till att bygga upp fonderna men kan aldrig med gällande regler få del av fondernas placeringar. I de utredningar som nu remissbehandlas föreslås inte heller några ändringar i dessa regler.

Om regeringen i proposition föreslår införande av löntagarfonder och i systemet inkluderar sparbankerna – mot sparbanksföreningens bestämda uppfattning – är det ett grundläggande krav från sparbankernas sida att möjligheter öppnas för fonderna att investera riskkapital i sparbankerna. Det skulle vara en orimlig situation att sparbankerna som enda företagstyp bidrog till uppbyggnad av fonderna men aldrig kunde bli föremål för fondernas investeringar.

– – –

Sammanfattningsvis anser sparbanksföreningen att det varken av fördelningspolitiska motiv eller med hänvisning till ägarinflytande finns skäl att inkludera sparbankerna i ett löntagarfondsystem. Skulle regeringen likväl i proposition föreslå att sparbankerna omfattas av systemet är det ett grundläggande krav från sparbankernas sida att fondernas placeringsregler medger investeringar i enskild sparbank. Något ägarinflytande kan därvid inte komma ifråga av associationsrättsliga skäl.

Folksam anför:

Enligt arbetsgruppen ska de föreslagna löntagarfondernas uppgift vara att förvalta pensionsmedel i första hand genom placeringar på aktiemarknaden. Möjligheten att även placera medel inom t. ex. den kooperativa sektorn antyds men arbetsgruppen lägger inga konkreta förslag. Om arbetsgruppens förslag läggs till grund för lagstiftning kan det leda till betydande konkurrensproblem för kooperationen. I ett sådant läge är det nödvändigt att fondernas placeringsregler medger investeringar även inom den kooperativa sektorn. Rent generellt gäller att kooperationens kapitalbildningsproblem måste beaktas och ges en lösning som innebär att de nuvarande nackdelarna i detta avseende gentemot andra företagsformer rättas till.

– – –

Allmänna pensionsfonden, fjärde fondstyrelsen, har i en propå till Finansdepartementet framfört önskemål om modifiering av gällande placeringsregler. Vi delar fondstyrelsens majoritets uppfattning när det gäller önskvärdheten att kunna göra placeringar även i utländska värdepapper samt möjligheter att öka insatserna i icke börsnoterade företag.

I sammanhanget finner vi det lämpligt föreslå att nuvarande placeringsregler i lagen om försäkringsrörelse ses över. Paragraf 336 i lagen begränsar t. ex. försäkringsbolagens rätt att äga aktier i ett och samma företag till 5 % av röstvärdet. Denna rätt borde kunna utsträckas.

Försäkringsbolagens kapitalplacering är som regel av långsiktig karaktär vilket är av betydelse inte minst för mindre, icke börsnoterade företag som i dag är betjänta av att få tillgång till riskvilligt kapital. I § 274 stadgas att aktier ej får läggas som säkerhet för försäkringsbolagens formella åtaganden gentemot försäkringstagarna.

Detta är frågor som vi anser bör bli föremål för närmare utredning.

Sveriges värdepappersfonders förening anför:

Utredningens andra slutprodukt är ett förslag till ett placeringsreglemente. Om detta är inte mycket att säga. En lång diskussion leder fram till ett förslag som inte är originellt eller kontroversiellt i något avseende. Framför allt gäller detta instruktionens centrala punkt, nämligen att förvaltningen skall syfta till "god avkastning, långsiktighet och riskspridning". Det är svårt att inte instämma i detta. Endast vad avser de reala 3 procenten torde förslaget avvika från vad som är normalt i liknande sammanhang.

På flera ställen i betänkandet spårar man uppfattningen att den här typen av fond skulle komma att skilja sig från övriga aktörer på den svenska aktiemarknaden genom sin extrema långsiktighet. Samtidigt inser man att kravet på långsiktighet inte utesluter att vissa omplaceringar måste bli nödvändiga och placeringar ibland till och med kan bli korta.

Placeringsbeslut måste fattas mot bakgrund av en framtid fylld av osäkerhet. Felbedömningar är givetvis oundvikliga. Möjligheter måste alltid finnas att fatta korrigerande beslut utan att bli beskylld för att inte vara långsiktig. I detta avseende kan inte den här typen av fond komma att uppträda annorlunda än de flesta andra institutionella placerare.

Sveriges finansanalytikers förening anför:

I kapitel 3 behandlar utredningen frågor som mer direkt gäller placerarens beteende. Man tycker sig därvid finna principiella olikheter mellan beslutssituationen vid val mellan reala investeringar och beslutssituationen för en finansiell placerare. I utredningen hävdas att det måste föreligga oberoende mellan enstaka projekt för att man skall "... kunna tillämpa kapitalkostnaden som beslutskriterium". Utan närmare argumentering tycks man anse att denna förutsättning är uppfylld för reala men ej för finansiella placeringar. Utredningen har här dubbelt fel. Det är svårt att gissa varifrån man fått föreställningen om oberoendekravet. Redan i början av 60-talet formulerades investeringsvalet i form av ett s. k. linjärprogrammeringsproblem. Det gällde att vid en viss kapitalkostnad maximera det diskonterade värdet av ett investeringsprogram med beaktande av en mängd (linjära) beroendeförhållanden såsom t. ex. utnyttjande av begränsad lokalyta, arbetskraft av visst slag eller begränsade finansiella resurser under olika perioder. Vid mer komplicerade beroendeförhållanden blir själva lösningsförfarandet av ett investeringsplaneringsproblem mer komplicerat men detta innebär inte att kriteriet att maximera nuvärdet vid given kapitalkostnad ej kan tillämpas.

Om man inför den realistiska förutsättningen att beslutsfattaren inte med fullständig säkerhet vet utfallet av övervägda investeringsalternativ finns en massa av teoretiska ansatser. En sådan, som utredningen tycks fästa vikt vid, innebär att i målfunktionen ingår inte bara förväntat nuvärde utan även variansen (ett spridningsmått för avkastningen). Ett planeringsproblem av detta slag blir svårare att lösa men kapitalkostnaden ingår på i princip samma sätt som i enklare modeller.

Det andra avsnittet i kapitel 3 gäller likviditetsförvaltning hos placeraren. Föreningen bejakar utredningens ståndpunkt att inte föreslå rigida likviditetsregler för placeraren och att vad gäller fondernas medelstilldelning föreslå ett rekvisitionssystem motsvarande det som nu gäller för 4:e AP-fonden.

I kapitlet behandlas också den evige, skattebefriade, placerarens beteende på aktiemarknaden och hur detta kan skilja sig från övriga aktörers. Här

har utredningen ett dilemma. Å ena sidan vill man uppenbarligen betona långsiktigheten och frånvaron av spekulativa inslag i placeringspolitiken. Å andra sidan vill man inte ge ett intryck av en helt rigid politik.

Föreningen anser att det är en fruktlös verksamhet att försöka definiera ett antal typfall där omplaceringar är motiverade. I appendix anger utredningen att ett fondreglemente bör innehålla en formulering "... att förvaltningen skall syfta till god avkastning, långsiktighet och riskspridning". Föreningen anser inte att utläggningen i kapitel 3 innebär någon användbar precisering av denna allmänna formulering.

Sveriges aktiesparares riksförbund anför:

Ett mål för löntagarfonderna uppges vara att tillföra näringslivet kapital. Men det kapital som fonderna skall använda för aktieköp tas ut i form av avgifter från det näringsliv som skulle gynnas.

Genom vinst- och löneavgifter berövas företagen möjligheten att kvarhålla vinstmedel för framtida investeringar. Vad fonderna gör är alltså att "förvandla" företagens investeringsmedel till fondernas pengar för aktieköp på börsen. Till stor del kommer förvärven att avse redan utelöpande aktier. Effekten blir då att köpa ut nuvarande ägare, utan att pengarna någonsin återförs till företagen igen.

Motivet för en så konstig konstruktion kan knappast vara något annat än att överta och koncentrera makten över näringslivet i facklig hand – med förbrukande av den viktigaste expansionsfaktorn för ekonomiskt tillfrisknande i Sverige, de kvarhållna vinstmedlen.

På sina håll hävdas att det egentligen är "löntagarnas pengar" som tas ut till fonderna. Genom löneåterhållsamhet skulle dessa nämligen hålla företagen skadeslösa för fondavgifterna.

Denna förklaring håller dock inte när man ser närmare på LOs löften eller LOs praktiska handlande inför 1984 års lönerörelse.

LOs löfte om återhållsamhet gäller nämligen endast den lilla del av fondavgifterna som tas ut såsom en löneavgift – ca 600 miljoner kronor till en början. Den stora delen av fonduppbyggnaden kommer från företagens vinstavgifter och uppskattas i betänkandet till ca 2000 miljoner per år. För denna del utlovar LO ingen kompension genom löneåterhållsamhet. Den skall drabba företagen.

Detta bekräftas i en Expressintervju den 14 augusti 1983, där LOs ordförande Stig Malm får frågan om hans medlemmar verkligen vill avstå lön för fondernas skull:

> "Det ska dom inte göra heller. Det här har inget med löneökningsutrymmet att göra."

Med tanke på regeringens uttalade önskemål om att få ner inflationen till 4 procent, är det slutligen svårt att spåra någon praktisk löneåterhållsamhet i LOs aktuella agerande. Stig Malm deklarerade i ett offentligt tal den 17 juli 1983 inför avtalsrörelsen för 1984:

> "Vi kommer att bli tvungna att begära, och också ta ut, 11 procent nästa år."
>
> (SvD 18/7 1983)

Detta visar att fonderna icke bidrar till att hjälpa Sverige ur sina ekonomiska balansproblem.

Fondmål: Investeringar och sysselsättning

Såsom fondmål anges vidare att öka näringslivets investeringar och minska arbetslösheten.

Det som ger näringslivet medel och mod att ta beslut om riskfyllda utbyggnadsinvesteringar är tryggheten av att ha haft en uthålligt god lönsamhet och samlade, kvarhållna vinstmedel. Om man tar av vinstmedlen till löntagarfonderna berövas de framgångsrika företagen följaktligen medel och mod för beslut om utbyggnader. Investeringsviljan sänks.

För den som vill ha vetenskapligt bevis, finns den statliga fondutredningens expertrapport "Löntagarfonders finansiering och incidens". Där slås fast att vinstavgifter till löntagarfonder höjer företagens kapitalkostnad, vilket har följande effekt:

"Anpassningen mot det nya jämviktsläget sker i detta fall genom en *neddragning* av investeringarna."

(SOU 1981: 79 sid 53)

Löntagarfonderna dämpar alltså ovedersägligen investeringarna i Sverige. Detta minskar sysselsättningen. Vill regeringen bekämpa arbetslösheten bör den avstå från att införa löntagarfonder och i stället se över de faktorer som missgynnar användningen av mänsklig arbetskraft, t.ex. nuvarande arbetsgivaravgifter.

Stiftelsen Aktiefrämjandet anför:

Förslaget till placeringsmodell är väl genomarbetat. Avkastningskravet är mycket ambitiöst, men inte alltför lätt att tillgodose. Vinstdelningsskatten minskar också avkastningsmöjligheterna.

Vinstdelningsskatten drabbar även företag med låg soliditet och stort kapitalbehov, men skall med tanke på avkastningskravet placeras i företag med god lönsamhet, oftast sådana med bra soliditet.

KF anför:

Slutligen vill KF fästa uppmärksamheten på ett problem som hänger samman med kooperationens möjligheter att i framtiden konkurrera med övriga delar av näringslivet om riskkapital från löntagarfonderna, om sådana införs.

Antag att löntagarfonder av den typ som nu är aktuell inrättas och antag att kooperationen, trots det som anförts ovan,[1] inlemmas i löntagarfondsystemet. I överensstämmelse med sina placeringsregler har fonderna då att arbeta för att maximera värdetillväxten i respektive fond. Eftersom fonderna inte kan påräkna någon värdestegring på belopp som placeras i ekonomiska föreningar, måste de i stället ställa krav på relativt hög direktavkastning på sådana placeringar jämfört med t.ex. placeringar i börsnoterade aktier. Risken är då uppenbar att kravet på direktavkastning måste ställas så högt att denna finansieringsform blir alltför dyr och därmed oekonomisk att utnyttja för de kooperativa föreningarna. KF vill med detta mycket starkt framhålla vikten av att kooperationen, om den tvingas till avsättningar för ett löntagarfondsystem, också måste ha möjligheter att på den kooperativa företagsformens villkor få del av fondernas resurser på ett sätt som är neutralt ur konkurrenssynpunkt. I annat fall får löntagarfondsystemet en snedvridande effekt i fråga om försörjningen med riskkapital som blir till nackdel för kooperationen. En av huvudfrågorna för Kooperationsutredningen har ju varit att underlätta uppbyggnaden av eget kapital i de kooperativa företagen. Det vore självfallet ytterst olyckligt om ett införande av löntagarfonder skulle leda till motsatsen.

[1] Jfr avsnitt 2.

7.2 Begränsningsregeln

RFV:s och *hovrättens över Skåne och Blekinge* synpunkter beträffande begränsningsregeln finns återgivna under avsnitt 10 (12 d §).

Kammarrätten i Stockholm anför:

I promemorian föreslås vidare att AP-fondens – inklusive de här aktuella fonderna – samlade aktieinnehav i ett företag måste understiga 50%. Därmed skulle vinnas att fondens innehav av aktier i företaget inte blir så stort att den

"tvingas ta på sig ett företagaransvar" (promemorian s. 65, 82).

Det är en brist i rapporten att ingen som helst analys förekommer av vad företagaransvaret innebär och när det får anses inträda. Oavsett hur det förhåller sig i det hänseendet är det emellertid klart att i praktiken ett *ägaransvar* ger sig till känna och i stor utsträckning utövas vid innehav av väsentligt lägre andel av aktierna än 50%.

Om fonden har så stor andel som 49% av aktierna i *ett börsnoterat företag* är det för övrigt praktiskt uteslutet att det kan finnas någon annan aktieägargrupp med motsvarande andelstal. Om inte fonden då utövar sitt ägarinflytande föreligger risk för att ett sådant över huvud taget inte ger sig till känna i företaget. Detta är en klar nackdel, eftersom därmed ett väsentligt moment för företagets framgångsrika skötsel kommer att saknas. Med det anförda har kammarrätten velat antyda att den föreslagna begränsningsregeln är otillräcklig om det angivna syftet skall uppnås beträffande börsnoterade företag.

Aktieinnehav av den storleksordning som regeln tillåter möjliggör otvivelaktigt ett avgörande inflytande i sådana företag. Detta gäller så mycket mera som envar av fonderna enligt rapporten skall få uppträda som ett självständigt rättssubjekt. Därmed urholkas nämligen värdet av de begränsningsregler som finns i fråga om högsta tillåtna röstetal vid bolagsstämma. Redan ett tak vid 25% torde ofta få den effekt som sagts nyss men ger åtminstone ett reellt utrymme för likvärdiga grupper.

I fråga om *icke börsnoterade aktiebolag* kan praktiska skäl tala för att taket sätts högre (jfr allmänna pensionsfondens skrivelse den 7 april 1983, s. 4 tredje stycket i bil. till promemorian).

Sedan *kammarrätten* diskuterat vissa frågor om inflytandet över fonderna anför domstolen följande:

I sammanhanget kan pekas på att enligt huvudregeln i 9 kap. 3 § första stycket aktiebolagslagen (1975: 1385) högsta tillåtna röstetal för en röstande vid bolagsstämma är en femtedel av de på stämman företrädda aktierna. Enligt promemorian (s. 86 f) skall varje fondstyrelse få utöva rösträtt för sitt aktieinnehav i ett bolag. Därmed urholkas i viss mån begränsningsregeln.

Varje fondstyrelse skall vidare på begäran vara skyldig att avstå rösträtten för hälften av sitt aktieinnehav till arbetstagarorganisation/er i bolaget. Det måste förutsättas att vad som härvid åsyftas är 50% av den rösträtt som med hänsyn till befintliga begränsningsregler får utövas, dvs. att inte fondstyrelsen och löntagarorganisationerna i sin tur i aktuellt hänseende skall betraktas som från varandra fristående rättssubjekt med den ytterligare urholkning av begränsningsregeln som det skulle innebära.

Fullmäktige i riksbanken (majoriteten) tillstyrker den föreslagna begränsningsregeln och likaså att lagstiftningen utformas så att den ger goda placeringsförutsättningar för alla berörda parter.

Allmänna pensionsfonden, fjärde fondstyrelsen anför:

Fondstyrelsen konstaterar att reglementets 12 b § medger de föreslagna löntagarfonderna att placera medel i bl. a. alla svenska aktiebolag utan den begränsning (undantagande av aktiebolag, som driver bank- eller försäkringsrörelse) som gäller för fjärde AP-fonden. Fondstyrelsen anser att erfarenheterna av fjärde AP-fondens snart tioåriga verksamhet inte givit fog för de farhågor som på sin tid föranledde införandet av begränsningsregeln (som fonden f. ö. torde vara ensam om bland institutionella placerare) och att regeln är omotiverad. Fondstyrelsen föreslår därför att undantagandet av bank- och försäkringsaktiebolag i 12 a § 1 stycket slopas.

– – –

Enligt reglementsförslaget 12 a § slopas den begränsningsregel för placeringar i ett och samma företag, som nu gäller för fjärde AP-fonden. I stället innehåller 12 d § en bestämmelse som begränsar fjärde AP-fondens och de föreslagna löntagarfondernas sammanlagda placeringar i ett företag. Fondstyrelsen finner denna regel utomordentligt vansklig att tillämpa i praktiken. Betänkandet behandlar över huvud taget inte denna fråga, som med hänsyn till att de enskilda fondstyrelserna skall vara självständiga och oberoende av varandra ter sig mycket svårlöst. I ett medelstort börsbolag kan placeringarna snabbt närma sig gränsvärdet. Vem skall kontrollera att gränsen inte överskrides? Vem avgör vilken fond eller vilka fonder som skall få öka sina placeringar till dess gränsen nåtts? Hur skall en fond bedöma en placering i ett konvertibelt skuldebrev, som vid placeringstillfället varken ger aktiekapital- eller rösträttsandel? Fondstyrelsen hänvisar beträffande begränsningen av fjärde AP-fondens engagemang i ett företag till sin tidigare nämnda skrivelse den 7 april 1983 med bifogad reservation. Därest en begränsningsbestämmelse som rör fjärde AP-fondens placeringar befinnes erforderlig i fondreglementet, är tekniskt sett en regel av nuvarande slag, dvs. en för fonden gällande procentsats klart att föredra framför en regel avseende flera fonders sammanlagda placeringar. Fondstyrelsen avstyrker sålunda den i 12 d § intagna bestämmelsen.

LO anför:

Löntagarfonderna kommer tillsammans med Fjärde AP-fonden inte att få äga över hälften av aktiekapitalet i ett och samma företag.

LO har i och för sig ingen förståelse varför löntagarfonderna ska ha någon begränsning av sitt aktieägande i ett enskilt företag. Ingen privat aktieägarkategori har någon sådan. Det gör också att fonderna inte kan agera så självständigt och fristående som ett marknadsekonomiskt inriktat resonemang borde motivera.

Beklädnadsarbetarnas förbund anför:

Arbetsgruppen föreslår en övre gräns för hur stor andel av aktierna en fondstyrelse tillsammans med fjärde AP-fonden får äga i ett och samma bolag. Gränsen föreslås bli 49 procent av aktierna eller om aktierna har olika röstvärde, motsvarande andel av röstetalet för samtliga aktier. Huvudmotivet bakom denna gräns sägs vara att löntagarfonden eller fjärde AP-fonden inte ska tvingas att ta på sig företagaransvar i ett särskilt företag.

Mot bakgrund av att fonderna sammantaget under perioden fram t. o. m. 1990 kommer att disponera medel som maximalt utnyttjade kan komma att äga ca 8 procent av börskapitalet och att placeringarna bör spridas kommer

begränsningsregeln knappast att få någon praktisk funktion. Beklädnadsarbetarnas förbund ställer sig, trots detta, undrande över varför denna restriktion åläggs just löntagarfonder och fjärde AP-fonden. Har regeln å andra sidan ett pedagogiskt värde, såtillvida att den rycker undan förutsättningarna för skrämselpropaganda och/eller missförstånd vad gäller fondernas syfte må det vara hänt.

I detta sammanhang förtjänar det att påpekas en sak. I den allmänna debatten framstår det inte sällan som att löntagarna – och då speciellt i kollektiv form – vid ett eventuellt aktieägande också *direkt* får inflytande i bolagens styrelser och därmed företagens skötsel. Att det är vid bolagsstämman styrelsen utses och att det är den relativa majoriteten som bestämmer är uppenbarligen dåligt känt. Det finns med andra ord ett informationsbehov här som bör uppmärksammas.

Svenska fabriksarbetareförbundet anför:

Utredningen föreslår vidare att fondernas aktieinnehav i enskilt bolag inte får uppgå till 50 procent med motiveringen att fonden inte får överta företagaransvaret.

Svenska Fabriksarbetareförbundet anser att fonden oberoende av sin andels storlek skall utöva ett aktivt och positivt ägaransvar, men att den skall överlåta företagaransvaret under alla omständigheter på styrelse och anställda i företaget.

Svenska kommunalarbetareförbundet anför:

Förbundet ställer sig tveksamt till att sätta en begränsning för storleken på fondernas aktieägande i ett enskilt företag. Någon sådan begränsning finns inte för någon privat aktieägarkategori. Placeringsutredningen antyder att sådana begränsningsregler kan komma att skapa problem på aktiemarknaden. Förbundet anser att löntagarfonderna skall vara aktiva aktieägare som tar det ansvar som ägandet medför för att företagen sköts på ett kompetent och professionellt sätt. Det finns dessutom inget som säger att gränsen för ägaransvar går vid just 50 procents aktieinnehav. Det anses generellt att ett långt mindre aktieinnehav i de flesta fall måste medföra ett ägaransvar.

Svenska pappersindustriarbetareförbundet anför:

De fem löntagarfonderna skall enligt förslaget agera självständigt. Det finns alla skäl att tro att så också kommer att ske. Avkastningskraven och sättet att föreslå och utse styrelseledamöter utgöra garantier för detta. Att i det läget bestämma att *fonderna sammantaget* inte skall få äga 50 procent eller mer av ett bolags aktier är olyckligt. En sådan bestämmelse kommer att sakna betydelse när det gäller börsnoterade företag av det enkla skälet att fonderna, enligt förslaget, fullt utbyggda 1990 inte kommer att äga mer än cirka 8–10 procent av det totala börskapitalet. Förbundet instämmer helt i placeringsutredningens konstaterande att maximeringsregler för en ägare är marknadsstörande och därför bör avvisas.

För familjeföretag skulle en bestämmelse av detta slag i vissa fall kunna utgöra ett hinder för att löntagarfonderna skulle kunna gå in med en minoritetspost. Även om det inte finns någon anledning att löntagarfonderna skall köpa upp hela familjeföretag så måste den möjligheten finnas i ett senare läge för att fonderna skall kunna vara en intressant minoritetsägare. I ett familjeföretag kan ägarskiften snabbt bli aktuella. I det läget är

det angeläget att alla möjligheter är öppna så att en ny effektiv ägarkonstellation kan komma till stånd.

Vill man föra en positiv småföretagspolitik är det angeläget att familjeföretagen har flera alternativ till hands vid ägarförändringar än att köpas upp av investmentbolag och vissa stora industriföretag. Olägenheten av maximeringsregler för en speciell kategori ägare har visat sig när det gäller Företagskapital AB. Problemen att få in en minoritetsägare är tillräckligt stora utan restriktioner.

Det viktigaste skälet mot maximeringsregler är dock att en sådan regel – visserligen helt felaktigt – kan komma att uppfattas som om löntagarfonderna skall betraktas som en ägare.

Som vi ovan nämnt saknar maximeringsregeln praktisk betydelse för fondernas ägande när det gäller börsföretag där huvuddelen av fondernas kapital kommer att placeras.

Med tanke på de enorma missuppfattningar som sprids om löntagarfondernas framtida agerande är det dock viktigt att inte minsta skäl ges till missuppfattningar om löntagarfondernas sinsemellan självständiga ställning.

Som skäl för en röstbegränsning har angetts att utan en sådan skulle de lokala fackliga organisationerna få en alltför stor del av rösterna på bolagsstämman och detta därmed kunna leda till ett lokalt löntagarstyre. Förbundet bedömer denna risk som synnerligen liten då fonden är suverän att kunna sälja sina aktier och därmed ta ifrån de lokala facken deras röstinflytande på bolagsstämman. Dessutom har ju fonderna ett begränsat kapital, vilket de lokala organisationerna kommer att vara medvetna om.

Om det ändå anses nödvändigt att begränsa det lokala löntagarinflytandet så skall begränsningen gälla det lokala löntagarinflytandet och inte ske indirekt via en ägarmaximering för fonderna sammantaget.

SACO/SR framhåller att det är en stor brist att vare sig placeringsutredningen eller fondgruppen analyserat den ägarroll som är ofrånkomlig för kapitalplacerare och anför vidare:

Den distinktion som görs i "Löntagarfonder i ATP-systemet" mellan ägaransvar och företagaransvar vid gränsen 50 procent av det samlade aktieinnehavet saknar dessutom stöd i den praktiska verkligheten. Om löntagarfonderna helt skall kunna undandra sig företagaransvar bör gränsen sättas betydligt lägre.

När väl kriterierna för löntagarfondernas placeringspolitik och kapitalavkastning har definierats såsom i placeringsutredningen måste man fråga sig vilken styrelsesammansättning som ger störst förutsättningar att fylla kraven. Ingen av utredningarna diskuterar fondstyrelsernas sammansättning utifrån denna utgångspunkt. SACO/SR är inte övertygad om att det föreliggande förslaget är det mest lämpade ur denna synpunkt.

Svenska bankföreningen anför:

Bakom löntagarfondsmotivet att stärka löntagarinflytandet sägs det ligga en strävan att "luckra upp och sprida ut en makt som har blivit ensidig och koncentrerad".

Bankföreningen vill i detta ämne starkt betona att den föreslagna begränsningen till 49,9 % av löntagarfondernas och fjärde AP-fondens samlade aktieinnehav i ett företag är helt oförenlig med uttalandet i huvudbetänkandet att fonderna inte får ha så stort ägarinflytande i ett företag att det

medför företagaransvar. Det är ju väl känt – och i andra sammanhang ofta åberopat – att en betydligt mindre andel är tillräcklig för att möjliggöra ett avgörande inflytande. Den föreslagna gränsen 49,9% är därför, såvitt bankföreningen förstår, ägnad att leda just till det man säger sig vilja undvika, nämligen ensidig och koncentrerad makt, vilken dessutom till väsentlig del skulle komma att utövas av fackligt och politiskt utsedda personer.

Den motsägelse, som sålunda i denna del finns inbyggd i förslaget, kan ses i samband med det förhållandet att i inget av de båda förslagen finns någon analys av fondernas ägarroll i de företag där de skulle ha betydande aktieposter. I huvudbetänkandet sägs endast att ansvaret för denna bedömning åvilar löntagarfondens styrelse. Bankföreningen anser självklart att så viktiga frågor som dessa inte kan förbigås vid statsmakternas ställningstagande i löntagarfondsfrågan. Sådant som förslaget nu ligger ger det utrymme för en förändring av ägarinflytandet i en riktning motsatt den som karaktäriseras av professionell företagsverksamhet i en marknadsekonomi.

Stiftelsen Aktiefrämjandet anför:

Fondernas ägande skall, för att som det sägs undgå ägaransvar, begränsas till mindre än hälften i företagen. Det är en orimlig tanke. Ingen som äger aktier undgår ansvar för sitt ägande. I de flesta börsföretag är några få procent tillräckligt för att ägandet skall bli betydelsefullt.

LRF anför:

LRF finner utredningens ställningstagande i fråga om inflytande och företagaransvar mycket oklara. Ett företagaransvar anses inte uppkomma förrän det samlade aktieinnehavet i ett enskilt företag överstiger 50%. LRF vill framhålla att ett aktieinnehav under 50% kan innebära kontroll över ett företag till följd av stor spridning av aktierna. Mindre aktieägare bevistar sällan eller aldrig bolagsstämmor och utnyttjar därmed inte sin rösträtt. En förutsättning är givetvis att rösträtten ej är graderad eller på annat sätt begränsad. Löntagarfonderna kan sammantagna snabbt bli den största ägaren i ett flertal stora börsnoterade aktiebolag. Även bortsett från detta kan fonderna ej undandra sig ett ägaransvar i form av medansvar för företagets skötsel. Genom att utredningen lämnar ansvaret för eventuell representation i berörda bolags styrelser helt till respektive löntagarfondsstyrelse, ger man intryck av att löntagarfonderna enbart skulle deltaga i en transaktionsekonomi.

SHIO-Familjeföretagen anför:

Vad härefter beträffar utredningens förslag om ändring i § 12 a i AP-fondens reglemente, vari stadgas att fjärde AP-fonden inte får inneha mer än 10% av aktierna, eller om aktierna har olika röstvärde, mer än 10% av rösträtten i bolaget, får organisationen anföra följande.

Vi anser för vår del att den generella 10% gräns som anges i § 12 a skall kvarstå men kan tillstyrka ett tillägg i huvudsak i enlighet med vad som föreslogs i kapitalmarknadsutredningen 1978, förslagsvis enligt följande lydelse:

"Föreligga särskilda skäl må regeringen på framställning av fondens styrelse och VD och i samråd med berört företag medge undantag från förbudet i första stycket."

Genom en dispensregel i princip i enlighet med vad ovan sagts undanröjes de svårigheter som fonden i dag har när det gäller engagemang i mindre och medelstora företag utan att huvudprinciperna för fondens engagemang ändras.

8 Avkastningskravet

RFV anför:

Fråga om realt avkastningskrav

I placeringsutredningen uppställs ett realt avkastningskrav (dvs. sedan inflationsjustering skett) på 3 % för "en institutionell placerare som agerar långsiktigt på aktiemarknaden". Detta avkastningskrav grundas på en så kallad "gyllene regel". Denna regel säger att på lång sikt bör realränta och tillväxttakt i ekonomin överensstämma för att välfärden i samhället skall bli den största möjliga. Utredningen konstaterar dock att denna regel bygger på antaganden som empiriskt är svåra att säkerställa. Utredningen utgår dock från att tillväxttakten i Sverige under lång tid framåt i genomsnitt bör bli 3 %.

Aktier, obligationer och andra typer av kapitalplaceringar kan under olika tidsperioder ge olika stor avkastning. Särskilt i en ekonomi som i likhet med den svenska befinner sig i kraftig obalans kan denna obalans genom olika politiska och ekonomiska åtgärder påverka faktisk avkastning avsevärt. Avkastningen kan därmed (och även av andra orsaker) komma att fluktuera mellan olika år. I och med att det nuvarande ekonomiska läget troligen kommer att prägla utvecklingen under återstoden av 1980-talet, dvs. den period varunder man enligt förslaget skall kunna överblicka reformen, kan ifrågasättas om den gyllene regeln verkligen då kommer att vara gällande ens som teoretisk princip.

Nedanstående tabell visar utvecklingen av bruttonationalprodukten (BNP) 1880–1982 i fasta priser. Valet av baspriser vid beräkningen har viss inverkan på resultaten. Vidare redovisas utveckligen av befolkningen i aktiv ålder (ca 15–65 år under huvuddelen av perioden och 16–64 år fr. o. m. 1976).

Tabell Årlig procentuell ökning av

Period	BNP	Befolkning i aktiv ålder	BNP per capita
1880–1890	2,0	0,0	2,0
1890–1900	3,9	0,7	3,2
1900–1910	3,6	0,8	2,8
1910–1923	1,0	1,1	−0,1
1923–1929	4,2	0,9	3,3
1929–1939	3,0	1,0	2,0
1939–1946	1,8	0,5	1,3
1946–1955	3,7	0,3	3,4
1955–1960	3,4	0,6	2,8
1960–1965	5,2	0,9	4,3
1965–1970	4,1	0,6	3,5
1970–1975	2,7	0,0	2,7
1975–1980	1,3	−0,5[1]	1,8
1980–1982	−0,4	0,4	−0,8
1880–1982	2,9	0,6	2,3

Källa: 1880–1946: Olof Lindahl, Some Results of an Investigation of the Gross Domestic Product of Sweden. (Ur "Förkortad Arbetstid" (SOU 1956: 20).)
1946–1982: Beräkningar av Konjunkturinstitutet (ur olika källor).

[1] Pensionsålderssänkning den 1 juli 1976.

Tabellen ger vid handen *dels* att utvecklingen varit oregelbunden *dels* att tillväxttakten genomsnittligt varit nedåtgående de senaste 20 åren *dels* att tillväxten per capita varit mindre än den totala BNP-tillväxten.

En förklaring till de fallande tillväxtsiffrorna kan vara att det torde bli allt svårare att utifrån en allt högre produktionsnivå uppnå en viss *procentuell* tillväxt. Resonemanget kan illustreras kalkylmässigt i nedanstående tabell där den absoluta produktionstillväxten uttrycks i mdr kr. (fasta priser) under antagande om en årlig ökningstakt om 3 %.

Tabell Produktionstillväxt i mdr kr. (1982 års priser) för vissa år under antagande om årlig tillväxttakt om 3 %. Utgångspunkt: Sveriges BNP 1982 620,7 mdr kr. (enligt konjunkturläget, april 1983)

År	Produktionstillväxt för angivet år, mdr kr.
1983	18,6
1990	23,6
2000	31,7
2010	42,6

För att år 2010 uppnå samma procentuella tillväxttakt som år 1983 måste alltså den absoluta produktionstillväxten mer än fördubblas – och detta under en period då man har att emotse en stagnerande befolkningsutveckling i aktiva åldrar (se nedanstående tabell).

Statistiska centralbyråns (SCB) senaste befolkningsprognos samt riksförsäkringsverkets (RFV) beräkning (enligt ATP-prognosen 1982) av antal personer med inkomst ger följande procentuella utveckling under de närmaste 30 åren (verkets antalsprognos bygger på att kvinnorna i ökad utsträckning kan beredas plats på arbetsmarknaden samt på att nuvarande trend beträffande förtidspensioneringar fortsätter):

Tabell

	Årlig procentuell utveckling av befolkningen i ålder 16–64 år (SCB)	*antal med inkomst i* ålder 16–64 år (RFV)
1982–1990	0,2	0,4
1990–2000	0,1	0,1
2000–2010	−0,1	−0,2

Källa: SCB IPF 1980: 6.
RFV: Regeringsskrivelse 1982-12-16 om ATP-avgifter, bilaga 2.

Placeringsutredningen konstaterar att den framtida tillväxten bestäms av arbetskraftstillväxten och den tekniska utvecklingen. Den senare beräknas för 1970-talet ha svarat för 1,6 procentenheter av tillväxttakten. Eftersom arbetskraftstillväxten enligt ovan troligen blir svag måste teknikfaktorn svara för större delen av tillväxttakten. Vid en tillväxt på 3 % fordras en väsentlig höjning av teknikfaktorn jämfört med 1970-talet. Utredningen anger att denna faktors utveckling är högst osäker.

Det i betänkandet framlagda reala avkastningskravet skall – enligt vad som framgår av promemorian – gälla för löntagarfondernas placeringsverksamhet.

Med ledning av det anförda anser verket att avkastningskravet satts för högt, både som långsiktigt mål och för den här aktuella perioden. Det kan

här erinras att verket i skrivelse till regeringen om avgiftsuttag till ATP (1982-12-16) utgått från följande grundantaganden i sitt huvudalternativ:

Årlig procentuell utveckling

Period	BNP	realränta (obligationsränta)
1983–89[1]	1	±0
1990–2030	1–1,5	+0,5

[1] Genomsnitt av två ekonomiska alternativ.

Diskrepansen mellan ränta och BNP (1 procentenhet) sattes efter underhandskontakter med dåvarande ekonomidepartementet.

Allmänna pensionsfonden, fjärde fondstyrelsen anför:

Utredningen förordar ett externt, realt avkastningskrav om 3% och ett flödeskrav av innebörd att ett belopp motsvarande 3% på det med konsumentprisindex uppräknade fondkapitalet varje år skall inbetalas till första-tredje fondstyrelserna.

Enligt fondstyrelsens uppfattning är detta förslag bättre än nu gällande flödeskrav, 80% av fondens rörelseresultat, och ligger på en väl avvägd nivå. Det är neutralt till sin innebörd så att placeringar kan göras med sikte just på den långsiktiga avkastningen.

Den evige placerarens portfölj kommer att spridas på ett relativt stort antal företag. I en slumpmässigt vald aktieportfölj kommer avkastningen före förvaltningskostnader att över en något längre period väl ansluta sig till marknadens avkastning. Under kortare perioder kan däremot utfallet avvika relativt kraftigt. En annan relevant måttstock för att bedöma placerarnas utfall är att göra en jämförelse mellan totalavkastningen i portföljen och totalavkastningen i marknaden, dvs. en mätning där utfallet jämföres med marknadsförutsättningarna.

– – –

Arbetsgruppen föreslår att den hittillsvarande bestämmelsen i 2 § fondreglementet att fyra femtedelar av fjärde AP-fondens nettoavkastning årligen överföres till första–tredje fondstyrelserna ersättes med ett krav på överföring av ett belopp motsvarande tre procent av nuvärdet av förvaltade medel. Fondstyrelsen finner det rimligt att ett flödeskrav relateras till storleken av de av styrelsen förvaltade medlen och anser det uppställda kravet – tre procent i reala termer – väl avvägt.

Kommerskollegiet anför:

Kollegiet delar utredningens uppfattning att ett på förhand formulerat avkastningskrav är att föredra framför ett betalningskrav, innebärande att viss procent av realiserad vinst skall inlevereras till systemet. Det senare skulle kunna få den snedvridande effekten att placeringarna styrs huvudsakligen till värdestegringspapper, vilket kanske inte ger högsta avkastning på lång sikt. Kollegiet delar också uppfattningen att avkastningskravet bör uttryckas i reala termer och att detta tekniskt bör ske genom att det tilldelade kapitalet justeras på grundval av den faktiska inflationen.

LO anför:

Gruppen har också haft att utforma ett avkastningskrav på de placeringar som fonderna gör. Kravet har utformats i reala termer. Gruppen har gjort en särskild studie angående den lämpliga storleken på den reala avkastningen. Det visar sig att det historiskt har funnits en "gyllene regel" för kapitalavkastningen. Denna bör för att välfärden ska utvecklas optimalt vara i nivå med den kapitaltillväxt som sker i samhället och som i sin tur är i nivå med den ekonomiska tillväxten. Gruppen har konstaterat att den för en lång tid har legat på ca tre procent. Gruppen räknar också för framtiden med samma nivå varav den tekniska utvecklingen svarar för två procent och befolkningstillväxten för en procent.

LO konstaterar att det finns en stabil ekonomisk empirisk grund för detta kapitalavkastningskrav och har inget att invända mot att statsmakterna på detta sätt lägger fast den samhällsekonomiskt motiverade avkastningsnivån. Kravet på löntagarfonderna att nå avkastning på sina placeringar motverkar att fonderna gör investeringar i företag där en lönsam framtid saknas.

Den reala avkastningen kommer att beräknas så att det tilldelade kapitalet hos fonderna räknas upp med inflationen, varefter tre procent av den uppräknade summan ska levereras in till AP-fonderna. Leverans av avkastningen ska ske varje år.

LO har inget att invända mot den tekniska beräkningen av avkastningen. Inleveransen av den reala avkastningen varje år kan, särskilt i inledningen, emellertid leda till problem för löntagarfondernas placeringspolitik. Det kan inledningsvis betyda att fonderna blir onödigt försiktiga i sina aktieplaceringar. Det borde enligt LOs mening vara möjligt att åstadkomma någon form av periodiseringar av fondernas inbetalningar. Utformningen bör ta sikte på att verkligen gynna långsiktiga placeringar men med bibehållet realt avkastningskrav.

Beklädnadsarbetarnas förbund anför:

Placeringsutredningen har också haft uppdraget att utforma avkastningskrav på de medel löntagarfonderna förvaltar. Expertgruppen har gjort en särskild studie för att få fram den lämpliga storleken på avkastningen för en planerare som agerar långsiktigt. Den nivå som expertgruppen förordar att avkastningskravet fixeras vid är 3 procent realt. Som grund för denna nivåfixering anger expertgruppen dels att tillväxten under de senaste 100 åren har uppgått till ca 3 procent, dels att nivån i stort svarar mot den som kapitalplacerande institutioner som t. ex. fjärde AP-fonden, Skandia och SPP arbetar med. För löntagarfondernas del innebär kravet, som också arbetsgruppen för fram, att fonderna varje år ska leverera ett belopp till AP-fonden, svarande mot 3 procent av de inflationsjusterade tilldelade medlen. Utöver detta krav på avkastning och årlig inleverans finns också det totala avkastningskravet som ska uppfyllas över en längre tidsperiod. Med totalt avkastningskrav avses att tilldelade medel, utöver avkastningskravet ska växa med förändringen i konsumentprisindex. Detta för att tilldelade medel ska hållas värdesäkert.

Avkastningskravet kommer att fungera som en yttre ram inom vilken löntagarfonden ska uppfylla det grundläggande syftet med placeringarna (att placera långsiktigt för att befrämja svensk produktion och sysselsättning). Beklädnadsarbetarnas förbund anser det också lämpligt att en norm fastställs på detta sätt. Vid första påseende kan dock kravet om en årlig inleverans av en real avkastning om 3 procent synas alltför sträng och

verka hämmande vid valet av placeringsobjekt. I och för sig medger den längre periodiseringen av totala avkastningskravet att en fond kortsiktigt kan tära på kapitalet för att "balansera" en något lägre real avkastning än de 3 procenten men detta är ingen önskvärd utveckling. Därför vore det önskvärt att kravet på en real avkastning om 3 procent gäller en period om förslagsvis två eller tre år, vilket skulle ge fonderna ett större handlingsutrymme.

Ett ytterligare argument för att i inledningsstadiet tillåta en något lägre real avkastning än de föreslagna tre procenten, är att detta troligen påskyndar investeringsviljan, vilket vore positivt i nuvarande ekonomiska läge.

Svenska fondhandlareföreningen anför:

Utredningens sätt att resonera är i enkelhet följande: (1) Vi anser att det är bra för Sveriges ekonomiska utveckling om de investeringar som före skatt realt avkastar 3% kommer till genomförande. (2) Därför anser vi att placeraren bör åläggas ett avkastningskrav på 3%. Utredningen utvecklar en del argument för den första ståndpunkten. Den andra satsen tycks man däremot betrakta som självklar.

Det är bra med 3% – investeringar

Uppfattningen att det är bra att genomföra investeringar som realt avkastar 3% bygger på en studie av Willy Bergström.

Slutsatsen av Bergströms studie blir även efter dessa reflexioner att "offentliga fonder kan bidraga till samhällsekonomisk effektivitet" genom att närma kapitalräntan till vad som anges av Den gyllene regeln" eller de modifikationer av den som är nödvändiga med hänsyn till just de störningar i marknadssystemet som här nämnts".

Till detta vill Föreningen göra följande kommentarer:

(a) Det sker aldrig någon bedömning av vilka modifikationer som erfordras. Eftersom störningarna är ytterst betydande i ett samhälle med den svenska skattenivån skulle dessa modifikationer kunna vara mycket stora.

(b) Utredningen tycks anse att kapitalräntan nu är högre än 3 procentnivån. (Man framlägger emellertid egentligen inte några argument härför.) Det är således *önskvärt att sänka räntan. Den enda mekanism* genom vilken fonderna kan medverka till detta är högre aktiekurser. Det förutsättes således att fonderna blir så stora att de blir kurshöjande.

(c) De föreslagna fonderna är avsedda att i övervägande grad finansieras med en ny företagsskatt (vinstdelning). Denna finansiering innebär vid oförändrat avkastningskrav *efter* skatt att företagen i sina investeringskalkyler måste ställa högre krav på avkastningen *före* skatt. De föreslagna fonderna måste således först kompensera denna höjning av avkastningskravet. Detta diskuteras inte av utredningen och är också svåranalyserat. Klart är emellertid att medan den negativa effekten omedelbart kommer att ingå i företagens övervägande av investeringar kommer effekten av en ev. kurshöjning att först på längre sikt beaktas i företagens kapitalkostnader.

(d) Man kan knappast underlåta att göra den reflexionen att liksom många av de förslag som framlagts i löntagarfondssammanhang är också detta ett förslag som utgår från ett medel – löntagarfonder – och söker ett mål – en gyllene kapitalränta. Om man ställer sig frågan hur staten skall påverka investeringsvolymen i riktning mot den gyllene expansionsväg utredningen förespråkar så anmäler sig åtskilliga

alternativ. För det första kan konstateras att det kärva budgetläget innebär att investeringar måste avvisas inom det statliga verksamhetsområdet trots att de ger mer än 3 procent realt. Ett exempel på detta är väg- och transportinvesteringar. Med inriktning på privata investeringar är rimligen en skattelindring mer effektiv och den form av skattefondsparande, som nu skall upphöra, har ostridigt visat sin effekt.

(e) Utredningen härleder sitt avkastningskrav ur data om den svenska ekonomin i ett hundraårsperspektiv. Väsentlig vikt tillmäts den svenska arbetskraftens betydelse och den tekniska utvecklingen i Sverige. Men ur den synvinkeln som här är relevant är de företag som är registrerade på Stockholms Fondbörs inte svenska utan internationella. De börsnoterade verkstadsföretagen hade 1981 72% av sin försäljning på utlandsmarknaderna. Av deras anställda var 45% anställda utomlands. För hela gruppen av (icke finansiella) börsföretag var motsvarande tal 63% resp. 41%. Antag att fonderna skulle komma att höja börskurserna med 10% (och sänka kapitalräntan med 10% t.ex. från 3,3% till 3%) vad säger att detta skulle öka företagens investeringar i Sverige. Samtidigt införes ju en extra skatt på avkastningen från svenska investeringar. Hela resonemanget kring gyllene vägen och avkastningskravet bygger på en felaktig föreställning om de svenska börsföretagen.

Är placerarens avkastningskrav av betydelse?

Föreningens slutsats av utredningens resonemang är att tillkommande fonder genom aktieköp får en kurshöjande effekt och därmed en tendens till sänkning av kapitalräntan. Det är däremot inte säkert att denna tendens upphäver den motsatta effekten av vinstdelningsskatten och ev. försämring av investeringsviljan som ett löntagarfondsystem i sig ev. kan medföra.

Frågan är emellertid om det för denna positiva marknadseffekt spelar någon roll om avkastningskravet för fonderna sätts till 3, 4, 5 ... procent. Föreningen är beredd att svara nej på den frågan. Utredningen förefaller ha en något teoretisk uppfattning om hur en aktieportfölj förvaltas.

Fondernas betydelse för kapitalräntan ligger enligt Föreningens uppfattning i deras köp/försäljning på marknaden och inte i något avkastningskrav. Däremot spelar givetvis kravet på att inleverera vissa medel en roll eftersom det direkt påverkar fondernas storlek (utredningen tycks ha precis motsatt uppfattning nämligen att flödeskravet inte är särskilt intressant i förhållande till avkastningskravet).

Ett krav på att vissa medel skall inlevereras har säkerligen också den effekten att fondförvaltarna i högre grad än eljest känner ett tryck att få en bra avkastning på fonden. Detta tryck skulle enligt Föreningen förstärkas om medelstilldelningen också påverkades av hur väl fonden förvaltats, t.ex. i jämförelse med privata aktiefonder.

Sveriges värdepappersfonders förening anför:

Avkastningskrav

Fonden förutsätts vara en evig *aktie*placerare. Andra placeringsalternativ skall ej förekomma. I detta avseende skiljer sig fonden från SPP och Skandia, två institutioner som ofta får tjäna som exempel i utredningen.

Det är viktigt att notera denna skillnad för den ger omedelbart upphov till frågan: "I vilket syfte skall avkastningskravet uppställas?"

För kapitalplacerare som SPP och Skandia är det självklart att ett avkastningskrav måste formuleras för att kapitalströmmarna skall kunna styras till de olika *alternativ* som finns, t. ex. aktier, obligationer, fastigheter etc.

I den typ av fond som utredningen diskuterar är denna styrfunktion inte aktuell. Fonden skall placera i aktier. En viss likviditet skall kunna hållas men denna förutsätts vara begränsad eller temporär.

Man kan tänka sig att avkastningskravet skulle kunna fungera som en styrmekanism vad gäller tillflödet av nya pengar till fonden. Klarar fonden inte kravet kommer heller inga nya pengar, går det mycket bra kanske tillflödet blir extra stort. Det är ju på detta sätt en väl fungerande riskkapitalmarknad arbetar.

Någon sådan funktion tänker sig emellertid inte utredningen. På kort och medellång sikt skall tillflödet vara oberoende av placeringsresultatet.

Ett annat sätt att belysa det centrala i frågan om avkastningskravets syfte är att ställa frågan: "Vad händer om fonden inte når det uppställda avkastningskravet?"

Enligt utredningen skall 3 procent av det reala kapitalet utbetalas varje år. Även om fondens placeringar skulle ge en dålig avkastning kan den fortsätta att betala de 3 procenten i decennier. Fonden tär sakta på kapitalet men i det stora hela händer ingenting om kravet inte nås.

Frågan om vad som händer om avkastningskravet inte nås är högst befogad. Under perioden 1976–1980 var kursutvecklingen på den svenska aktiemarknaden mycket svag. Den reala avkastningen var negativ (jfr 4:e AP-fondens utveckling). Omvänt har utvecklingen därefter under tre års tid varit starkt positiv. Ställer man upp specifika avkastningskrav måste man vara beredd på att det verkliga utfallet under långa perioder kan komma att avvika från kravet även om man når det på mycket lång sikt.

Nära sammanhängande med avkastningskravet är frågan om "performance"-mått, resultatredovisning.

Utredningen konstaterar att "redovisningen av placerarnas resultat måste utformas på ett enkelt och enhetligt sätt. Därigenom ges förutsättningar för en bred diskussion där resultaten för olika placerare kan jämföras".

Vi vill gärna instämma i detta konstaterande. Denna möjlighet till jämförelser är sannolikt av större betydelse än nivån på ett eventuellt avkastningskrav.

Utredningen tycks avvisa tanken på en eventuell koppling mellan måluppfyllelse (performance) och tilldelning av nytt kapital. Enligt Föreningens uppfattning borde denna tanke ha diskuterats grundligare.

Risk

Frågan om avkastningskrav hänger också nära samman med riskbegreppet. I utredningen berörs också detta område närmare.

Här skall bara konstateras att såväl när det gäller "performance" och avkastningskrav är det nödvändigt att föra in riskbegreppet i diskussionen. Hur detta bör göras är sedan en fråga för sig.

Utredningen diskuterar svårigheterna att mäta risk med kvantitativa mått. Beräkningar grundade på historiska data är alltid behäftade med stor osäkerhet.

I all praktisk portföljförvaltning måste alltid ett betydande inslag av kvalitativ riskbedömning förekomma.

Sveriges finansanalytikers förening anför:

Utredningens sätt att resonera är i enkelhet följande: (1) Det är bra för Sveriges ekonomiska utveckling om de investeringar som före skatt realt avkastar 3% kommer till genomförande. (2) Därför bör "placeraren" åläggas ett realt avkastningskrav på 3%. Utredningen utvecklar en del argument för den första ståndpunkten. Den andra satsen tycks man däremot betrakta som självklar.

Uppfattningen att det är bra att genomföra investeringar som realt avkastar 3% bygger på en studie av Willy Bergström. Efter att ha givit en trevlig exposé över ränteteori och teoretisk tillväxtteori anser Bergström att "Den kapitalkostnad som skall åläggas offentliga fonder på kapitalmarknaden bör vara 3% och reflektera summan av arbetskraftens tillväxt samt den tekniska utvecklingen, de s.k. fundamentala tillväxtbetingelserna". Därefter gör Bergström den "reflexionen" att den effektiva resursfördelning, som 3-procentkravet bygger på, störs av många imperfektioner bl.a. skatter. Detta föranleder emellertid inte några konkreta ställningstaganden eller någon försiktighet vad gäller formuleringen av avkastningskravet.

Slutsatsen blir även efter dessa reflexioner att "offentliga fonder kan bidraga till samhällsekonomisk effektivitet genom att närma kapitalräntan till vad som anges av Den gyllene regeln efter de modifikationer av den som är nödvändig med hänsyn till just de störningar i marknadssystemet som här nämnts".

Till detta vill SFF göra följande kommentarer:

(a) Det sker aldrig någon bedömning av vilka modifikationer som erfordras. Eftersom störningarna är ytterst betydande i ett samhälle med den svenska skattenivån skulle dessa modifikationer kunna vara mycket stora.

(b) Utredningen tycks anse att kapitalräntan nu är högre än den goda 3-procentnivån. (Man framlägger emellertid egentligen inte några argument härför.) Det är således önskvärt att sänka räntan. Den enda mekanism genom vilken fonderna kan medverka till detta är högre aktiekurser. Det förutsättes således att fonderna blir så stora att de blir kurshöjande. Å andra sidan har i vart fall en ledamot i utredningen uttalat att börskurserna nu är för höga för att "placeraren" skulle kunna uppfylla sitt avkastningskrav på 3%. Med andra ord signalerar börsen nu en lägre kapitalkostnad än vad utredningen anser lämplig. En slutsats av detta skulle kunna vara att det i varje fall inte nu finns behov av en ny "placerare" på marknaden.

(c) De föreslagna fonderna är avsedda att i övervägande grad finansieras med en ny företagsskatt (vinstdelning). Denna finansiering innebär vid oförändrat avkastningskrav *efter* skatt att företagen i sina investeringskalkyler måste ställa högre krav på avkastningen *före* skatt. De föreslagna fonderna måste således först kompensera denna höjning av avkastningskravet. Detta diskuteras inte av utredningen och är också svåranalyserat. Klart är emellertid att medan den negativa effekten omedelbart kommer att ingå i företagens bedömningar av övervägda investeringar kommer effekten av en ev. kurshöjning att först på längre sikt påverka företagens kapitalkostnader.

(d) Utredningen härleder sitt avkastningskrav ur data om den svenska ekonomin i ett hundraårsperspektiv. Väsentlig vikt tillmätes den svenska arbetskraftens förändring och den tekniska utvecklingen i Sverige. Men ur den synvinkeln som här är relevant är de företag som

är registrerade på Stockholms Fondbörs inte svenska utan internationella. De börsnoterade verkstadsföretagen hade 1981 72% av sin försäljning på utlandsmarknaderna. Av deras anställda var 45% anställda utomlands. För hela gruppen av (icke finansiella) börsföretag var motsvarande tal 63% resp. 41%.

Vad säger att en höjning av börskurserna och därmed en sänkning av kapitalkostnaderna skulle öka företagens investeringar i Sverige? Samtidigt införes ju en extra skatt på avkastningen från svenska investeringar. Hela resonemanget kring den gyllene vägen och avkastningskravet bygger på den felaktiga föreställningen att de svenska börsföretagen väsentligen har arbetsställen enbart i Sverige.

(e) Man kan knappast underlåta att göra den reflexionen att liksom många av de förslag som framlagts i löntagarfondssammanhang utgår också detta från ett medel – löntagarfonder – och söker ett mål – en gyllene kapitalränta. Om man ställer sig frågan hur staten skall påverka investeringsvolymen i riktning mot den nivå som enligt utredningens bedömning svarar mot "den gyllene expansionsvägen" så anmäler sig åtskilliga alternativ. För det första kan konstateras att det kärva budgetläget innebär att investeringar måste avvisas inom det statliga verksamhetsområdet trots att de ger mer än 3 procent realt. Ett exempel på detta är väg- och transportinvesteringar. Om man eftersträvar en höjning av investeringsnivån i den privata sektorn vore den naturliga utgångspunkten att överväga möjligheter till lindring i den skatt som nu enligt utredningens eget konstaterande "... driver in åtskilliga kilar mellan den avkastning hushållen erhåller efter skatt vid kapitalinvesteringar och den räntabilitet på marginalen realkapitalet tjänar i produktionen".

Är placerarens avkastningskrav av betydelse?

Föreningens slutsats av föregående resonemang är att tillkommande fonder genom aktieköp får en kurshöjande effekt och därmed en tendens till sänkning av kapitalräntan. Det är däremot inte säkert att denna tendens upphäver den motsatta effekten av vinstdelningsskatten och ev. försämring av investeringsviljan som ett löntagarfondsystem i sig ev. kan medföra. Frågan är emellertid om det för denna positiva marknadseffekt spelar någon roll om avkastningskravet för fonderna sätts till 3, 4, 5 ... procent. Föreningen är beredd att svara nej på den frågan. Utredningen förefaller ha en något teoretisk uppfattning om hur en aktieportfölj förvaltas.

(a) Det framskymtar att man ser 3% som ett satisfieringsmål. Uppnår man detta är man nöjd och behöver inte ge sig in på ett alternativ med högre avkastning. Men detta är en feltolkning som inte kan vara förenlig med den gyllene expansionsvägen. Kravet bör teoretiskt ses så att placeraren skall maximera det väntade nuvärdet av sina placeringar vid en real diskonteringsränta på 3%.

(b) Frågan om det spelar någon roll med ett krav på 3% i stället, för ett på t. ex. 5% skall ses mot bakgrund av en tänkt placeringssituation där olika aktieportföljer jämförs och en anses ha högst nuvärde vid 3% och en annan vid 5%. Så formulerat är det uppenbart att osäkerheten om företagens vinstutveckling är så stor att det blir närmast löjeväckande att på allvar ta upp en diskussion om kravet skall vara 3% eller något annat tal inom ett ganska stort intervall.

(c) Fondernas betydelse för kapitalräntan ligger således enligt föreningens uppfattning i deras köp/försäljning på marknaden och inte i något

avkastningskrav. Däremot spelar givetvis kravet på att inleverera vissa medel en roll eftersom det direkt påverkar fondernas storlek (utredningen tycks ha precis motsatt uppfattning nämligen att flödeskravet inte är särskilt intressant i förhållande till avkastningskravet).

Ett krav på att vissa medel skall inlevereras har säkerligen också den effekten att fondförvaltarna i högre grad än eljest känner ett tryck att få en bra avkastning på fonden. Detta tryck skulle förstärkas om medelstilldelningen också påverkades av hur väl fonden förvaltats. Föreningen anser att det är viktigt med ett flödeskrav och anser att detta snarast bör ställas högre än 3 % i vart fall om inte medelstilldelningen kopplas till fondförvaltningens framgång.

Sveriges aktiesparares riksförbund anför:

Utan att närmare gå in på de bakomliggande nationalekonomiska resonemangen, konstaterar Aktiespararna att den valda avkastningsnivån förefaller rimlig.

Tyvärr måste vi konstatera, att betänkandet inte alls diskuterar frågan *hur detta avkastningskrav ska kunna upprätthållas*. Det är en allvarlig brist.

Betänkandet avser löntagarfonder, även om detta inte sägs i klartext. Löntagarfondernas konstruktion kommer att ha stor betydelse för möjligheterna att upprätthålla ett bestämt avkastningskrav. En utredning om avkastningskrav blir därför meningslös om man inte analyserar hur avkastningskravet skall kunna upprätthållas inom föreslagna konstruktioner.

Av flera olika skäl kommer det att bli svårt för staten, som fondernas huvudman, att få fonderna att nå upp till avkastningskravet.

1/ Enligt vad som påpekas i betänkandet, bör avkastningskravet inte ses *kortsiktigt*, utan över en längre tidsperiod, kanske mer än tio år. Det innebär en avsevärd uppmjukning av kravet. De fonder som misslyckas i sina placeringar kommer att kunna ursäkta sig med att de har "längre perspektiv" än övriga marknaden.

2/ Fondernas tillflöde av nytt kapital är inte på något sätt kopplat till ett uppfyllande av avkastningskravet. Löntagarfonderna blir på detta sätt befriade från den press att prestera bra avkastning som gäller för exempelvis investmentbolag och aktiefonder. En dåligt skött fond kommer att tilldelas lika mycket pengar som en skickligt skött fond.

3/ Löntagarfondernas styrelser kommer att enligt förslag bestå av fackliga och politiska företrädare med *regional förankring*. Dessa styrelseledamöter kommer med all rimlig sannolikhet att vara mer intresserade av bygdens arbetstillfällen än av ett teoretiskt avkastningskrav. De kommer att satsa större eller mindre delar av fondernas tillgångar i regionalpolitiska stödinsatser, vilka regelmässigt ger dålig avkastning.

Dessa tre punkter sammantaget gör det mycket svårt för statsmakterna att på något verksamt sätt få fonderna att verkligen uppfylla ställda avkastningskrav.

Aktiespararna finner det sannolikt, att löntagarfonder av föreslagen modell inte kommer att styras av det uppställda avkastningskravet. Vi anser därför, att det är meningslöst att alltför mycket i detalj diskutera dessa avkastningskrav.

9 Inflytande

RFV anför:

I promemorian föreslås att de pensionsutbetalande fondstyrelserna årligen bör utvärdera löntagarfondernas – och 4:e fondstyrelsens – placeringsverksamhet. I promemorians sammanfattning anges dock att "det gemensamma kansliet" skall göra denna utvärdering. En viktig skillnad torde föreligga mellan dessa alternativ.

Ett utvärderings- och granskningssystem av den innebörd som nu föreslås måste i praktiken grundas på vissa kriterier och principer, för att en meningsfull utvärdering och jämförelse mellan de 5 olika löntagarfondernas verksamhet och andra placerares verksamhet skall kunna ske. Detta kan leda till en anpassning från fondernas sida, vilket i sin tur minskar utrymmet för ett självständigt agerande. En sådan utveckling står i motsats till det resonemang som placeringsutredningen och arbetsgruppen för, beträffande önskvärdheten av en sådan självständighet. Dessa negativa effekter blir naturligtvis kraftigare ju mer rigoröst granskningen utvecklas. Allt detta talar i första hand för att utvärderingen inte bör ske på sätt som nu föreslås eller – i andra hand – att flera instanser än 1:a–3:e fondstyrelserna åläggs en kontroll av löntagarfondernas verksamhet. I det senare alternativet torde riksrevisionsverket (RRV) och RFV vara två myndigheter som lämpligen bör bli aktuella.

En annan faktor som bör uppmärksammas när löntagarfondernas självständighet diskuteras är den gemensamma begränsningsregeln för aktieinnehavet i ett visst bolag. Det synes uppenbart att detta kommer att fordra en samverkan som går utöver ett passivt summerande av de olika fondstyrelsernas innehav.

– – –

I det föreliggande förslaget formuleras betydande avkastningskrav på löntagarfonderna vars kapital år 1990 kan komma att uppgå till ca 15 miljarder kr (i 1983 års priser) utan en diskussion av vad som skulle kunna anses vara en rimlig riktpunkt för 1:a–3:e fondstyrelsernas avkastning. För närvarande disponerar dessa styrelser 200 miljarder kr.

De resonemang som förs i promemorian kunde motivera en motsvarande utvärdering av de tre första fondstyrelsernas placeringsverksamhet.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anför:

Arbetsgruppen betonar (s. 66) att det finns ett klart intresse av att även personer från t.ex. företagarsidan ingår i fondens styrelse och att det, utöver personer med förankring på löntagarsidan, bör finnas platser för personer med annan bakgrund, insikter och erfarenheter vad gäller näringsliv och kapitalmarknad. Arbetsgruppen anför inga skäl till varför man likväl öppnar möjlighet att låta samtliga ledamöter i styrelsen ha anknytning till löntagarsidan.

Kammarrätten i Stockholm anför:

Rörande sammansättningen av styrelserna talar vägande skäl för att olika allmänna intressen och arbetsmarknadsorganisationerna är företrädda. Mot bakgrund av kammarrättens uppfattning att den avgift som skall finansiera de nya fonderna i praktiken inte är någon form av vinstdelning mellan löntagare och ägare utan en skatt måste dock sättas i fråga om löntagarintressena verkligen bör ges majoritet i de nya fondstyrelserna. Över huvud taget är det svårt att finna tillräckliga motiv till att de nya styrelserna skall utses efter andra kriterier än de nuvarande fondstyrelserna (jfr promemorian s. 42 f).

Med hänsyn till att aktieplacering och aktieförvaltning (inklusive utövande av ägarinflytande) kräver betydande ekonomiska insikter och annan specialkunskap är det allmänt sett angeläget att styrelserna ges en sådan sammansättning att insikter av det slaget kommer att finnas företrädda, inte endast på kansliplanet, utan också i tillräcklig utsträckning i den ansvariga styrelsen. Med hänsyn till de stora aktieinnehav som fonderna kommer att besitta skulle en annan ordning kunna få olyckliga återverkningar på näringslivet.

Enligt förslaget skall ledamöterna i de nya styrelserna utses för ett år i sänder. Ledamöterna i de nuvarande fondstyrelserna utses däremot för tre år. Kammarrätten kan inte finna att något bärande skäl har anförts för den föreslagna avvikelsen. Den längre mandatperioden är i viss mån ägnad att markera ledamöternas självständighet och därför att föredra.

I reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning (APR) anges hur de nuvarande styrelserna skall vara sammansatta och ledamöterna nomineras. Vad som skall gälla i aktuellt hänseende med avseende på de nya fonderna bör författningsregleras på motsvarande sätt.

Fondstyrelserna skall enligt promemorian (s. 66, 77) ha en regional sammansättning vilken skall komma till uttryck i rekryteringen av ledamöter. Det antyds emellertid inte vilka kriterier som skall styra denna regionalisering. Frågan bör övervägas och eventuellt även författningsregleras.

I APR anges bl. a. att ledamöter och suppleanter i styrelserna skall vara svenska medborgare. Enligt promemorian (s. 77) skall motsvarande krav inte gälla för de nya styrelserna. Något motiv för avvikelsen har inte anförts. Kammarrätten förordar att lika regler får gälla i aktuellt hänseende i fråga om alla fondstyrelserna inom APs ram.

Det kan från principiell synpunkt te sig överraskande att svenska medborgare, som arbetar i svenska företag utomlands, inte skall kunna ingå i fondstyrelserna. Praktiska skäl talar dock för en sådan ordning.

Det är värdefullt att de pensionsutbetalande fondstyrelserna varje år skall utvärdera och redovisa placeringsverksamheten (jfr promemorian s. 67). Därmed ges praktisk möjlighet till insyn och en offentlig debatt om denna verksamhet. Utvärderingen bör även avse styrelsernas utövande av ägaransvar, t. ex. i form av styrelserepresentation i bolag eller aktioner i

särskilda frågor på bolagsstämmor. En insyn i sådana frågor synes nämligen också angelägen.

Kammarrätten finner tanken på att de pensionsutbetalande fondstyrelserna skulle få något slags sanktionsinstrument mot de nya fondstyrelserna främmande (jfr promemorian s. 68). Om en fondstyrelse inte sköter sitt uppdrag, synes den naturliga reaktionen vara att styrelsen byts ut.

Fullmäktige i riksbanken (majoriteten) tillstyrker förslaget att därest de lokala fackliga organisationerna i ett företag begär det, skall fonderna till dessa överföra 50 % av rösträtten för aktieinnehavet i företaget.

Fullmäktige framför vidare följande synpunkter beträffande löntagarfondernas organisation:

Av styrelsens nio ledamöter, som enligt förslaget skall utses av regeringen, skall fem företräda löntagarintresset, varvid önskvärdheten av regional anknytning bör beaktas. Det uttalas vidare att ett klart intresse föreligger att även näringslivet och företagarsidan har en direktrepresentation i fondernas styrelse. Mandattiden för styrelsens ledamöter begränsas enligt förslaget till ett år.

Fullmäktige vill föreslå den ändringen att mandattiden förlängs till *tre år för såväl ledamöter som suppleanter*. Därigenom uppnås en bättre kontinuitet och sammanhållning i såväl den allmänna placeringspolitiken som hanteringen av det enskilda fallet. Även med längre mandatperioder än ett år kan styrelsen partiellt förnyas varje år, varvid man förenar kontinuiteten med förnyelse i fondstyrelserna.

Vidare bör bland de fyra icke löntagarrepresentanterna i styrelsen ingå någon med kommunal erfarenhet; detta med hänsyn till det starka beroende och samband som föreligger mellan näringslivets expansion och den kommunala utbyggnaden på olika samhällsområden.

Allmänna pensionsfonden, fjärde fondstyrelsen anför:

I en ny 18a § föreslås att första, andra och tredje fondstyrelserna årligen skall göra en sammanställning av fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas verksamhetsberättelser samt avge utlåtande över dessa styrelsers förvaltning av medel. En sammanställning av samtliga fondstyrelsers (alltså inklusive första–tredje fondstyrelserna) verksamhet kan vara önskvärd för att ge en samlad överblick över ATP-systemet. Fjärde fondstyrelsen finner det däremot principiellt felaktigt att vissa fondstyrelser avger yttrande över andra fondstyrelsers förvaltning. Ansvaret för att – som anförts i specialmotiveringen till denna paragraf – pensionsåtagandena på sikt tryggas måste rimligen ligga hos regering och riksdag, som anförtrott olika fondstyrelser att i enlighet med reglementet självständigt förvalta olika delar av allmänna pensionsfonden. Till denna principiella invändning mot förslaget kan fogas ett ifrågasättande av första–tredje fondstyrelsernas möjligheter att individuellt eller i samråd avge meningsfyllda yttranden över en förvaltningsverksamhet som i väsentliga avseenden skiljer sig från dessa styrelsers egna verksamhet.

Bankinspektionen anför:

I betänkandet sägs (s. 68) att det bör kunna övervägas att senare tilldela de pensionsutbetalande fondstyrelserna något slags direkt sanktionsinstrument, t. ex. innebärande att de pensionsutbetalande fondstyrelserna ge-

nom gemensamt beslut skulle kunna t. v. stoppa ytterligare medelsöverföringar till löntagarfond som allvarligt åsidosatt placeringsreglementets intentioner. En bestämmelse av sådant slag är enligt inspektionens uppfattning ett viktigt inslag i regelsystemet. Den bör därför införas redan från början. Man bör dock vara medveten om svårigheterna att, på grundval av redovisade riktlinjer, i enskilda fall avgöra om placering innebär åsidosättande av intentionerna bakom placeringsreglementet.

LO anför:

Löntagarfondernas styrelser föreslås bestå av nio ledamöter varav minst fem ska företräda löntagarintresset. Styrelsernas ledamöter skall utses av regeringen. Styrelserna och därigenom fonderna, föreslås få en regional förankring.

Det är rimligt att fondernas styrelser får en löntagarmajoritet och uttrycket minst fem innebär att fler kan representera löntagarintresset. LO förordar en utökad löntagarrepresentation i fondernas styrelser. Likaså är förslaget om fondernas regionala förankring välgrundat. Fonderna blir dock oförhindrade att satsa sitt kapital utan regionala begränsningar.

LO anser att styrelseledamöter under en övergångsperiod kan utses av regeringen men kan i längden inte acceptera en sådan form. LO vill istället förorda att styrelsernas ledamöter på sikt utses i direkta val bland löntagarna och anser därför att regeringen bör tillsätta en utredning som får till uppgift att förbereda valproceduren till löntagarfondernas styrelser.

Under den övergångsperiod styrelserna utses av regeringen måste löntagarrepresentanterna nomineras av löntagarnas organisationer. Nomineringen av styrelseledamöter kan ske på samma sätt som till Fjärde AP-fonden.

Det inflytande som löntagarfonderna får genom sina köp av aktier ska delas mellan fonden och den lokala fackliga organisationen i det företag där fonden har köpt sina aktier.

LO finner denna delning av inflytande väl avvägd. Den ger fonden det avgörande inflytandet genom möjligheten att sälja aktieposten. Det är emellertid fullt logiskt att den lokala fackliga organisationen ges ett betydande inflytande över aktieägandets rösträtt. Metoden är redan beprövad i Fjärde AP-fondens agerande. Den förenar kraven på både lokalt och övergripande löntagarinflytande.

Beklädnadsarbetarnas förbund anför:

Arbetsgruppen föreslår under rubriken inflytande att respektive fond får en styrelse om nio personer varav minst fem ska företräda löntagarintresset och att fyra suppleanter utses. Dessutom ska fonderna utrustas med kanslifunktion. I rekryteringen av styrelseledamöter ska fondens regionala inriktning komma till uttryck. Därmed uppnås syftet en decentraliserad förvaltning. Ledamöter och suppleanter utses av regering och mandatperioden föreslås bli ett år.

Beklädnadsarbetarnas förbund anser med tanke på tidsperspektivet att det är rimligt att fondstyrelsernas ledamöter inledningsvis utses av regeringen men i längden är denna metod inte att föredra. Att på sikt utse ledamöterna i direkta val är att rekommendera och hur detta val ska gå till bör vara ett uppdrag för en av regeringen snarast tillsatt utredning. Att arbetsgruppen slår fast att en majoritet av fondstyrelsen ska företräda löntagarintresset är bra liksom att styrelsens sammansättning får en regional prägel. Den avkastningsnorm som föreslås plus att kapitalplaceringen

ej begränsas till vissa regioner bör vara nog för att förhindra att fonderna "åtar sig" ett regionalpolitiskt ansvar.

När det gäller utövandet av den rösträtt som följer av fondernas placeringar föreslås, att om den lokala fackliga organisationen vid det bolag som en fond äger aktier i så begär, ska de erhålla hälften av rösträtten.

Beklädnadsarbetarnas förbund anser att denna rättighet för de lokala fackliga organisationerna ger dessa möjlighet till ett vidgat inflytande vilket är rimligt. I detta sammanhang finner vi att arbetsgruppens förslag till ändringar i aktiebolagslagen i syfte att skapa större klarhet i frågan om rösträtten är väl grundade. Beklädnadsarbetarnas förbund anser också att det hade varit bra om arbetsgruppen även sett över och lagt förslag om att det i framtiden inte ska vara möjligt att ge ut aktier med olika röstvärde. Vi menar att åtgärder i denna riktning bör tas.

Svenska fabriksarbetareförbundet anför:

För att ytterligare accentuera fondernas regionala anknytning anser vi det befogat att förlägga kanslierna till de regioner varifrån styrelserna rekryteras.

Svenska Fabriksarbetareförbundet anser det också vara angeläget att fondstyrelsernas sammansättning blir sådan att frågor som är viktiga för industriförbunden med kraft kan drivas.

Utredningen föreslår att 50 procent av fondstyrelsens röstinnehav i ett bolag skall kunna överföras till den lokala fackliga organisationen när denna så begär. Förbundet har ingen erinran mot detta.

Svenska kommunalarbetareförbundet anför:

Kommunalarbetareförbundet anser beträffande fondernas styrelseledamöter att dessa under en övergångsperiod kan utses av regeringen. En sådan regel kan dock inte accepteras i längden. Regeringen bör snarast tillsätta en utredning med uppgift att skyndsamt utreda och föreslå formerna för hur styrelseledamöterna kan utses genom direkta val bland löntagarna. Därför bör man inte binda sig vid att fondstyrelserna för hela perioden fram t. o. m. 1990 skall utses av regeringen. Vi betraktar det som självklart att löntagarrepresentanterna under övergångsperioden nomineras av löntagarorganisationerna.

Det ligger i sakens natur att löntagarna får majoritet i fondstyrelserna. Därför tillstyrker vi utredningens förslag att minst fem av de nio styrelseledamöterna skall företräda löntagarintressen.

SACO/SR påpekar att inte i någon av utredningarna behandlas frågan vad som händer om löntagarfonderna misslyckas med att uppfylla det långsiktiga avkastningskravet och de kortsiktiga inbetalningarna.

Svenska sparbanksföreningen anför:

Gällande lagstiftning vad avser kapitaltillskott till sparbanker tillåter dels bildande av garantifond, dels upptagande av förlagslån. Ingen av dessa former ger kapitalägaren något inflytande i sparbanken.

För att sparbankerna skall omfattas av systemet fordras dels att fondernas placeringsregler medger investeringar av riskkapital i sparbank i ovanstående former, dels att undantag görs för sparbankerna vad gäller det grundläggande kravet på ägarinflytande, eftersom sådant inflytande inte kan komma ifråga i sparbankernas företagsform.

Sveriges aktiesparares riksförbund anför:

Ägarkoncentrationen i näringslivet minskar naturligtvis inte genom att ägandet koncentreras till en handfull fackligt kollektiva fonder. Tvärtom skapas i dessa centrala fonder en makthierarki, och det lär bli svårare att nå de 25 högsta fackliga styresmännen i fondsamhällets näringsliv än t. o. m. gångna tiders kapitalister.

Vill man bekämpa ägarkoncentrationen bör samhället i stället komplettera den nuvarande utjämning som bedrivs "uppifrån" mot stora inkomster och förmögenheter genom skattepolitiken, med en förmögenhets*uppbyggande* politik, riktad mot de breda folkgrupperna.

Till skillnad från vissa andra länder har mycket litet gjorts i denna riktning, för att t. ex. ge löntagarna lockande möjligheter till ett eget ägande i t. ex. aktier. I stället har kombinationen av skatter och inflation skapat en direkt diskriminering av ett breddat aktieägande. Som nämnts har regeringen alldeles nyligen gått ett steg vidare på denna diskrimineringsväg genom att belägga frivilliga vinstdelningssystem med arbetsgivaravgifter.

Ett komplement till en förmögenhetsuppbyggande politik måste vara att också utreda de små aktieägarnas direkta och indirekta möjligheter till information och inflytande. Inte heller här har regeringen ännu tagit några initiativ.

Stiftelsen Aktiefrämjandet anför:

Det är demokratiskt betänkligt att det är osäkert vem som blir maktutövare i de fem fonderna. Är det staten, som sköter finansieringen och utser styrelserna, eller är det de fackliga organisationerna, som dominerar styrelserna?

Löntagarfonderna kommer sannolikt bara att köpa aktier i ett hundratal av landets hundratusentals företag. Aktier i flera privata, kooperativa och statliga storföretag är inte tillgängliga på marknaden.

För många börsföretag innebär dock fonderna att nya ägarintressen skall göra sig gällande. Det är svårt att inse att det innebär en maktspridning.

Statens och de fackliga organisationernas makt är i dag inte obetydlig. Staten är redan en av de största institutionella placerarna på aktiemarknaden. De fackliga organisationerna är också betydande kapitalförvaltare, fastän man hittills valt mindre produktiva placeringsformer än aktier. Både staten och facket har ett för västerlandet ovanligt stort politiskt och ekonomiskt inflytande. De fem löntagarfonderna innebär därför en maktkoncentration.

Fastän antalet aktie- och fondsparare har fördubblats till 1,2 miljoner sedan mitten av 70-talet, har deras andel av aktiekapitalet minskat från 50 till 30 %. I stället är det främst stora institutioner, investmentbolag, försäkringsbolag och statliga organ som har ökat.

En kraftig ökning av det enskilda aktieägandets andel skulle medföra maktspridning, men i stället har staten sedan årsskiftet genomfört eller aviserat flera skatteskärpningar, som motverkar detta. Den rekordhöga skattenivån på småsparande i aktier motiveras med att samhället inte har råd med mindre. Skattenivån på institutionella placeringar är betydligt lägre. Löntagarfonderna blir helt skattebefriade.

LRF anför:

LRF finner att en klar målkonflikt kan uppstå genom att 50 % av rösträtten för löntagarfondernas aktieinnehav kan överföras till de lokala fackliga

organisationerna. Med en sådan fördelning torde fara finnas att fondernas aktieplacering får en permanent karaktär, oberoende av berört företags framtidsutsikter, lönsamhet etc. Genom delegering av rösträtt får de lokala fackliga sammanslutningarna ett markerat inflytande i företag, utöver vad som i dag gäller. LRF anser det tveksamt om de anställdas organisationer sedan accepterar att förlora detta inflytande, genom att fonderna säljer ut sitt aktieinnehav i berört företag. Målkonflikt uppkommer genom att sysselsättningsskäl, som kortsiktigt är av primärt intresse för företagets anställda, kan sättas före långsiktiga lönsamhetsmål. Detta kan leda till att naturliga och erforderliga förändringar av industristrukturen försvåras och därmed risk uppstår för avtagande ekonomisk tillväxt. En analys av denna målkonflikt saknas helt i departementsutredningen.

10 Lagtexten

Några remissinstanser gör allmänna uttalanden om den föreslagna lagtexten.

RFV anför:

Verket vill för sin del – såsom den interdepartementala arbetsgruppen själv ifrågasätter – rekommendera att hela reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning omarbetas med hänsyn till de föreslagna ändringarnas och tilläggens omfattning. Därigenom kan reglementet få en bättre redaktionell utformning utan paragrafer med bokstavsbeteckningar.

Kammarrätten i Stockholm anför:

Kammarrätten har inte någon invändning mot de författningstekniska lösningarna i förslaget. Det är dock önskvärt att 2a § andra och tredje styckena i förslaget till lag om ändring i APR förtydligas så att därav klart framgår att fråga genomgående är om de belopp som under aktuellt och tidigare år totalt överförs eller har överförts till fondstyrelsens förvaltning. Vidare bör det i 2b § anges att indexuppräkningen av förvaltade medel skall ske med utgångspunkt från den dag då beloppet rekvirerats (jfr promemorian s. 75). Andra stycket i 1 § bör lämpligen inarbetas i 4a §.

1 §

RFV anför:

Beträffande löntagarfondstyrelsernas regionala anknytning anges inte i författningsförslaget (1 §) vad som konstituerar sådan anknytning. I specialmotiveringen sägs att placeringarna inte skall vara begränsade till eller inriktade på aktier i företag inom en viss region. Enligt den föreslagna 4a § 3 st. skall ledamöter och suppleanter utses med beaktande av löntagarfondstyrelsernas regionala anknytning. Av den allmänna motiveringen framgår att löntagarfondstyrelsernas regionala inriktning skall komma till uttryck i rekryteringen av styrelseledamöter och att syftet med detta är att åstadkomma en decentraliserad förvaltning. Hur detta syfte med någon grad av säkerhet skall nås med den föreslagna författningstexten och dess motivuttalanden framstår som oklart.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anför:

Den reella innebörden av löntagarfondernas regionala anknytning kan inte utläsas, vare sig av lagtext eller uttalanden i promemorian. I denna anges endast vad den regionala anknytningen inte innebär. Det är anmärkningsvärt att det ställs ett krav på regional anknytning utan att skälen härför anges. Om man tänkt sig att de olika fondstyrelserna skulle koncentrera sin verksamhet till viss del av landet hade det varit befogat att tala om en regional anknytning. Så är emellertid inte avsikten. Förslaget kan inte förstås på annat sätt än att ledamöterna i de olika styrelserna skall utses med regional anknytning. Detta är något annat än att verksamheten har regional anknytning. Enligt hovrättens mening är bestämmelsen i 1 § andra stycket vilseledande, eftersom den saknar reell innebörd. Det räcker att reglera styrelseledamöternas regionala anknytning i 4 a §.

2 §

RFV anför:

I 2 § lagförslaget anges att riksförsäkringsverket skall överföra till de tre första fondstyrelserna förutom tilläggspensionsavgifter även vinstskattemedel och vinstdelningsavgifter. Vidare skall verket efter rekvisition till var och en av de fem löntagarfondstyrelserna överföra medel av nyss nämnt slag i avräkning på de tre första fondstyrelserna.

I specialmotivering till 2 a § föreslås dessutom att det bör åligga verket att kontrollera att en löntagarfondstyrelse inte rekvirerar medel utöver sin kvot resp. medelsram.

Några praktiska eller andra svårigheter torde inte uppkomma i anslutning till dessa nya arbetsuppgifter.

12 d §

RFV anför:

I den föreslagna 12 d § regelementet anges att en fondstyrelse inte *mot vederlag* får förvärva aktier i ett och samma bolag i sådan omfattning, att AP-fonden drabbas av s. k. företagaransvar. Om aktier skulle förvärvas genom gåva eller testamente (vilket inte torde kunna helt uteslutas) gäller tydligen inte denna begränsning. Detta är en förändring mot vad som nu gäller enligt 12 a §, där det talas om *innehav* av aktier oavsett hur de förvärvats och inte om *förvärv mot vederlag*.

Vidare förefaller terminologin i förslagets 12 d § något oklar. I författningsförslaget i övrigt används beteckningarna fondstyrelse och löntagarfondstyrelse med olika innebörd, men i 12 d § talas endast om fondstyrelse. Detta skulle kunna tolkas som att löntagarfondstyrelserna inte omfattas av begränsningsregeln. I klarhetens intresse borde ordet löntagarfondstyrelse tas in i 12 d §. Detsamma gäller förslaget till ändring av 2 § 2 st., där ordet fondstyrelse på samma sätt synes avse både fondstyrelse och löntagarfondstyrelse.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anför:

Arbetsgruppen har i specialmotiveringen till 12 d § angett att syftet med 50-procentsregeln är "att begränsa AP-fondens inflytande" och "att undvika att styrelserna får ett så stort aktieinnehav att det ger vad man brukar beteckna som företagaransvar." Detta är anmärkningsvärt. Redan ett aktieinnehav omfattande tio procent av röstetalet kan, till följd av spridningen av aktieinnehavet i övrigt, innebära ett betydande ägarinflytande (se

exempelvis SOU 1978: 11 s. 486). Med ökat inflytande följer även ökat ägaransvar, vilket också förutsatts i tidigare lagstiftning på området (prop. 1978/79: 165 s. 127, jfr även SOU 1978: 11 s. 486, 545 ff). Denna koppling har inte berörts av arbetsgruppen. Att den samtidigt även räknat med betydande aktieinnehav i företagen framgår bl. a. av uttalandet (s. 67) rörande frågan om fonderna ska låta sig representeras i styrelserna för bolag "där man har betydande aktieposter". Arbetsgruppens ovan angivna uttalanden framstår mot bakgrund härav som svårförståeliga. De återfinns inte heller i den allmänna motiveringen. Denna ger istället snarast intryck av att arbetsgruppen fäst avseende vid argument som talar mot en begränsningsregel överhuvudtaget. – AP-fondens huvudsakligen kapitalplacerande funktion förutsätter att företagaransvaret begränsas. Detta innebär samtidigt ett begränsat ägarinflytande. Önskemålet att vidga inflytandet via medägande i företagen står därmed i motsatsställning till den huvudsakliga funktion AP-fonden i dag har. Genom förslaget att infoga löntagarfonderna under AP-fonden – innebärande således att endast den pensionsmedelsförvaltande funktionen regleras – har denna konflikt inte kommit i dagen och utgör samtidigt en förklaring till den ovan redovisade oklarheten.

Lagtexten i 12 d § återspeglar inte vad arbetsgruppen enligt promemorian avsett därmed, nämligen att begränsa AP-fondens samlade aktieinnehav i ett företag. Den föreslagna lagtexten skulle, genom att den talar om "mot vederlag förvärva", inte hindra förvärv som fonden kan komma att göra utan att lämna vederlag härför. Därigenom skulle fondens innehav kunna komma att överstiga även den angivna gränsen om 50 procent. Samma lagtextkonstruktion har för övrigt, tydligen också utan avsikt, 12 a § andra stycket.

12 c §

Hovrätten över Skåne och Blekinge anför:

Regeln om att rösträtten för hälften av aktierna skall överföras på företrädare för lokal facklig organisation får en helt annan innebörd än den liknande regel som idag återfinns i 9 kap. 2 § aktiebolagslagen. Betydelsen härav har inte analyserats. Sålunda är regeln obligatorisk och given fullmakt blir därmed, såsom arbetsgruppen anger (s. 83), oåterkallelig. Det idag gällande splittringsförbudet, innebärande att aktierätten i princip är odelbar, sätts därmed ur spel såvitt gäller fondens aktier. Skälet bakom splittringsförbudet har angetts vara att det för bolaget och aktieägare ansetts vara i allmänhet fördelaktigast att endast den som har ekonomiskt intresse i bolaget kan påverka dess förvaltning (Nial: Svensk associationsrätt i huvuddrag, 1976, s. 61). De möjligheter som idag finns att rösta genom ombud anses inte strida mot splittringsförbudet eftersom fullmakten, enligt avtalslagens regler, när som helst kan återkallas och genom att utövandet av rösträtten därigenom alltid sker för aktieägarens räkning och i hans namn (Nial a. a. s. 63). Inte heller i detta sammanhang har kopplingen mellan ägarinflytande och ägaransvar berörts. Således hade den frågan bort analyseras, nämligen vilken betydelse för ägaransvaret ett obligatoriskt och oåterkalleligt överlämnande av rösträtten, och därmed möjligheten till inflytande, får. Genom att fondstyrelse kan ge fullmakt åt flera ombud föreligger möjlighet för ombuden att företräda olika åsikter och således rösta på olika sätt (Rodhe i SvJT 1975 s. 74). Det kan inte generellt antas att de olika fackliga organisationernas intressen sammanfaller med löntagarfondstyrelsens.

Den fjärde fondstyrelsen får genom den nu gällande möjligheten att överföra rösträtten på flera ombud vid samma bolagsstämma inte kringgå bestämmelsen i 9 kap. 3 § första stycket aktiebolagslagen som förbjuder röstande att utöva rösträtt för mer än 20 procent av de vid stämman företrädda aktierna (Kedner-Roos: Aktiebolagslagen del I, 1982, s. 197, Rodhe i SvJT 1975 s. 74). Arbetsgruppen har inte behandlat frågan om hur regeln ska tillämpas när rösträtten överförts på flera ombud som företräder olika uppfattningar. Med hänsyn till att fullmakten föreslås bli oåterkallelig krävs en reglering härav.

Ansvaret för bedömningen av frågan om löntagarfonderna bör låta sig representeras i styrelserna för bolag där man har betydande aktieposter föreslås (s. 67) åvila respektive löntagarfondstyrelse. I vad mån motsvarande ansvar åvilar de fackliga organisationernas företrädare sedan fullmakt givits har inte berörts.

19 §

Bankinspektionen anför:

I reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning föreskrivs för närvarande (19 §) att de revisorer som utan visst samråd utses för första–fjärde fondstyrelserna skall, om inga skäl talar däremot, vara gemensamma för första–fjärde fondstyrelserna. I prop. 1973:97 (s. 72) angående fjärde fondstyrelsens inrättande har emellertid departementschefen uttalat att ingen av revisorerna för fjärde fondstyrelsen skall vara revisor också för övriga delfonder. I praxis har regeringen följt detta uttalande. Inspektionen ifrågasätter om inte den ifrågavarande bestämmelsen borde omformuleras i överensstämmelse med rådande praxis.

Innehåll Sid

Bilaga 1 Sammanfattning av vinstdelningsgruppens betänkande (Ds Fi 1983: 13) ... 1
Bilaga 2 Vinstdelningsgruppens författningsförslag ... 9
Bilaga 3 Sammanfattning av placeringsutredningens betänkande (SOU 1983: 44) ... 21
Bilaga 4 Appendix. Underlag för ett placeringsreglemente ... 31
Bilaga 5 Sammanfattning av fondgruppens betänkande (Ds Fi 1983: 20) ... 33
Bilaga 6 Fondgruppens lagförslag ... 37
Bilaga 7 Remissammanställning avseende vinstdelningsgruppens betänkande (Ds Fi 1983: 13) ... 53
1 Remissinstanserna ... 53
2 Remissinstansernas huvudsakliga inställning ... 54
3 Allmänt om vinstdelning och löntagarfonder ... 59
4 Vinstdelningsförslaget ... 80
4.1 Allmänna synpunkter ... 80
4.2 Företagskretsen ... 105
4.3 Den reala vinstberäkningen ... 117
4.4 Fribeloppet ... 125
4.5 Vinstutjämning mellan olika år ... 129
4.6 Koncernfrågor ... 132
4.7 Statsfinansiella effekter m. m. ... 135
4.8 Statsrättsliga frågor m. m. ... 138
4.9 Administrativa frågor ... 140
5 Lagtexten ... 145
5.1 Lagen om vinstdelningsavgift ... 145
5.2 Övrig lagstiftning ... 172
Bilaga 8 Remissammanställning avseende realbeskattningsutredningens förslag om inflationskorrigerad företagsbeskattning ... 175
1 Remissinstanserna ... 175
2 Behandlingen av fordringar och skulder ... 175
3 Behandlingen av aktier ... 183
4 Internationella frågor ... 185
5 Övriga frågor ... 189
Bilaga 9 Remissammanställning avseende fondgruppens promemoria och placeringsutredningens betänkande ... 193
1 Remissinstanserna ... 193
2 Allmänt om löntagarfonder ... 193
3 Löntagarfonder i ATP-systemet ... 229
4 Reformens låsning i tiden ... 234
5 Kapitalförsörjning ... 237
6 Antalet fondstyrelser ... 240
7 Placeringen av medel ... 241
7.1 Huvudlinjerna ... 241
7.2 Begränsningsregeln ... 252
8 Avkastningskravet ... 257
9 Inflytande ... 267
10 Lagtexten ... 273

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983